AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASI

AZERBAIJAN REPUBLIC
NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC

АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ РЕСПУБЛИКА
НАХЧЫВАНСКАЯ АВТОНОМНАЯ РЕСПУБЛИКА

"DƏDƏ QORQUD YURDU – NAXÇIVAN" TARİXİ-COĞRAFİ VƏ ETNOQRAFİK ATLAS

"NAKHCHIVAN – THE LAND OF DADA GORGUD" HISTORICAL-GEOGRAPHICAL AND ETHNOGRAPHIC ATLAS

«НАХЧЫВАН – РОДИНА ДЕДЕ ГОРГУДА» ИСТОРИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ И ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ АТЛАС

DƏDƏ QORQUD

QARA DƏNİZ
Batum
Başı Açıq (Kulaïs)
Rion
Qara Dərbənd
Tiflis
Tumanın Qalası
Ağcaqa (Axalsıx)
Kür
Ağca Qala
Trabzon
Dəmir Qapı
Düzmürd Qalası
Çorux
Bayburd
Şəki
Yeni Dəmir Qapı
Çıldır g.
AĞLAĞAN ALTUNTAQ
Çızıqlar
YAYLAQI
Ayğır g.
Agca Qala
Sürməli
Pasın
Fazat
Ərzurum
Azaz
İrəvan
Qara Dərbənd
Əkrək
Ağrıdağ
Evnik Qalası
ARALADAĞ
Murat
Sübhan
Qorgut
Qara Dərə
Van gölü
Seyrək
Amid (Diyarbəkir)
Mardin
Dərbənd
Urmiyə gölü

ŞƏRTİ İŞARƏLƏR

◎ Müasir böyük şəhərlər

Kitabda adı çəkilən yaşayış məntəqələri və qalalar

Böyük vulkan dağları

ELLƏRİ

ARAZ

Dəmir Qapı (Dərbənd)

Qazandağ

Küz

Qazangöl

Qazangöl düzü

Qıpçak

Şəki

Sumur

Alpan

Tüləkəran

Qamgan

Daşüz

Qazanlı

Ağca Qala

Gəncə

Erkeç

Bərdə

Qala Təpə

Bayat

Ağyal

Aşıxlı

Ulaşlı

Qazanzəmi

Bayandır

Qaraçuk

Qazangöldağ

Əlincə Q.

Azuz

Bakı

Qaradağ

Küz

Sərək

Savalan

Təbriz

Səhənd

Kitabda adı çəkilən oğuz tayfalarının və qəhrəmanlarının adını daşıyan müasir yaşayış məntəqələri, çaylar və yerlər

S. Səlimov

D 39

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASI

AZERBAIJAN REPUBLIC
NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC

АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ РЕСПУБЛИКА
НАХЧЫВАНСКАЯ АВТОНОМНАЯ РЕСПУБЛИКА

"DƏDƏ QORQUD YURDU- NAXÇIVAN" TARİXİ-COĞRAFİ VƏ ETNOQRAFİK ATLAS

"NAKHCHIVAN-THE LAND OF DADA GORGUD" HISTORICAL-GEOGRAPHICAL AND ETHNOGRAPHIC ATLAS

«НАХЧЫВАН – РОДИНА ДЕДЕ ГОРГУДА» ИСТОРИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ И ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ АТЛАС

M.S.Ordubadi adına
Naxçıvan Muxtar Respublika
KİTABXANASI

"Əcəmi" NPB, 2017
"Ajami" Publishing-Polygraph Association, 2017
ИПО «Аджеми», 2017

12 19 25

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı bütün türk dünyasına məxsusdur, onun vətəni Azərbaycandır, sahibi Azərbaycan xalqıdır, müstəqil Azərbaycan dövlətidir.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan xalqının ümummilli lideri

"Kitabi-Dada Gorgud" epos is belong to all Turkish world, its motherland is Azerbaijan and its master is Azerbaijan people and independent Azerbaijan state".

Heydar ALIYEV,
National leader of Azerbaijan people

Дастан «Китаби-Деде Горгуд» принадлежит всему тюркскому народу, но его родиной является Азербайджан, его хозяева – Азербайджанский народ, независимое Азербайджанское государство.

Гейдар АЛИЕВ
Общенациональный лидер Азербайджанского народа

TARİXİ-COĞRAFİ ATLAS

HISTORICAL - GEOGRAPHICAL ATLAS

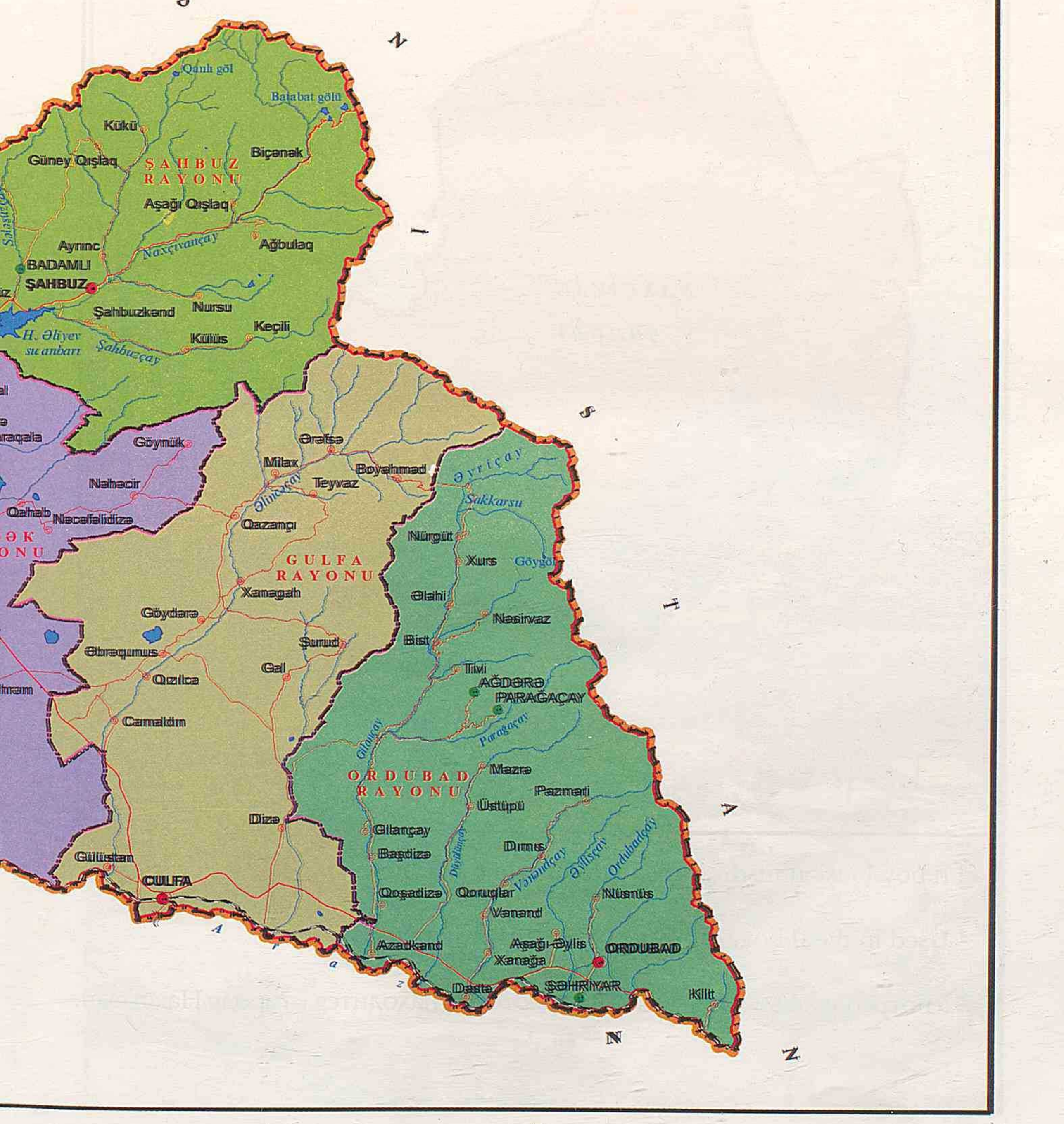
ИСТОРИКО - ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АТЛАС

Şərti işarələr

- Dövlət sərhədi
- Rayon sərhədi
- Magistral yol
- Dəmir yolu
- Şose yol
- Çay
- Şəhər
- Qəsəbə
- Kənd
- Su anbarı
- Körpü

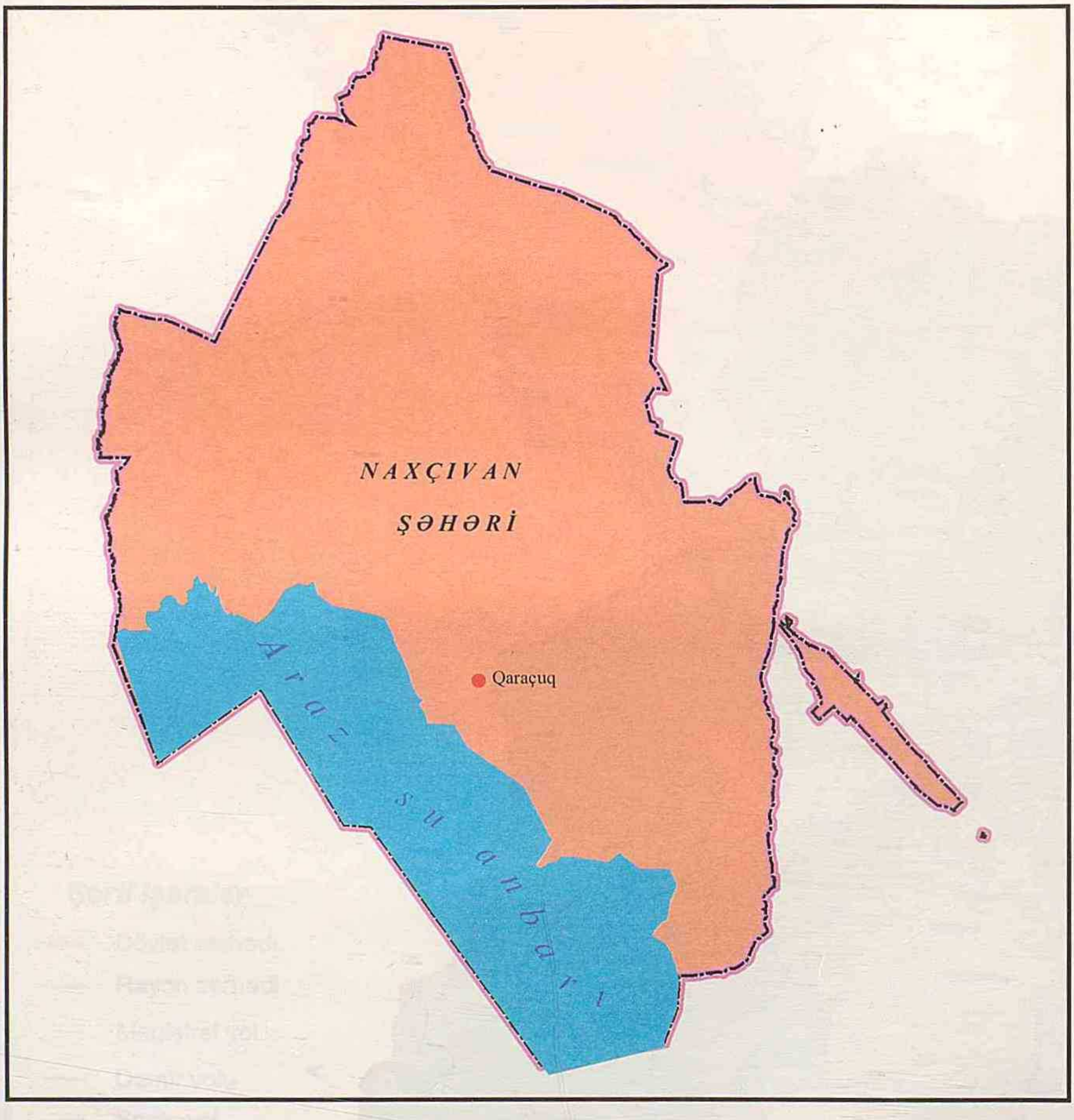
NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ SİYASİ-İNZİBATİ XƏRİTƏSİ

QARAÇUQ*

*GARACHUG**

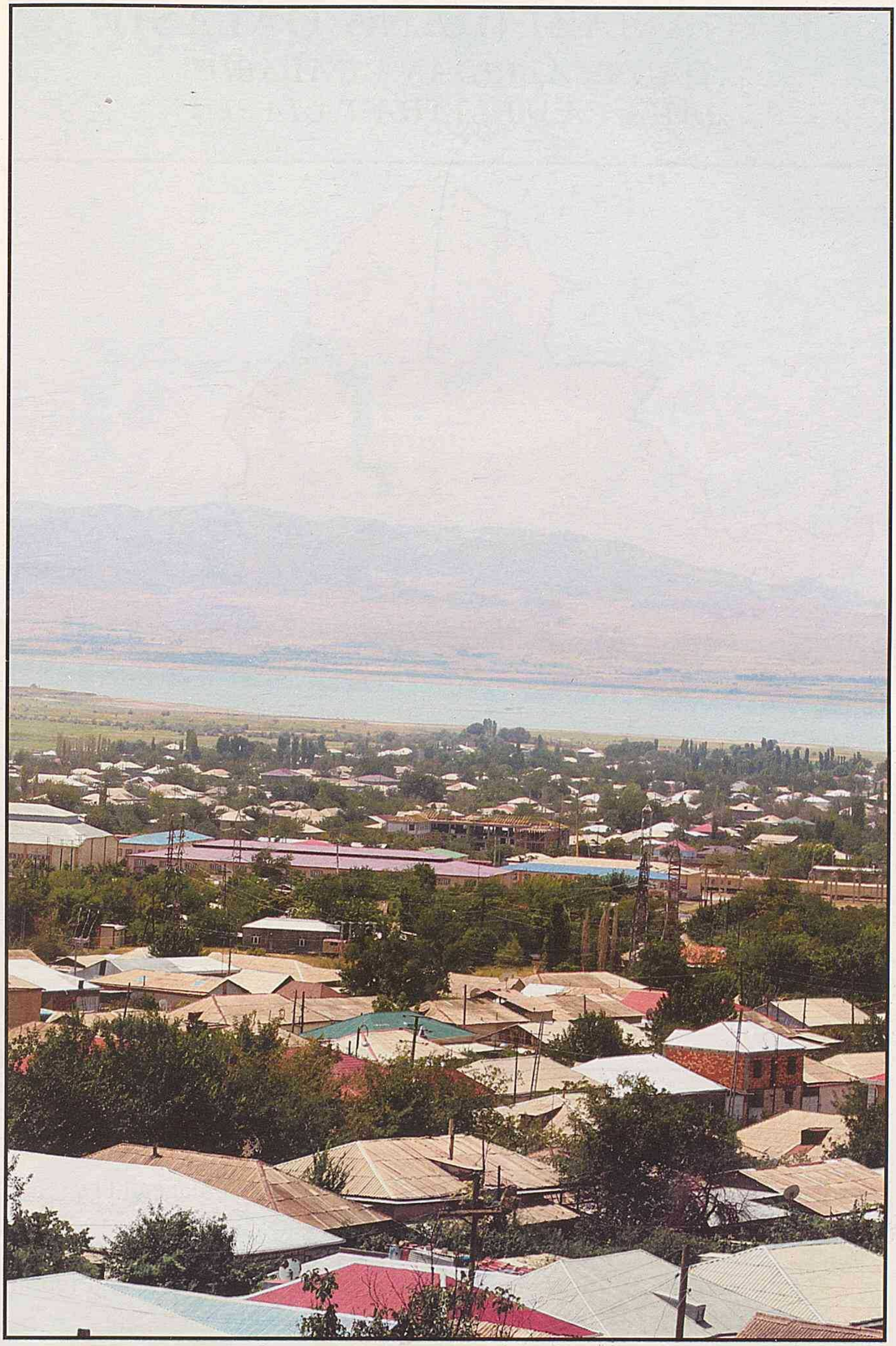
*ГАРАЧУГ**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvan şəhərinin kəndi.

* Used in the II boy. A village of Nakhchivan city.

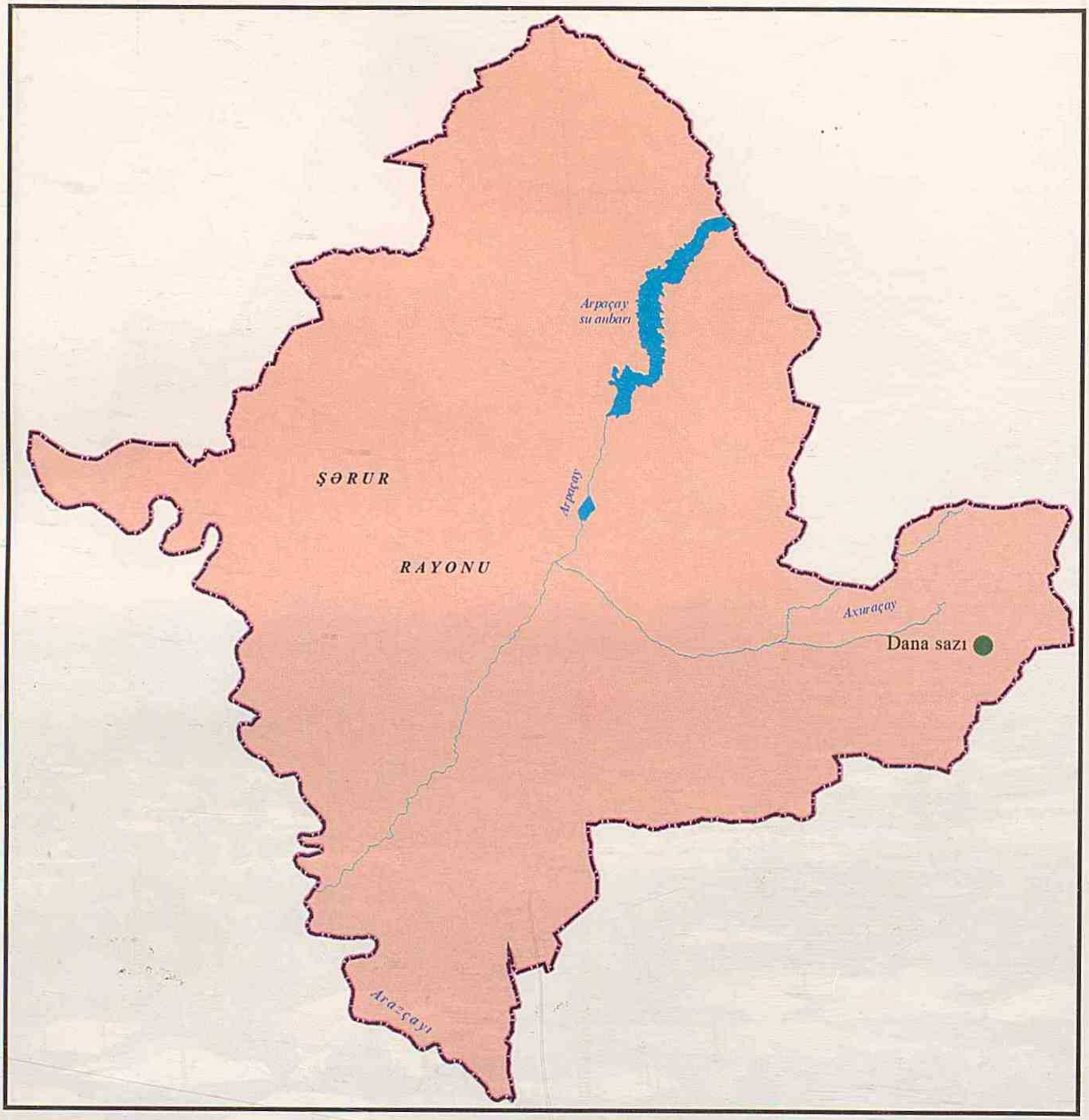
* Употреблено в V сказании. Село, которое находится в городе Нахчыван.

DANA SAZI (DANA QALASI)*

*DANA SAZI (DANA GALASI)**

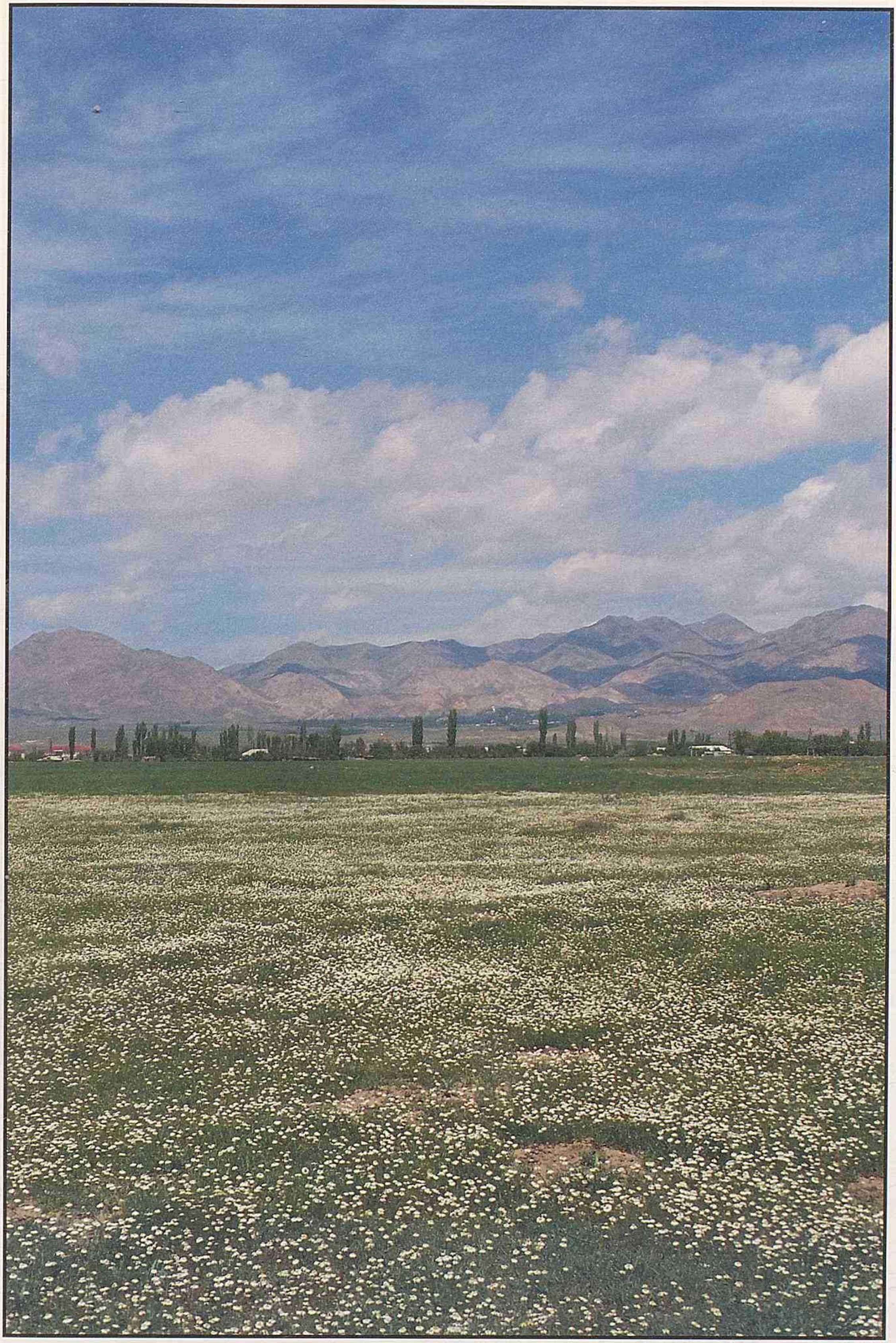
*ДАНА САЗЫ (ДАНА ГАЛАСЫ)**

* III boyda işlənmişdir. Şərur rayonu ərazisində Xan bulağı və Dərbənd yaxınlığında yerləşən dərə.

* Used in the III boy. A valley situated near by Khan bulagi and Darband in the territory of the region of Sharur.

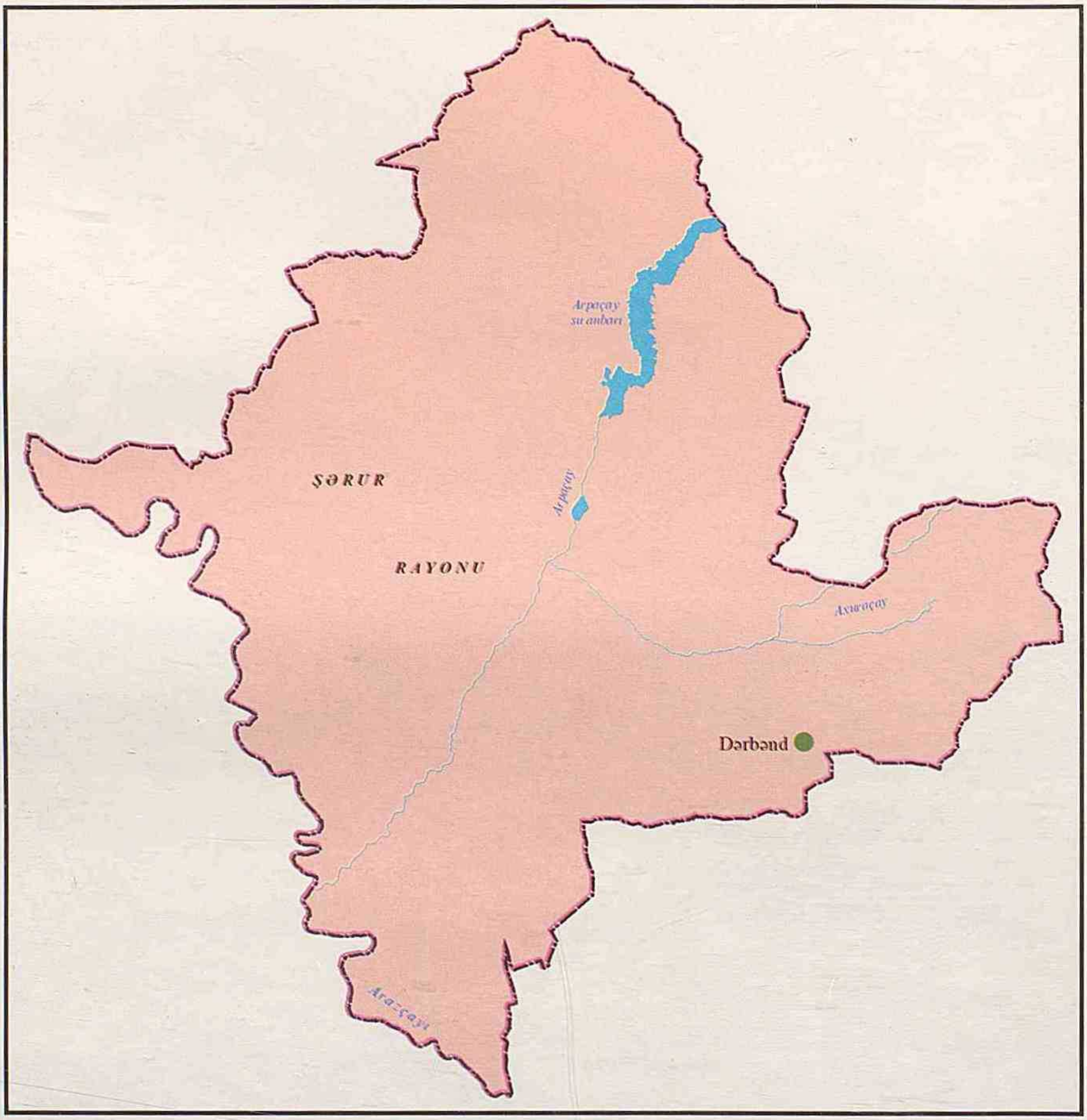
* Употреблено в III сказании. Ущелье, которое находится на территории Шарурского района вблизи Хан булагы и Дербенда.

DƏRBƏND*

*DARBAND**

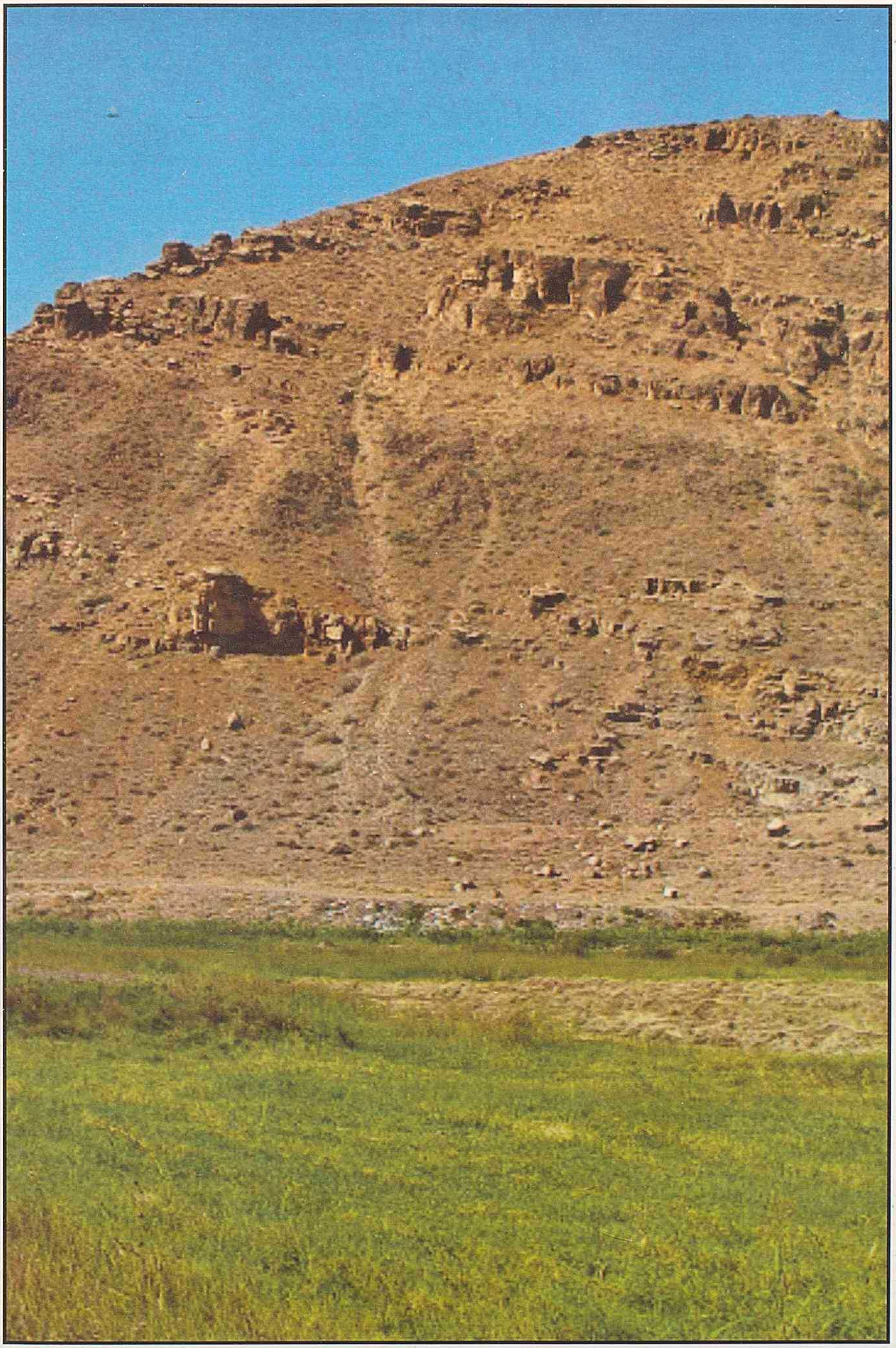
*ДЕРБЕНД**

* Bir neçə boyda işlənmişdir. Şərur rayonu ərazisində Tənənəm kəndi yaxınlığında qədim yaşayış yeri.

* Used in some boys. An ancient settlement near by Tananam village of the region of Sharur.

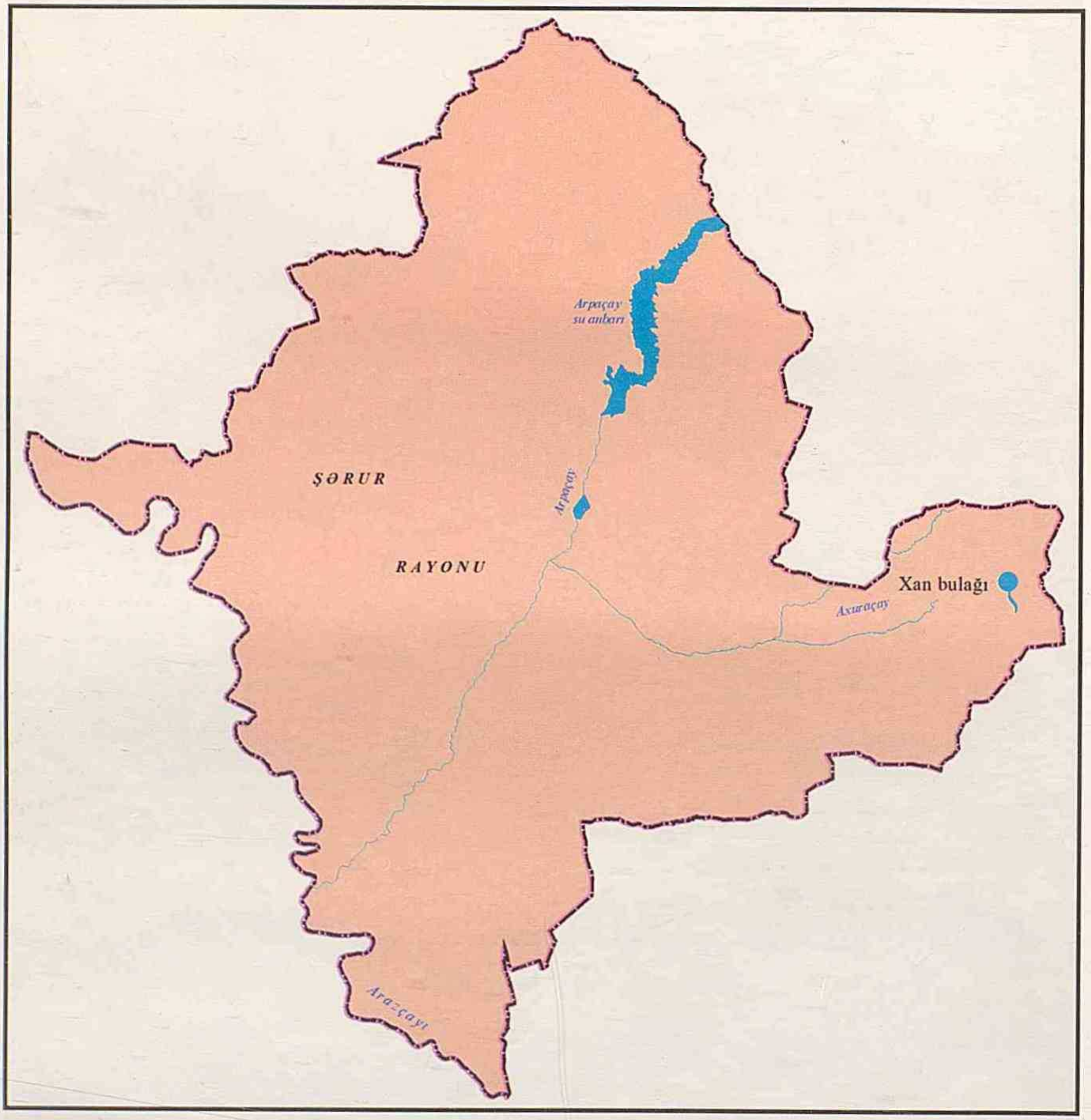
* Употреблено в некоторых сказаниях. Топоним находится на территории Шарурского района вблизи Дербенда.

XAN BULAĞI

*KHAN BULAGI**

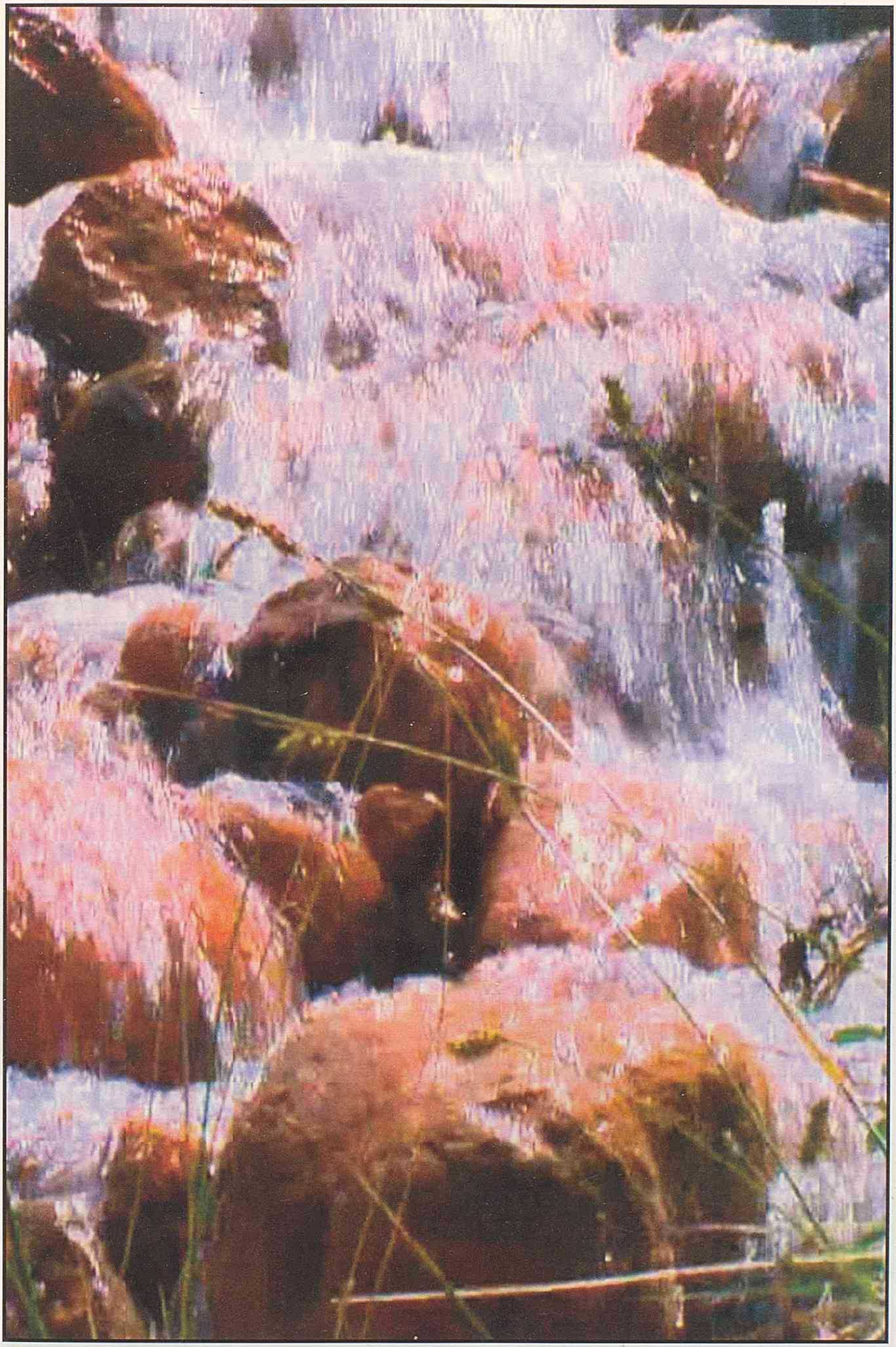
*ХАН БУЛАГЫ**

*Dastanın II boyu ilə bağlıdır. Şərur rayonu ərazisində Qaraquc dağının şimal-qərbində yerləşən bulaq.

* İt is connected with the II boy of the epos. A spiring situated in the north-west of Garaguj mountain in the territory of the region of Sharur.

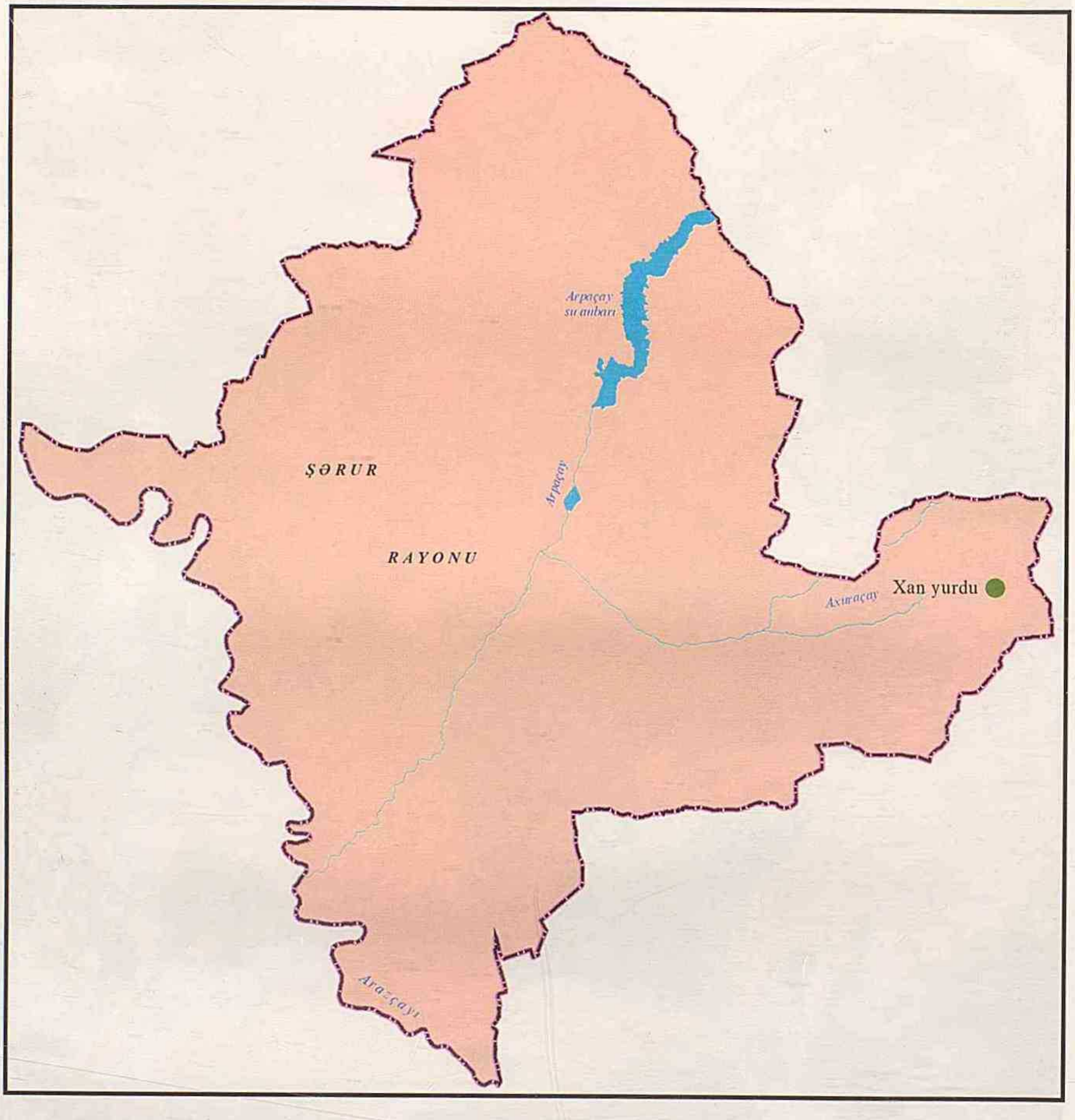
* Связано со II сказанием дастана. Находится на территории Шарурского района в северо-западе от горы Гарачуг.

XAN YURDU

*KHAN YURDU**

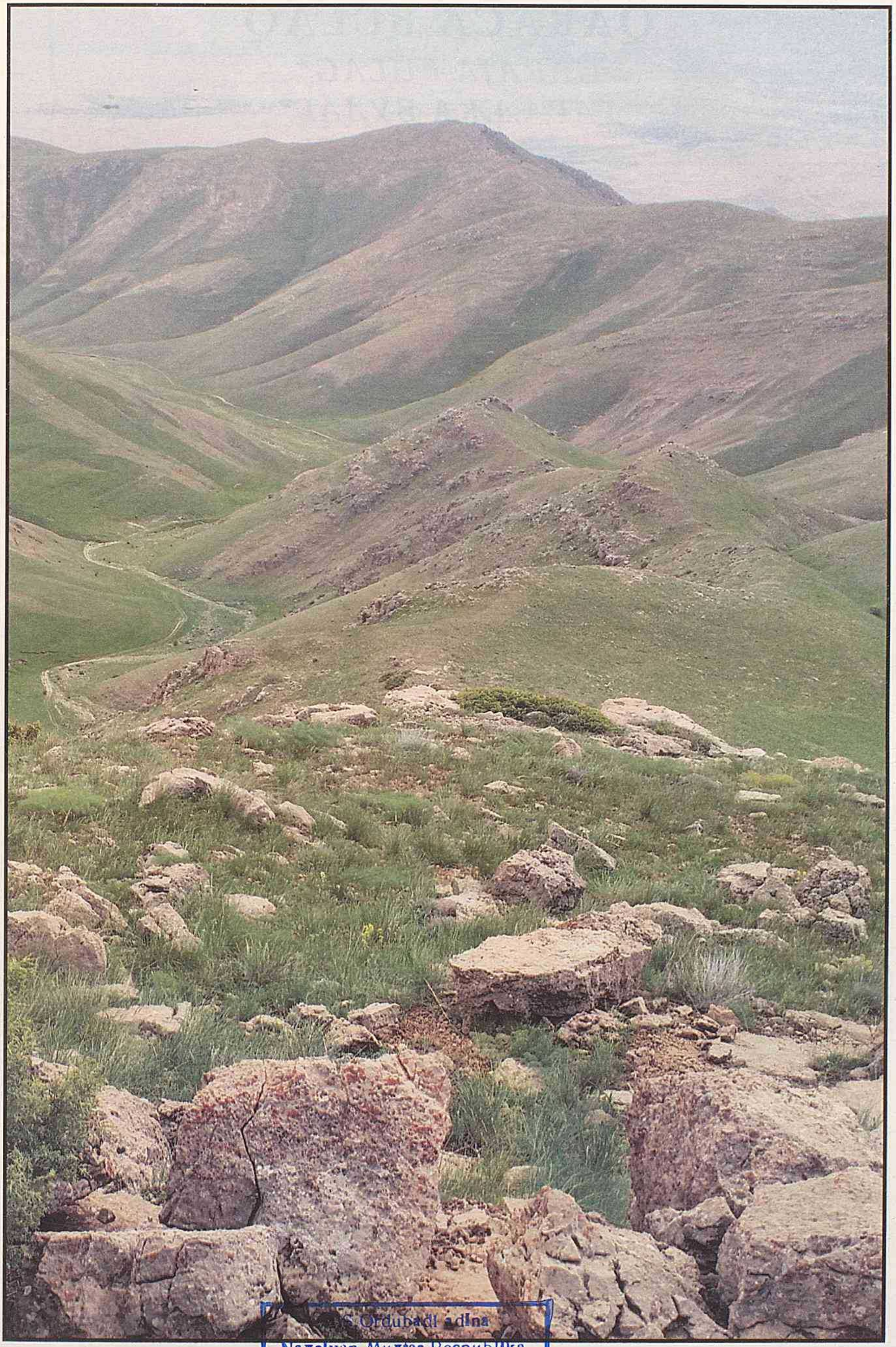
*ХАН ЮРДУ**

* Qazan xanın adı ilə bağlıdır. Şərur rayonu ərazisində yurd yeri.

* Connected with Gazan khan's name. A settlement in the territory of the region of Sharur.

* Связано с именем Газан хана. Поселение на территории Шарурского района.

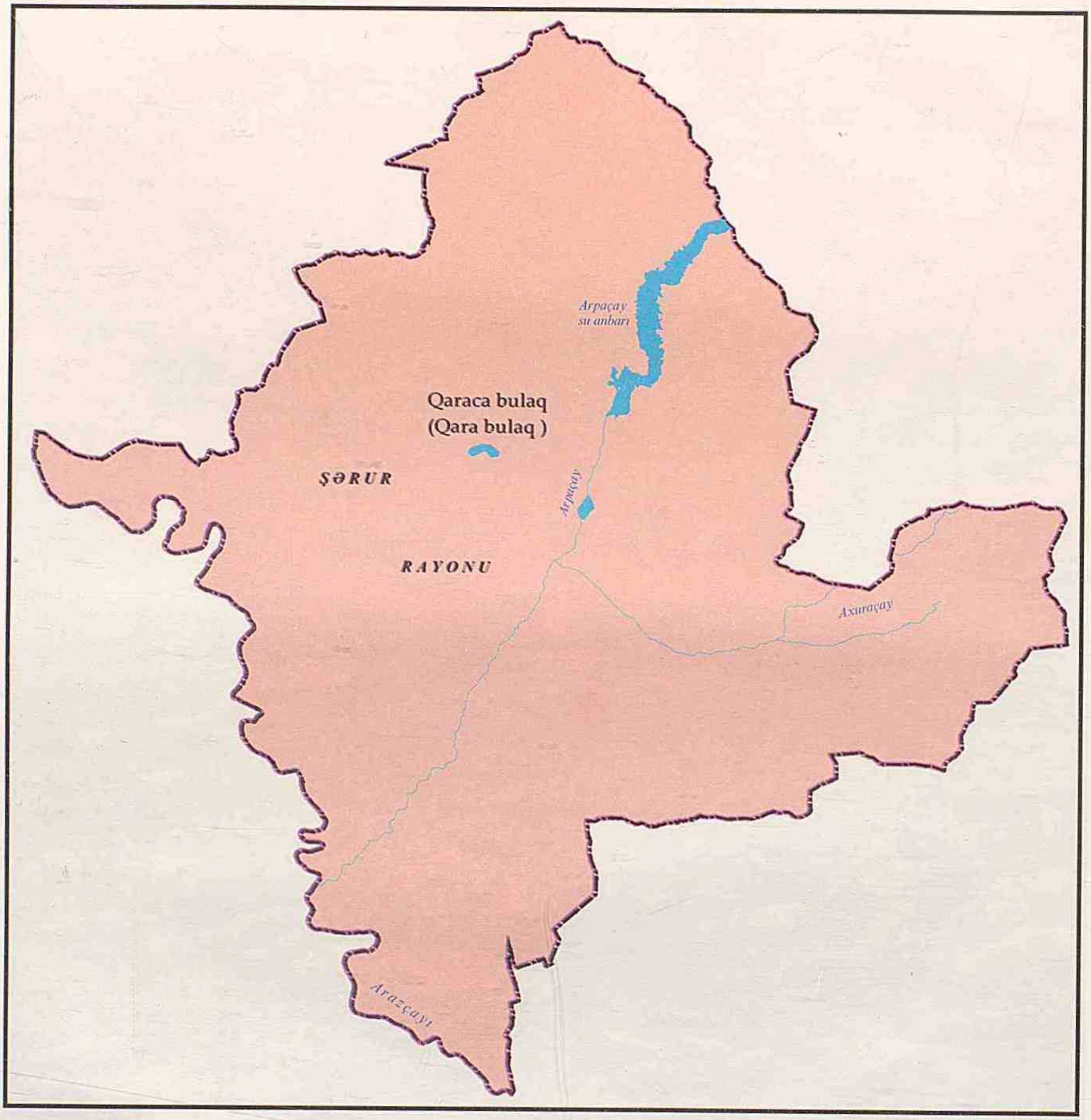
1219285

S. Ordubadi adına
Naxçıvan Muxtar Respublika
KİTABXANASI

QARACA BULAQ

*GARAJA BULAG**

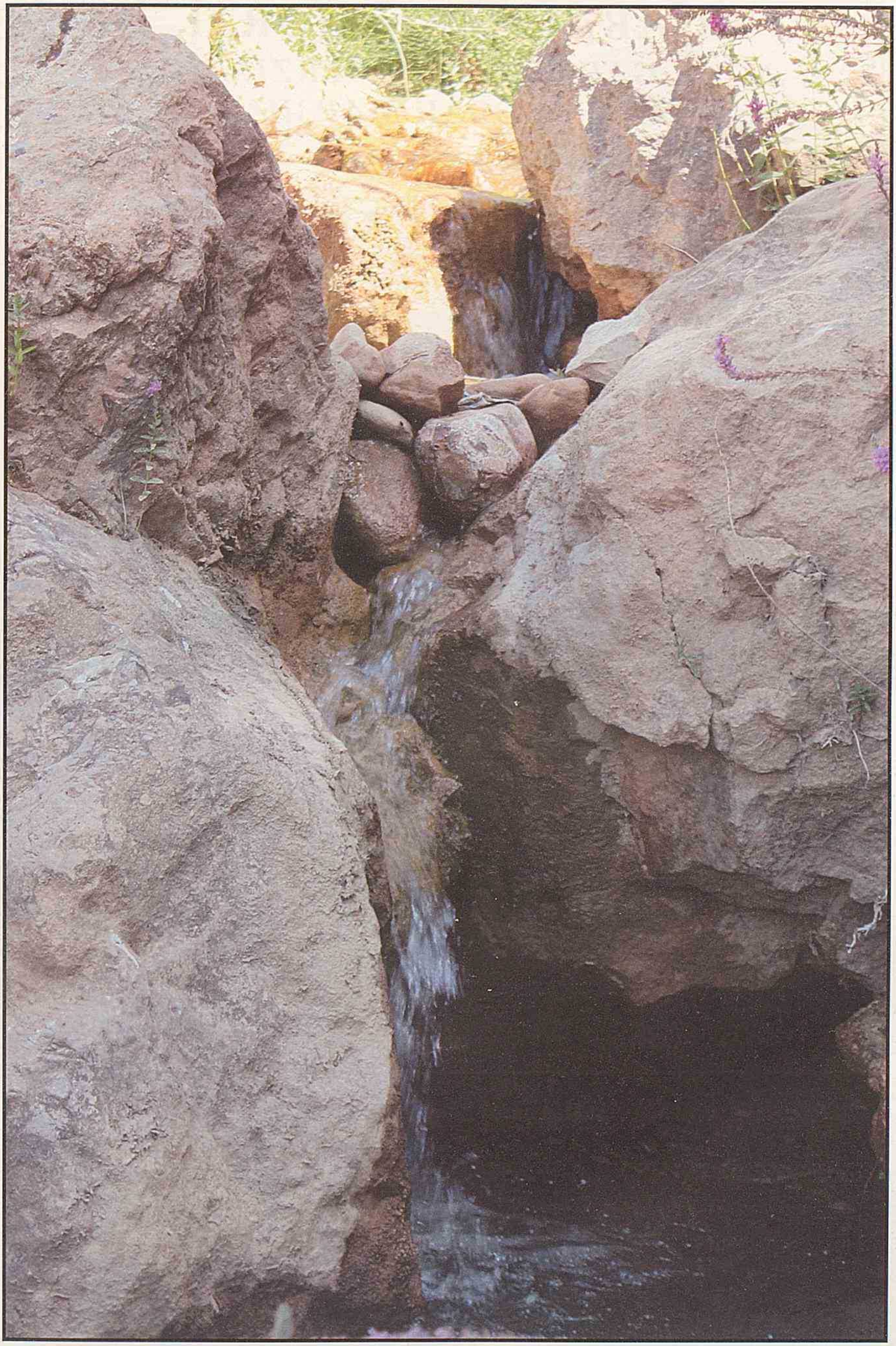
*ГАРАДЖА БУЛАГ**

* Qaraca Çobanın adı ilə bağlıdır. Şərur rayonu ərazisində yerləşən bulaq.

* Connected with Garaja Choban's name. A spiring situated in the territory of the region of Sharur.

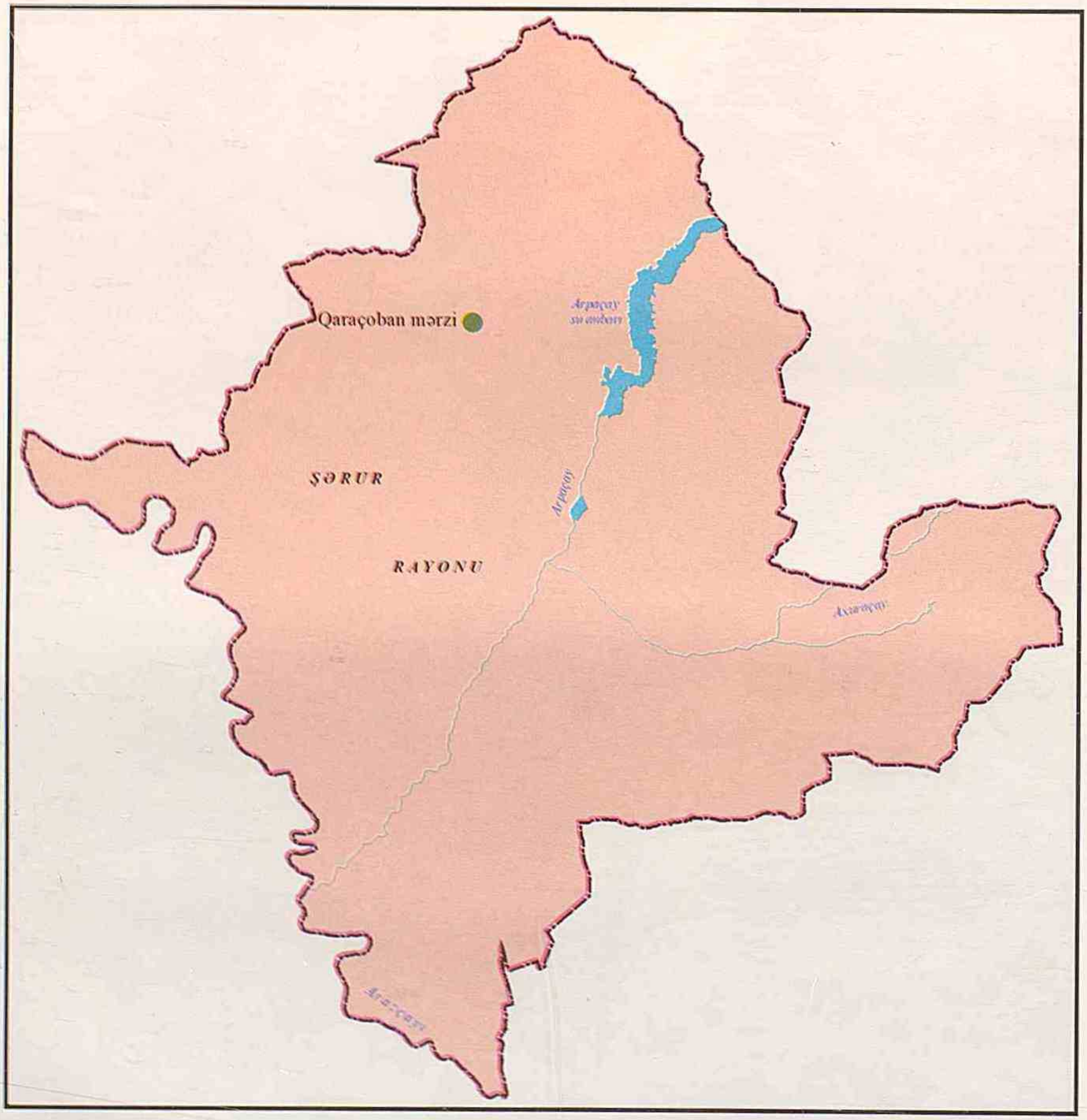
* Связано с именем Гараджа Чобана. Родник, находящийся на территории Шарурского района.

QARAÇOBAN MƏRZİ

*GARACHOBAN MERZI**

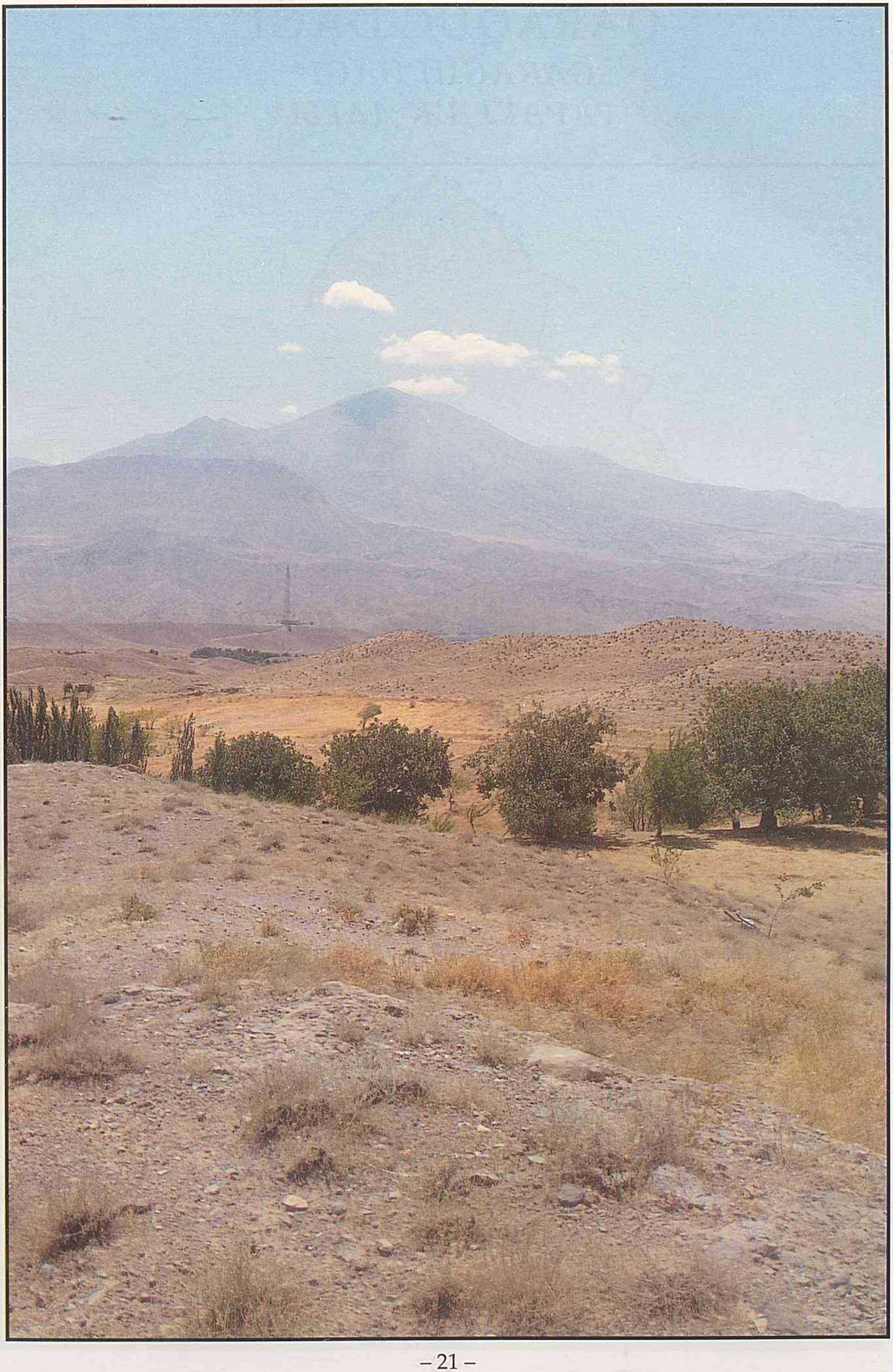
*ГАРАЧОБАН МАРЗИ**

* Qaraca çobanın adı ilə bağlıdır. Şərur rayonu ərazisində yer adı.

* Connected with Garaja choban's name. A place name in the territory of the region of Sharur.

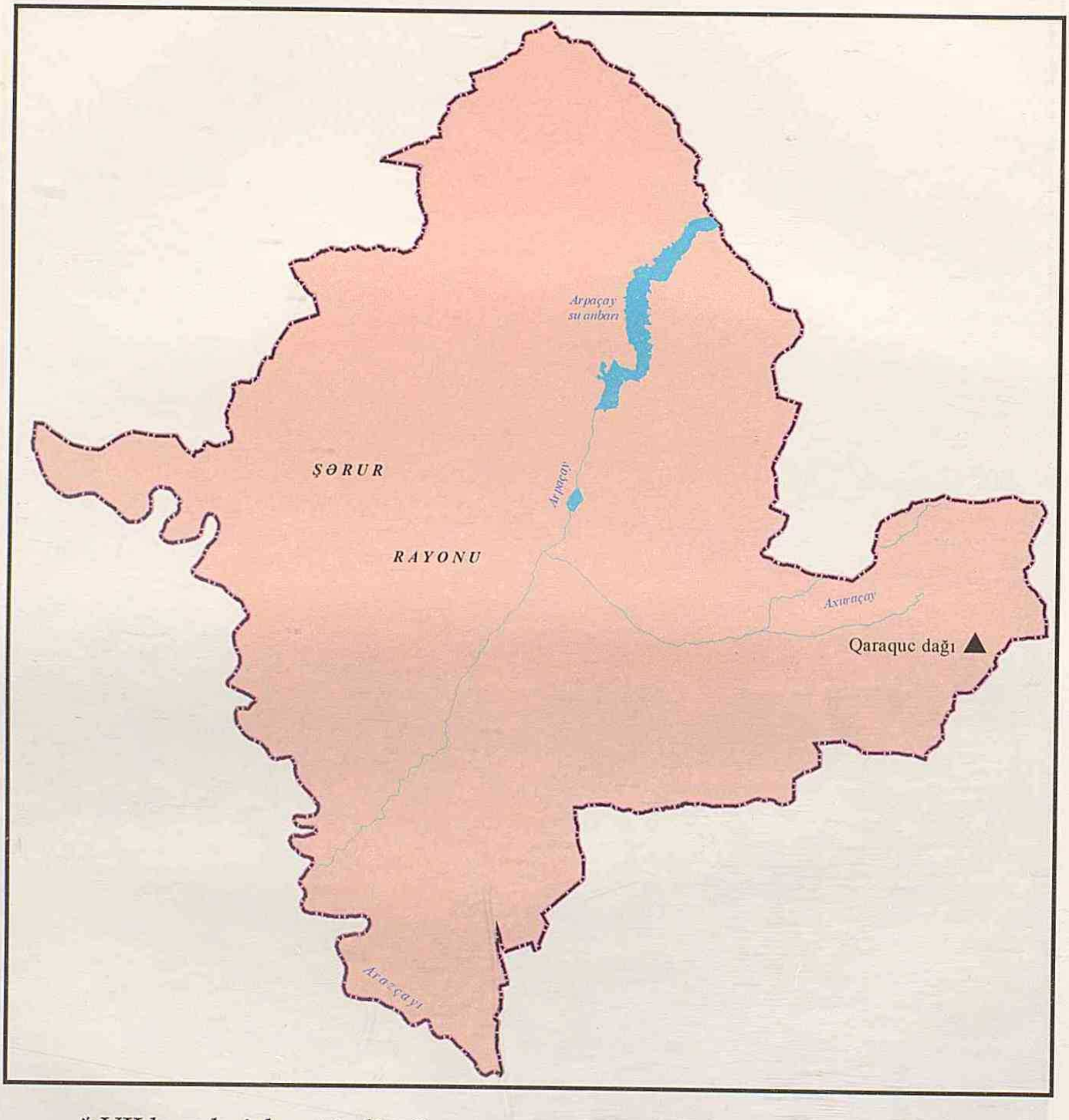
* Связано с именем Гараджа чобана. Название местности на территории Шарурского района.

QARAQUC DAĞI*

*GARAGUJ DAGI**

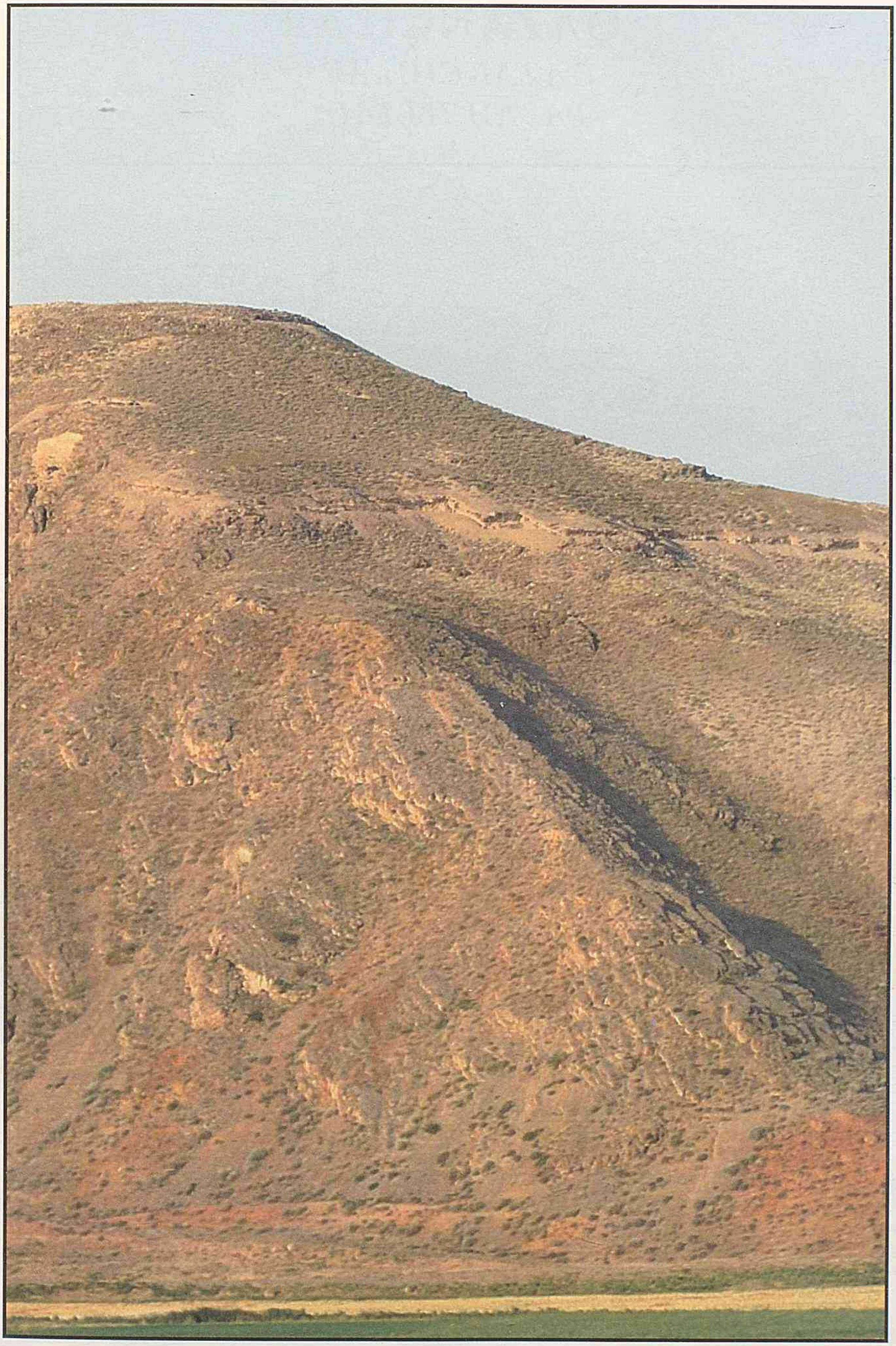
*ГАРАГУДЖ ДАГЫ**

* VII boyda işlənmişdir. Şərur rayonu ərazisində yerləşən dağ.

* Used in the VII boy. A mountain situated in the territory of the region of Sharur.

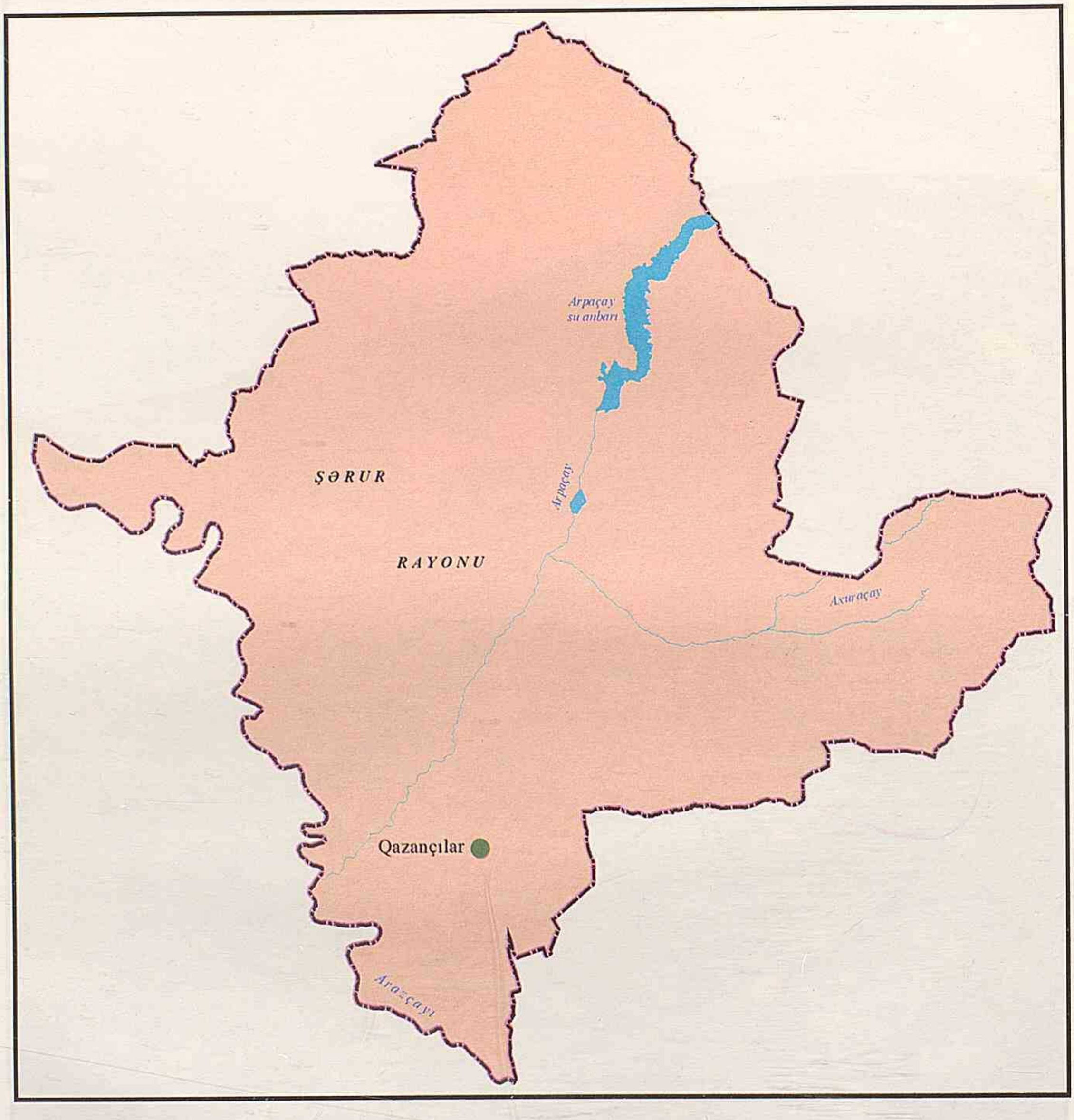
* Употреблено в VII сказании. Гора, расположенная на территории Шарурского района.

QAZANÇILAR

*GAZANCHILAR**

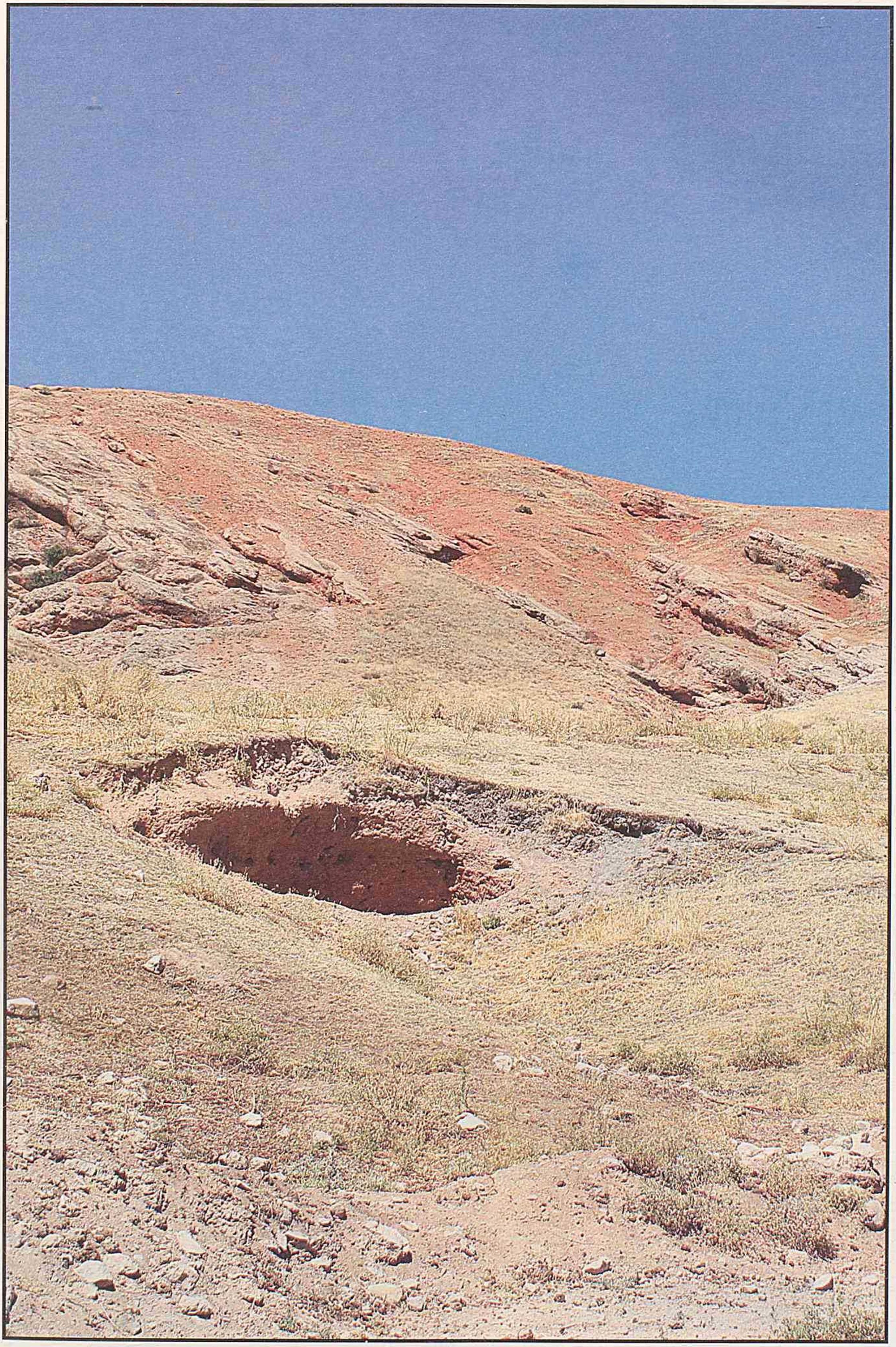
*ГАЗАНЧЫЛАР**

* Qazan xanın adı ilə bağlıdır. Şərur rayonunda qədim kənd.

* Connected with Gazan khan's name. An ancient village in the territory of the region of Sharur.

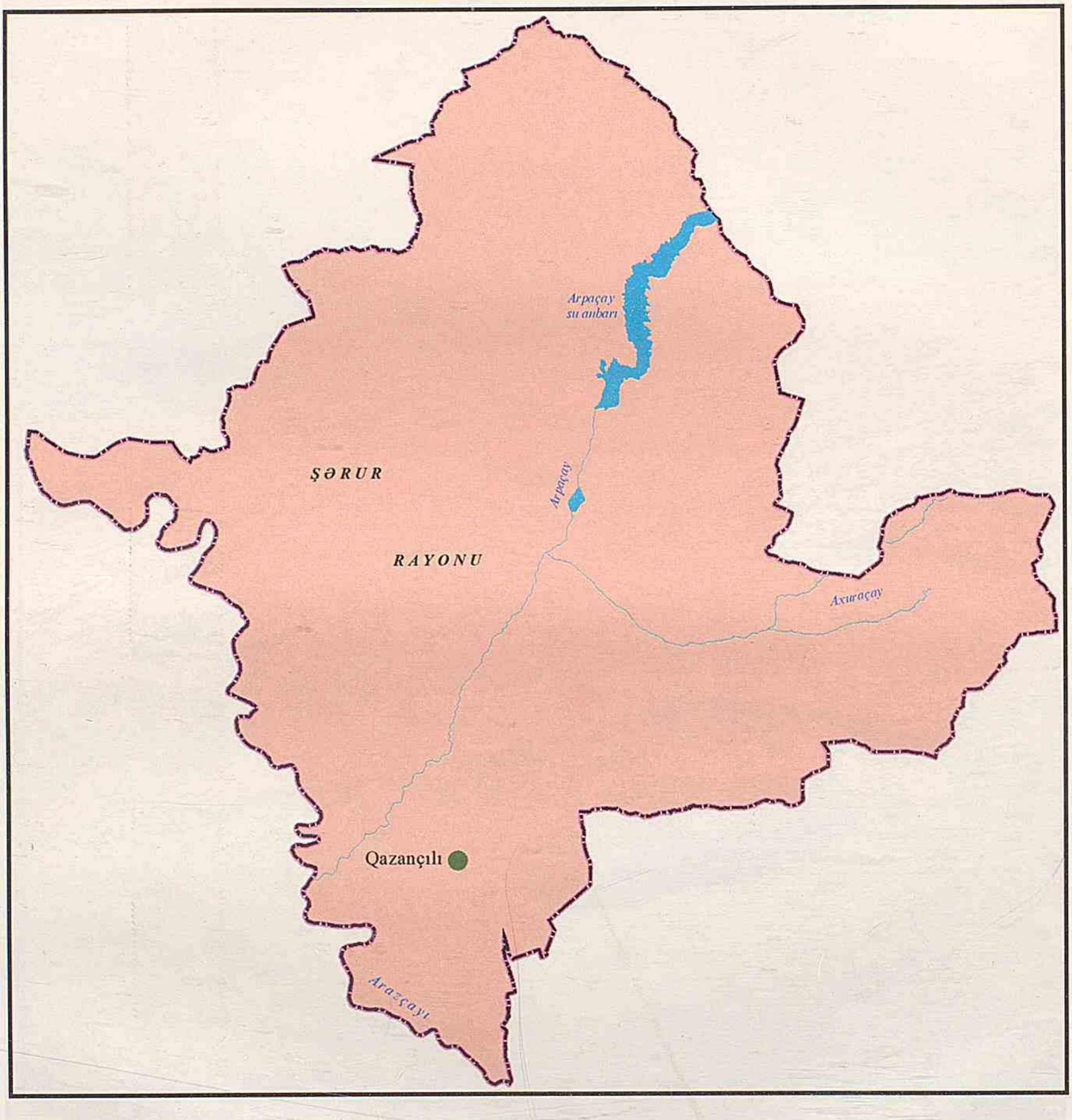
* Связано с именем Газан хана. Древнее село на территории Шарурского района.

QAZANÇILI

*GAZANCHILI**

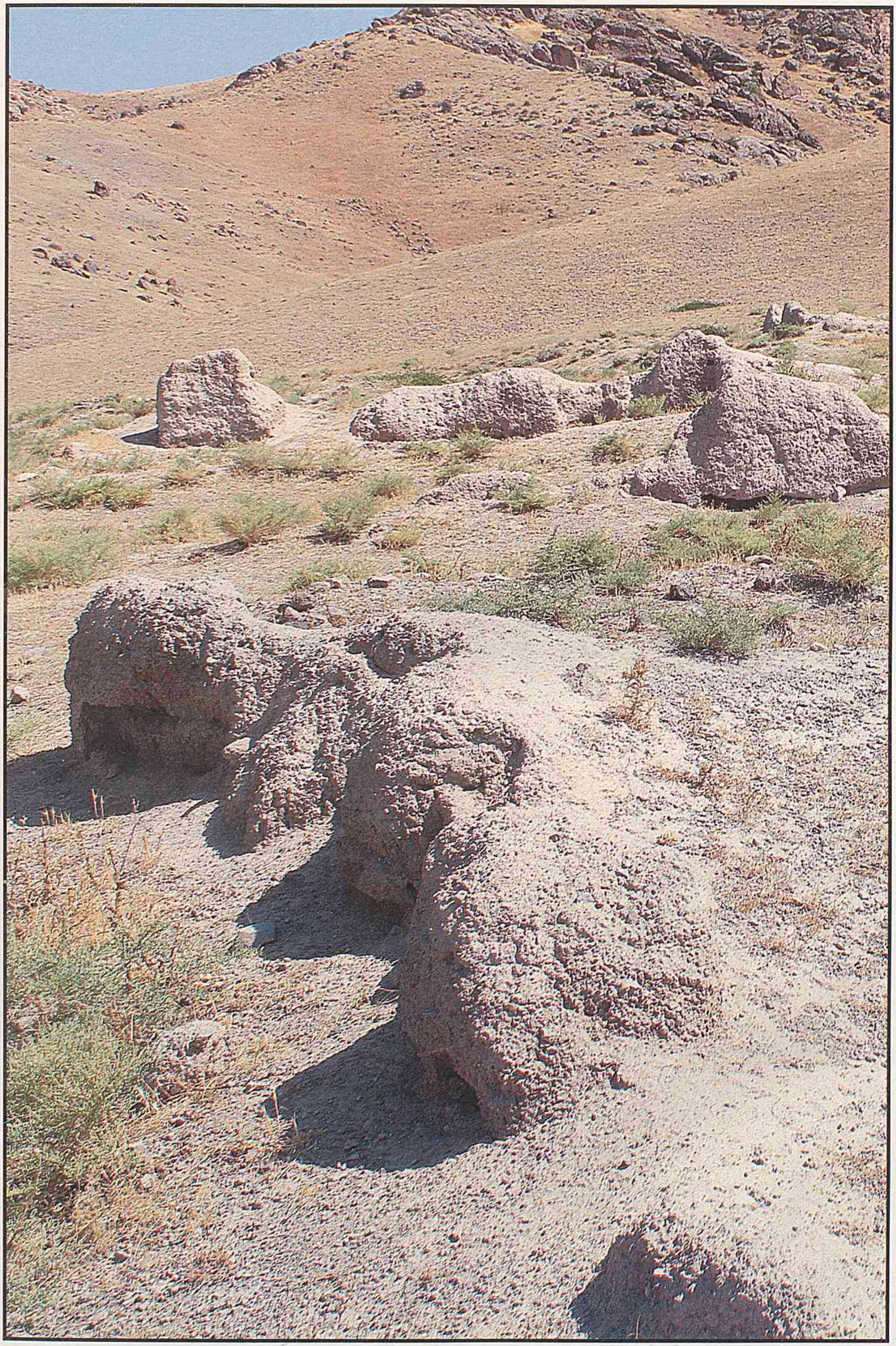
*ГАЗАНЧЫЛЫ**

* Qazan xanın adı ilə bağlıdır. Şərur rayonunda qədim yaşayış yeri.

* Connected with Gazan khan's name. An ancient settlement in the territory of the region of Sharur.

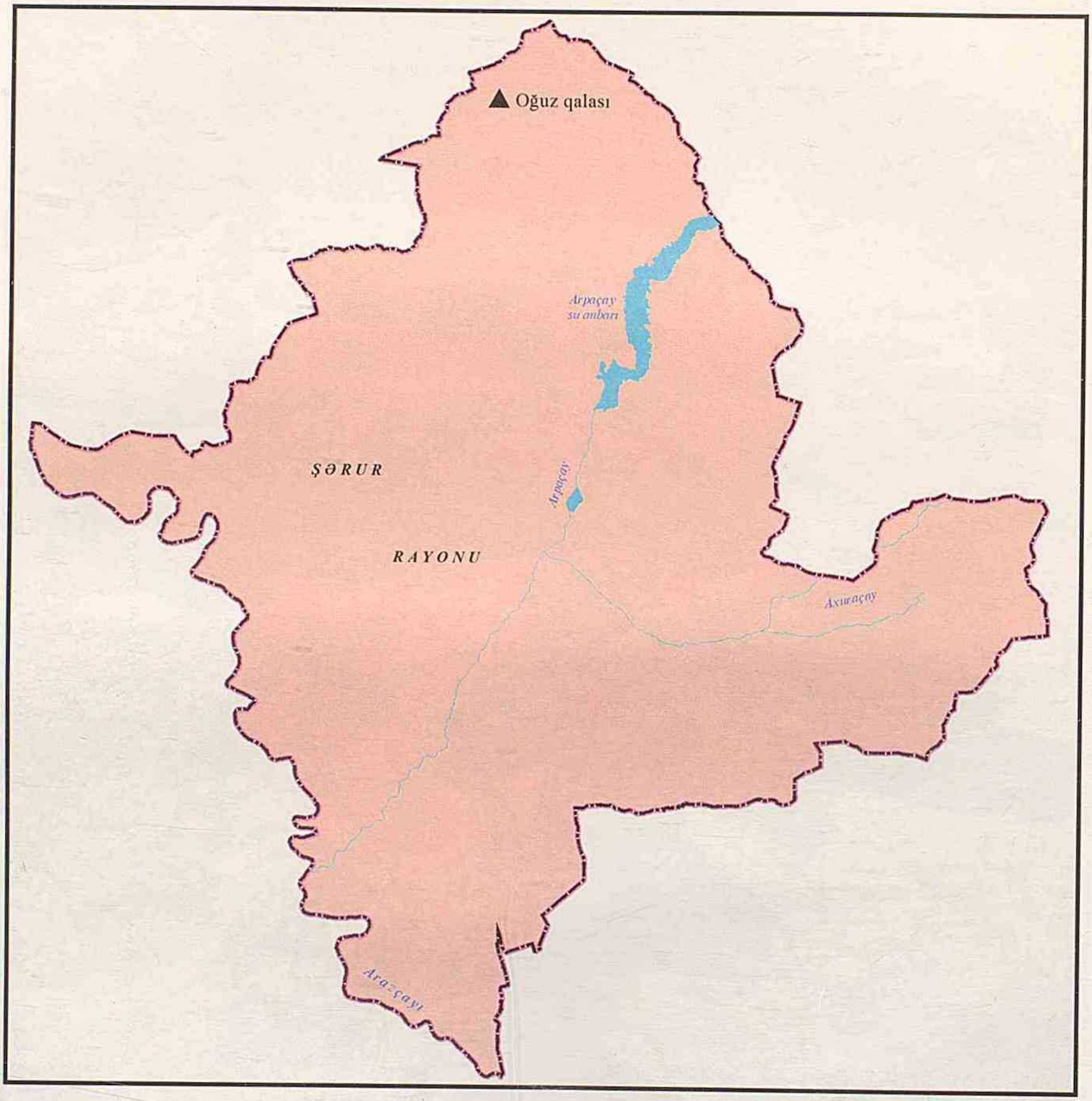
*Связано с именем Газан хана. Древнее поселение на территории Шарурского района.

OĞUZ QALASI*

*CASTLE OF OGUZ**

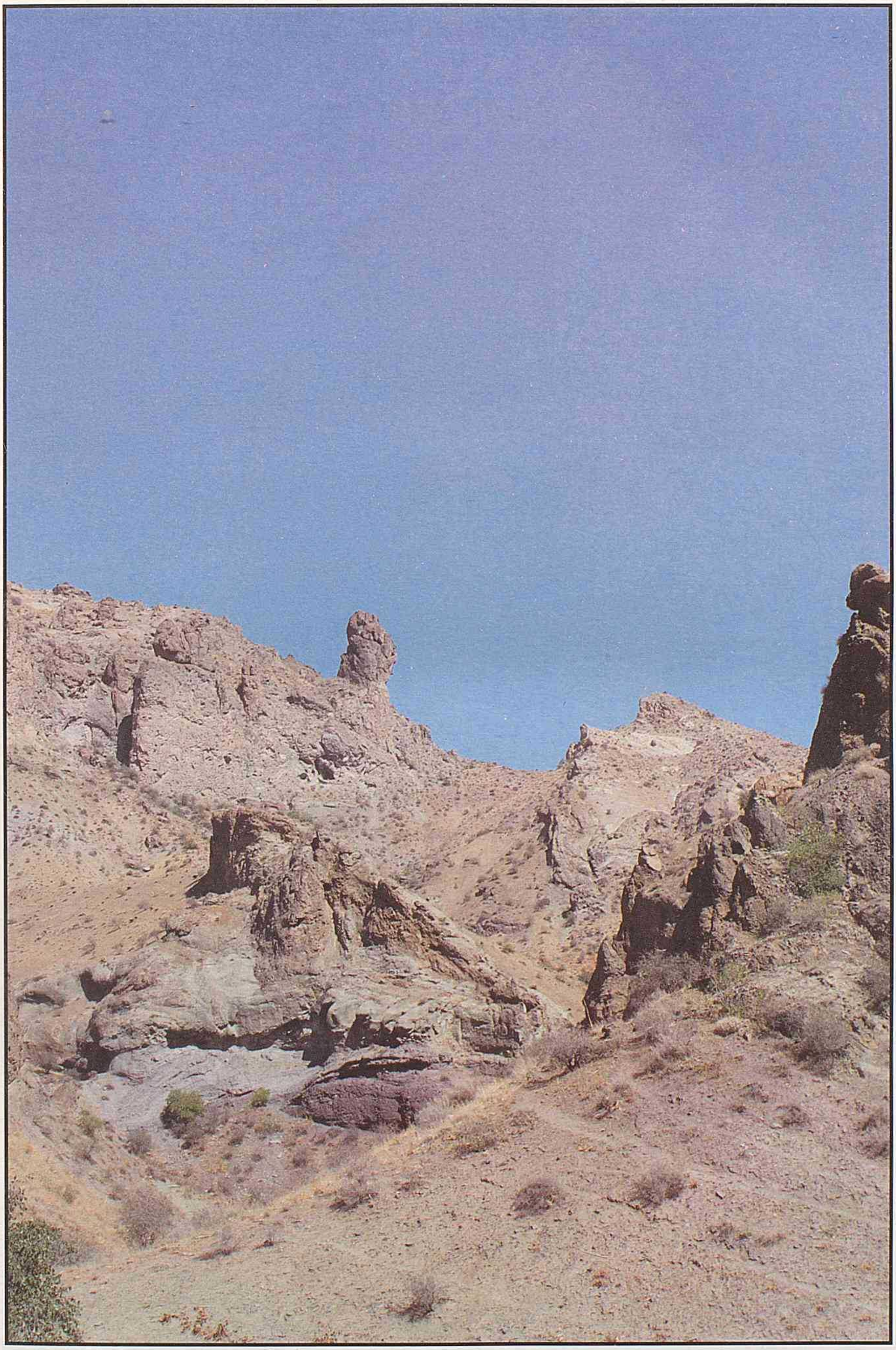
*КРЕПОСТЬ ОГУЗ**

* Şərur rayonu ərazisində yerləşən Dədə Qorqud dastanları ilə bağlı qala adı.

* A castle name relaited with Dada Gorgud epos situated in the territory of the region of Sharur.

* Название крепости на территории Шарурского района, связанное с эпосом *Деде Горгуд*.

SALAXANA*

*SALAKHANA**

*САЛАХАНА**

* VIII boyda işlənmişdir. Şərur rayonu ərazisində yerləşən yurd, mağara və bulaq adı.

* Used in the VIII boy. A land, cave and spiring name situated in the territory of the region of Sharur.

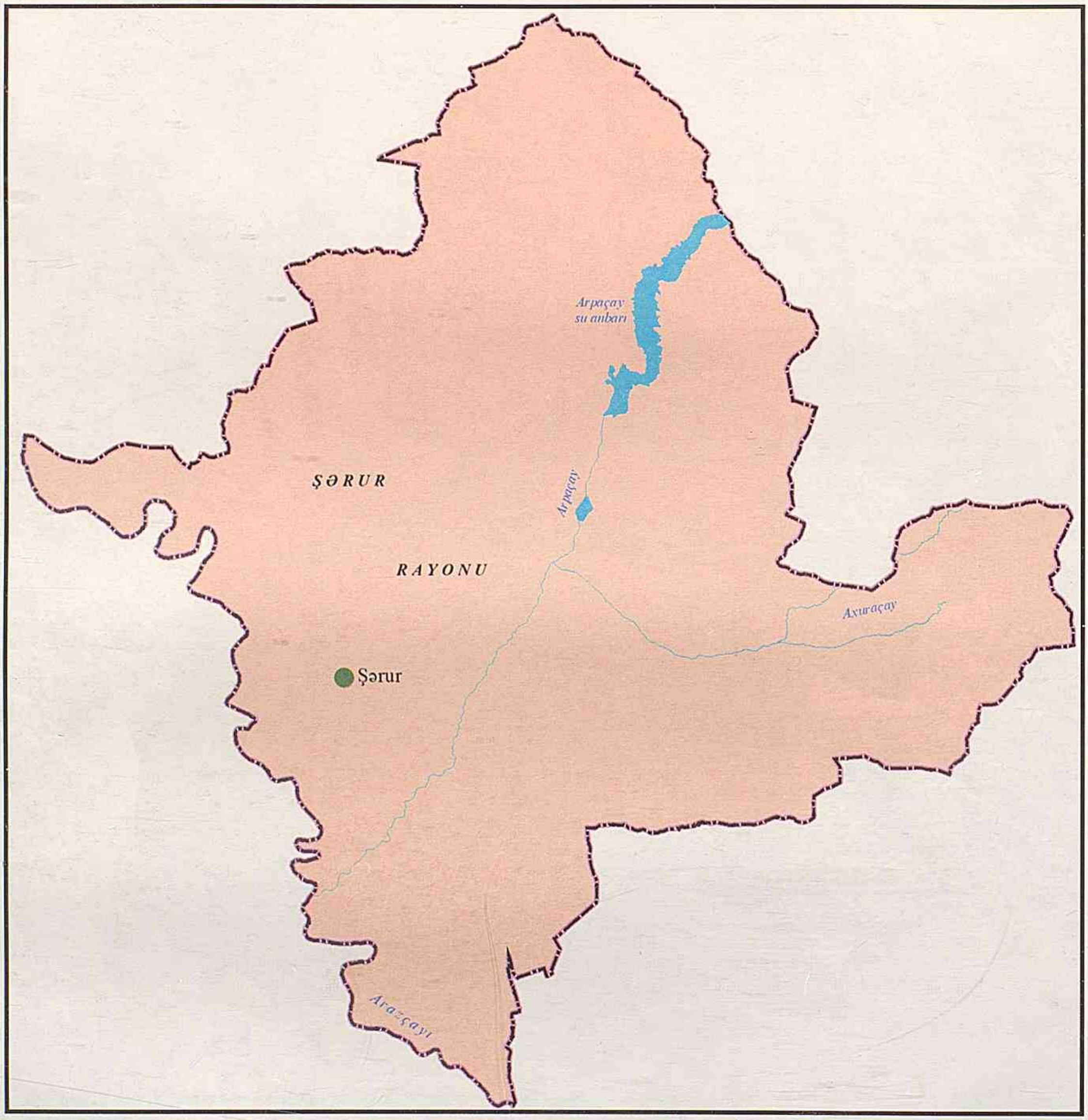
* Употреблено в VIII сказании. Название поселения, пещеры и родника на территории Шарурского района.

ŞƏRUK (ŞƏRUR)

*SHARUK (SHARUR)**

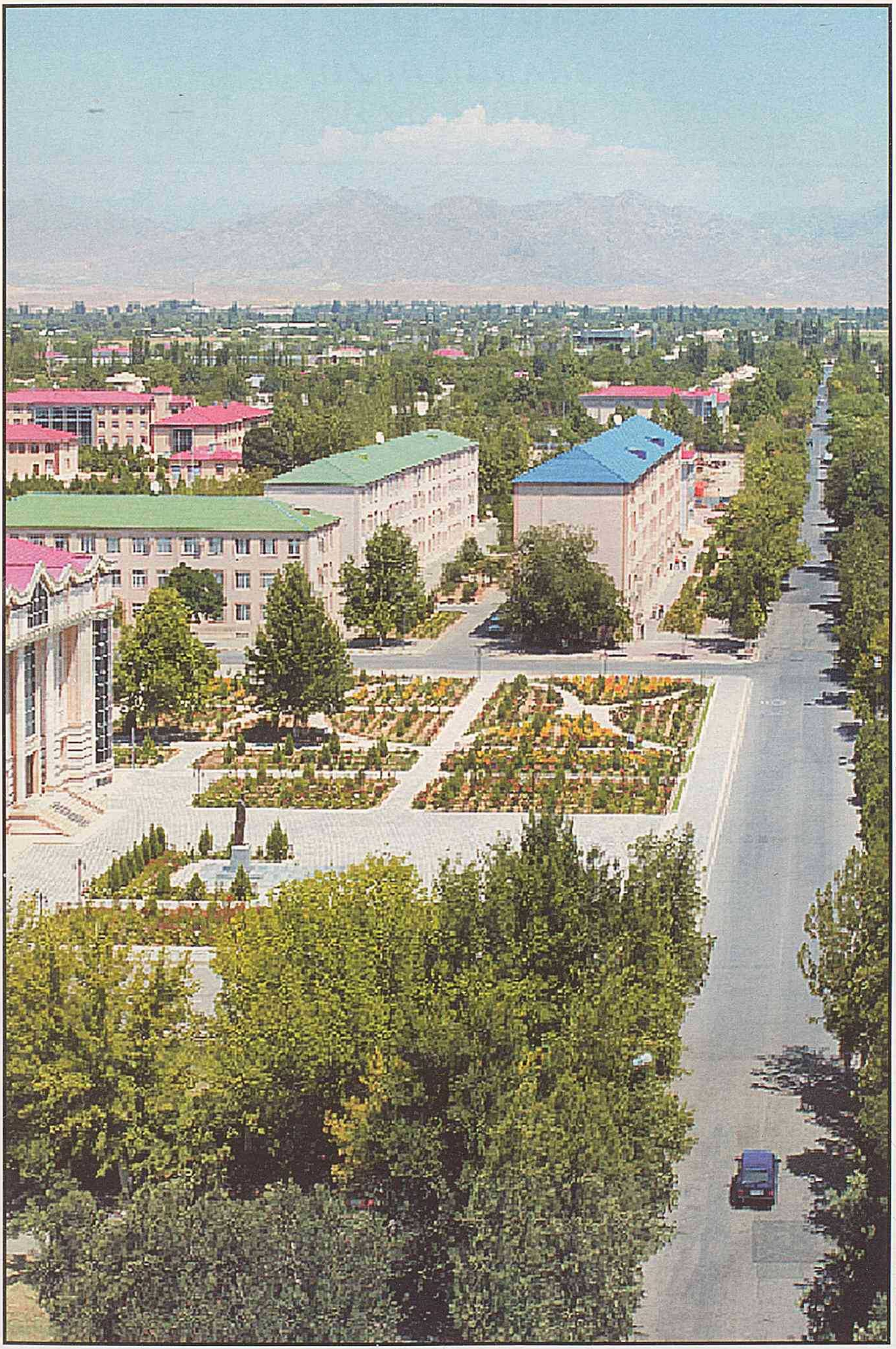
*ШАРУК (ШАРУР)**

* X boyda işlənmişdir. Naxçıvanda eyni adlı rayon və şəhər adı.

* Used in the X boy. There is a same name region and city in Nakhchivan.

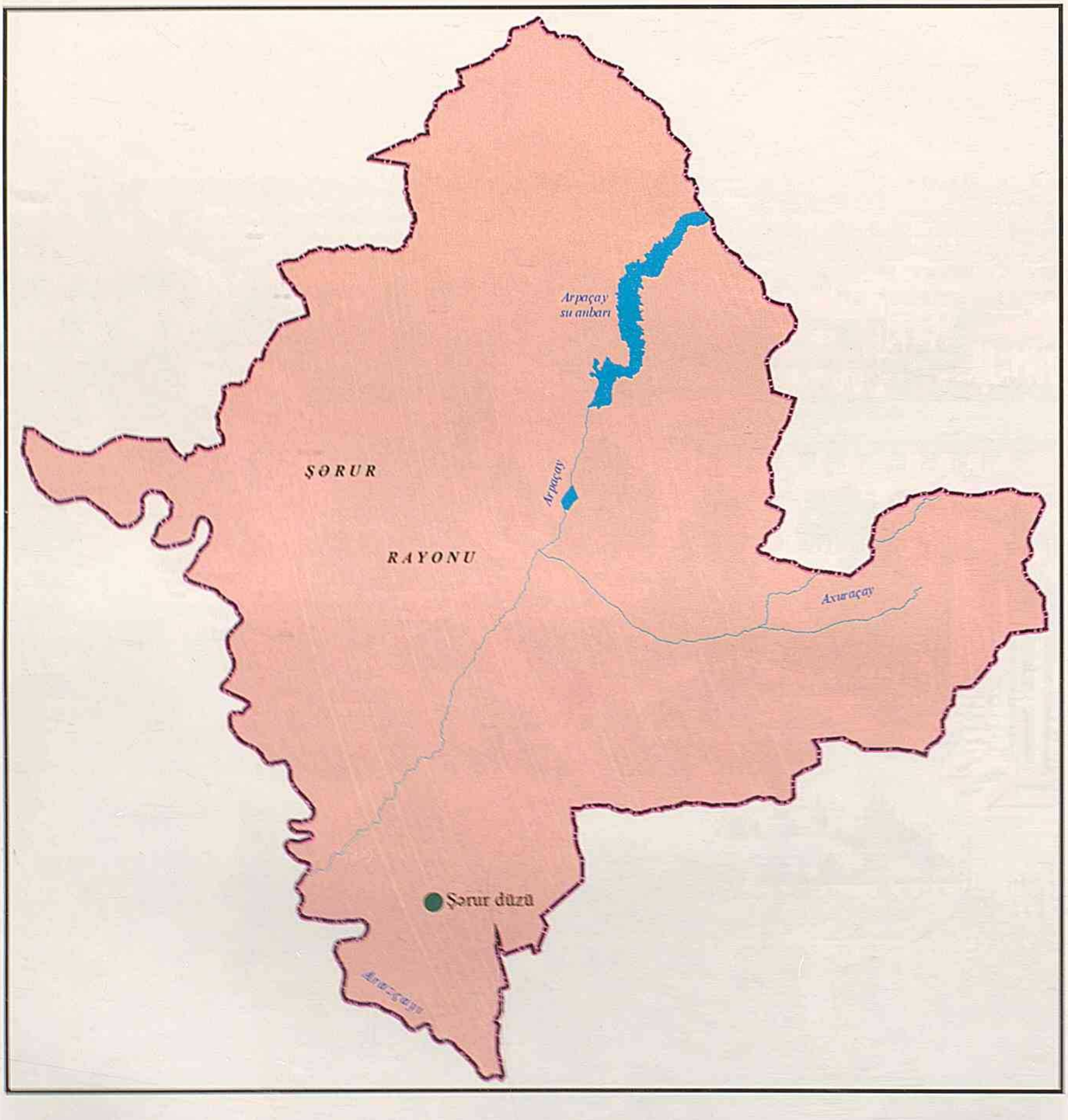
* Употреблено в X сказании. Название города и района в Нахчыване

ŞƏRUR DÜZÜ

*SHARUR DUZU**

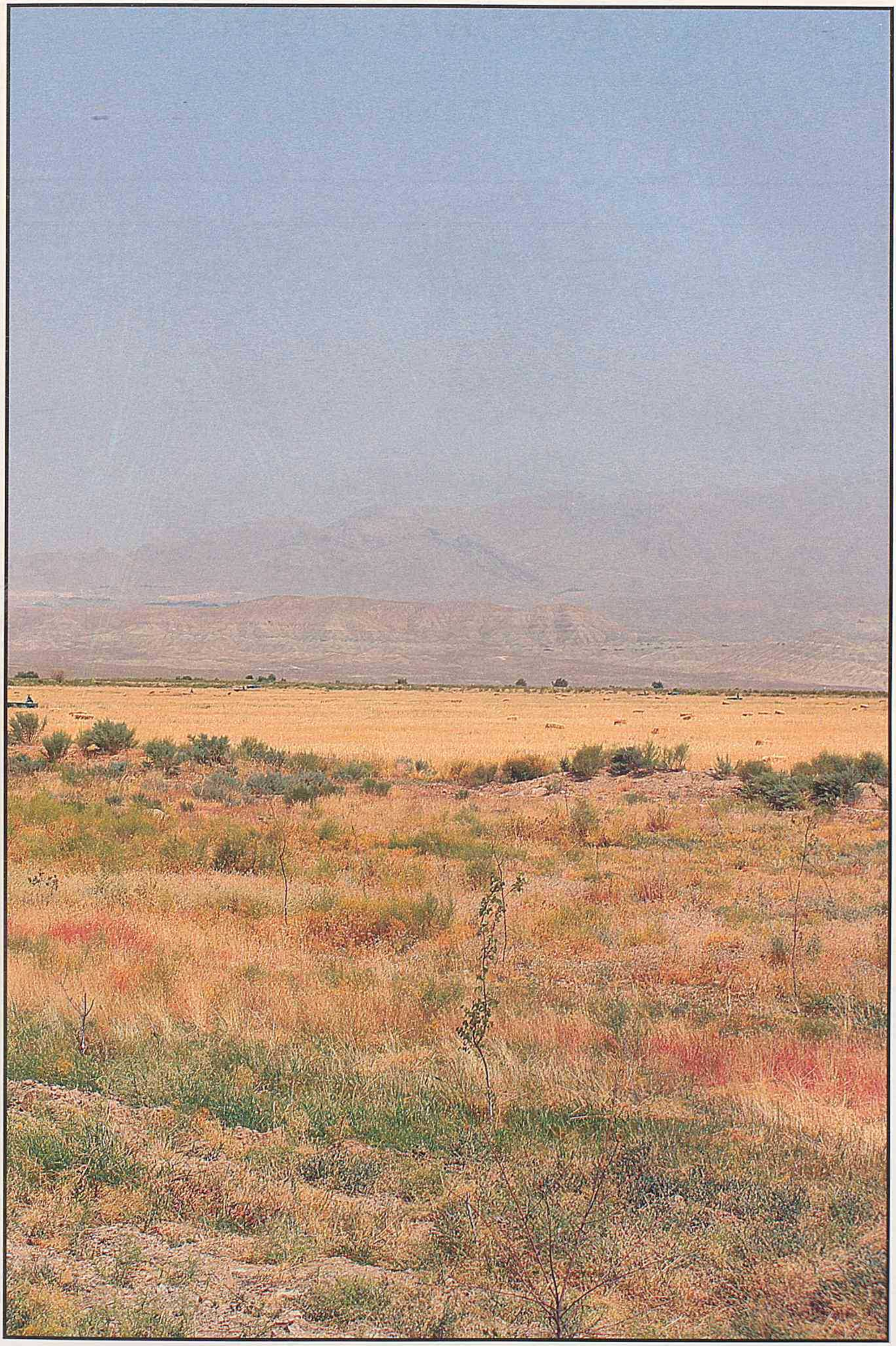
*ШАРУР ДУЗУ**

* X boyda işlənmişdir. Naxçıvanda Arazboyu düzənliyinin ən geniş hissələrindən biri.

* Used in the X boy. The most wide part of plain of Aras in Nakhchivan.

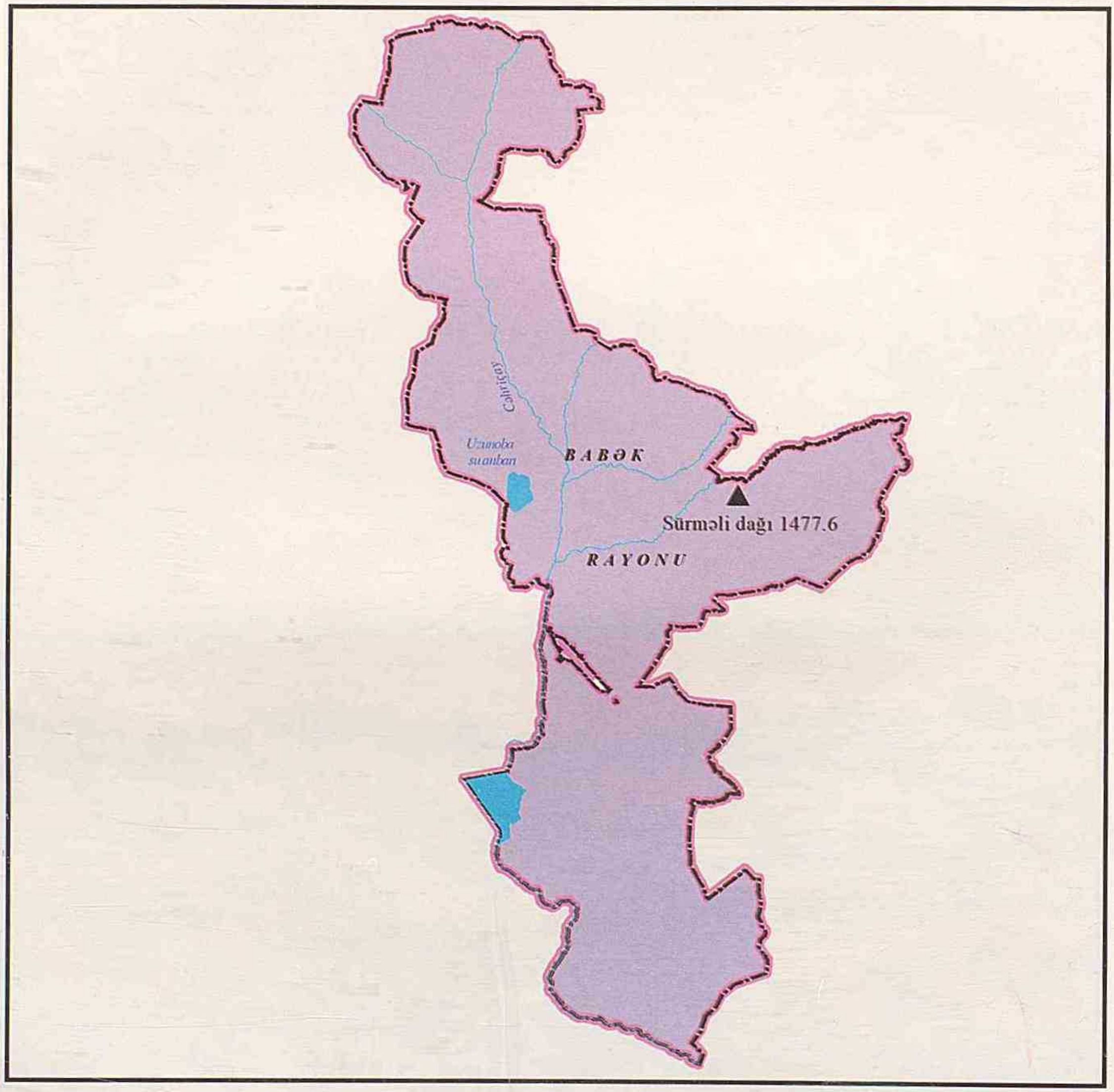
* Употреблено в X сказаний. Самая широкая часть Аракской низменности.

AĞCAQALA SÜRMƏLİ*

*AGJAGALA, SURMALI**

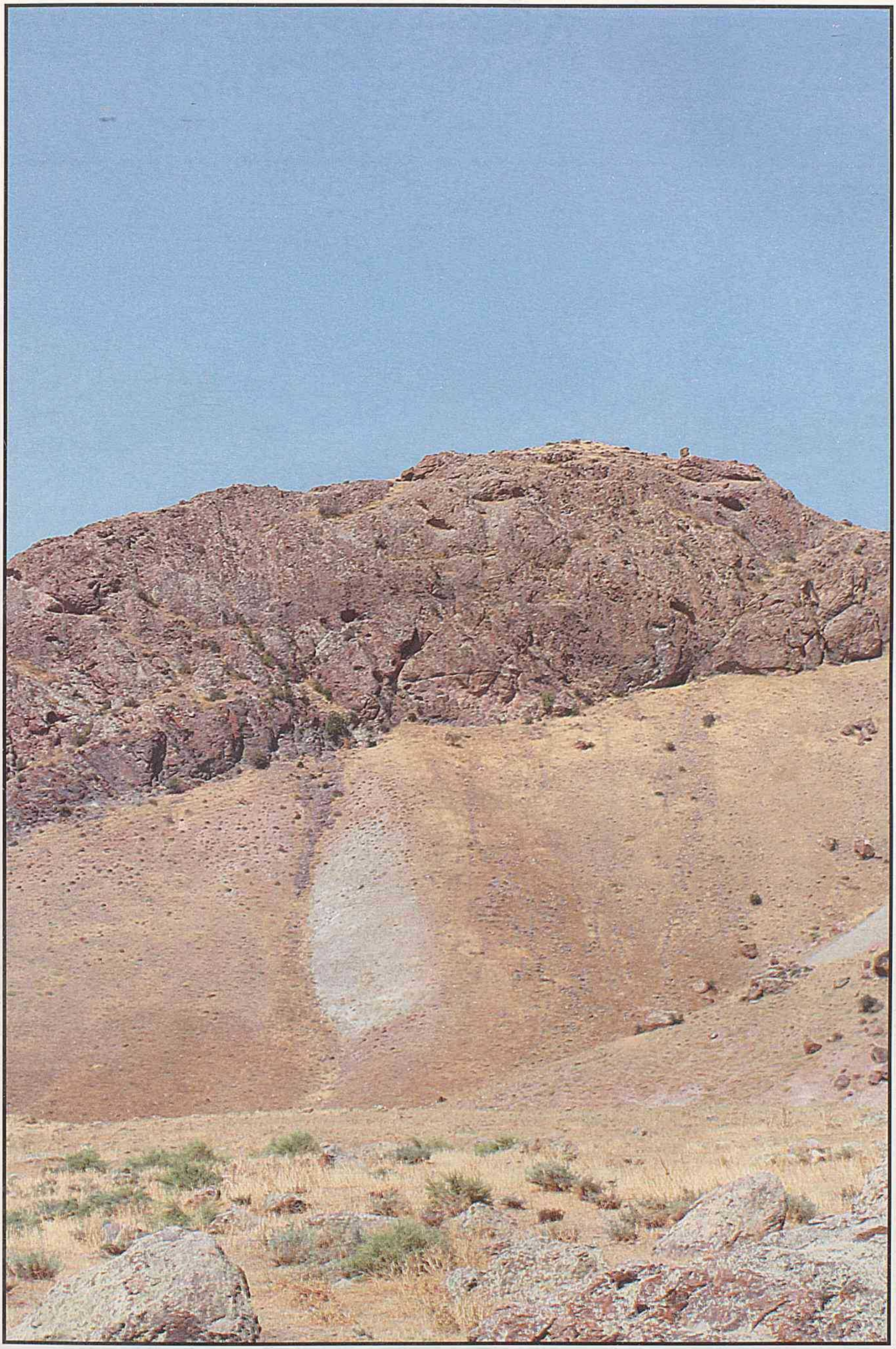
*АГДЖАГАЛА СЮРМЕЛИ**

* IV boyda işlənmişdir. Babək rayonu Qahab kəndi yaxınlığında alçaq dağlıq ərazi.

* Used in the IV boy. A low mountainous area situated near by Gahab village of the region of Babek.

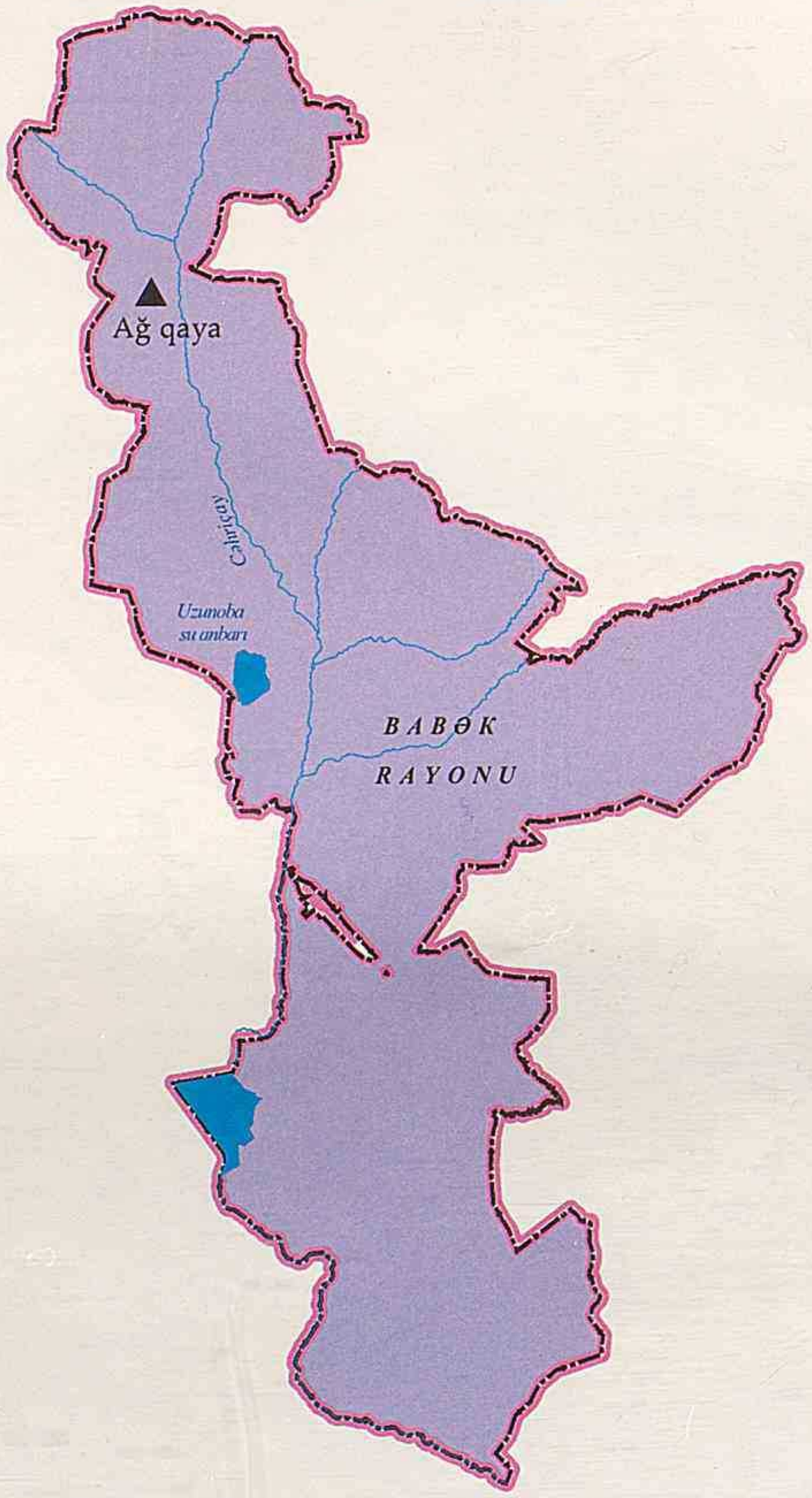
* Употреблено в IV сказании. Низкогорная местность вблизи селения Гахаб Бабекского района.

AĞ QAYA*

*AGH GAYA**

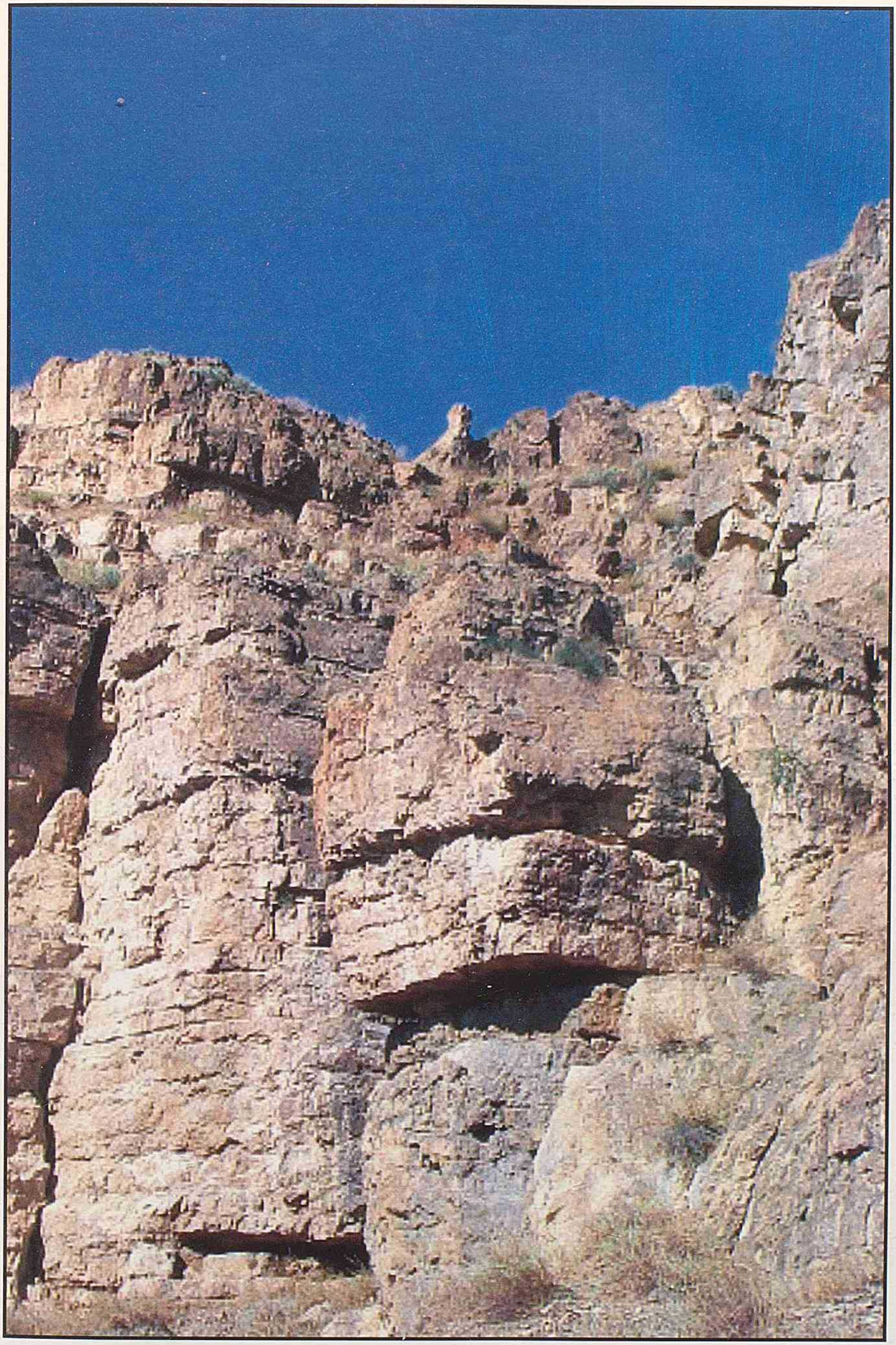
*АГ-ГАЯ**

* XI boyda işlənmişdir. Babək rayonu ərazisində qaya.

* Used in the XI boy. A rock in the region of Babak.

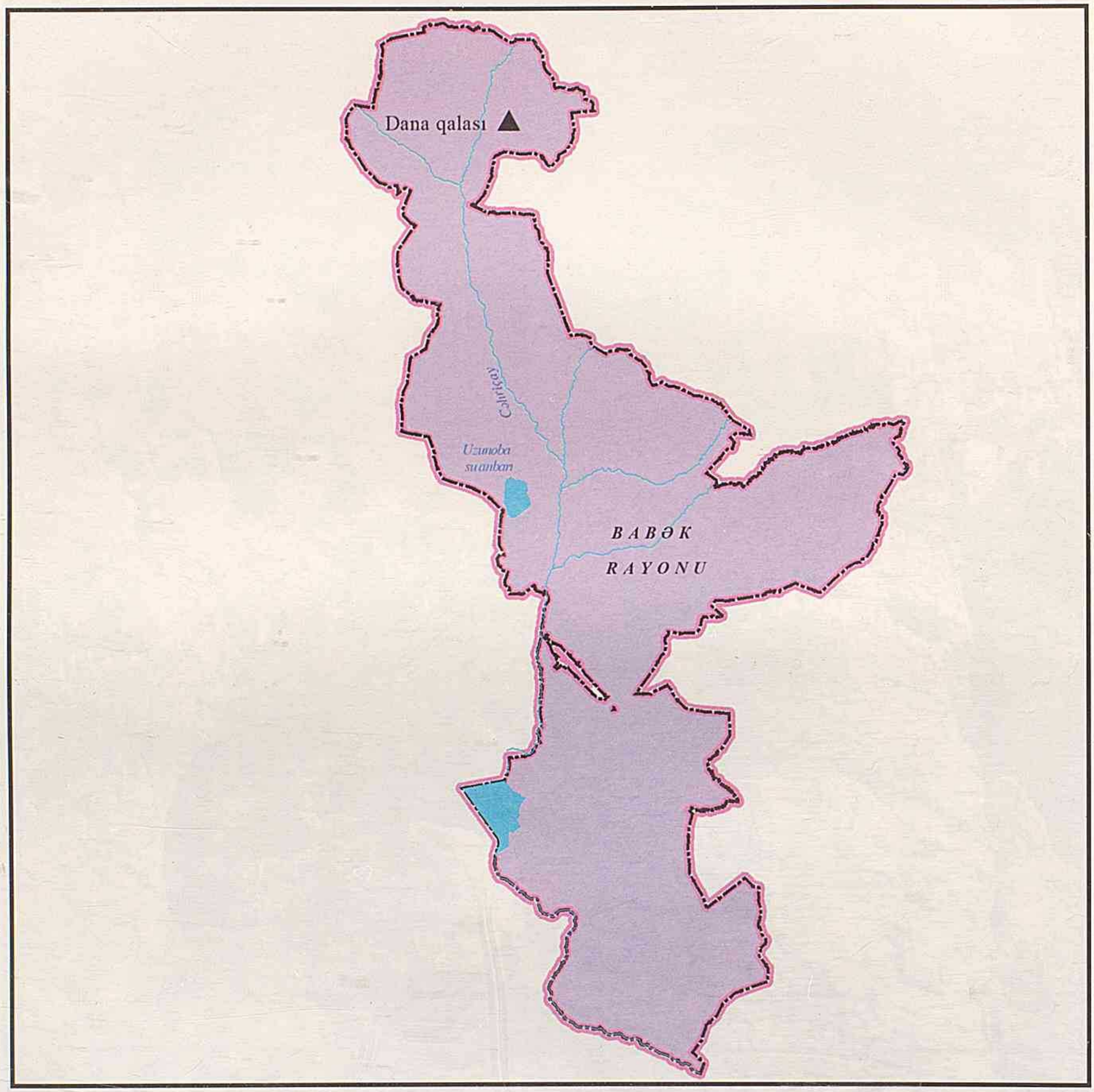
* Употреблено в XI сказании. Скала на территории Бабекского района.

DANA QALASI*

*DANA GALASI**

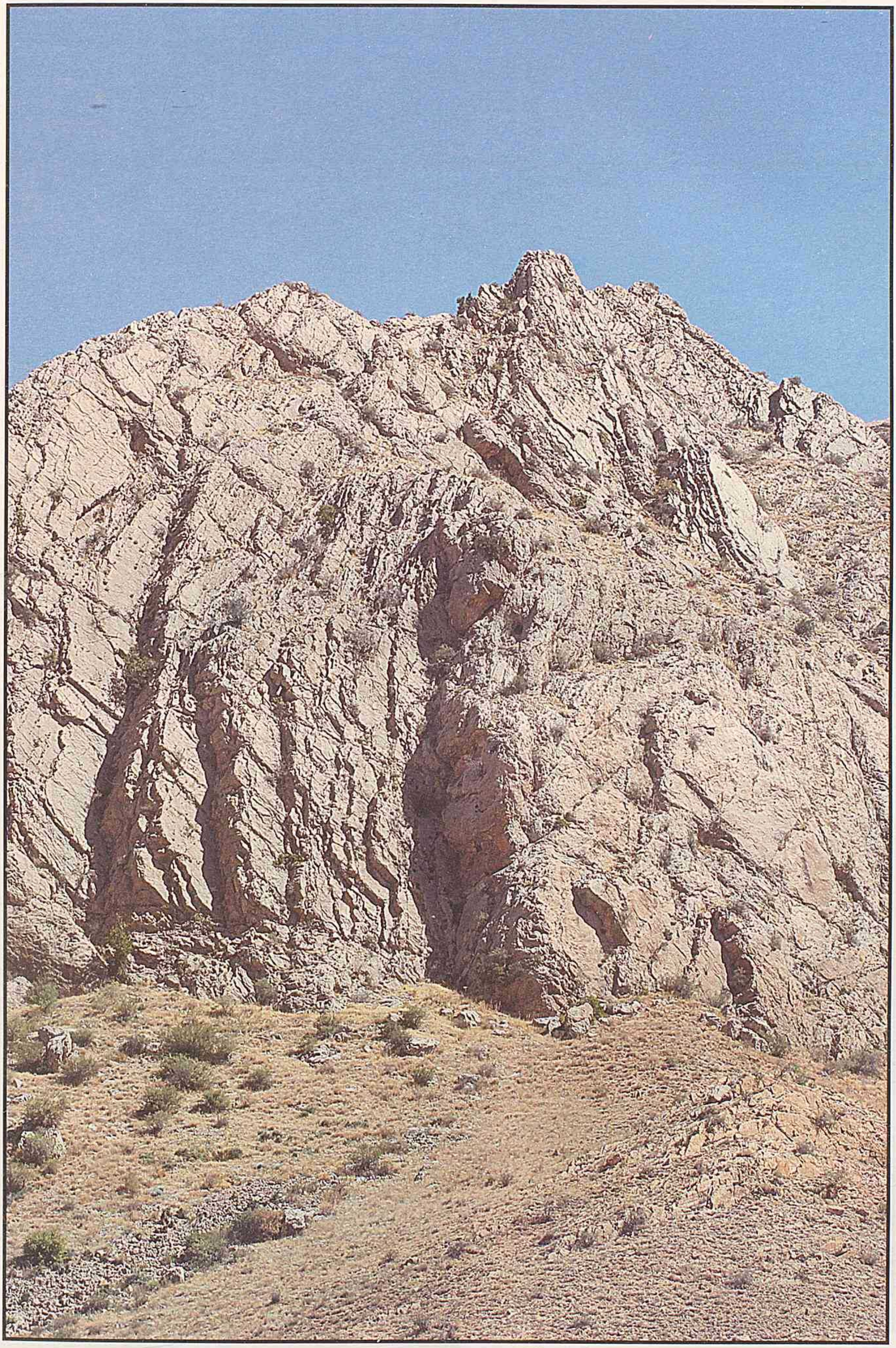
*ДАНА ГАЛАСЫ**

* XI boyda işlənmişdir. Babək rayonu ərazisində qaya.

* Used in the XI boy. A rock in the region of Babak.

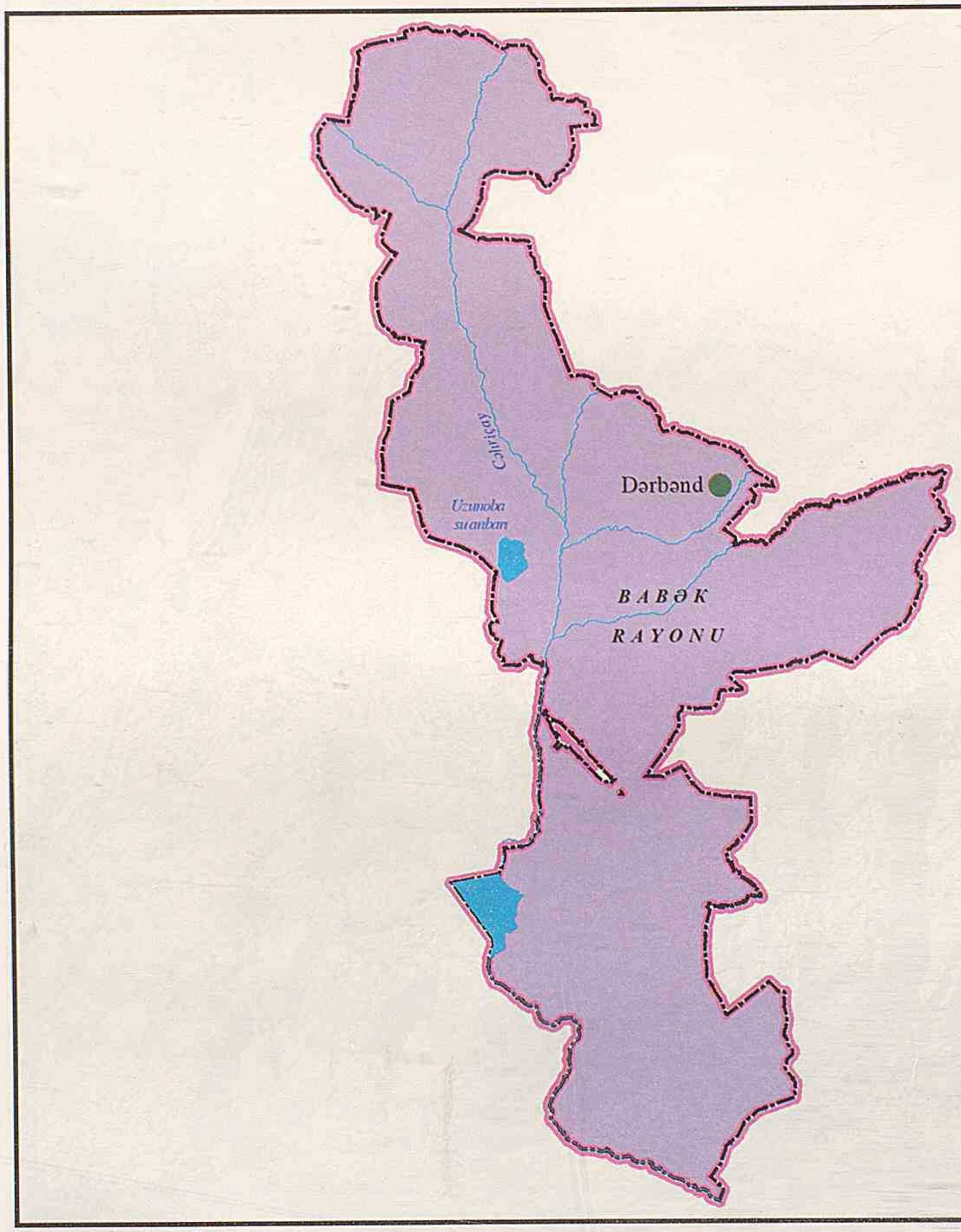
* Употреблено в XI сказании. Скала на территории Бабекского района.

DƏRBƏND*

*DARBAND**

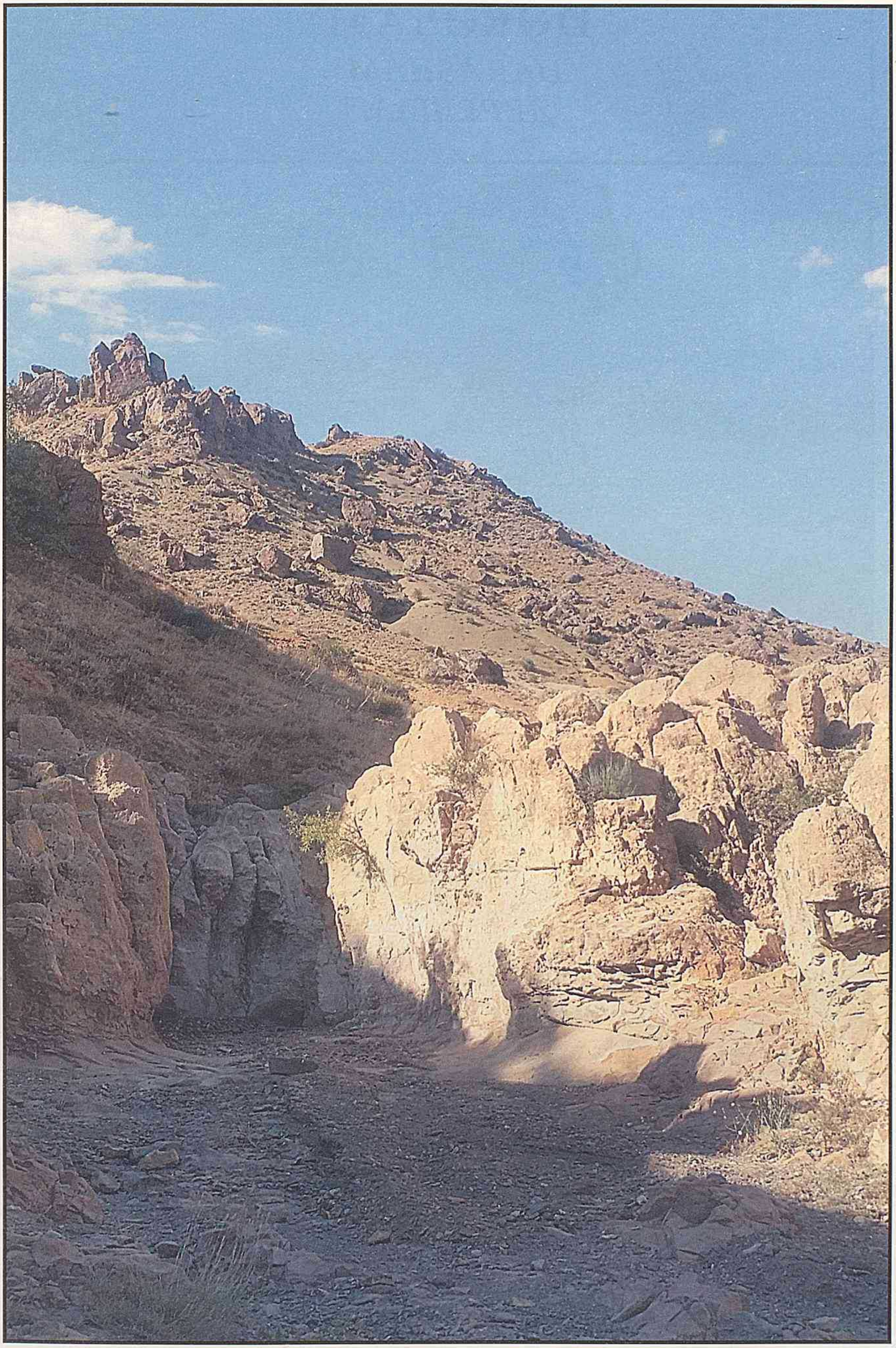
*ДЕРБЕНД**

* Bir neçə boyda işlənmişdir. Babək rayonu ərazisində qədim yaşayış yeri və dərə.

* Used in some boys. An ancient settlement and valley in the territory of the region of Babek.

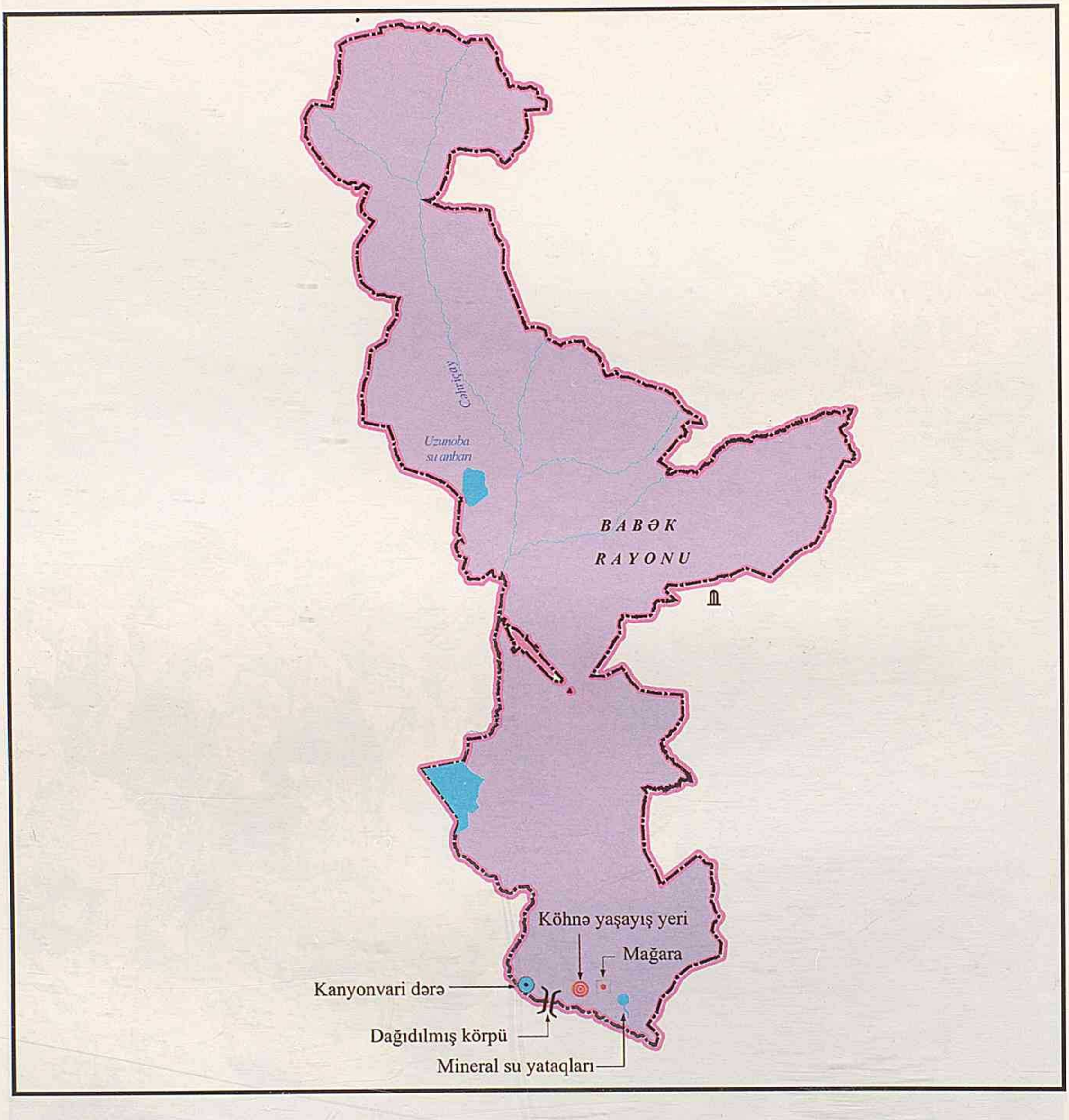
* Употреблено в некоторых сказаниях. Топоним на территории Бабекского района.

DƏRƏŞAM*

*DARASHAM**

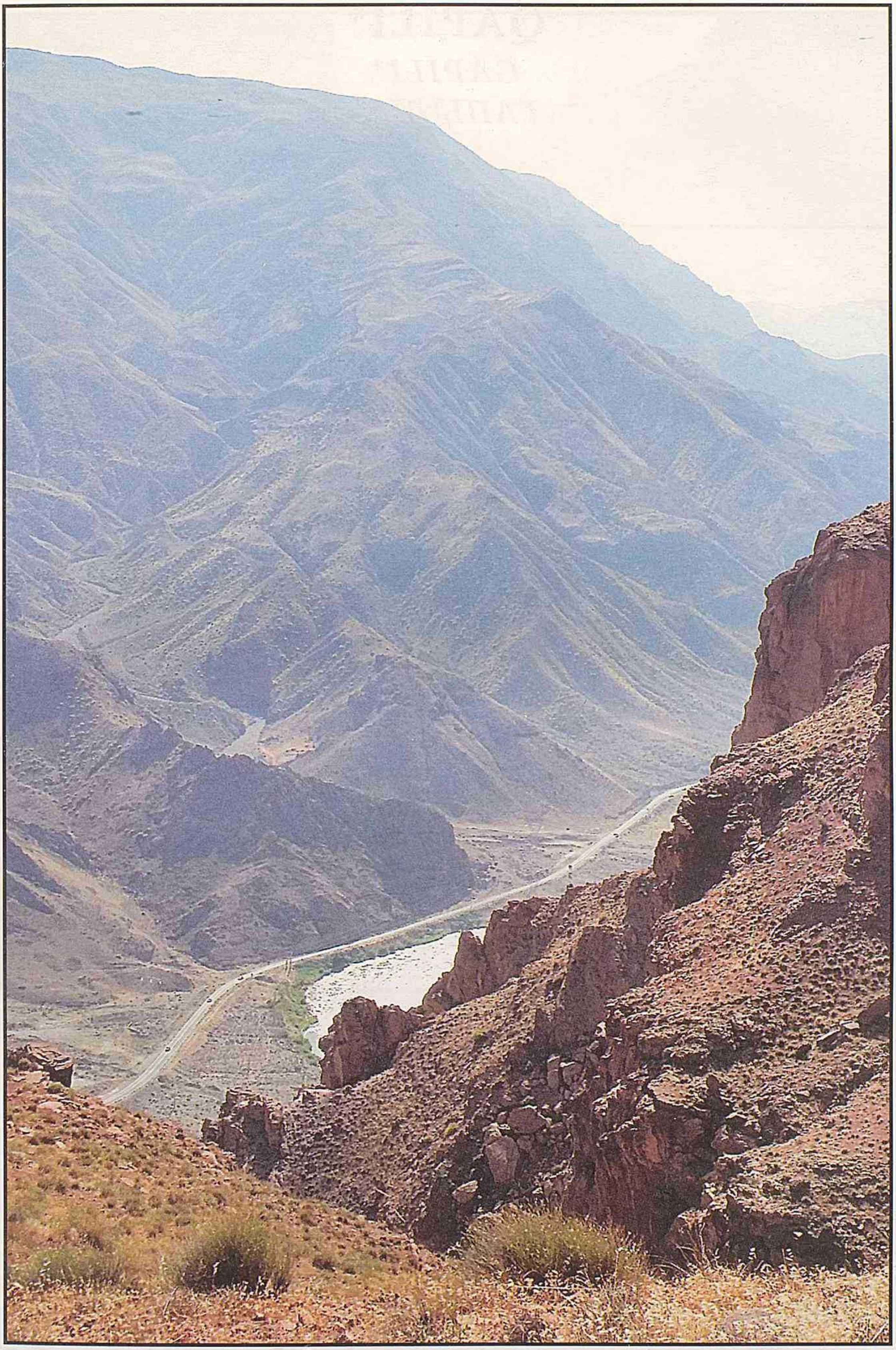
*ДЕРЕШАМ**

* X boyda işlənmişdir. Babək rayonunda yer adı.

* Used in the X boy. A place name in the region of Babek.

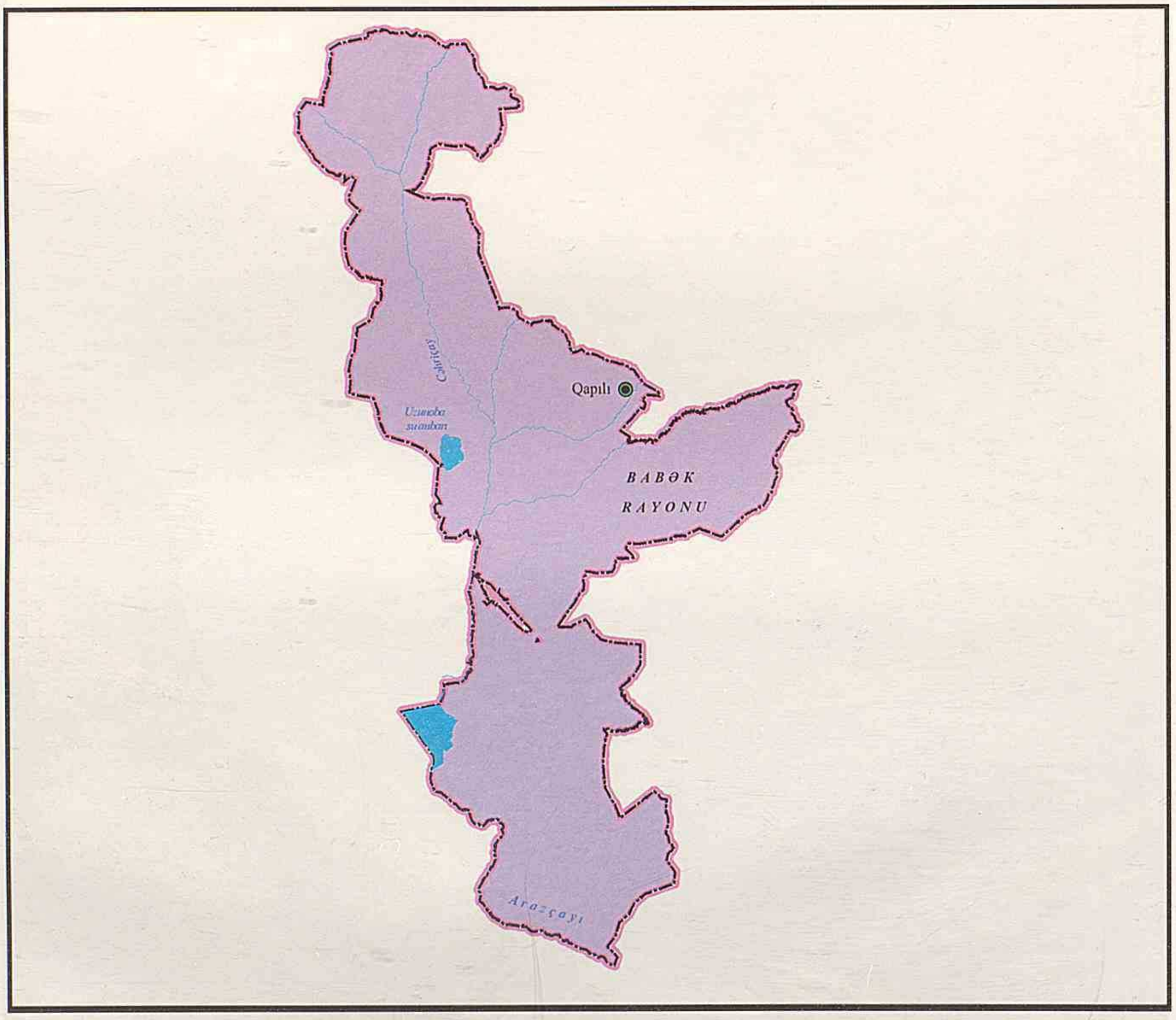
* Употреблено в X сказании. Название местности в Бабекском районе.

QAPILI*

*GAPILI**

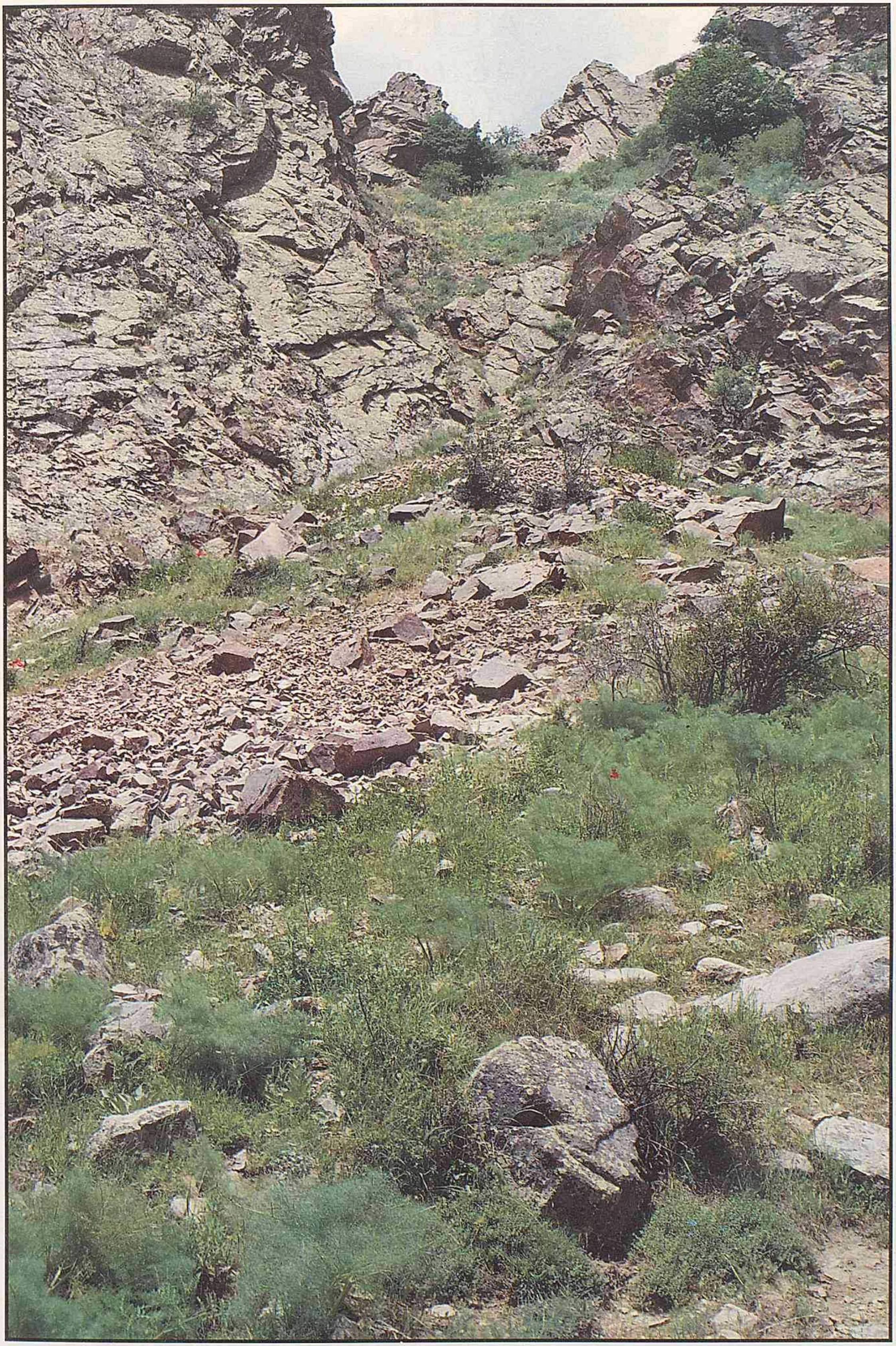
*ГАПЫЛЫ**

* IX boyda işlənmişdir. Babək rayonu ərazisində Sirab kəndinin şimal-şərqində Sirabçay dərəsində dar keçid.

* Used in IX boy. A narrow passage situated in the north-west of Sirab village of the region of Babek in Sirabchay valley.

* Употреблено в IX сказании. Узкий проход в ущелье Сирабчай на северо-востоке селения Сираб Бабекского района.

AĞIR*

*AGHIR**

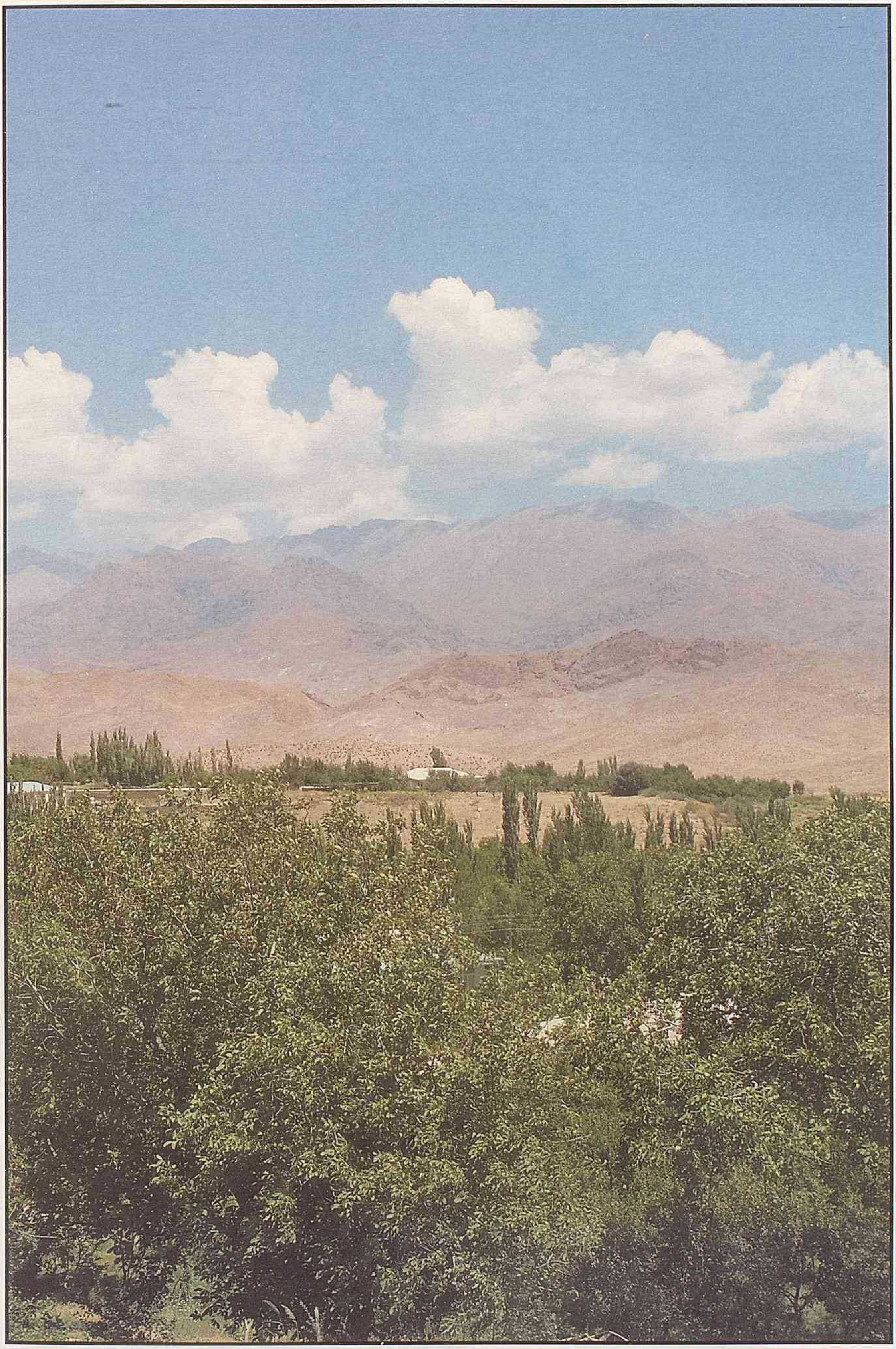
*АГЫР**

* III boyda işlənmişdir. Ordubad rayonunda kənd adı.

* Used in the III boy. A village name in the region of Ordubad.

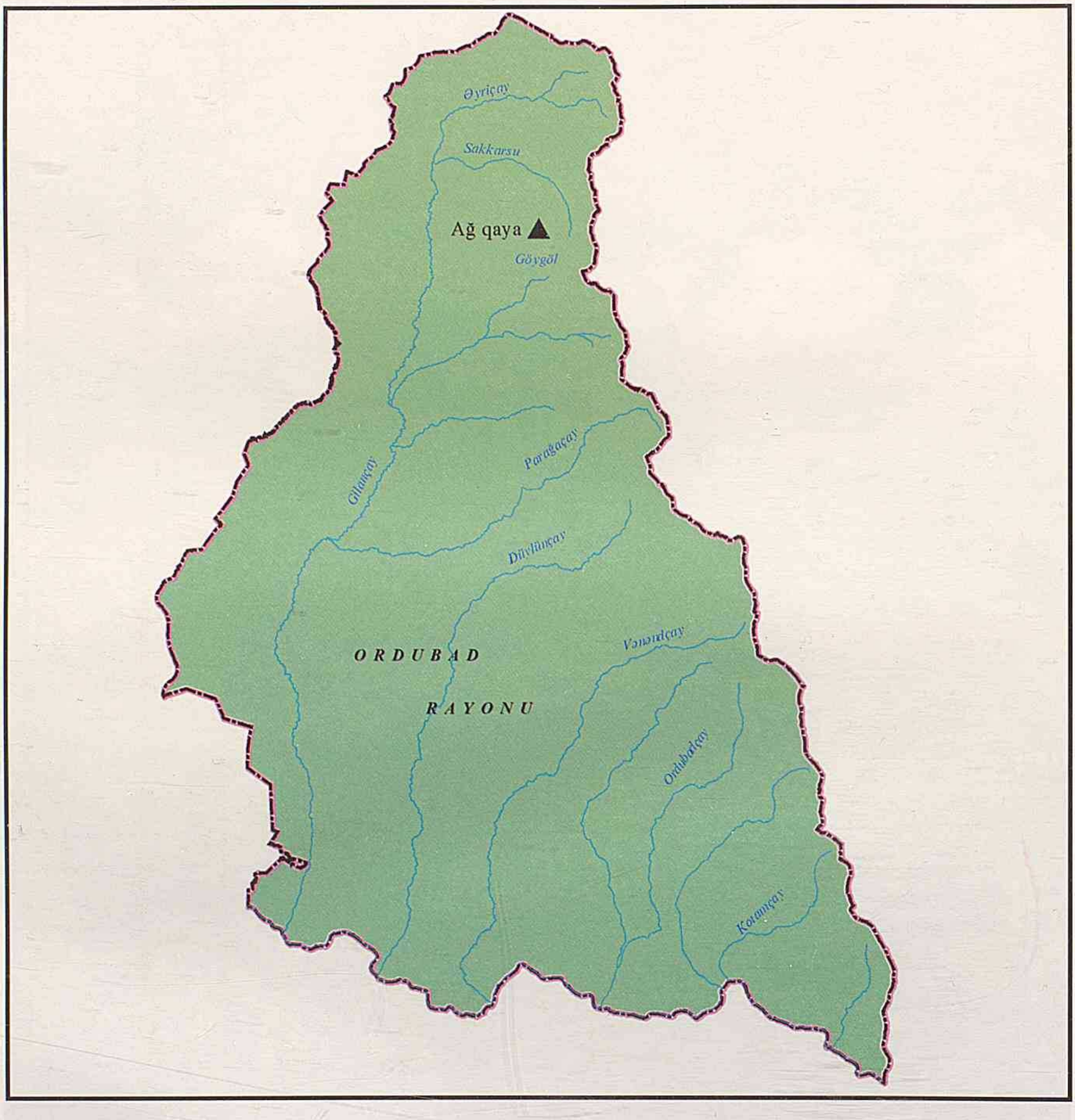
* Употреблено в III сказании. Название селения в Ордубадском районе.

AĞ QAYA*

*AGH GAYA**

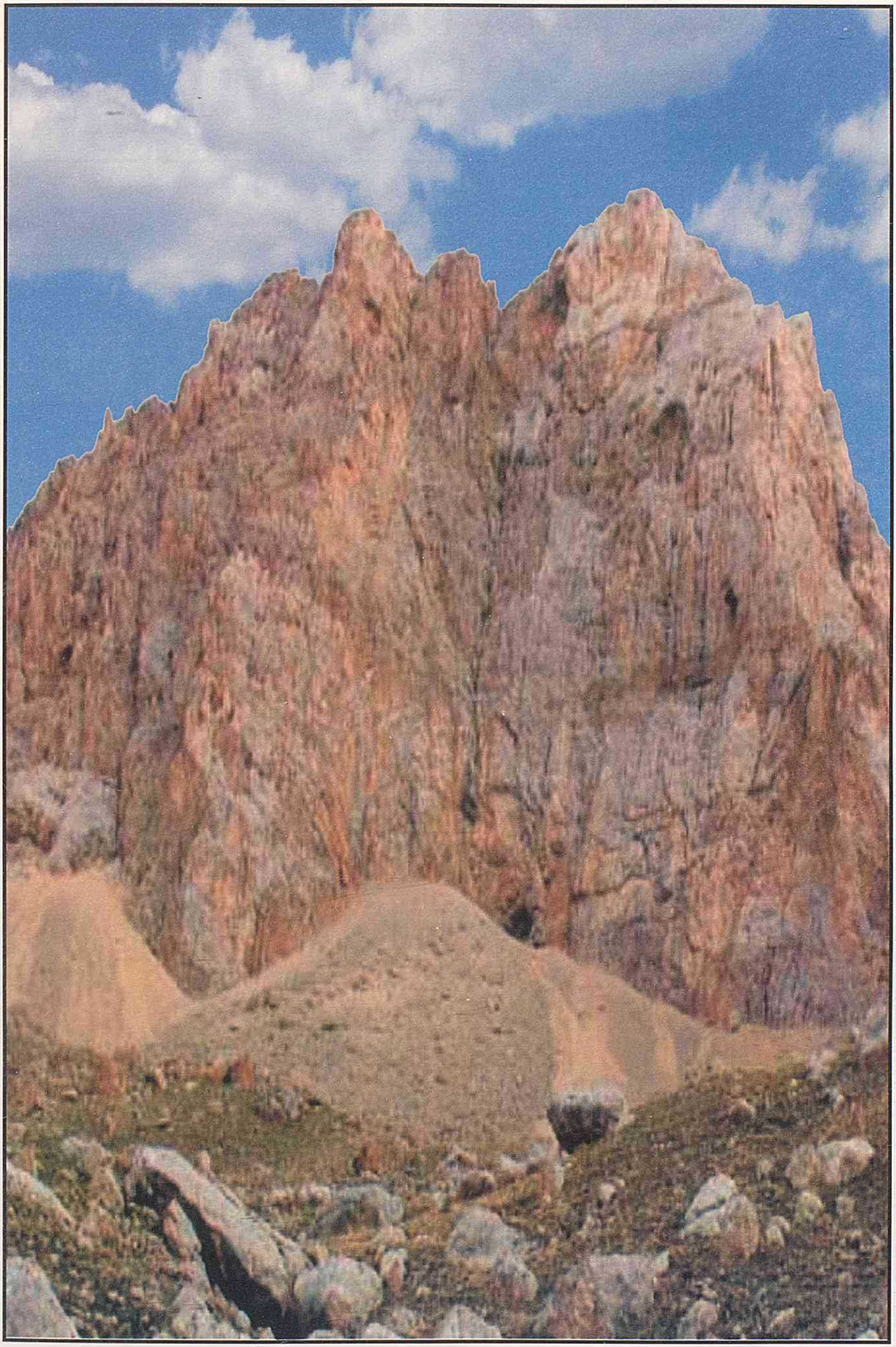
*АГ-ГАЯ**

* XI boyda işlənmişdir. Ordubad rayonu ərazisində qaya.

* Used in the XI boy. A rock in the region of Ordubad.

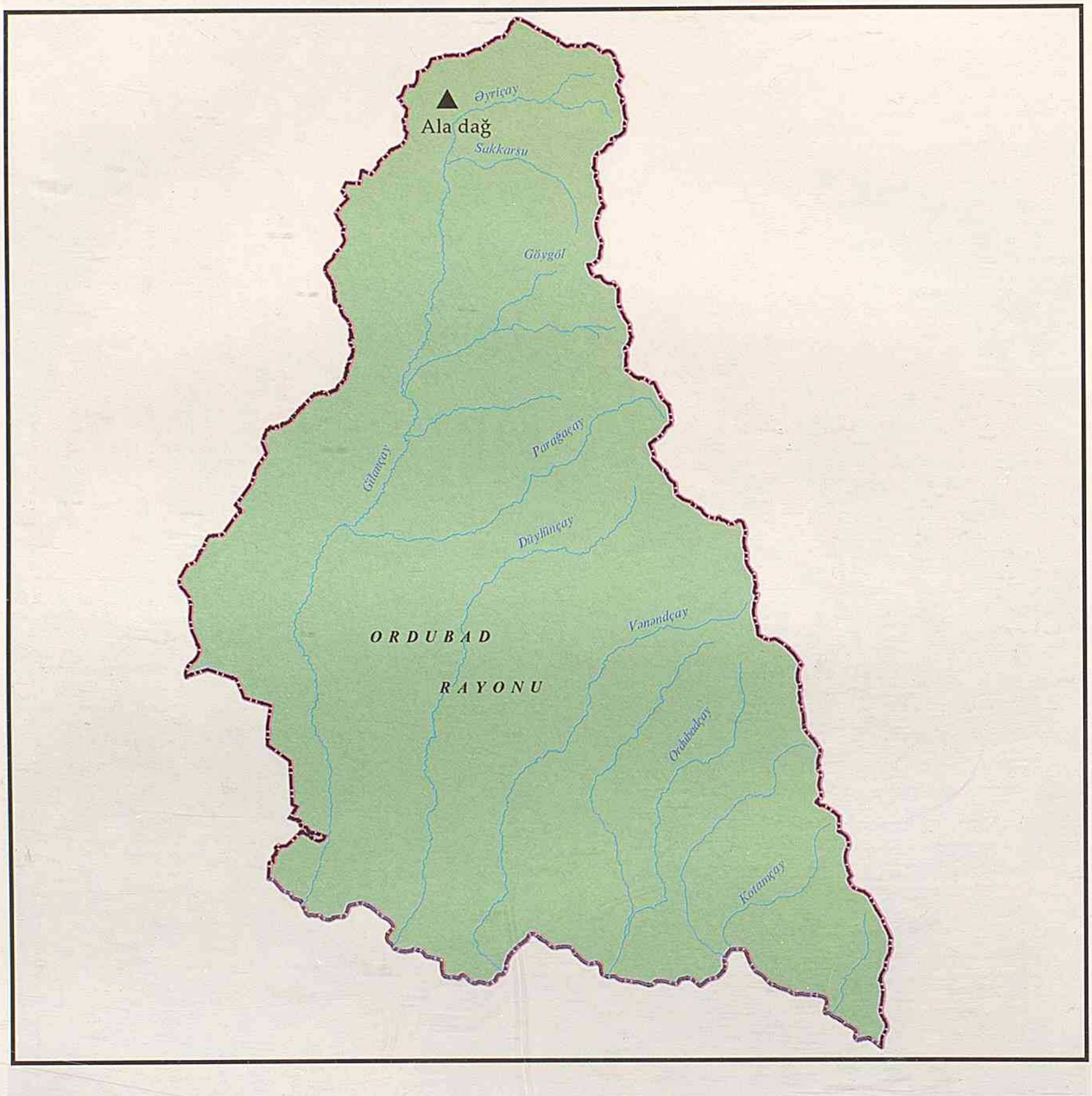
* Употреблено в XI сказании. Скала на территории Ордубадского района.

ALA DAĞ*

*ALA DAGH**

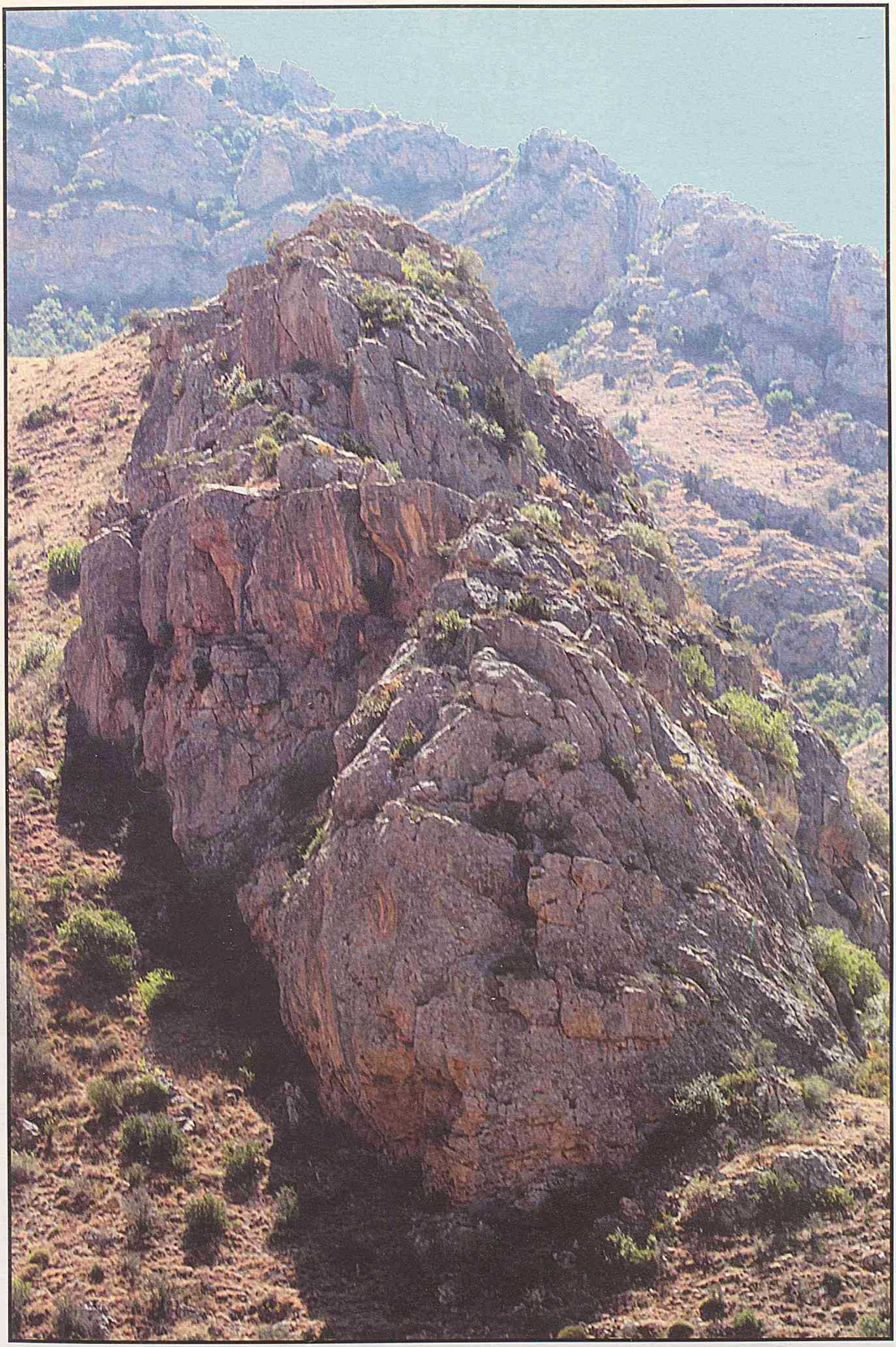
*АЛА ДАГ**

* XI boyda işlənmişdir. Ordubad rayonu ərazisində dağ.

* Used in the XI boy. A mountain in the territory of the region of Ordubad.

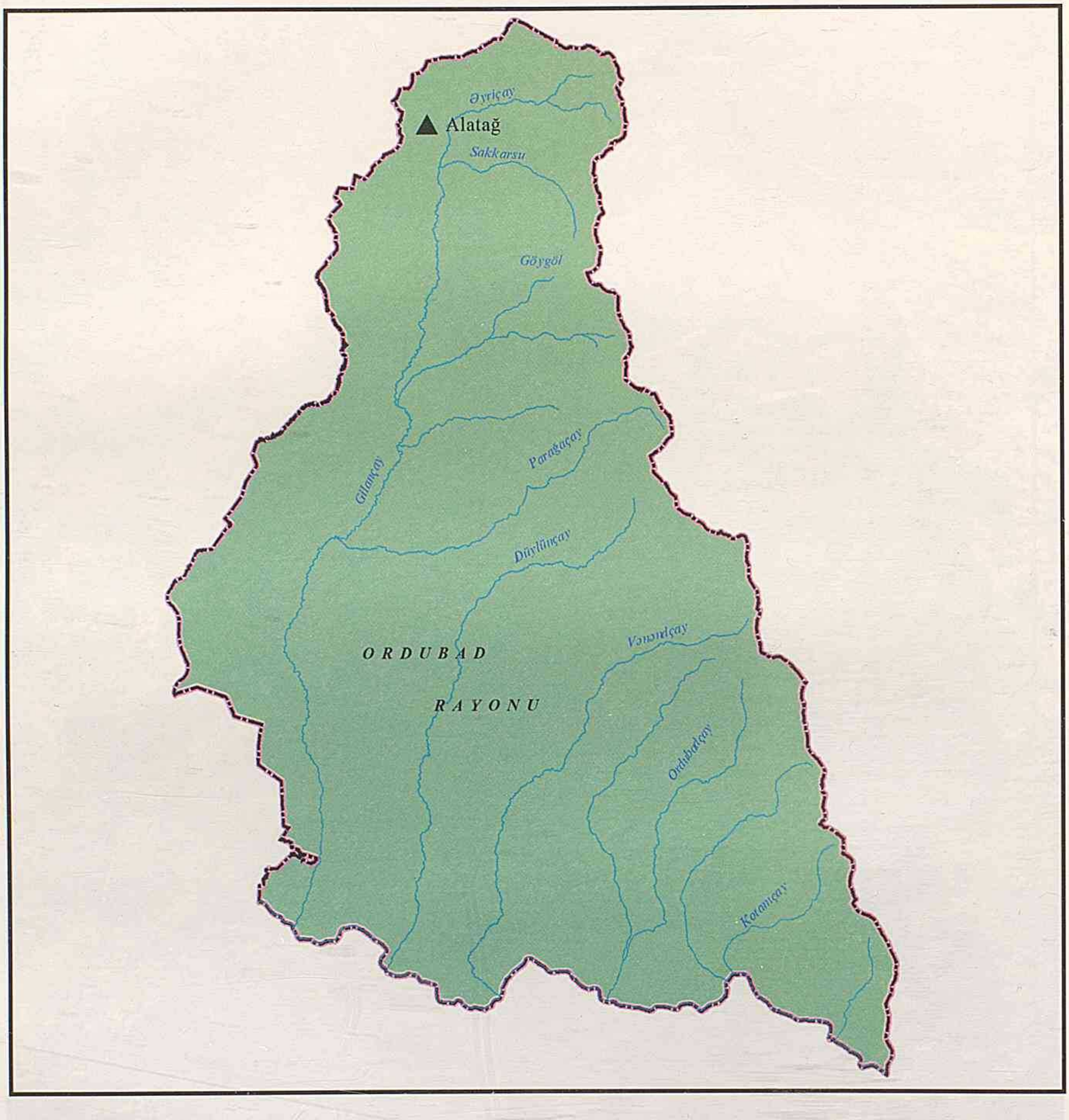
* Употреблено в XI сказании. Гора на территории Ордубадского района.

ALATAĞ*

*ALATAG**

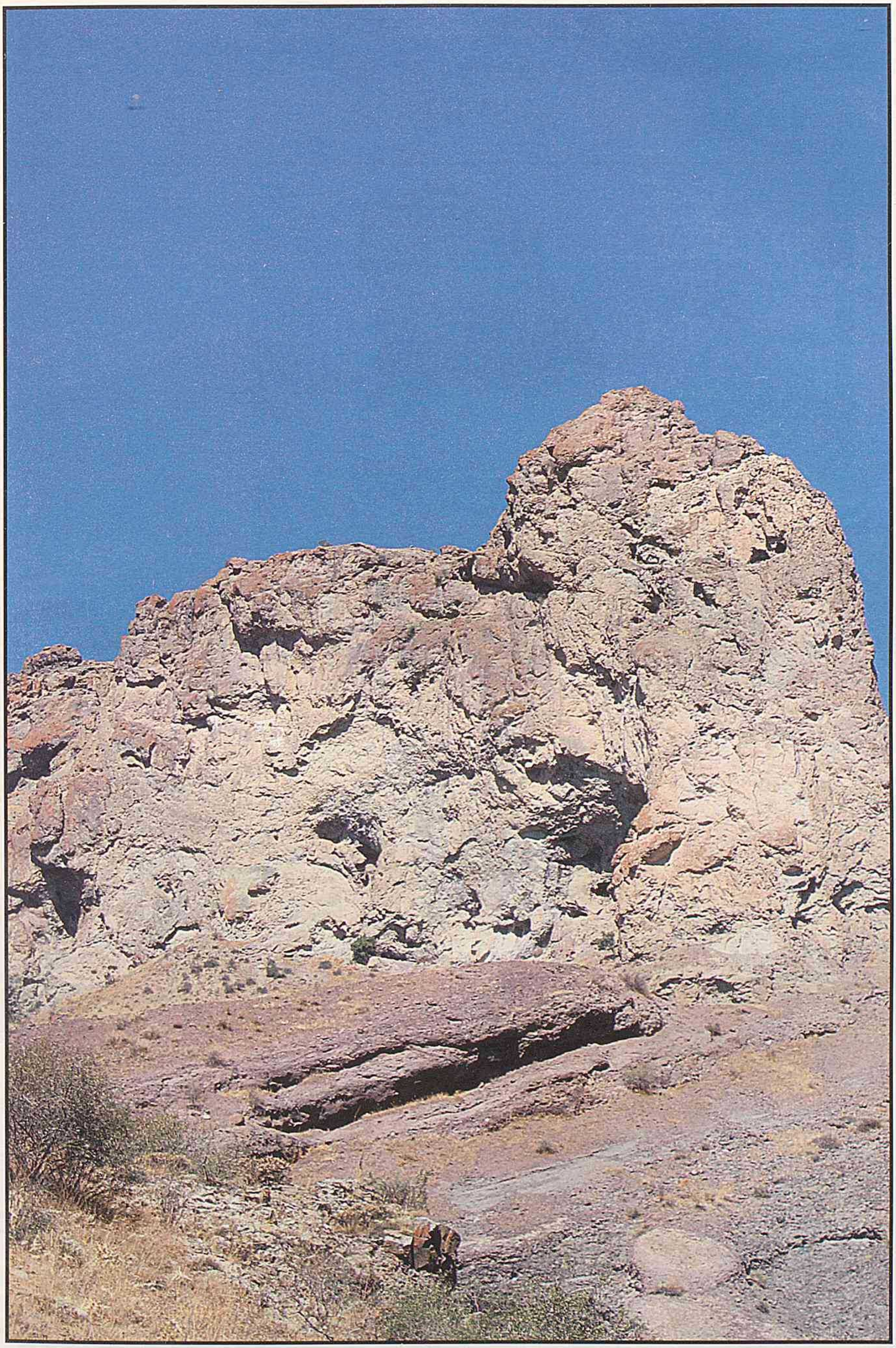
*АЛАТАГ**

* X boyda işlənmişdir. Ordubad rayonunda yaylaq adı kimi mövcuddur.

* Used in the X boy. It is exist as a plateau name in the region of Ordubad.

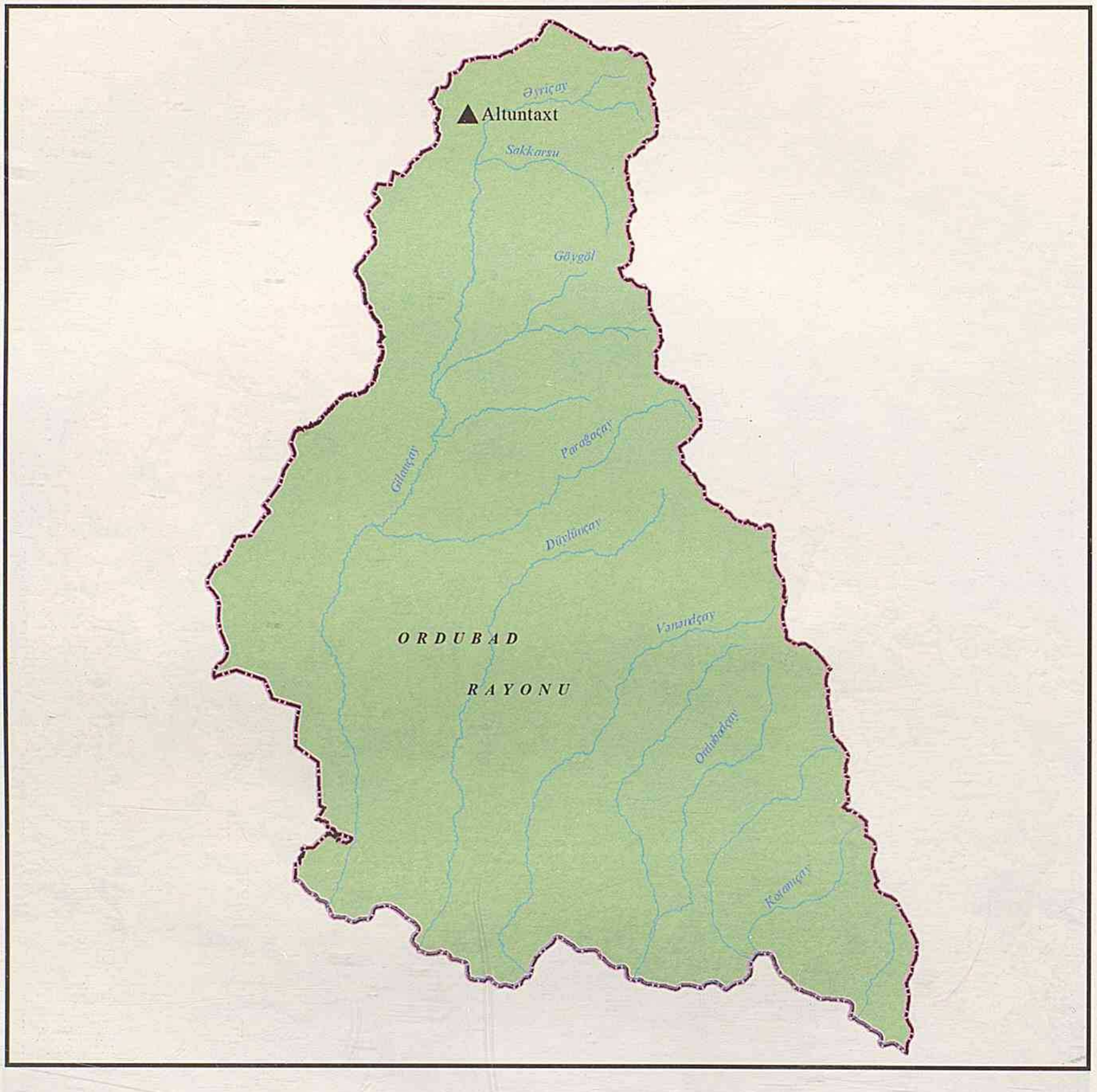
* Употреблено в X главе. Это имя проходит как название одного из эйлагов в Ордубадском районе.

ALTUNTAXT*

*ALTUNTAKHT**

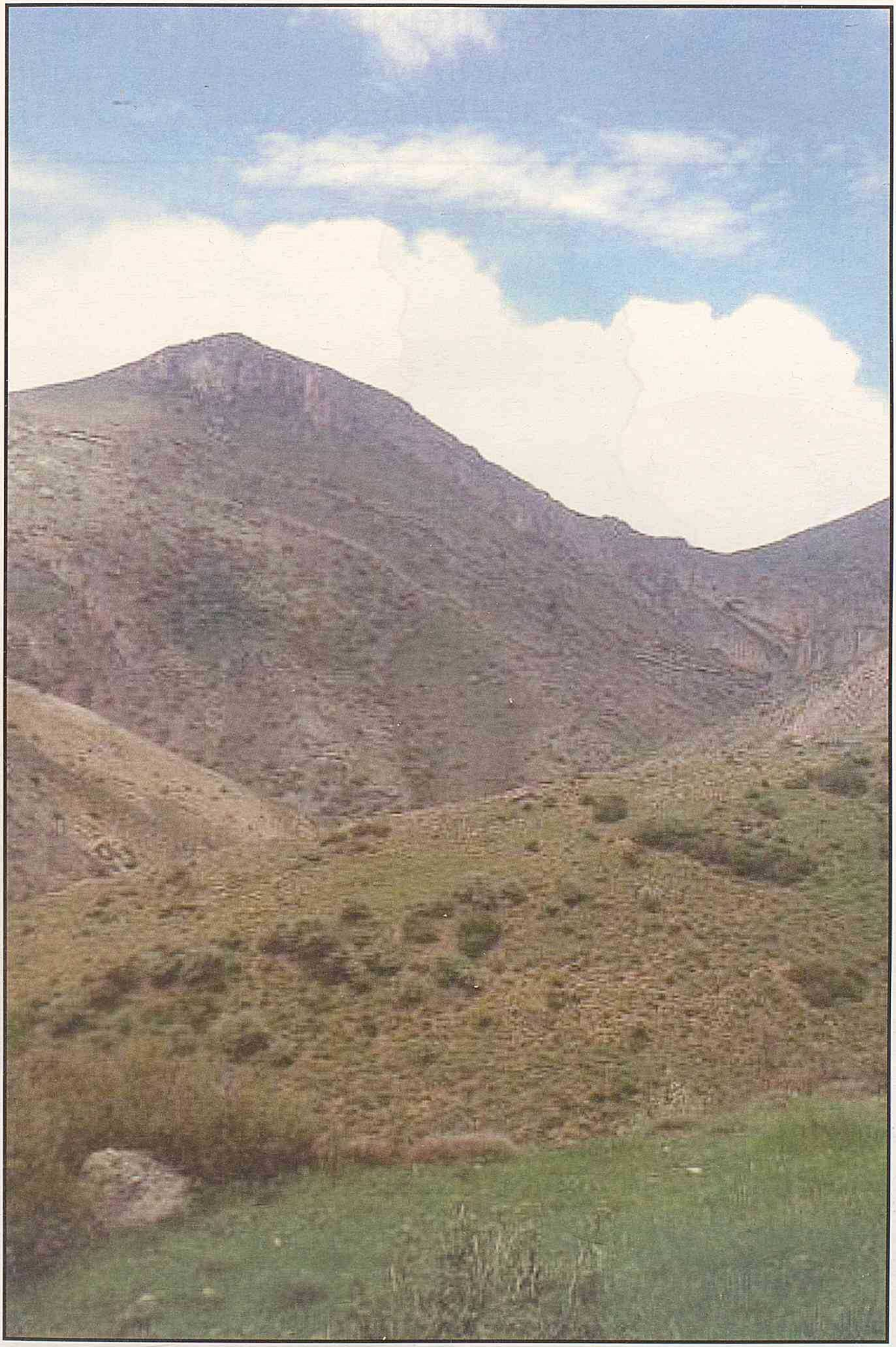
*АЛТУНТАХТ**

* II boyda işlənmişdir. Ordubad rayonunda dağlıq ərazi.

* Used in the II boy. A mountainous area in the region of Ordubad.

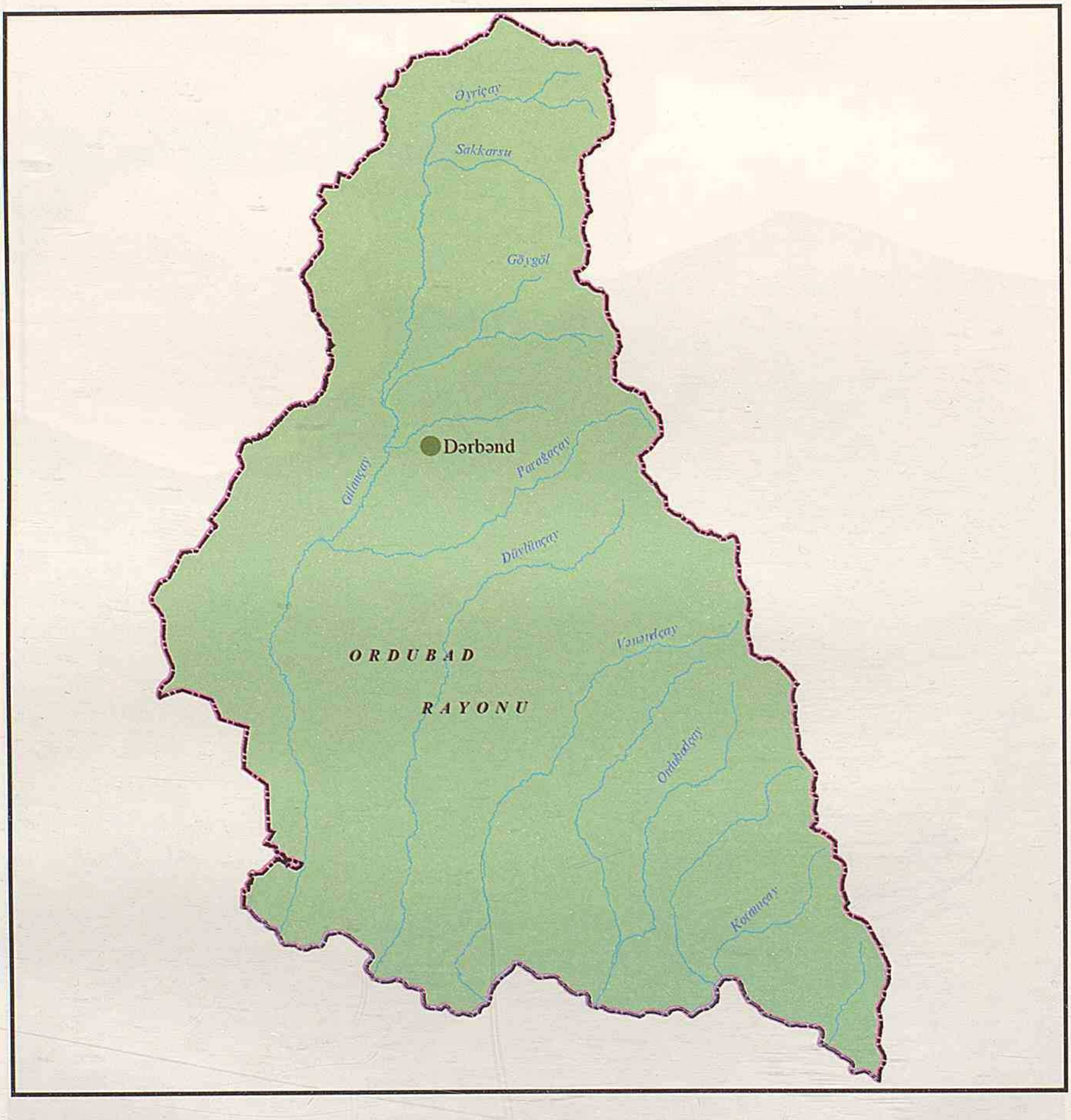
* Употреблено в II сказании. Горная местность на территории Ордубадского района.

DƏRBƏND*

*DARBAND**

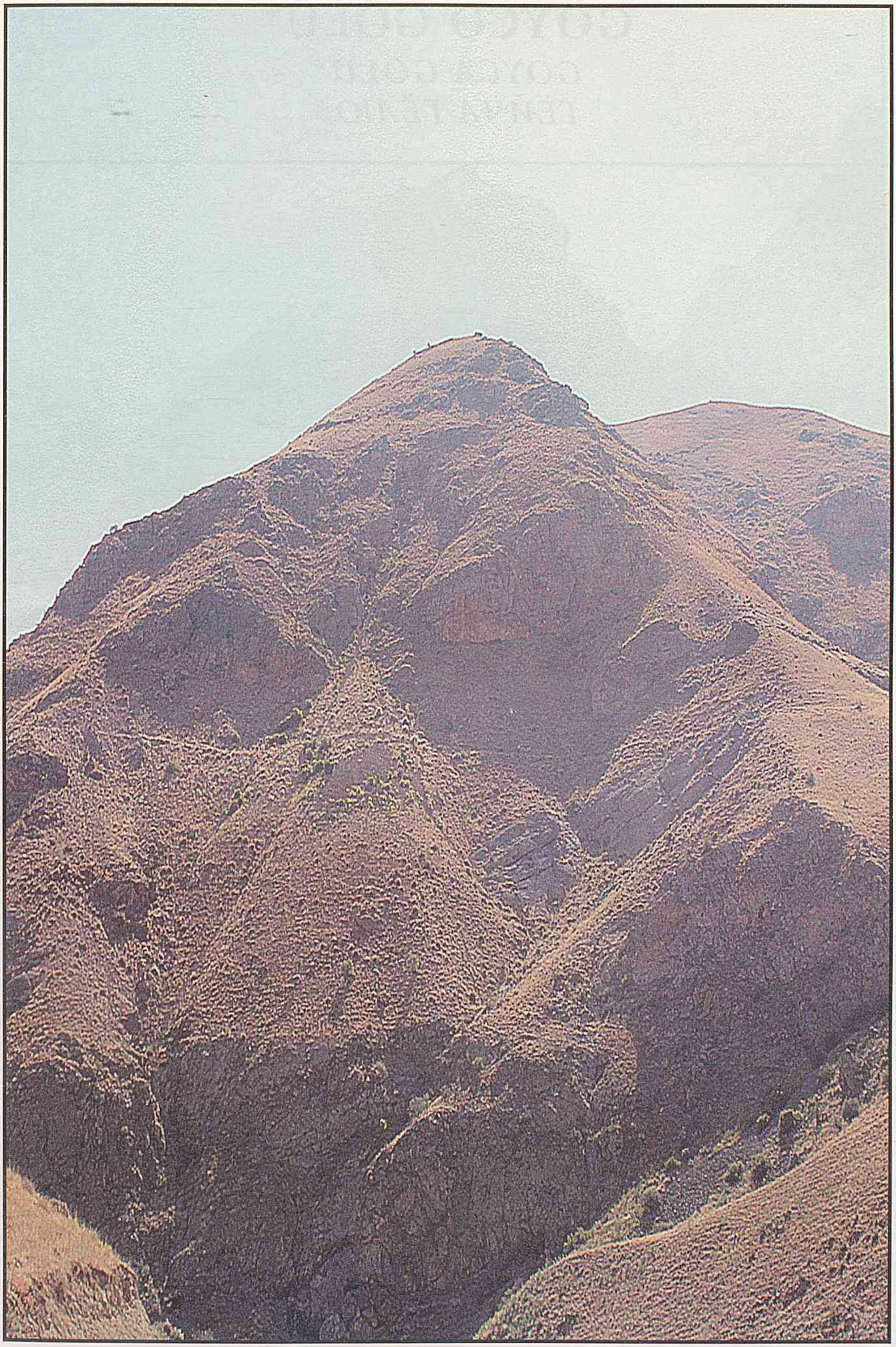
*ДЕРБЕНД**

* II boyda işlənmişdir. Ordubad rayonunda dağlıq ərazi.

* Used in the II boy. A mountainous area in the region of Ordubad.

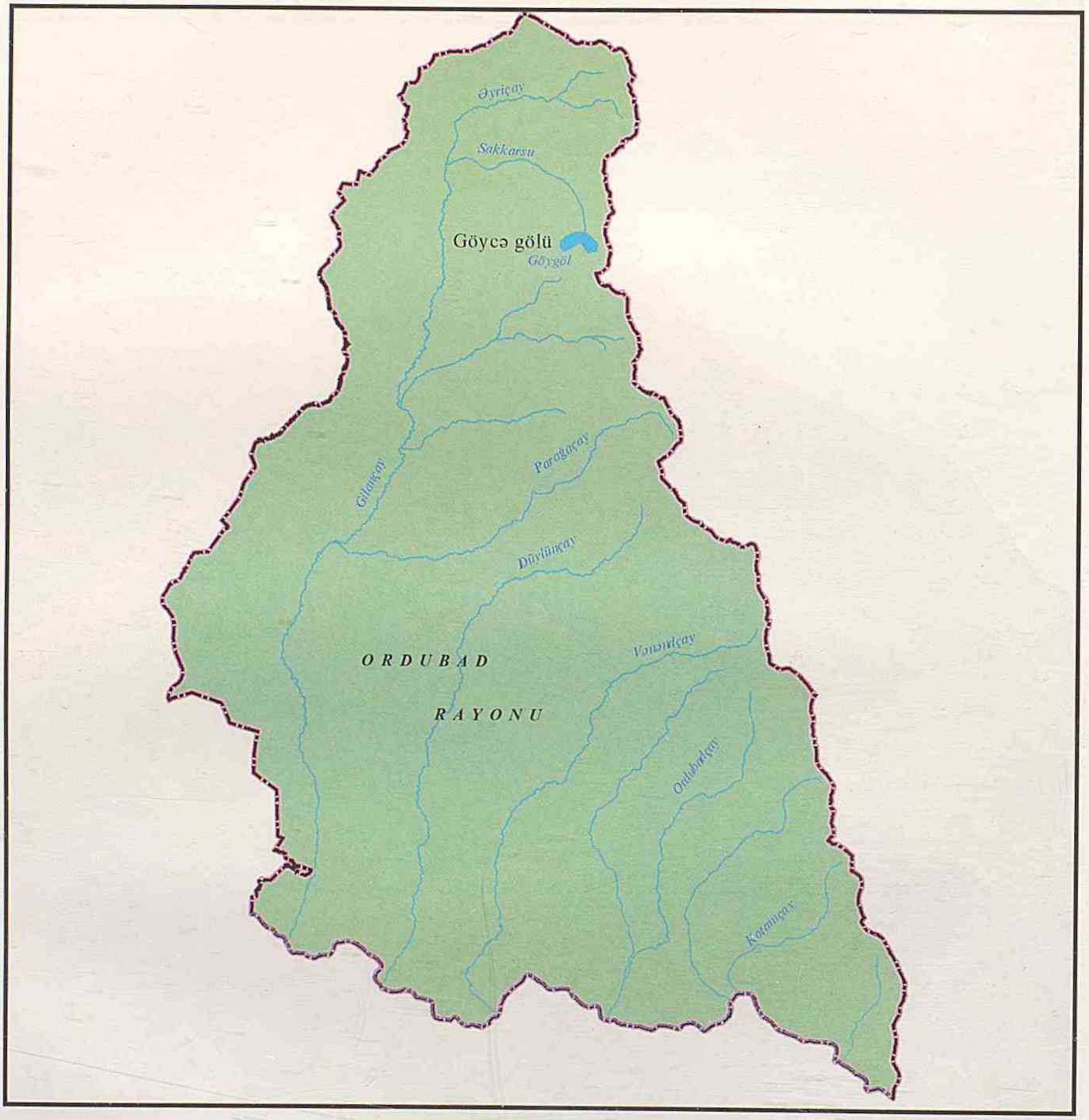
* Употреблено во II сказании. Горная местность на территории Ордубадского района.

GÖYCƏ GÖLÜ*

*GOYCA GOLU**

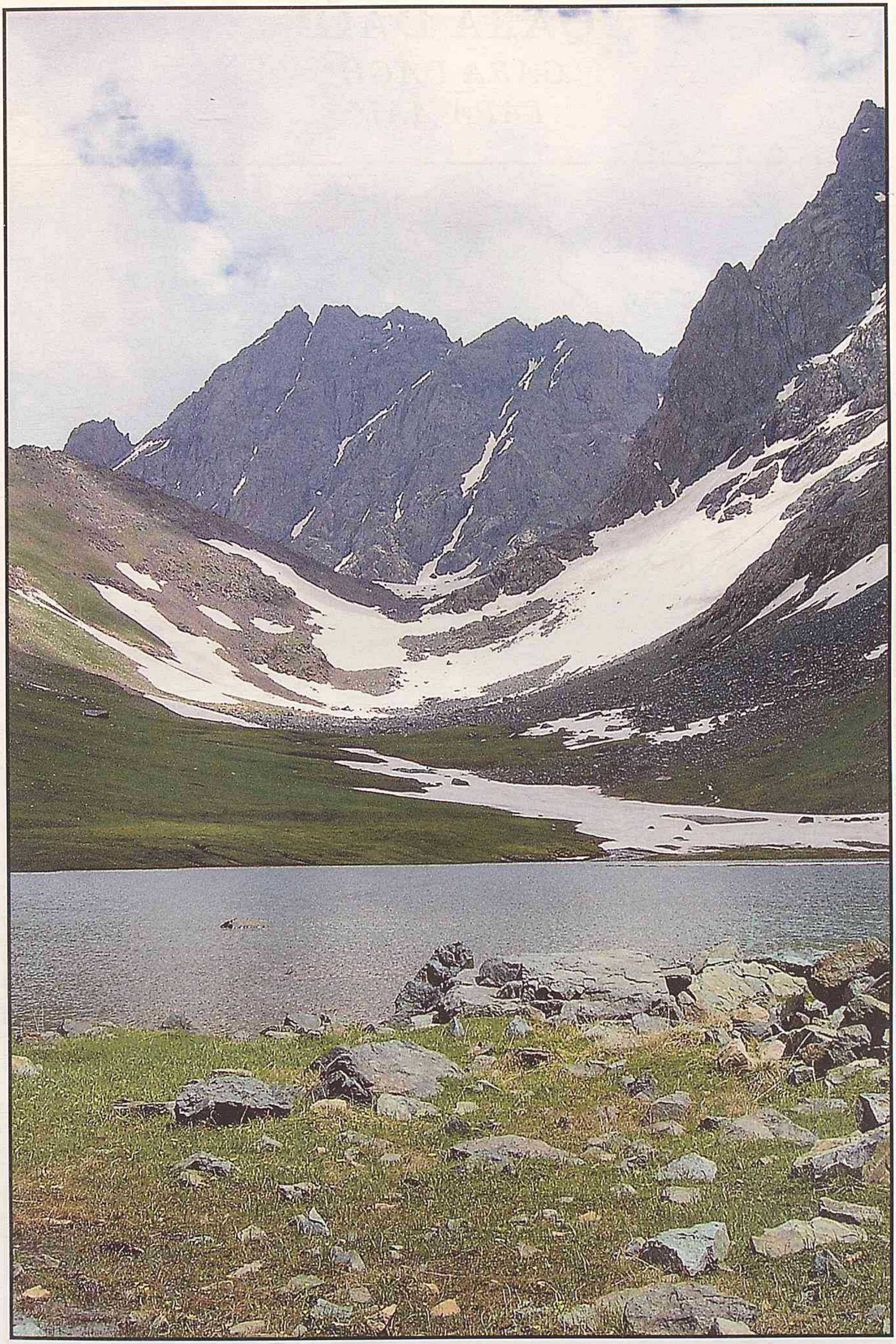
*ГЁЙЧА ГЁЛЮ**

* X boyda işlənmişdir. Ordubad rayonunda göl.

* Used in the X boy. A lake in the region of Ordubad.

* Употреблено в X сказании. Озеро на территории Ордубадского района.

QARA DAĞ*

*GARA DAGH**

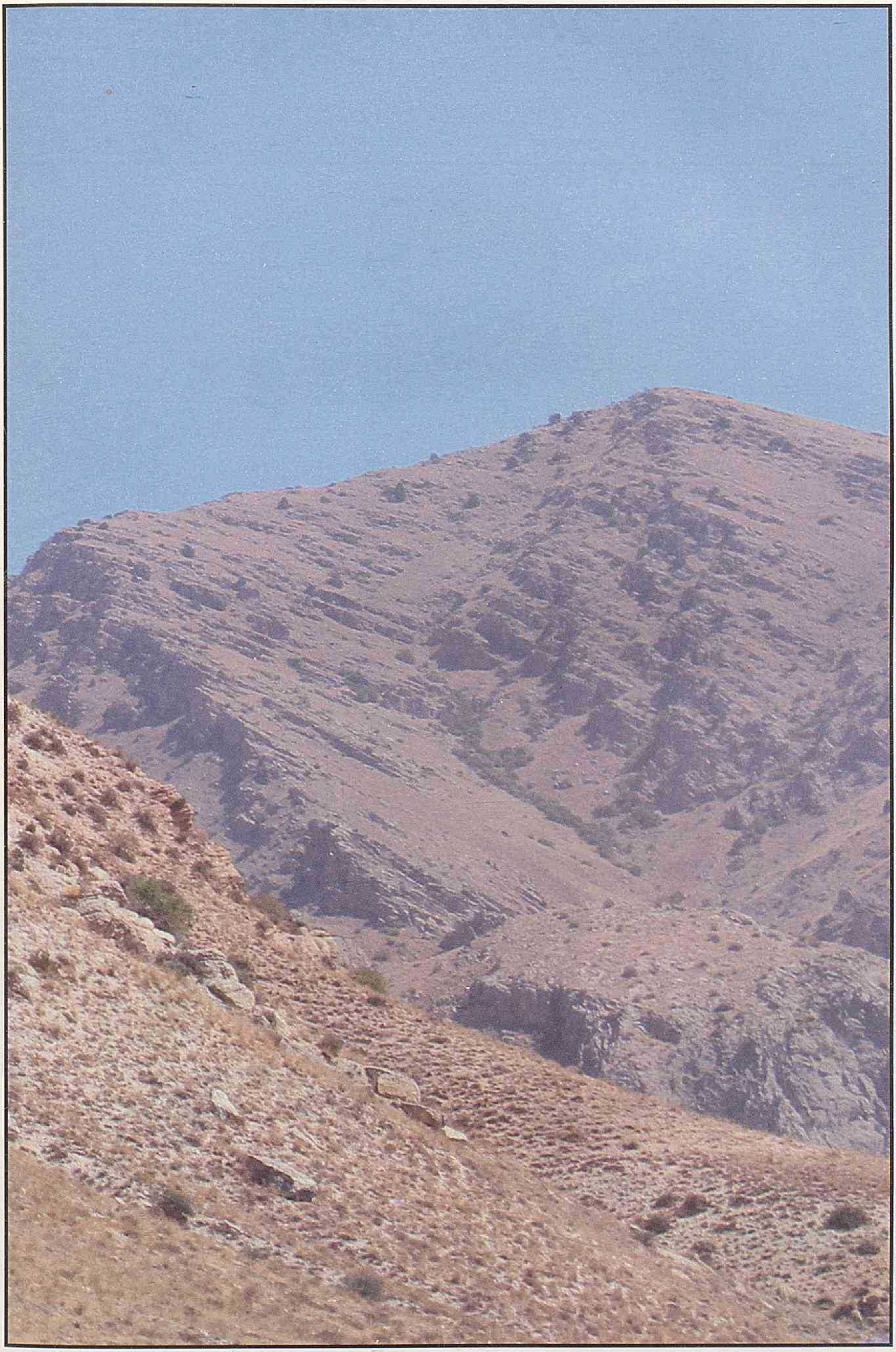
*ГАРА ДАГ**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Ordubad rayonunda dağ.

* Used in the perface. A mountain in the region of Ordubad.

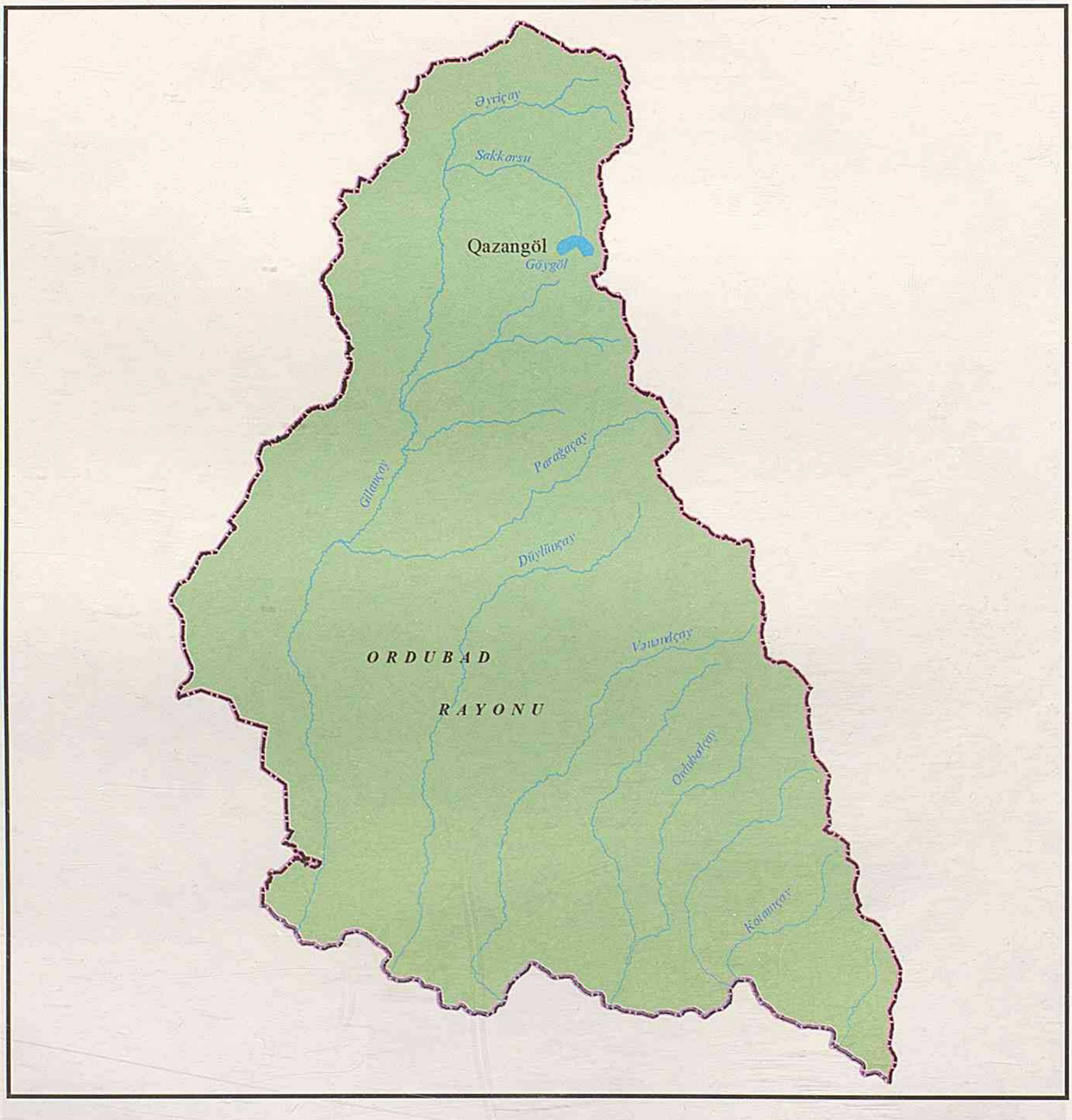
* Употреблено в предисловии. Гора в Ордубадском районе.

QAZANGÖL*

*GAZANGOL**

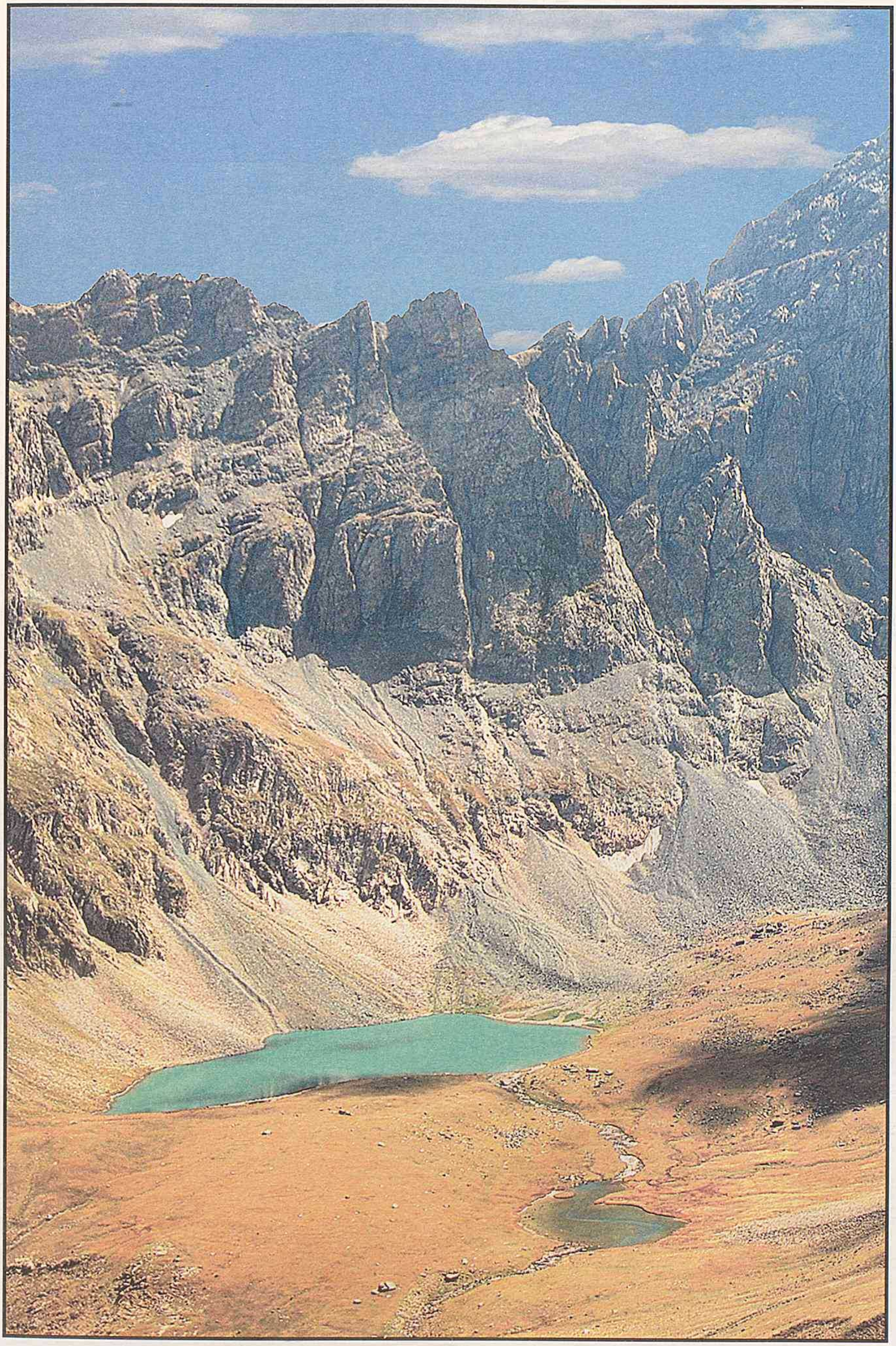
*ГАЗАНГЁЛЬ**

* Qazan xanın adı ilə bağlıdır. Ordubad rayonunda göl.

* Connected with Gazan khan's name. A lake in the region of Ordubad.

* Связано с именем Газан хана. Озеро в Ордубадском районе.

AĞ MEYDAN*

*AGH MEYDAN**

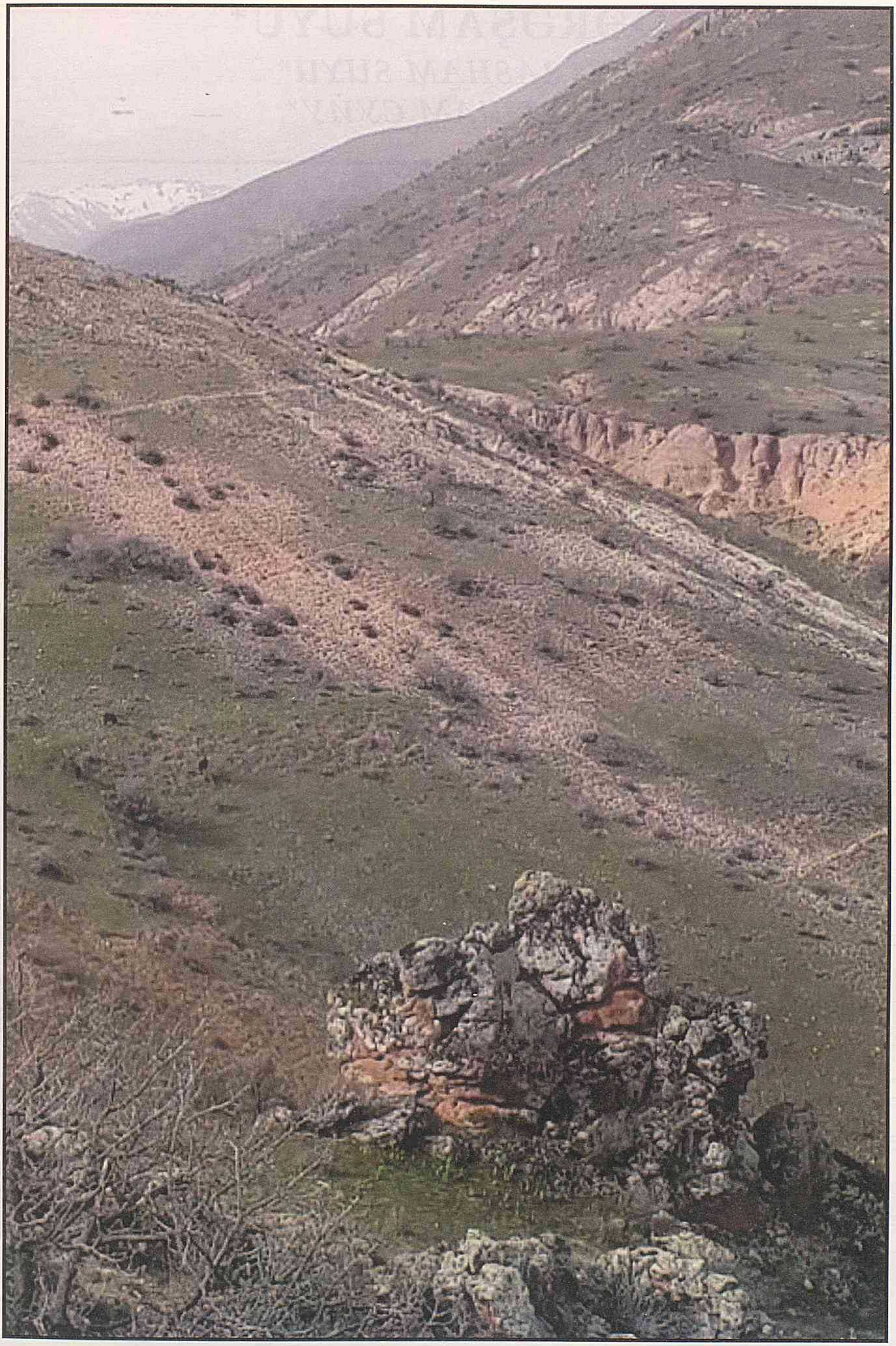
*АГ-МЕЙДАН**

* XI boyda işlənmişdir. Culfa rayonu ərazisində zirvə.

* Used in the XI boy. A top in the territory of the region of Julfa.

* Употреблено в XI сказании. Вершина на территории Джульфинского района.

DƏRƏŞAM SUYU*

*DARASHAM SUYU**

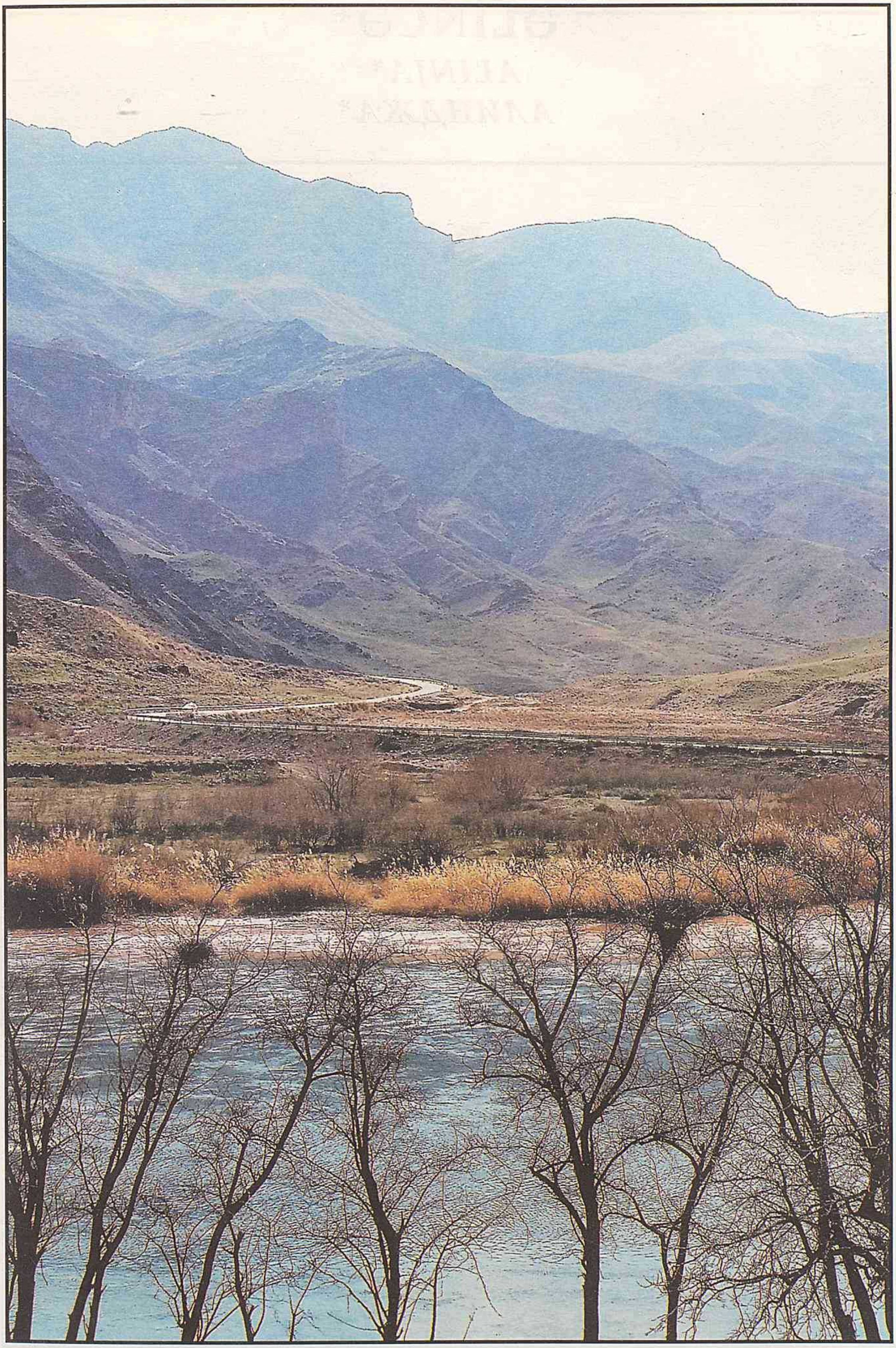
*ДЕРЕШАМ СУЙУ**

* X boyda işlənmişdir. Culfa rayonu ərazisində çay.

* Used in the X boy. A river in the territory of the region of Julfa.

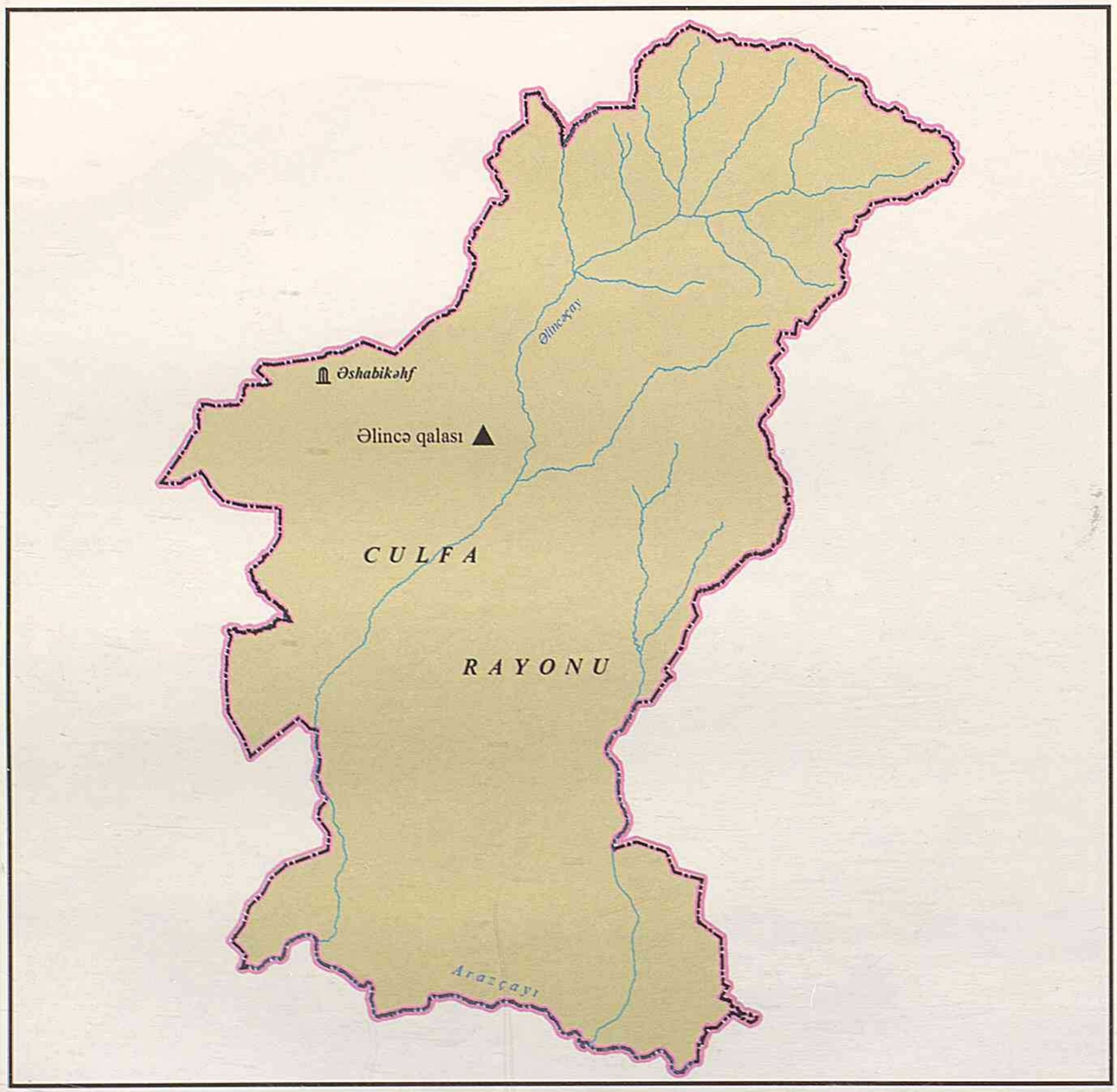
* Употреблено в X сказании. Река на территории Джульфинского района.

ƏLİNCƏ*

*ALINJA**

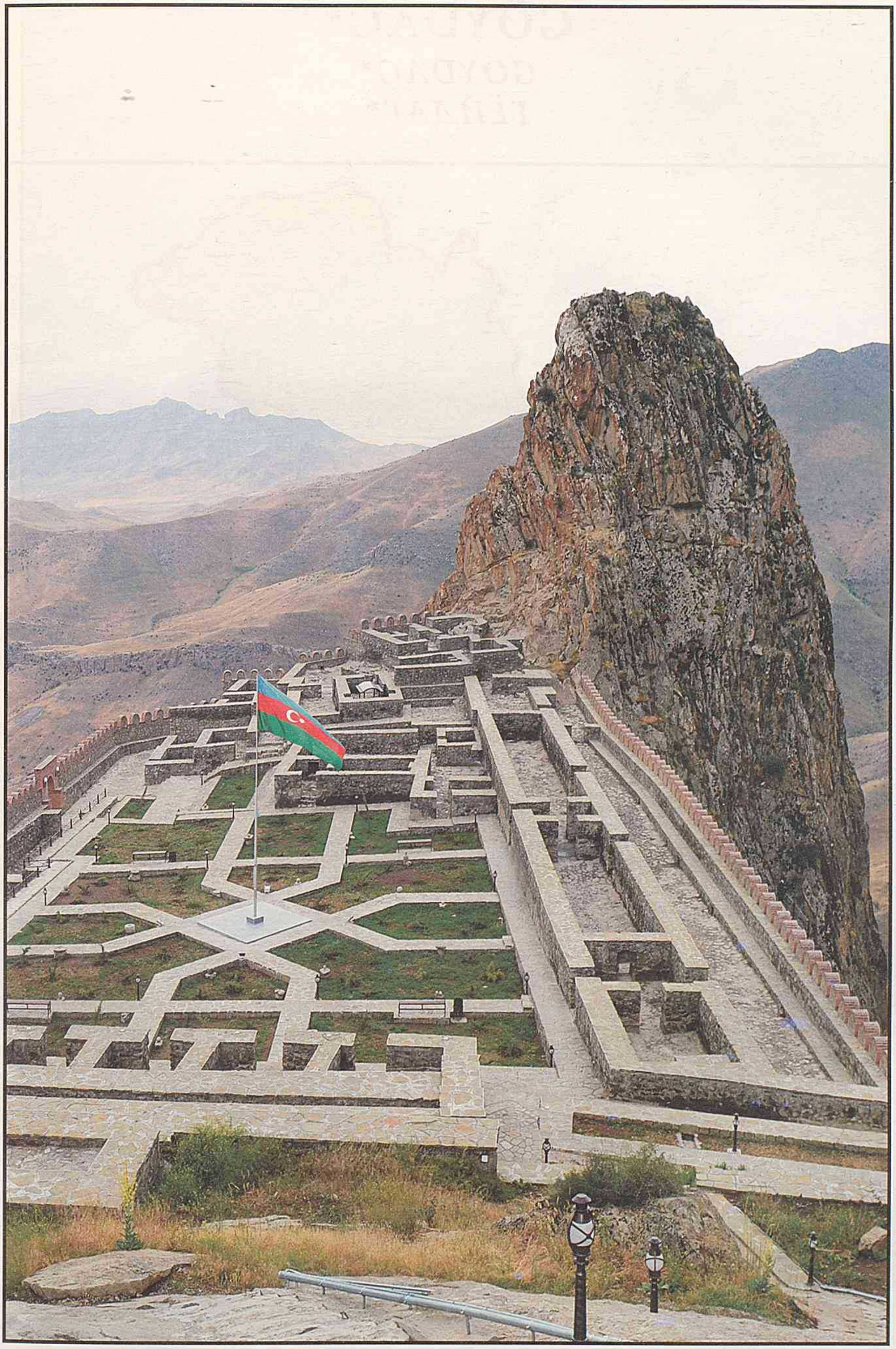
*АЛИНДЖА**

* X boyda işlənmişdir. Culfa rayonu ərazisində qala.

* Used in the X boy. A castle in the territory of the region of Julfa.

*Употреблено в X сказании. Крепость в Джульфинском районе.

GÖYDAĞ*

*GOYDAG**

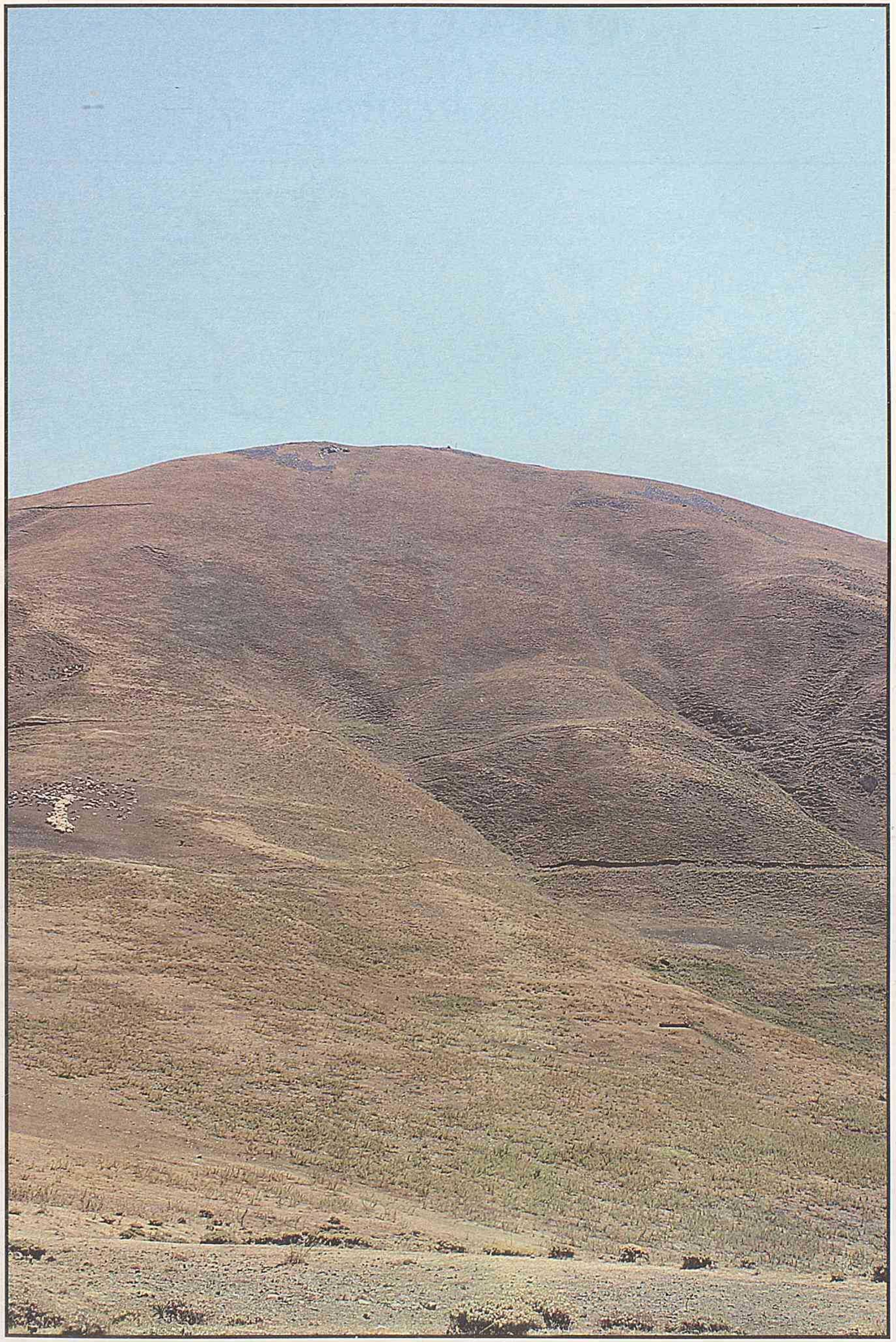
*ГЁЙДАГ**

* X boyda işlənmişdir. Culfa rayonu ərazisində dağ.

* Used in the X boy. A mountain in the territory of the region of Julfa.

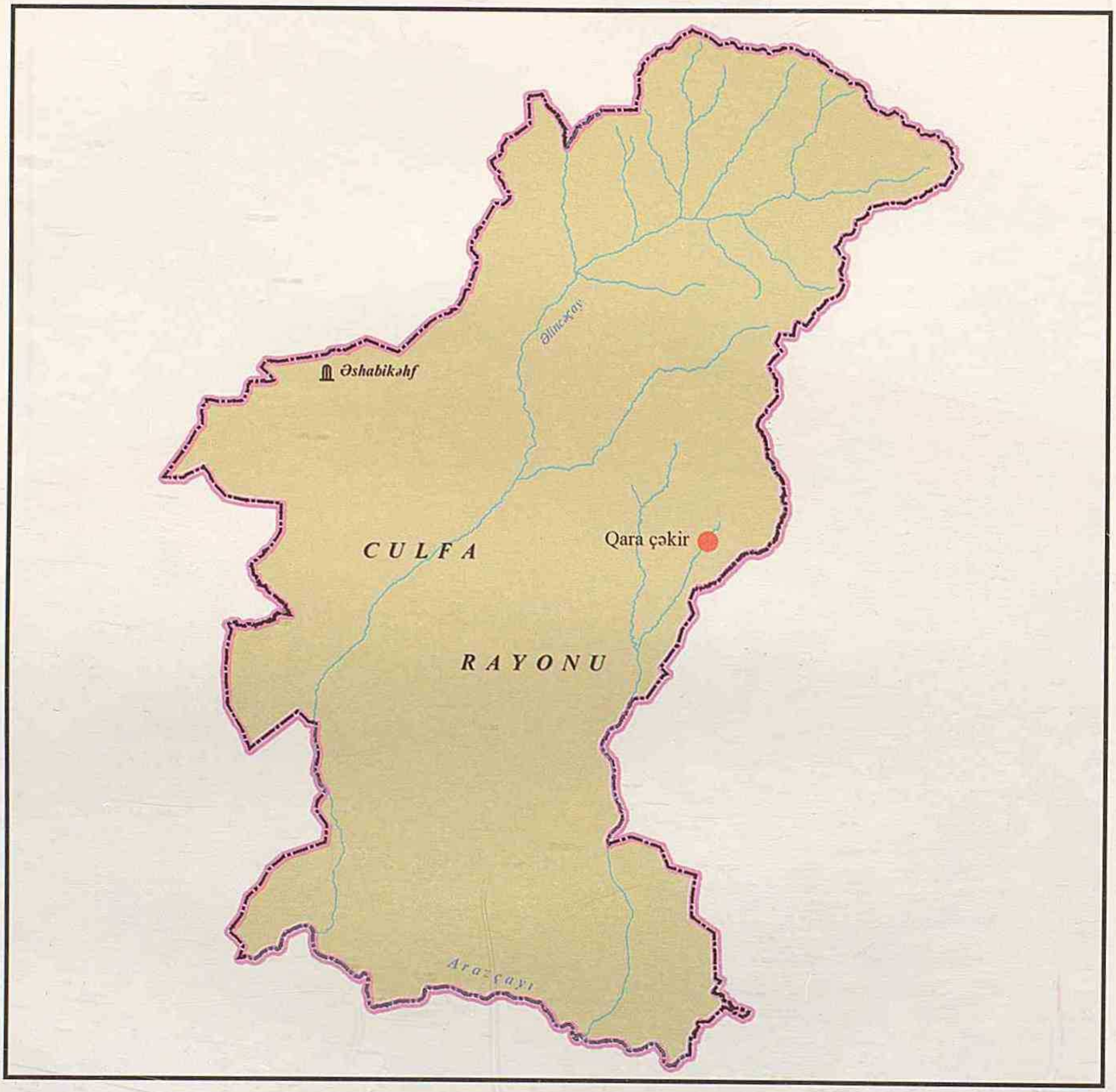
* Употреблено в X сказании. Гора на территории Джульфинского района.

QARA ÇƏKİR*

*GARA CHAKIR **

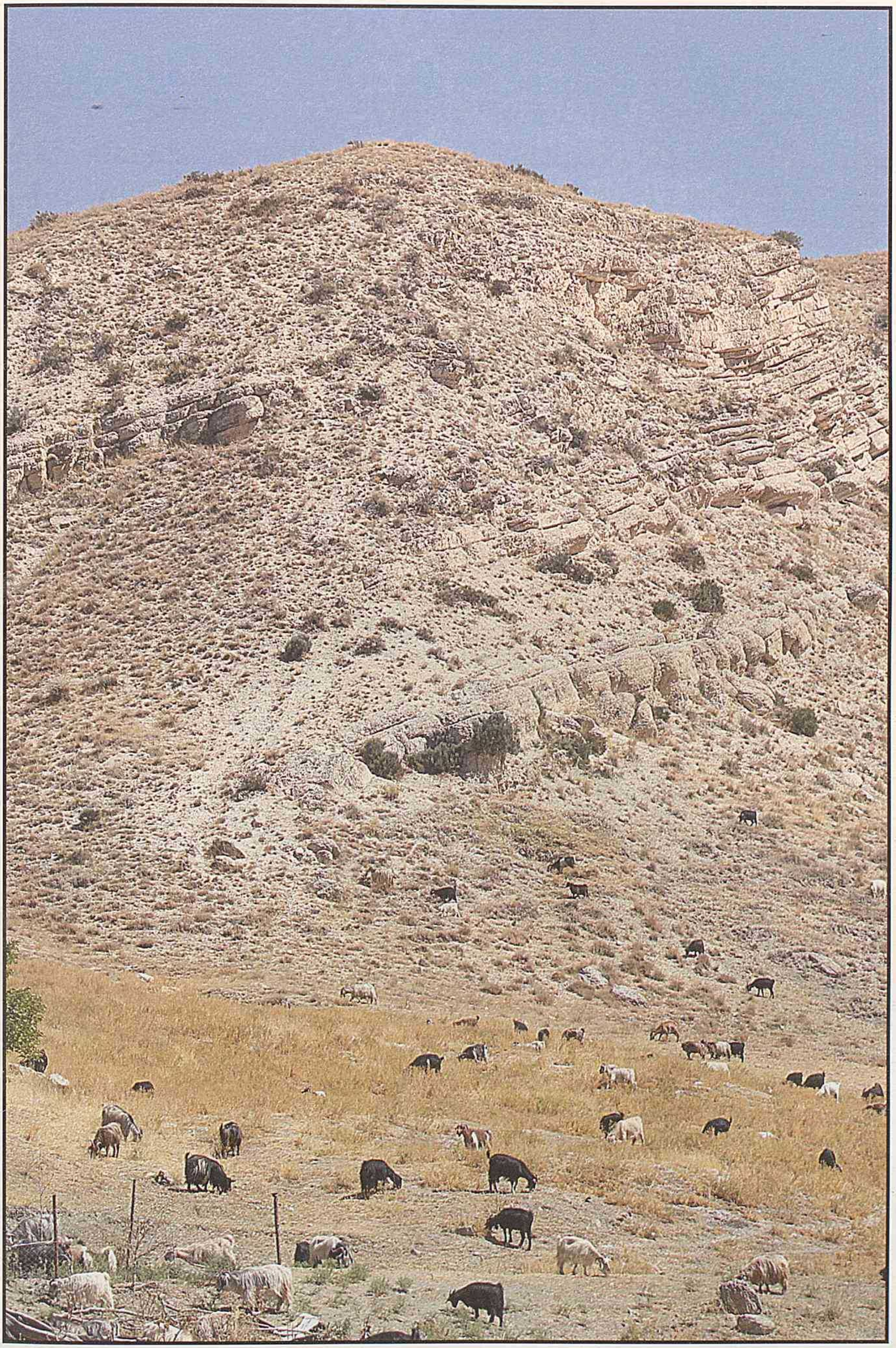
*ГАРА ЧЕКИР**

* VI boyda şəxs adı kimi işlənmişdir. Culfa rayonunun Şurut kəndindən şərqdə istehkam.

* Used in the VI boy as a person name. A fortification in the East of Shurut village of the region of Julfa.

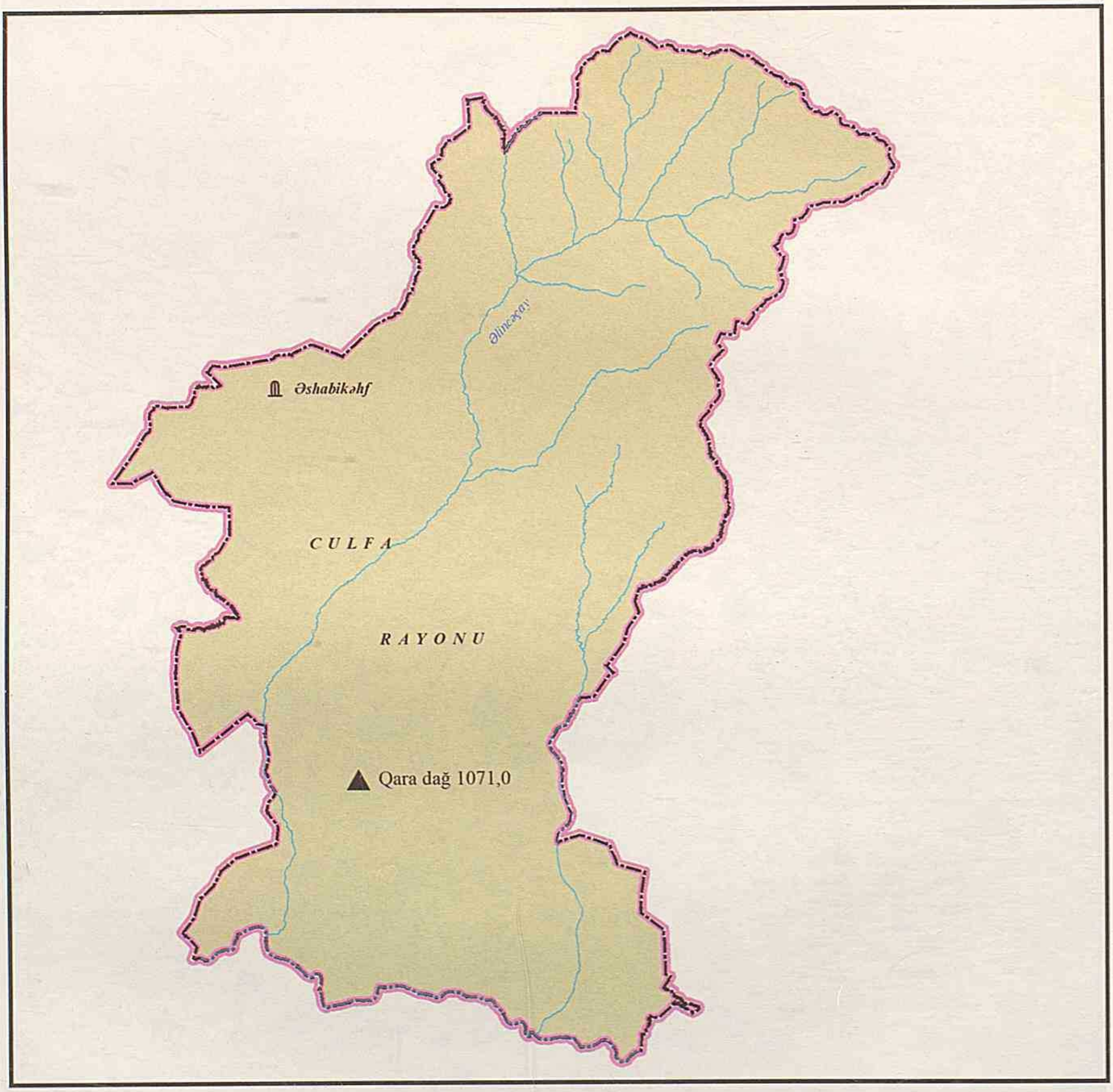
* В VI сказании употреблено как личное имя. Цитадель на востоке от села Шурут Джульфинского района.

QARA DAĞ*

*GARA DAG**

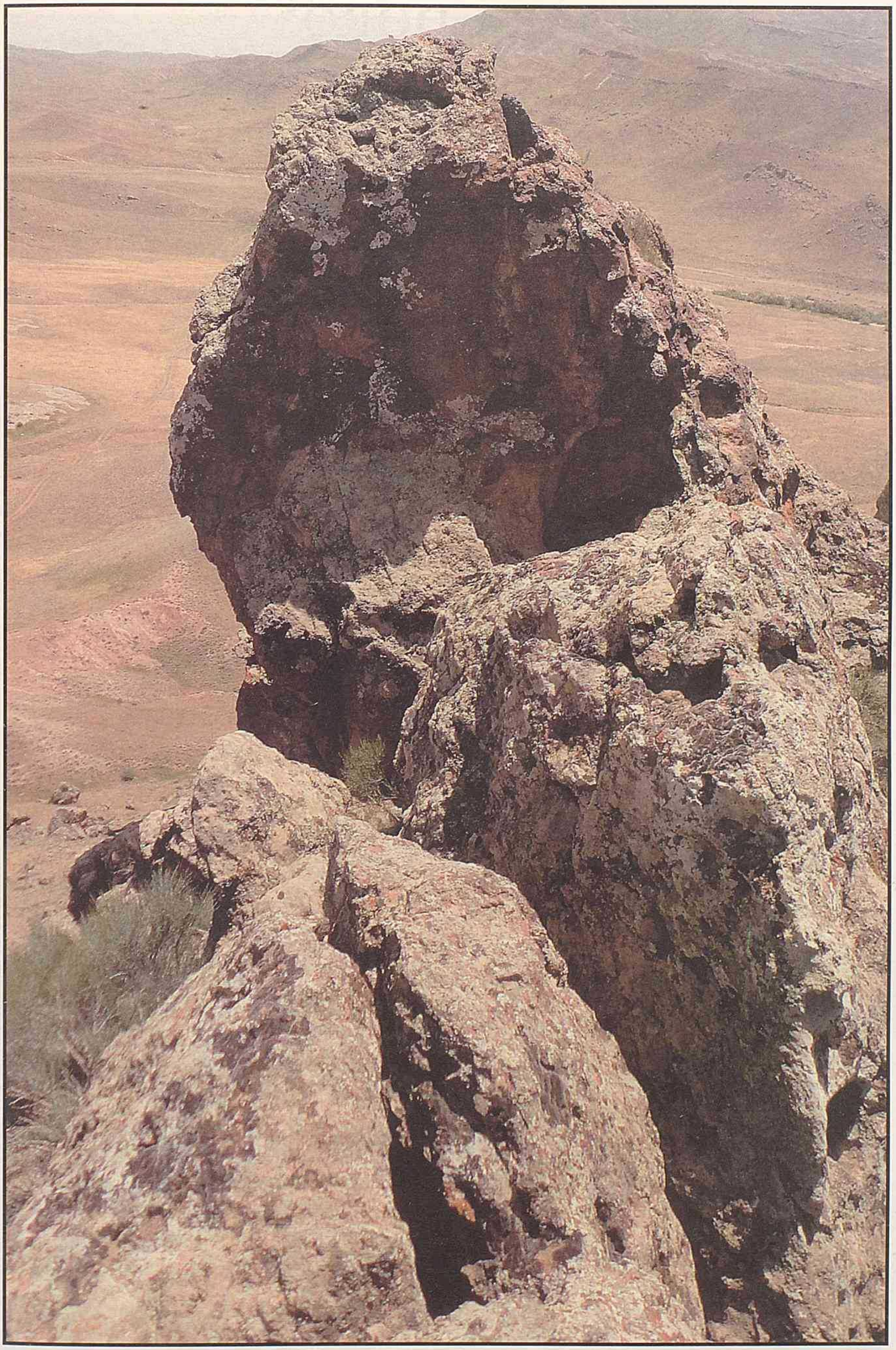
*ГАРА ДАГ**

* Bir neçə boyda işlənmişdir. Culfa rayonu ərazisində dağ.

* Used in some boys. A mountain in the territory of the region of Julfa.

* Употреблено в некоторых сказаниях. Гора на территории Джульфинского района.

QARA DƏRƏ*

*GARA DARA**

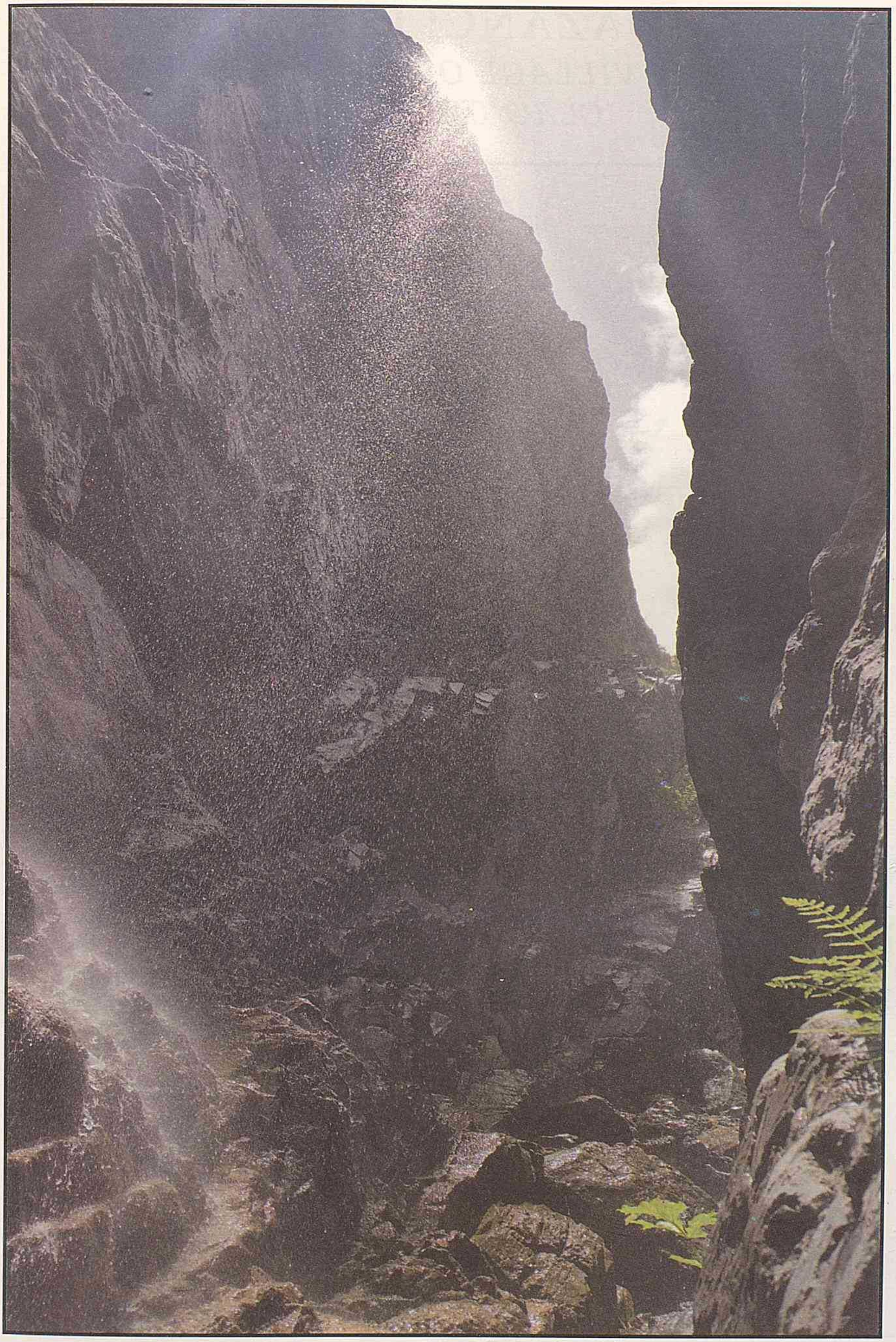
*ГАРА ДЕРЕ**

* Bir neçə boyda işlənmişdir. Culfa rayonu ərazisində dərə.

* Used in some boys. A valley in the territory of the region of Julfa.

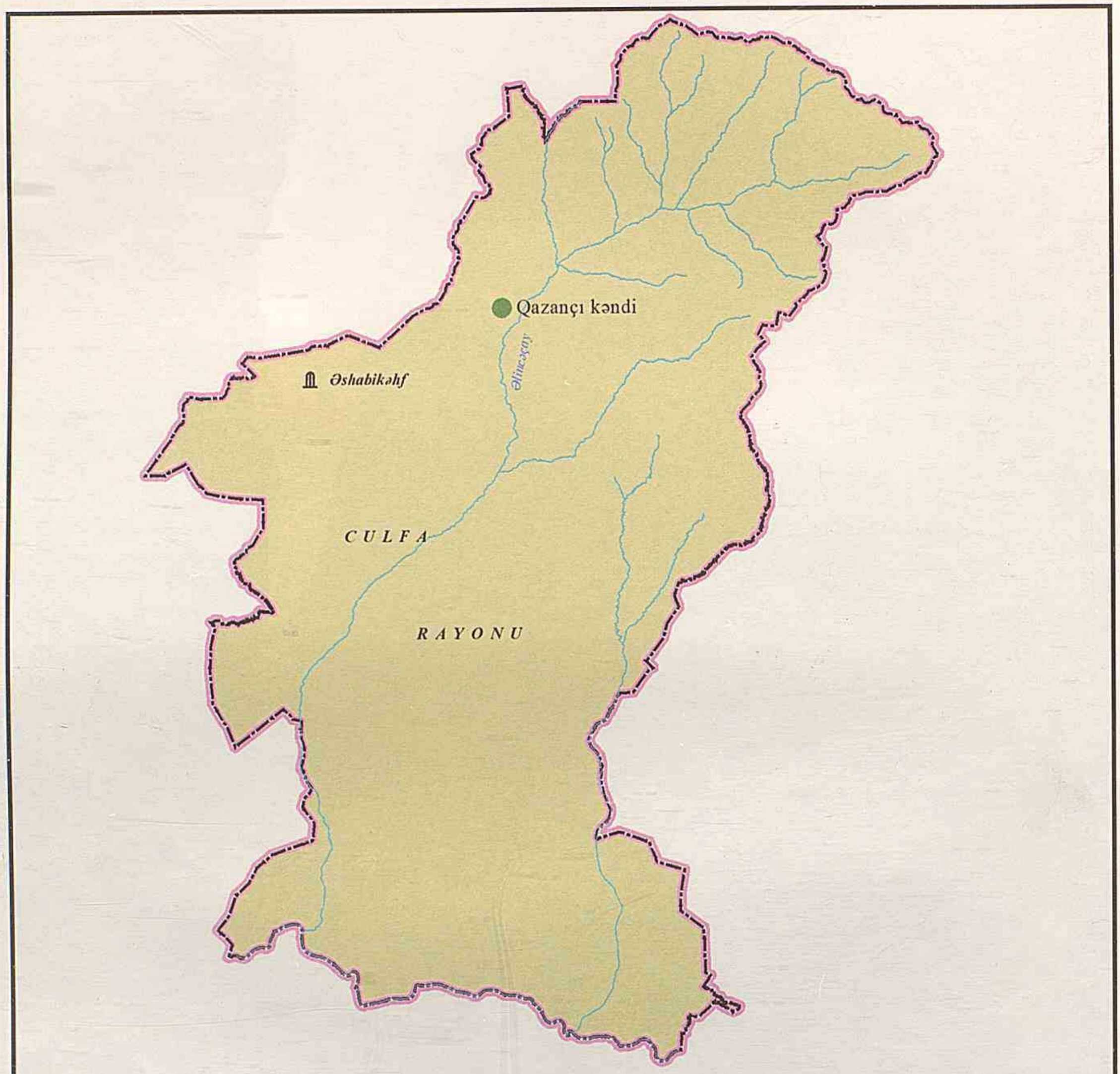
* Употреблено в некоторых сказаниях. Ущелье на территории Джульфинского района.

QAZANÇI KƏNDİ

*THE VILLAGE OF GAZANCHI **

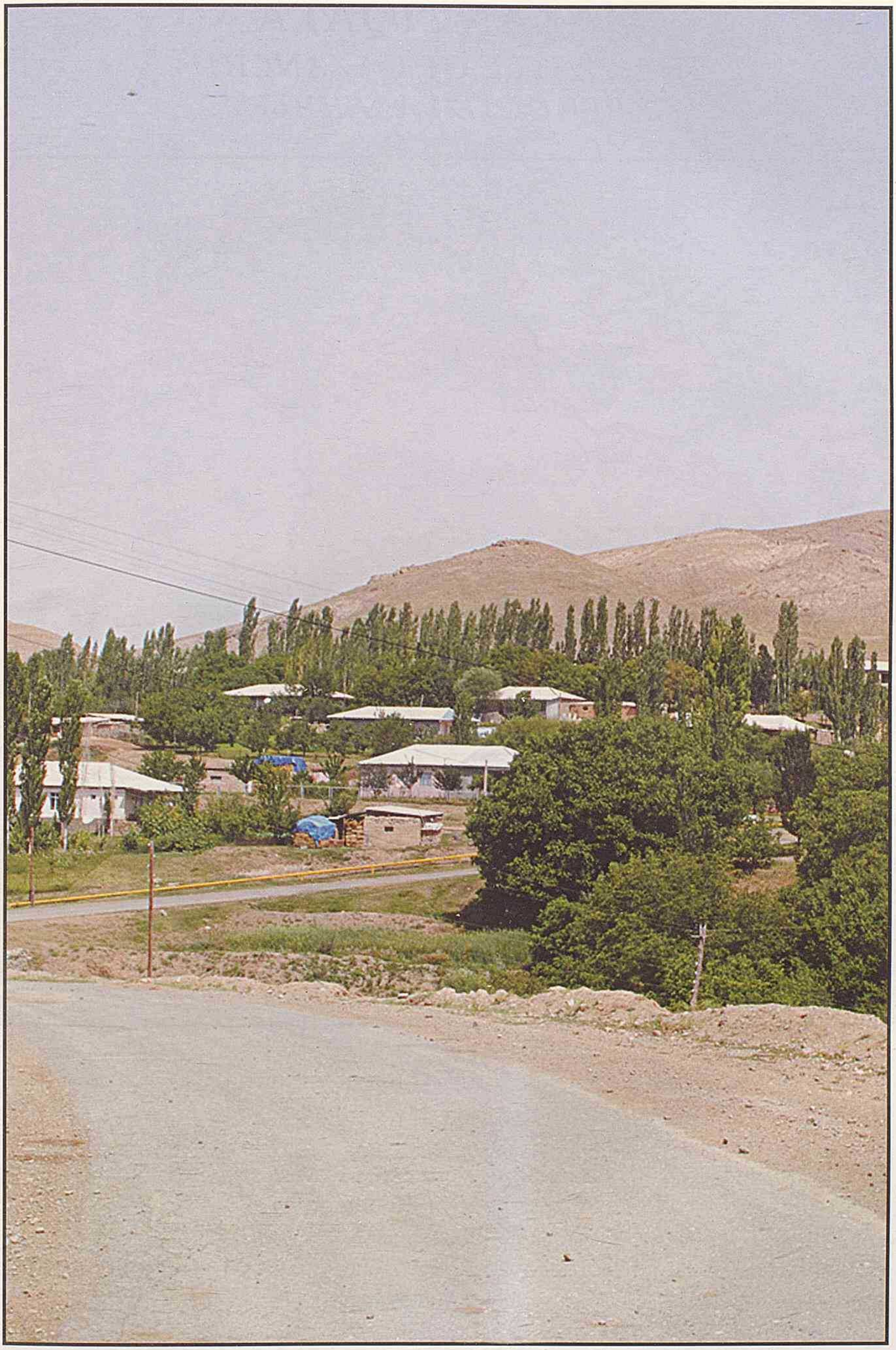
*СЕЛО ГАЗАНЧЫ**

* Qazan xanın adı ilə bağlıdır. Culfa rayonu ərazisində kənd.

* Connected with Gazan khan's name. A village in the territory of the region of Julfa.

* Связано с именем Газан хана. Село на территории Джульфинского района.

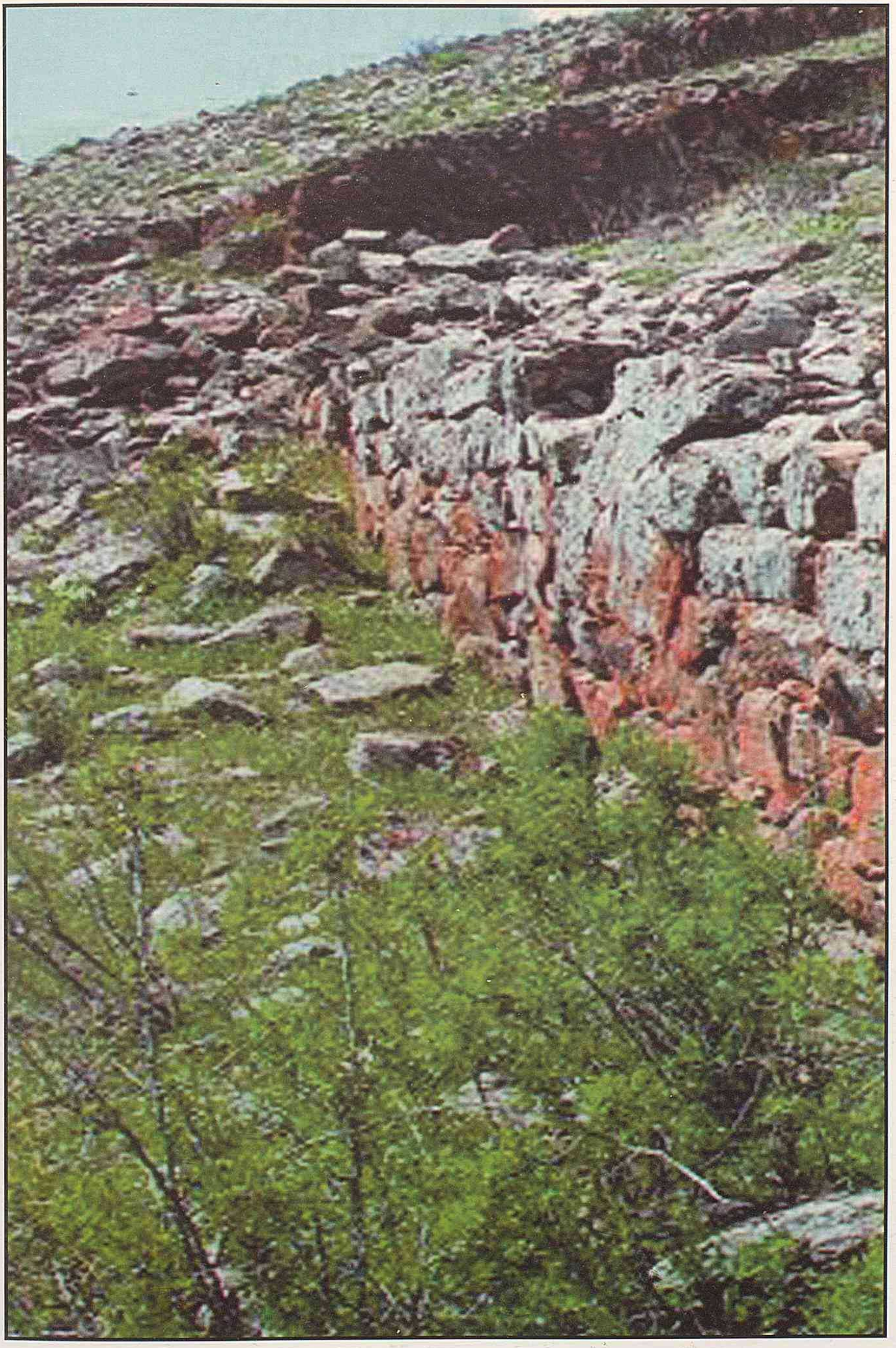
QAZANÇIQALA
*THE CASTLE OF GAZANCHI**
*КРЕПОСТЬ ГАЗАНЧЫ**

* Qazan xanın adı ilə bağlıdır. Culfa rayonunun Qazançı kəndinin şimalında tarixi-arxeoloji abidə.

* Connected with Gazan khan's name. A historical-archeological monument to the north of Gazanchi village of the region of Julfa.

* Связано с именем Газан хана. Историко-археологический памятник на севере селения Газанчы Джульфинского района.

TUMANIN QALASI*

*THE CASTLE OF TUMAN**

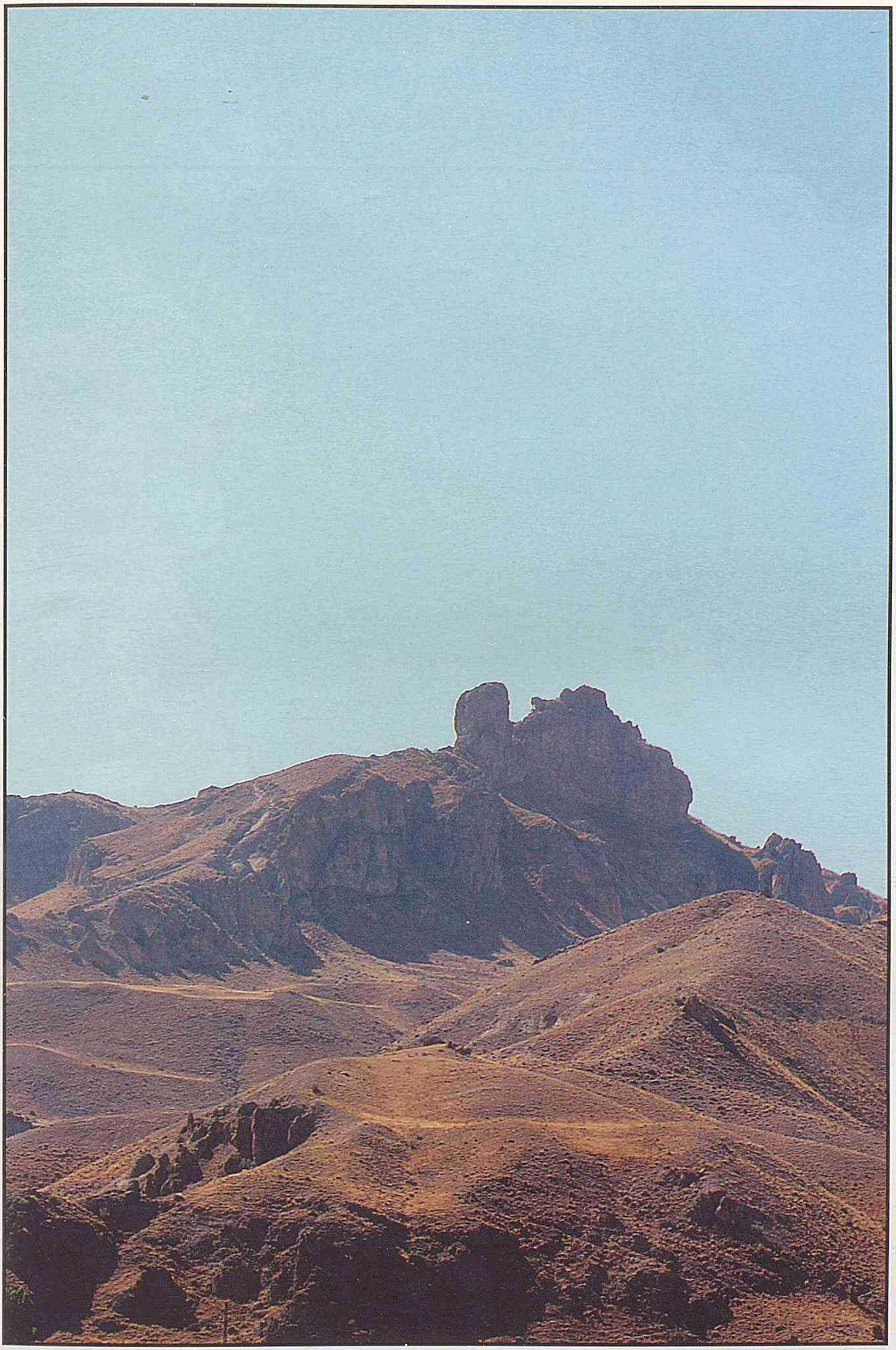
*КРЕПОСТЬ ТУМАНА**

* XI boyda işlənmişdir. Culfa rayonu ərazisində qala.

* Used in the XI boy. A castle in the territory of the region of Julfa.

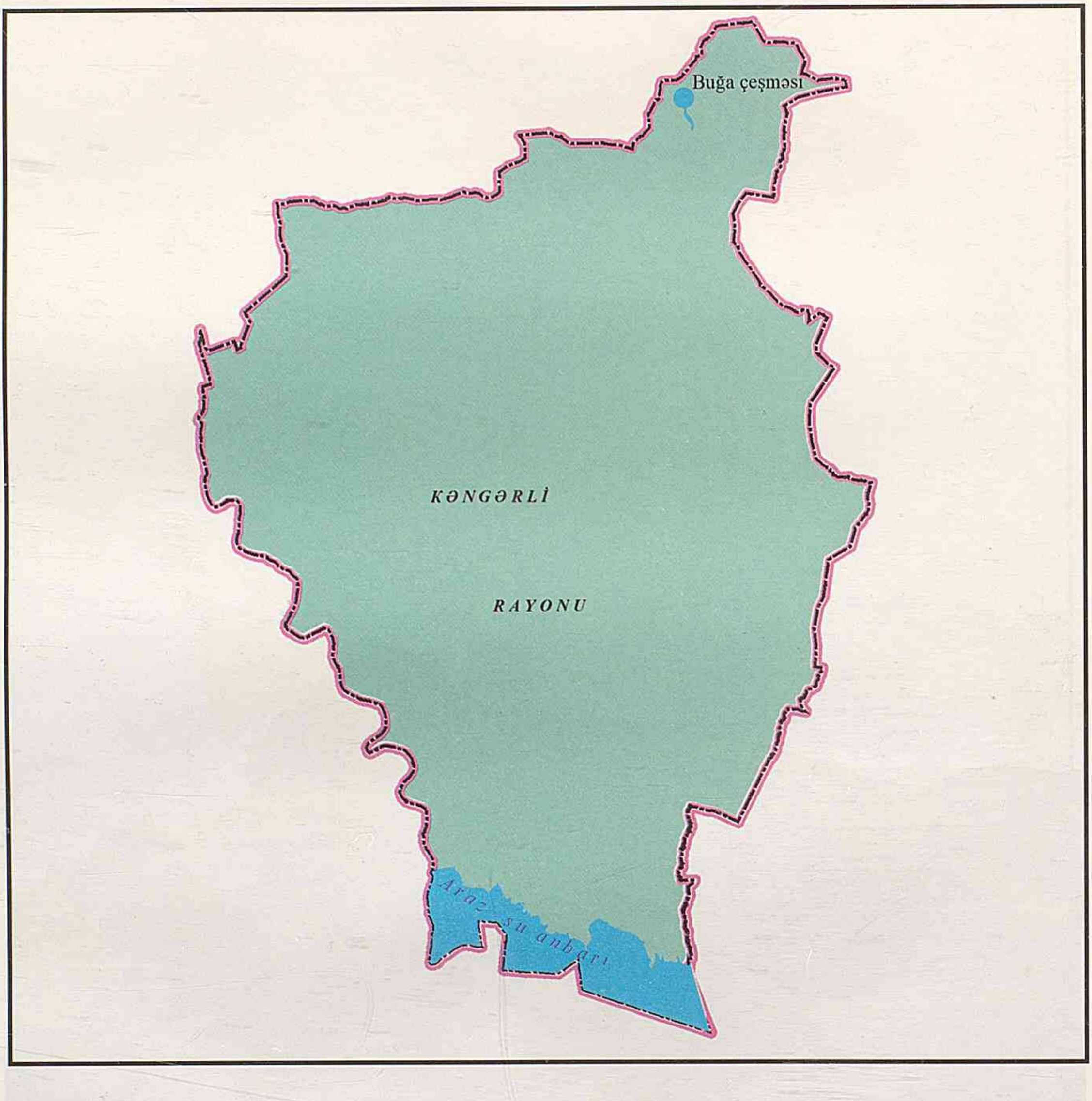
* Употреблено в XI сказании. Крепость на территории Джульфинского района.

BUĞA ÇEŞMƏSİ*

*BUGA CHESHMESI**

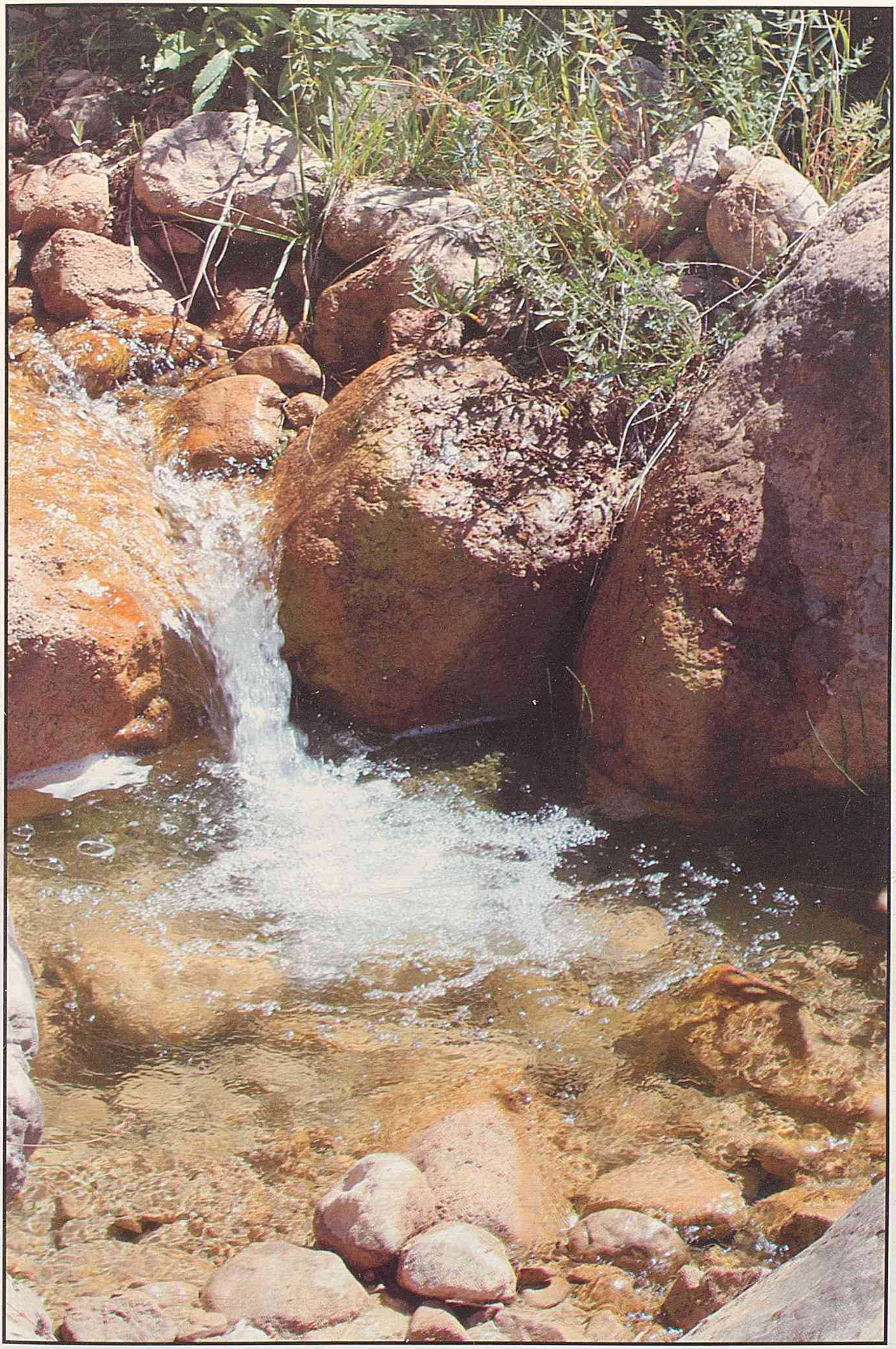
*БУГА ЧЕШМЕСИ**

* Buğacın adı ilə bağlıdır. Kəngərli rayonu ərazisində bulaq.

* Connected with Bugaj's name. A spiring in the territory of the region of Kangarli.

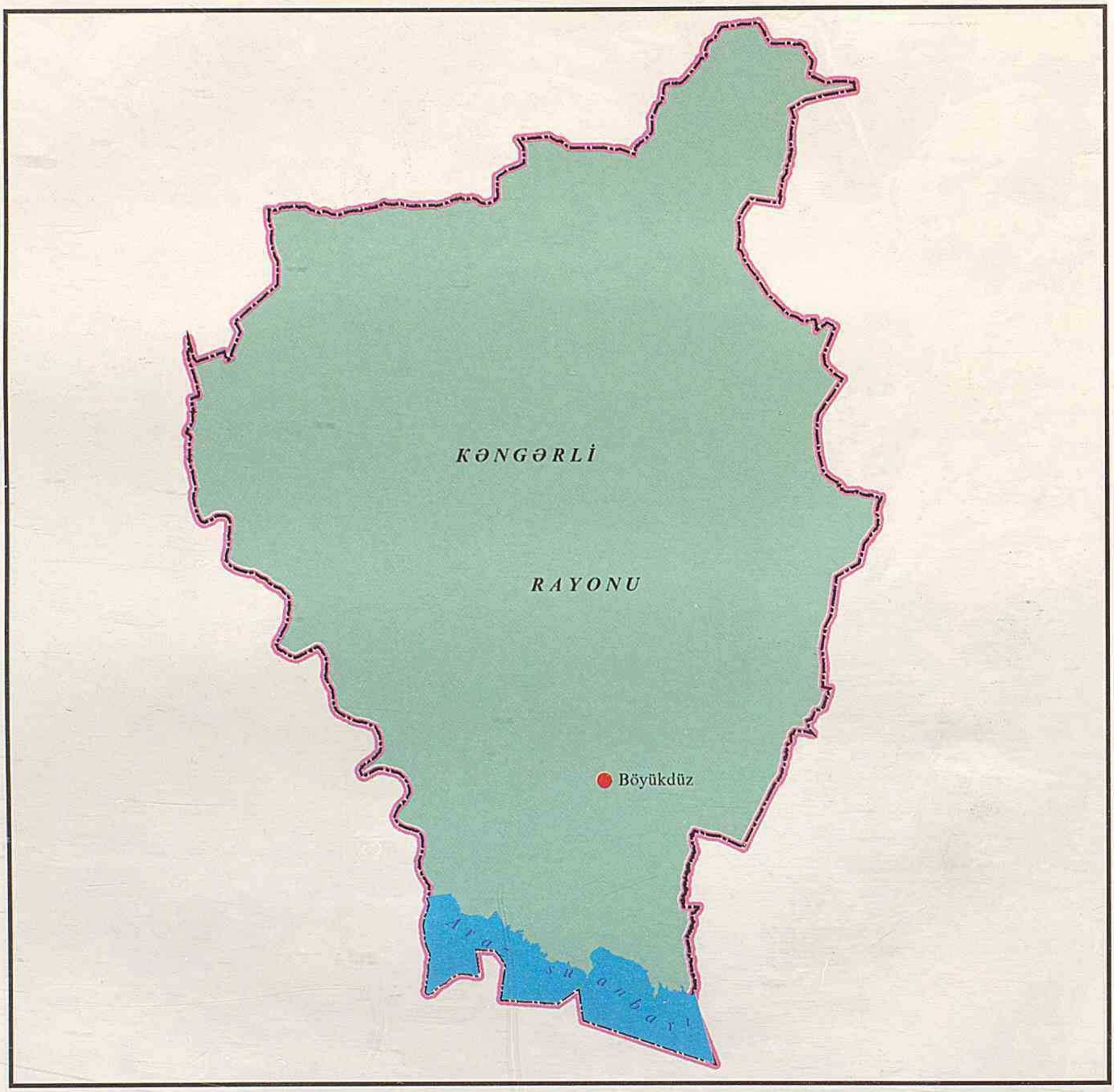
* Связано с именем Бугаджа. Родник на территории Кенгерлинского района.

BUQDÜZ*

*BUGDUZ**

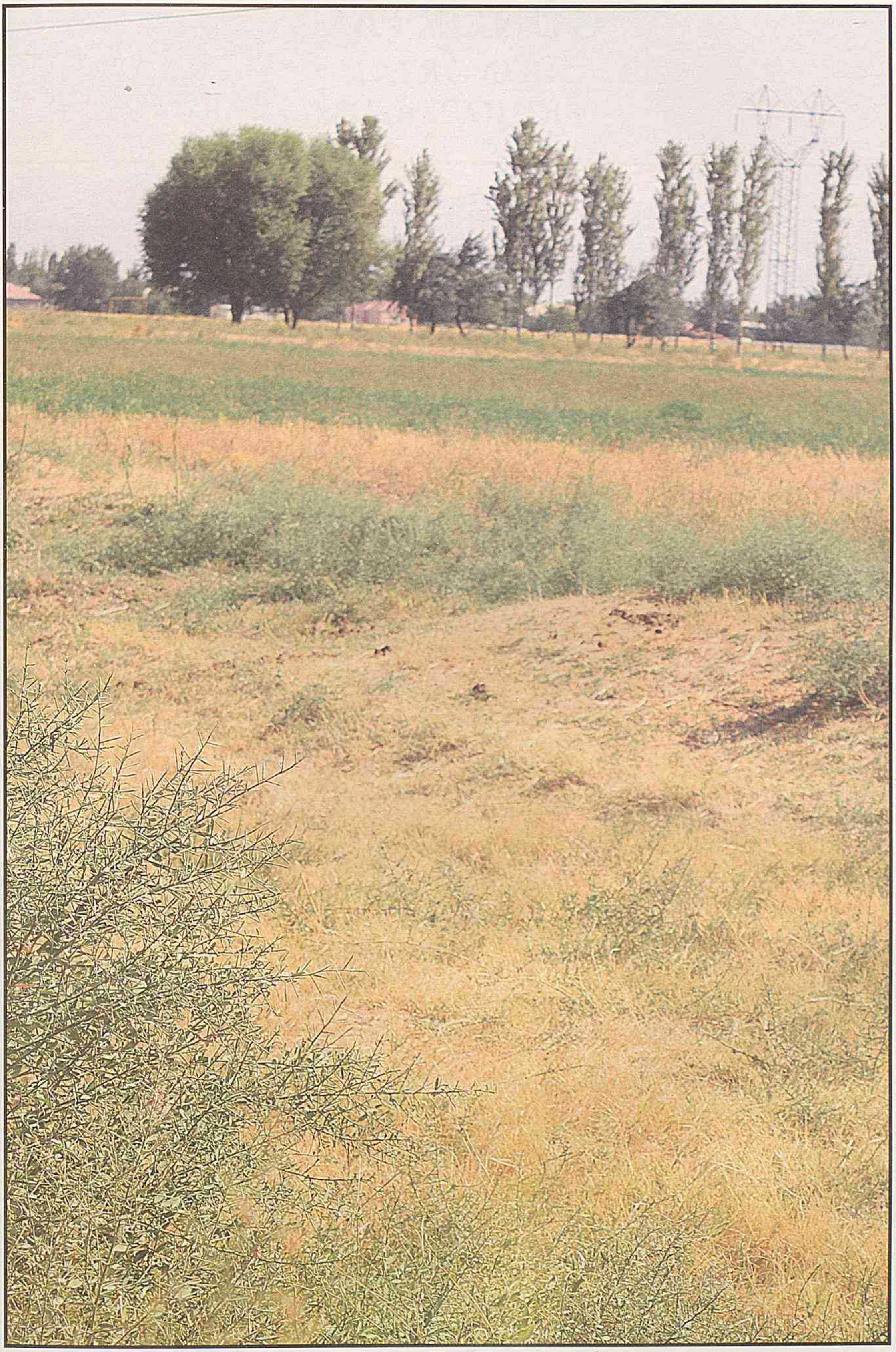
*БУГДЮЗ**

* IV, VIII boylarda işlənmişdir. Kəngərli rayonu ərazisində kənd.

* Used in the IV, VIII boys. A village in the territory of the region of Kangarli.

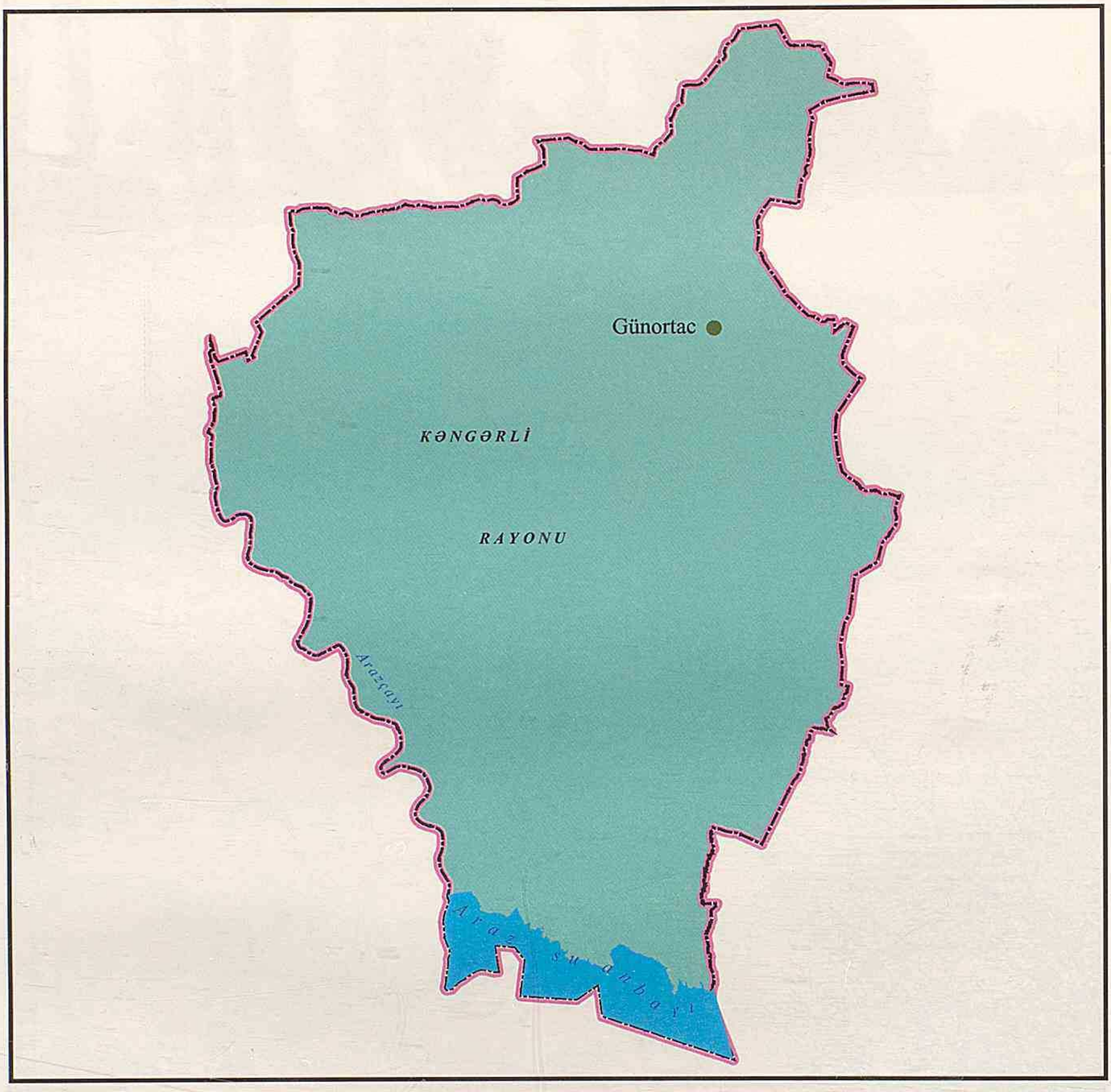
* Употреблено в IV, VIII сказаниях. Село на территории Кенгерлинского района.

GÜNORTAC*

*GUNORTAJ**

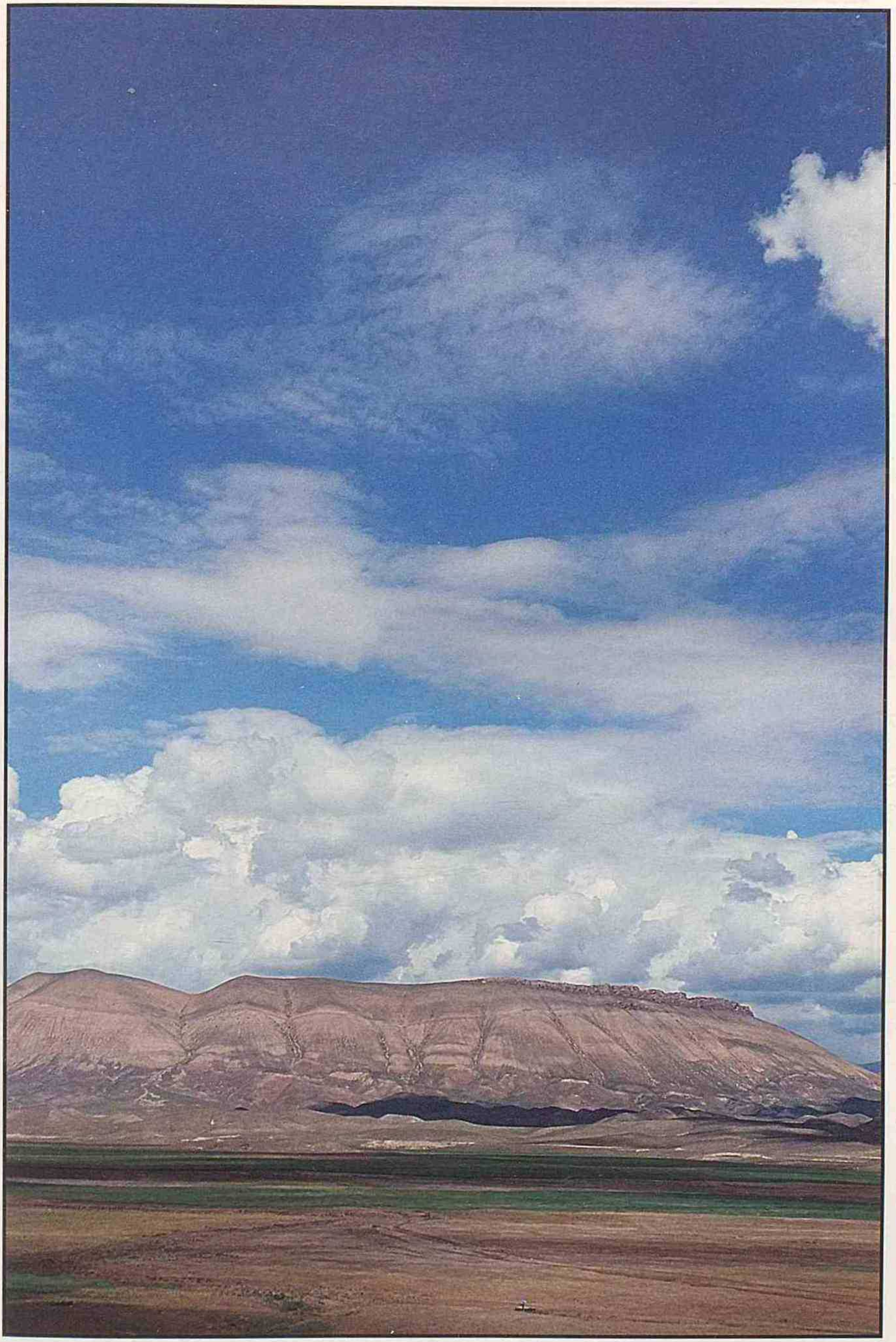
*ГЮНОРТАДЖ**

* VIII boyda işlənmişdir. Kəngərli rayonu ərazisində Çalxan dağının qərbində yamac.

* Used in the VIII boy. A slope in the west of Chalkhan mountain in the territory of the region of Kangarli.

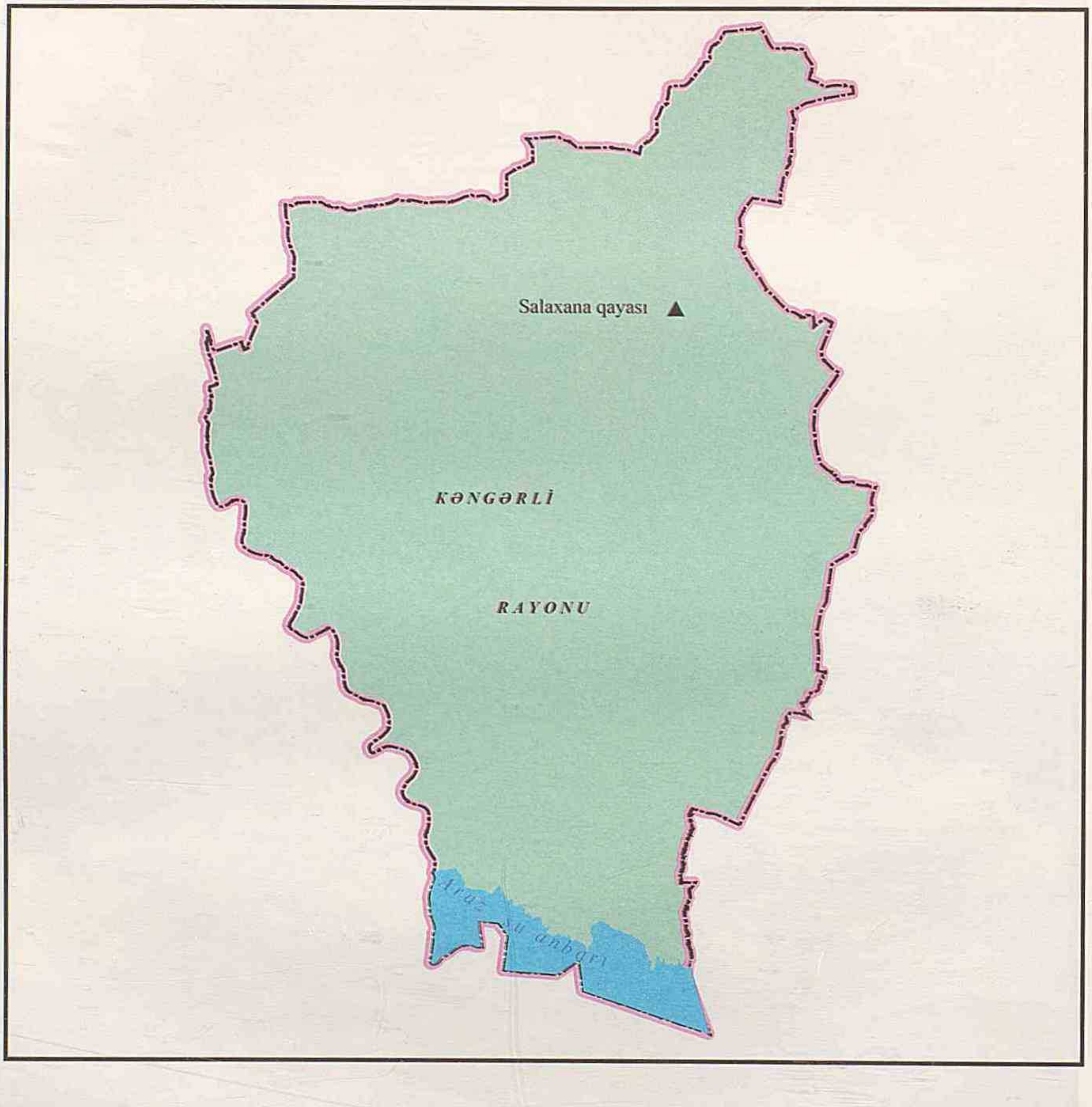
* Употреблено в VIII сказании. Склон на западе горы Чалхан на территории Кенгерлинского района .

SALAXANA QAYASI*

*SALAKHANA GAYASİ**

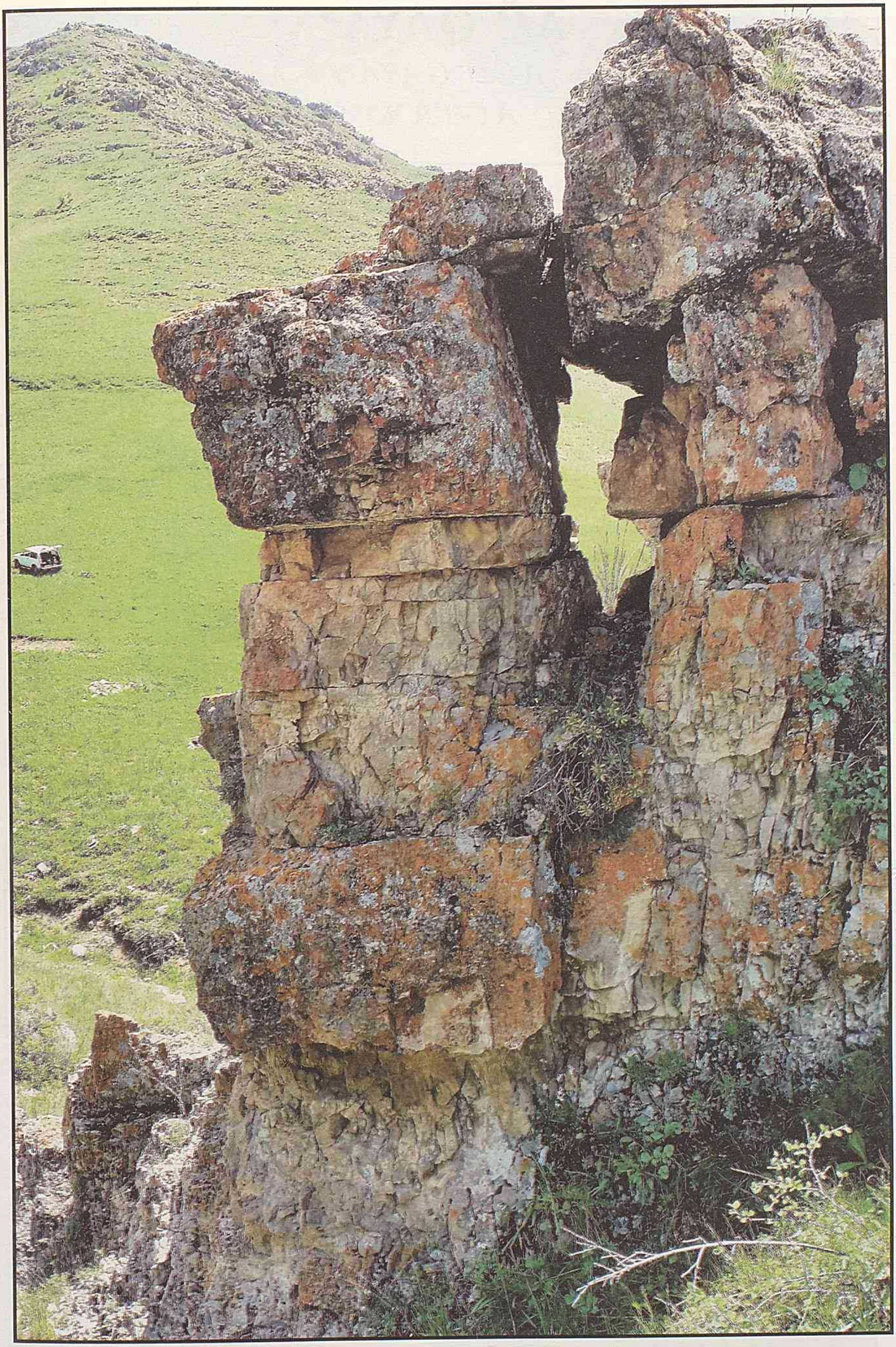
*СКАЛА САЛАХАНА**

* VIII boyda işlənmişdir. Kəngərli rayonu ərazisində qaya.

* Used in the VIII boy. A rock in the territory of the region of Kangarli.

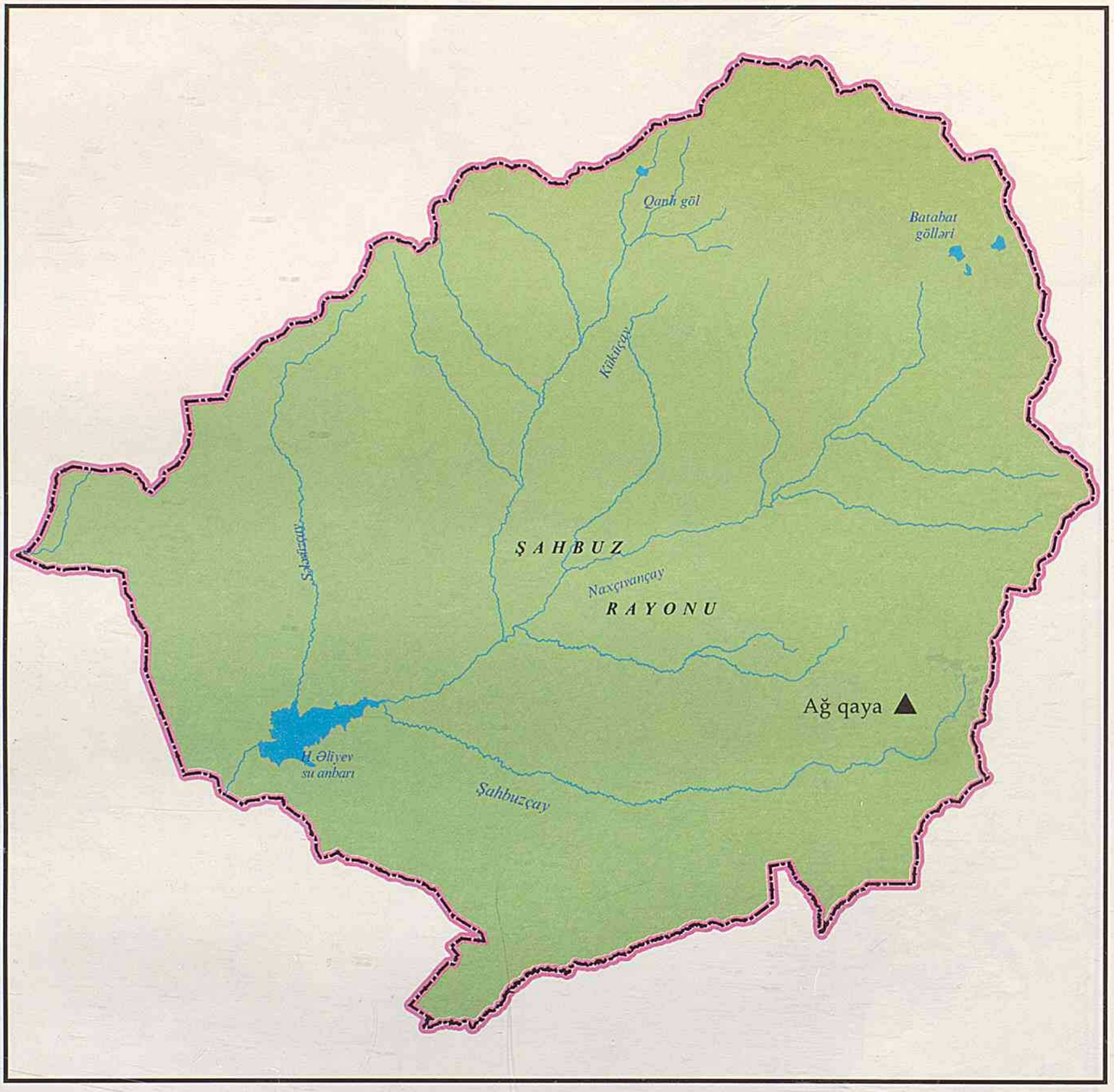
* Употреблено в VIII сказании. Название скалы, поселения и пещеры на территории Шарурского и Кенгерлинского районов.

AĞ QAYA*

*AGH GAYA**

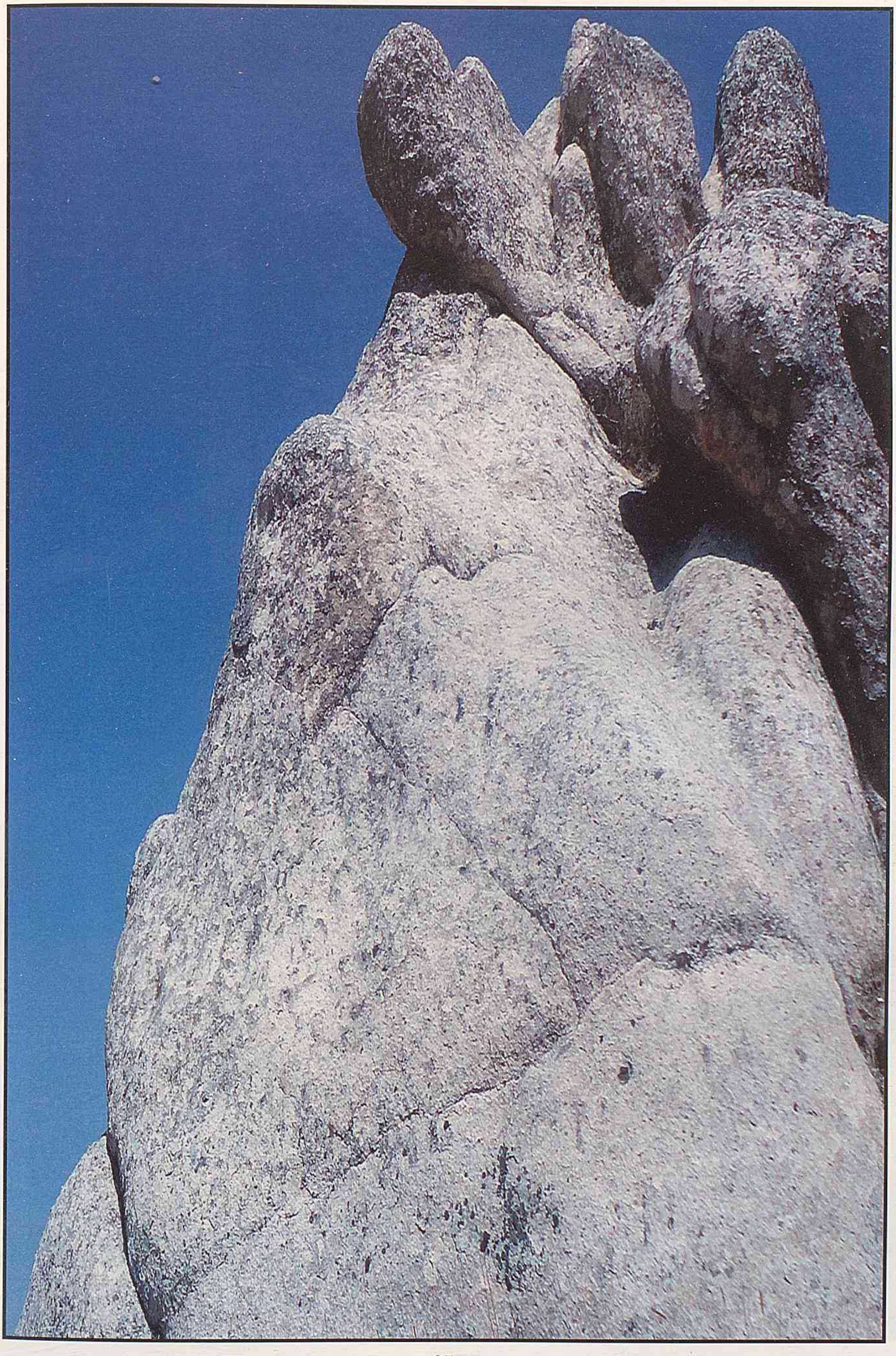
*АГ-ГАЯ**

* XI boyda işlənmişdir. Şahbuz rayonu ərazisində qaya.

* Used in the XI boy. A rock in the territory of the region of Shahbuz.

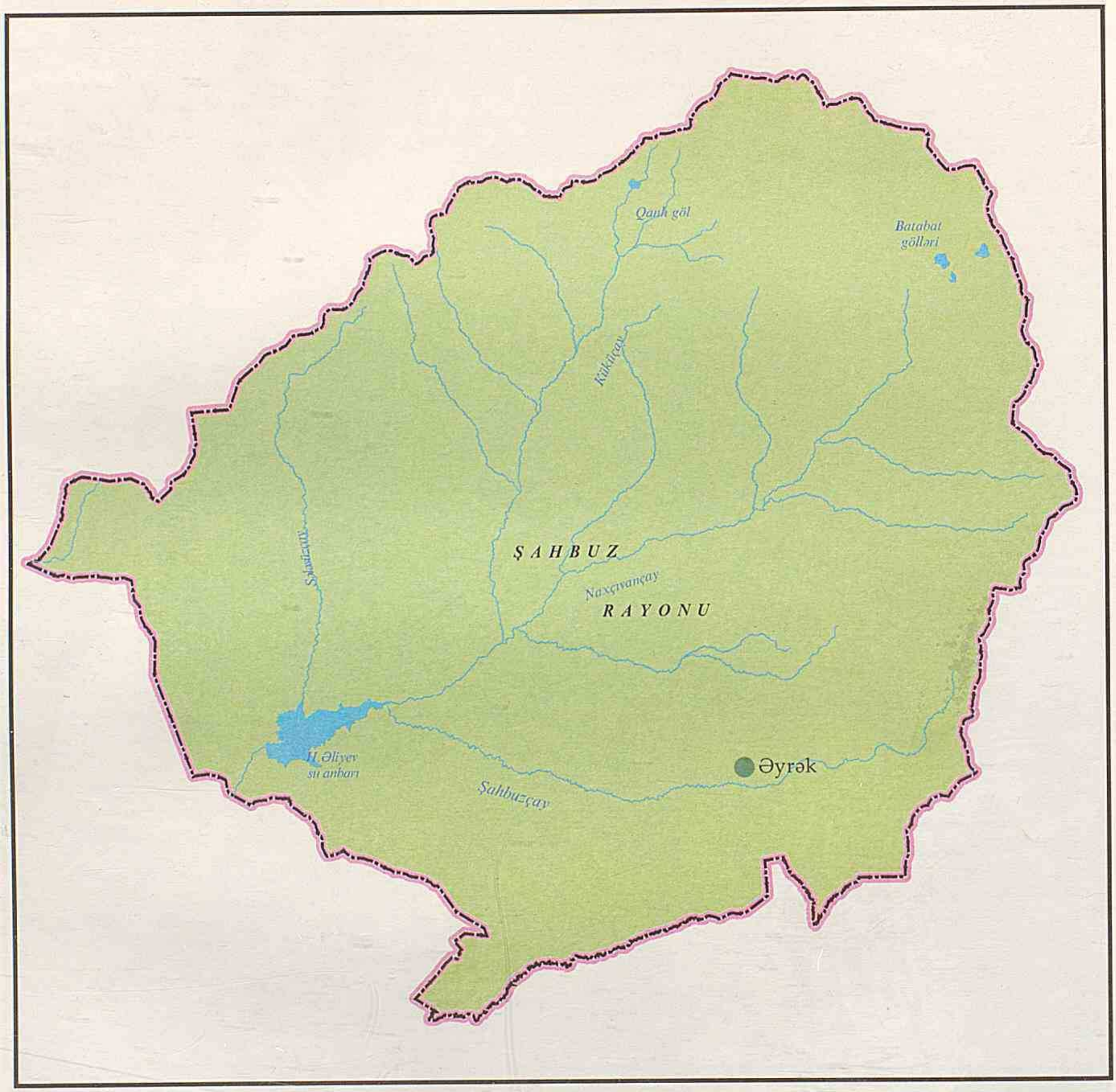
* Употреблено в XI сказании. Скала на территории Шахбузского района.

ƏYRƏK*

AYRAK*

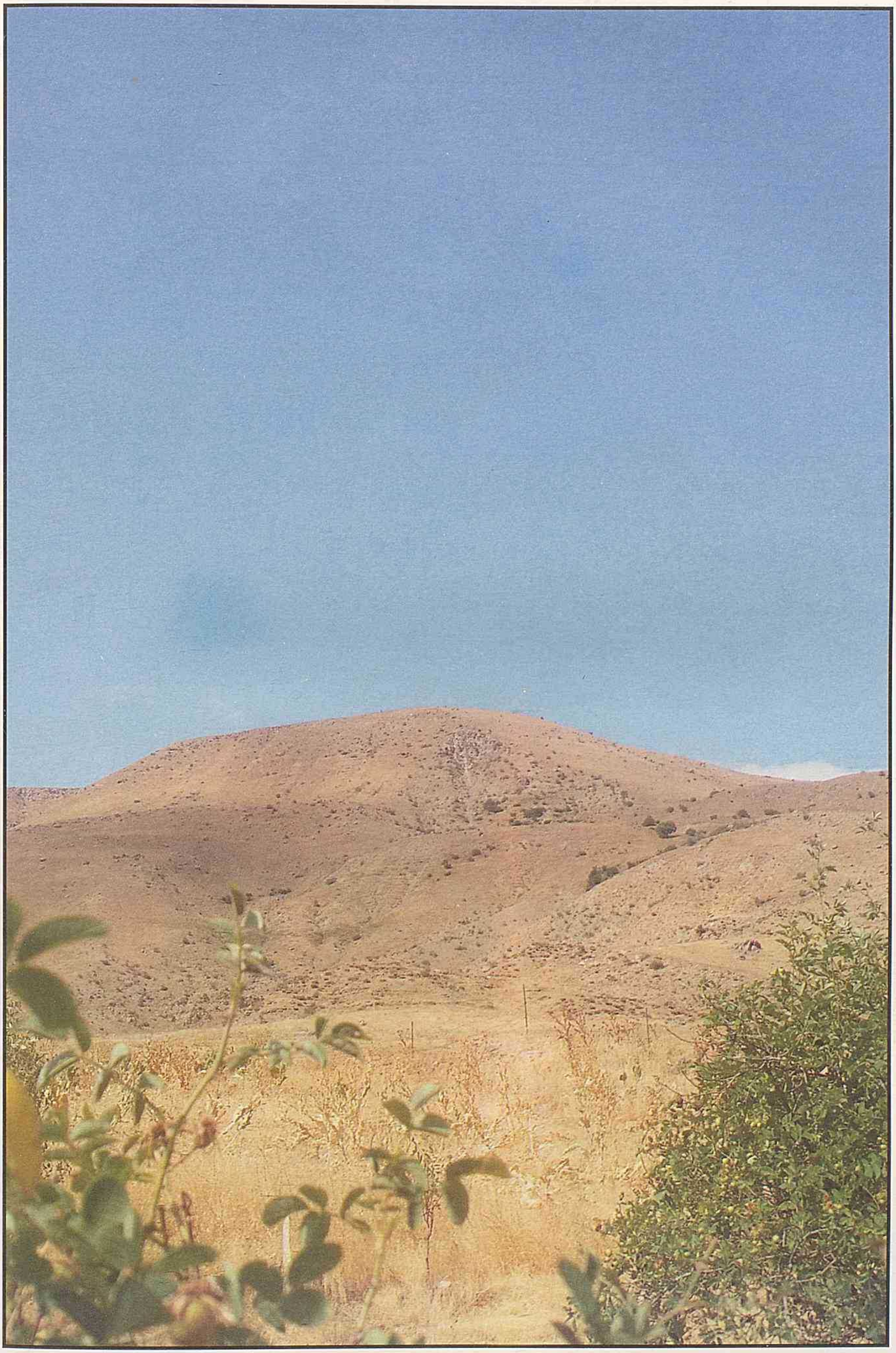
АЙРАК*

* X boyda işlənmişdir. Şahbuz rayonu ərazisində qədim kənd.

* Used in the X boy. An ancient village in the territory of the region of Shahbuz.

* Употреблено в X сказании. Древнее село на территории Шахбузского района.

KÖKSU GÖZƏL*

*KOKSU GOZAL**

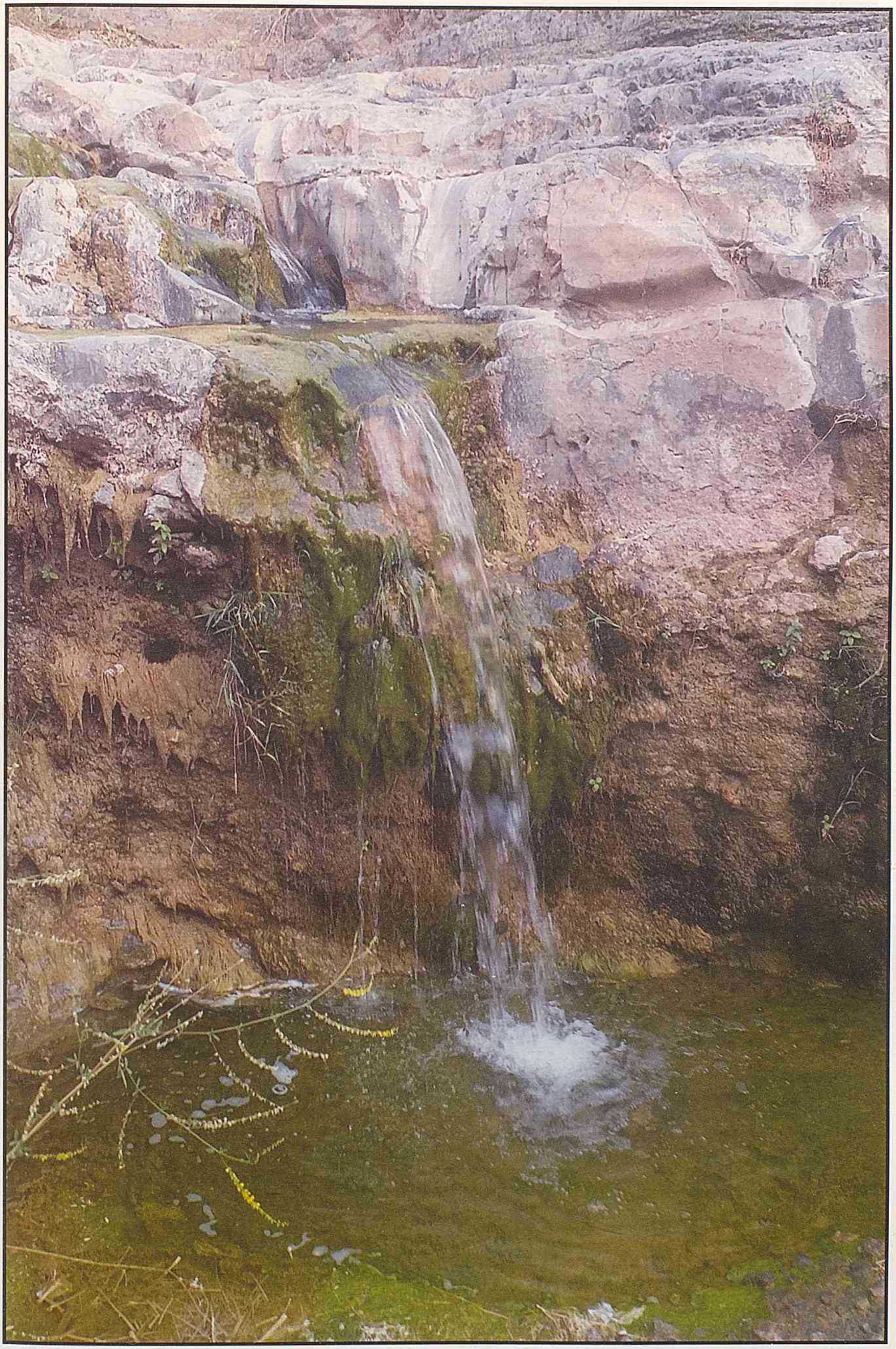
*КЁКСУ ГЁЗЕЛЬ**

* X boyda işlənmişdir. Şahbuz rayonu ərazisində Köksu gözəl adlı dağ və göl.

* Used in the X boy. Koksu gozal named mountain and lake in the territory of the regionof Shahbuz.

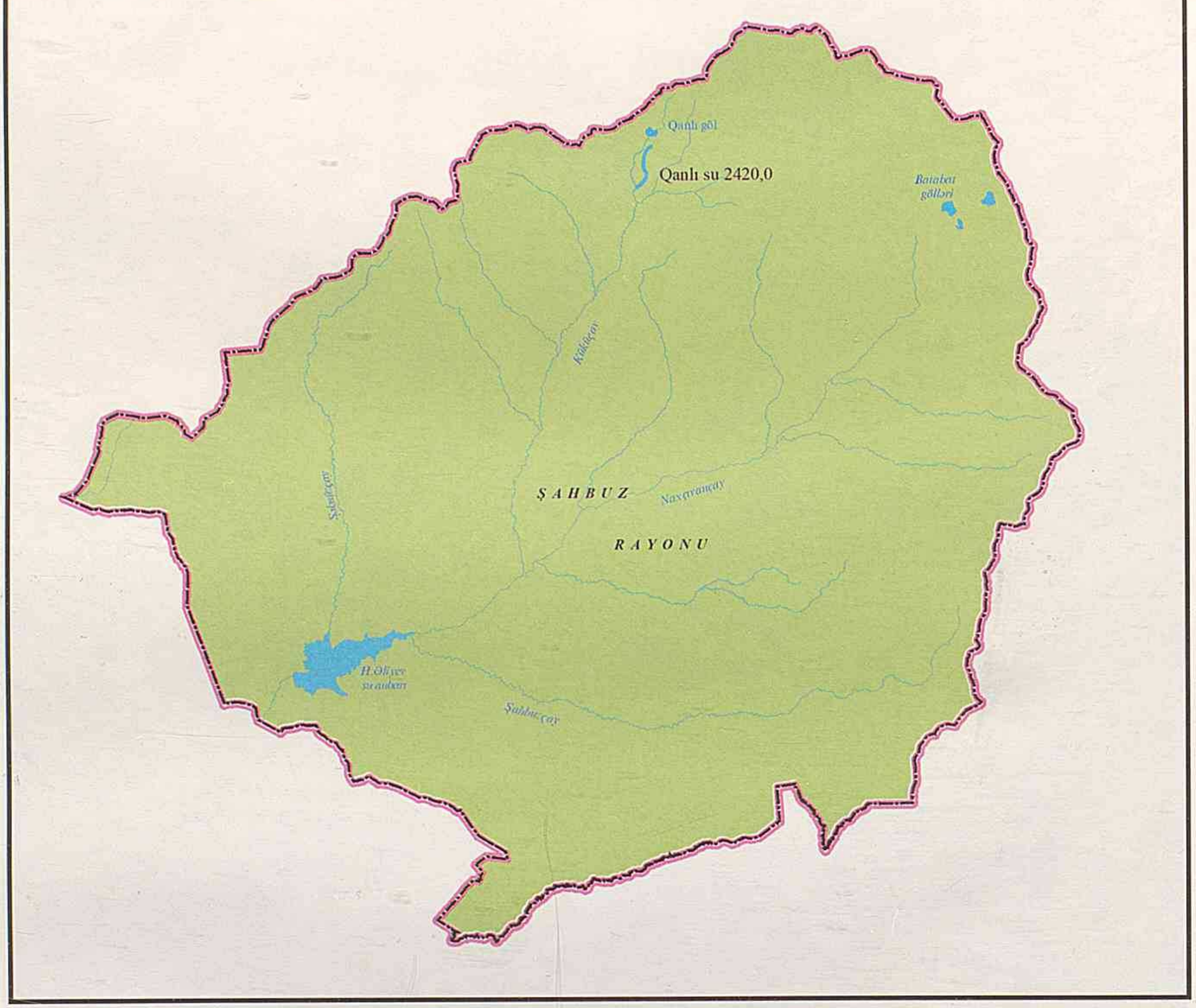
* Употреблено в X сказании. Скала на территории Шахбузского района.

QANLI SU, QANLI SULAR*

*GANLI SU, GANLI SULAR**

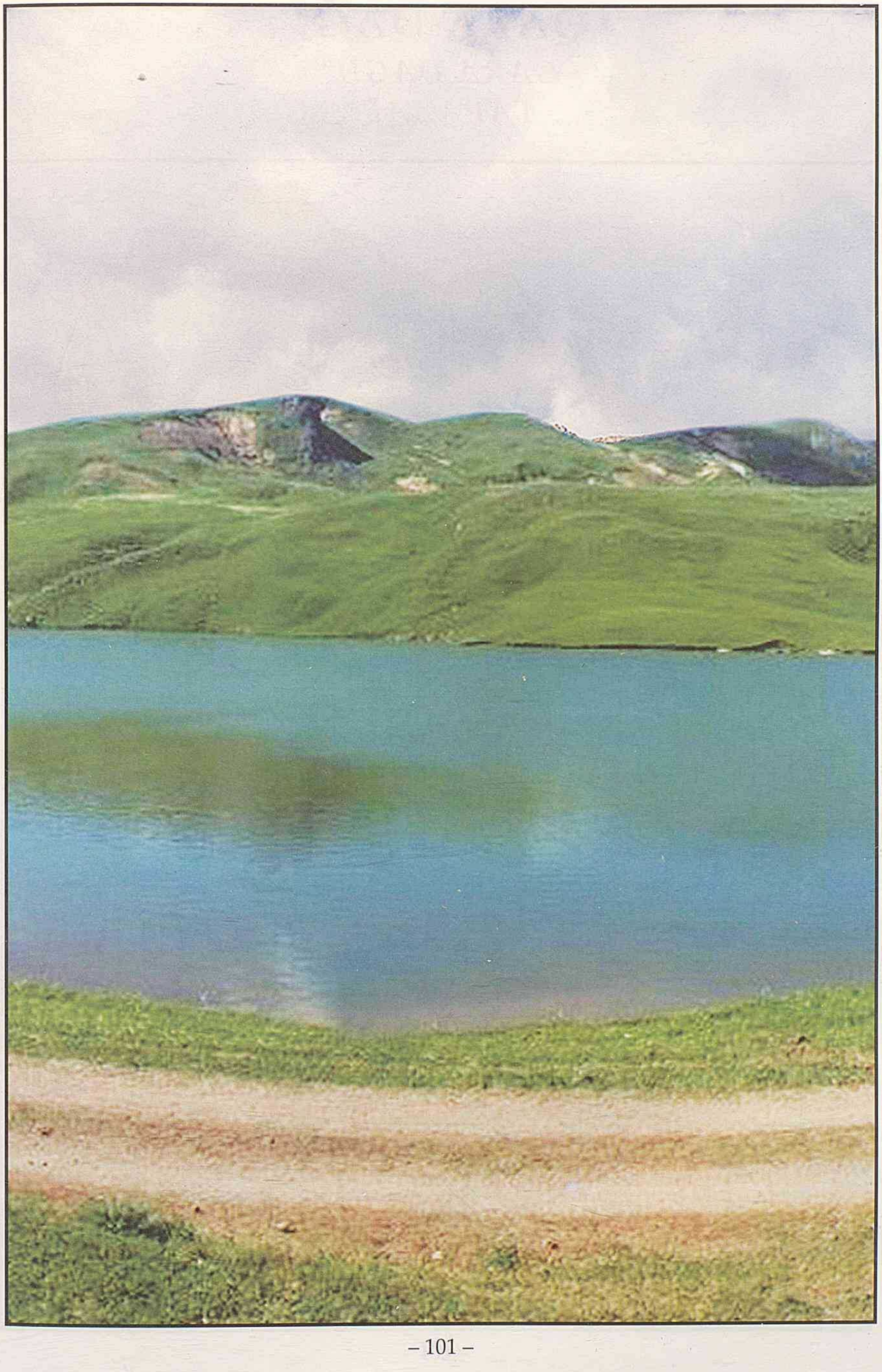
*ГАНЛЫ СУ (СУЛАР)-(СМЕШАННАЯ С КРОВЬЮ ВОДА)**

* X boyda işlənmişdir. Naxçıvançay hövzəsinin yuxarısında yerləşən Qanlı göldən çıxan və Küküçaya tökülən çay.

* Used in X boy. A river which take its origin from Ganli gol situated on the base of Nakhchivanchay and flows to Kukuchay.

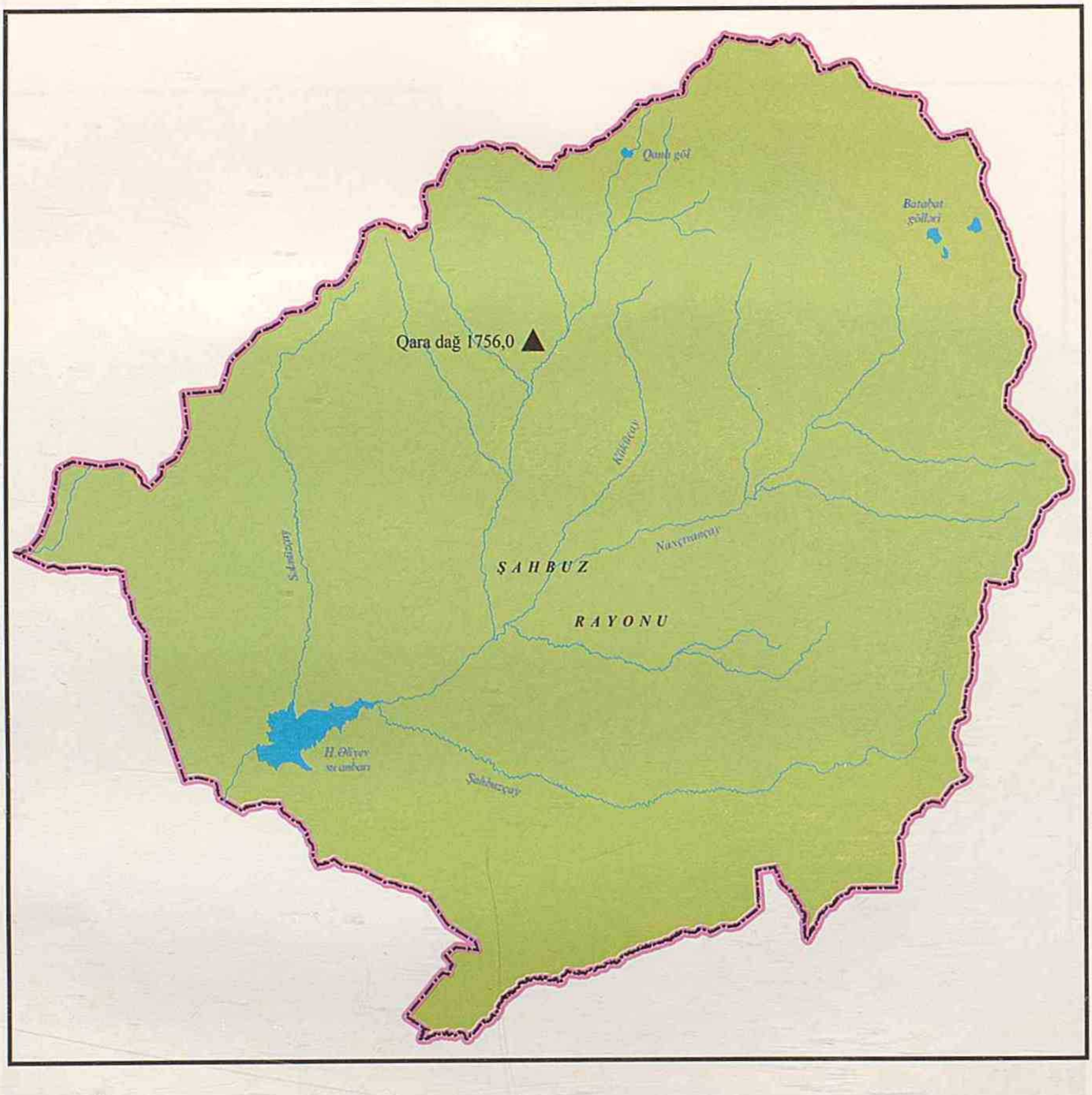
* Употреблено в X сказании. Река, находящаяся на севере бассейна реки Нахчыван-чай, которая берёт своё начало с озера Ганлы гёль и впадает в реку Кюкю-чай.

QARA DAĞ*

*GARA DAGH**

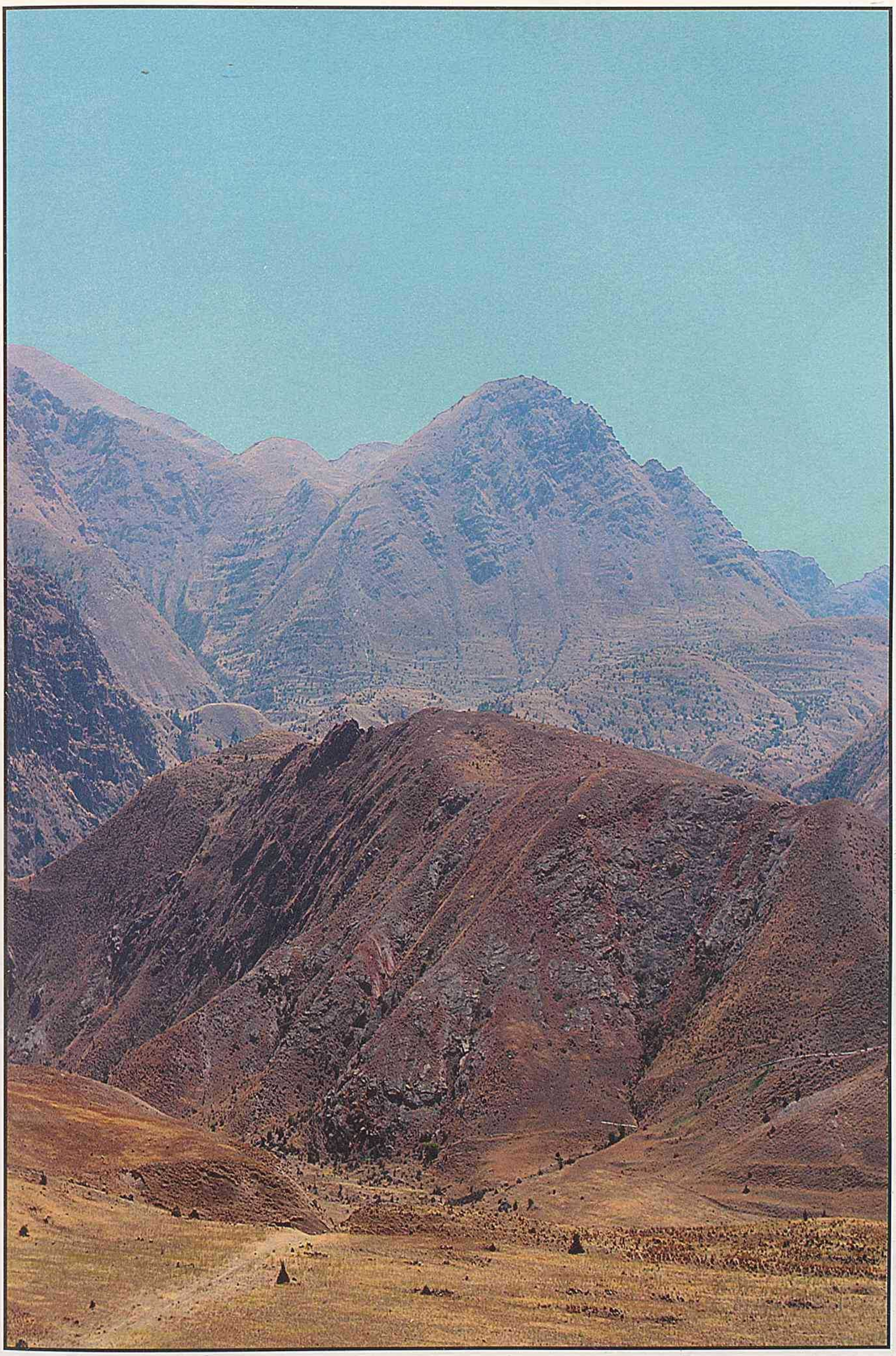
*ГАРАДАГ**

* Bir neçə boyda işlənmişdir. Şahbuz rayonu ərazisində dağ.

* Used in some boys. A mountain in the territory of the region of Shahbuz.

* Употреблено в некоторых сказаниях. Гора на территории Шахбузского района.

SARI BULAQ*

*SARI BULAG**

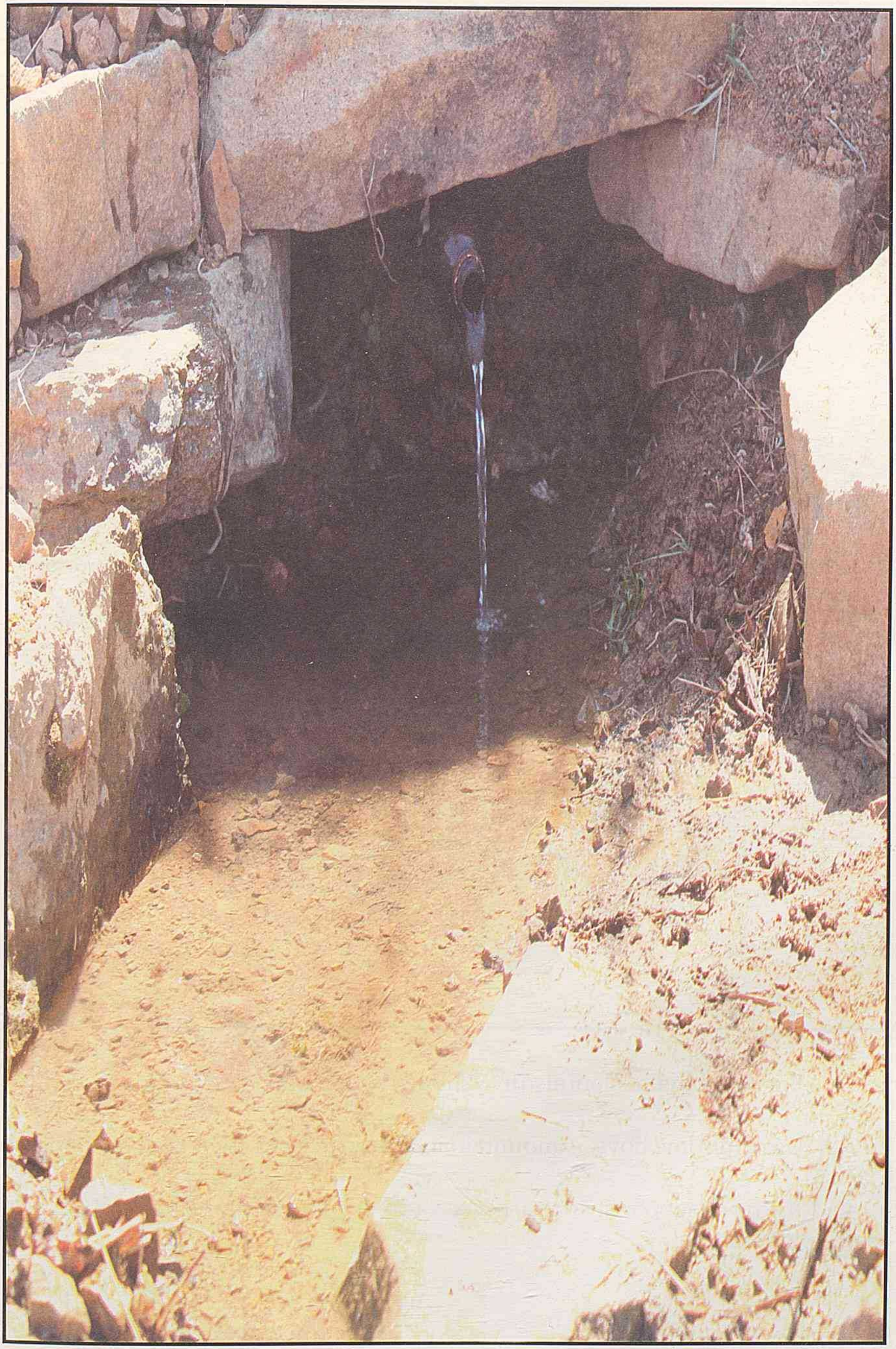
*САРЫ БУЛАГ**

* Sarı çobanın adı ilə bağlıdır. Şahbuz rayonu ərazisində bulaq.

* Connected with Sari choban's name. A spiring in the territory of the region of Shahbuz.

* Связано с именем Сары чобана. Родник на территории Шахбузского района.

SARI DAĞ*

*SARI DAGH**

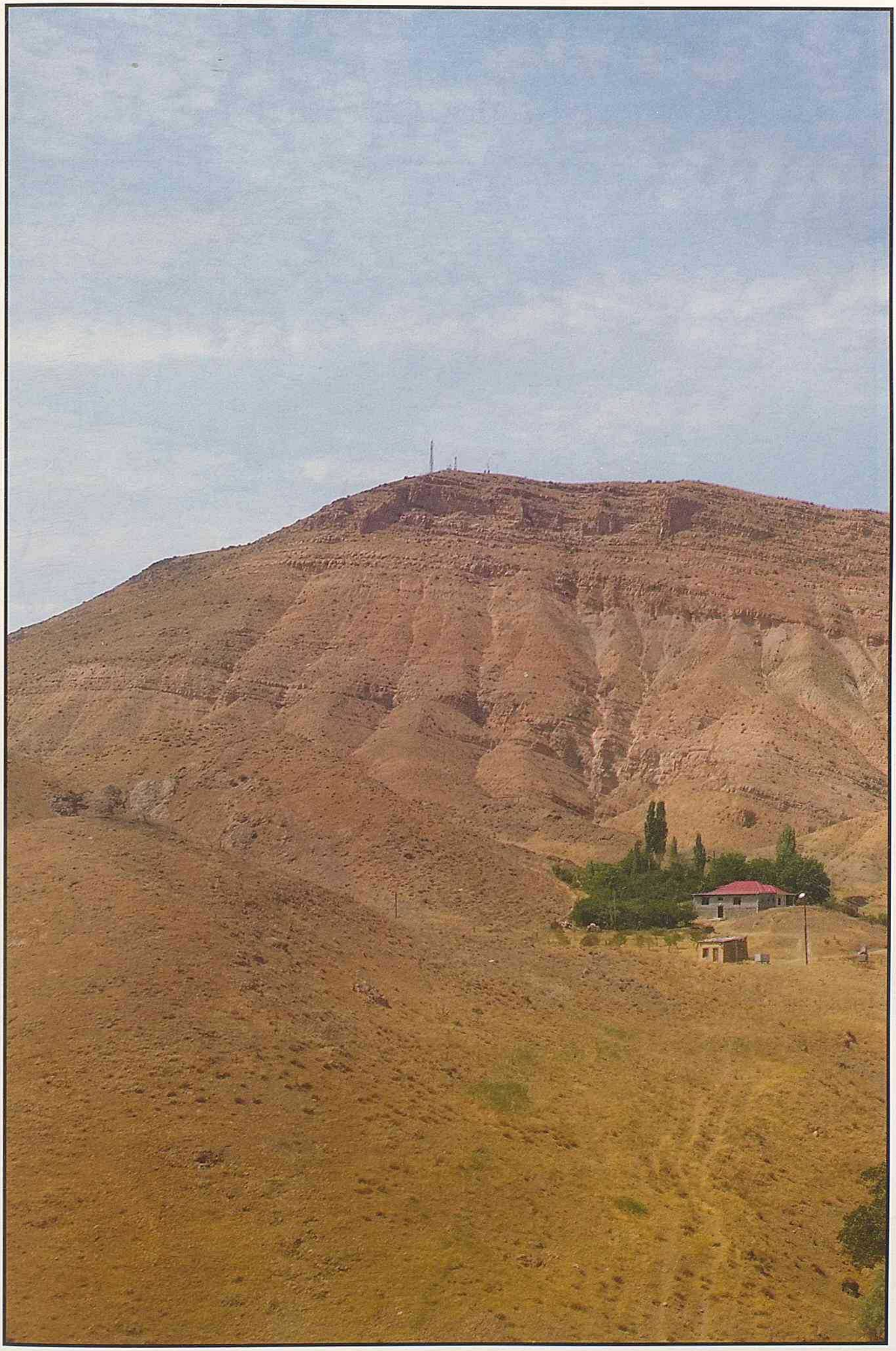
*САРЫ ДАГ**

* Bir neçə boyda işlənmişdir. Şahbuz rayonu ərazisində dağ.

* Used in some boys. A mountain in the territory of the region of Shahbuz.

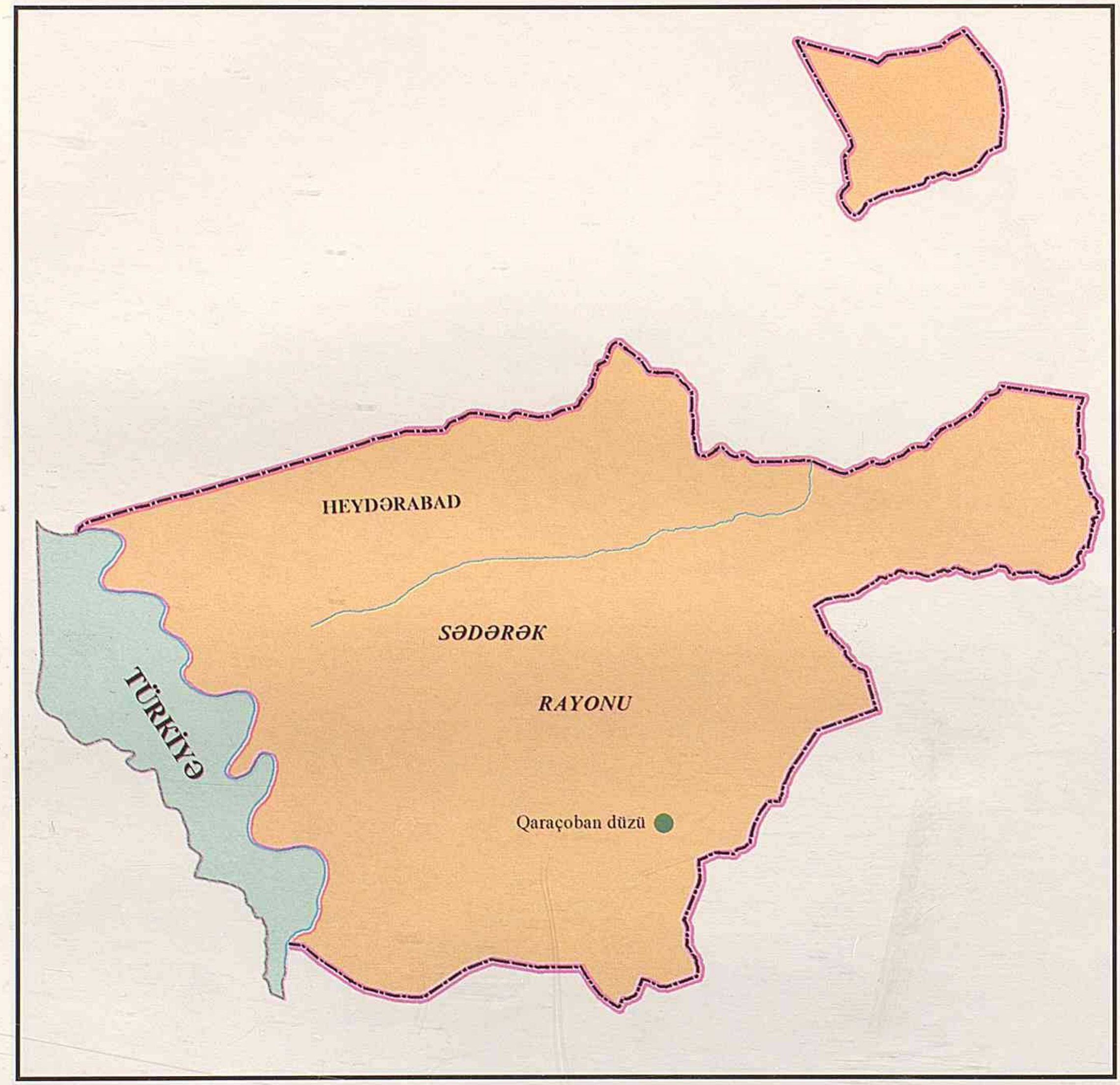
* Употреблено в некоторых сказаниях. Гора на территории Шахбузского района.

QARAÇOBAN DÜZÜ*

*GARACHOBAN DUZU**

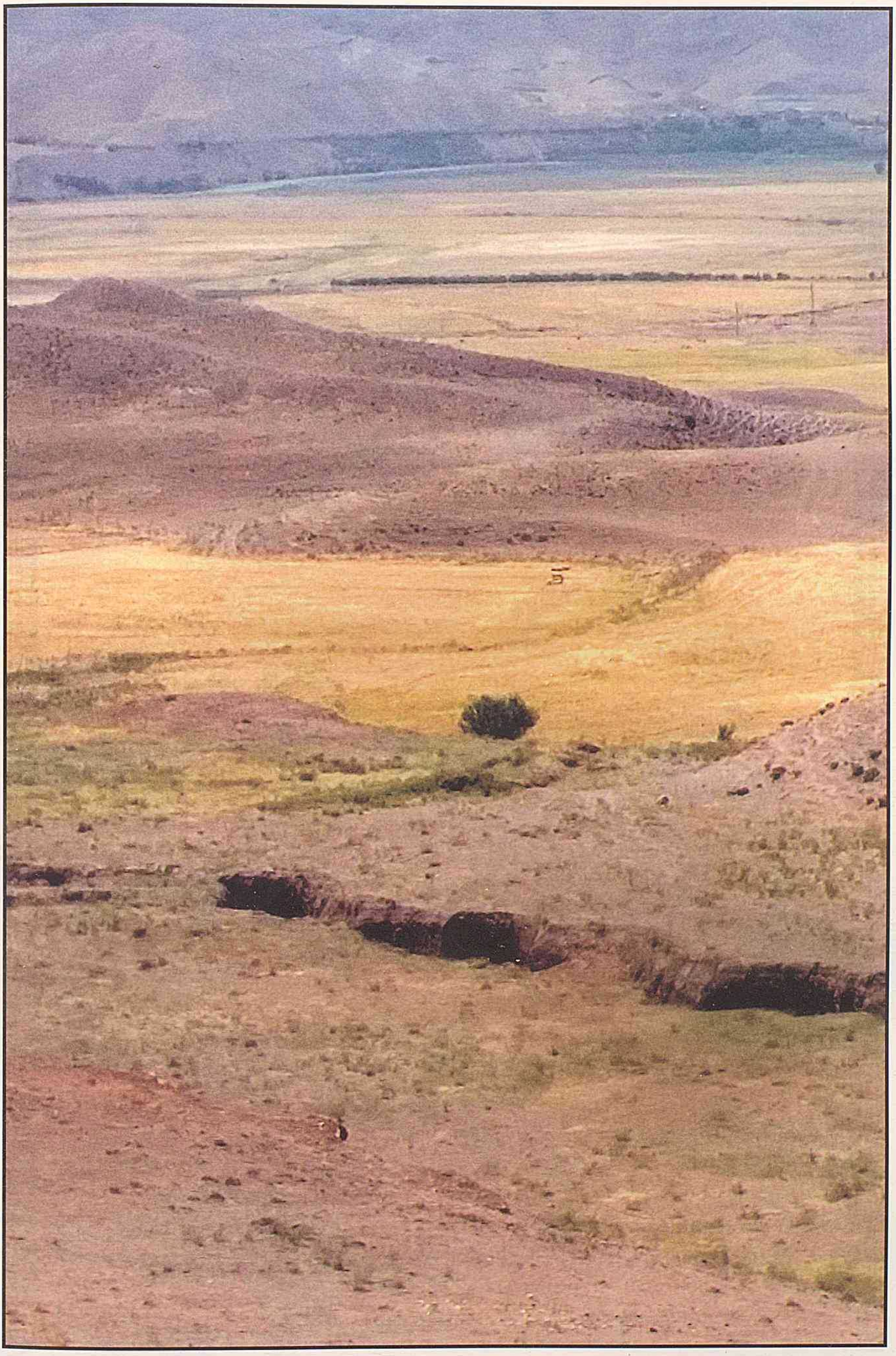
*ГАРАЧОБАН ДЮЗЮ**

* Qaraca çobanın adı ilə bağlıdır. Sədərək rayonu ərazisində düzənlik.

* Connected with Garaja choban's name. A plain in the territory of Sadarak region.

* Связано с именем Гараджа чобана. Низменность на территории Садаракского района.

ETNOQRAFİK ATLAS

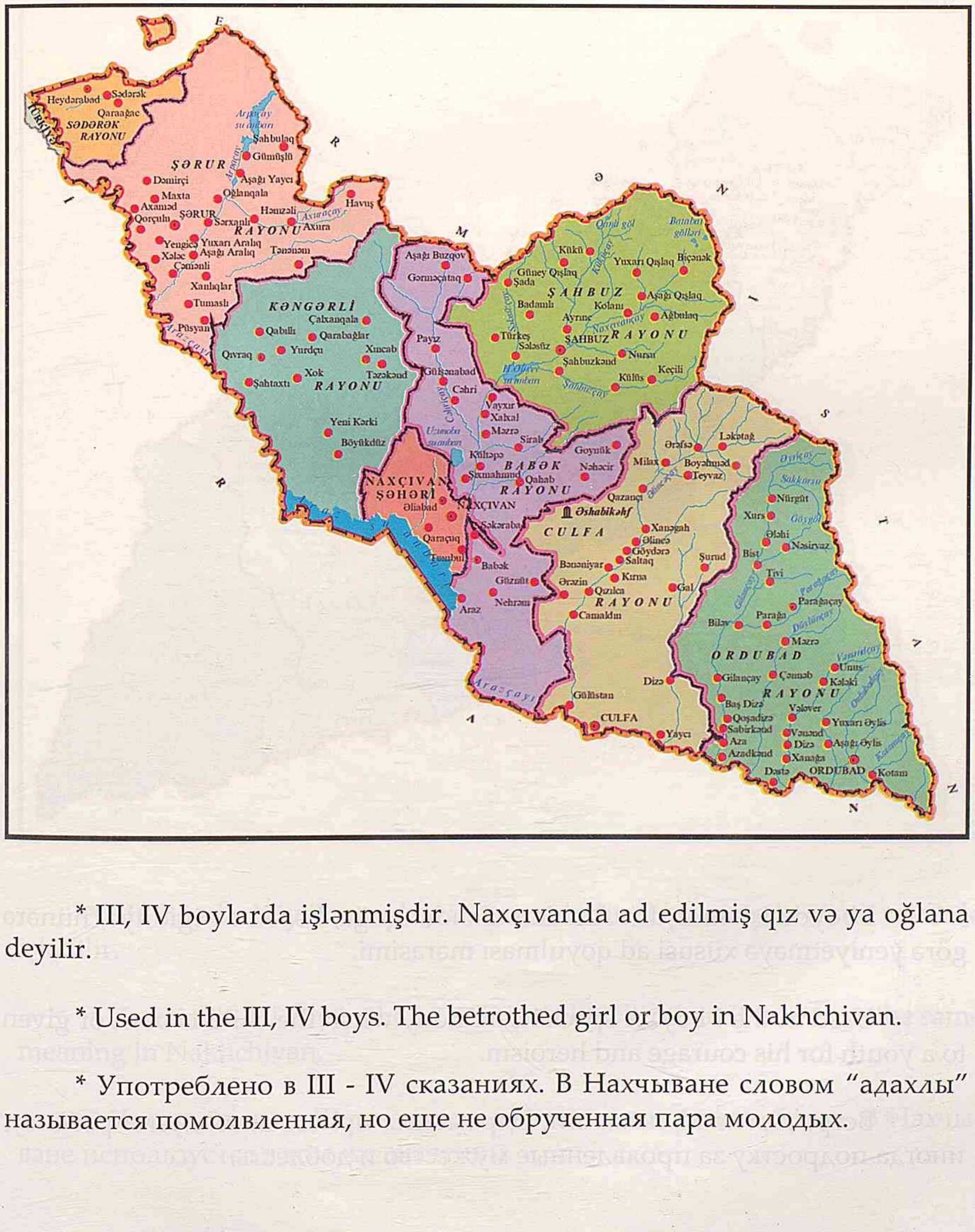
ETHNOGRAPHIC ATLAS

ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ АТЛАС

ADAXLI*

*BETROTHED**

*ПОМОЛВЛЕННЫЙ(-АЯ)**

* III, IV boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda ad edilmiş qız və ya oğlana deyilir.

* Used in the III, IV boys. The betrothed girl or boy in Nakhchivan.

* Употреблено в III - IV сказаниях. В Нахчыване словом "адахлы" называется помолвленная, но еще не обрученная пара молодых.

ADVERMƏ*

*NAMING**

*НАРЕЧЕНИЕ ИМЕНЕМ**

* I boyda işlənmişdir. Anadan olanda uşağa, bəzən də igidliyə, hünərə görə yeniyetməyə xüsusi ad qoyulması mərasimi.

* Used in the I boy. A special ceremony when the child is born or given to a youth for his courage and heroism.

* Встречается в I сказании. Церемония присвоения имени ребёнку, иногда подростку за проявленные мужество и доблесть.

AĞA*

*AGHA**

*АГА**

* III boyda böyük qardaş mənasındadır. Naxçıvanda eyni mənada işlədilir.

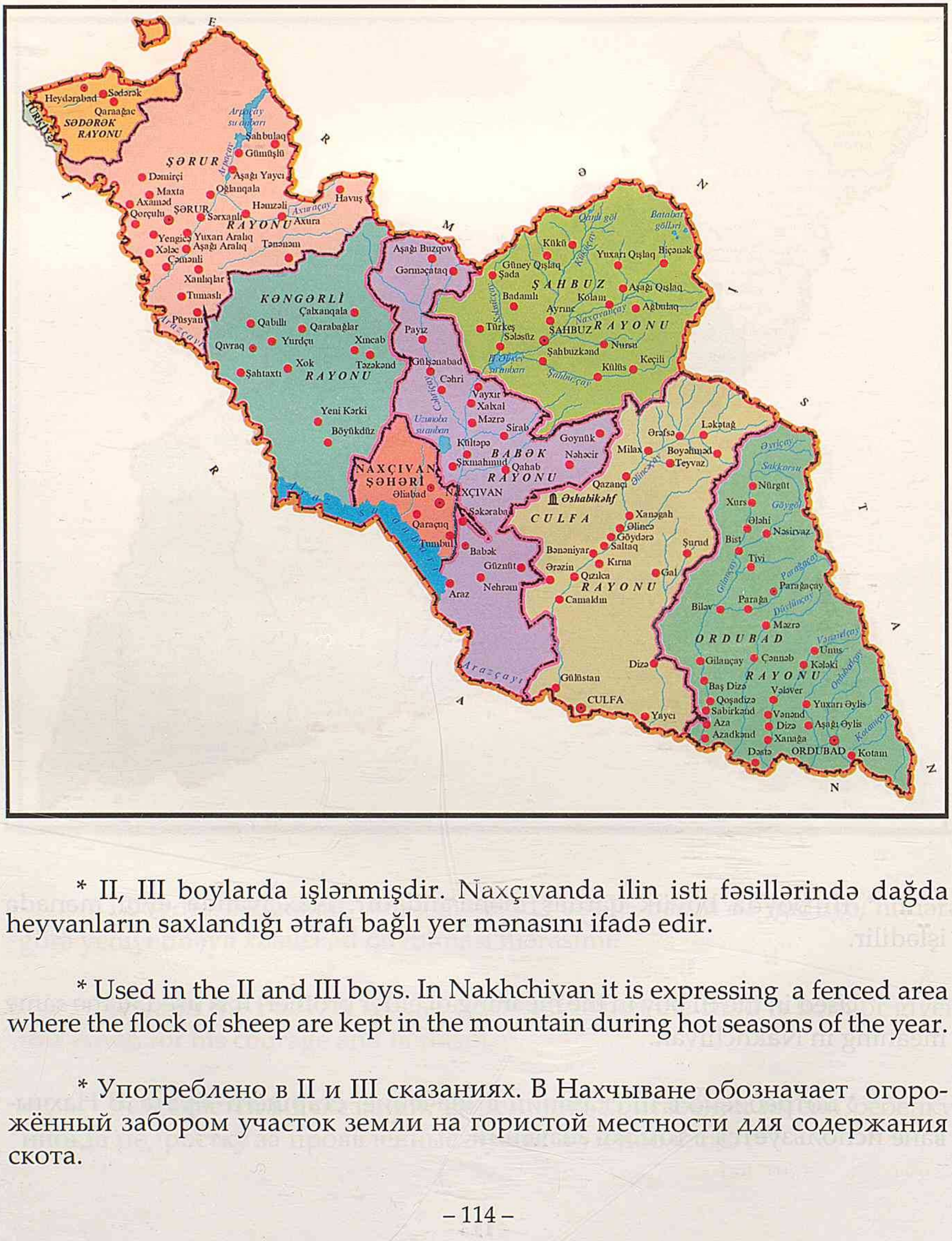
* Used in the III boy in the meaning of elder brother. It is used in the same meaning in Nakhchivan.

* Употреблено в III сказании в значение старшего брата. В Нахчыване используется в том же значении.

AĞIL*

*AGHIL (SHEEPFOLD)**

*АГЫЛ (ЗАГОН ДЛЯ СКОТА)**

* II, III boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda ilin isti fəsillərində dağda heyvanların saxlandığı ətrafı bağlı yer mənasını ifadə edir.

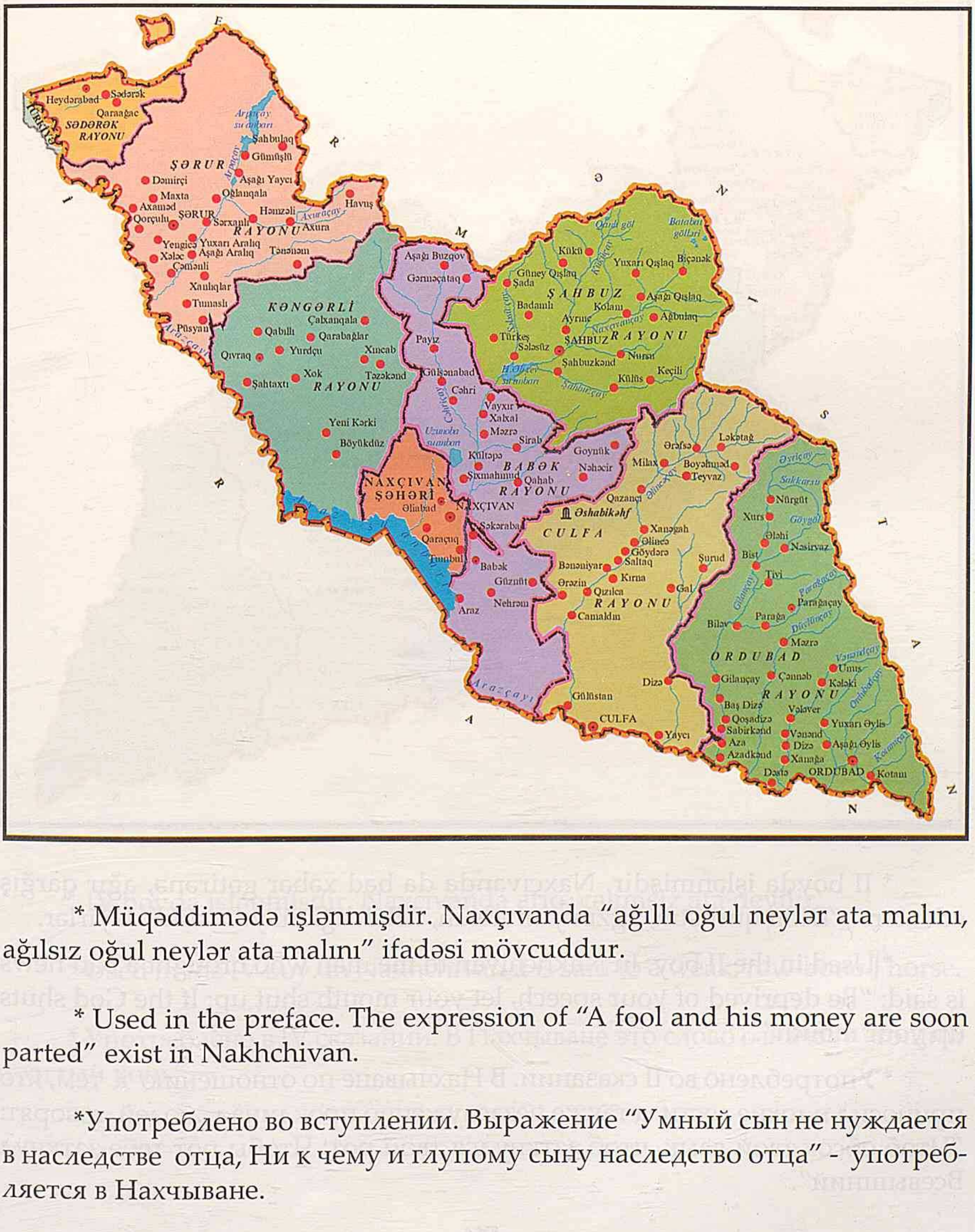
* Used in the II and III boys. In Nakhchivan it is expressing a fenced area where the flock of sheep are kept in the mountain during hot seasons of the year.

* Употреблено в II и III сказаниях. В Нахчыване обозначает огороженный забором участок земли на гористой местности для содержания скота.

"AĞILLI OĞUL NEYLƏR ATA MALINI, AĞILSIZ OĞUL NEYLƏR ATA MALINI"*

A FOOL AND HIS MONEY ARE SOON PARTED*

*"УМНЫЙ СЫН НЕ НУЖДАЕТСЯ В НАСЛЕДСТВЕ ОТЦА, НИ К ЧЕМУ И ГЛУПОМУ СЫНУ НАСЛЕДСТВО ОТЦА"**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Naxçıvanda "ağıllı oğul neylər ata malını, ağılsız oğul neylər ata malını" ifadəsi mövcuddur.

* Used in the preface. The expression of "A fool and his money are soon parted" exist in Nakhchivan.

*Употреблено во вступлении. Выражение "Умный сын не нуждается в наследстве отца, Ни к чему и глупому сыну наследство отца" - употребляется в Нахчыване.

AĞZIN QURUSUN, ÇOBAN, DİLİN ÇÜRÜSÜN, ÇOBAN*

*BE DEPRIVED OF YOUR SPEECH, SHEPHERD, IF YOUR TONGUE BECOME PUTREFY, SHEPHERD**

*ДА ЗАСОХНУТ ТВОЯ УСТА, ПАСТУХ, ДА СГНИЮТ (ОНИ), ПАСТУХ**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da bəd xəbər gətirənə, ağır qarğış edənlərə: "Dilin qurusun, ağzın yumulsun, Allah ağzını yumsun" deyirlər.

* Used in the II boy. In Nakhchivan to the man who brought a bad news is said: "Be deprived of your speech, let your mouth shut up; If the God shuts up your mouth".

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване по отношению к тем, кто приносил плохие вести, а также незаслуженно проклинал людей, говорят: "Чтоб обсох твой язык, чтоб заткнулся твой рот; Чтобы рот тебе заткнул Всевышний".

ALACA*

*ALAJA**

*АЛАДЖА**

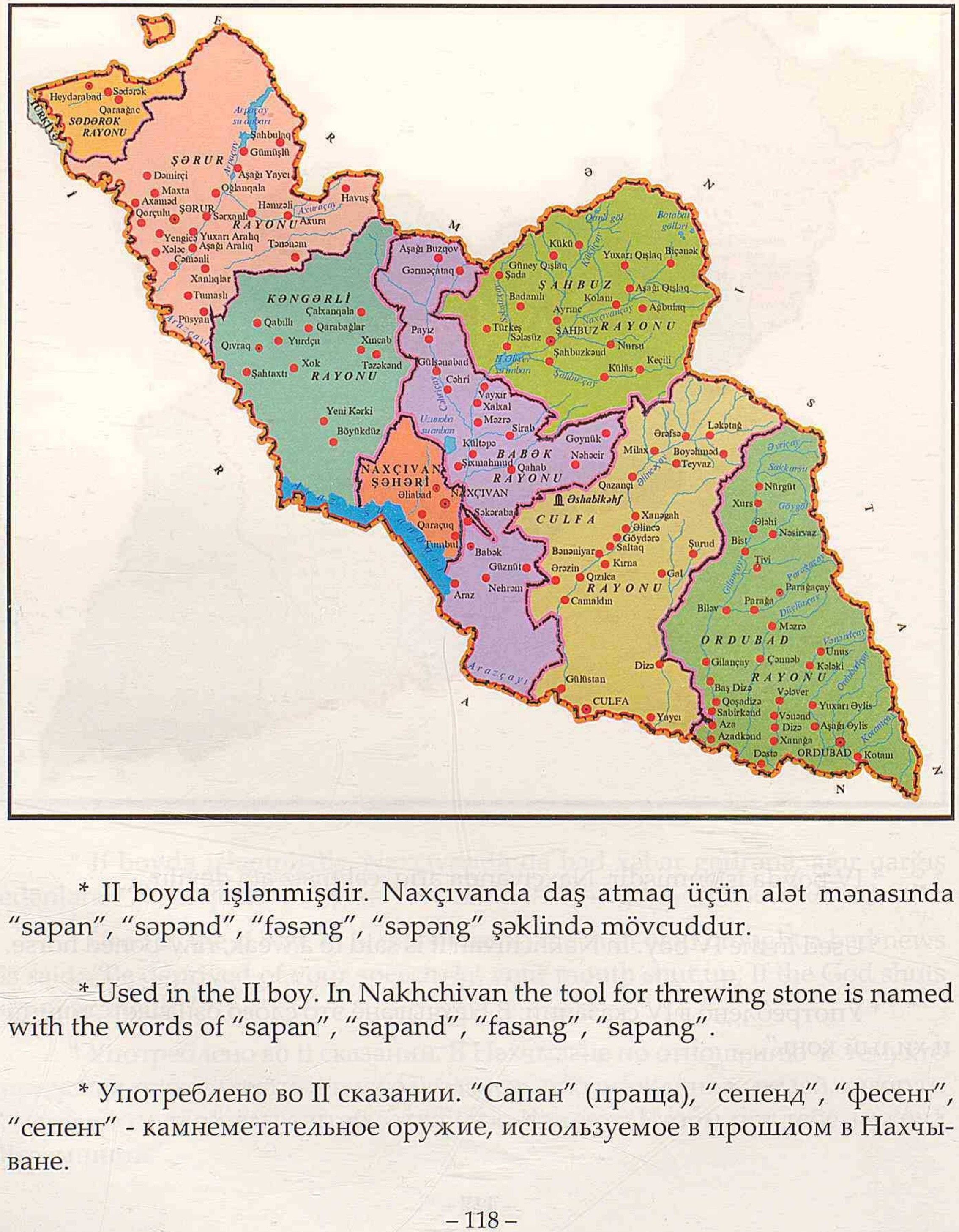
* IV boyda işlənmişdir. Naxçıvanda arıq, çəlimsiz ata deyilir.

* Used in the IV boy. In Nakhchivan it is said to a weak, raw-boned horse.

* Употреблено в IV сказании. В Нахчыване это слово означает “тощий и хилый конь”.

ALA QOLLI SAPANIMCA GƏLMƏZ MANA*

IT IS IMPOSSIBLE TO EQUAL WITH MY MOTLEY SLINGSHOT
ИМ НЕ СРАВНИТЬСЯ С МОЕЙ ПРАЩОЙ С ПЕСТРОЙ РУКОЯТКОЙ

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda daş atmaq üçün alət mənasında "sapan", "səpənd", "fəsəng", "səpəng" şəklində mövcuddur.

* Used in the II boy. In Nakhchivan the tool for threwing stone is named with the words of "sapan", "sapand", "fasang", "sapang".

* Употреблено во II сказании. "Сапан" (праща), "сепенд", "фесенг", "сепенг" - камнеметательное оружие, используемое в прошлом в Нахчыване.

AL DUVAQLI GƏLİN*

*RUDDY VEILED BRIDE**

*НЕВЕСТА С АЛЫМ ПОКРЫВАЛОМ **

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda gəlinin başına qırmızı (al) rəngli duvaq (yaylıq) salınır.

* Used in III boy. In Nakhchivan at the wedding party the bride is dressed a ruddy veil (headscarf) on her head.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване издавна лицо невесты покрывают красным (алым) дувагом - специальным покрывалом.

AL MƏXMURİ*

*RUDDY VELVETY**

*АЛЫЙ БАРХАТ**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda məxmər şəklindədir və bu parçanın üç növü (çubuğu, saya və tüklu məxmər) vardır.

* Used in the II boy. In Nakhchivan it is exist as makhmar (velvet) form and it has three kinds (stick, plain, woolly velvet).

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване существует в форме "мехмер" (бархат). Имеются 3 вида этой ткани- "чубугу", "сая", "тюклю мехмер".

ALP*

*ALP**

*АЛЬП**

* IV, VI boylarda "igid", "cəsur" mənalarında işlənmişdir. Naxçıvanda şəxs adı kimi "Alpər", "Alpay" sözlərində qalmaqdadır.

* Used in the IV, VI boys in the meanings of "hero", "courageous". In Nakhchivan it is kept in person names as "Alper", "Alpay".

* В IV, VI сказаниях это слово употреблено по отношению к тем, кто проявил храбрость и мужество. В Нахчыване является частью таких личных имен как Альпер и Алпай.

AL ŞƏRAB*

*RUDDY WINE**

*АЛОЕ ВИНО**

* V, IX boylarda işlənmişdir. Al (qırmızı) şərab ifadəsi indi Naxçıvanda işlədilən çaxır mənasındadır. Üzümdən hazırlanmış içki növüdür.

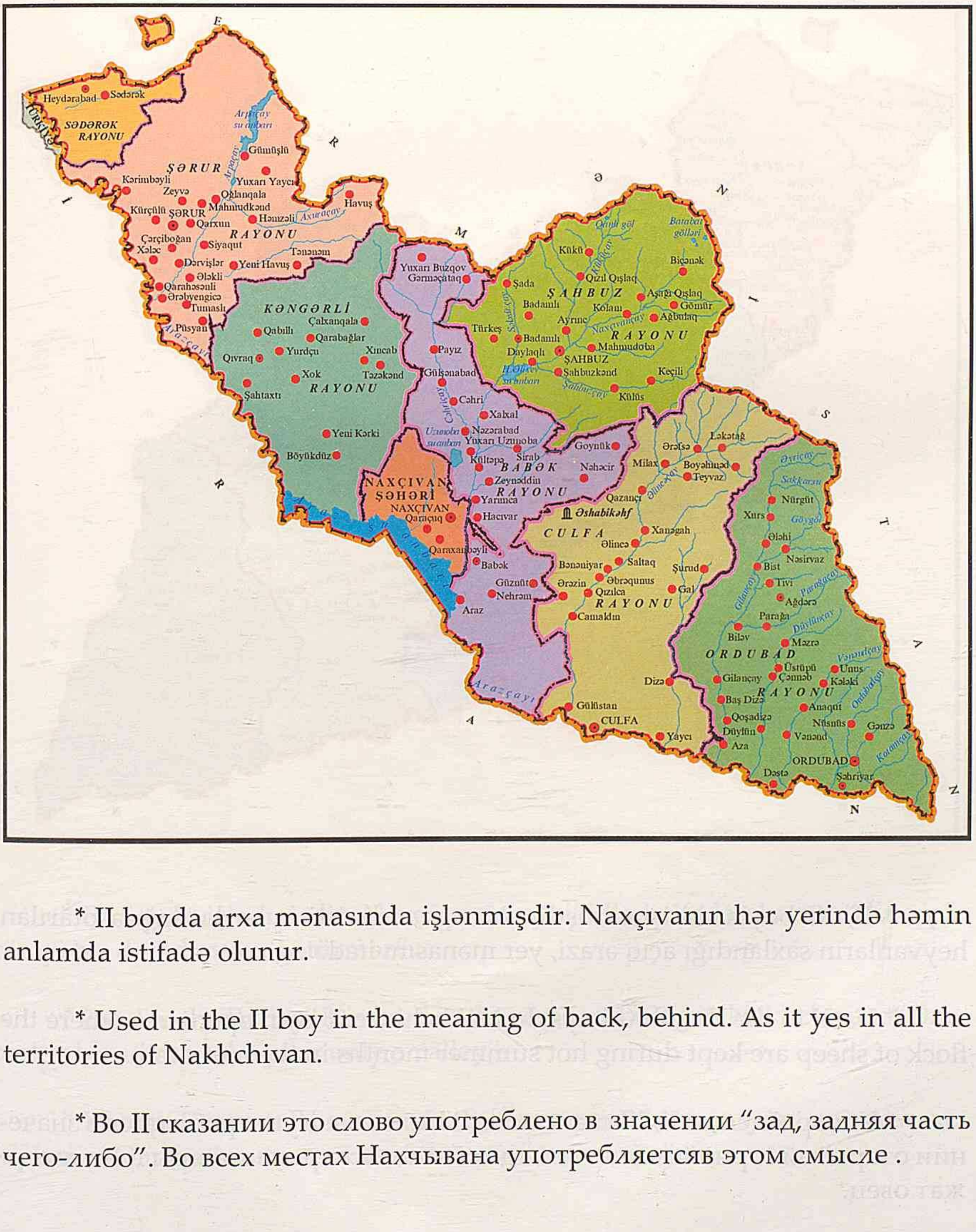
* Used in the V, IX boys. In Nakhchivan it is in the meaning of ruddy wine. It is a kind of alcoholic drink made from grape.

* Употреблено в V, IX главах. Это слово означает алое (красное) вино, изготовленное из винограда, одно из напитков, употребляемых в Нахчеване.

ARD*

*ARD**

*АРД**

* II boyda arxa mənasında işlənmişdir. Naxçıvanın hər yerində həmin anlamda istifadə olunur.

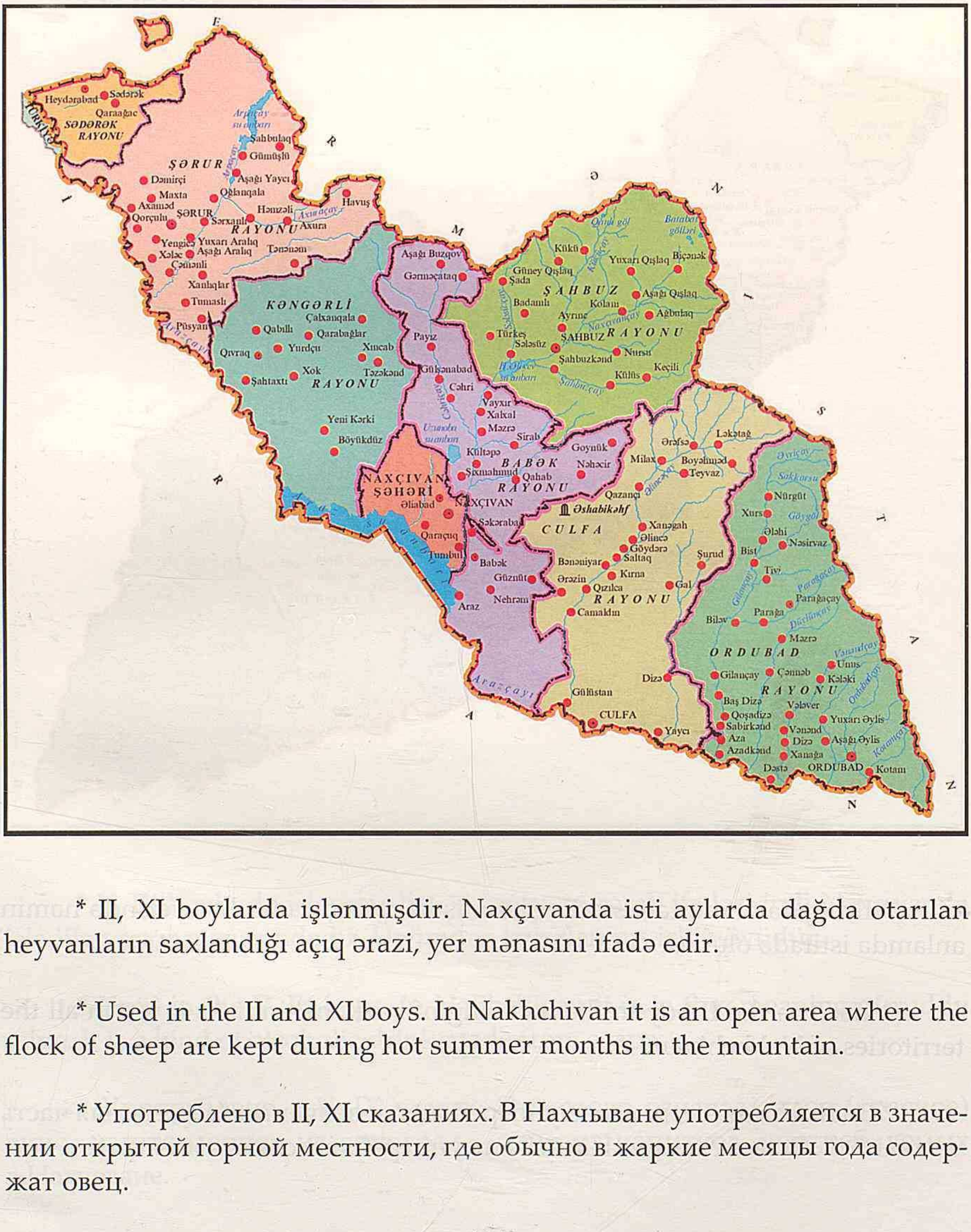
* Used in the II boy in the meaning of back, behind. As it yes in all the territories of Nakhchivan.

* Во II сказании это слово употреблено в значении "зад, задняя часть чего-либо". Во всех местах Нахчывана употребляетсяв этом смысле .

ARQIÇ*

*ARGICH (SHEEPFOLD)**

*АРГЫЧ (ОВЧАРНЯ)**

* II, XI boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda isti aylarda dağda otarılan heyvanların saxlandığı açıq ərazi, yer mənasını ifadə edir.

* Used in the II and XI boys. In Nakhchivan it is an open area where the flock of sheep are kept during hot summer months in the mountain.

* Употреблено в II, XI сказаниях. В Нахчыване употребляется в значении открытой горной местности, где обычно в жаркие месяцы года содержат овец.

ARPA ÇÖRƏYİ*

*BARLEY BREAD**

*ЯЧМЕННЫЙ ХЛЕБ**

* IV boyda işlənmişdir. Naxçıvanda eyni adla istifadə olunur. "Bir arpa çörəyi bir dərədən çox götürməz".

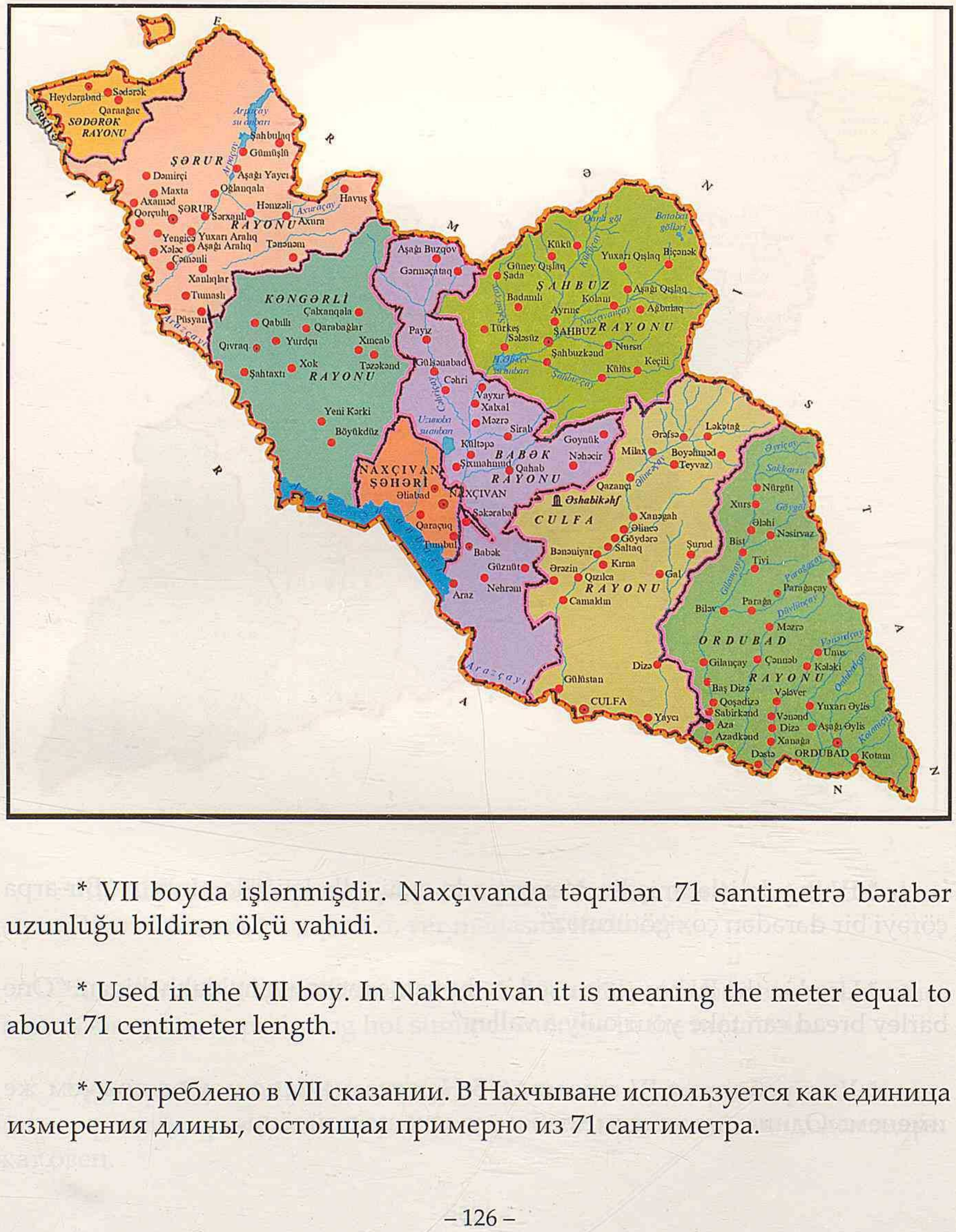
* Used in the IV boy. It is used in the same meaning in Nakhchivan. "One barley bread can take your only a valley".

* Употреблено в IV сказании. В Нахчыване используют под тем же именем.«Одним ячменным хлебом далеко не пойдёшь».

ARŞIN*

*ARSHIN**

*АРШИН**

* VII boyda işlənmişdir. Naxçıvanda təqribən 71 santimetrə bərabər uzunluğu bildirən ölçü vahidi.

* Used in the VII boy. In Nakhchivan it is meaning the meter equal to about 71 centimeter length.

* Употреблено в VII сказании. В Нахчыване используется как единица измерения длины, состоящая примерно из 71 сантиметра.

AŞ*

*PILAF**

*ПЛОВ**

* IV boyda işlənmişdir. Naxçıvanda aş-yemək növü və ehsan vermə anlamındadır.

* Used in the IV boy. In Nakhchivan it is in the meanings of ash-pilaf- a kind of meal and funeral repast.

* Употреблено в IV сказании. В Нахчыване слово "аш" (плов) употребляется в значении вида еды, также поминальной трапезы.

AŞPAZ*

*COOK**

*ПОВАР**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanın hər yerində yemək bişirən şəxs mənasında istifadə olunur.

* Used in the III boy. In all the territories of Nakhchivan it is used in the meaning of cook.

* Употреблено в III сказании. Всюду в Нахчыване словом "ашпаз" (повар) называют человека, который готовит пищу.

AT ADLARI*

*HORSE NAMES**

*ИМЕНА ЛОШАДЕЙ**

* Bütün boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda cinsinə, rənginə və yerişinə görə atlara "ayqır", "kəhər", "yorğa", "boz at", "səkül at" kimi adlar verilmişdir.

* Used in all boys. In Nakhchivan the horses are named with the words of "aygir", "kahar", "yorga", "boz at", "sakul at" for their pedigree, colour and amble.

* Употреблены во всех сказаниях. В Нахчыване по породе, цвету и походке лощадей именуют словами "айгыр", "кяхер , "ёрга", "боз ат" "шекюл ат".

ATIN QUYRUĞUNUN KƏSİLMƏSİ*

*SHEARING THE TAIL OF THE HORSE**

*ОТРЕЗАНИЕ ХВОСТА У ЛОЩАДИ**

Heydərabad
Sədərək
Qarabağlar
SƏDƏRƏK RAYONU
ŞƏRUR
Dəmirçi
Maxta
Axamad
Qorçulu
Yengicə
Xalac
Çəmənli
Xanlıqlar
Tumaslı
Püsyan
Şahbulaq
Gümüşlü
Aşağı Yaycı
Oğlanqala
ŞƏRUR RAYONU
Hənzəli
Sərxanlı
Axura
Havuş
Yuxarı Aralıq
Aşağı Aralıq
Tənənam
KƏNGƏRLİ
Çalxanqala
Qabıllı
Qarabağlar
Yurdçu
Qıvraq
Xıncab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
RAYONU
Yeni Kərki
Böyükdüz
Aşağı Büzqov
Gərməçatag
Payız
Gülşənabad
Cəhri
Vayxır
Xalxal
Məzrə
Sirab
Külüpə
Uzunoba
BABƏK
RAYONU
Şıxmahmud
Qahab
Nəhəcir
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
Əliabad
NAXÇIVAN
Şəkərabad
Qaraçuq
Tumbul
Babək
Güznüt
Nehrəm
Araz
Küküt
Günəy Qışlaq
Şəda
Badamlı
Ayrınc
Türkeş
Şələsüz
Payız
Gülşənabad
Cəhri
ŞAHBUZ
Yuxarı Qışlaq
Biçənək
Aşağı Qışlaq
Kolanı
Ağbulaq
ŞAHBUZ RAYONU
Nüsnü
Şahbuzkənd
Keçili
Külüs
Oshabikəhf
CULFA
Xanəgah
Əlincə
Göydərə
Saltaq
Bənəüiyar
Kırna
Ərəzin
Qızılca
Camaldın
Gal
Şurıd
RAYONU
Goynük
Milax
Nəhəcir
Boyəhməd
Teyvaz
Qazançı
Ərəfsə
Ləkətag
Nürgüt
Xurs
Əlahi
Nəsirvaz
Bist
Tivi
Parağaçay
Parağa
Bilav
Məzrə
ORDUBAD
RAYONU
Unus
Çənəb
Kələki
Gilançay
Dizə
Baş Dizə
Qoşadizə
Sabirkənd
Aza
Azadkənd
Gülüstan
CULFA
Yayca
Vələver
Yuxarı Əylis
Vənənd
Dizə
Aşağı Əylis
Xanağa
Dəstə
ORDUBAD
Kotam
Araz çayı
Şahbuz çayı
Naxçıvançay
Gilançay
Parakarçay
Vənəndçay
Ordubadçay
Kotamçay
Batabat gölləri
Qızıl göl
Gölüstan
Uzunoba sıldırımı
Araz çayı su anbarı
Arpaçay su anbarı
Şahbulaq su anbarı
Şahbuz su anbarı
Şəkərabad su anbarı
Gilançay su anbarı
Nəsirvaz su anbarı
Vənənd su anbarı
Ordubad su anbarı
Kotam su anbarı
Naxçıvançay su anbarı
Şahbuzçay su anbarı
Arpaçay
Axarçay
Gilançay
Parakarçay
Vənəndçay
Ordubadçay
Kotamçay
Şəkərabad su anbarı
Gölüstan su anbarı
Gilançay su anbarı
Nəsirvaz su anbarı
Vənənd su anbarı
Ordubad su anbarı
Kotam su anbarı
Naxçıvançay su anbarı
Şahbuzçay su anbarı
Araz çayı su anbarı
Arpaçay su anbarı
Şahbulaq su anbarı
Şahbuz su anbarı
Şəkərabad

ATLAS*

*ATLAS **

*ATЛAC**

* VII boyda işlənmişdir. Naxçıvanda ipək parçanın parıltılı çeşidlərindən biridir.

* Used in VII boy. In Nakhchivan one of the tinsel silk kind.

* Употреблено в VII сказании. Один из видов щёлковой ткани с гладкой блестящей лицевой поверхностью.

AYQIR*

*AYGIR (STALLION)**

*АЙГЫР (ЖЕРЕБЕЦ)**

* III, IV boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda döl üçün seçilmiş erkək at.

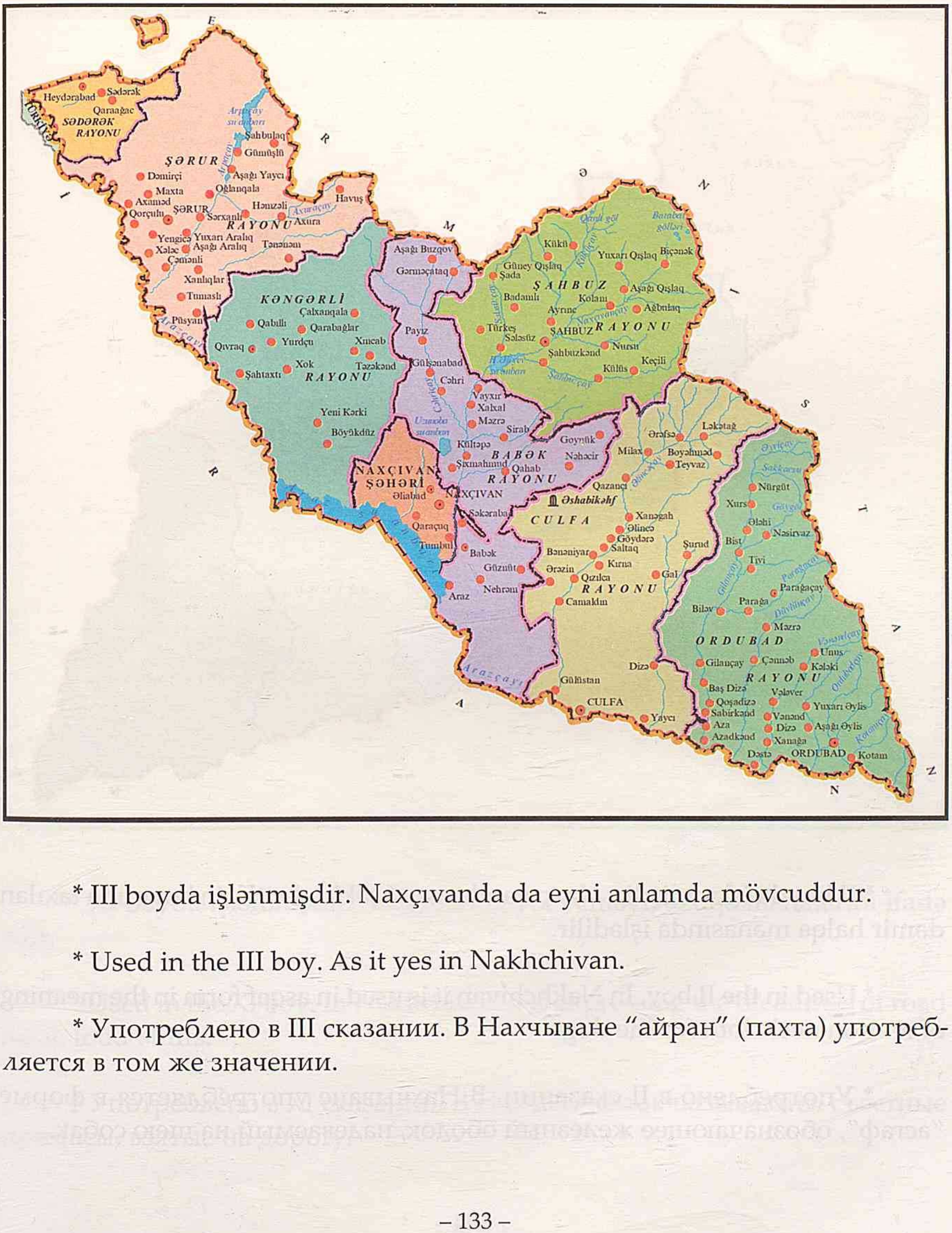
* Used in the III, IV boys. In Nakhchivan a stallion horse elected for germ.

* Употреблено в III-IV сказаниях. В Нахчыване жеребец, выбранный для осеменения.

AYRAN*

*BUTTERMILK**

*ПАХТА**

ŞƏRUR
RAYONU
SƏDƏRƏK
RAYONU
KƏNGƏRLİ
RAYONU
ŞAHBUZ
RAYONU
BABƏK
RAYONU
NAXÇIVAN
ŞƏHƏRİ
CULFA
RAYONU
ORDUBAD
RAYONU
NAXÇIVAN
Heydərabad
Sədərək
Qaraağac
Şahbulaq
Gümüşlü
Dəmirçi
Maxta
Axaməd
Qorçulu
Aşağı Yaycı
Oğlanqala
Hənzəli
Sərxanlı
Axura
Havuş
Yengicə
Yuxarı Aralıq
Aşağı Aralıq
Xələc
Çəmənli
Tənənəm
Xanlıqlar
Tumaslı
Püsyan
Qabıllı
Qarabağlar
Yurdçu
Qıvraq
Xnicab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
Yeni Kərki
Böyükdüz
Aşağı Buzqov
Gərməçataq
Payız
Gülşənabad
Cəhri
Vayxır
Xalxal
Məzrə
Sirab
Külüpə
Şıxmahmud
Qahab
Nəhəcir
Əliabad
Qaraçuq
Tumbul
Babək
Güzüüt
Nehrəm
Araz
Şəkərabad
Əshabikəhf
Xanəgah
Əlincə
Göydərə
Saltaq
Bənəniyar
Kırna
Ərəzin
Qızılca
Camaldın
Gal
Şurud
Gülüstan
Yayca
Küküt
Güney Qışlaq
Şada
Yuxarı Qışlaq
Biçənək
Badamlı
Kolanı
Aşağı Qışlaq
Ayrınc
Ağbulaq
Türkeş
Sələsüz
Şahbuzkənd
Nursu
Keçili
Külüs
Milax
Boyəhmədd
Teyvaz
Ərəfsə
Ləkətağ
Nürgüt
Xurs
Əlahi
Nəsirvaz
Bist
Tivi
Biləv
Paraqa
Parağaçay
Məzrə
Gilançay
Çənnəb
Kələki
Unus
Baş Dizə
Vələver
Qoşadizə
Yuxarı Əylis
Sabirkənd
Vənənd
Aza
Dizə
Aşağı Əylis
Azadkənd
Xanağa
Dəstə
ORDUBAD
Kotam
Araz
Araz
Araz

AZĞAB*

*AZGAB**

*АЗГАБ**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda asqaf şəklində itlərin boynuna taxılan dəmir halqa mənasında işlədilir.

* Used in the II boy. In Nakhchivan it is used in asqaf form in the meaning of an iron neckcloth for the dogs.

* Употреблено в II сказании. В Нахчыване употребляется в форме "асгаф", обозначающее железный ободок, надеваемый на шею собак.

AZUĞ*

*AZUGH**

*АЗУГ**

* XI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda yol yeməyi, azuqə mənalarını ifadə edir.

* Used in the XI boy. In Nakhchivan it is expressing the meanings of road meal, food-stuffs.

* Употреблено в XI сказании. В Нахчыване так называются съестные припасы, взятые на дорогу.

"BABAM MƏNƏ SƏNİ ÜZÜ NİQABLI BEYRƏYƏ VERMİŞƏM" DEYİRDİ*

MY FATHER SAID ME THAT : "I HAVE WED YOU TO VEILED FACE BEYRAK"

** ОТЕЦ ГОВОРИЛ, ЧТО ОТДАЛ МЕНЯ БЕЙРЕКУ, ЧЬЕ ЛИЦО БЫЛО В НИКАБЕ**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda üz örtüyü mənasında niqab indi də işlədilməkdədir.

* Used in the III boy. At present the word veil (nigab) is used in Nakhchivan too.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване слово "нигаб" в значении "головной убор, закрывающий лицо" употребляется по сей день.

BACA*

*CHIMNEY**

*ОТВЕРСТИЕ**

* X boyda işlənmişdir. Naxçıvanda evin damında işıqlandırma və havalandırma məqsədi ilə istifadə olunan hissə.

* Used in the X boy. In Nakhchivan the part for to lighten and ventilation the house.

* Употреблено в X сказании. В Нахчыване слово "баджа" употребляется в значении отверстия на потолке, используемого для освещения и проветривания.

BADYA*

*BADYA (A BIG COPPER BOWL)**

*БАДЬЯ**

* II boyda işlənmişdir. Misdən hazırlanan su və süd qabı.

* Used in the II boy. Water or milk bowl made from copper.

* Употреблено в II сказании. Сосуд, изготовленный из меди для воды или молока.

BAHADIR*

*BAHADIR**

*БОГАТЫРЬ**

* VII, IX, X boylarda işlənmişdir. Orta əsrlər dövründə döyüşlərdə igidliyi ilə fərqlənən şəxslərə deyilir.

* Used in the VII, IX, X boys. In the Middle Ages the person who attracts the attention in the battle for his heroism was named bahadir.

** Употреблено в VII, IX, XI сказаниях. Словом "бахадыр" (богатырь) в средние века именовали лиц, совершающих подвиги в боях.*

BAĞIR*

*BAGHIR (HEART, LUNG)**

*БАГЫР (СЕРДЦЕ, ЛЕГКИЕ)**

* Əksər boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda ürək və ciyər mənalarını ifadə edir.

* Used in the majority boys. In Nakhchivan it is expressing the meanings of heart and lung.

* Употреблено в большинстве сказаний. В Нахчыване этим словом пользуются для обозначения сердца и лёгких.

BAKIR*

*PATINA**

*ПАТИНА**

* XI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda mis və paxır mənalarını ifadə edir.

* Used in the XI boy. In Nakhchivan it is expressing the meanings of copper and patina.

* Употреблено в XI сказании. В Нахчыване обозначает медь или патину.

BALCAQ*

*BALCHAG (THE HANDLE OF THE SWORD)**

*БАЛДЖАГ (РУКОЯТЬ)**

* VI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda qılıncın sapı, qəbzə, tutacaq mənalarını ifadə edir.

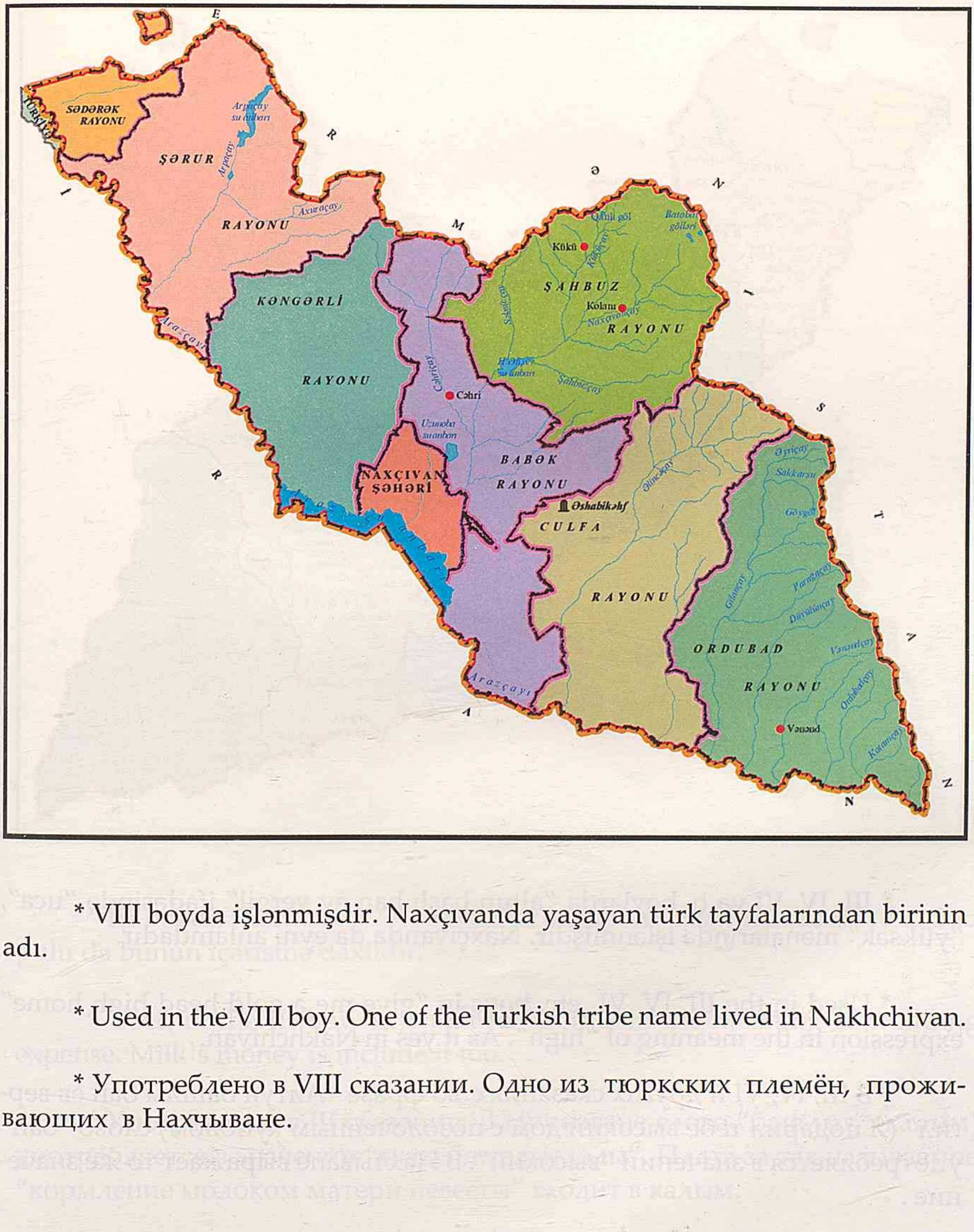
* Used in the VI boy. In Nakhchivan it is expressing the meanings of handle of the sword, hilt.

* Употреблено в VI сказании, В Нахчыване этим словом пользуются для обозначения сабельной рукояти, держалки, черенка.

BALQAR (BULQAR)*

*BALGAR (BULGAR)**

*БАЛГАР (БУЛГАР)**

* VIII boyda işlənmişdir. Naxçıvanda yaşayan türk tayfalarından birinin adı.

* Used in the VIII boy. One of the Turkish tribe name lived in Nakhchivan.

* Употреблено в VIII сказании. Одно из тюркских племён, проживающих в Нахчыване.

BAN

*BAN**

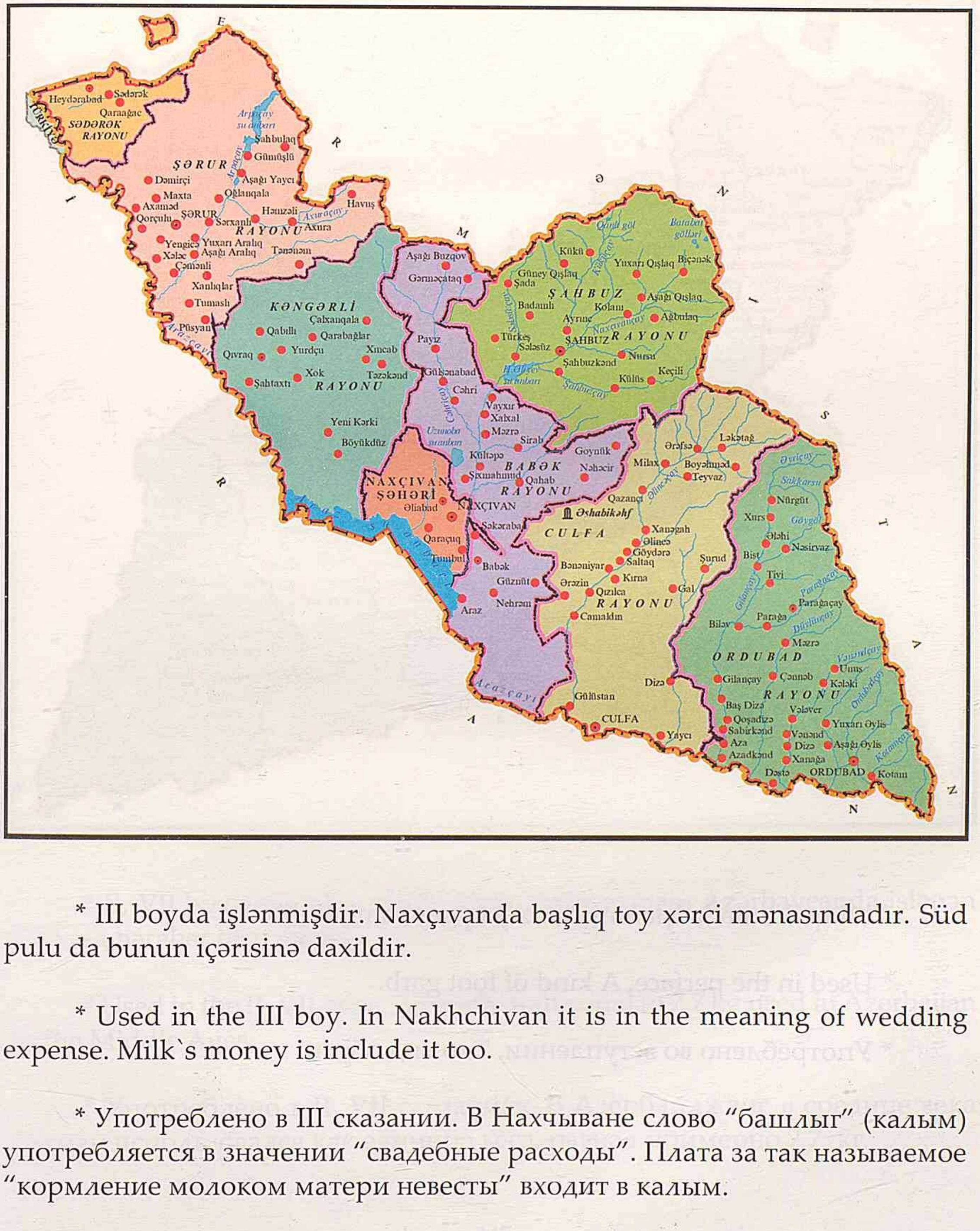
*БАН**

Heydərabad
Sədərək
Qaraağac
SƏDƏRƏK RAYONU
TÜRKİYƏ
Arpaçay su anbarı
Şahbulaq
Gümüşlü
ŞƏRUR
Arpaçay
Aşağı Yaycı
Dəmirçi
Maxta
Oğlanqala
Axaməd
Qorçulu
ŞƏRUR
Sərxanlı
RAYONU
Axura
Havuş
Axuraçay
Yengicə
Yuxarı Aralıq
Xələc
Aşağı Aralıq
Tənənam
Çəmənli
Xanlıqlar
Tumaslı
Püsyan
Araz
KƏNGƏRLİ
Çəlxanqala
Qabıllı
Qarabağlar
Yurdçu
Qıvraq
Xıncab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
RAYONU
Aşağı Buzqov
Gərməçataq
Payız
Gülşənabad
Cəhri
Cəhriçay
Vayxır
Xalxal
Məzrə
Sirab
Yeni Kərki
Uzunoba su anbarı
Böyükdüz
Kültəpə
BABƏK
Nəhəcir
Şıxmahmud
Qahab
RAYONU
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
Əlibəd
NAXÇIVAN
Şəkərabad
Qaraçuq
Tumbul
Babək
Güznüt
Nehrəm
Araz
Araz çayı
Əshabikəhf
CULFA
Xanəgah
Əlincə
Göydərə
Saltaq
Bənəniyar
Kırna
Ərəzin
Qızılca
Gal
RAYONU
Camaldın
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Şurud
Qazançı
Əlincəçay
Küküçay
Qanlı göl
Batabat gölləri
Kükü
Güney Qışlaq
Şada
ŞAHBUZ
Yuxarı Qışlaq
Biçənək
Badamlı
Kolanı
Aşağı Qışlaq
Ayrınc
Ağbulaq
Türkeş
Sələsüz
ŞAHBUZ RAYONU
Nurən
Şahbuzkənd
Keçili
Külüs
Şahbuzçay
Naxavarçay
Sıxatçay
Ordubad su anbarı
Ərəfsə
Ləkətağ
Milax
Boyəhmədli
Teyvaz
Goynük
Nəhəcir
Qazançı
Əlincəçay
Sakkarsu
Nürgüt
Xurs
Göyəl
Ələhi
Nəsirvaz
Bist
Tivi
Gilançay
Parağaçay
Parağaçay
Biləv
Paraga
Dərəlüyəz
Məzrə
ORDUBAD
Vənənçay
Unus
Gilançay
Çənnəb
Kələki
RAYONU
Dizə
Baş Dizə
Vələver
Qoşadizə
Yuxarı Əylis
Sabirkənd
Vənənd
Aza
Dizə
Aşağı Əylis
Azadkənd
Xanağa
Dəstə
ORDUBAD
Kotam
Kələkçay
Əhəbidçay
Araz çayı
Şahbuz çayı
Naxçıvançay
Şıxatçay
Ordubad su anbarı
Cəhriçay
Uzunoba su anbarı
Arpaçay su anbarı
Araz çayı
Araz çayı
Araz çay

BAŞLIQ*

*BASHLIG (BRIDE-MONEY)**

*БАШЛЫГ (КАЛЫМ)**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda başlıq toy xərci mənasındadır. Süd pulu da bunun içərisinə daxildir.

* Used in the III boy. In Nakhchivan it is in the meaning of wedding expense. Milk`s money is include it too.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване слово "башлыг" (калым) употребляется в значении "свадебные расходы". Плата за так называемое "кормление молоком матери невесты" входит в калым.

BAŞMAQ*

*BASHMAG**

*БАШМАК**

Heydərabad
Səfərək
SƏDƏRƏK RAYONU
Gümüşlü
ŞƏRUR
Yuxarı Yaycı
Kərimbəyli
Zeyvə
Qıhanqala
Mahmudkənd
Küreşlü
ŞƏRUR
Qarxun
Həmzəli
Havuş
RAYONU
Çərçiboğan
Xalac
Sıyaqut
Dərvişlər
Yeni Havuş
Ələkli
Qarahəsənli
Ərəbyengicə
Tumaslı
Pirəyan
KƏNGƏRLİ
Çəlxanqala
Qabullu
Qaraboğlar
Yurdçu
Qovraq
Xnocab
Tərəkənd
Xok
RAYONU
Şahtaxtı
Yeni Kərki
Böyükdüz
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
NAXÇIVAN
Qarağanq
Qaraxanbəyli
Babək
Güzəlli
Nehrəm
Araz
Yuxarı Buzqov
Gərməçataq
Payız
Gülxanbəd
Cəhri
Xaltal
Nəzərabad
Yuxarı Uzunoba
Kültəpə
Sirab
BABƏK RAYONU
Zeynəddin
Yarımca
Hacıvar
Nəhəcir
Goyülük
Milax
Boyəhmədli
Teyvaz
Qazançı
Əshabikəhf
CULFA
Xanəgah
Əlincə
Bəndiyar
Saltaq
Şərnəd
Ərəzin
Əbrəqunus
Qızılca
Gəl
RAYONU
Cəmaldın
Gülüstan
CULFA
Yayıcı
Küküt
Biçənək
Qızıl Qışlaq
Şadə
ŞAHBUZ
Aşağı Qışlaq
Badamlı
Kolanı
Gömür
Ayrınc
Ağbulaq
Türkeş
Badamlı
RAYONU
Mahmudobo
Dəyləqlı
ŞAHBUZ
Şahbuzkənd
Keçili
Külüs
Ələkəğ
Ərəfsə
Milax
Boyəhmədli
Teyvaz
Nürgüt
Xurs
Göygöl
Əlabi
Nəsirvaz
Bisi
Tivi
Ağdərə
Paraqa
Bilav
Marzə
ORDUBAD
Üstüpü
Unus
Gilançay
Çənəbi
Kolski
RAYONU
Baş Düzə
Amaqut
Qoşadüzə
Nüsnüs
Gəmrə
Düylün
Vənənd
Aza
ORDUBAD
Dəstə
Şəhriyar
Araz çayı
Gilançay
Qarabağlı çayı
Qarabağlı çayı
Ordubadçay
Ordubadçay
Kotamçay
Qaraçay
Qaraçay
Qara

BATMAN*

*BATMAN**

*БАТМАН**

* II, VII boylarda işlənmişdir. Orta əsrlər zamanı Azərbaycanda işlənən 7,7 kq-a bərabər ölçü vahidi.

* Used in the II, VII boys. A weight unit equal to 7,7 kg used in Azerbaijan in the Middle Ages.

* Употреблено в II, VII сказаниях. В Азербайджане в средние века батман использовался как единица веса, равная примерно 7,7 кг.

BAYAT*

*BAYAT**

*БАЯТ**

* Müqəddimədə oğuz tayfa adı kimi işlənmişdir. Haliyədə Naxçıvanın kəndlərində əhalinin bir qismi özünü bu tayfadan hesab edir.

* In the perface it is used as an Oghuz tribe name. At present in the villages of Nakhchivan some part of the people consider themselves from this tribe.

* Во вступлении употреблено как название одного из огузских племён. В Нахчыване есть сёла, часть жителей которых поныне считают себя баятами.

BAZLAMAC*

*BAZLAMAJ**

*БАЗЛАМАДЖ**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Sac üstündə bişirilən çörək növü. Naxçıvanın bəzi kəndlərində "bozdamac" şəklində işlədilir.

* Used in the preface. A kind of fat bread cooking on sadj. In some villages of Nakhchivan it is used in the form of "bozdamaj".

* Употреблено во вступлении. Вид хлеба, выпекаемый на "садже" – на железной полукруглой утвари. В некоторых селах Нахчывана употребляется в виде "боздамадж".

BEŞİKKƏRTDİ YAVUQLU*

BESHIKKERTDI YAVUGLU (CHILD MARRIAGE BETROTHED) БЕШИККЕРТДИ ЯВУГЛУ (ПОМОЛВЛЕННЫЕ С КОЛЫБЕЛИ)*

* III boyda işlənmişdir. Ana bətnində və ya beşikdə ikən qız və oğlan uşaqlarının bir-birinə ad eləmə adətinə "deyikli" kimi tanınan "göbəkkəsmə" (göbəkkərtmə), "beşikkəsmə" (beşikkərtdi) deyilir.

* Used in the III boy. To betrothed the girl and boy when they were in their mother`s womb or in their cradle to each other. In Nakhchivan this tradition is named with the words of "gobekkesme" or "beshikkertdi"("child marriage").

* Употреблено в III сказании. Обычай помолвки младенцев еще в утробе матери или же в колыбели – объявления их женихом и невестой ("дейикли"- помолвленные) назывался по-разному: "гёбеккесме" ("гёбеккертме") – т.н. "пупочное обручение", "бешиккесме" ("бешиккертди") – т.н. "люлечное обручение".

...BEYRƏGİN BABASINA-ANASINA XƏBƏR OLDU AĞ EVİ-EŞİGİNDƏ ŞİVƏN QOPDI*

*A BAD NEWS REACHED TO BEYRAK`S PARENTS, A BAD WAIL BEGAN**

*РОДИТЕЛЯМ БЕЙРЕКА ДОШЛА СКОРБНАЯ ВЕСТЬ, И В РАДОСТНОМ ДОМЕ НАЧАЛСЯ ПЛАЧ НАВЗРЫД**

* III, IV və XII boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda yas mərasimində ağlaşmanın ilk anı şivən adlanır.

* Used in the III, IV and XII boys. In Nakhcivan in the mourning ceremonies the first crying is named wail.

* Употреблено в III, IV, XII сказаниях. Словом "шивен" (плач навзрыд) обозначается начальный момент ритуальной (траурной) церемонии оплакивания, которая издавна соблюдается в Нахчыване.

BEZ*

*BEZ (COTTON MATERIAL)**

*БЕЗ (БЯЗЬ)**

Heydərabad
Sədərək
Qaraağac
SƏDƏRƏK RAYONU
TÜRKİYƏ
Arpaçay su anbarı
Şahbulaq
Gümüşlü
ŞƏRUR
Arpaçay
Aşağı Yaycı
Dəmirçi
Maxta
Axaməd
Qorçulu
Oğlanqala
ŞƏRUR RAYONU
Sərxanlı
Həmzəli
Axuraçay
Axura
Havuş
Yengicə
Yuxarı Aralıq
Aşağı Aralıq
Xələc
Çəmənli
Tənənəm
Xanlıqlar
Tumaslı
Püsyan
Araz çayı
KƏNGƏRLİ
Çalxanqala
Qabıllı
Qarabağlar
Yurdçu
Qıvraq
Xıncab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
RAYONU
Yeni Kərki
Böyükdüz
Araz çayı
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
Əlibəd
NAXÇIVAN
Qaraçuq
Tumbul
Araz çayı su anbarı
Şəkərabad
Babək
Güznüt
Nehrəm
Araz
BABƏK RAYONU
Sıxnəhmud
Qahab
Nəhəcir
Külüstəpə
Uzunoba su anbarı
Aşağı Buzqov
Gərnəçətaq
Payız
Cəhri
Cəhriçay
Gülşənabad
Vayxır
Xalxal
Məzrə
Sirab
Qazançı
Əlincəçay
Əshabikəhf
CULFA
Xanəgah
Əlincə
Göydərə
Saltaq
Bənəniyar
Kırna
Ərəzin
Qızılca
CULFA RAYONU
Camaldın
Araz çayı
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Dizə
Qoynük
Milax
Şıxlar
Qəmərli
Qıvraq
Qıvraqçay
Qıvraq su anbarı
Qıvraq
Qıvraqçay
Qıvraq su anbarı
Qıvraq
Qıvraqçay
Qıvraq su anbarı

BƏKİL*

*BAKIL (GUARD)**

*БЕКИЛ (СТОРОЖ)**

* III boyda gözətçi mənasında işlənmişdir. Naxçıvanın bir sıra kəndlərində də eyni anlamı ifadə edir.

* Used in the III boy in the meaning of guard. As it yes in some villages of Nakhchivan.

* В III сказании употреблено в значении "сторож". В некоторых сёлах Нахчывана употребляется в том же смысле.

BƏYLİK HÜQUQU*

*NOBILITY RIGHT**

*ПРАВО БЕКСТВА**

* III boyda işlənmişdir. Dastanda Qazan xan tərəfindən Beyrəyə bəylik hüququnun verilməsi son dövrlərə qədər Naxçıvanın bir çox bölgəsində "Bəyin bəylik gecəsi"adətinə uyğun gəlir. Hətta bu adətə uyğun olaraq Naxçıvanda "bir günün bəyliyi də bəylikdir" ifadəsi işlədilir.

* Used in the III boy. In the epos Gazan khan gave nobility right to Beyrak. This tradition continued to the latest period in Nakhchivan and it was called as "Nobility night of the bey". Even here exist an expression "One day`s nobility is of course a nobility".

* Употреблено в III сказании. Присвоение Газан ханом Бейреку права ношения имени бека созвучно с обычаем "Бекский день жениха", существовал до недавних времен в некоторых районах Нахчывана. В связи с этим в Нахчыване используется поговорка "Лучше быть беком на день, чем не быть им вовсе".

“BIY, DƏLİ BOĞMA ÇIQARACAQ OLANCA EYBİMİZİ QAQDI. TUR, QIZ, OYNARSAN-OYNAMAZSAN, CƏHƏNNƏMDƏ OYNA!”*

LOOK, THIS MAD CUFF ON US. STAND UP GIRL, WILL YOU DANCE OR NOT, IF YOU DON`T GO TO HELL

*ЭТА СУМАШЕДШАЯ ОПОЗОРИЛА НАС И СООБЩИЛА ВСЕМ О НАШИХ НЕДОСТАТКАХ И ПРЕГРЕШЕНИЯХ. ЕСЛИ БУДЕШЬ ТАНЦЕВАТЬ, ТО ТАНЦУЙ, А ЕСЛИ НЕ ХОЧЕШЬ, ТО ПОШЛА ТЫ К ЧЁРТУ**

* III boyda işlənmişdir Naxçıvanda indi də birinə boğma çıxarmaq, “cəhənnəm ol”, “cəhənnəmə get” və s. qarğışlar işlənməkdədir.

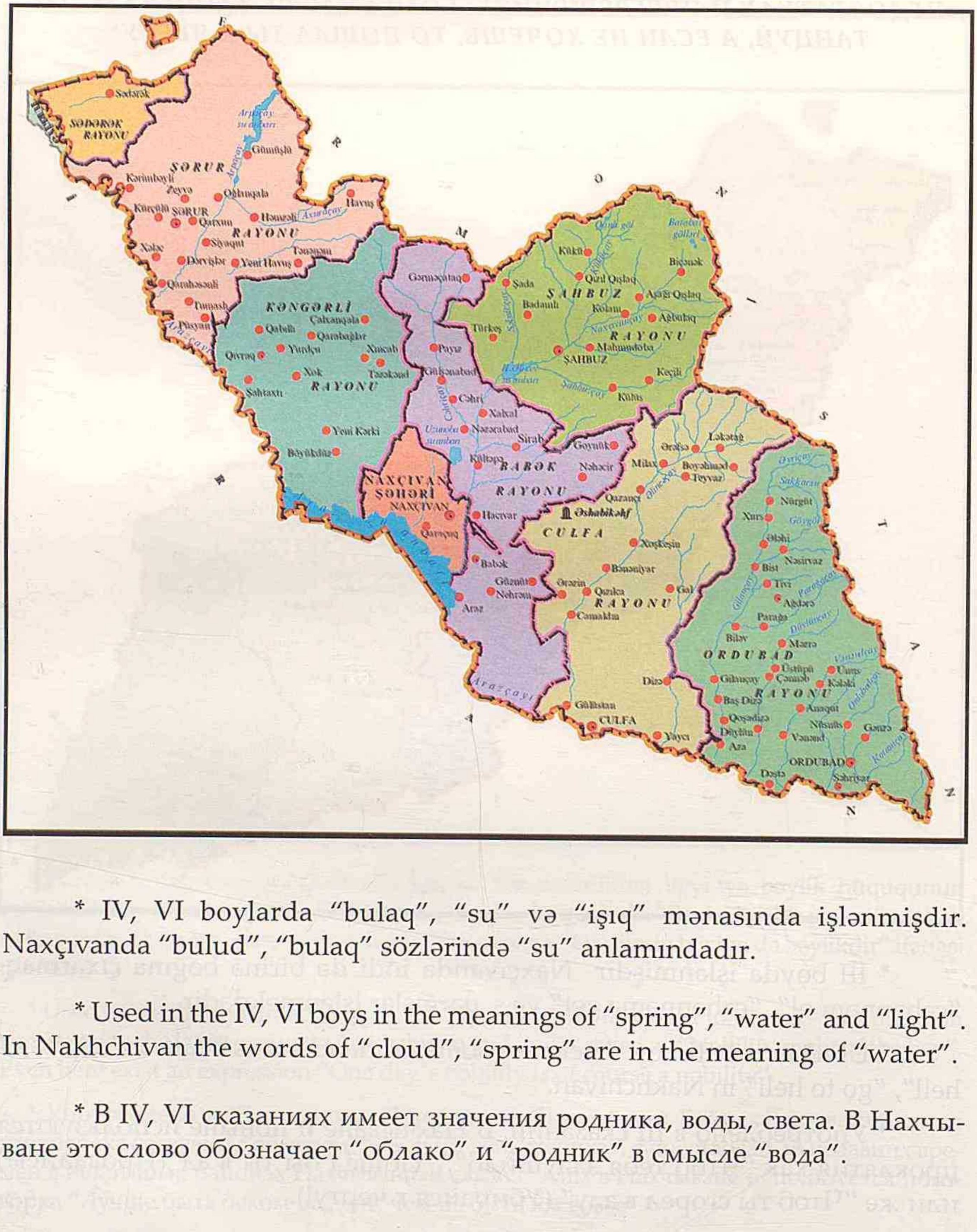
* Used in the III boy. There are some damnations as “cuff on”, “piss of hell”, “go to hell” in Nakhchivan.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване и поныне используются проклятия как “Чтоб тебя задушило”, “Пошёл бы ты в ад”(Провались!) или же “Чтоб ты сгорел в аду” (Убирайся к черту!).

BİNAR*

*BINAR (SPIRING)**

*БИНАР (РОДНИК)**

* IV, VI boylarda "bulaq", "su" və "işıq" mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda "bulud", "bulaq" sözlərində "su" anlamındadır.

* Used in the IV, VI boys in the meanings of "spring", "water" and "light". In Nakhchivan the words of "cloud", "spring" are in the meaning of "water".

* В IV, VI сказаниях имеет значения родника, воды, света. В Нахчыване это слово обозначает "облако" и "родник" в смысле "вода".

...BİR ƏSKİ DƏVƏ ÇUVALI BULDI, DƏLDİ, BOYNUNA KÖÇÜRDİ*

*HE FOUND AN OLD LARGE SACK MADE FROM CAMEL WOOL, STAKE IT AND DRESSED**

*НАШЁЛ СТАРЫЙ ВЕРБЛЮЖИЙ ЧУВАЛ, СДЕЛАЛ ОТВЕРСТВИЕ И НАДЕЛ ЕГО НА ГОЛОВУ**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda məişət əşyası kimi çuvalın müxtəlif formalarından istifadə olunmuşdur-"Bir çuval buğda", "Mən duz çuvalı deyiləm ki, evdə, qalam".

* Used in the III boy. In Nakhchivan different kinds of big sack was used. "A big sack of wheat", "I am not a big salt sack to stay at home".

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване как бытовую утварь использовали несколько видов чувала (большой мешок) - "Большой мешок пшеницы", "Я не мешок с солью, чтобы остаться дома".

BORQA*
*BORGA**
*БОРГА**

* I boyda "ev", "otaq", "yük yeri" mənalarında işlənmişdir. Naxçıvanda "borqa", "borğa", "barxana" şəklindədir.

* Used in the I boy in the meanings of "home", "room", "luggage". In Nakhchivan it is used in "borga", "borgha", "barkhana" forms.

* В I сказании это слово использовано в значение – "дом", "комната", "кладовая". В Нахчыване слова "борга", "борха", "бархана" имеют то же значение.

BOY*

*TRIBE**

*БОЙ**

* III boyda boy-tayfa, nəsil, kök mənalarında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* Used in the III boy in the meanings of "tribe", "kin", "root". As it yes in Nakhchivan.

* В III сказании это слово употреблено в значении племени, поколения и рода. Оно с тем же значением используется в Нахчыване.

BOZ ATLU XIZIR*

*GREY CAVALIER KHIZIR**

*ХЫЗЫР НА СЕРОМ КОНЕ**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da Xıdır Nəbi mərasimi bu adla bağlıdır.

* Used in the I boy. In Nakhchivan the ceremony of Khidir Nabi is related with this name.

* Употреблено в I сказании. В Нахчыване церемония "Хыдыр Неби" связана с этим именем.

BOZİRQAN*

*BOZIRGAN (MERCHANT)**

*БОЗИРГАН (КУПЕЦ)**

* III boyda işlənmişdir. Tacir, ticarət adamı mənasındadır. Naxçıvanın bəzi kəndlərində eyni anlamda istifadə olunmuşdur.

* Used in the III boy in the meaning of merchant. In some villages of Nakhchivan it was used in the same meaning.

* Употреблено в III сказании. Носит значение «купец, человек торговли». Этим словом пользовались в некоторых сёлах Нахчывана.

BÖRK*

*BORK (A KIND OF CAP)**

БЁРК (ПАПАХА)

* II boyda işlənmişdir. Kişilərə məxsus baş geyimidir.

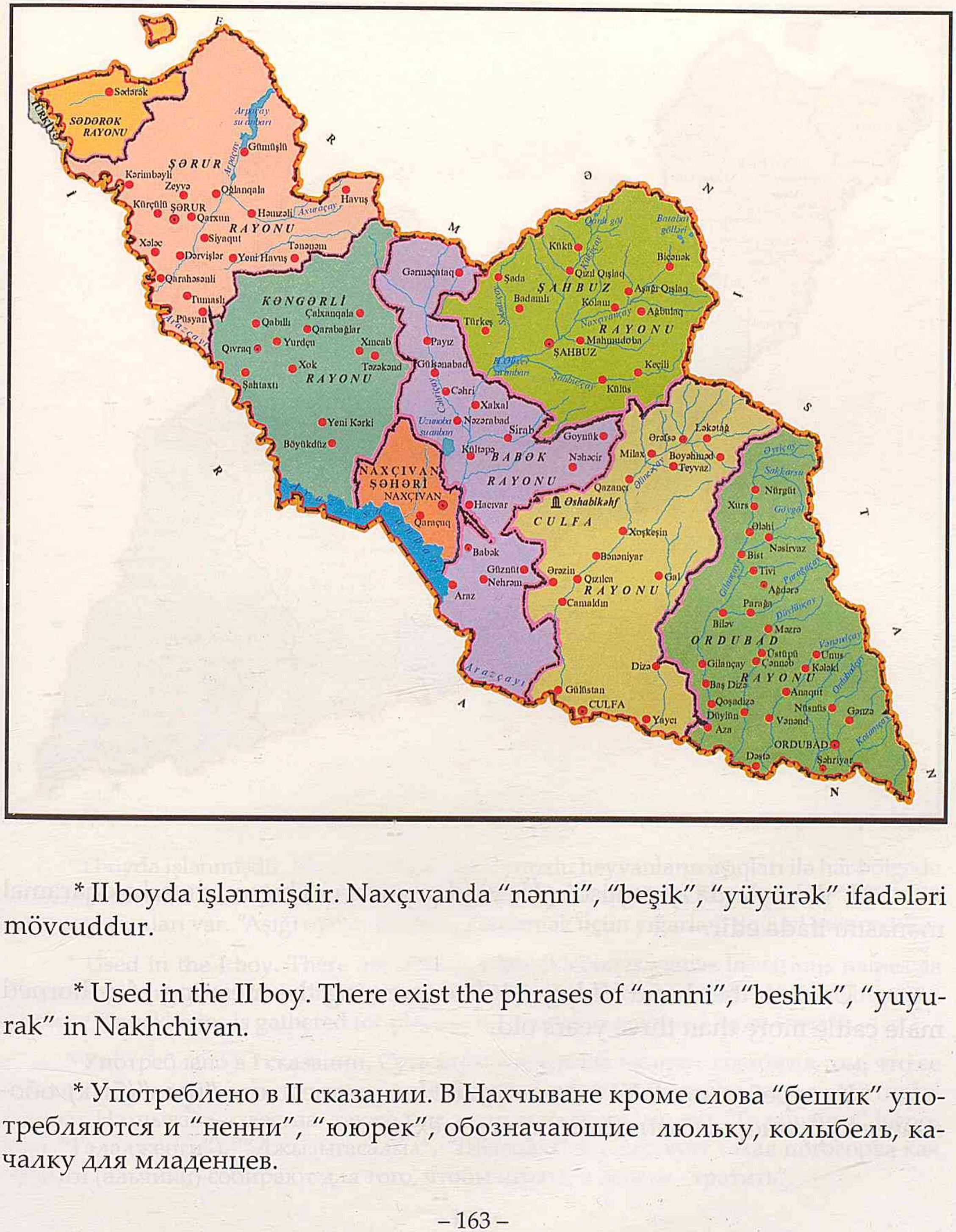
* Used in the II boy. A head clothes belong to the men.

* Употреблено во II сказании. Слово "бёрк" обозначало папаху из бараньей шкуры – мужской головной убор.

BU ƏRƏBƏYİ BEŞİGİM SANDIM*

*I CONSIDER THIS CART IS MY CRADLE**

*Я ПРИНЯЛ ЭТУ АРБУ ЗА СВОЮ КОЛЫБЕЛЬ**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda "nənni", "beşik", "yüyürək" ifadələri mövcuddur.

* Used in the II boy. There exist the phrases of "nanni", "beshik", "yuyurak" in Nakhchivan.

* Употреблено в II сказании. В Нахчыване кроме слова "бешик" употребляются и "ненни", "ююрек", обозначающие люльку, колыбель, качалку для младенцев.

BUĞA*

*BULL**

*БЫК**

* I, VI boylarda işlənmişdir. Üç yaşdan yuxarı iri buynuzlu erkək qaramal mənasını ifadə edir.

* Used in the I and VI boys. It is expressing the meaning of a horned male cattle more than three years old.

* Употреблено в I, VI сказаниях. В Нахчыване слово "буга"(бык) обозначает крупнорогатый скот старше трёх лет.

BUĞAC ÜÇ UŞAQLA AŞIQ OYNAYIRDI*

*BUGAJ WAS PLAYING KNUCKLEBONES WITH THREE CHILDREN**

*БУГАЧ С ТРЕМЯ ДЕТЬМИ ИГРАЛ В АЛЬЧИКИ**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda xırdabuynuzlu heyvanların aşıqları ilə hər bölgədə müxtəlif adlarla bilinən "Qalaşəngi"(çox güman ki, "Qalacəngi"), "Cızığa salma", "Şöküdü" kimi aşıq oyunları var. "Aşığı oynamaq, pulu xərcləmək üçün yığarlar" deyimi mövcuddur.

* Used in the I boy. There are different knucklebones games in various names as "Galashangi" (may be "Galajangi"), "Jiziga salma", "Shokudu" in Nakhchivan. There is a proverb "Knuckbones is gathered for playing but money is gathered for to spend".

* Употреблено в I сказании. Суть игры в ашыги (альчики) состоит в том, что ее играют с помощью надпяточных костей мелкого рогатого скота. Эта игра в некоторых районах Нахчывана известна также под такими названиями как "Галашенги" (вероятно, "Галадженги"), "Джызыгасалма", "Шёкюдю". Существует такая поговорка как "Ашыги (альчики) собирают для того, чтобы играть, а деньги - тратить".

BUĞRA*

*BUGRA (MALE CAMEL)**

*БУГРА (ВЕРБЛЮД-САМЕЦ)**

* I boyda erkək dəvə mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamı ifadə edir.

* Used in the I boy in the meaning of male camel. As it yes in Nakhchivan.

* В I сказании употреблено в значении верблюда-самца. В Нахчыване это слово имеет тот же смысл.

BUTA*

*BUTA**

*БУТА**

* II boyda naxış, nişanə mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamı ifadə edir.

* Used in the II boy in the meaning "carving", "nick". As it yes in Nakhchivan.

* Во II сказании употреблено в значении узора или приметы. В Нахчыване выражает тот же смысл.

BU YIĞILACAQ EVDƏ UN YOQ, ƏLƏG YOQ*

*THERE IS NO FLOUR OR BOLTER IN THIS BLISTER HOME**

*В ЭТОМ ДОМЕ, ЧТОБ ЕМУ ОБРУШИТЬСЯ, НЕТ МУКИ, НЕТ СИТА**

Heydərabad
Sədərək
Qaraağac
SƏDƏRƏK RAYONU
TÜRKİYƏ
Araz çayı suları
Şahbulaq
Gümüşlü
ŞƏRUR
Dəmirçi
Maxta
Axaməd
Qorçulu
Aşağı Yaycı
Oğlanqala
ŞƏRUR RAYONU
Sərxanlı
Hənizəli
Axura çayı
Axura
Havuş
Yengicə
Yuxarı Aralıq
Xələc
Aşağı Aralıq
Çəmənli
Tənənam
Xanlıqlar
Tumaslı
Püsyan
Araz çayı
KƏNGƏRLİ
Çəlxanqala
Qabılı
Qarabağlar
Qıvraq
Yurdçu
Xmeab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
RAYONU
Yeni Kərki
Böyükdüz
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
Əlinəsəd
NAXÇIVAN
Şəkərabad
Qaraçuq
Tumbul
Babək
Güznüt
Nehrəm
Araz
Aşağı Buzqov
Gərməçatag
Payız
Gülşənabad
Cəhri çayı
Cəhri
Vayxır
Xalxal
Məzrə
Sirab
Uzunoba suanbarı
Külтəpə
Şıxmahmud
Qahab
BABƏK RAYONU
Nəhəcir
Qazançı
Əlincə çayı
Əshabikəhf
CULFA
Xanəgah
Əliacə
Göydərə
Saltaq
Bənəniyar
Kırna
Ərəzin
Qızılca
RAYONU
Camaldın
Gal
Araz çayı
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Şurud
Qarı göl
Batabat gölləri
Külüçay
Kükü
Yuxarı Qışlaq
Biçənək
Güney Qışlaq
Şada
ŞAHBUZ
Aşağı Qışlaq
Badamlı
Kolanı
Ayrınc
Ağbulaq
Naxarçay
Türkeş
ŞAHBUZ RAYONU
Sələsüz
Nursu
Şahbuzkənd
Keçili
Külüs
Şahbuz çayı
Milax
Boyəhmədi
Teyvaz
Ələncə çayı
Ərəfsə
Ləkətağ
Əvriçay
Sükkarsu
Nürgüt
Xurs
Göygöl
Əlahi
Nəsirvaz
Bist
Tivi
Gilənçay
Parağançay
Parağa
Bilav
Dəvilüncar
Məzrə
ORDUBAD
Vənəndçay
Unus
Gilənçay
Çənnəb
Kələki
RAYONU
Baş Dizə
Vələver
Qoşadizə
Yuxarı Əylis
Sabirkənd
Vənənd
Aşağı Əylis
Aza
Dizə
Azadkənd
Xanağa
Daşta
ORDUBAD
Kolanı
Qoşadizə çayı
Dizə
Gilənçay
Qanıxçay
Kələkiçay
Şıxıçay
Qaraçay
Ordubadçay
Kolanıçay
Daşdüzü çayı
Qanıx

BUZAĞI*

*BUZAGHI (CALF)**

*БУЗАГЫ (ТЕЛЁНОК)**

* VI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda bir yaşa qədər inək balası mənasındadır.

* Used in the VI boys. In Nakhchivan it is meaning one years old calf.

* Употреблено в VI сказании. В Нахчыване употребляется в значении годовалого телёнка.

BU ZƏVALA GƏLƏCƏK DƏLÜ BENİ GÖRMİŞ KİBİ SÖYLƏR*

*LOOK THIS MAD MAN IS SPEAKING AS HE RECOGNIZE ME**

*ЭТОТ СУМАШЕДШИЙ, КОЕМУ НЕ ИЗБЕЖАТЬ БЕДЫ, ГОВОРИТ ТАК, БУДТО ЗНАЕТ МЕНЯ**

* III boyda işlənmişdir. Eyni qarğış Naxçıvanda indi də qalmaqdadır: "Səni görüm zavala gələsən".

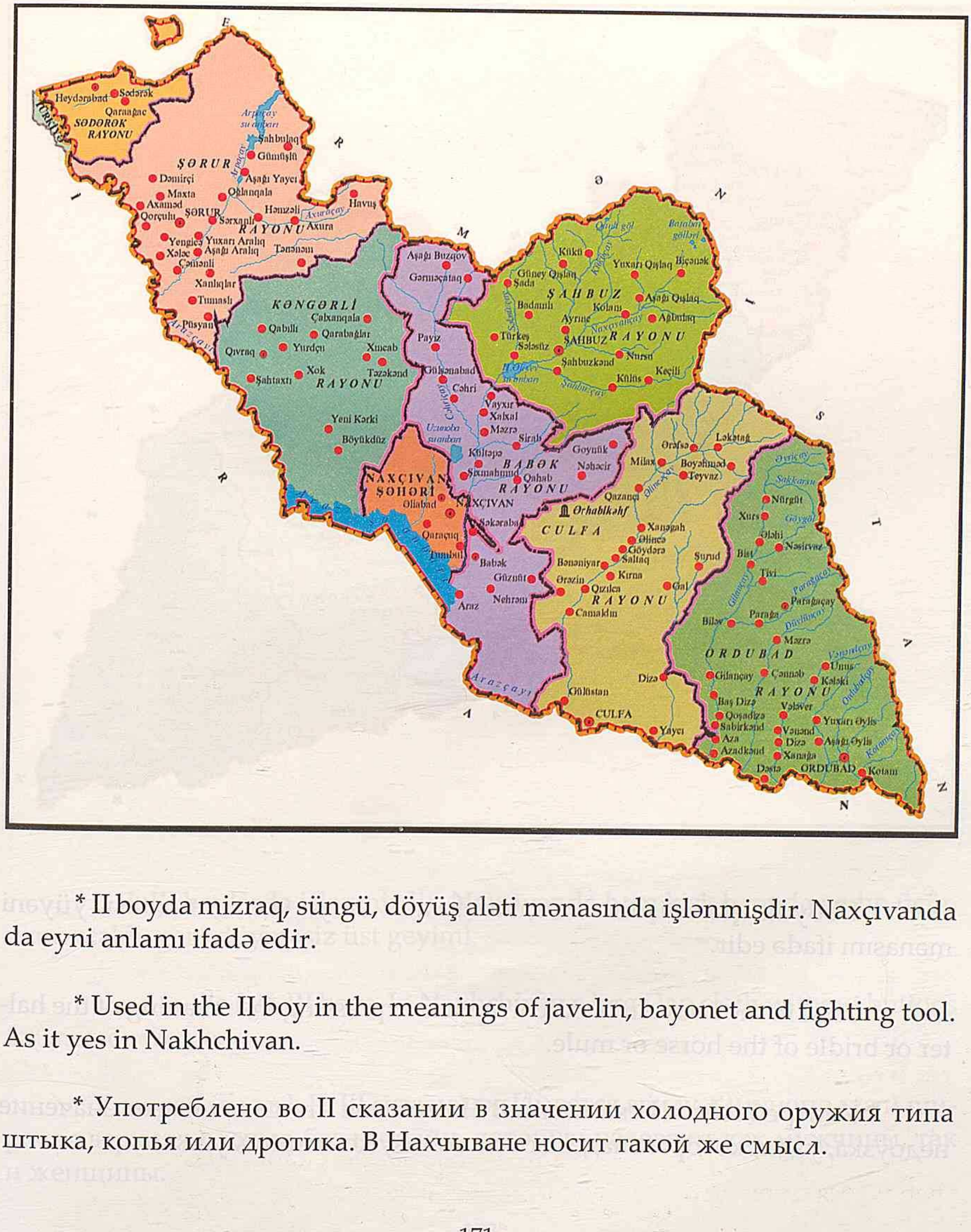
* Used in the III boy. This damnation exist in Nakhchivan as a proverb: "If God allows I will see your suffering".

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване в народе по сей день употребляется проклятие "Чтоб ты попал в беду".

CIDA*

*JIDA (JAVELIN)**

*ДЖИДА (ШТЫК)**

* II boyda mizraq, süngü, döyüş aləti mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamı ifadə edir.

* Used in the II boy in the meanings of javelin, bayonet and fighting tool. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено во II сказании в значении холодного оружия типа штыка, копья или дротика. В Нахчыване носит такой же смысл.

CİLAV*

*BRIDLE**

*ДЖИЛАВ (ПОВОДЬЯ)**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda atın və ya qatırın noxtası, yüyəni mənasını ifadə edir.

* Used in the I boy. In Nakhchivan it is expressing the meaning of the halter or bridle of the horse or mule.

* Употреблено в I сказании. В Нахчыване это слово имеет значение недоузка, узды, которые надевают на голову коня или мула.

CÜBBƏ*

*JUBBA (CHASUBLE)**

*ДЖУББЕ**

* I, II, III boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda həm kişi, həm də qadın üçün uzun ətəkli, gen, düyməsiz üst geyimi.

* Used in the I, II, III boys. In Nakhchivan a large lap cloth without buttons for men or women.

* Употреблено в I, II, III сказаниях. Имеется ввиду длиннополая и широкая верхняя одежда без пуговиц, которую надевают как мужчины, так и женщины.

ÇADIR*

*TENT**

*ПАЛАТКА**

* XI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* Used in the XI boy. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в XI сказании. В Нахчыване “чадыр” (палатка) имеет тот же смысл.

ÇAYIR*

*CHAYIR (MEADOW)**

*ЧАЙЫР (ЛУГ)**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda eyni mənadadır.

* Used in the III boy. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване слово "чайыр"(луг) употребляется в том же смысле.

ÇATLAĞUC*

*CHATLAGUJ**

*ЧАТЛАГУДЖ**

* II boyda sapandın qolunun uc hissəsinə şaqqıltı qoparmaq üçün toxunmuş saçaq mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda atın yəhəri və ulağın palanının ətəyinə toxunmuş zınqrovlu hörüyə deyilir.

* Used in the II boy in the meaning of the fringe threaded for warhead of slingshot. In Nakhchivan it is in the meanings of a threaded belled torse for the saddle of the horse or donkey.

* Употреблено во II сказании в смысле плетеной тесьмы у свободного конца пращи, чтобы при метании камней был слышан треск. В Нахчыване этим словом также обозначают тесьмы с маленькими колокольчиками, нацепленными на седло лошади или осла.

ÇIĞRI*

*CHIGRI**

*ЧЫГРЫ**

Heydərabad
Sədərək
SƏDƏRƏK RAYONU
TÜRKİYƏ
Arpaçay su anbarı
Gümüşlü
ŞƏRUR
Yuxarı Yaycı
Kərimbəyli
Zeyvə
Oğlanqala
Mahmudkənd
Kürçülü
ŞƏRUR
Qarxun
Həmzəli
Axuraçay
Havuş
RAYONU
Çərçiboğan
Xələc
Siyaqut
Tənənəm
Dərvişlər
Yeni Havuş
Ələkli
Qarahəsənli
Ərəbyengicə
Tumaslı
Püsyan
Araz çayı
KƏNGƏRLİ
Çalxanqala
Qabıllı
Qarabağlar
Yurdçu
Xıncab
Qıvraq
Payız
Xok
Təzəkənd
RAYONU
Şahtaxtı
Yeni Kərki
Böyükdüz
Yuxarı Buzqov
Gərnəçətaq
Gülşənabad
Cəhri
Xalxal
Cəhricay
Uzunoba su anbarı
Nəzərabad
Yuxarı Uzunoba
Külтəpə
Sirab
BABƏK RAYONU
Zeynəddin
Yarımca
Hacıvar
Qarıçuq
Qarıxanbəyli
Babək
Güznüt
Nehrəm
Araz
Araz çayı
Şahbuz çayı
Qanlı göl
Batabat gölləri
Küküçay
Kükü
Biçənək
Qızıl Qışlaq
Şada
ŞAHBUZ
Aşağı Qışlaq
Badamlı
Kolanı
Gömür
Ayrınc
Ağbulaq
Türkeş
Badamlı
Naxavançay
RAYONU
Daylaqlı
Mahmudoba
ŞAHBUZ
Şahbuzkənd
Keçili
Külüs
Goynük
Nəhəcir
Şərur çayı
Qazançı
Əlincəçay
Əshabikəhf
CULFA
Xanəgah
Əlincə
Bənəniyar
Saltaq
Şurud
Ərəzin
Əbrəqunus
Qızılca
Gal
RAYONU
Camaldın
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Dizə
Ərəfsə
Ləkətağ
Milax
Boyəhməd
Teyvaz
Əvvəlçay
Sakkarsu
Nürgüt
Xurs
Göygöl
Ələbi
Nəsirvaz
Bist
Tivi
Ağdərə
Gilançay
Parağaçay
Parağa
Düylünçay
Biləv
Məzrə
ORDUBAD
Vənəndçay
Üstüpü
Unus
Gilançay
Çənnəb
Kələki
RAYONU
Baş Dizə
Anaqut
Qoşadizə
Düylün
Aza
Nüsnüs
Gənzə
Vənənd
Ordubadçay
ORDUBAD
Kələnçay
Dəstə
Şəhriyar
Şərur çayı
Əlincəçay
Gilançay
Parağaçay
Düylünçay
Vənəndçay
Ordubadçay
Kələnçay
Araz çayı
Şahbuz çayı
Arpaçay su anbarı
Batabat gölləri
Qanlı göl
Küküçay
Naxavançay
Axuraçay

ÇIRĞAB*

*CHIRGAB**

*ЧЫРГАБ**

* III, XI boylarda yaxası qızıl işləməli çuxa mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda eyni anlamı ifadə edir.

* Used in the III, XI boys in the meaning of golden neckband chukha (Caucasian coat). As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в III, XI сказаниях в смысле "чухы" - длиннополой верхней мужской одежды, вышитой позолотой. В Нахчыване употребляется в том же смысле.

ÇOVQAN*

*CHOVGAN**

*ЧОВГАН**

* II boyda çoban çomağı mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda xalq oyunun adını bildirir.

* Used in the II boy in the meaning of shepherd`s stick. In Nakhchivan the name of folk game.

* Во II сказании употреблено в смысле посоха пастуха. В Нахчыване означает имя народной игры.

ÇUXA*

*CHUKHA**

*ЧУХА**

* II, III, VII boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda kişi üst geyimidir.

* Used in the II, III, VII boys. In Nakhchivan it is a cloth for men.

* Употреблено II, III, VII сказаниях. В Нахчыване - верхняя мужская одежда.

ÇULBAN*

*CHULBAN**

*ЧУЛБАН**

* XI boyda dağ adı kimi işlənmişdir. Naxçıvanda Çul sözü tayfa və məntəqə adı kimi mövcuddur.

* Used in the XI boy as a mountain name. In Nakhchivan the word Chul is exist as a tribe and settlement name.

* Употреблено в XI сказании как название горы. В Нахчыване слово "чул" обозначает племя, а также местность.

DAĞARCIQ*

*DAGHARCIG (RUCKSACK)**

*ДАГАРДЖИГ (КОТОМКА)**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda dəridən hazırlanmış torba. Dağarcıqdan ərzaq saxlamaq üçün istifadə edilir.

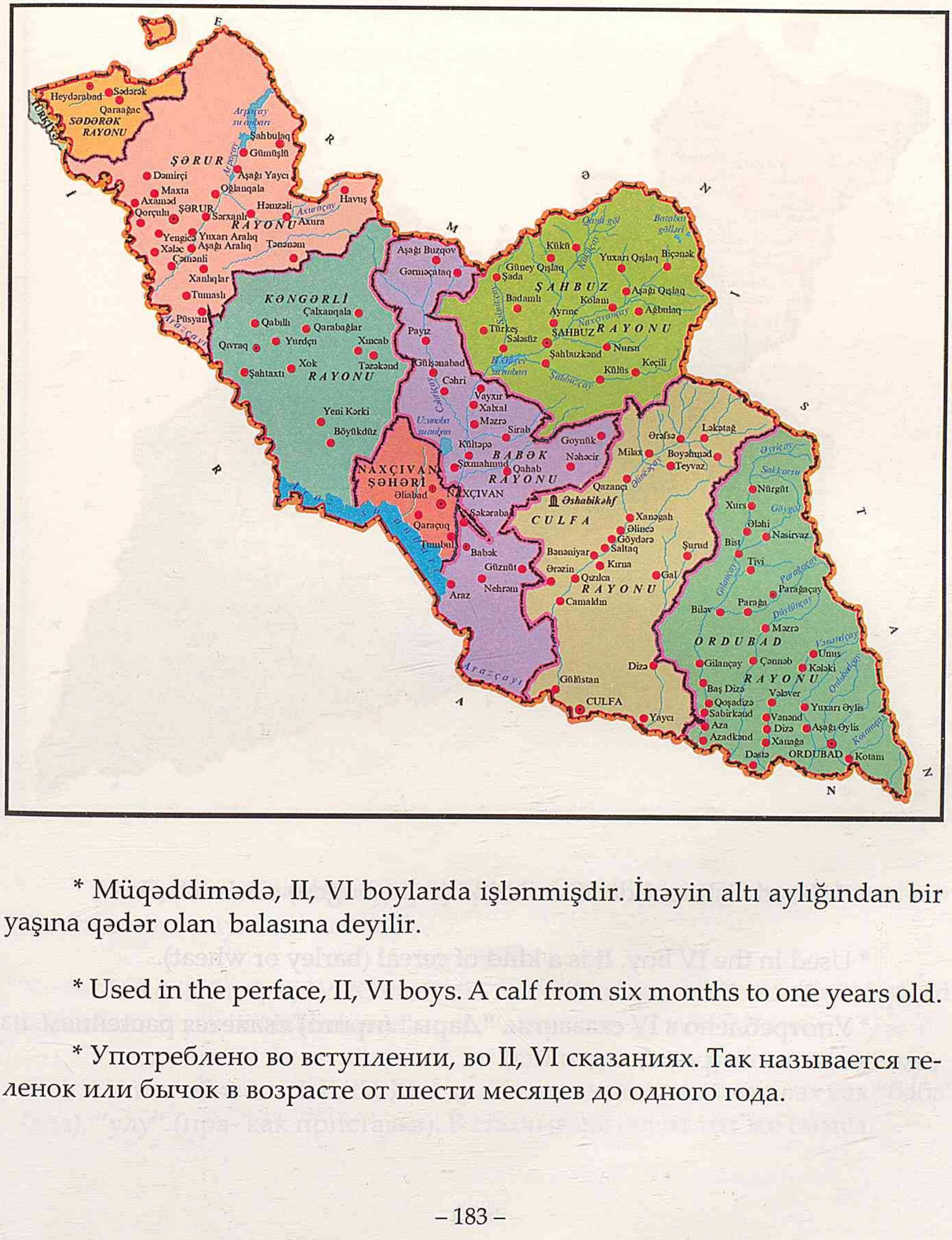
* Used in the II boy. In Nakhchivan a sack made from skin. Rucksack was used for keeping food.

* Употреблено во II сказании. "Дагарджиг" (котомка) в Нахчыване изготавливалась из кожи животного и использовалась для хранения продовольствия.

DANA*

*DANA (CALF)**

*ДАНА(ТЕЛЁНОК)**

* Müqəddimədə, II, VI boylarda işlənmişdir. İnəyin altı aylığından bir yaşına qədər olan balasına deyilir.

* Used in the perface, II, VI boys. A calf from six months to one years old.

* Употреблено во вступлении, во II, VI сказаниях. Так называется теленок или бычок в возрасте от шести месяцев до одного года.

DARI*

*DARI (MILLET)**

*ДАРЫ (ПРОСО)**

* IV boyda işlənmişdir. Dənli bitki (arpa, buğda) cinsindəndir.

* Used in the IV boy. It is a kind of cereal (barley or wheat).

* Употреблено в IV сказании. "Дары" (просо) является растением из семействазлаков (рожь, пшеница).

DƏDƏ*

*DADA**

*ДЕДЕ**

* I, II, IV, XI və s. boylarda "ulu", "baba" mənalarında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* Used in the I, II, IV, XI etc. boys in the meanings of "ancestor", "grandfather". As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в I, II, IV, XI и др. сказаниях в таких смыслах как "баба" (дед), "улу" (пра- как приставка). В Нахчыване носит тот же смысл.

DƏDƏ, QIZ QARDAŞIMIN YOLUNA BƏN NƏ İSTƏRƏM, VERİRMİSƏN?*

*DADA, IF I DEMAND ANYTHING FOR MY SISTER WILL YOU GIVE THEM?**

*ДЕДЕ, ДАШЬ ЛИ ТЫ МНЕ ТО, ЧЕГО Я ПОТРЕБУЮ, ЧТОБЫ ОТПУСТИТЬ СВОЮ СЕСТРУ?**

* III boyda işlənmişdir. Bu adət Naxçıvanda bölgələrə uyğun olaraq "kəsi-biçi", "söz kəsmə", "toy məsləhəti", "başlıq", "süd pulu" və s. adlarla məlumdur.

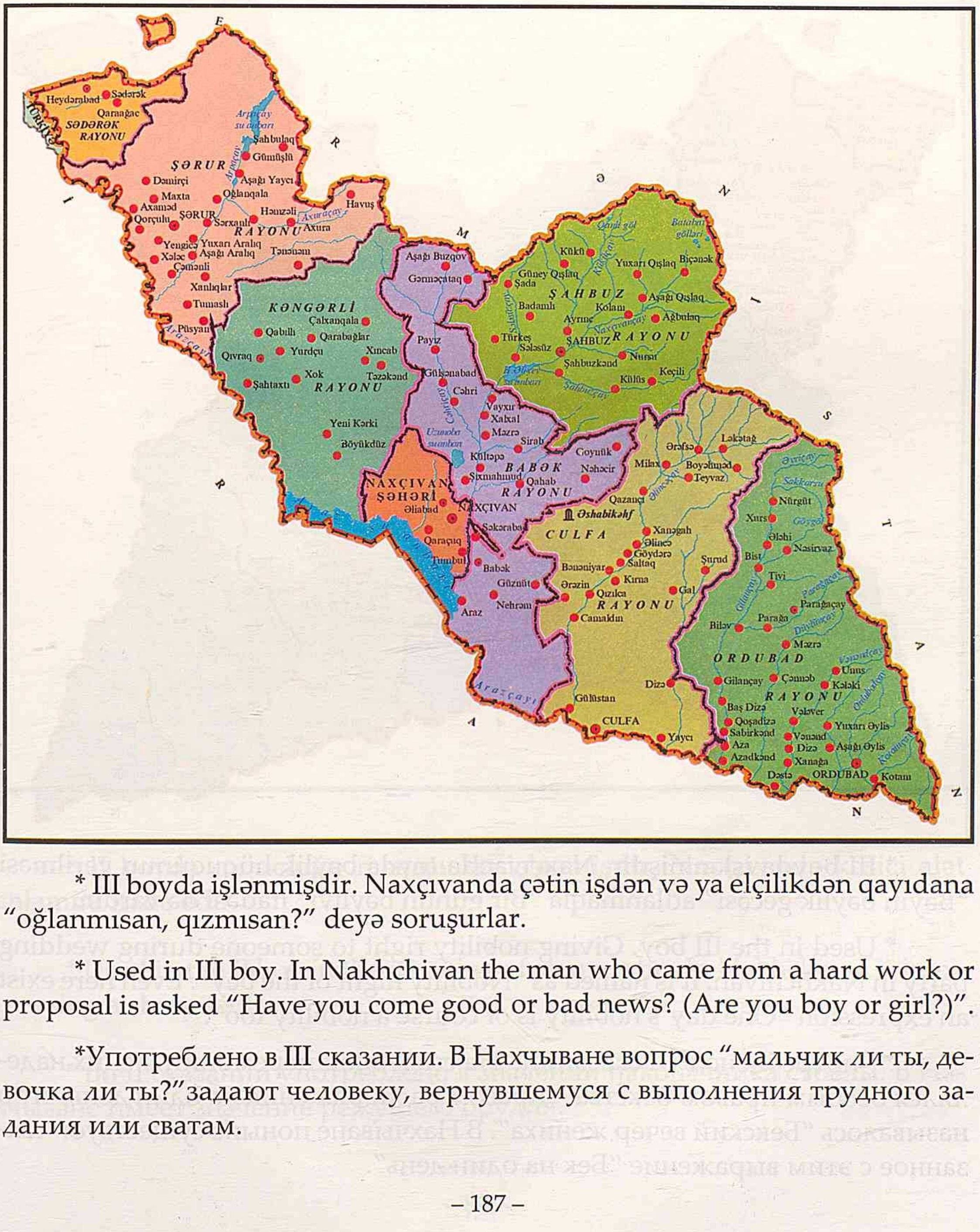
* Used in the III boy. In Nakhchivan territories this tradition is known as following words "kasi-bichi", "soz kasma", "toy maslahati", "bashlig", "sud pulu" etc.

* Употреблено в III сказании. Обряд требования калыма за невесту в разных местах Нахчывана называется по разному: "кеси-бичи", "сёз-кесме", "той меслехети", "башлыг", "сюд пулу" и т.п.

DƏDƏ, OĞLANMISAN, QIZMISAN?*

*DADA, HAVE YOU COME GOOD OR BAD NEWS? (ARE YOU A BOY OR GIRL?)**

*ДЕДЕ, МАЛЬЧИК ЛИ ТЫ, ДЕВОЧКА ЛИ ТЫ? (ДЕДЕ, С КАКОЙ ВЕСТЬЮ ТЫ ВЕРНУЛСЯ?**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda çətin işdən və ya elçilikdən qayıdana "oğlanmısan, qızmısan?" deyə soruşurlar.

* Used in III boy. In Nakhchivan the man who came from a hard work or proposal is asked "Have you come good or bad news? (Are you boy or girl?)".

*Употреблено в III сказании. В Нахчыване вопрос "мальчик ли ты, девочка ли ты?" задают человеку, вернувшемуся с выполнения трудного задания или сватам.

DƏLÜ OZAN, DEVLƏTİN DƏPDİ. BƏGLƏR, BUGÜNKİ BƏGLİGİM BUNIN OLSUN...*

LOOK DELI OZAN, MY DEARS I GIVE MY TODAY`S NOBILITY RIGHT TO THIS OZAN*

ПОВЕЗЛО ТЕБЕ, ДЕЛИ ОЗАН, ТЕБЕ НА ОДИН ДЕНЬ РАЗРЕШЕНО ПОПОЛЬЗОВАТЬСЯ ПРИВИЛЕГИЕЙ БЕКА*`

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda toyda bəylik hüququnun verilməsi "Bəyin bəylik gecəsi" adlanmaqla "Bir günün bəyliyi" ifadəsi də vardır.

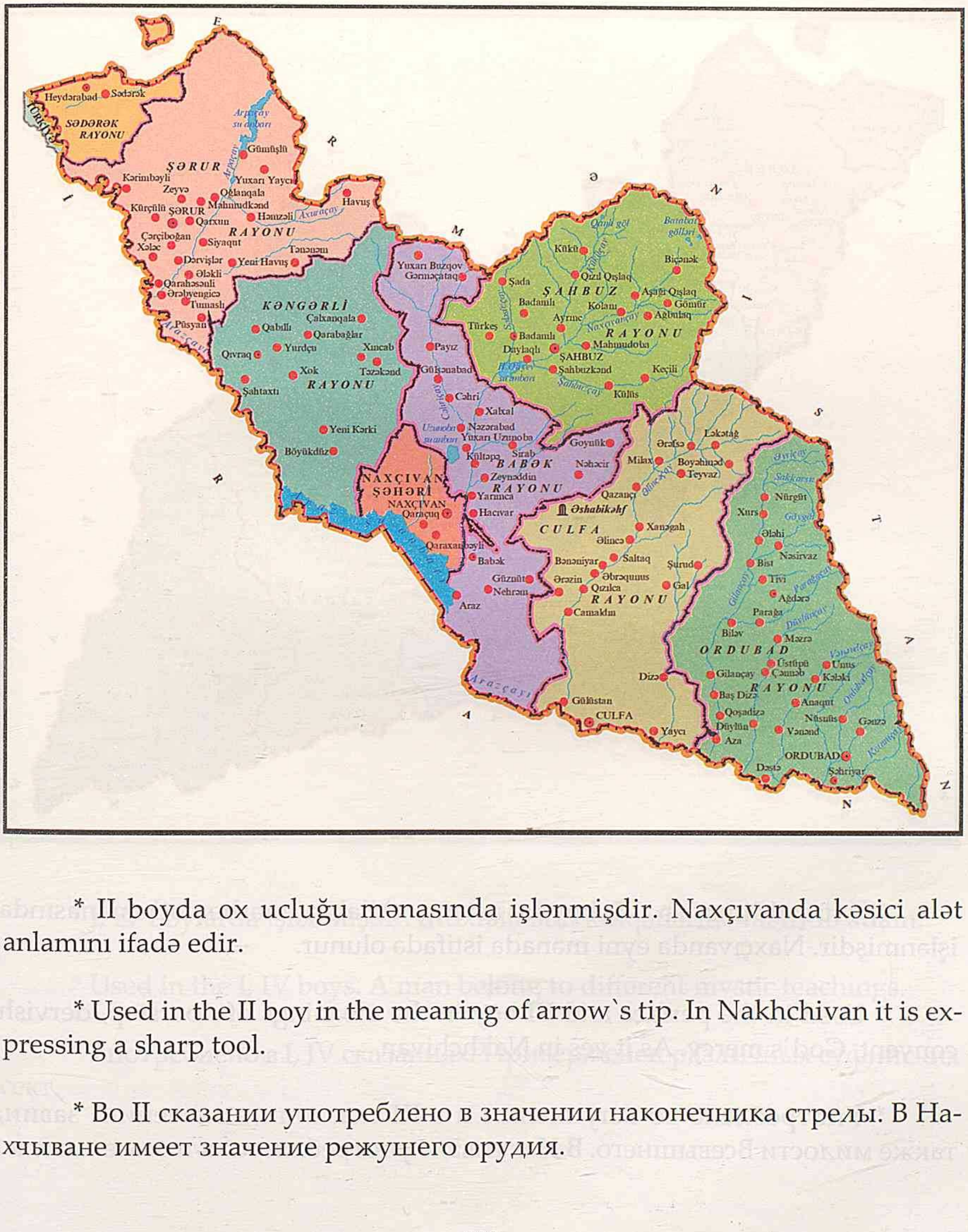
* Used in the III boy. Giving nobility right to someone during wedding party in Nakhchivan. It is named as "Nobility night of the bey". Even here exist an expression "One day`s nobility is of course a nobility too".

* Употреблено в III сказании. На свадебной церемонии жених наделялся особым правом бекства – правом распоряжения на один день, чт о называлось "Бекский вечер жениха". В Нахчыване поныне существует связанное с этим выражение "Бек на один день".

DƏMRƏN*

*DAMRAN**

*ДЕМРЕН**

* II boyda ox ucluğu mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda kəsici alət anlamını ifadə edir.

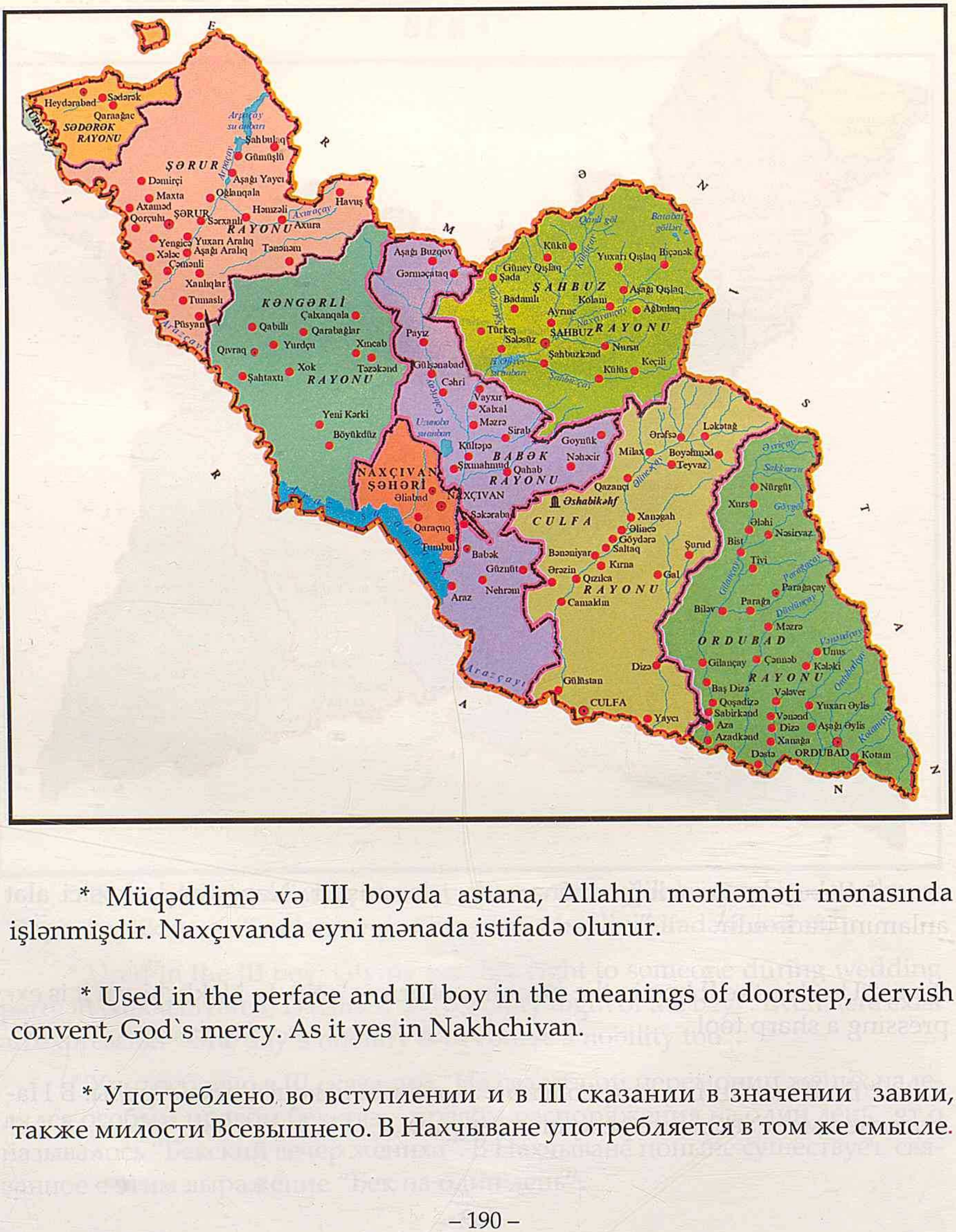
* Used in the II boy in the meaning of arrow`s tip. In Nakhchivan it is expressing a sharp tool.

* Во II сказании употреблено в значении наконечника стрелы. В Нахчыване имеет значение режущего орудия.

DƏRGAH*

*DARGAH (DERVISH CONVENT)**

*ДЕРГЯХ (БОЖИЙ ПОРОГ)**

* Müqəddimə və III boyda astana, Allahın mərhəməti mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda eyni mənada istifadə olunur.

* Used in the perface and III boy in the meanings of doorstep, dervish convent, God`s mercy. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено во вступлении и в III сказании в значении завии, также милости Всевышнего. В Нахчыване употребляется в том же смысле.

DƏRVİŞ*

*DERVISH (FAKIR)**

*ДЕРВИШ**

Heydərabad
Sədərək
Qaraağac
SƏDƏRƏK RAYONU
TÜRKİYƏ
Arpaçay su anbarı
Şahbulaq
Gümüşlü
ŞƏRUR
Arpaçay
Aşağı Yaycı
Dəmirçi
Maxta
Oğlanqala
Axaməd
Qorçulu
ŞƏRUR RAYONU
Sərxanlı
Həmzəli
Axura
Axuraçay
Havuş
Yengicə
Yuxarı Aralıq
Aşağı Aralıq
Xələc
Çəmənli
Tənənəm
Xanlıqlar
Tumaslı
Püsyan
Qabıllı
Qarabağlar
Çalxanqala
KƏNGƏRLİ
Qıvraq
Yurdçu
Xıncab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
RAYONU
Yeni Kərki
Böyükdüz
Aşağı Buzqov
Gərmaçatag
Payız
Günəşənabad
Cəhri
Cəhriçay
Vayxır
Xalxal
Məzrə
Sirab
Uzunoba su anbarı
Külтəpə
Şıxmahmud
Qahab
BABƏK RAYONU
Nəhəcir
Qoyunlu
Milax
Boyəhməd
Teyvaz
Qazançı
Əlincəçay
Əshabikəhf
CULFA
Xanəgah
Əlincə
Göydərə
Saltaq
Bənəniyar
Kırna
Ərəzin
Qızılca
Gal
Şurıd
CULFA RAYONU
Camaldın
Araz
Nehrəm
Güznüt
Babək
Tumbul
Qaraçuq
Əliabad
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
NAXÇIVAN
Şəkərabad
Araz su anbarı
Araz çayı
Gülüstan
Yaycı
Dizə
Qoşadizə
Baş Dizə
Gilançay
Sabirkənd
Azadkənd
Aza
Dəstə
ORDUBAD RAYONU
ORDUBAD
Vələver
Vənənd
Xanağa
Dizə
Çənnəb
Gilançay
Biləv
Paraga
Məzrə
Milax
Ərəfsə
Boyəhməd
Teyvaz
Ələhi
Bist
Tivi
Nəsirvaz
Nürgüt
Xurs
Göygöl
Ələçay
Sakkarzu
Əvriçay
Ordubadçay
Vənənçay
Kotamçay
Yuxarı Əylis
Aşağı Əylis
Unus
Kələki
Kotam
Qıvraq
Şahtaxtı
Yeni Kərki
Böyükdüz
Qaraçuq
Tumbul
Babək
Güznüt
Nehrəm
Araz
Camaldın
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Dizə
Qoşadizə
Baş Dizə
Gilançay
Sabirkənd
Azadkənd
Aza
Dəstə
Xanağa
Vələver
Vənənd
Dizə
Çənnəb
Biləv
Paraga
Məzrə
ORDUBAD
Milax
Ərəfsə
Boyəhməd
Teyvaz
Ələhi
Bist
Tivi
Nəsirvaz
Nürgüt
Xurs
Unus
Kələki
Yuxarı Əylis
Aşağı Əylis
Kotam
ORDUBAD
Qazançı
Əlincəçay
Əshabikəhf
Xanəgah
Əlincə
Göydərə
Saltaq
Bənəniyar
Kırna
Ərəzin
Qızılca
Gal
Şurıd
Camaldın
Araz çayı
Araz su anbarı
Gülüstan

DƏVƏ*

*CAMEL**

*ВЕРБЛЮД**

* Əksər boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni mənanı ifadə edir.

* Used in majority boys. In Nakhchivan it is expressing the same meaning.

* Употреблено в большинстве сказаний. В Нахчыване выражает то же самое.

DƏYİRMAN*

*MILL**

*МЕЛЬНИЦА**

* Müqəddimədə və X boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* Used in preface and the X boy. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено во вступлении и в X сказании. В Нахчыване используется в том же смысле.

DÖL*

*DOL (GERM)**

*ДЁЛ (ПЛОД)**

* I, II boylarda işlənmişdir. Övlad, bala anlamındadır. Naxçıvanda heyvandarlıqla bağlı olaraq "döl mərasimi", "dölcək", "döl dövrü" ifadələri vardır.

* Used in the I, II boys. It means child, germ. There are phrases of "germ ceremany", "doljach", "germ time" in Nakhchivan.

* Употреблено в I, II сказаниях. Употреблено в смысле потомства, плода, детёныша. В Нахчыване это слово употребляется в форме или в составе таких выражений как "дёлчек", "дёл мерасими", (церемония приплода), дёл дёврю (период отпложения), которые связаны с

DÖLBƏND*

*DOLBAND**

*ДЁЛБЕНД**

* VI boyda işlənmişdir. Çox incə və sıx toxunmuş pambıqlı qumaş. Daha çox uşaq bələyi üçün istifadə edilən parça növüdür. Bəzən yara üzərinə də qoyulur. Nehrəm, Milax, Keçili, Payız, Vənənd kəndlərində eyni mənada istifadə olunur.

* Used in the VI boy. A cotton calico thread very thin and frail. A kind of cheesecloth knitted for baby swaddling-cloth. Sometimes it is put on the wound. It is used in the villages of Nehram, Milakh, Kechili, Payiz, Vanand with the same meaning.

* Употреблено в VI сказании. Обозначает тонко сплетённую хлопковую ткань. В основном используется для пеленания ребёнка. Этой тканью иногда завязывают рану. Используется в таких сёлах как Неграм, Милах, Кечили, Пайиз и Вененд.

DUL*

*WIDOWER**

*ВДОВА**

* VIII boyda işlənmişdir. Əri ölmüş qadına deyilir.

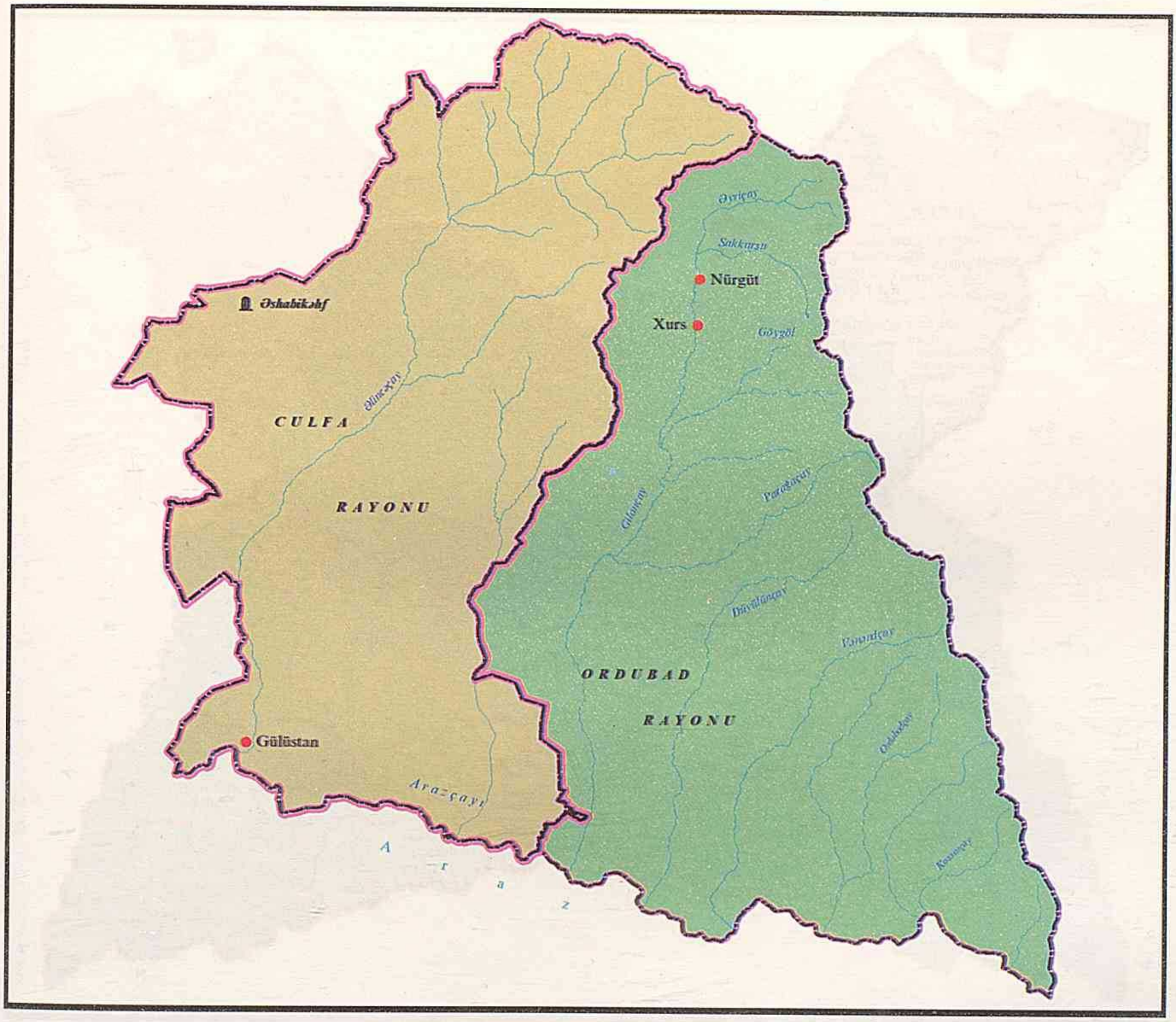
* Used in the VIII boy. The woman whose husband has dead is named widower.

* Употреблено в VIII сказании. Имеется в виду вдова.

DÜGƏR*

*DUGAR**

*ДЮГЕР**

* IV boyda minbaşı anlamında işlənmişdir. Ordubad və Culfa rayonlarında tayfa adını bildirir.

* Used in the IV boy in the meaning of major. In Ordubad and Julfa regions it is expressing the tribe name.

* В IV сказании употреблено в значении тысяцкого – главы тысячного войска. В Ордубадском и Джульфинском районах обозначает имя одного из племен.

DÜŞ*

*DUSH (DREAM)**

*ДЮШ (СОН)**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda yuxu anlamındadır.

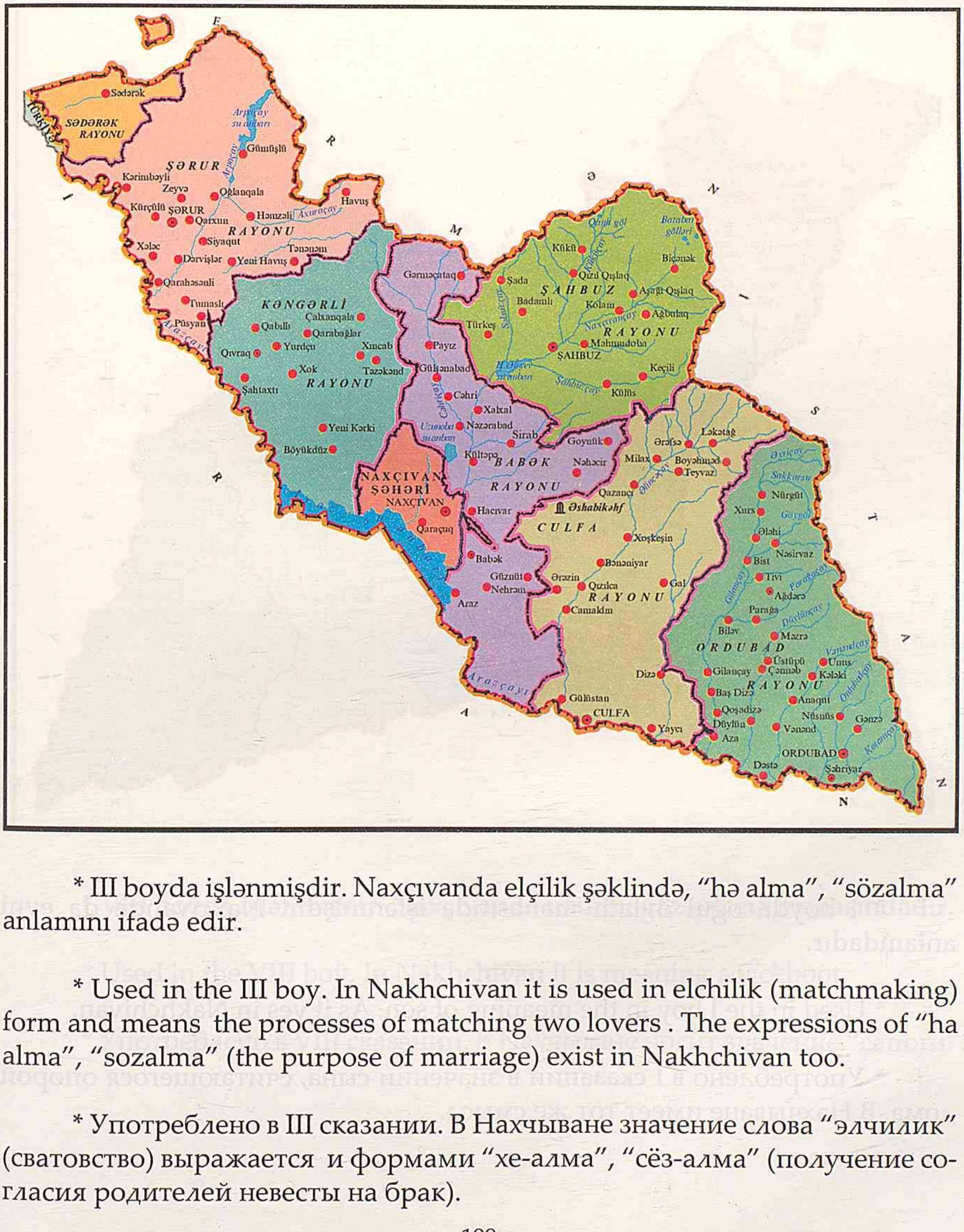
* Used in the II boy. In Nakhchivan it is in the meaning dream.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване употребляется в смысле сона.

ELÇİLİK*

*MATCHMAKING**

*СВАТОВСТВО**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda elçilik şəklində, "hə alma", "sözalma" anlamını ifadə edir.

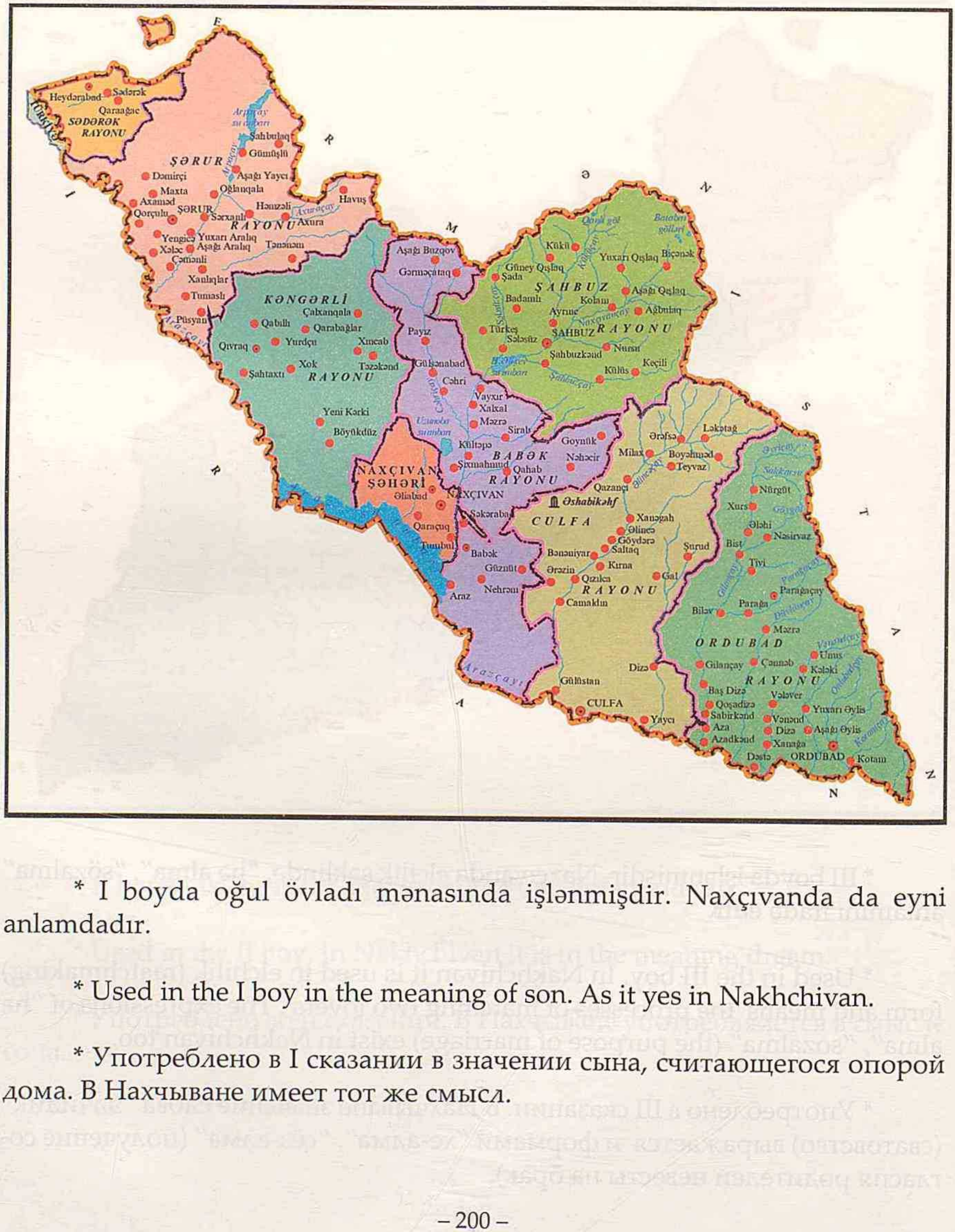
* Used in the III boy. In Nakhchivan it is used in elchilik (matchmaking) form and means the processes of matching two lovers . The expressions of "ha alma", "sozalma" (the purpose of marriage) exist in Nakhchivan too.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване значение слова "элчилик" (сватовство) выражается и формами "хе-алма", "сёз-алма" (получение согласия родителей невесты на брак).

EVİN DİRƏYİ*

*EVIN DIRAYI**

*ЭВИН ДИРЕЙИ**

* I boyda oğul övladı mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

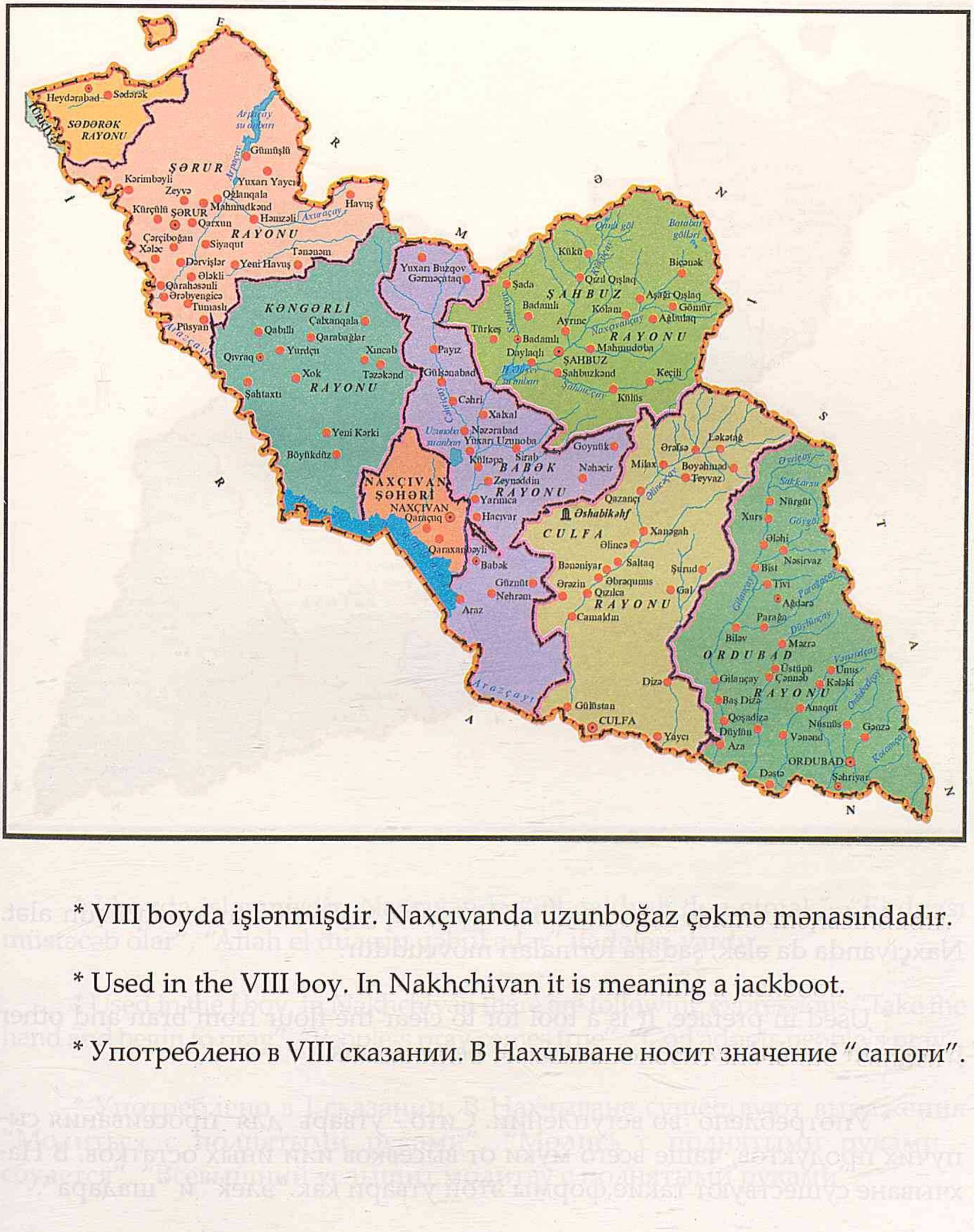
* Used in the I boy in the meaning of son. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в I сказании в значении сына, считающегося опорой дома. В Нахчыване имеет тот же смысл.

ƏDÜK*

*ADUK (JACKBOOT)**

*ЭДЮК (САПОГИ)**

* VIII boyda işlənmişdir. Naxçıvanda uzunboğaz çəkmə mənasındadır.

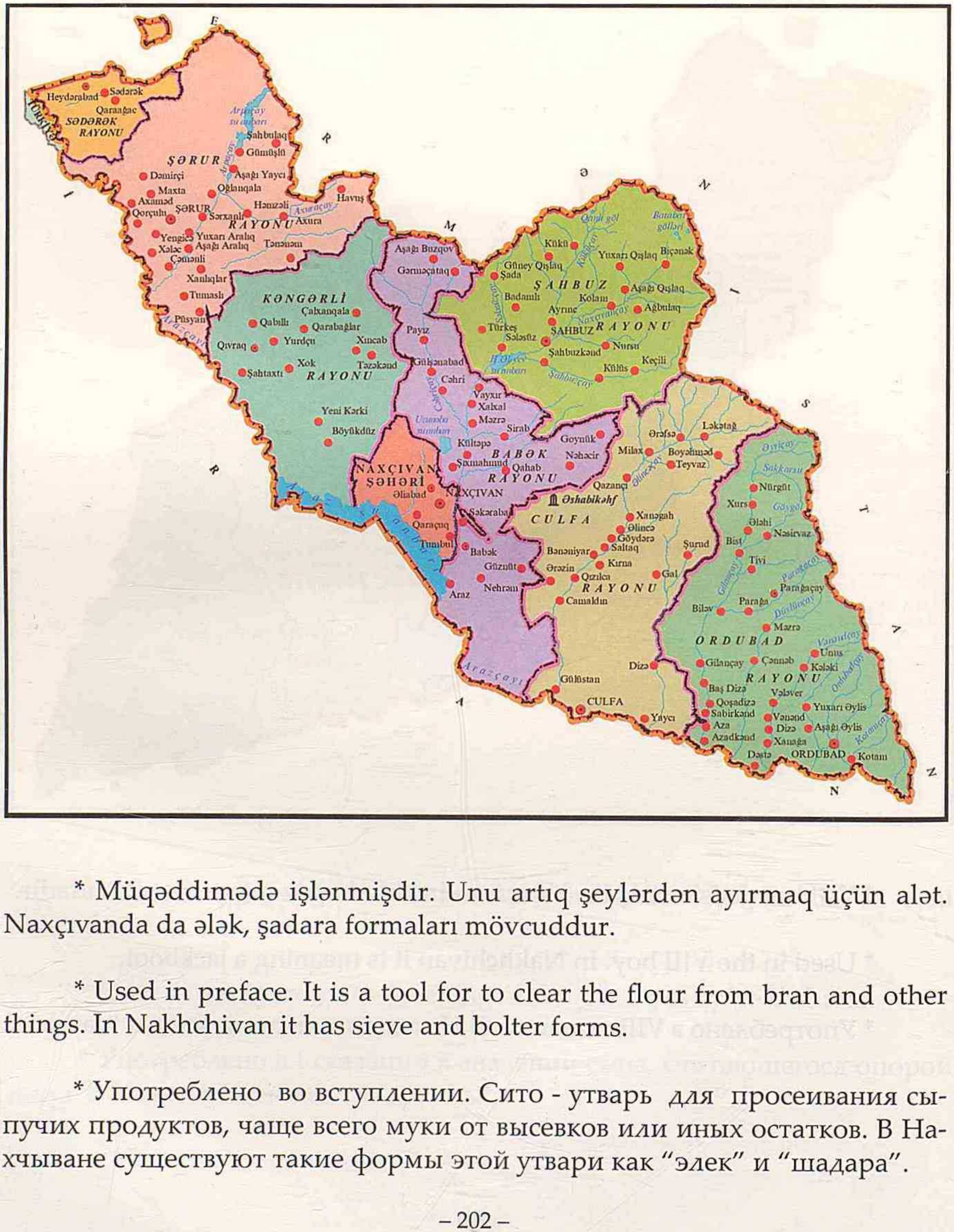
* Used in the VIII boy. In Nakhchivan it is meaning a jackboot.

* Употреблено в VIII сказании. В Нахчыване носит значение "сапоги".

ƏLƏK*

*SIEVE**

*СИТО**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Unu artıq şeylərdən ayırmaq üçün alət. Naxçıvanda da ələk, şadara formaları mövcuddur.

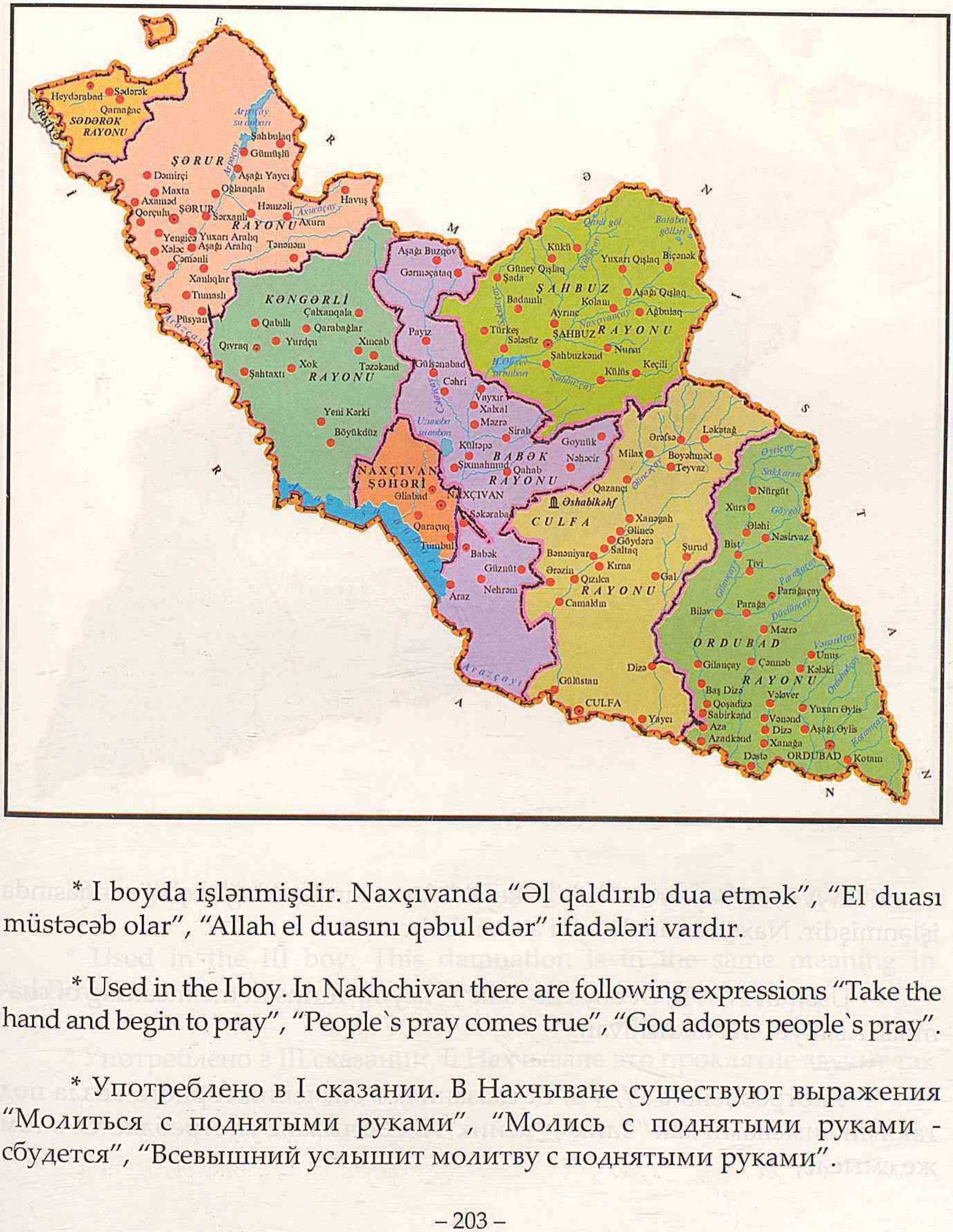
* Used in preface. It is a tool for to clear the flour from bran and other things. In Nakhchivan it has sieve and bolter forms.

* Употреблено во вступлении. Сито - утварь для просеивания сыпучих продуктов, чаще всего муки от высевков или иных остатков. В Нахчыване существуют такие формы этой утвари как "элек" и "шадара".

ƏL GÖTÜRDİLƏR, HACƏT DİLƏDİLƏR*

*THEY RISE THEIR HANDS AND BEGAN TO PRAY**

*РУКИ ПОДНЯЛИ К НЕБУ И ПОМОЛИЛИСЬ**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda "Əl qaldırıb dua etmək", "El duası müstəcəb olar", "Allah el duasını qəbul edər" ifadələri vardır.

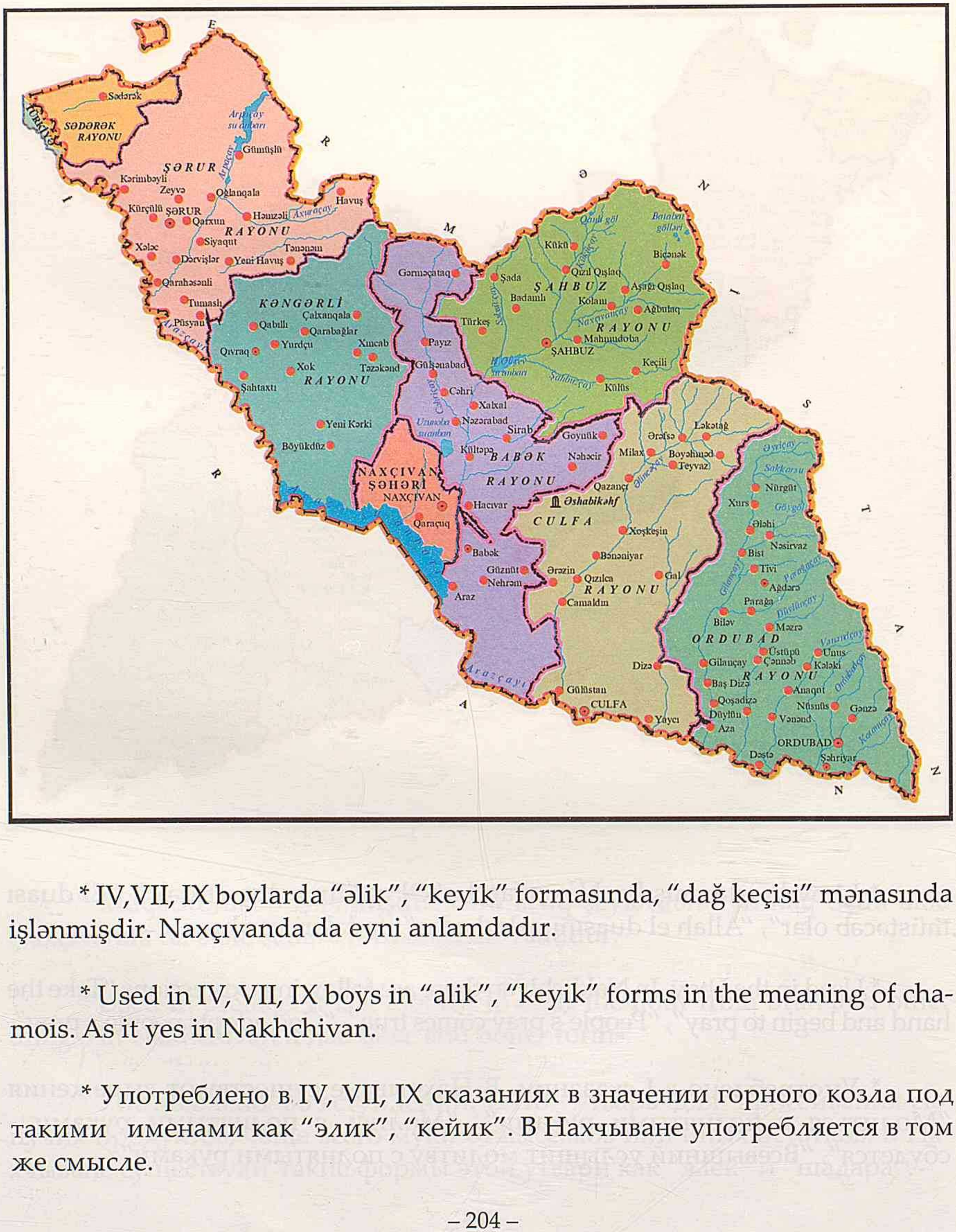
* Used in the I boy. In Nakhchivan there are following expressions "Take the hand and begin to pray", "People`s pray comes true", "God adopts people`s pray".

* Употреблено в I сказании. В Нахчыване существуют выражения "Молиться с поднятыми руками", "Молись с поднятыми руками - сбудется", "Всевышний услышит молитву с поднятыми руками".

ƏLİK*

*ALIK (CHAMOIS)**

*ЭЛИК (ГОРНЫЙ КОЗЁЛ)**

* IV,VII, IX boylarda "əlik", "keyik" formasında, "dağ keçisi" mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* Used in IV, VII, IX boys in "alik", "keyik" forms in the meaning of chamois. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в IV, VII, IX сказаниях в значении горного козла под такими именами как "элик", "кейик". В Нахчыване употребляется в том же смысле.

ƏLİN QURUSUN, BARMAQLARIN ÇÜRÜSÜN*

*LET YOUR HAND BECOME PINE AWAY, YOUR TONGUE BECOME PUTREFY**

*ЧТОБ ВЫСОХЛА ТВОЯ РУКА, ЧТОБ СГНИЛИ ТВОИ ПАЛЬЦЫ**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda qarğış olduğu kimi ifadə olunur.

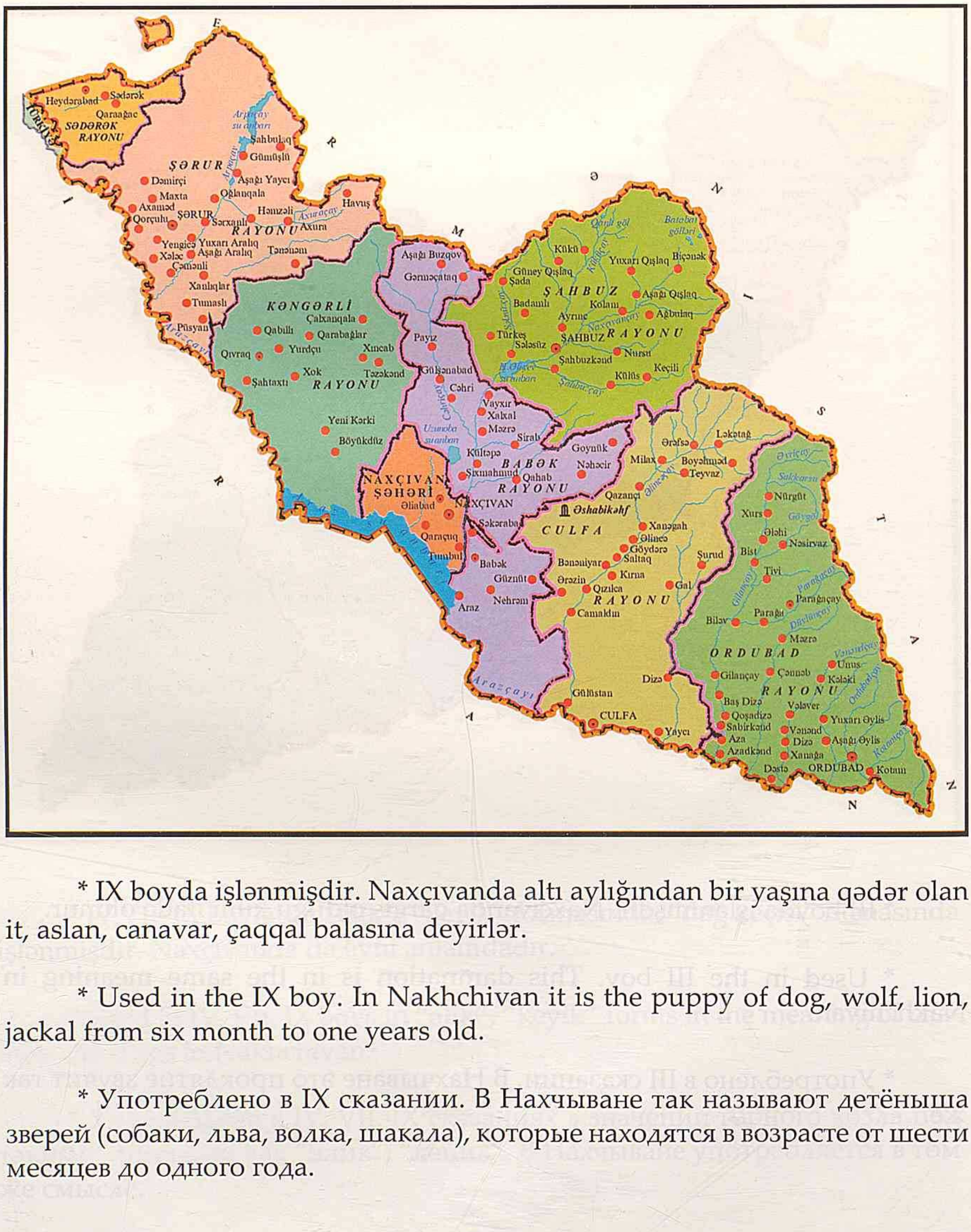
* Used in the III boy. This damnation is in the same meaning in Nakhchivan.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване это проклятие звучит так же.

ƏNİK*

*ANIK**

*ЭНИК**

* IX boyda işlənmişdir. Naxçıvanda altı aylığından bir yaşına qədər olan it, aslan, canavar, çaqqal balasına deyirlər.

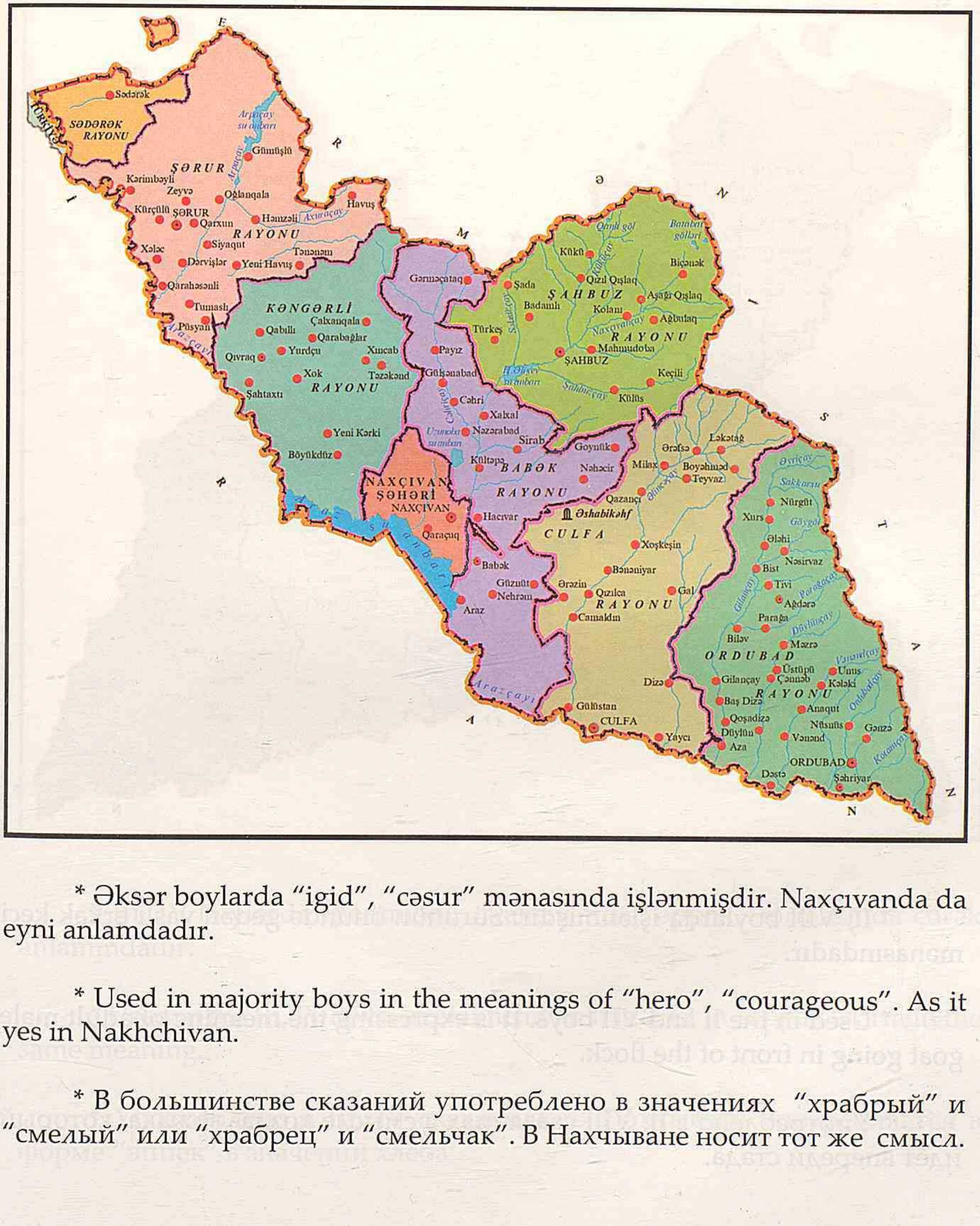
* Used in the IX boy. In Nakhchivan it is the puppy of dog, wolf, lion, jackal from six month to one years old.

* Употреблено в IX сказании. В Нахчыване так называют детёныша зверей (собаки, льва, волка, шакала), которые находятся в возрасте от шести месяцев до одного года.

ƏRƏN*

*ARAN (HERO)**

*ЭРЕН (ХРАБРЫЙ)**

* Əksər boylarda "igid", "cəsur" mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

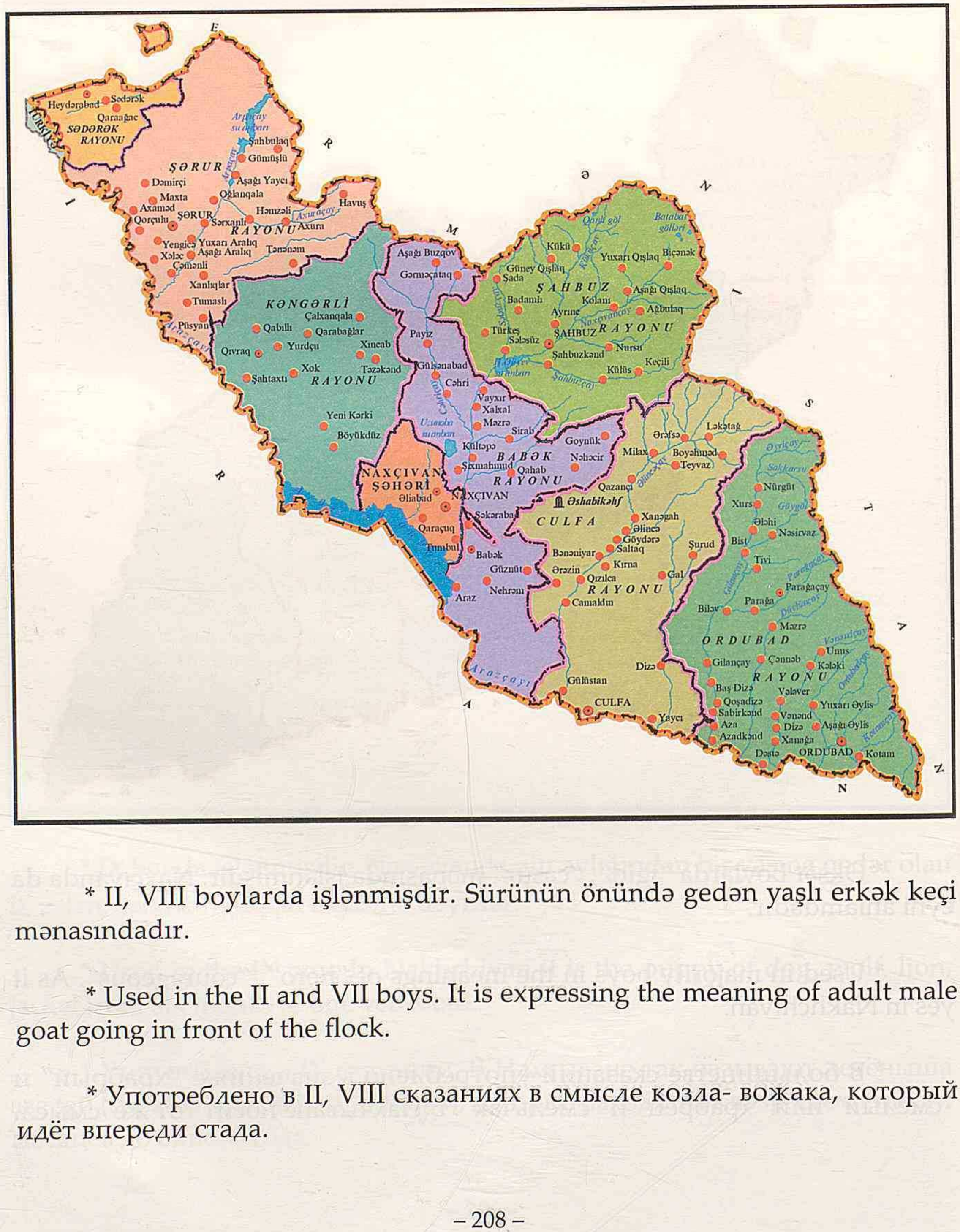
* Used in majority boys in the meanings of "hero", "courageous". As it yes in Nakhchivan.

* В большинстве сказаний употреблено в значениях "храбрый" и "смелый" или "храбрец" и "смельчак". В Нахчыване носит тот же смысл.

ƏRKƏC*

*ARKAJ (MALE-GOAT)**

*ЭРКЕДЖ (КОЗЁЛ-ВОЖАК)**

* II, VIII boylarda işlənmişdir. Sürünün önündə gedən yaşlı erkək keçi mənasındadır.

* Used in the II and VII boys. It is expressing the meaning of adult male goat going in front of the flock.

* Употреблено в II, VIII сказаниях в смысле козла- вожака, который идёт впереди стада.

ƏTMƏK*

*ATMAK (BREAD)**

*ЭТМЕК (ХЛЕБ)**

* III, IV boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda "əppək" formasında çörək anlamındadır.

* Used in the III, IV boys. In Nakhchivan it is exist in "appak" form in the same meaning.

* Употреблено в III, IV сказаниях. В Нахчыване употребляется в форме "эппек" в значении хлеба.

ƏYAL*

*AYAL**

*ЭЙАЛ**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda uşaq, oğul, mənasını ifadə edir.

* Used in the I boy. In Nakhchivan it is expressing the child, son meanings.

* Употреблено в I сказании. В Нахчыване употреблено в смысле детей.

ƏZRAYİL BİR GÖYƏRÇİN OLDU PƏNCƏRƏDƏN UÇDU GETDİ*

*AZRAYIL TURNED TO A DOVE AND FLEW AWAY THE WINDOW**

*АЗРАИЛ ПРЕВРАТИЛСЯ В ГОЛУБЯ И УЛЕТЕЛ ИЗ ОКНА**

* V boyda işlənmişdir. Naxçıvanda pərilərin göyərçin cildində olması ilə bağlı inam var.

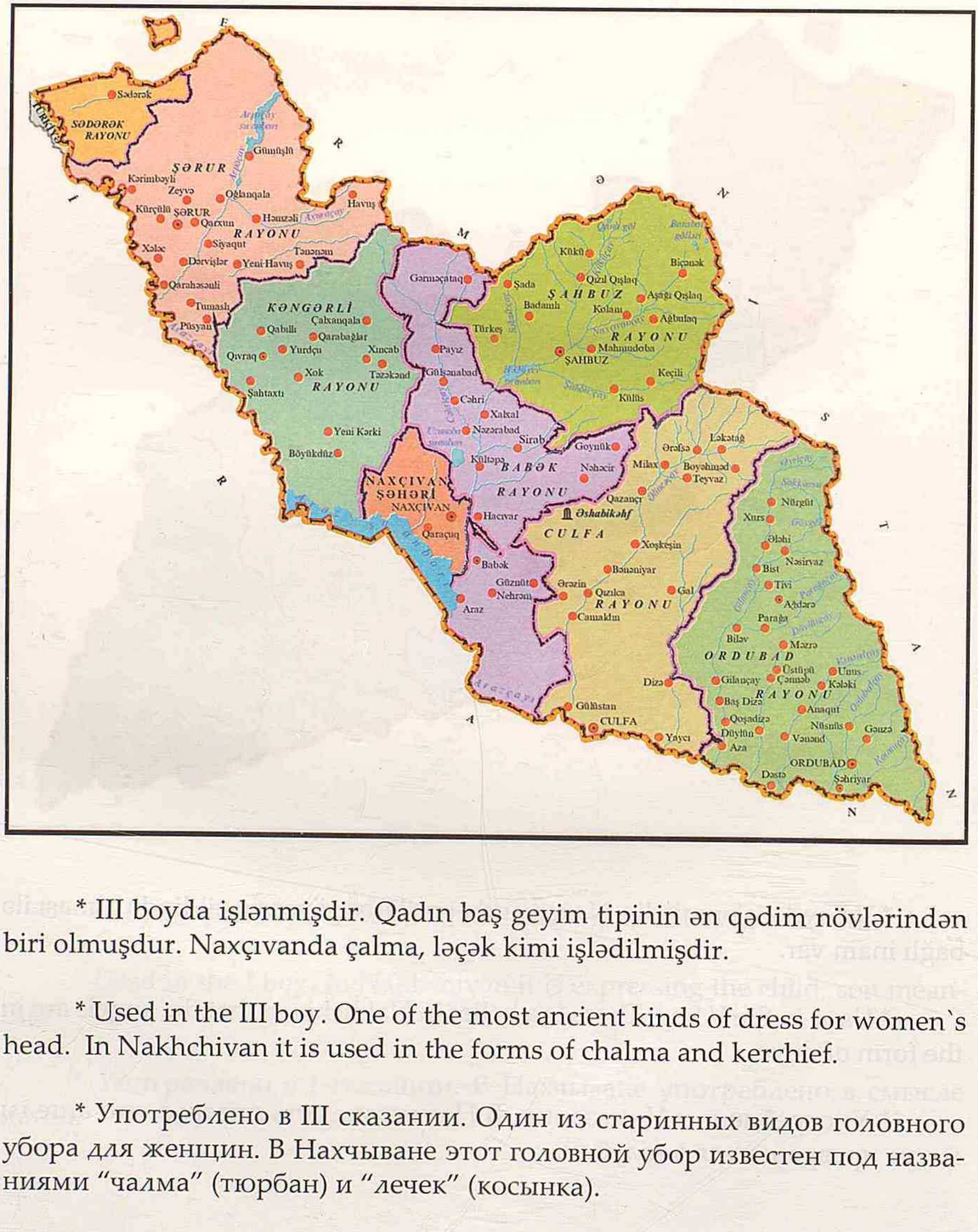
* Used in the V boy. There is a belief in Nakhchivan that the angels are in the form of dove.

* Употреблено в V сказании. В Нахчыване есть поверье, что ангелы могут превращаться в голубей.

GECƏLİK*

*NIGHTDRESS**

*НОЧНОЙ ГОЛОВНОЙ УБОР**

Sədərək
SƏDƏRƏK RAYONU
TÜRKİYƏ
Günüşlü
ŞƏRUR
Kərimbəyli
Zeyvə
Oğlanqala
Kürçülü
ŞƏRUR
Qarxun
Həmzəli
RAYONU
Havuş
Xələc
Siyaqut
Dərvişlər
Yeni Havuş
Tənənən
Qarahəsənli
Tumaslı
Püsyan
KƏNGƏRLİ
Çəkənqala
Qabıllı
Qarabağlar
Yurdçu
Qıvraq
Xıncab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
RAYONU
Yeni Kərki
Böyükdüz
Gərnəçataq
Payız
Gülşənabad
Cəhri
Xalxal
Nəzərabad
Sirab
Külüs
Kültəpə
BABƏK
RAYONU
Nəhəcir
Qazançı
Əshabikəhf
CULFA
Xoşkeşin
Bənənıyar
Ərəzin
Qızılca
Gal
RAYONU
Camaldın
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Dizə
Baş Dizə
Qoşadizə
Düylün
Aza
Gülançay
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
NAXÇIVAN
Qaraçuq
Hacıvar
Babək
Güzənüt
Nehrəm
Araz
Kükü
Qızıl Qışlaq
Şəda
ŞAHBUZ
Badamlı
Kolanı
Türkeş
Mahmudoba
ŞAHBUZ
Biçənək
Aşağı Qışlaq
Ağbulaq
RAYONU
Keçili
Ürfüs
Şahbuz çayı
Ləkətağ
Ərəfsə
Milax
Boyəhməd
Teyvaz
Nürgüt
Xurs
Ələhi
Nəsirvaz
Bist
Tivi
Ağdərə
Parağa
Biləv
Məzrə
ORDUBAD
RAYONU
Üstüpü
Unus
Çənnəb
Kələki
Anaqut
Nüsnüs
Gəuzə
Vənəud
ORDUBAD
Şəhriyar
Dəstə
Yuxarı Qarabağlı kanalı
Araz çayı
Gilançay
Qarabağlı kanalı
Qaraqoyunlu kanalı
Kəmərçay
Qaraqoyunlu kanalı
Kəmərçay
Qaraqoyunlu kanalı
Kəmərçay

GƏLİN*

*BRIDE**

*НЕВЕСТА**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* Used in the III boy. As it yes in Nakhchivan.

* Употребλено в III сказании. В Нахчыване имеет тот же смыслл.

GƏRDƏK*

*NUPTIAL CHAMBER**

*ГЕРДЕК (МЕСТО ДЛЯ НОВОБРАЧНЫХ)**

* III, VI boylarda bəy və gəlinin toy gecəsində keçirdiyi yer mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* Used in the III, VI boys in the meaning of the place for newly married bridegroom and bride. As it yes in Nakhchivan.

* У потреблено в III, VI сказаниях в значении занавешенного уголка для новобрачных во время первой свадебной ночи. В Нахчыване это слово употребляется в том же смысле.

"GƏVƏZLƏR"-GƏVƏLƏMƏK*

*GAVAZLAMAK (CHAMPING)**

*"ГЕВЕЗЛЕР" - ГЕВЕЛЕМЕК (ЛОПАТЬ)**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Naxçıvanda "gəvəliyə-gəvəliyə yemək", "sözü nə gəvəliyirsən, açıq danış" ifadələri vardır.

* Used in the perface. "To eat bread with champing", "never nibble the word" expressions are exist in Nakhchivan.

* Употреблено во вступлении. В Нахчыване используются выражения "Принимать пищу лопая, уплетая", "Не уплетай слова, выражайся внятно".

GÖTÜRƏCƏK OLURSAN, YİĞİTLİGÜM SƏNİ TUTSUN, AĞAC!*

*IF YOU WILL TAKE ME LET MY BRAVERY HOLD YOU TREE**

*ЕСЛИ ПОТЕРПИШЬ, ДА ПОПЛАТИШЬСЯ ТЫ ЗА МОЕ МОЛОДОЧЕСТВО, ДЕРЕВО**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda ağac kultu (inamı) vardır.

* Used in the II boy. Tree cult exist in Nakhchivan.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване существовал культ дерева.

GÖYGİ - GÜYƏGİ*

*GOYGI-GUYAGI (SON-IN-LOW)**

*ГЁЙГИ - ГЮЕГИ (ЗЯТЬ)**

* Müqəddimədə və I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda giyəv-gev şəklində rast gəlirik. Giyəv qızın, bacının həyat yoldaşına deyirlər.Yeznə, kürəkən variantları da vardır.

* Used in perface and the I boy. We meet this word in Nakhchivan in the form of giyev-gev. Son-in-low is the husband of daughter. It has yezna and kurakan forms too.

* Употреблено во вступлении и в I сказании. В Нахчыване встречаются в форме "гиев" – "гев". "Гиев" – муж дочери или сестры. Имеются также варианты "езне", "кюрекен" (зять).

GÜNBƏD (GÜNBƏZ)*

*DOME**

*КУПОЛ**

* VIII boyda işlənmişdir. Yarımdairə şəklində tavanla örtülən bina.

*Used in the VIII boy. A building covered with semicircular ceiling.

* Употреблено в VIII сказании. Имеется в виду дом с куполообразной крышей.

GÜRZ*

*MACE**

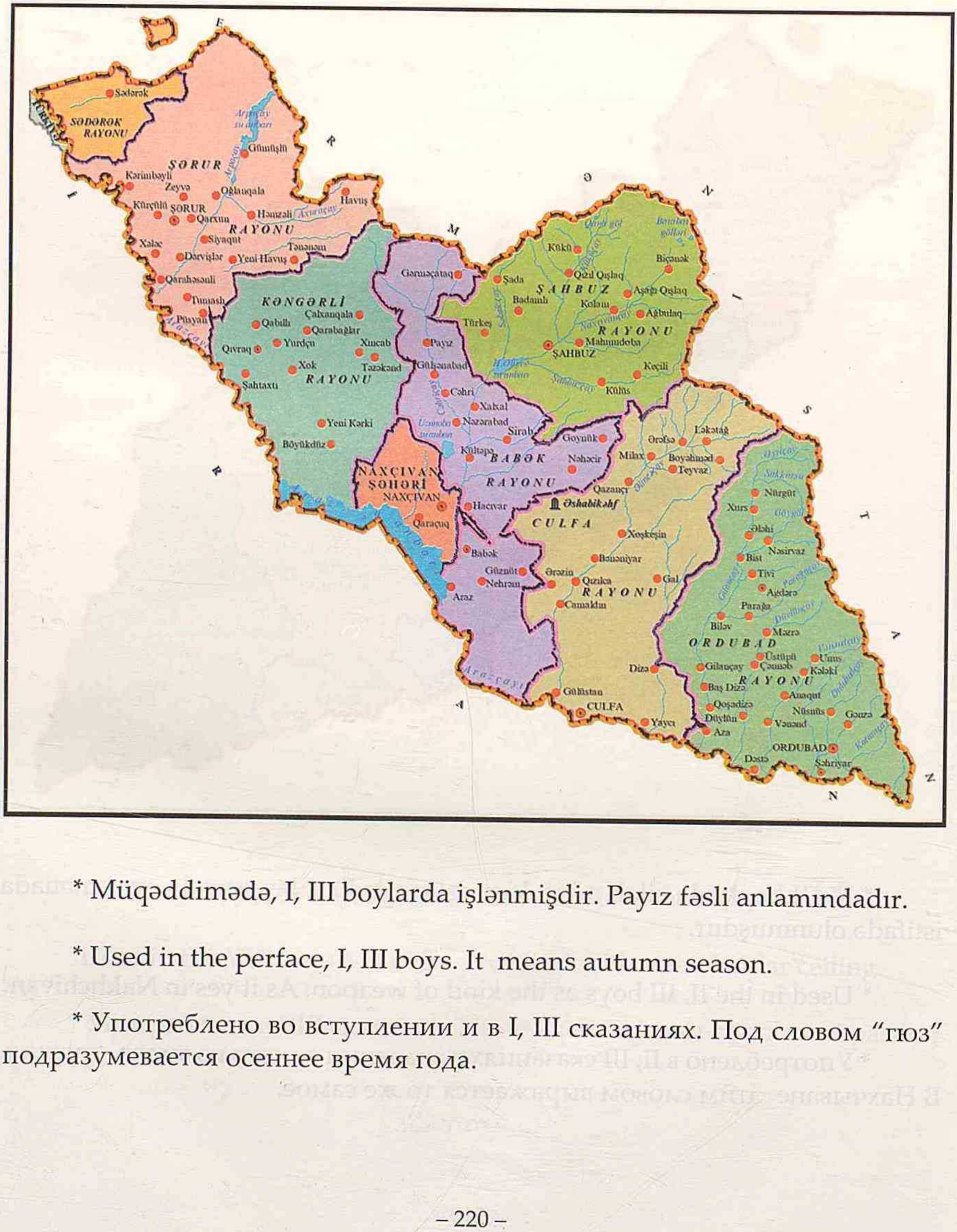
*ГЮРЗ (БУЛАВА)**

Heydərabad
Sədərək
SƏDƏRƏK RAYONU
TÜRKİYƏ
Gümüşlü
ŞƏRUR
Kərimbəyli
Zeyvə
Oğlanqala
Mahmudkənd
Kürçülü
ŞƏRUR
Qarxun
Həmzəli
Havuş
RAYONU
Çərçiboğan
Xələc
Siyaqut
Dərvişlər
Yeni Havuş
Tənənam
Ələkli
Qarahəsənli
Ərəbyengicə
Tumaslı
Püsyan
KƏNGƏRLİ
Çalxanqala
Qabıllı
Qarabağlar
Qıvraq
Yurdçu
Xıncab
Xok
Təzəkənd
RAYONU
Şahtaxtı
Yeni Kərki
Böyükdüz
Yuxarı Buzqov
Gərnəçətaq
Payız
Cəhri
Xalxal
Nəzərabad
Yuxarı Uzunoba
Külтəpə
Sirab
BABƏK
RAYONU
Zeynəddin
Yarımca
Hacıvar
Nəhəcir
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
NAXÇIVAN
Qarançuq
Babək
Güznüt
Nehrəm
Araz
Bənəniyar
Saltaq
Ərəzin
Əbrəqunus
Qızılca
Camaldın
CULFA
Əshabikəhf
Xanəgah
Əlincə
Şurud
Gal
RAYONU
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Dizə
Küküt
Qızıl Qışlaq
Biçənək
Şadə
ŞAHBUZ
Aşağı Qışlaq
Badamlı
Kólanı
Gömür
Ayrınc
Ağbulaq
Türkeş
Badamlı
RAYONU
Mahmudöba
Daylaqlı
ŞAHBUZ
Şahbuzkənd
Keçili
Külüs
Göynük
Nəhəcir
Milax
Boyəhmad
Teyvaz
Qazançı
Ələhi
Xurs
Nürgüt
Nəsirvaz
Bist
Tivi
Ağdərə
Parağa
Biləv
Məzrə
ORDUBAD
Üstüpü
Ünus
Gilançay
Çənnəb
Kələki
RAYONU
Baş Dizə
Anaqut
Qoşadizə
Nüsnüs
Gəmzə
Düylün
Vənənd
Aza
ORDUBAD
Dəstə
Şəhriyar
Ərəfsə
Ləkətağ
Araz
Araz
Araz

GÜZ*

*AUTUMN**

*ОСЕНЬ**

* Müqəddimədə, I, III boylarda işlənmişdir. Payız fəsli anlamındadır.

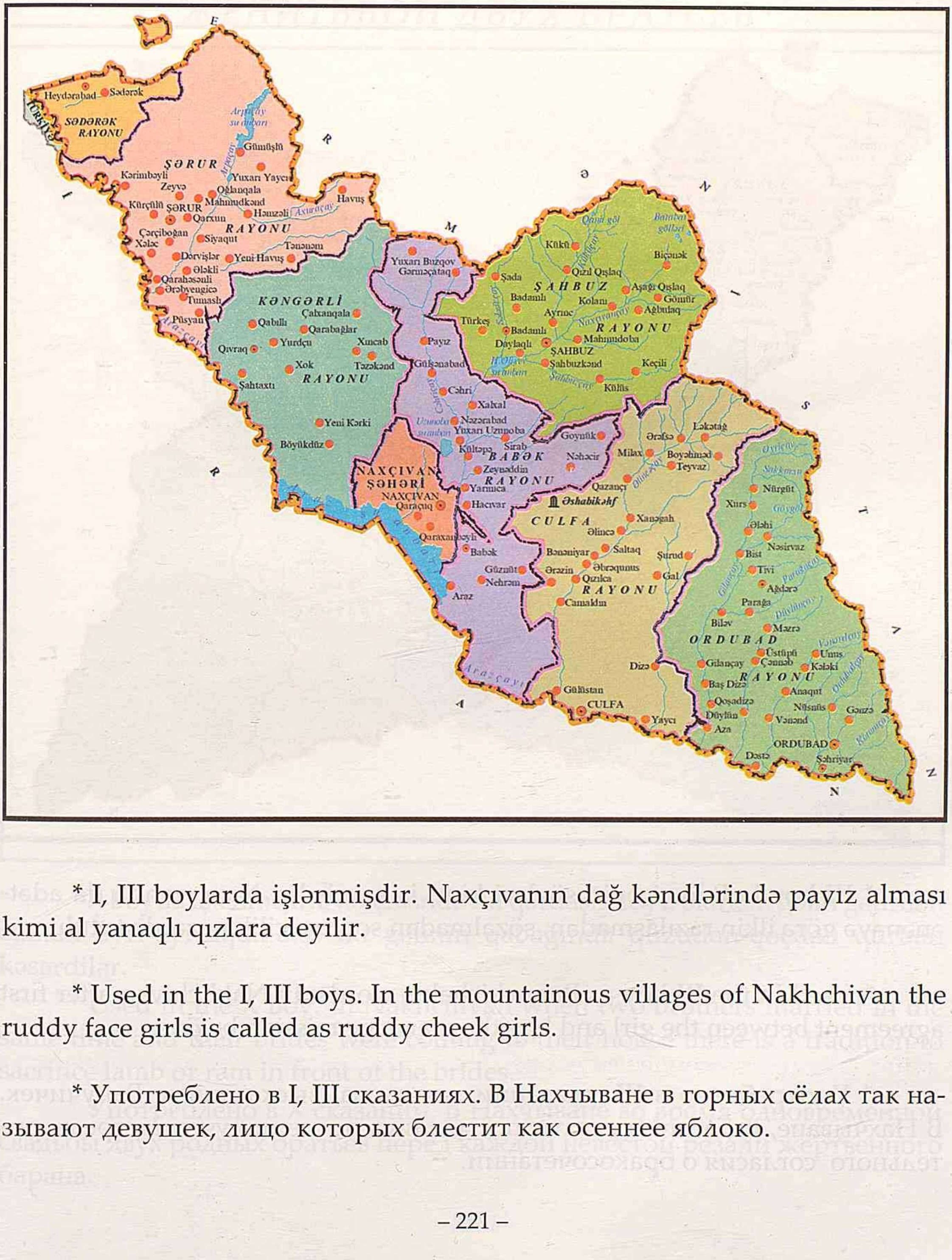
* Used in the perface, I, III boys. It means autumn season.

* Употреблено во вступлении и в I, III сказаниях. Под словом "гюз" подразумевается осеннее время года.

GÜZ ALMA YANAQLI*

*AUTUMN APPLE CHEEK**

*ГЮЗ АЛМА ЯНАГЛЫ (КРАСНОЩЕКАЯ)**

* I, III boylarda işlənmişdir. Naxçıvanın dağ kəndlərində payız alması kimi al yanaqlı qızlara deyilir.

* Used in the I, III boys. In the mountainous villages of Nakhchivan the ruddy face girls is called as ruddy cheek girls.

* Употреблено в I, III сказаниях. В Нахчыване в горных сёлах так называют девушек, лицо которых блестит как осеннее яблоко.

HƏMAN İMDİ İLƏRÜ TURMAQ GƏRƏK, BƏG OĞLI*

*NOW IT IS NECESSARY TO BE CLOSE, BEY`S SON**

*КОГДА ТАК СЛУЧИЛОСЬ, ТО НАДО ИДТИ ВПЕРЕД, СЫН БЕКА**

* III boyda Banıçiçəyin sözləri kimi işlənmişdir. Naxçıvanda da adət-ənənəyə görə ilkin razılaşmadan, sözalmadan sonra elçilik nəzərdə tutulur.

* Used in the III boy as Banuchichak`s words. In Nakhchivan after first agreement between the girl and boy the marriage mission begins.

* Употреблено в III сказании как слова, высказанные Банучичек. В Нахчыване, по обычаю, сваты посылались после получения предварительного согласия о бракосочетании.

İKİ QARDAŞIN EYNİ ZAMANDA EVLƏNMƏSİ İLƏ BAĞLI İNANC*

*THE BELIEF RELATED TO TWO BROTHER`S MARRIAGE IN THE SAME TIME**

*ПОВЕРЬЕ, СВЯЗАННОЕ С ОДНОВРЕМЕННОЙ ЖЕНИТЬБОЙ ДВУХ БРАТЬЕВ**

* X boyda işlənmişir. Naxçıvanda iki qardaşın toyu olarkan gəlin gətirilən zaman ayrı-ayrılıqda hər iki gəlinin qabağında quzudan-qoçdan qurban kəsərdilər.

* Used in the X boy. In Nakhchivan when two brothers married in the same time and their brides were coming to their house there is a tradition to sacrifice lamb or ram in front of the brides.

* Употреблено в X сказании. В Нахчыване во время одновременной свадьбы двух родных братьев перед каждой невестой резали жертвенного барана.

İLXIÇI, İLXI*

*HERDSMAN, HERD**

*ТАБУНЩИК, ТАБУН**

* III boyda işlənmişdir. İlxıçı at sürüsünə baxan, onu otaran şəxsə, ilxı isə at sürüsünə deyirlir.

* Used in the III boy. Ilkhichi is a herdsman, ilkhi is a herd in Nakhchivan.

* Употреблено в III сказании. "Илхы" – это табун (стадо лошадей), а "илхычы" – табунщик (пастух при табуне).

İT - QURD İNAMI*

*DOG OR WOLF BELIEF**

*ВЕРА В ВОЛКОВ И СОБАК**

* II boyda işlənmişir. Naxçıvanda da eyni inanc sistemi mövcuddur.

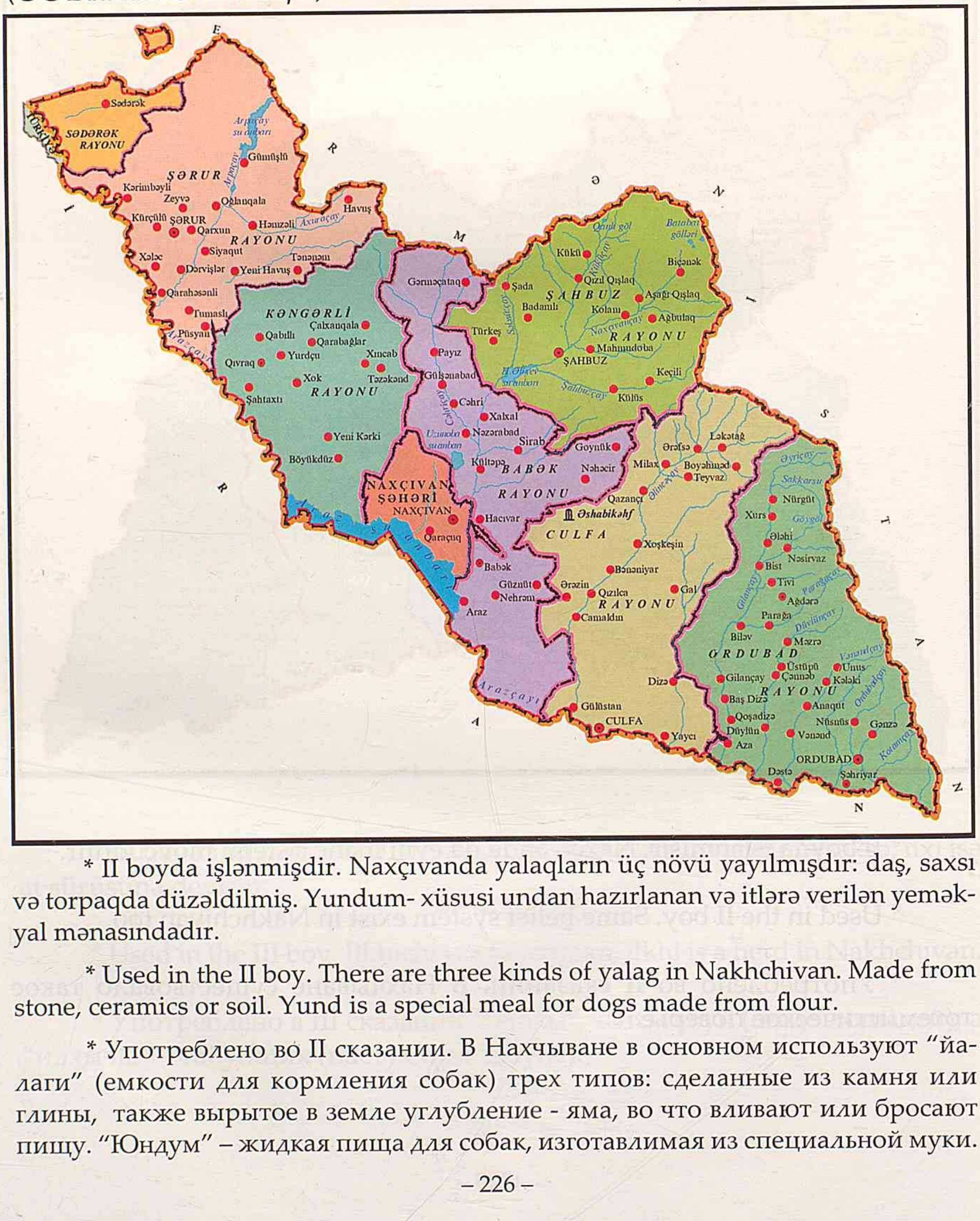
* Used in the II boy. Same belief system exist in Nakhchivan too.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване существовало такое тотемистическое поверье.

İTÜM İLƏ BİR YALAQDA YUNDUM İÇƏN AZĞUN KAFƏR*

*DRINKING MY YUND WITH MY DOG FROM THE SAME YALAG, WILD GIAOUR**

ПОДЛЫЙ ГЯУР, ТЫ ДОСТОИН ТОЛЬКО ТОГО, ЧТОБЫ ХЛЕБАТЬ ЮНДУМ (СОБАЧЬЮ ПИЩУ) ВМЕСТЕ С НЕЙ ИЗ ОДНОЙ ПОСУДЫ

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda yalaqların üç növü yayılmışdır: daş, saxsı və torpaqda düzəldilmiş. Yundum- xüsusi undan hazırlanan və itlərə verilən yemək-yal mənasındadır.

* Used in the II boy. There are three kinds of yalag in Nakhchivan. Made from stone, ceramics or soil. Yund is a special meal for dogs made from flour.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване в основном используют "йалаги" (емкости для кормления собак) трех типов: сделанные из камня или глины, также вырытое в земле углубление - яма, во что вливают или бросают пищу. "Юндум" – жидкая пища для собак, изготавлимая из специальной муки.

XALİCƏ (XALÇA)*

*KHALIJA (CARPET)**

*ХАЛИДЖЕ (КОВЕР)**

* I, VII boylarda rast gəlinir. Naxçıvanda xalça kimi işlədilir.

* It is met in the I, VII boys. It is used as carpet form in Nakhchivan.

* Встречается в I, VII сказаниях. В Нахчыване употребляется в значении ковра.

XAN*

*KHAN**

*XAH**

* Bir neçə boyda işlənmişdir. Orta əsrlər zamanı Azərbaycanda feodal hakimlərə verilən və onların adlarının sonuna əlavə olunan titul.

* Used in some boys. The title given to the feudal lords in the Middle Ages in Azervaijan. This title was also added to the end of their names.

* Употреблено в нескольких сказаниях. В средние века титул "хан" присваивался феодальным правителям в Азербайджане, что добавлялось к их личным именам.

XANIM*

*KHANIM (MADAME)**

*ХАНЫМ (ГОСПОЖА)**

* I, II, III, boylarda işlənmişdir. Orta əsrlər zamanı xan arvadlarına, kübar ailələrin qadınlarına müraciət forması.

* Used in the I, II, III boys. In the Middle Ages a resort form to khan`s wives or the women of the aristocrat families.

* Употреблено в I, II, III, сказаниях. В средних веках являлось формой обращения к женам ханов, женщинам-аристократкам вообще.

XATUN*

*KHATUN**

*ХАТУН**

* I və s. boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda hökmdar, əyan xanımı, həyat yoldaşı mənasını ifadə edir.

* Used in the I and etc. boys. In Nakhchivan it is expressing the monarchess`s or lord`s wife.

* Употреблено в I и др. сказаниях. В Нахчыване это слово означает титул, который носят женщины-аристократки, жёны правителей и правительницы.

XINA*

*HENNA**

*XHA**

* II boyda işlənmişdir. Şadlıq, yasdançıxma rəmzi hesab edilir.

* Used in the II boy. It is the symbol of the gladness and ending of the mourning party.

* Употреблено в II сказании. Использование хны считалось признаком веселья, символом ритуального прекращения траура.

XÜMRƏ*

*KHUMRA**

*ХЮМРЕ**

* IV boyda işlənmişdir. Naxçıvanda xum şəklində, şərab, ərzaq məhsulu yığılan böyük saxsı qab anlamını ifadə edir.

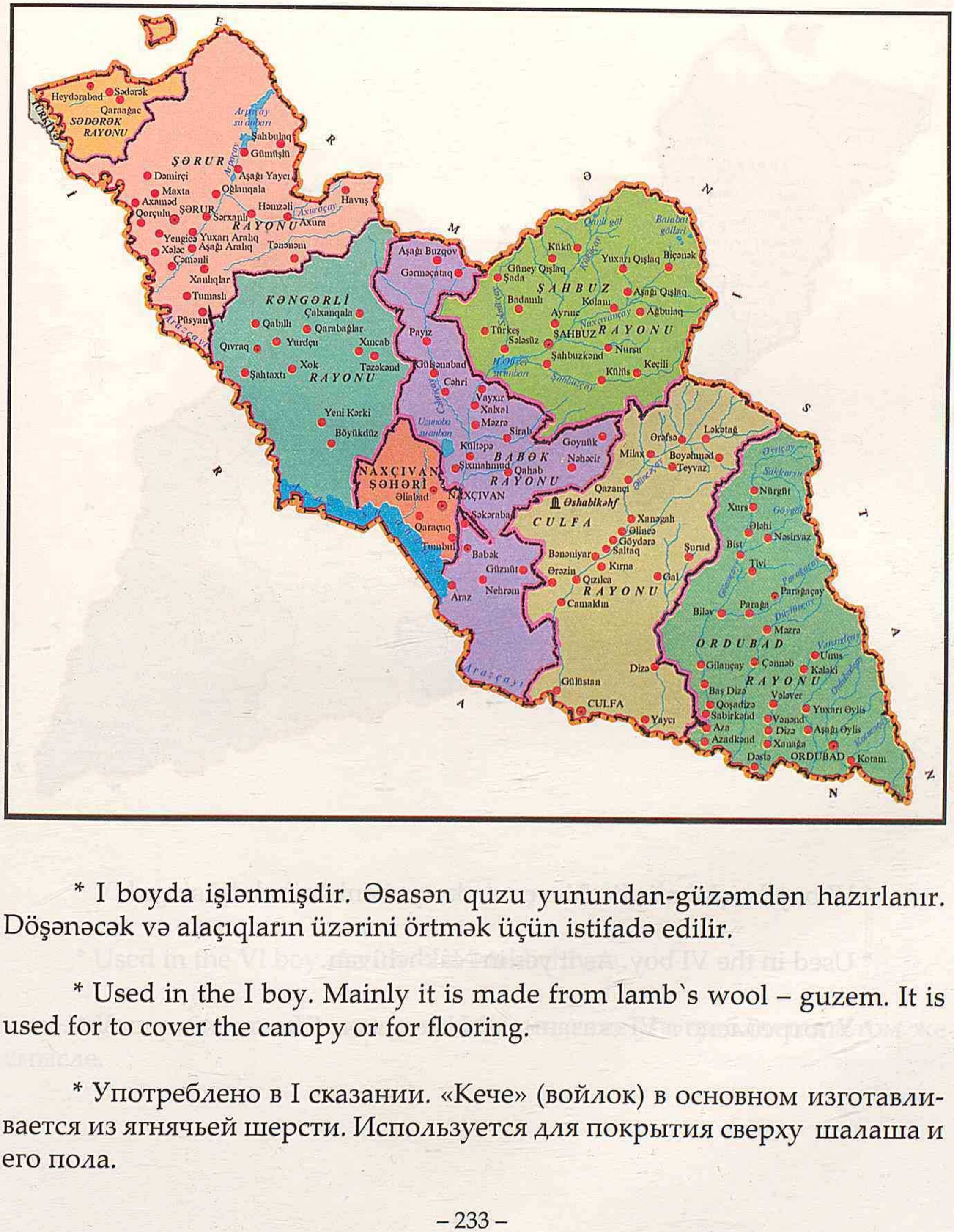
* Used in IV boy. In Nakhchivan it is used in khum form and expressing a big pottery ware for keeping foods and wine.

* Употреблено в IV сказании. Большой глиняный кувшин, используемый для хранения вина или же иных продуктов. В Нахчыване это слово в виде "хум" употребляется в том же смысле.

KEÇƏ*

*FELT**

*ВОЙЛОК**

* I boyda işlənmişdir. Əsasən quzu yunundan-güzəmdən hazırlanır. Döşənəcək və alaçıqların üzərini örtmək üçün istifadə edilir.

* Used in the I boy. Mainly it is made from lamb`s wool – guzem. It is used for to cover the canopy or for flooring.

* Употреблено в I сказании. «Кече» (войлок) в основном изготавливается из ягнячьей шерсти. Используется для покрытия сверху шалаша и его пола.

KƏBİN*

*MARRIAGE CONTRACT**

*БРАЧНЫЙ АКТ**

* VI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda eyni anlamdadır.

* Used in the VI boy. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в VI сказании. В Нахчыване имеет тот же смысл.

KƏKLİK*

*PARTRIDGE**

*КУРОПАТКА**

* VI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda eyni anlamdadır.

* Used in the VI boy. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в VI сказании. В Нахчыване употребляется в том же смысле.

KƏTAN*

*FLAX **

*LËN**

* VI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamı ifadə edir.

* Used in the VI boy. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в VI сказании. В Нахчыване имеется ввиду полотно, сделанное из льна.

KİŞ*

*KISH**

*КИШ (КОЛЧАН)**

* III boyda dəridən hazırlanmış ox yığmaq üçün qab mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamı ifadə edir.

* Used in the III boy in the meaning of a skin bag for to put arrows. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в III сказании в значении колчана, особой сумки-чехла из кожи животного, для ношения стрел. В Нахчыване это слово выражает то же самое.

KOMA*

*KOMA (SHANTY)**

*KOMA (ИЗБА)**

* V, VI, IX boylarda "daxma", "ev" mənalarında işlənmişdir. Naxçıvanda eyni anlamdadır.

* Used in the V, VI,IX boys in the meanings of "hut", "house". As it yes in Nakhchivan.

* В V, VI, IX сказаниях это слово употреблено в значении избы или же маленького домика. В Нахчыване оно означает то же самое.

KÖMƏC*

*KOMAJ**

*KËMEДЖ**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda kökə, kömbə mənalarında mövcuddur.

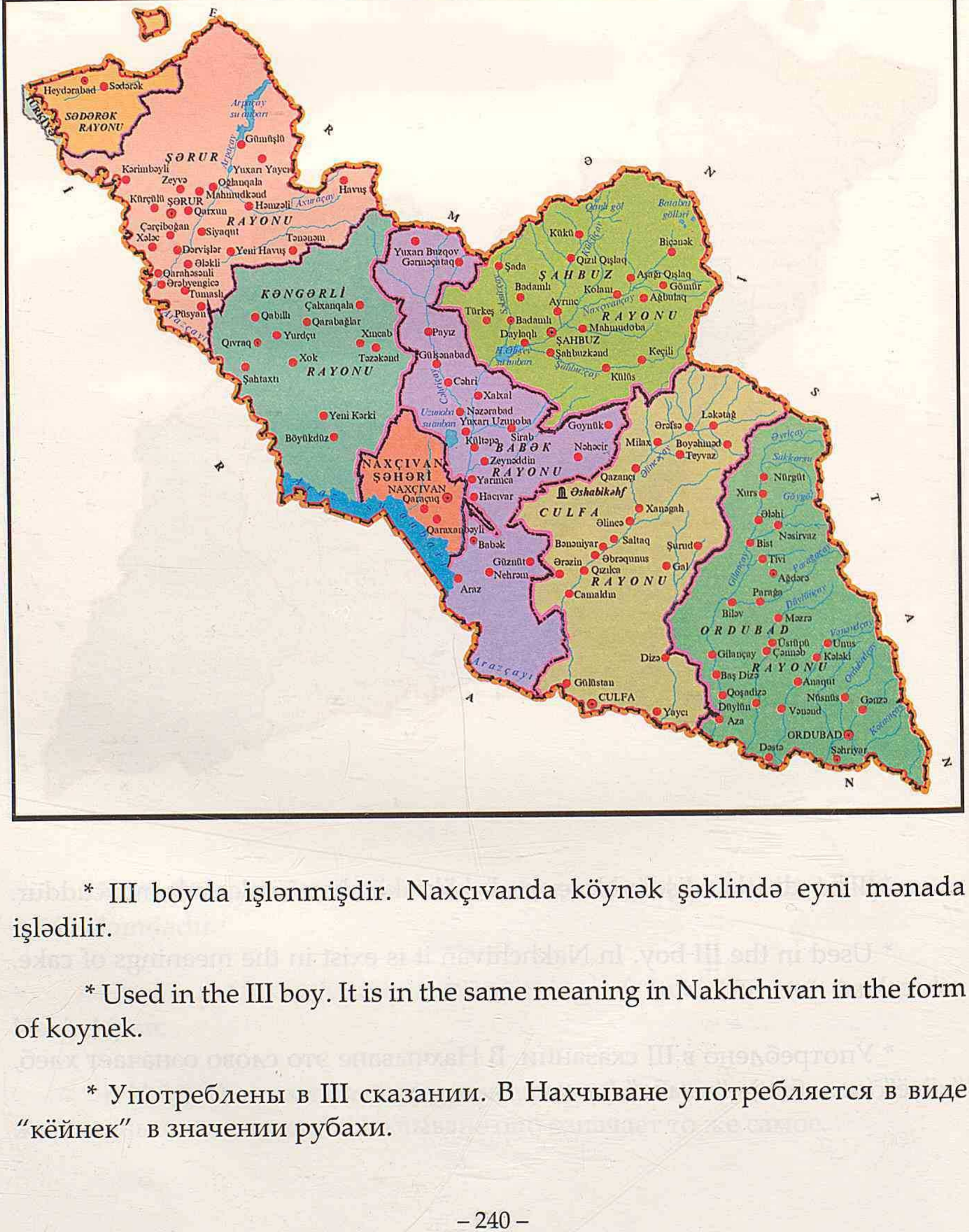
* Used in the III boy. In Nakhchivan it is exist in the meanings of cake, ash-cake.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване это слово означает хлеб, "кёкё" (колобок), "кембе" (калач).

KÖMLƏK, KÖNLƏK*

*KOMLAK, KONLAK (SHIRT)**

*KËMЛEK, KËHЛEK (РУБАХА)**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda köynək şəklində eyni mənada işlədilir.

* Used in the III boy. It is in the same meaning in Nakhchivan in the form of koynek.

* Употреблены в III сказании. В Нахчыване употребляется в виде "кёйнек" в значении рубахи.

KÖŞƏK*

*KOSHAK (CAMEL`S CALF) **

*KЁШЕК (ВЕРБЛЮЖЁНОК)**

* IV boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da dəvə balası anlamındadır.

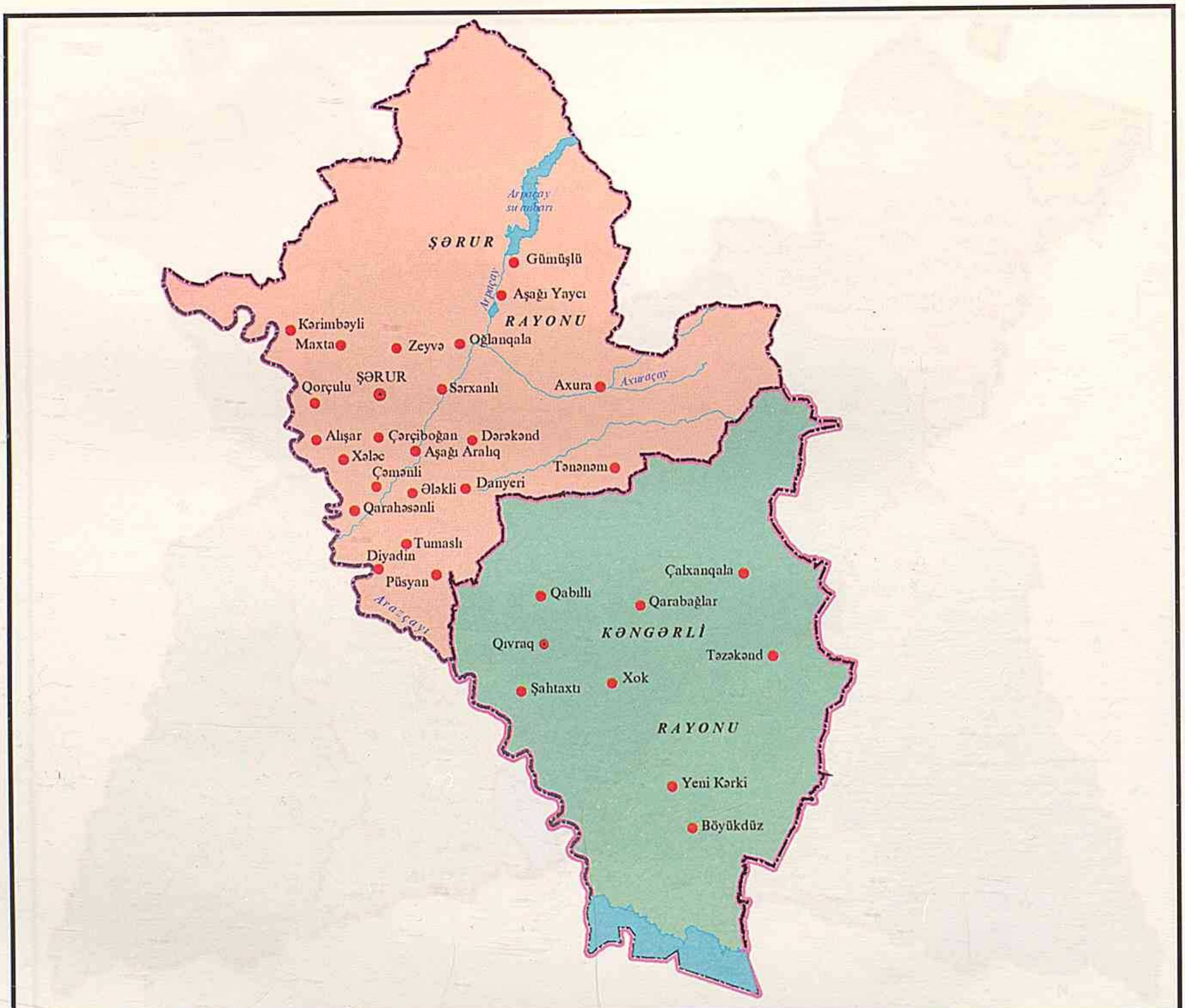
* Used in IV boy. In Nakhchivan it is in the meaning of camel`s calf (just born camel).

* Употреблено в IVсказании. В Нахчыване слово "кёшек" означает "верблюжёнок".

KUMA*

*KUMA**

*КУМА**

* II boyda işlənmişdir. Şərur və Kəngərli rayonlarında "qohum-qəbilə" mənasında rast gəlinir.

* Used in the II boy. It is met in Sharur and Kangarli regions in the meaning of "relative, tribe".

* Употреблено во II сказании. В Шарурском и Кенгерлинском райо - нах этим словом иногда называют родню, сородичей.

KÜL TƏPƏCİK OLMAZ*

*ASHES CAN`T BECOME LITTLE HILL**

*ИЗ ЗОЛЫ БУГРА НЕ БУДЕТ**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Naxçıvanda "küldən təpə olmaz", "başına kül qoyacaqsan uca küllükdən qoy" ifadələri vardır.

* Used in the perface. The phrases of "ashes can`t become hill", "if you want to put ashes on your head take it from ashery" are exist in Nakhchivan.

* Употреблено во вступлении. В Нахчыване имеются выражения "Из золы бугра не будет", "Если хочешь себе пепел на голову, то бери его где навалом".

KÜLÜNG*

*PICKAXE**

*КИРКА**

* IV boyda işlənmişdir. Təsərrüfatda daş çıxarılmasında, torpaqda, mədən-qazma işlərində istifadə olunan, bir ucu sivri, digər ucu enli olan alət.

* Used in the IV boys. It is a gabled tool used in lithotomy, ground or mining economy.

* Употреблено в IV сказании. Кирка – это ручной двусторонний инструмент, имеющий шип и узкое мотыжное лезвие и который предназначен для работ в хозяйстве по коменистому грунту, а также для работ на рудниках.

KÜRK*

*KURK (SHEEPSKIN COAT)**

*КЮРК (ТУЛУП)**

* II boyda işlənmişdir. Qoyun dərisindən hazırlanan kişi geyimi.

* Used in the II boy. A dress for men made from sheep skin.

* Употреблено в II сказании. "Кюрк" (тулуп) - это мужская одежда, изготовленная из овечьей шкуры.

QAFTAN*

*GAFTAN**

*КАФТАН**

* II, III, IX, XII boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda üst geyim növü mənasındadır.

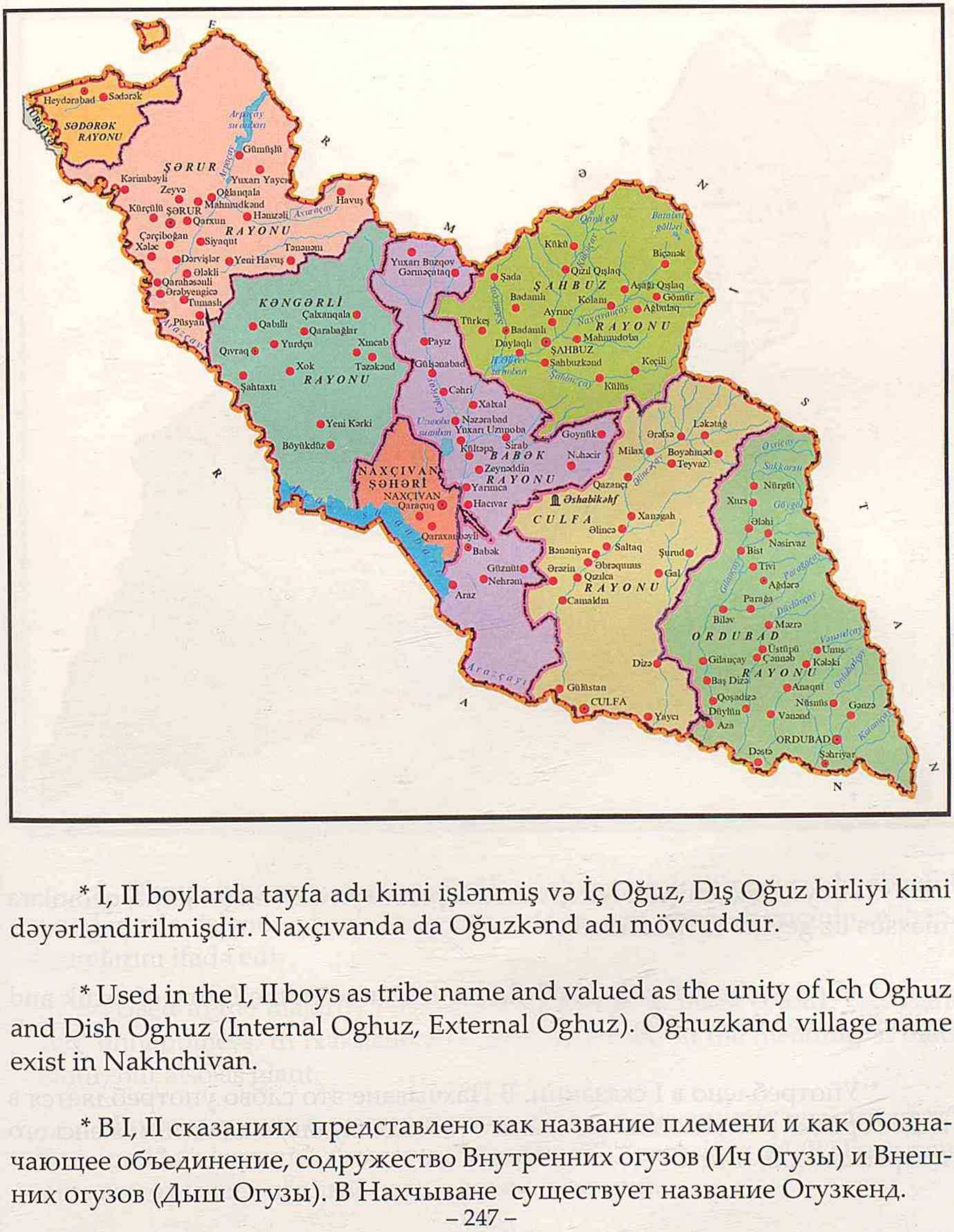
* Used in the II, III, IX, XII boys. In Nakhchivan it is one of the kind of the clothes.

* Употреблено в II, III, IX, XII сказаниях. В Нахчыване имеется в виду кафтан – особый тип верхней одежды.

QALIN OĞUZ*

*GALIN OGHUZ**

*ГАЛЫН ОГУЗ**

* I, II boylarda tayfa adı kimi işlənmiş və İç Oğuz, Dış Oğuz birliyi kimi dəyərləndirilmişdir. Naxçıvanda da Oğuzkənd adı mövcuddur.

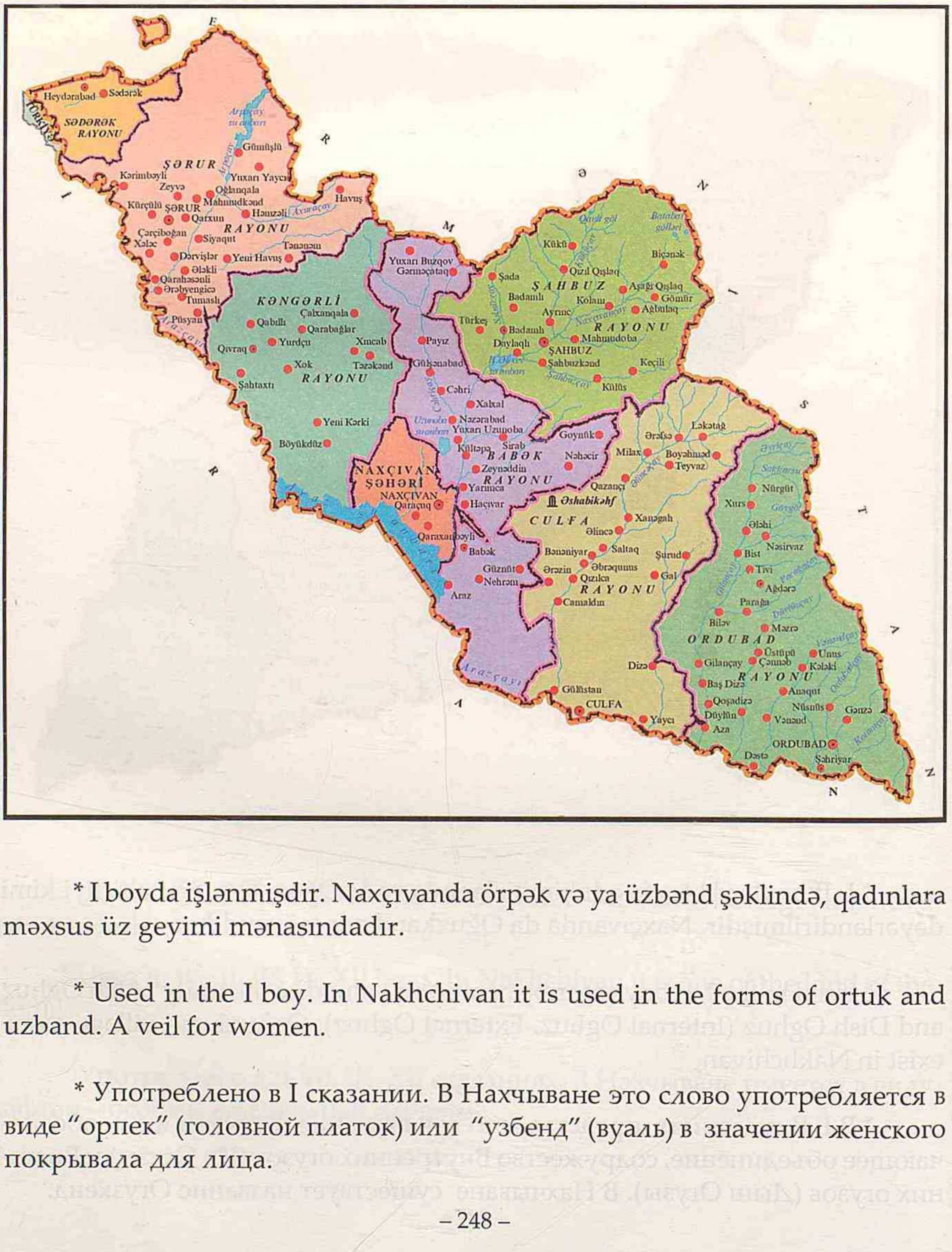
* Used in the I, II boys as tribe name and valued as the unity of Ich Oghuz and Dish Oghuz (Internal Oghuz, External Oghuz). Oghuzkand village name exist in Nakhchivan.

* В I, II сказаниях представлено как название племени и как обозначающее объединение, содружество Внутренних огузов (Ич Огузы) и Внешних огузов (Дыш Огузы). В Нахчыване существует название Огузкенд.

QAPAQ*

*GAPAG (A VEIL)**

*ГАПАГ (ГОЛОВНОЙ ПЛАТОК)**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda örpək və ya üzbənd şəklində, qadınlara məxsus üz geyimi mənasındadır.

* Used in the I boy. In Nakhchivan it is used in the forms of ortuk and uzband. A veil for women.

* Употреблено в I сказании. В Нахчыване это слово употребляется в виде "орпек" (головной платок) или "узбенд" (вуаль) в значении женского покрывала для лица.

QARA*
*GARA**
*ГАРА**

* Əksər boylarda rəng, böyük, nəhəng, hündür, uca, bədbəxtlik mənalarında işlənmişdir. Naxçıvanda daha çox rəng, həmçinin nəhəng anlamlarını ifadə edir.

* Used in the majority boys in the meanings of black colour, big, giant, high, unhappiness. In Nakhchivan it is mostly used in the meaning of black colour, but also as giant.

* Во большинстве сказаний употреблено в значениях "черный цвет", "большой", "могучий", "высокий", "высший", "несчастный". В Нахчыване чаще всегозначает чёрный цвет, а также могучий.

QARA BUĞA DƏRİSİNDƏN BEŞİGİNİN YAPUĞI OLAN*

*THE MAN WHOSE CRADLE HAS A VALVE MADE FROM BLACK BULL`S SKIN**

*КОЛЫБЕЛЬ, ИЗГОТОВЛЕННАЯ ИЗ КОЖИ ЧЁРНОГО БЫКА**

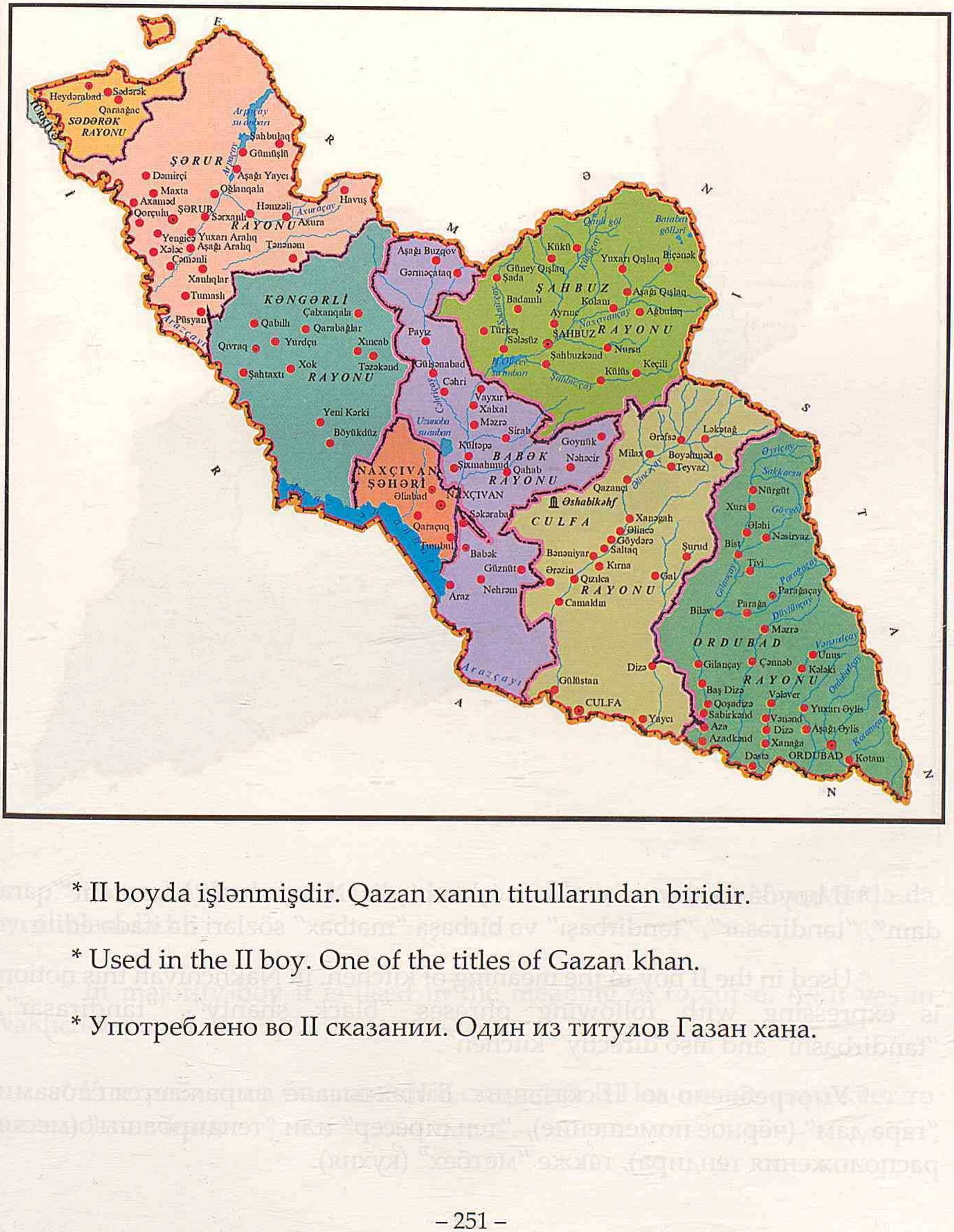

* II boyda nənni mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da nənni sözünə rast gəlinir.

* Used in the II boy in the meaning of cradle. In Nakhchivan the word cradle is met too.

* Во II сказании употреблено в значении *люльки* - висячей колыбели. В Нахчыване также встречается слово "ненни" (*люлька*).

"QARAÇUĞUN QAPLANI"*
GARACHUGUN GAPLANI *
ГАРАЧУГУН ГАПЛАНЫ *

* II boyda işlənmişdir. Qazan xanın titullarından biridir.

* Used in the II boy. One of the titles of Gazan khan.

* Употреблено во II сказании. Один из титулов Газан хана.

QARA MÜDBAQ DİKİLİ*

*BLACK BUILT KITCHEN**

*ЧЕРНОЕ КУХОННОЕ ПОМЕЩЕНИЕ**

* II boyda mətbəx mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda bu anlam "qara dam", "təndirəsər", "təndirbaşı" və birbaşa "mətbəx" sözləri ilə ifadə edilir.

* Used in the II boy in the meaning of kitchen. In Nakhchivan this notion is expressing with following phrases "black shanty", "tandirasar", "tandirbashi" and also directly "kitchen".

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване выражается словами "гара дам" (чёрное помещение), "тендиресер" или "тендирбашы" (место расположения тендира), также "метбех" (кухня).

QARĞAMAQ*

*TO CURSE **

*ПРОКЛИНАТЬ**

* Əksər boylarda qarğış etmək mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* In majority boy it is used in the meaning of to curse. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в большинстве сказаний. В Нахчыване выражает то же самое значение.

QARĞU*

*GARGU (RUSH)**

*ГАРГУ (КАМЫШ)**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda çoxillik qamış növünün adı kimi rast gəlinir.

* Used in the II boy. We meet this word in Nakhchivan as the name of the reed.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване иногда встречается как название вида многолетнего камышового тростника.

QARUCIQ*

*GARUJIG**

*ГАРУДЖИГ**

Sədərək
SƏDƏRƏK RAYONU
TÜRKİYƏ
Arpaçay su anbarı
Gümüşlü
ŞƏRUR
Arpaçay
Kərimbəyli
Zeyvə
Oğlanqala
Havuş
Kürçülü
ŞƏRUR
Qarxun
Hənzəli
Axuraçay
RAYONU
Xələc
Siyaqut
Tənənam
Dərvişlər
Yeni Havuş
Qarahəsənli
Tumaslı
Püsyan
Araz
KƏNGƏRLİ
Çalxanqala
Qabıllı
Qarabağlar
Qıvraq
Yurdçu
Xınçab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
RAYONU
Yeni Kərki
Böyükdüz
Gərməçataq
Payız
Gülşənabad
Cəhri
Xalxal
Uzunoba su anbarı
Nəzərabad
Sirab
Külüstan
BABƏK
RAYONU
Nəhəcir
Qazançı
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
NAXÇIVAN
Hacıvar
Qarıçıq
Babək
Güznüt
Nehrəm
Araz
Əshabikəhf
CULFA
Xoşkeşin
Bənəniyar
Ərəzin
Qızılca
Gal
RAYONU
Camaldın
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Şahbuz çayı
Külüs
Şahbuz su anbarı
Keçili
Şahbuz
Türkeş
Şəkərçay
Badamlı
Kolanı
Naxavarçay
Ağbulaq
RAYONU
Mahmudoba
Şada
Qızıl Qışlaq
Aşağı Qışlaq
Küküçay
Kükü
Qızıl göl
Batabat gölləri
Biçənək
ŞAHBUZ
Dizə
Baş Dizə
Qoşadizə
Düylün
Aza
Gilançay
Çənnəb
Üstüpü
Ünüs
Kələki
RAYONU
Anaqut
Nüsnüs
Gəmzə
Vənənd
ORDUBAD
Dəstə
Şəhriyar
Ordubadçay
Vənəndçay
Qoruçay
Milax
Boyəhmədli
Teyvaz
Ələncəçay
Ərəfsə
Ləkətağ
Əyriçay
Sakkarsu
Nürgüt
Xnıs
Göygöl
Ələhi
Nəsirvaz
Bist
Tivi
Ağdərə
Gilançay
Paraqaçay
Parağa
Düylünçay
Bilav
Məzrə
Araz su anbarı
Araz çayı
Araz çayı
Araz çay

QAŞQA*

*PATCH**

*ГАШГА (СВЕТЛОЕ ПЯТНО)**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda alnında ağ olan ata qaşqa at deyərlər.

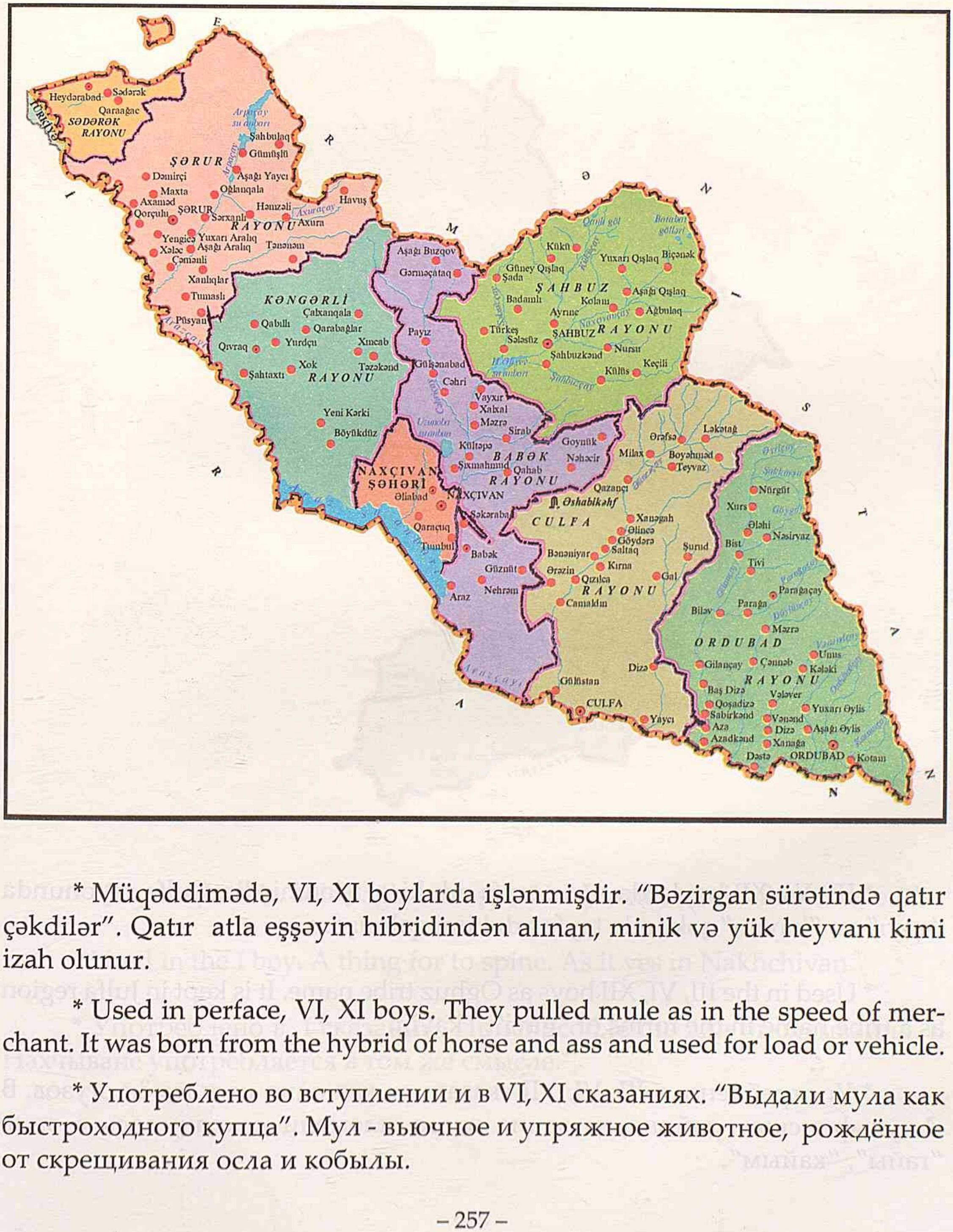
* Used in the II boy. In Nakhchivan a horse which has a white scale on his brow is named patch horse.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване слова "гашга ат" указывают на коня со светлым пятным на лбу.

QATIR*

*MULE**

*МУЛ**

* Müqəddimədə, VI, XI boylarda işlənmişdir. "Bəzirgan sürətində qatır çəkdilər". Qatır atla eşşəyin hibridindən alınan, minik və yük heyvanı kimi izah olunur.

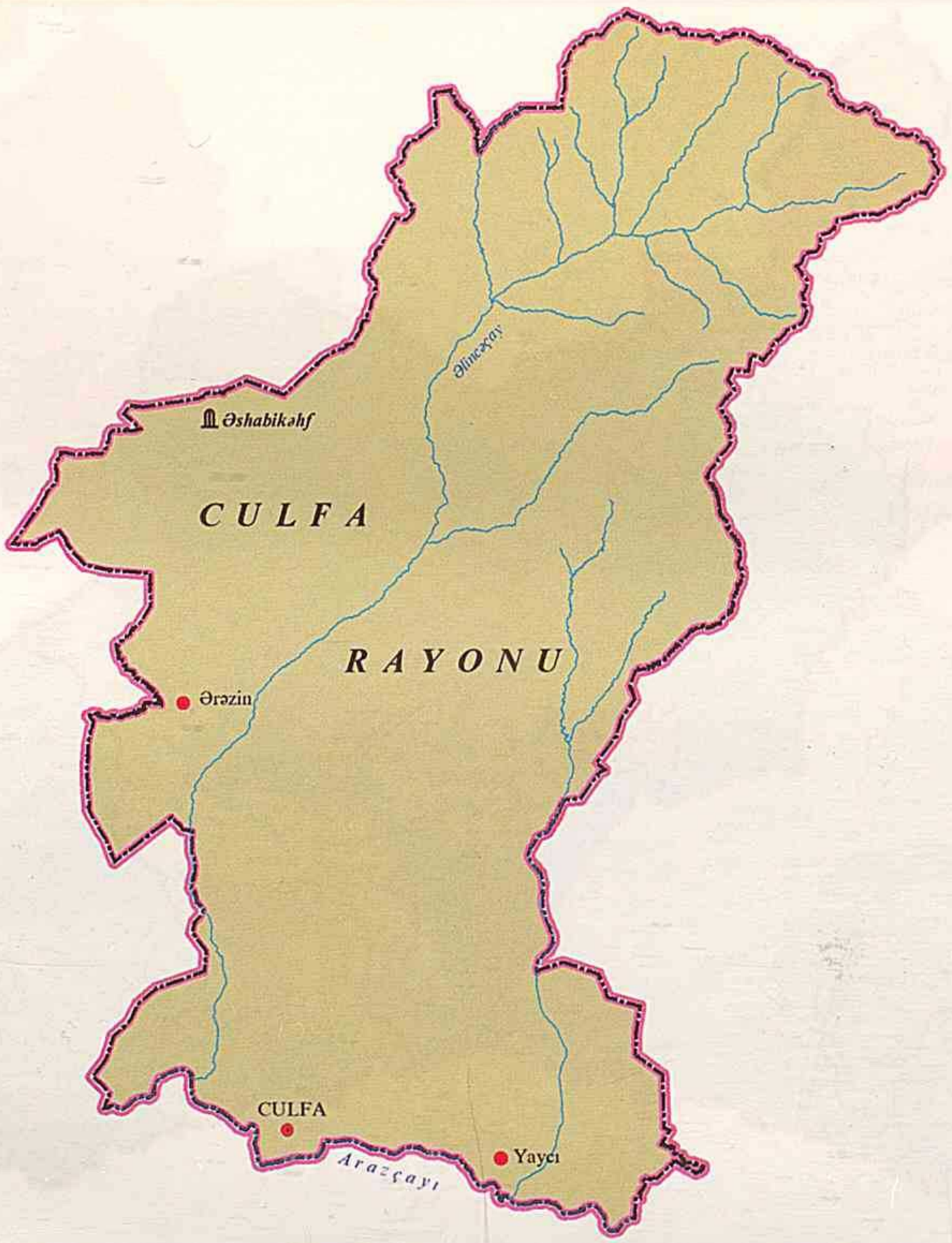
* Used in perface, VI, XI boys. They pulled mule as in the speed of merchant. It was born from the hybrid of horse and ass and used for load or vehicle.

* Употреблено во вступлении и в VI, XI сказаниях. "Выдали мула как быстроходного купца". Мул - вьючное и упряжное животное, рождённое от скрещивания осла и кобылы.

QAYI*

*GAYI**

*ГАЙЫ**

* III, VI, XII boylarda oğuz tayfa adı kimi işlənmişdir. Culfa rayonunda "qayı" və "kayım" şəklində tayfa adı kimi qalmışdır.

* Used in the III, VI, XII boys as Oghuz tribe name. It is kept in Julfa region as a tribe name in the forms of "gayi", "kayim".

* Употреблено в III, VI, XII сказаниях как одно из племён огузов. В Джульфинском районе название этого племени сохранилось в виде "гайы", "кайым".

QAYIŞ*

*BELT**

*РЕМЕНЬ**

* I boyda işlədilir. Belə bağlanan əşya. Naxçıvanda eyni anlamda işlədilir.

* Used in the I boy. A thing for to spine. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в I сказании. Приспособление для опоясывания. В Нахчыване употребляется в том же смысле.

QAYMAQ*

*CREAM**

*ГАЙМАГ (СЛИВКИ)**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda bişirilmiş və ya sərilmiş südün üzü mənasını ifadə edir.

* Used in the II boy. In Nakhchivan it is expressing the cream of the baked milk.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване под этим словом имеются в виду сливки - снятый верхний слой кипяченного или отстоявшего молока.

QAYTABAN*

*GAYTABAN**

*ГАЙТАБАН**

* I boyda dəvələrin saxlandığı yer mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda bəzi kəndlərdə eyni anlamda istifadə olunmuşdur.

* Used in the I boy in the meaning of the place where the camels are kept. It was used in the same meaning in some villages of Nakhchivan.

* Употреблено в I сказании в значении помещения, где содержат верблюдов. В Нахчыване слово "гайтабан" используется в том же смысле.

QAZA BƏNZƏR QIZ-GƏLİNİ AĞ ÇIQARDI, QARA GEYDİ*

*HIS DAUGHTERS AND BRIDES LOOK LIKE GOOSE PUT OFF THEIR WHITE DRESSES AND WORE BLACK ONE**

*МОЛОДЫЕ ЖЕНЩИНЫ СЛОВНО ПАВЛИНЫ СНЯЛИ СВАДЕБНЫЕ ОДЕЖДЫ И НАДЕЛИ ТРАУРНЫЕ**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da yaslı adamların, xüsusən qadınların qara geyinməsi, yumurtanı qara boyamaq, xınanı külə qatmaq adətləri geniş yayılmaqla "qaradan artıq rəng olmaz", "qara yaylıq qalasan" ifadələri formalaşmışdır.

* Used in the III boy. In Nakhchivan the following traditions exist old ones put on black dresses, to black the eggs, to mix henna with ashes. "There is no other colour more than black", "if you to put on black headscarf" expressions exist too.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване были обычаи среди пожилых людей, особенно женщин, при услышании скорбной вести надевать чёрное, красить яйца в чёрный цвет, смешивать хну с золой. Кроме того, существовали вы-

QAZİ*

*GAZI**

*ГАЗИ**

* III, IV, VI boylarda işlənmişdir. Din yolunda, vətən uğrunda düşmənə qarşı vuruşub qalib gələn adam mənasındadır.

* Used in the III, IV,VI boys. The man who fought for his country and religious and wins is named gazi.

* Употреблено в III, IV, VI сказаниях. Имеется в в иду воин-победитель, сражавшийся за веру или же за родину.

QƏBZƏ*

*GABZA (HILT)**

*ГЕБЗЕ (РУКОЯТКА)**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda eyni mənada istifadə olunur.

* Used in the II boy. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено во II сказании. Имеется в виду рукоять, рукоятка меча. В Нахчыване имеет тот же смысл.

QƏDƏH*

*WINEGLASS**

*БОКАЛ**

* I boyda altun sürahi şəklində işlənmişdir. Naxçıvanda da şərab içilən qaba deyilir.

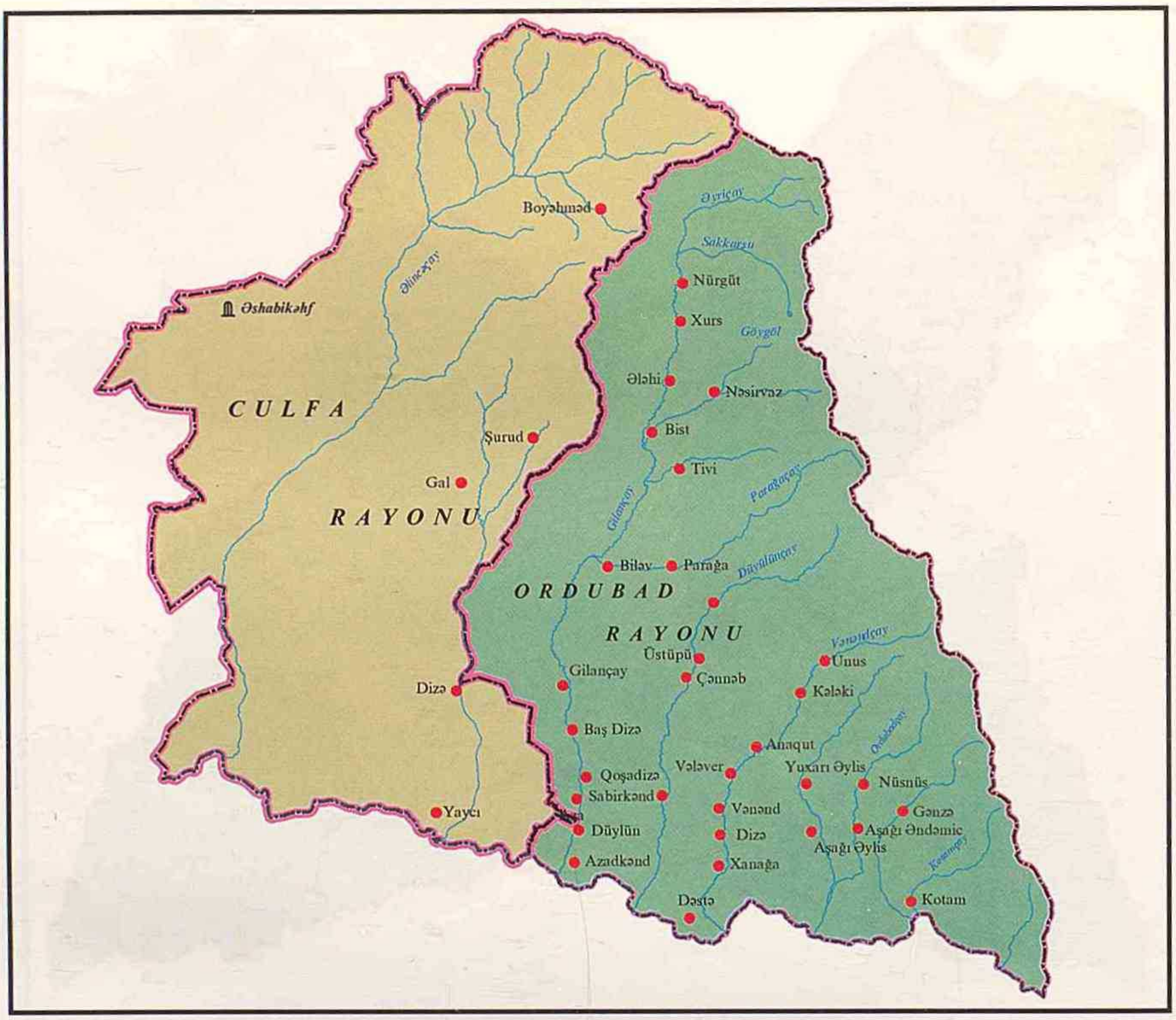
* Used in the I boy in the meaning of golden hand rail. In Nakhchivan it is a glass for wine.

* Употреблено в I сказании в форме "алтун сюрахи" (золотая графинка). В Нахчыване слово "гедех" означает бокал для питья вина.

QIMIZ*

*GIMIZ **

*ГЫМЫЗ (КУМЫС)**

* I boyda işlənmişdir. Ordubad rayonunda "qısıraq südü" mənasında işlədilir.

* Used in the I boy. In Ordubad region it is used as "horse`s milk" meaning.

* Употреблено в I сказании. В Ордубадском районе это слово в виде "гысыраг сюдю" употреблено в значении кобыльего молока.

QIL KƏPƏNƏK-YAPINCI*

*GIL KAPANAK (FELT CLOAK) **

*ГЫЛ КЕПЕНЕК-ЯПЫНДЖИ (ЕПАНЧА)**

* IV, VI boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda keçədən hazırlanan çoban geyimi mənasındadır. Şərur bölgəsində "xıllıx" deyilir.

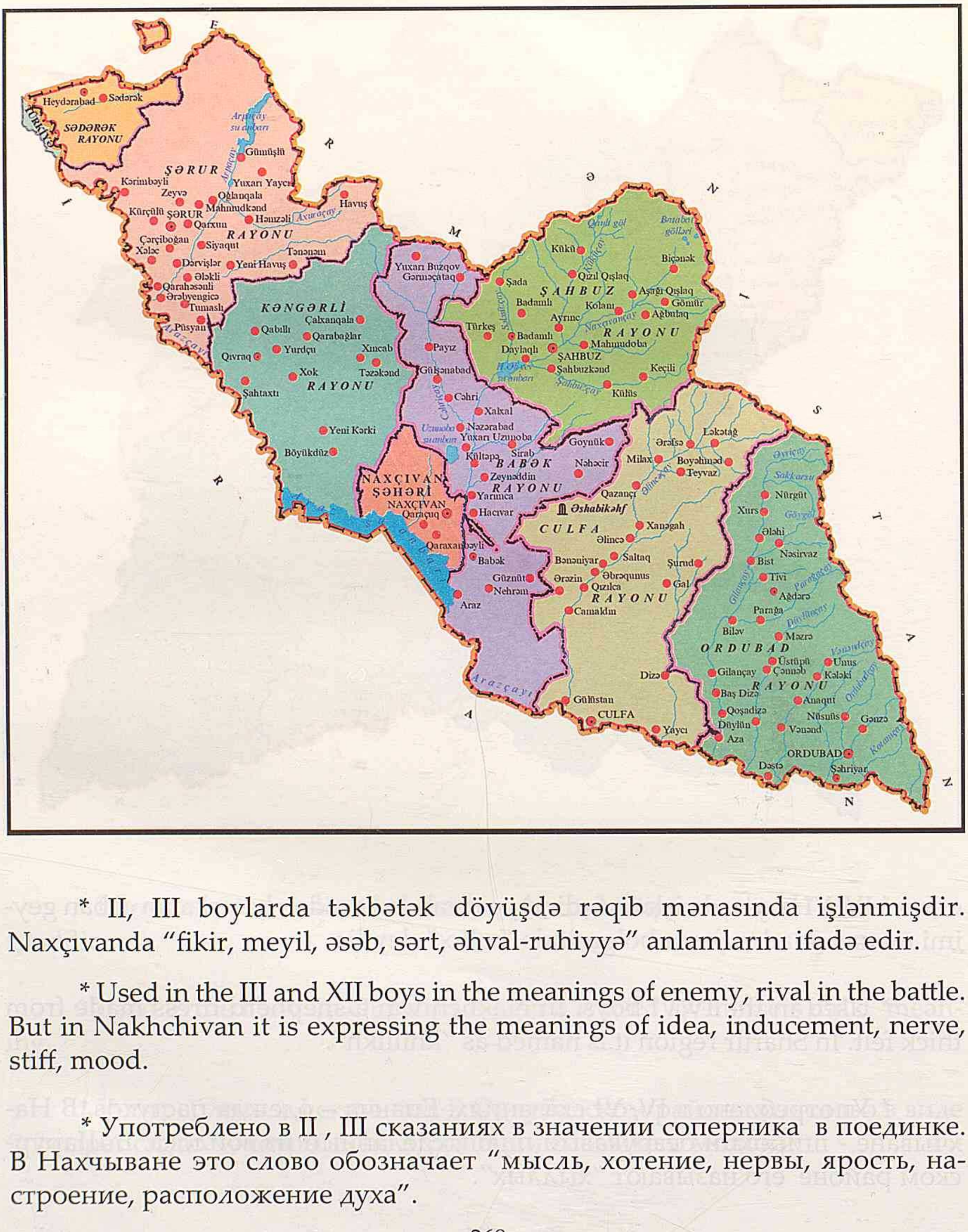
* Used in the IV,VI boys. In Nakhchivan a shepherd dress made from thick felt. In Sharur region it is named as "khillikh".

* Употреблено в IV, VI сказаниях. Епанча – одежда пастухов. В Нахчыване - широкий безрукавый плащ, сделанный из войлока. В Шарурском районе его называют "хыллых".

QIRIM*

*GIRIM (RIVAL)**

*ГЫРЫМ (СОПЕРНИК)**

* II, III boylarda təkbətək döyüşdə rəqib mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda "fikir, meyil, əsəb, sərt, əhval-ruhiyyə" anlamlarını ifadə edir.

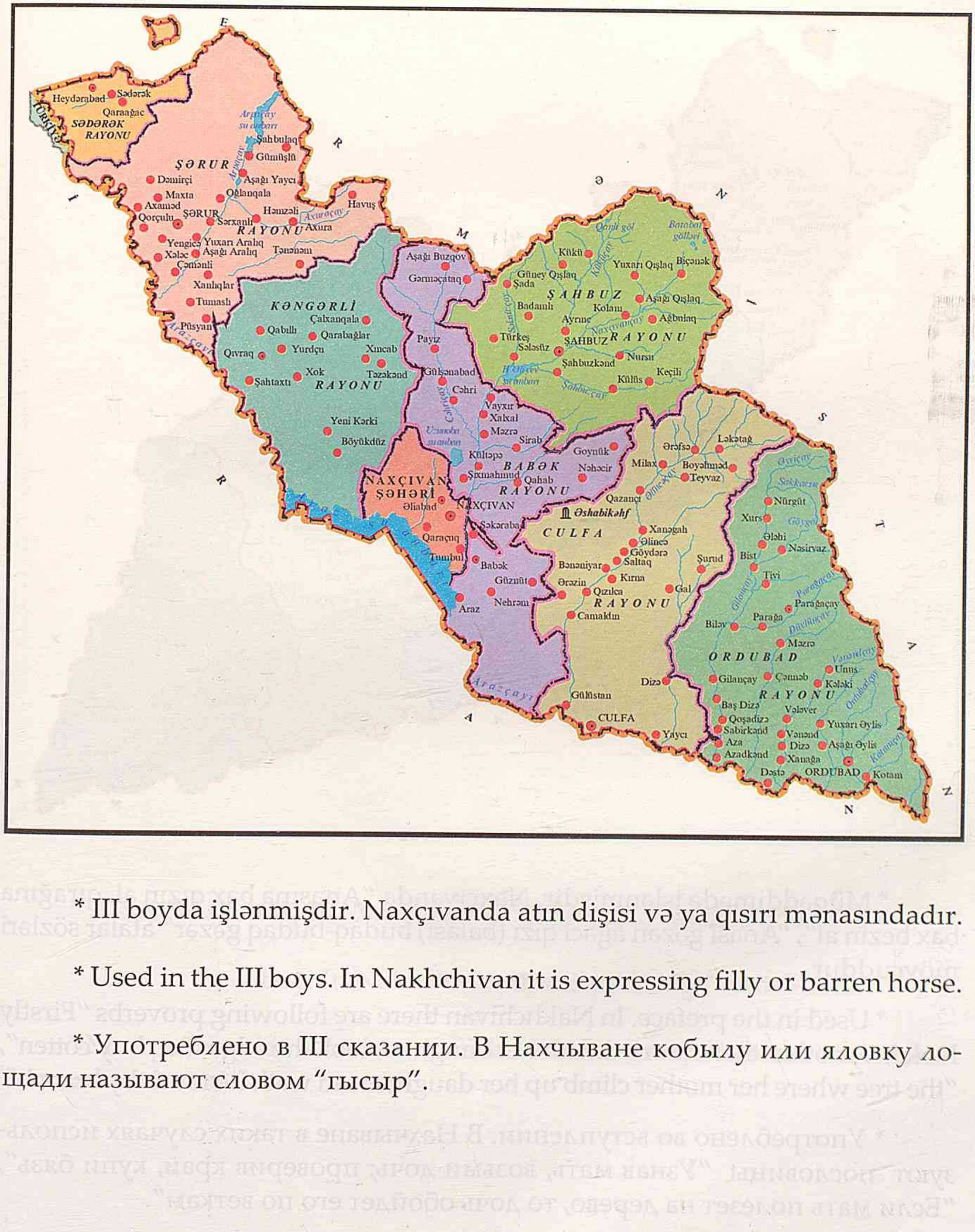
* Used in the III and XII boys in the meanings of enemy, rival in the battle. But in Nakhchivan it is expressing the meanings of idea, inducement, nerve, stiff, mood.

* Употреблено в II , III сказаниях в значении соперника в поединке. В Нахчыване это слово обозначает "мысль, хотение, нервы, ярость, настроение, расположение духа".

QISRAQ*

*GISRAG**

*ГЫСРАГ**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda atın dişisi və ya qısırı mənasındadır.

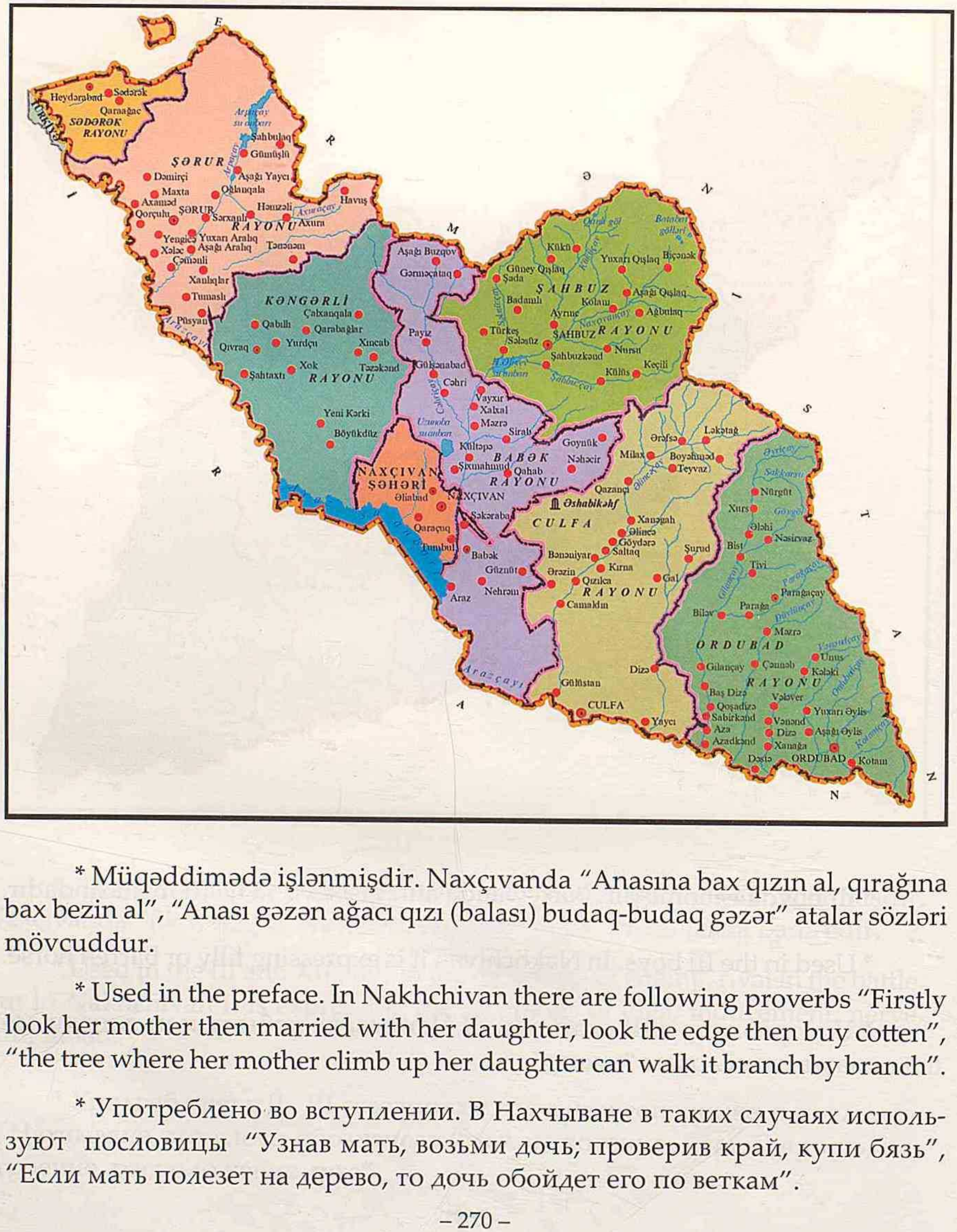
* Used in the III boys. In Nakhchivan it is expressing filly or barren horse.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване кобылу или яловку лошади называют словом "гысыр".

QIZ ANADAN GÖRMƏYİNCƏ ÖGÜT ALMAZ*

*THE GIRL NEVER DIAMOND EDIFICATION IF SHE COULDN`T LEARN FROM HER MOTHER**

*ДОЧЬ БЕЗ ПРИМЕРА МАТЕРИ НАСТАВЛЕНИЯ НЕ ПРИМЕТ**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Naxçıvanda "Anasına bax qızın al, qırağına bax bezin al", "Anası gəzən ağacı qızı (balası) budaq-budaq gəzər" atalar sözləri mövcuddur.

* Used in the preface. In Nakhchivan there are following proverbs "Firstly look her mother then married with her daughter, look the edge then buy cotten", "the tree where her mother climb up her daughter can walk it branch by branch".

* Употреблено во вступлении. В Нахчыване в таких случаях используют пословицы "Узнав мать, возьми дочь; проверив край, купи бязь", "Если мать полезет на дерево, то дочь обойдет его по веткам".

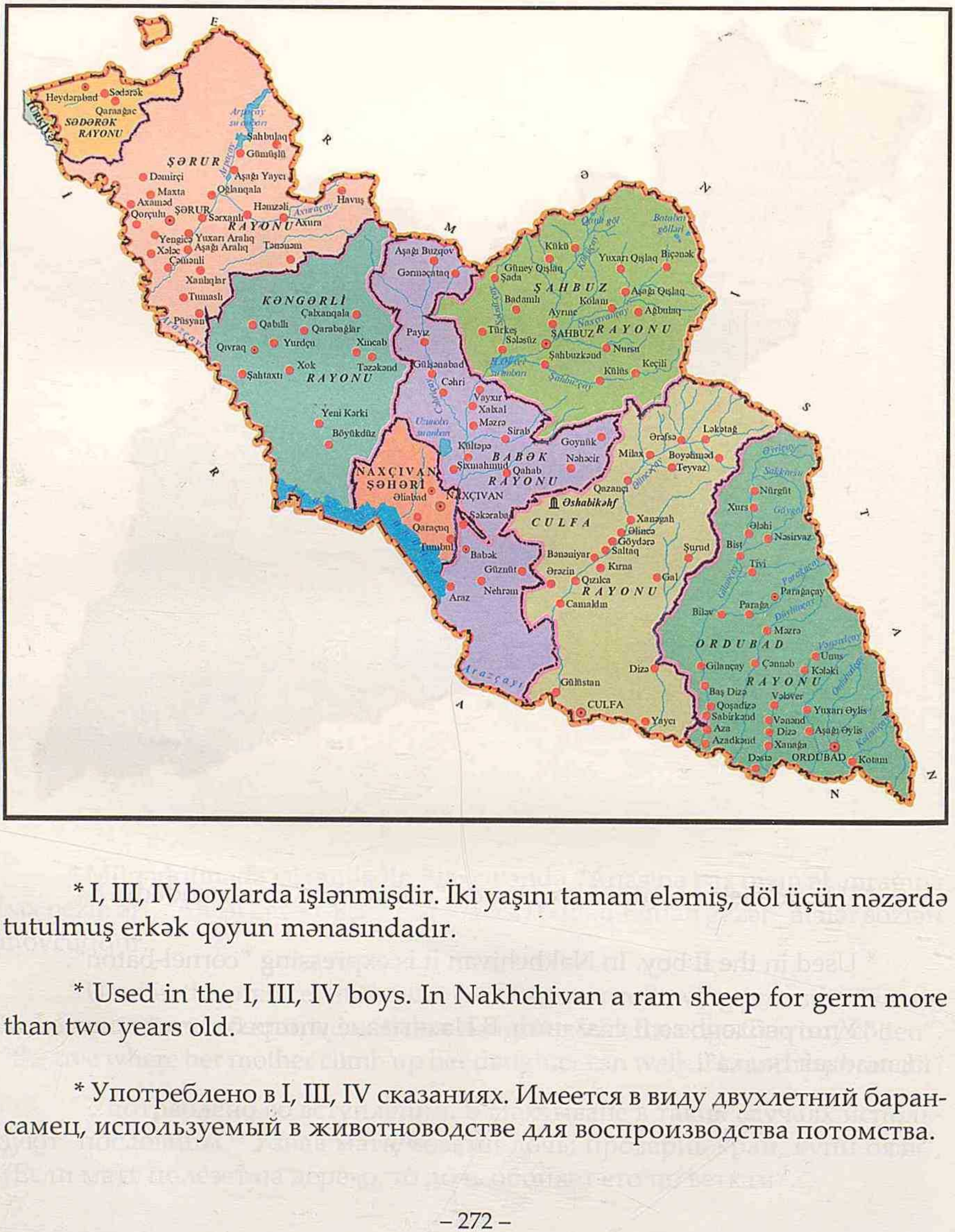
QIZILCIQ DƏGƏNƏG*

*GOLDEN STICK**

*ЗОЛОТАЯ ПАЛКА**

Sədərək
SƏDƏRƏK RAYONU
Arpaçay su anbarı
Gümüşlü
ŞƏRUR
Kərimbəyli
Zeyvə
Oğlanqala
Havuş
Küçülü
ŞƏRUR
Qarxun
Həmzəli
Axuraçay
RAYONU
Siyaqut
Tənənam
Xələc
Dərvişlər
Yeni Havuş
Qarahəsənli
Tumaslı
Püsyan
KƏNGƏRLİ
Çalxanqala
Qabıllı
Qarabağlar
Yurdçu
Qıvraq
Xıncab
Xok
Təzəkənd
RAYONU
Şahtaxtı
Yeni Kərki
Böyükdüz
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
NAXÇIVAN
Qaraçınq
Hacıvar
Babək
Güznüt
Nehrəm
Araz
Gərnəçatаq
Payız
Gülşənabad
Cəhri
Xaxal
Nəzərabad
Sirab
Kültəpə
BABƏK
RAYONU
Nəhəcir
Qazançı
Əshabikəhf
CULFA
Xoşkeşin
Bənəniyar
Ərəzin
Qızılca
RAYONU
Camaldın
Gal
Dizə
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Qızıl göl
Batatan gölləri
Küküçay
Kükü
Biçənək
Qızıl Qışlaq
Şıxıçay
Şıxıçay
Şıxıçay

QOÇ*
*RAM **
*БАРАН-САМЕЦ**

* I, III, IV boylarda işlənmişdir. İki yaşını tamam eləmiş, döl üçün nəzərdə tutulmuş erkək qoyun mənasındadır.

* Used in the I, III, IV boys. In Nakhchivan a ram sheep for germ more than two years old.

* Употреблено в I, III, IV сказаниях. Имеется в виду двухлетний баран-самец, используемый в животноводстве для воспроизводства потомства.

QOHUM NİKAH*

*KINSFOLK MARRIAGE **

*ВСТУПЛЕНИЕ В БРАК ДВОЮРОДНОЙ ПАРЫ **

* II boyda işlənmişdir. Qarabudaq öz əmisi qızına, yəni Qazanın qızına evlənmişdir. Naxçıvanda bu adətə indi də əməl olunmaqdadır.

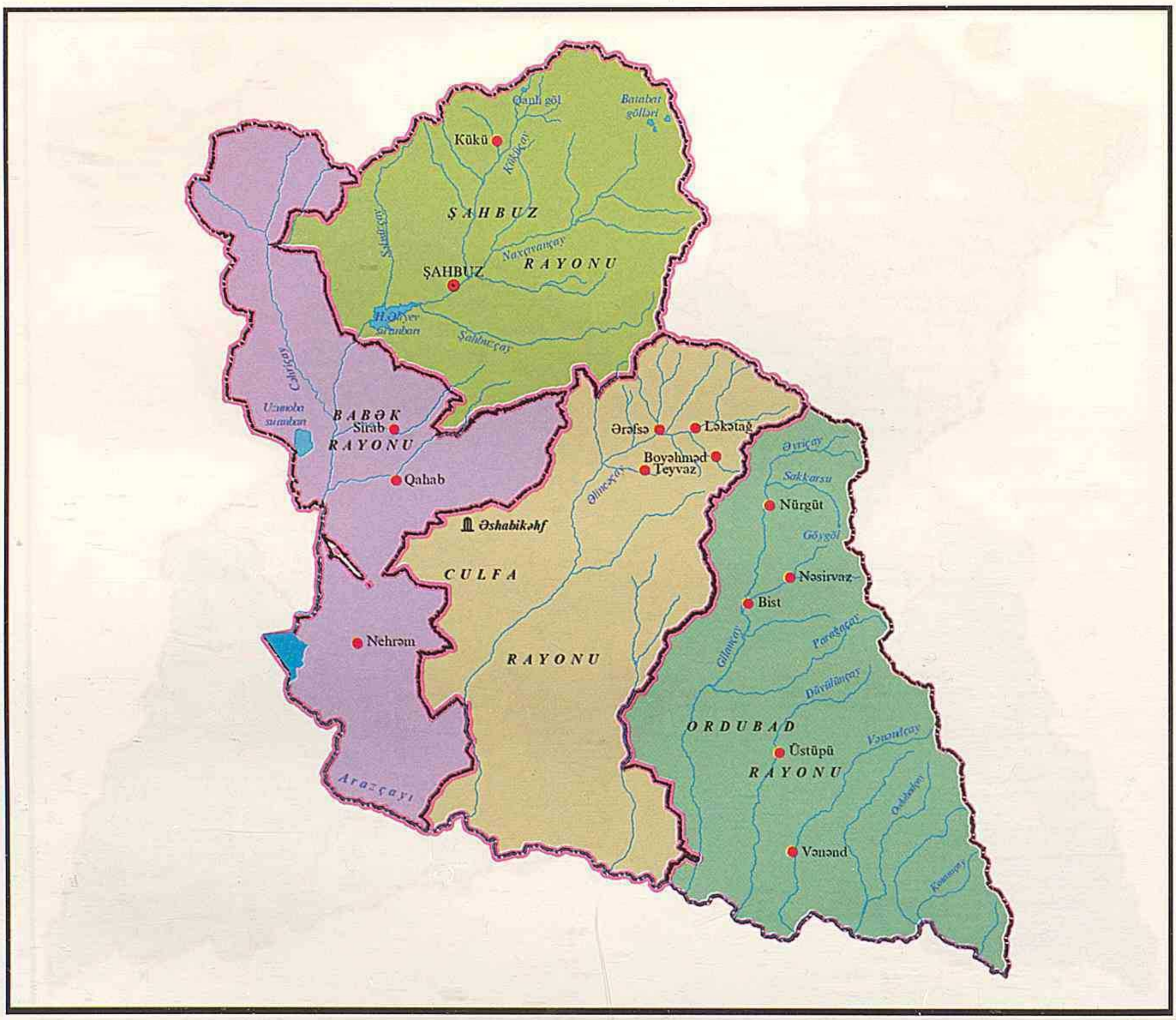
* Used in the II boy. Garabudag was married with his uncle`s daughter, Gazankhan`s daughter. Nowdays this tradition exist in Nakhchivan.

* Употреблено во II сказании. Гарабудаг был женат на дочери Газан хана, которая приходилась ему двоюродной сестрой. В Нахчыване подобный обычай встречается поныне.

QOLAN*

*GOLAN (SLING OF THE SADDLE)**

*ГОЛАН (РЕМЕНЬ СЕДЛА)**

* VI boyda işlənmişdir. Şahbuz, Babək, Culfa və Ordubad rayonlarında at yəhərinin qayışı mənasını ifadə edir.

* Used in the VI boy. In the regions of Shahbuz, Babek, Julfa and Ordubad it is expressing the meaning of the sling of the saddle of the horse.

* Употреблено в VI сказании. В Нахчыване под этим словом подразумевается ремень, пристёгнутый к седлу коня.

QOPUZ*

*GOPUZ **

*ГОПУЗ**

* Əksər boylarda işlənmişdir. Üç simli musiqi aləti mənasındadır.

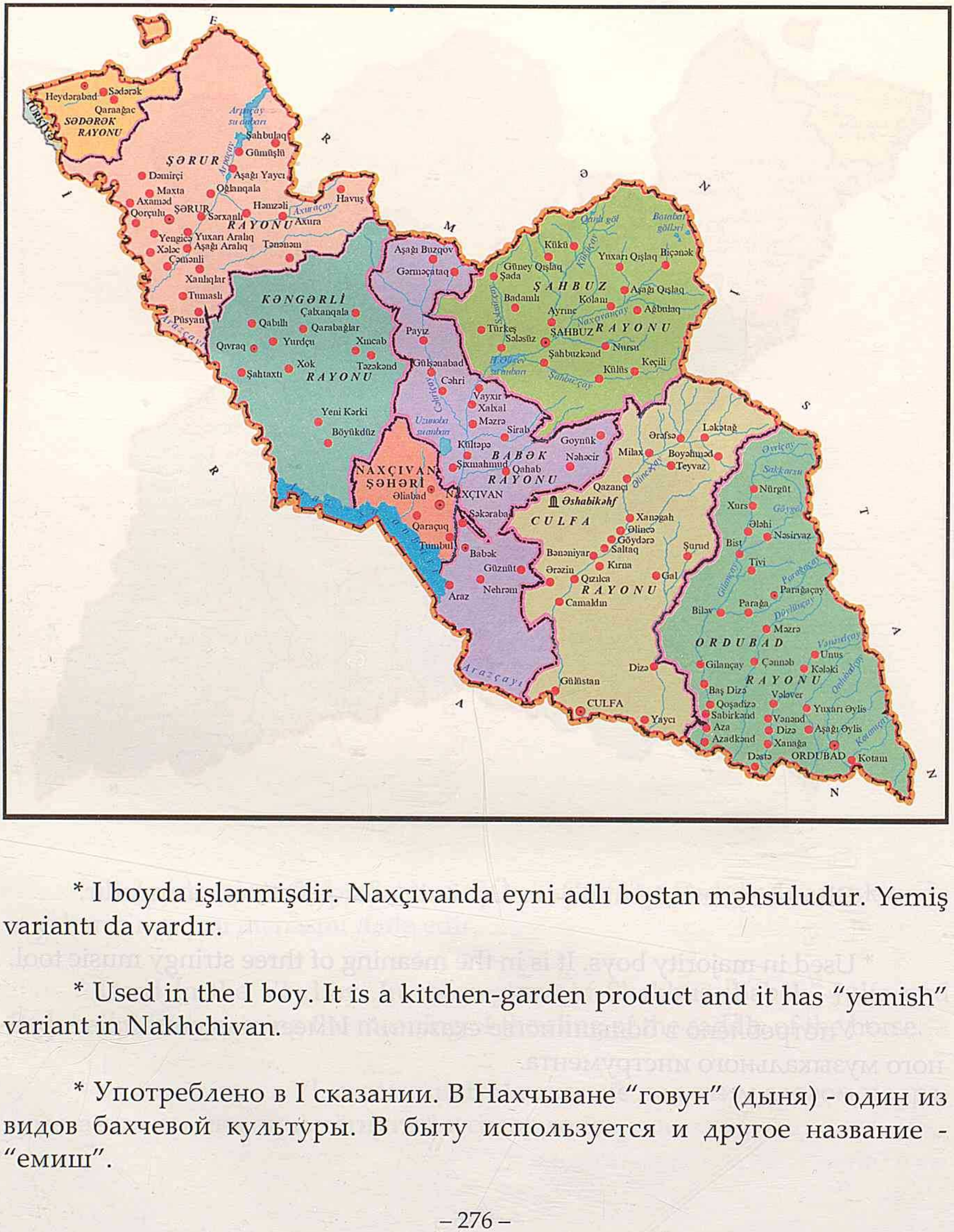
* Used in majority boys. It is in the meaning of three stringy music tool.

* Употреблено в большинстве сказаний. Имеет значение трёхструнного музыкального инструмента.

QOVUN*

*MELON**

*ДЫНЯ**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda eyni adlı bostan məhsuludur. Yemiş variantı da vardır.

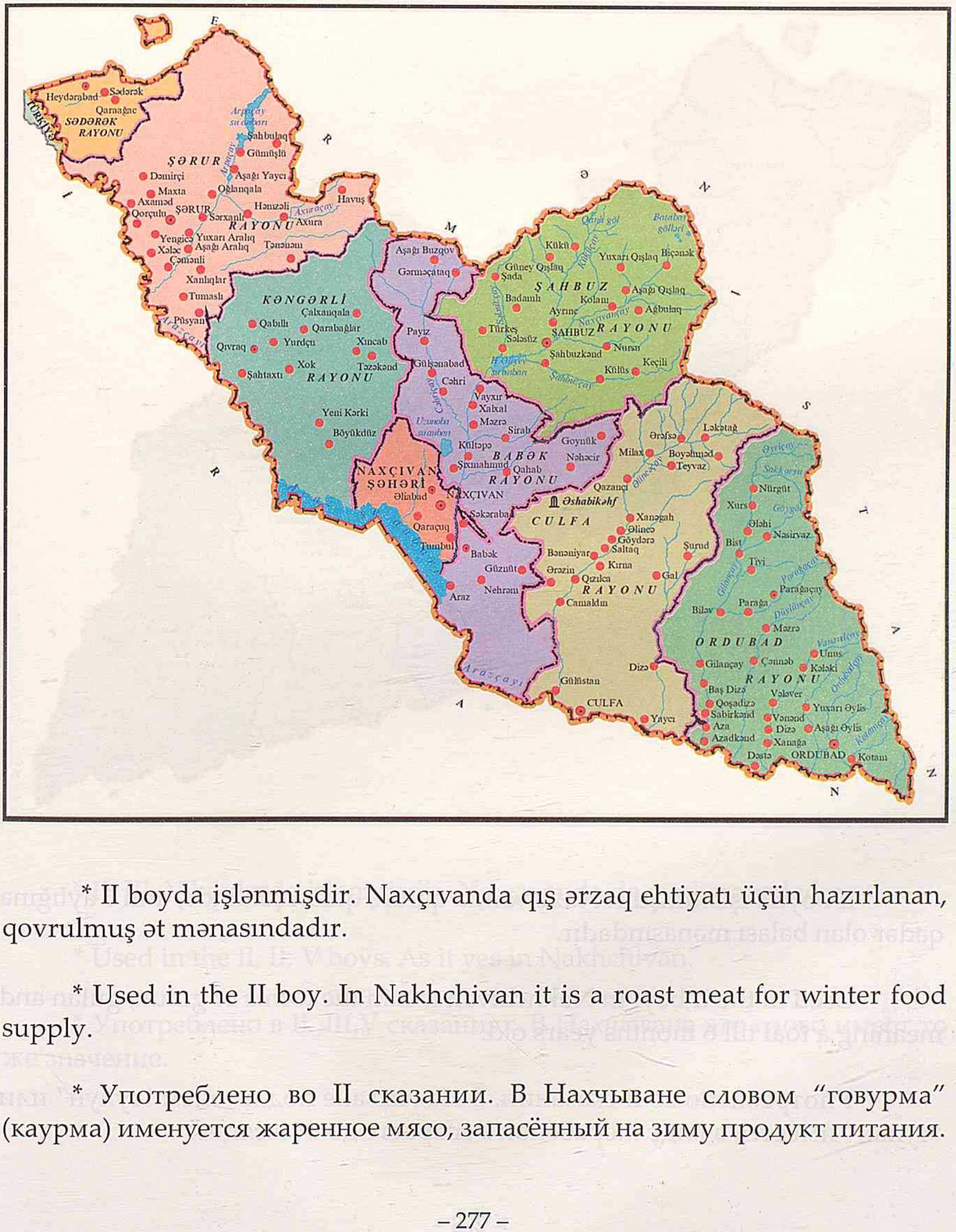
* Used in the I boy. It is a kitchen-garden product and it has "yemish" variant in Nakhchivan.

* Употреблено в I сказании. В Нахчыване "говун" (дыня) - один из видов бахчевой культуры. В быту используется и другое название - "емиш".

QOVURMA*

*FRYING**

*KAYPMA**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda qış ərzaq ehtiyatı üçün hazırlanan, qovrulmuş ət mənasındadır.

* Used in the II boy. In Nakhchivan it is a roast meat for winter food supply.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване словом "говурма" (каурма) именуется жаренное мясо, запасённый на зиму продукт питания.

QULUN*

*FOAL**

*ЖЕРЕБЁНОК **

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda qulun, qulan şəklində, atın 6 aylığına qədər olan balası mənasındadır.

* Used in the II boy. In Nakhchivan it is in the forms of gulun, gulan and meaning a foal till 6 months years old.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване под именем "гулун" или "гулан" имеется в виду жеребёнок в возрасте до 6 месяцев.

QURD*

*WOLF**

*ВОЛК**

* II, III, V boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni mənadadır.

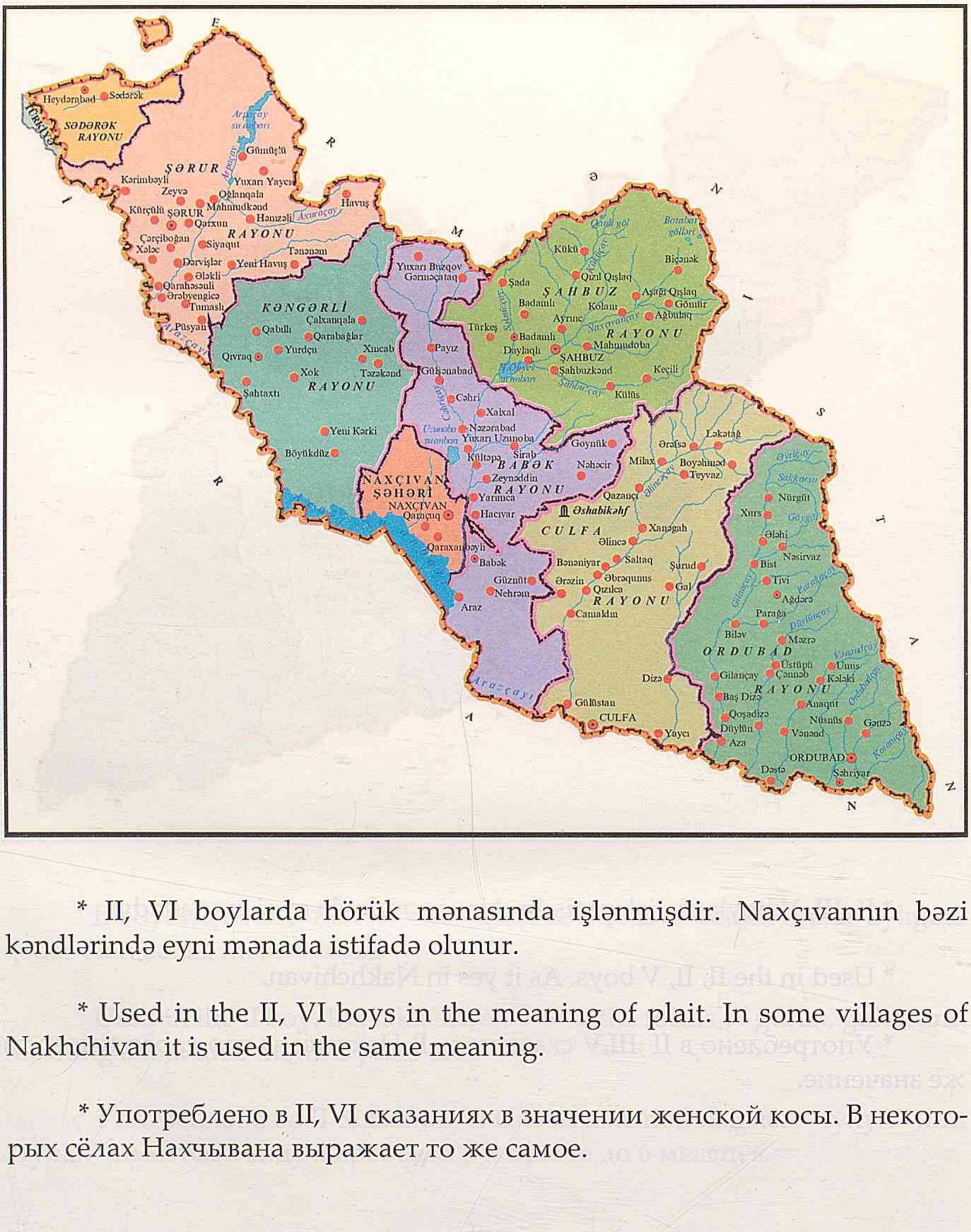
* Used in the II, II, V boys. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в II ,III,V сказаниях. В Нахчыване это слово имеет то же значение.

QURMA*

*GURMA (PLAIT)**

*ГУРМА (КОСА)**

* II, VI boylarda hörük mənasında işlənmişdir. Naxçıvannın bəzi kəndlərində eyni mənada istifadə olunur.

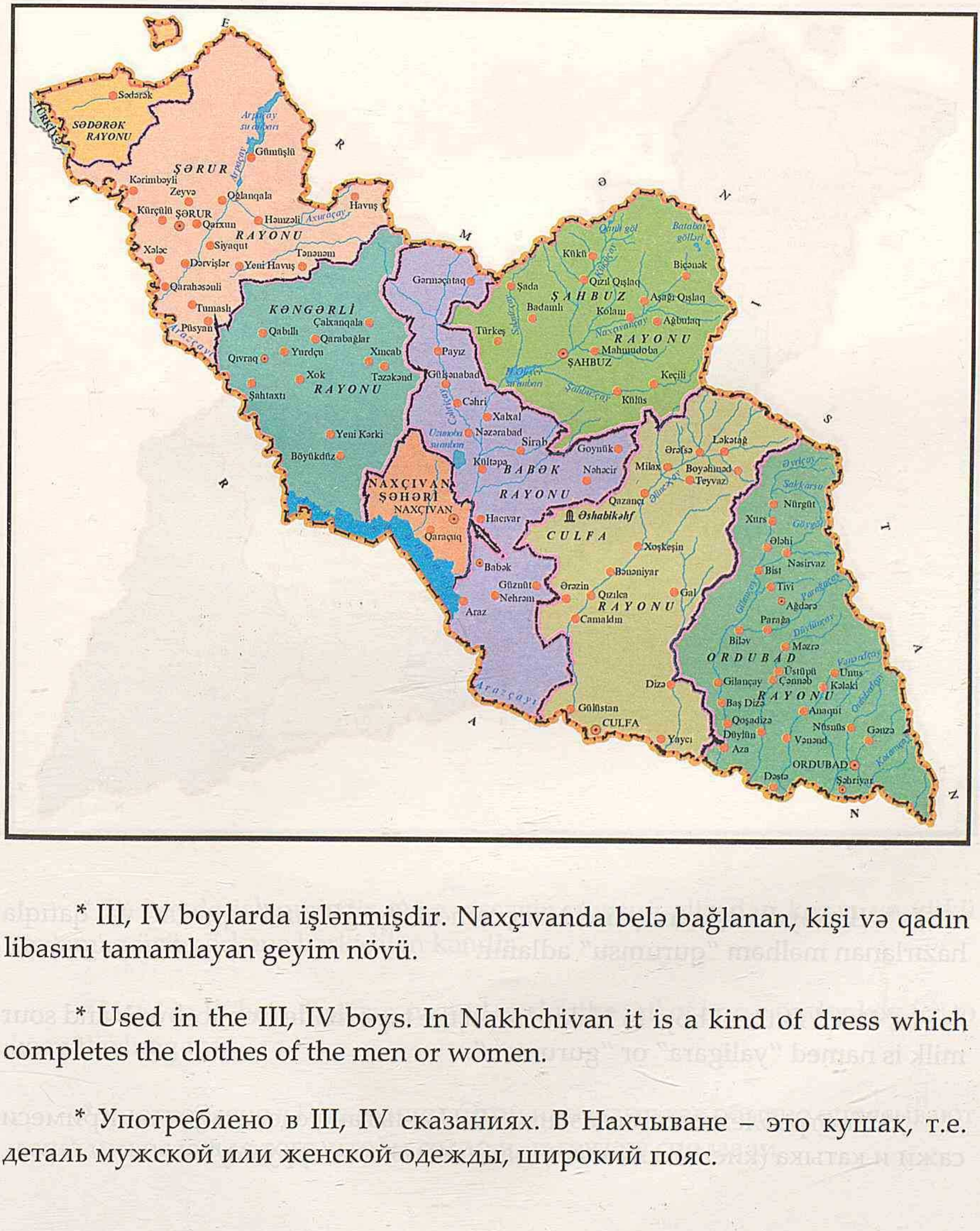
* Used in the II, VI boys in the meaning of plait. In some villages of Nakhchivan it is used in the same meaning.

* Употреблено в II, VI сказаниях в значении женской косы. В некоторых сёлах Нахчывана выражает то же самое.

QURŞAQ*

*GURSHAG (GIRDLE)**

*ГУРШАГ (ПОЯС)**

* III, IV boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda belə bağlanan, kişi və qadın libasını tamamlayan geyim növü.

* Used in the III, IV boys. In Nakhchivan it is a kind of dress which completes the clothes of the men or women.

* Употреблено в III, IV сказаниях. В Нахчыване – это кушак, т.е. деталь мужской или женской одежды, широкий пояс.

QURUMSU*

*GURUMSU**

*ГУРУМСУ**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda "yağlıqara" qurum və qatıqla hazırlanan məlhəm "qurumsu" adlanır.

* Used in the II boy. In Nakhchivan the tape made from cobweb and sour milk is named "yaligara" or "gurumsu".

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване сделанную из примеси сажи и катыка (кислого молока) мазь называют "гурумсу".

QUŞQUN*

*GUSHGUN**

*ГУШГУН (ПОДХВОСТНИК)**

* IX boyda işlənmişdir. Atın, eşşəyin quyruğ altından keçən və yükü saxlamaq üçün örkənə bərkidilən kəndir.

* Used in IX boy. A string passed under the tail of horse or donkey for to keep the luggage.

* Употреблено в IX сказании. Этой привязью как обычно опоясывают лошадь и осла для того, чтобы седло или груз не сползали.

QUTLU OLSUN*

*BE LUCKY**

*ГУТЛУ ОЛСУН (УДАЧИ!)**

* III boyda “güclü”, “uğurlu” mənalarında işlənmişdir. Naxçıvanda “qutun yoxdur” və “qutsuz-gücsüz” kimi ifadələrə rast gəlinir.

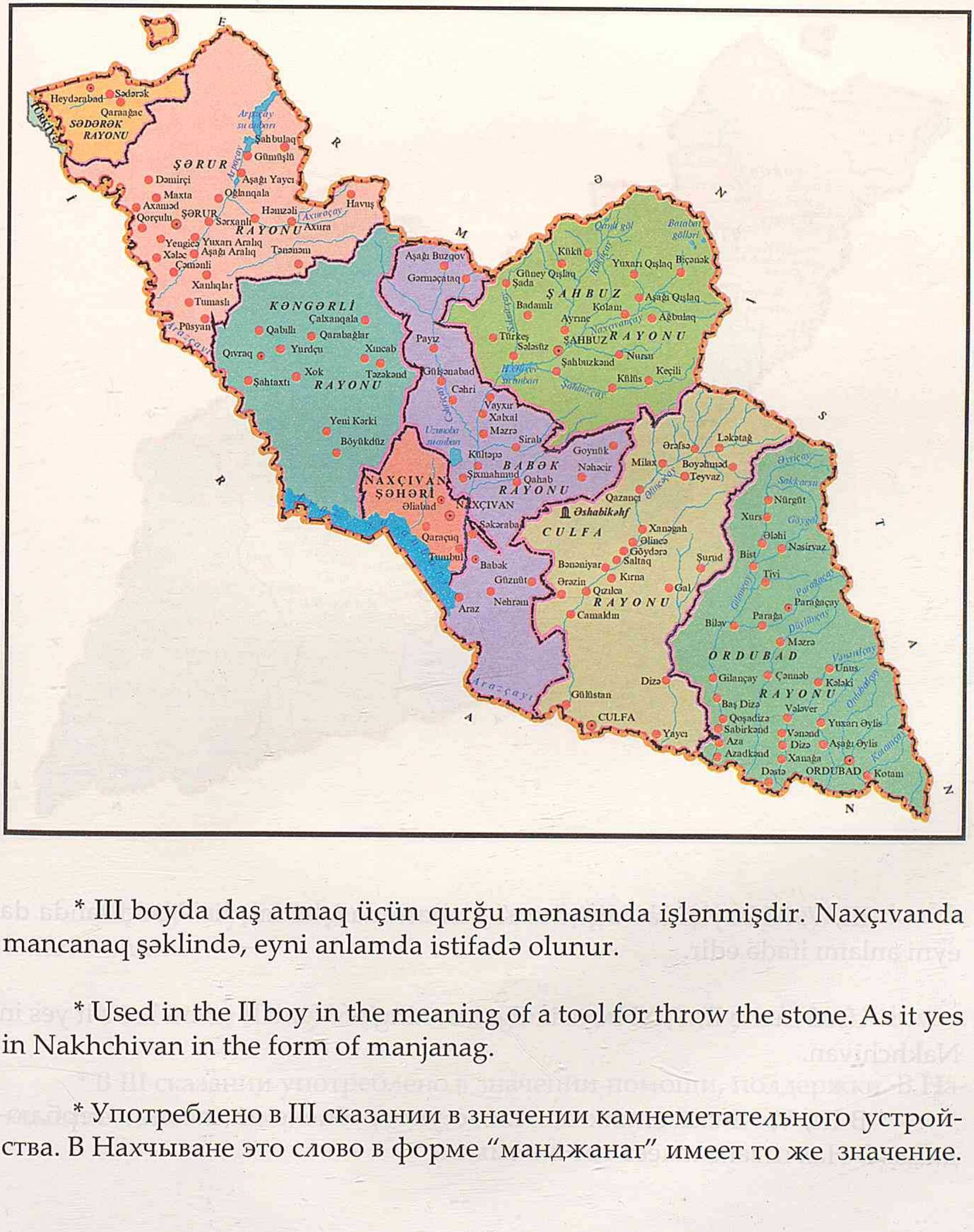
* Used in the III boy in the meanings of “powerful”, “fortunate”. In Nakhchivan we meet the expressions of “your haven`t power” or “powerless”.

* В III сказании слово “гутлу” используется как синоним слов “успешный” и “сильный”. В Нахчыване встречаются выражения “гутун ёхдур” и “гутсуз-гюджсюз”, в общем означающие “несчастный” или “слабый”.

MANCILAQ*

*MANJILAG**

*МАНДЖИЛАГ**

* III boyda daş atmaq üçün qurğu mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda mancanaq şəklində, eyni anlamda istifadə olunur.

* Used in the II boy in the meaning of a tool for throw the stone. As it yes in Nakhchivan in the form of manjanag.

* Употреблено в III сказании в значении камнеметательного устройства. В Нахчыване это слово в форме "манджанаг" имеет то же значение.

MAYA*

*MAYA**

*МАЯ**

* III, V, XI boylarda "dişi dəvə" mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamı ifadə edir.

* Used in the II, V, XI boys in the meaning of "female camel". As it yes in Nakhchivan.

* В III, V, XI сказаниях это слово употреблено в значении верблюдицы. В Нахчыване имеет тот же смысл.

MƏDƏD*

*HELP, SUCCOUR**

*ПОМОЩЬ, ПОДДЕРЖКА**

* III boyda yardım mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda eyni anlamda istifadə olunur.

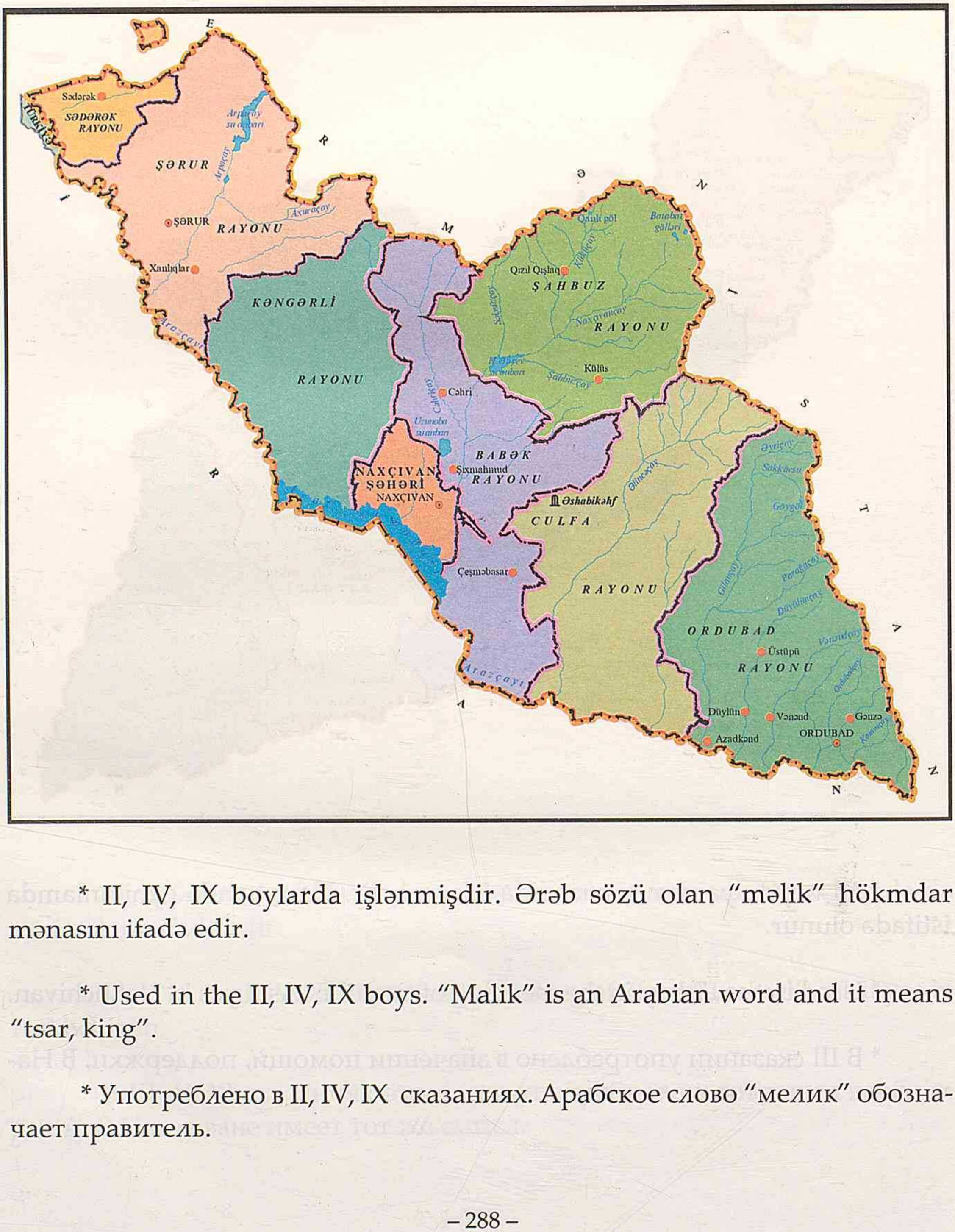
* Used in the III boy in the meaning of succour. As it yes in Nakhchivan.

* В III сказании употреблено в значении помощи, поддержки. В Нахчыване имеет тот же смысл.

MƏLİK*

*MALIK**

*МЕЛИК**

* II, IV, IX boylarda işlənmişdir. Ərəb sözü olan "məlik" hökmdar mənasını ifadə edir.

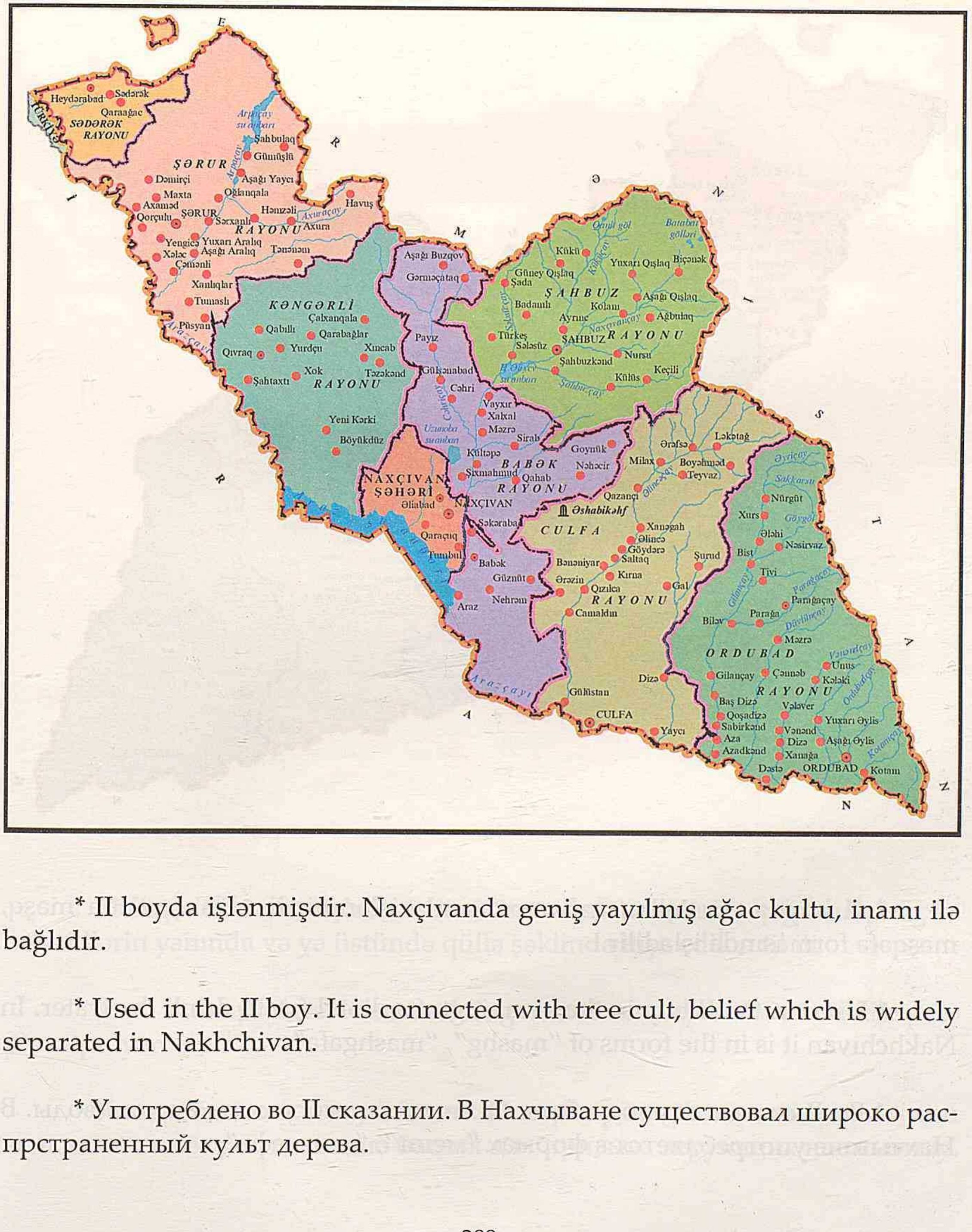
* Used in the II, IV, IX boys. "Malik" is an Arabian word and it means "tsar, king".

* Употреблено в II, IV, IX сказаниях. Арабское слово "мелик" обозначает правитель.

MƏNİ SANA ASARLAR GÖTÜRMƏGİL, AĞAC!*

THEY WILL HANG ME ON YOUR,
*NEVER TAKE ME TREE**

*МЕНЯ ВЕШАЮТ НА ТЕБЯ, НЕ БЕРИ ЭТОГО, ДЕРЕВО!**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda geniş yayılmış ağac kultu, inamı ilə bağlıdır.

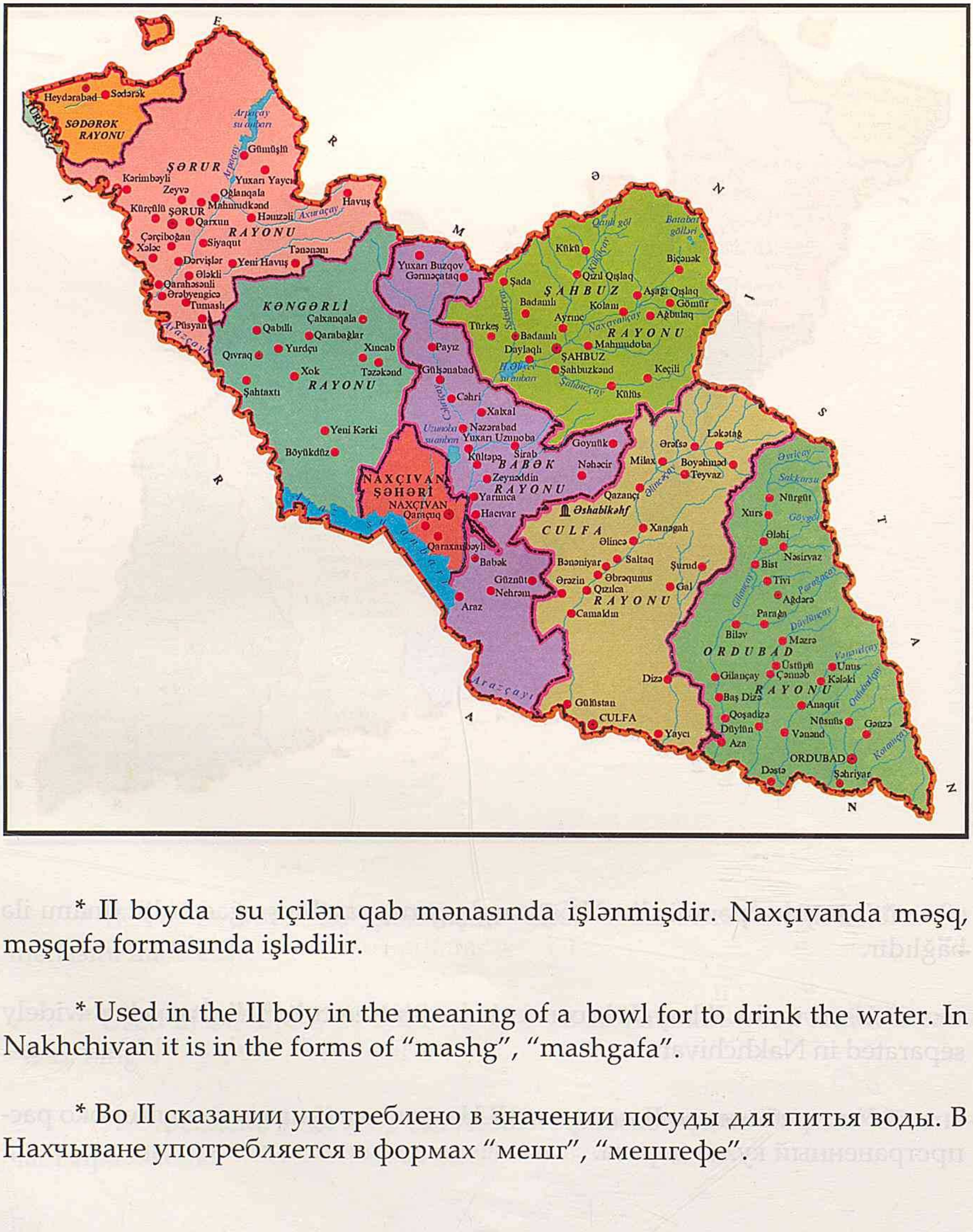
* Used in the II boy. It is connected with tree cult, belief which is widely separated in Nakhchivan.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване существовал широко распрстраненный культ дерева.

MƏŞRƏB*

*MASHRAB (WATER BOWL)**

*МЕШРЕБ (КРУЖКА ДЛЯ ВОДЫ)**

* II boyda su içilən qab mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda məşq, məşqəfə formasında işlədilir.

* Used in the II boy in the meaning of a bowl for to drink the water. In Nakhchivan it is in the forms of "mashg", "mashgafa".

* Во II сказании употреблено в значении посуды для питья воды. В Нахчыване употребляется в формах "мешг", "мешгефе".

MİNARƏ*

*MINARET (PRAYER TOWER)**

*МИНАРЕТ**

* Müqəddimədə işlənmişdir. İnsanları namaza çağırmaq üçün məscidlərin yanında və ya üstündə qüllə şəklində inşa edilən tikili.

* Used in the preface. It is a building near the mosques for to call the people to prayer.

* Употреблено во вступлении. Построенная рядом с мечетью или включенная в ее композицию башня для призыва верующих на молитву.

MUTFAK*

*KITCHEN**

*КУХНЯ **

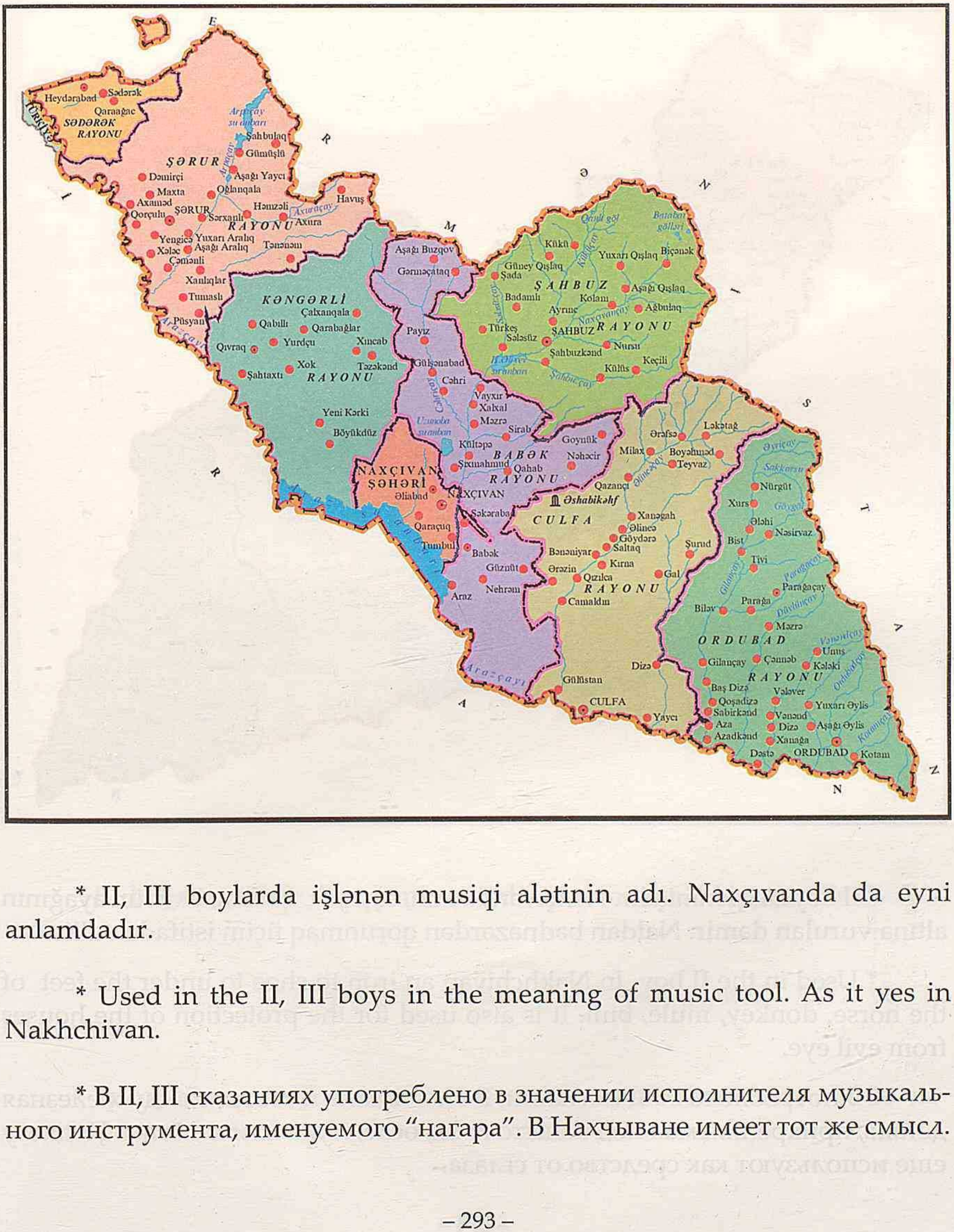

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda mətbəx adlandırılır.

* Used in the II boy. It is also named kitchen in Nakhchivan.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване именуется "метбех" (кухня).

NAQARAÇI*
*DRUMMER**
*НАГАРИСТ**

* II, III boylarda işlənən musiqi alətinin adı. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* Used in the II, III boys in the meaning of music tool. As it yes in Nakhchivan.

* В II, III сказаниях употреблено в значении исполнителя музыкального инструмента, именуемого "нагара". В Нахчыване имеет тот же смысл.

NAL*

*HORSESHOE**

*ПОДКОВА**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda atın, eşşəyin, qatırın, öküzün ayağının altına vurulan dəmir. Naldan bədnəzərdən qorunmaq üçün istifadə edilir.

* Used in the II boy. In Nakhchivan an iron to shoe to under the feet of the horse, donkey, mule, bull. It is also used for the protection of the houses from evil eye.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване имеется в виду железная деталь, прикрепляемая под копыто коня, осла, мула или же быка. Подкову еще используют как средство от сглаза.

NƏR*

*NAR (MALE CAMEL)**

*НЕР (ВЕРБЛЮД-САМЕЦ)**

* III boyda “erkək dəvə” mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

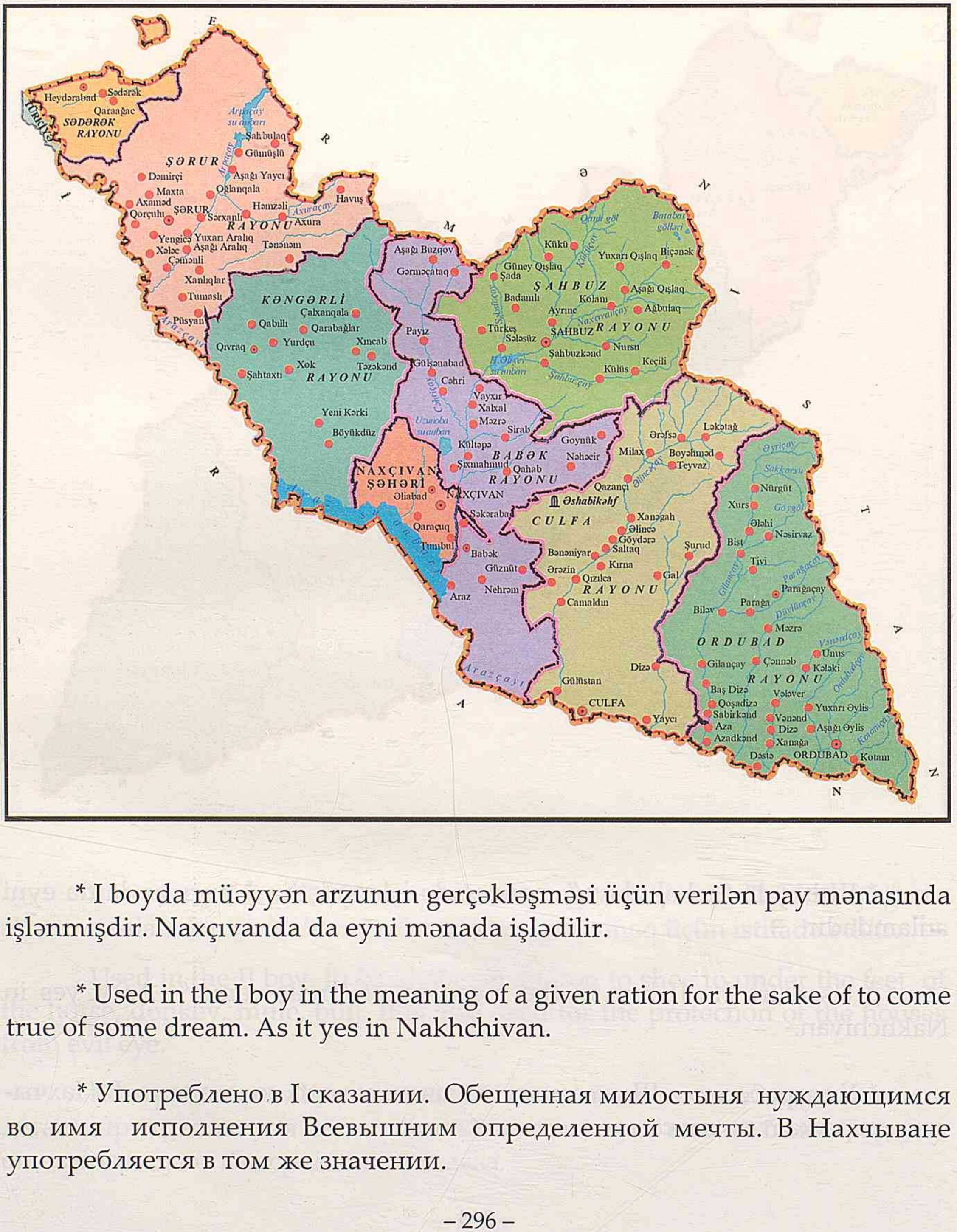
* Used in the II boy in the meaning of “male camel”. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в III сказании в значении верблюда-самца. В Нахчыване выражает то же самое.

NƏZİR*

*ALMS**

*МИЛОСТНЯ**

* I boyda müəyyən arzunun gerçəkləşməsi üçün verilən pay mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni mənada işlədilir.

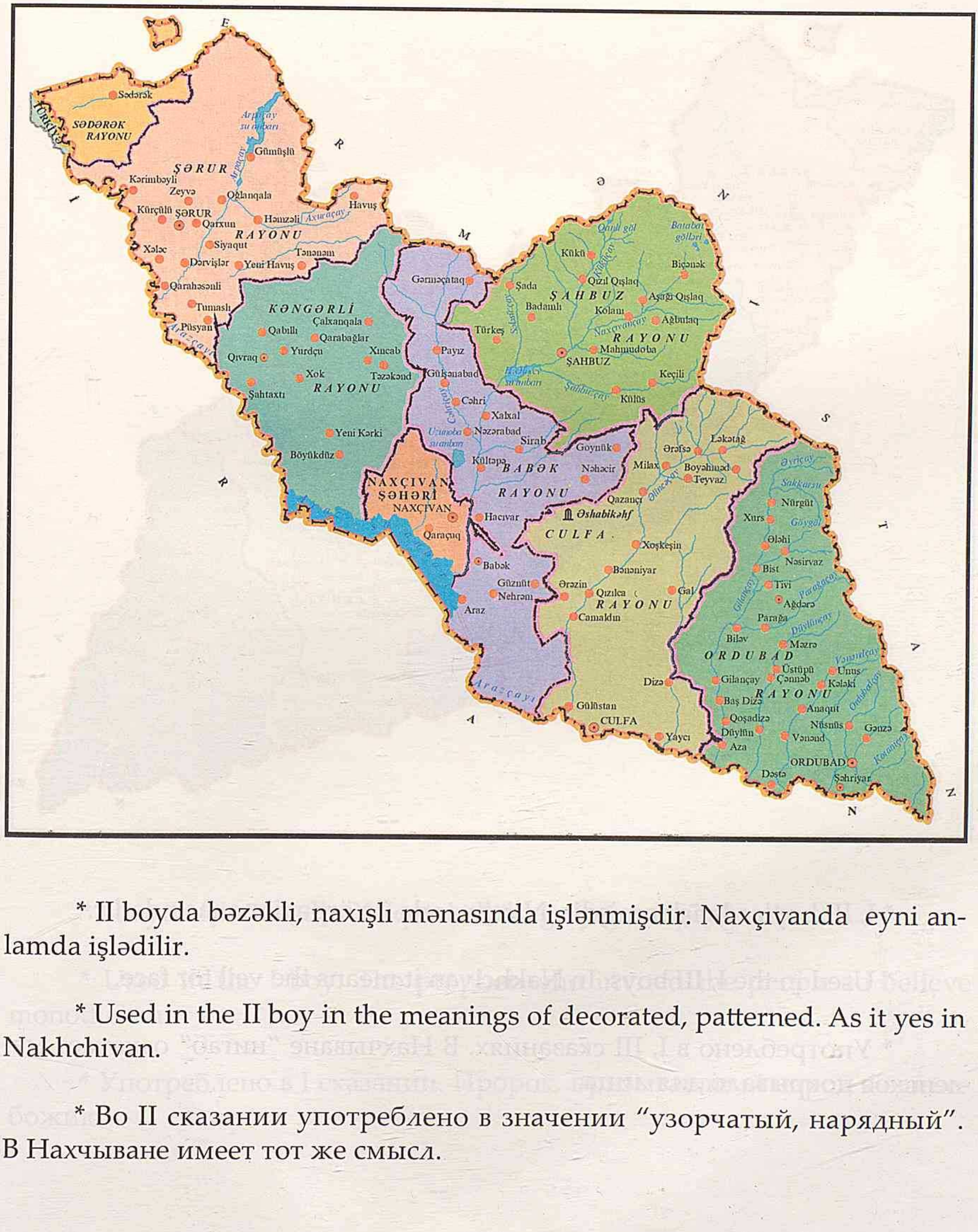
* Used in the I boy in the meaning of a given ration for the sake of to come true of some dream. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в I сказании. Обещенная милостыня нуждающимся во имя исполнения Всевышним определенной мечты. В Нахчыване употребляется в том же значении.

NİGARLI*

*NIGARLI (DECORATED)**

*НИГАРЛЫ (УЗОРЧАТЫЙ)**

* II boyda bəzəkli, naxışlı mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda eyni anlamda işlədilir.

* Used in the II boy in the meanings of decorated, patterned. As it yes in Nakhchivan.

* Во II сказании употреблено в значении "узорчатый, нарядный". В Нахчыване имеет тот же смысл.

NİQAB*

*VEIL**

*НИКАБ**

* I, III boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda üz örpəyi mənasındadır.

* Used in the I, III boys. In Nakhcivan it means the veil for face.

* Употреблено в I, III сказаниях. В Нахчыване "нигаб" означает маленькое покрывало для лица.

NUH PEYĞƏMBƏR*

*PROPHET NOAH**

*ПРОРОК НОЙ**

* I boyda işlənmişdir. Xalqı təkallahlığa çağıran peyğəmbər.

* Used in the I boy. The prophet who invited the people to believe monotheism.

* Употреблено в I сказании. Пророк, призывающий народ к единобожию.

OBA*

*HAMLET**

*ОБА**

* V boyda işlənmişdir. Naxçıvanda yurd yerinə və ya qurulan bir çadıra deyilir.

* Used in the V boy. In Nakhchivan a land or a built tent for to live.

* Употреблено в V сказании. Этим словом обозначается кочевка, место временного поселения или одна раскинутая палатка.

OĞLAN VƏ QIZ UŞAQLARINA MÜNASİBƏT*

*THE ATTITUDE TO SONS AND DAUGHTERS**

*ОТНОШЕНИЕ К МАЛЬЧИКАМ И ДЕВОЧКАМ**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da qız və oğlan uşaqlarına fərq qoyulmuşdur.

* Used in the I boy. In Nakhchivan there exist discriminate between the sons and daughters.

* Употреблено в I сказании. Отношение к мальчикам и девочкам в Нахчыване также различалось.

OĞUL DƏXİ NEYLƏSÜN, BABA ÖLÜB MAL QALMASA*

*WHAT A SON CAN DO IF HIS FATHER DIED AND THERE IS NO ANY TREASURE AFTER HIM**

*ЧТО ДЕЛАТЬ СЫНУ, ЕСЛИ ПОСЛЕ СМЕРТИ ОТЦА НЕ ОСТАЛОСЬ ИМУЩЕСТВА**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Naxçıvanda "ağıllı oğul neylər ata malını, ağılsız oğul neylər ata malını" atalar sözü vardır.

* Used in the preface. The expression of: "A fool and his money are soon parted" exist in Nakhchivan.

*Употреблено во вступлении. В Нахчыване употребляется выражение "Умный сын не нуждается в наследстве отца, ни к чему и глупому сыну наследство отца" .

ORĞAN*

*ORGHAN**

*ОРГАН**

* II boyda işlənmişdir. Qəzildən, yundan toxunan əşya. Naxçıvanda "Örkən nə qədər uzun olsa da, gəlib doğanaqdan keçəcək" ifadəsi vardır.

* Used in the II boy. A cord weaving from goat`s wool or wool. In Nakhchivan there is a proverb "Though the cord is longer but it will have to pass through the kink".

* Употреблено во II сказании. Имеется в виду утварь - привязь, сотканная из козьей шерсти, также из шерсти животного вообще. В Нахчыване бытует выражение "Сколько веревке не виться, все равно конец будет".

ORTAC*

*ORTAJ**

*ОРТАДЖ**

* XI boyda "şərik" və "varis" mənalarında işlənmişdir. Naxçıvanda bir neçə kənddə təsadüf olunmuşdur.

* Used in the XI boy in the meanings of "partner" and "inheritor". It is exposed to in some villages of Nakhchivan.

* Употреблено в XI сказании в значениях "совладелец" и "наследник". Это слово и поныне встречается в некоторых сёлах Нахчывана.

ORTAMIZDA BU, NİŞAN OLSUN, XAN QIZI*

*LET IT BECOME BETROTHED BETWEEN US, KHAN KIZI**

*ПУСТЬ ЭТО БУДЕТ ОБРУЧЕНИЕМ МЕЖДУ НАМИ, ХАН ГЫЗЫ **

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda "nişantaxma" mərasimidir.

* Used in the III boy. In Nakhchivan it is suitable to "betrothed" ceremony.

* Употреблено в III сказании. Имеется в виду церемония обручения в Нахчыване.

OX, YAY VƏ SADAQ*

*ARROW, BOW AND SADAG**

*СТРЕЛА, ЛУК И КОЛЧАН**

ŞƏRUR RAYONU
Heydərabad
Salarək
Gülməlişlü
Yuxarı Yaycı
Havuş
Qıvraq
Mahmudkənd
Həmzəli
Çeçibəyli
Şıxaqut
Təndirən
Dərvişbər
Yeni Havuş
Qarabəsatlı
Pirəyan
KƏNGƏRLİ RAYONU
Çəkənqala
Qabıllı
Qarabağlar
Yurdçu
Xanəbad
Təzəkənd
Xok
Şahtaxtı
Yeni Kərki
Böyükdüz
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
NAXÇIVAN
Qarabağ
Yaraxa
Pəzəvar
Gülüstan
Nehrəm
Araz
BABƏK RAYONU
Yuxarı Buzqov
Gəmərqışlaq
Payız
Gülşənabad
Çəhri
Xəlxal
Nəsirabad
Yuxarı Uzunoba
Kilitəyə
Sirab
Zeynəddin
Yarımca
Qazmaqay
Əshabi-Kəhf
CULFA RAYONU
Xanəgah
Əlincə
Bəndiqışlaq
Saltaq
Şərur
Əbrəquunis
Əvəzin
Qızılca
Çanaxçın
Gülüstan
CULFA
Ləzyə
ŞAHBUZ RAYONU
Kükü
Biçənək
Şıxlı
Qızıl Qışlaq
Badamlı
Aşağı Qışlaq
Gədiklər
Kolanı
Ağbulaq
Türkeş
Ayrıcıq
Dəyirdağa
Mahmudoba
Şahburdkənd
Keçili
Kültəs
Göyüşlük
Nəhəcir
Qazmaqay
Əshabi-Kəhf
Xanəgah
Əlincə
Saltaq
Şərur
Gəl
Çanaxçın
ORDUBAD RAYONU
Ləkətağ
Əvəlcə
Milux
Bəyəhmədi
Teyvaz
Nüzgüt
Xurs
Gilanı
Nəsirvar
Bist
Tivi
Ağdərə
Parağa
Bilcə
Mərcə
ORDUBAD
Üstüpü
Unus
Gilançay
Çənab
Kələki
Baş Dizə
Anaqut
Qoşadizə
Nüsnüs
Gəmrə
Düylün
Vənənd
Ara
Dəsə
Sabriyar
Araz
Arpaçay
Gilançay
Əlincəçay
Gilançay
Gilançay
Gilanç

ÖGƏC*

*OGEJ**

*ОГЕДЖ**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda üç yaşından yuxarı erkək qoyuna "öyəc" deyilir.

* Used in the II boy. In Nakhchivan more than three years old ram sheep is named such.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване трёхлетний баран-самец называется "ойедж".

ÖKÜZ*

*BULL**

*БЫК**

* II, III boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda təsərrüfat və ətlik məqsədi ilə bəslənən erkək qaramal mənasını ifadə edir.

* Used in the II, III boys. In Nakhchivan it is expressing the meaning of well-groomed male cattle and used in agreeculture field.

* Употреблено в II, III сказаниях. В Нахчыване имеется в виду откормленный бык-самец, используемый в хозяйстве или предназначенный для убоя.

PENDİR*

*CHEESE**

*СЫР**

* II, III boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda penir, pənir, pendir formalarında işlədilir.

* Used in the II, III boys. In Nakhchivan it is used in "penir, panir, pendir" forms.

* Употреблено в II, III сказаниях. В Нахчыване слово "пендир" (сыр) употребляется также в формах "пенир", "пянир".

PƏRİ*

*ANGEL**

*АНГЕЛ**

* VIII boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da pərilərlə bağlı inamlar mövcuddur.

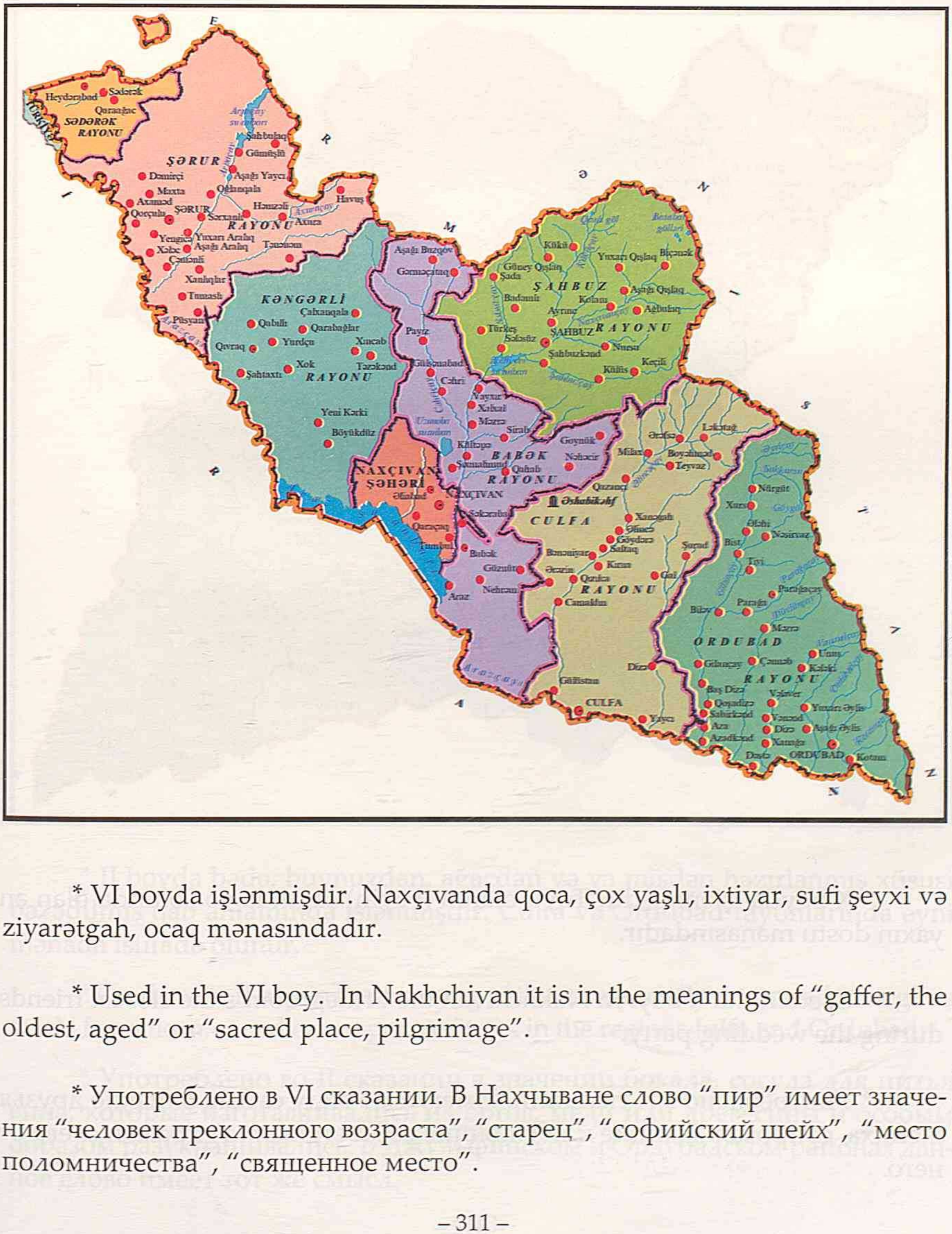
* Used in the VIII boy. There are beliefs connected with angels in Nakhchivan.

* Употреблено в VIII сказании. В Нахчыване по сей день существуют поверья, связанные с "пери", обозначающее фантастические существа в виде прекрасных девушек.

PİR*

*PIR**

*ПИР**

* VI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda qoca, çox yaşlı, ixtiyar, sufi şeyxi və ziyarətgah, ocaq mənasındadır.

* Used in the VI boy. In Nakhchivan it is in the meanings of "gaffer, the oldest, aged" or "sacred place, pilgrimage".

* Употреблено в VI сказании. В Нахчыване слово "пир" имеет значения "человек преклонного возраста", "старец", "софийский шейх", "место поломничества", "священное место".

SAĞDIC - SOLDIŞ*

*BRIDEGROOM`S BEST MEN**

*САГДЫДЖ - СОЛДЫШ (БЛИЗКИЕ ДРУЗЬЯ ЖЕНИХА)**

* X boyda işlənmişdir. Toyu olanın (bəyin) sağında və solunda olan ən yaxın dostu mənasındadır.

* Used in the X boy. In Nakhchivan the bridegroom`s the closest friends during the wedding party.

* Употреблено в X сказании. Имеются в виду самые близкие друзья жениха, сопровождающие или сидящие соответственно справа и слева от него.

SAĞRAQ*

*SAGHRAG**

*САГРАГ**

* II boyda badə, buynuzdan, ağacdan və ya misdən hazırlanmış xüsusi bəzədilmiş qab anlamında işlənmişdir. Culfa və Ordubad rayonlarında eyni mənada istifadə olunur.

* Used in the II boy in the meaning of the an especially decorated wineglass made from horn, wood or copper. As it yes in the regions Julfa and Ordubad.

* Употреблено во II сказании в значении бокала, сосуда для питья вина, которые изготавливались из рогов, меди или древесины и особым образом разукрашивались. В Джульфинском и Ордубадском районах данное слово имеет тот же смысл.

SAQAC*

*SAGAJ**

*САГАЧ**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda sac şəklində, üzərində çörək bişirilən, yuvarlaq, gildən və dəmirdən hazırlanan əşya.

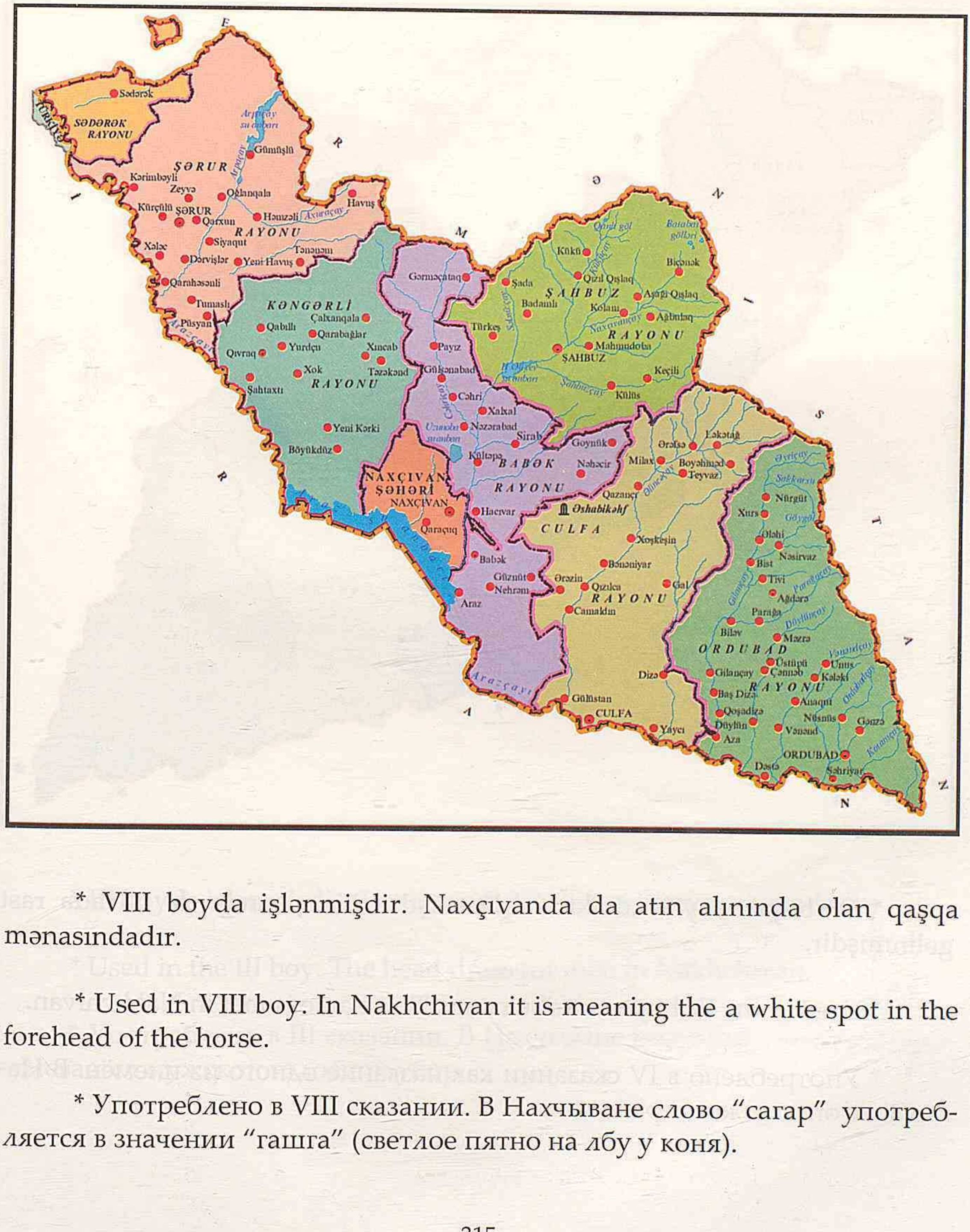
* Used in the III boy. In Nakhchivan it is a circle thing for baking bread and made from clay and iron.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване употребляется в форме "садж", что обозначает утварь, сделанную в выпуклой форме из железа или же глины, на которой пекут хлеб.

SAQAR*

*SAGAR**

*САГАР**

* VIII boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da atın alınında olan qaşqa mənasındadır.

* Used in VIII boy. In Nakhchivan it is meaning the a white spot in the forehead of the horse.

* Употреблено в VIII сказании. В Нахчыване слово "сагар" употребляется в значении "гашга" (светлое пятно на лбу у коня).

SALORLAR*

*SALORS**

*САЛОРЛАР**

* IV boyda tayfa adı kimi işlənmişdir. Naxçıvanda da bu ada rast gəlinmişdir.

* Used in the IV boy as a tribe name. This name is met in Nakhchivan.

* Употреблено в IV сказании как название одного из племён. В Нахчыване оно также встречается.

SARIQ*

*SARIG**

*САРЫГ**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda kişi baş geyimi mənasındadır.

* Used in the III boy. The head dress for men in Nakhchivan.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване под этим словом подразумевается мужской головной убор.

SARIMSAQ OTUN YEMƏMİSƏN İÇİN NİYƏ GÖYNƏYİR*

*IF THE CAP FITS, WEAR IT**

*ЕСЛИ ТЫ НЕ СЪЕЛ ЧЕСНОКУ, ТО НЕ ДОЛЖНО БЫТЬ ТЕБЕ ГОРЬКО**

* V boyda işlənmişdir. Naxçıvanda eyni anlamda "soğan yeməmisən için niyə göynəyir" ifadəsi mövcuddur.

* Used in the V boy. In the same meaning the expression of "If the cap fits, wear it" exist in Nakhchivan.

* Употреблено в V сказании. В Нахчыване используется ещё и такое выражение как "Если ты не съел лука, то тебе не должно быть горько".

SARVAN*

*CARAVANEER**

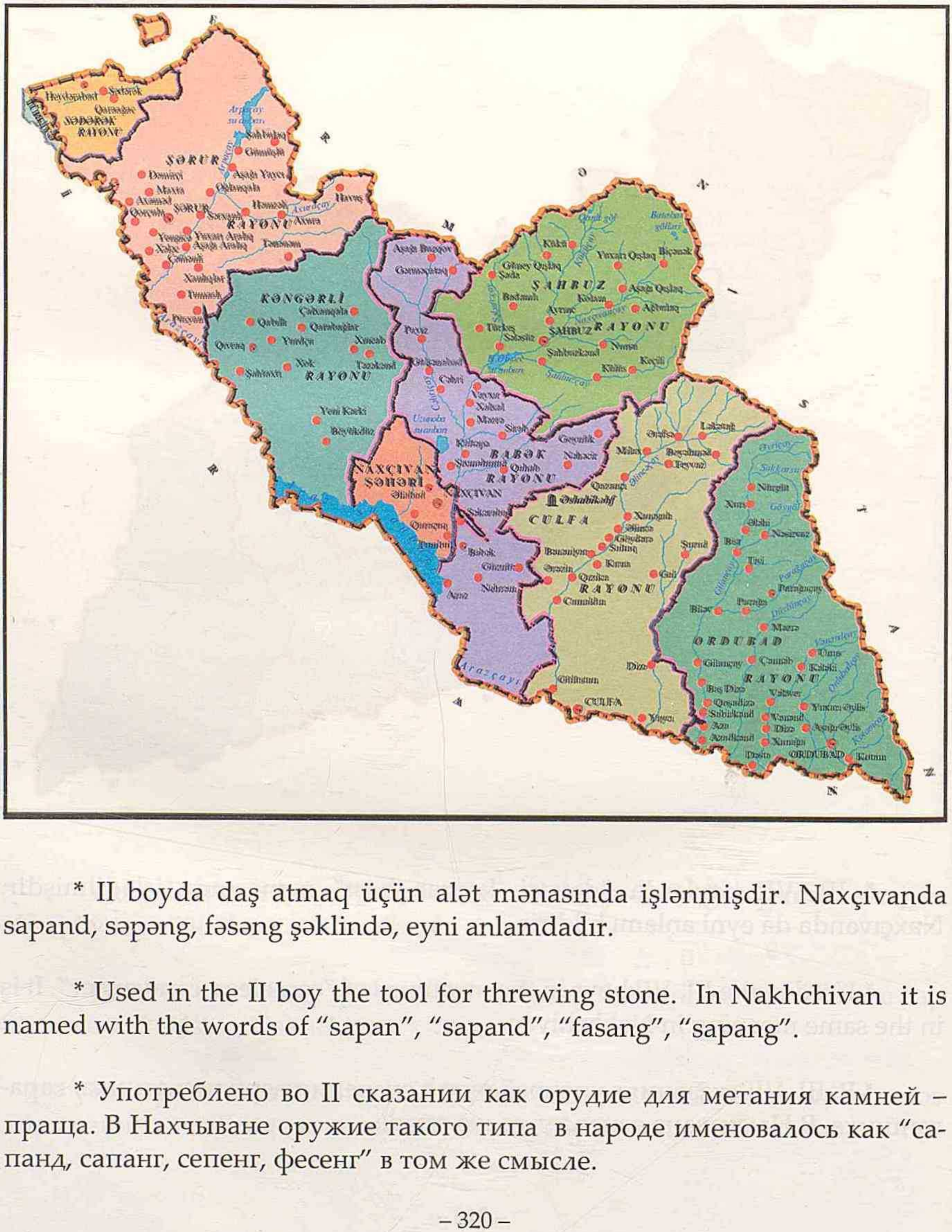
*КАРАВАНЩИК**

Heydərabad
Sədərək
Qaraağac
SƏDƏRƏK RAYONU
TÜRKİYƏ
Araz çayı
Şahbulaq
Gümüşlü
ŞƏRUR
Dəmirçi
Aşağı Yaycı
Maxta
Oğlanqala
Axamad
Qorçulu
ŞƏRUR
Sərxanlı
Həmzəli
Axura
RAYONU
Havuş
Yengicə
Yuxarı Aralıq
Aşağı Aralıq
Xələc
Çəmənli
Tənənəm
Xanlıqlar
Tumaslı
Püsyan
KƏNGƏRLİ
Çalxanqala
Qabıllı
Qarabağlar
Qıvraq
Yurdçu
Xıncab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
RAYONU
Yeni Kərki
Böyükdüz
Payız
Gülşənabad
Cəhri
Vayxır
Xalxal
Məzrə
Sirab
Külтəpə
Şıxmahmud
Qahab
BABƏK
RAYONU
Nəhəcir
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
Əlıabad
NAXÇIVAN
Şəkərabad
Qaraçuq
Tumbul
Babək
Güznüt
Nehrəm
Araz
Gümrü çayı
Gərməçətaq
Aşağı Buzqov
Şahtaxtı çayı
Cəhri çayı
Üzəmlə suanbarı
Əshabikəhf
CULFA
Xanəgah
Əliacə
Göydərə
Saltaq
Bənəniyar
Kırna
Ərəzin
Qızılca
RAYONU
Camaldın
Araz çayı
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Dizə
Şahbuzkənd suanbarı
Şahbuz çayı
Kükü
Günеy Qışlaq
Şada
ŞAHBUZ
Badamlı
Kolanı
Ayrınc
Türkeş
Sələsüz
ŞAHBUZ
RAYONU
Şahbuzkənd
Külüs
Yuxarı Qışlaq
Biçənək
Aşağı Qışlaq
Ağbulaq
Nursu
Keçili
Qırmızı göl
Batabat gölləri
Kükü çayı
Şahtaxtı çayı
Nəxçıvançay
Şahbuzkənd çayı
Şurud
Gal
Şahbuzkənd çayı
Goynük
Milax
Boyəhməd
Teyvaz
Qazançı
Ərəfsə
Ləkətağ
Nürgüt
Xurs
Əlahi
Nəsirvaz
Bist
Tivi
Parağaçay
Parağa
Bilav
Məzrə
ORDUBAD
Vənənd çayı
Unus
Gilançay
Çənnəb
Kələki
RAYONU
Baş Dizə
Vələver
Qoşadizə
Yuxarı Əylis
Sabirkənd
Vənənd
Aza
Dizə
Aşağı Əylis
Azadkənd
Xanağa
Dəstə
ORDUBAD
Kotam
Əylis çayı
Salxançay
Gilançay
Parağaçay
Dəstəçay
Vənəndçay
Qotamçay
Qılınçay
Qılınçay
Şahtaxtı çayı
Araz çayı
Araz çayı
Araz

SAPAN, SAPAND*

*SLINGSHOT**

*ПРАЩА**

* II boyda daş atmaq üçün alət mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda sapand, səpəng, fəsəng şəklində, eyni anlamdadır.

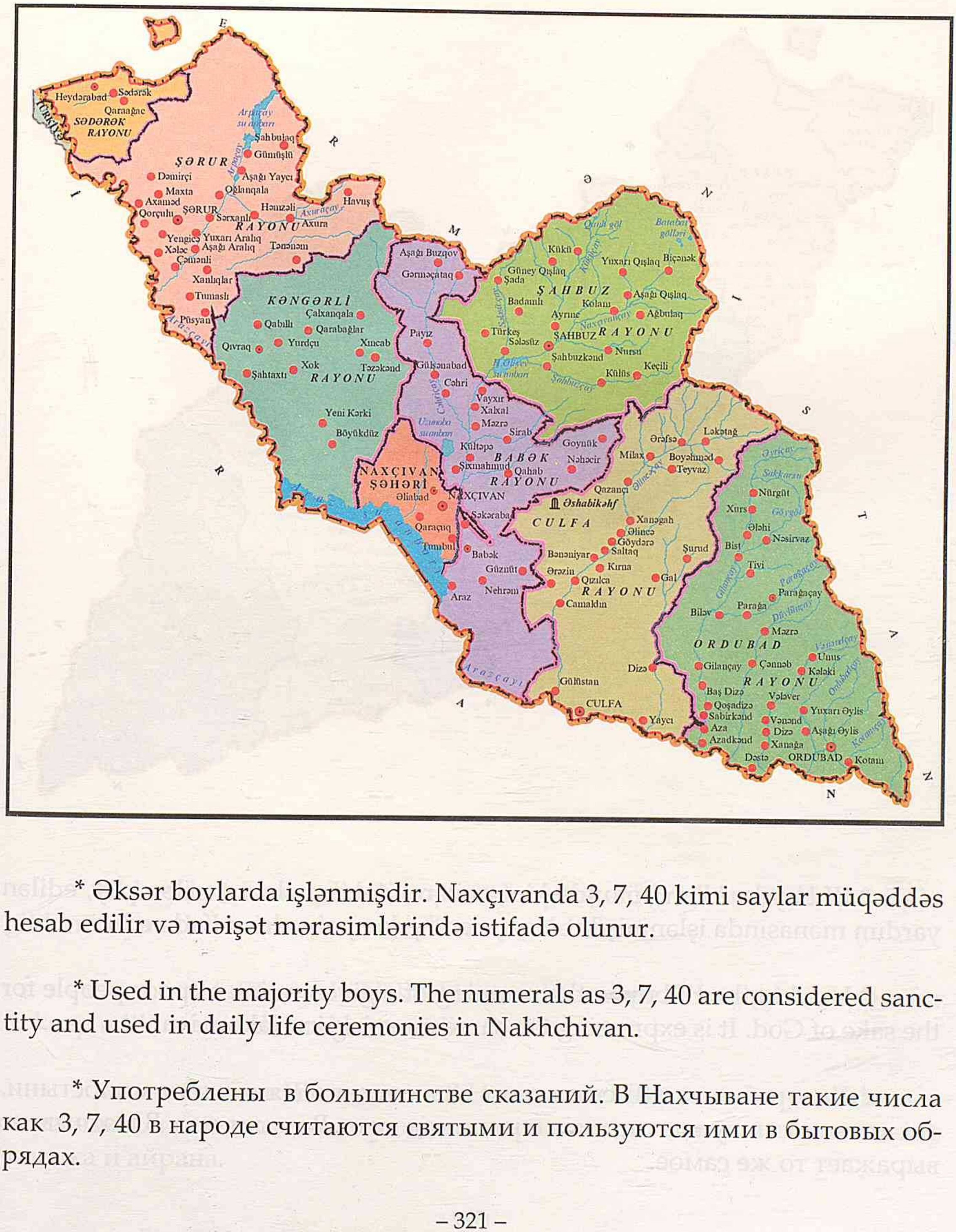
* Used in the II boy the tool for threwing stone. In Nakhchivan it is named with the words of "sapan", "sapand", "fasang", "sapang".

* Употреблено во II сказании как орудие для метания камней – праща. В Нахчыване оружие такого типа в народе именовалось как "сапанд, сапанг, сепенг, фесенг" в том же смысле.

SAYLARIN MÜQƏDDƏSLİYİ*

*SANCTITY OF THE NUMERALS**

*САКРАЛЬНОСТЬ ЧИСЕЛ**

* Əksər boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda 3, 7, 40 kimi saylar müqəddəs hesab edilir və məişət mərasimlərində istifadə olunur.

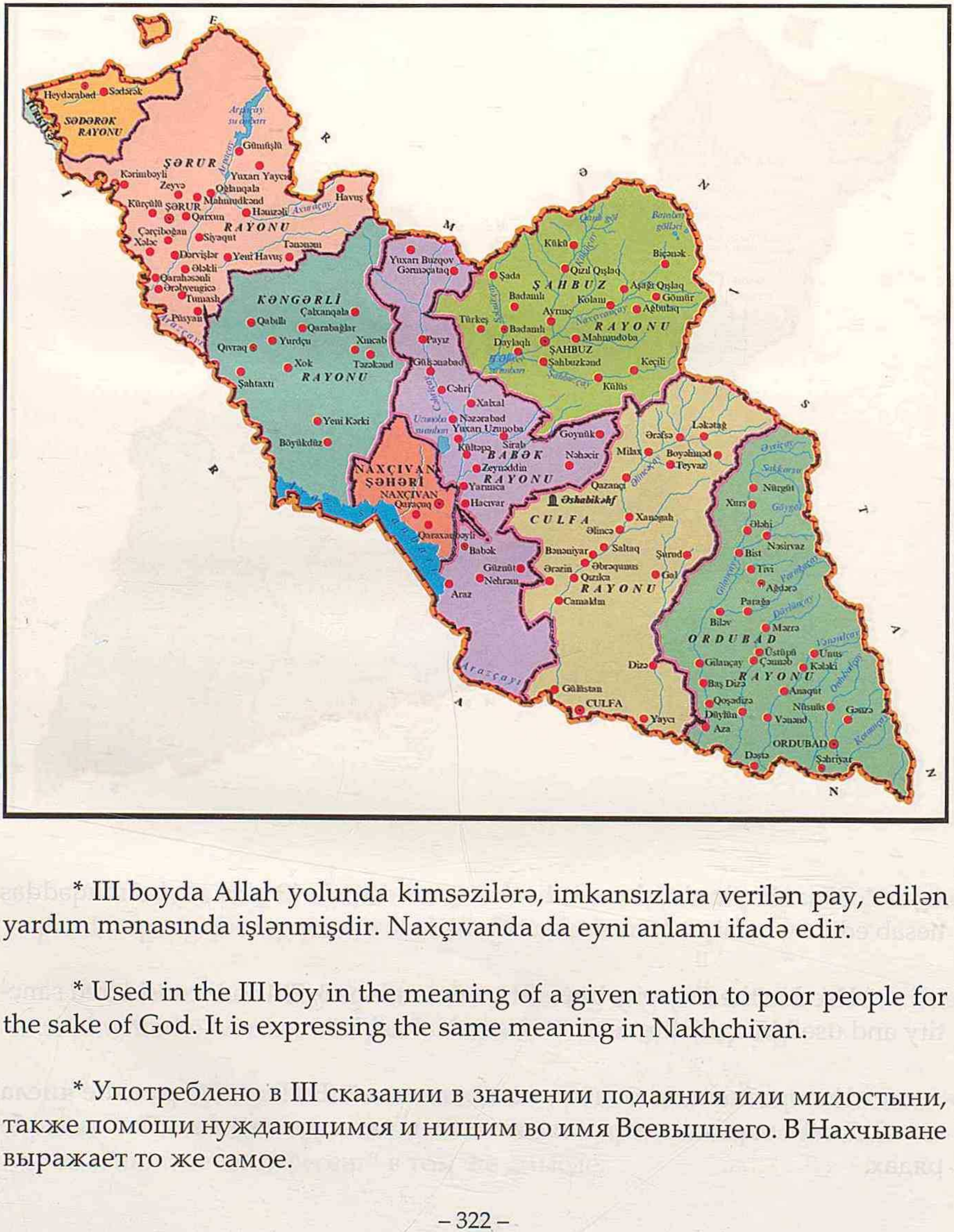
* Used in the majority boys. The numerals as 3, 7, 40 are considered sanctity and used in daily life ceremonies in Nakhchivan.

* Употреблены в большинстве сказаний. В Нахчыване такие числа как 3, 7, 40 в народе считаются святыми и пользуются ими в бытовых обрядах.

SƏDƏQƏ*

*ALMS**

*СЕДЕГЕ (ПОДАЯНИЕ)**

* III boyda Allah yolunda kimsəzilərə, imkansızlara verilən pay, edilən yardım mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamı ifadə edir.

* Used in the III boy in the meaning of a given ration to poor people for the sake of God. It is expressing the same meaning in Nakhchivan.

* Употреблено в III сказании в значении подаяния или милостыни, также помощи нуждающимся и нищим во имя Всевышнего. В Нахчыване выражает то же самое.

SƏRNİC*

*SARNIJ**

*СЕРНИДЖ**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda qatıq, süd, ayran saxlamaq üçün gildən və ya misdən hazırlanmış qab mənasındadır.

* Used in the III boy. In Nakhchivan a dish made from clay or copper for to keep milk, sour milk and buttermilk.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване имеется в виду сделанный из глины или же из меди сосуд для содержания катыка (кислого молока), молока и айрана.

SİCİM*

*SIJIM**

*СИДЖИМ**

* I, IV boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda da qəzildən hazırlanmış ip, kəndir mənasındadır.

* Used in the I, IV boys. In Nakhchivan it is in the meaning of the rope made from goat`s wool.

* Употреблено в I, IV сказаниях. В Нахчыване этим словом обозначают верёвку, сделанную из козьей шерсти.

SOQMAN*

*SOGMAN (WELLINGTONS)**

*СОГМАН (САПОГИ)**

* VII boyda işlənmişdir. Naxçıvanda uzunboğaz çəkmə mənasını ifadə edir.

* Used in the VII boy. In Nakhchivan it is in the meaning of wellingtons.

* Употреблено в VII сказании. В Нахчыване слово "согман" обозначает сапоги.

SONSUZLUQ*

*CHILDLESS**

*БЕСПЛОДИЕ**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da uşağı olmayan qadın, kişi sonsuz adlanır.

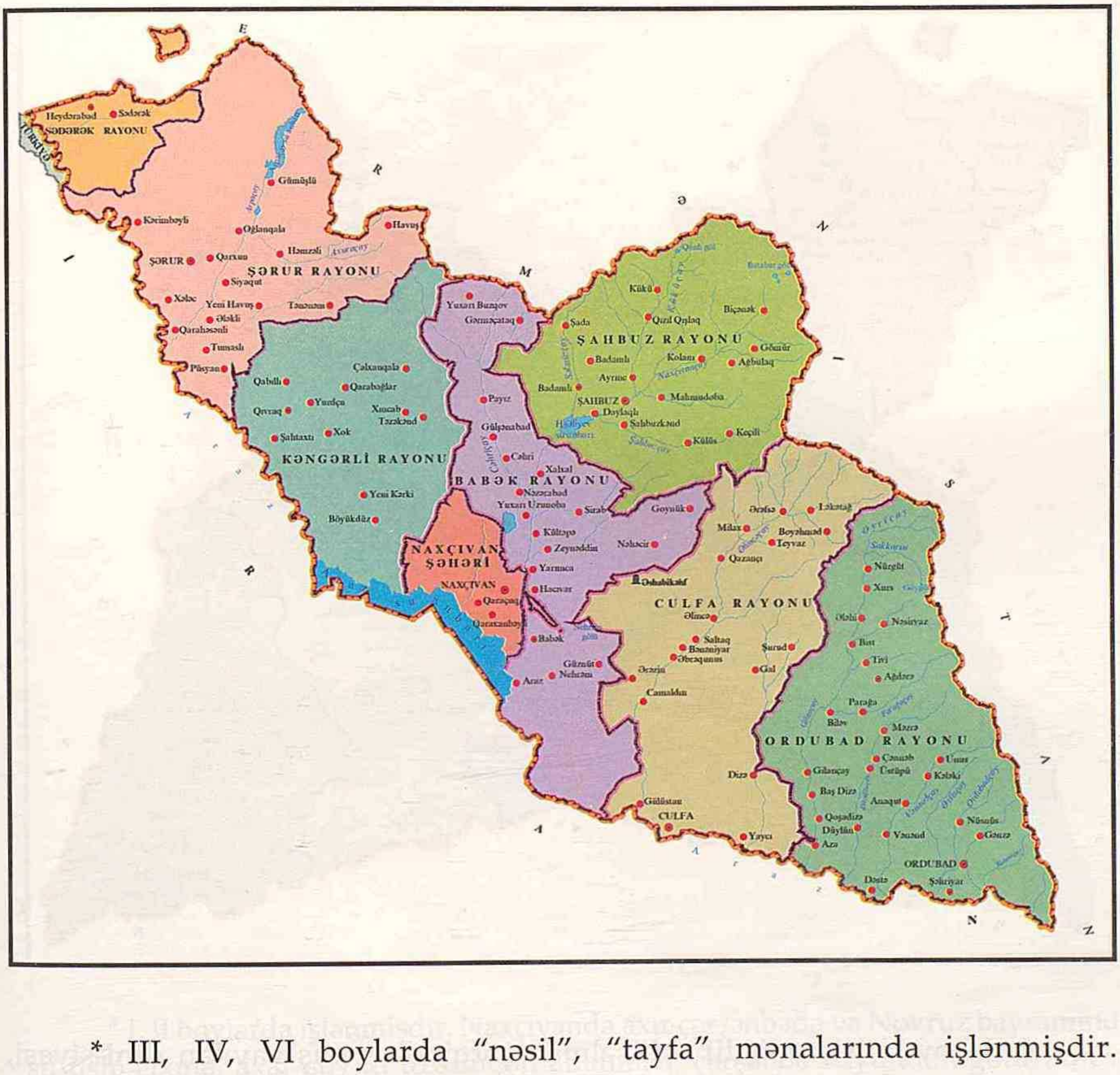
* Used in the I boy. In Nakhchivan the men or women who has no children is named childless too.

* Употреблено в I сказании. В Нахчыване также словом "сонсуз" (бесплодный) называют мужчину или женщину, неспособных производить потомство.

SOY*

*TRIBE**

*РОД**

* III, IV, VI boylarda "nəsil", "tayfa" mənalarında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* Used in the III, IV, VI boys in the meaning of "tribe", "kin". As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в III, IV, VI сказаниях в значении рода, племени. В Нах - чыване выражает то же самое.

SUFİ*

*SUFI (MYSTIC)**

*СУФИЙ**

* II boyda işlənmişdir. Müsəlman şərqində geniş yayılan dini-siyasi, fəlsəfi cərəyanlara və ona mənsub adamlara verilən ad.

* Used in the II boy. The name given to the religious-political, philosophical trainings and the men who belongs to mystic teachings.

* Употреблено во II сказании. Широко распространенное на мусульманском Востоке эзотерическое религиозно-политическое и философское течение называют суфизмом, людей, примкнувших к нему - суфиями.

SU KULTU*

*WATER CULT**

*КУЛЬТ ВОДЫ**

* I, II boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda axır çərşənbədə və Novruz bayramında su üstə çıxma, axar suyun üzərindən atlanmaq, çərşənbə suyundan götürüb evə gətirmək, əkin sahələrinə səpmək, yuxunu suya danışma kimi adət və inanclar vardır.

* Used in the I, II boys. In Novruz holiday going on water, juming over the running water, taking from fresh water to home, splash water to land under crop, to speak one`s dream to water traditions are exist in Nakhchivan.

* Употреблено во I, II сказаниях. В Нахчыване существуют поверья и обычаи посещать источник воды, перепрыгивать через проточную воду, приносить домой чистой воды, обрызгивать водой вспашенную землю, рассказать свой сон воде в последнюю среду года и во время самого праздника Новруз.

SURNAÇI*

*ZOURNA PLAYER**

*ЗУРНАЧ**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda zurna musiqi alətində ifa edən şəxsə deyilir.

* Used in the III boy. In Nakhchivan it means of zourna player person.

* Употреблено в III сказании. В Нахчыване имеется в виду музыкант, играющий на духовом инструменте, именуемом зурной.

SÜD ANASI*

*FOSTER-MOTHER**

*МОЛОЧНАЯ МАТЬ**

* VIII boyda işlənmişdir. Ananın südü çatmadıqda və ya vəfat etdikdə uşağı digər körpə uşağı olan ana əmizdirir. Həmin ana əmizdirdiyi uşağın "süd anası" adlanır.

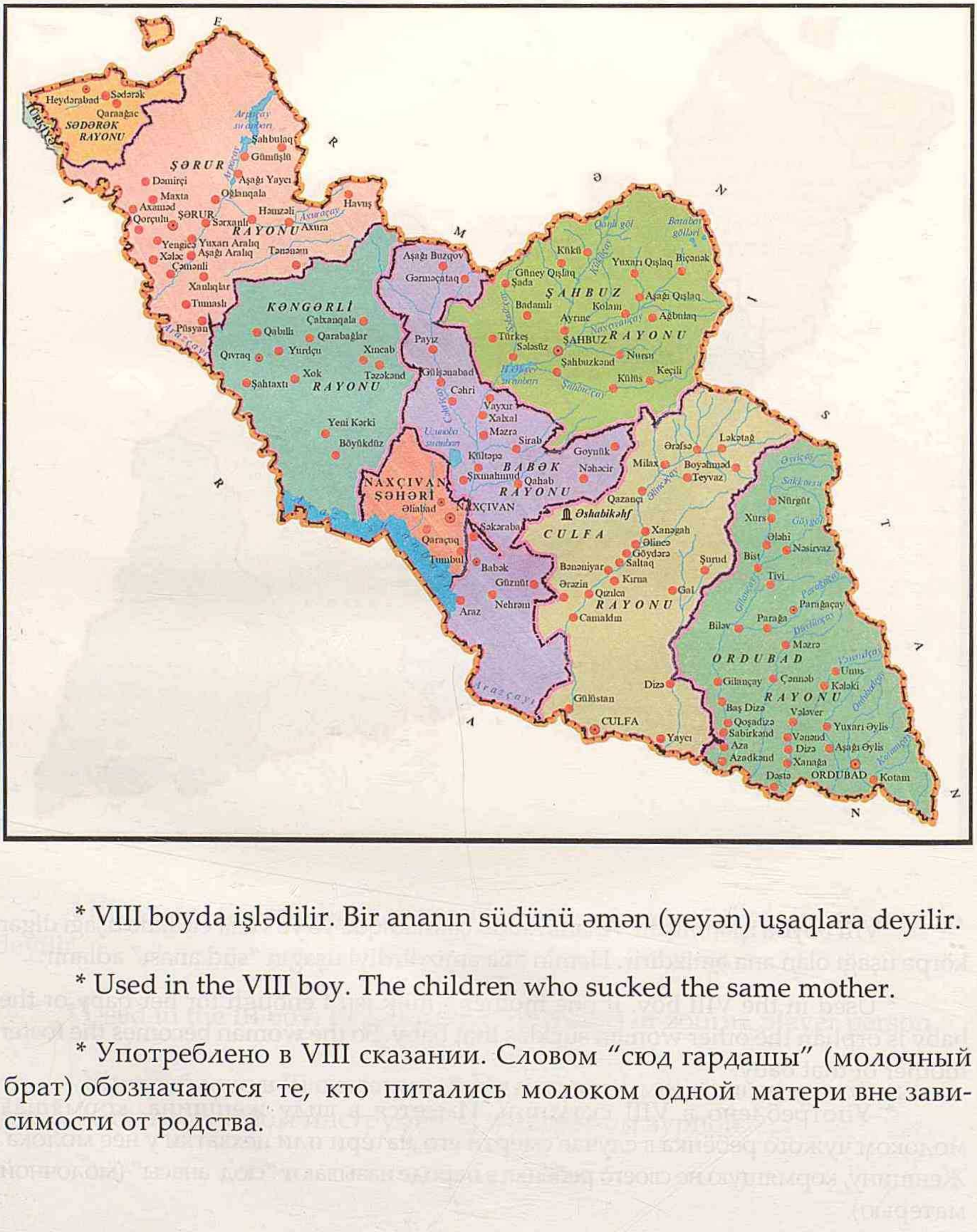
* Used in the VIII boy. If one mother`s milk isn`t enough for her baby or the baby is orphan the other woman suckles that baby. So the woman becomes the foster mother of that baby.

* Употреблено в VIII сказании. Имеется в виду женщина, кормящая молоком чужого ребёнка в случае смерти его матери или нехватки у нее молока. Женщину, кормящую не своего ребёнка в народе называют "сюд анасы" (молочной матерью).

SÜD QARDAŞI*

*FOSTER-BROTHER**

*МОЛОЧНЫЙ БРАТ**

* VIII boyda işlədilir. Bir ananın südünü əmən (yeyən) uşaqlara deyilir.

* Used in the VIII boy. The children who sucked the same mother.

* Употреблено в VIII сказании. Словом "сюд гардашы" (молочный брат) обозначаются те, кто питались молоком одной матери вне зависимости от родства.

SÜFRƏ*

*TABLE-CLOTH**

*СКАТЕРТЬ**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Naxçıvanda həm süfrə, həm də dəstərxan variantı vardır.

* Used in the preface. It has sufra and dastarkhan variants in Nakhchivan.

* Употреблено во вступлении. В Нахчыване наряду со словом "сюфре" употребляется и "дестерхан", означающие "скатерть" или "накрытый стол".

SÜNGÜ*

*BAYONET**

*КОПЬЯ**

* II boyda qarğıdan, çoxillik qamışın gövdəsindən və ya dəmirdən düzəldilən uzun döyüş aləti anlamında işlənmişdir. Naxçıvanda eyni mənada istifadə olunur.

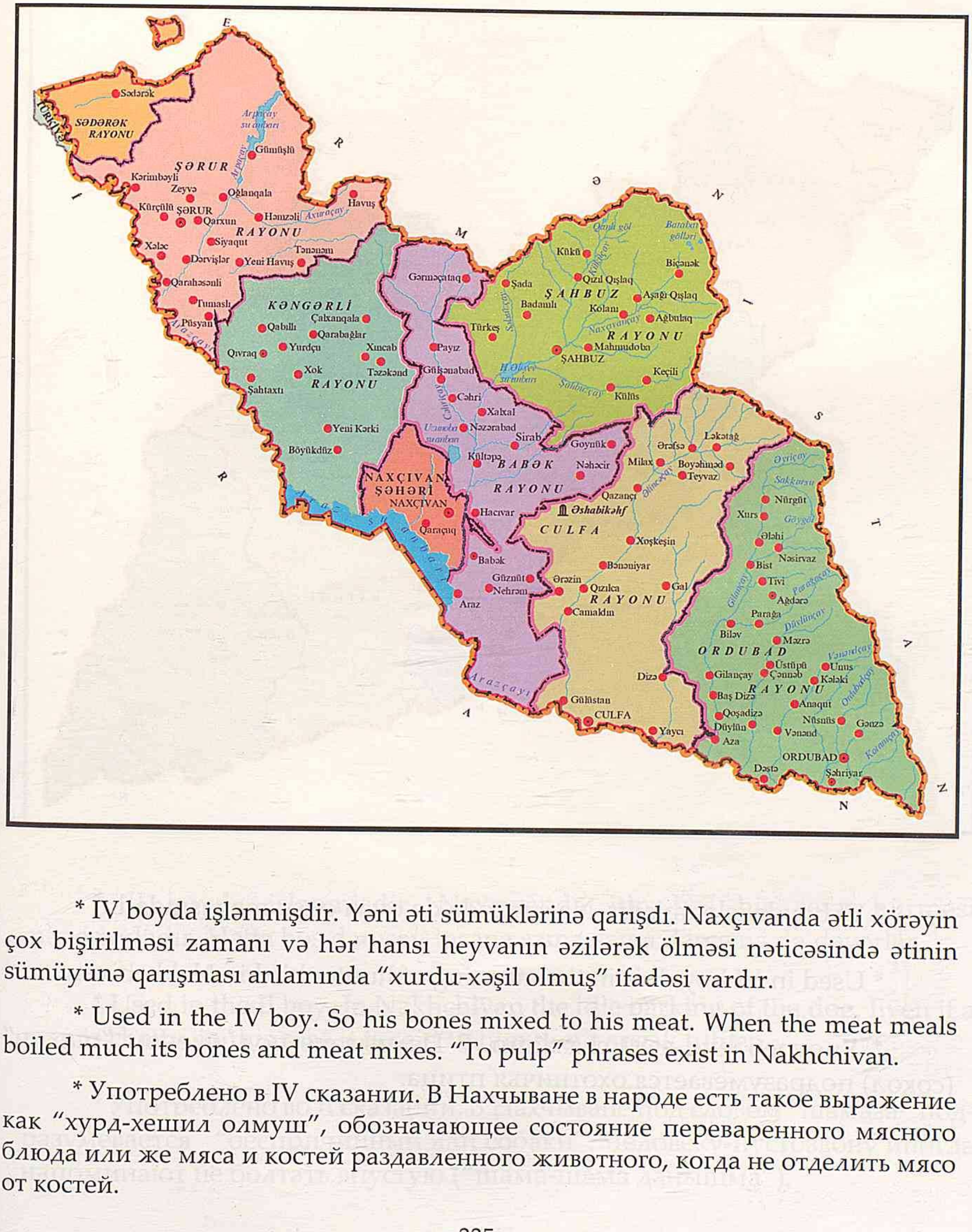
* Used in the II boy in the meaning of a weapon made from iron or thatch. It is used in the same meaning in Nakhchivan.

* Употреблено во II сказании в значении боевого орудия - копья, сделанного из тростника, ствола многолетнего камыша в виде длинного деревка с острым железным наконечником. В Нахчыване употребляется в том же смысле.

SÜNÜKLƏRİ XURD OLDU*

*HIS BONES PULPED**

*БЫТЬ РАЗМОЗЖЕННЫМ**

* IV boyda işlənmişdir. Yəni əti sümüklərinə qarışdı. Naxçıvanda ətli xörəyin çox bişirilməsi zamanı və hər hansı heyvanın əzilərək ölməsi nəticəsində ətinin sümüyünə qarışması anlamında "xurdu-xəşil olmuş" ifadəsi vardır.

* Used in the IV boy. So his bones mixed to his meat. When the meat meals boiled much its bones and meat mixes. "To pulp" phrases exist in Nakhchivan.

* Употреблено в IV сказании. В Нахчыване в народе есть такое выражение как "хурд-хешил олмуш", обозначающее состояние переваренного мясного блюда или же мяса и костей раздавленного животного, когда не отделить мясо от костей.

ŞAHİN*

*FALCON**

*СОКОЛ**

* VI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da ovçu quşu mənasındadır.

* Used in VI boy. It is in the meaning of hunter bird in Nakhchivan.

* Употребλено в VI сказании. В Нахчыване под именем "шахин" (сокол) подразумевается охотничья птица.

ŞAMAZA*

*SHAMAZA**

*ШАМАЗА**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda itin boş bir şeyə hürməsi mənasındadır. Hətta boş danışan insana şama-şama danışma da deyərlər.

* Used in the II boy. In Nakhchivan the idle barking of the dog. Even if a man is chatty, in this case it is said to him don`t speak futile.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване под словом "шамаза" подразумевается "беспричинный лай собаки". Человеку-пустозвону иногда напоминают не болтать впустую ("шама-шама данышма").

ŞAYQA*

*SHAYGA (A KIND OF CAP)**

*ШАЙГА (ШАПКА) **

* VI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda şapqa - papaq mənasındadır.

* Used in the VI boy. In Nakhchivan shayga means a kind of the cap.

* Употреблено в VI сказании. В Нахчыване под словом "шайга" (шапка) подразумевается мужской головной убор.

ŞƏHİD*

*MARTYR**

*ШЕХИД**

* Müqəddimədə, II, III, IV, VIII, XI boylarda işlənmişdir. Allah yolunda, vətən uğrunda həyatından keçən, canını qurban verən adam.

* Used in the preface and II, III, IV, VIII, XI boys. The man who sacrificed himself for his God and country.

* Употреблено во вступлении и в II, III, IV, VIII, XI сказаниях. Под словом "шехид" имеется в виду человек, погибший за веру или же за родину.

ŞİMDİ YEGİDİ ATAR-YIQAR, SƏRƏR-PIRTAR*
*NOW HE WILL KNOCK DOWN THE HERO AND ABOLISHED HIM**
*ВОТ СЕЙЧАС ОН ПОВАЛИТ ТОГО ГЕРОЯ, РАЗЛОМАЕТ НА ЧАСТИ, ВТОПЧЕТ В ЗЕМЛЮ**

Heydərabad
Sədərək
Qarabağlar
SƏDƏRƏK RAYONU
Arpaçay su anbarı
Şahbulaq
Gümüşlü
ŞƏRUR
Arpaçay
Aşağı Yaycı
Dəmirçi
Maxta
Oğlanqala
Havuş
Axmazəd
Qorçulu
ŞƏRUR RAYONU
Sərxanlı
Hamazəli
Axuraçay
Ataxa
Yeniyol
Yuxarı Aralıq
Aşağı Aralıq
Xalxal
Təzəkənd
Çəlikəli
Xanlıqlar
Tumaslı
Pirəyan
Araz çayı
KƏNGƏRLİ
Çaxırqala
Qaxıdlı
Qarabağlar
Yardçu
Qıvraq
Xıncab
Şahtaxtı
Xok
Təzəkənd
RAYONU
Yeni Kərki
Böyükdüz
Aşağı Buzqov
Göyəzəntəq
Payız
Gülüstanabad
Çəburi
Cəlilqaya
Uzunoba su anbarı
Kültəpə
Sirxanbasar
Qahab
BABƏK RAYONU
Nəhəcir
Vayxır
Xalxal
Marıq
Sirab
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
Əlinəhəd
NAXÇIVAN
Culfa körpüsü
Qarağaş
Tivanlı
Babək
Gülüstan
Nehrəm
Araz
Şahbuz çayı
Qanlı göl
Batabət gölləri
Kükü
Yuxarı Qışlaq
Biçənək
Güney Qışlaq
Şəda
ŞAHBUZ
Badamlı
Kolanı
Aşağı Qışlaq
Ayrıqlı
Ağbulaq
Türkeş
Səbətsu
ŞAHBUZ RAYONU
Nursu
Şahbuzkənd
Keçili
Küllüs
Əlincəçay
Sakkarsu
Nürgüt
Xurs
Göygöl
Abbi
Nəsirvaz
Baş
Tivi
Gilançay
Parağaçay
Parağa
Bilav
Dizəçay
Mazrə
ORDUBAD
Vanıqçay
Ünus
Gilançay
Çənnəb
Kəlaki
RAYONU
Baş Dizə
Valvər
Qoşadizə
Yuxarı Əylis
Sabunkənd
Vənənd
Aza
Dizə
Aşağı Əylis
Azadkənd
Xanağa
Dizə
ORDUBAD
Kotam
Qaraçay
Culfa
Yeyvi
Qaraçay
Şərur
Şərur
Culfa
Culfa
Ordubad
Ordubad
Ordubad
Naxçıvan
Şərur
Şahbuz
Babək
Babək
Culfa
Ordubad
Şahbuz
Şahbuz
Şərur
Şərur
Babək
Babək
Culfa
Culfa
Ordubad

ŞİŞƏK - ŞİŞLİK*

*SHISHAK-SHISHLIK**

*ШИШЕК - ШИШЛИК**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda iki və ya üç yaşlı qoyun mənasındadır.

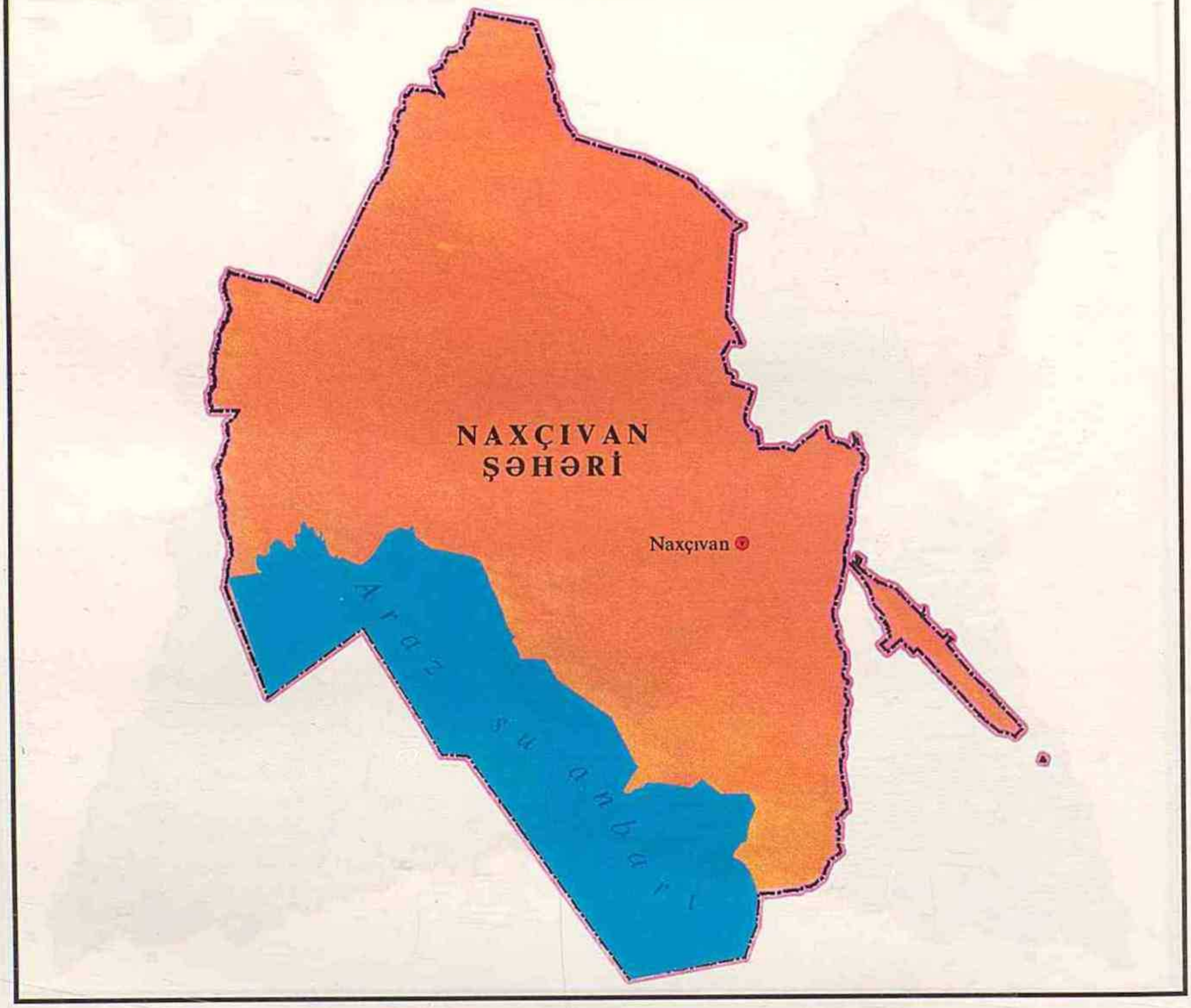
* Used in the I boy. In Nakhchivan it means two or three years old sheep.

* Употреблено в I сказании. В Нахчыване под словом "шишек" подразумевается баран в возрасте двух или трех лет.

ŞÜLƏN*

*SHULAN**

*ШЮЛЕН**

* III boyda işlənmişdir. Naxçıvanda mərasim mənasındadır. Novruz çərşənbələrinin ilkində Əlincə qalasından "Türk" yazılı daş Nuh peyğəmbərin qəbrüstü abidəsinə gətirilər və şölən keçirilərmiş.

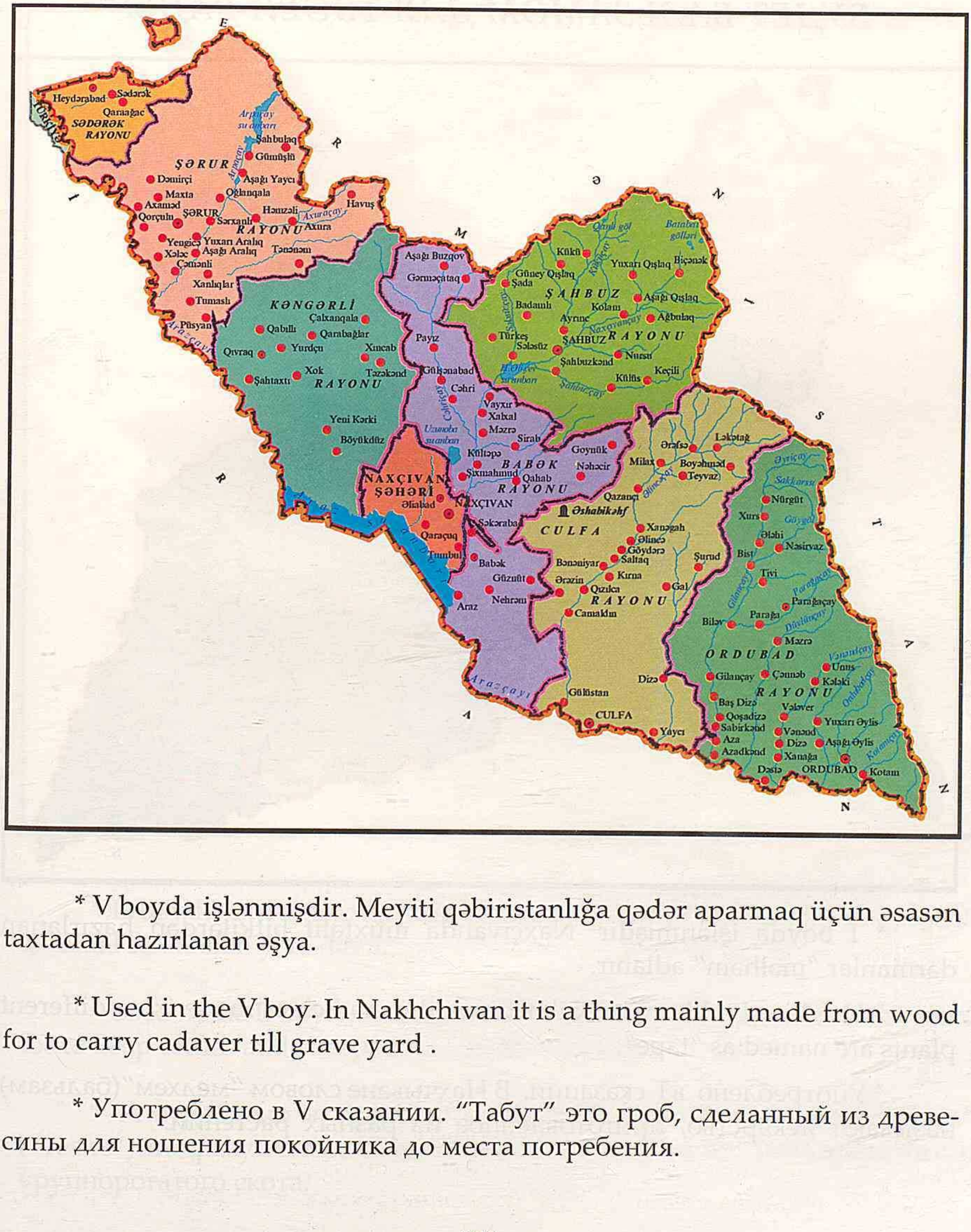
* Used in the III boy. In Nakhchivan ceremony is meaning. On the eve of Novruz Tuesday "Turk" written stone is brought from Alinja castle to Noah`s tomb and the shulan ceremony is celebrated.

* Употреблено в III сказании. Это слово использовано в смысле праздничной церемонии в Нахчыване. Существовал обычай в первую среду перед праздником Новруз брать камень с надписью «Тюрк» у крепости Алинджа, а затем привезти его в Нахчыван и провести "шёлен" (праздник) у мавзолея пророка Нуха (Ноя).

TABUT*

*BIER**

*ГРОБ **

* V boyda işlənmişdir. Meyiti qəbiristanlığa qədər aparmaq üçün əsasən taxtadan hazırlanan əşya.

* Used in the V boy. In Nakhchivan it is a thing mainly made from wood for to carry cadaver till grave yard .

* Употреблено в V сказании. "Табут" это гроб, сделанный из древесины для ношения покойника до места погребения.

TAĞ ÇİÇƏGİ ANA SÜDİLƏ SƏNİN YARANA MƏLHƏMDİR*

*MOTHER`S MILK AND THE FLOWERS PICKED FROM MOUNTAIN IS THE TAPE FOR YOUR ULCER**

*ГОРНЫЙ ЦВЕТОК ВМЕСТЕ С МОЛОКОМ МАТЕРИ БУДЕТ БАЛЬЗАМОМ ДЛЯ ТВОЕЙ РАНЫ**

* I boyda işlənmişdir. Naxçıvanda müxtəlif bitkilərdən hazırlanan dərmanlar "məlhəm" adlanır.

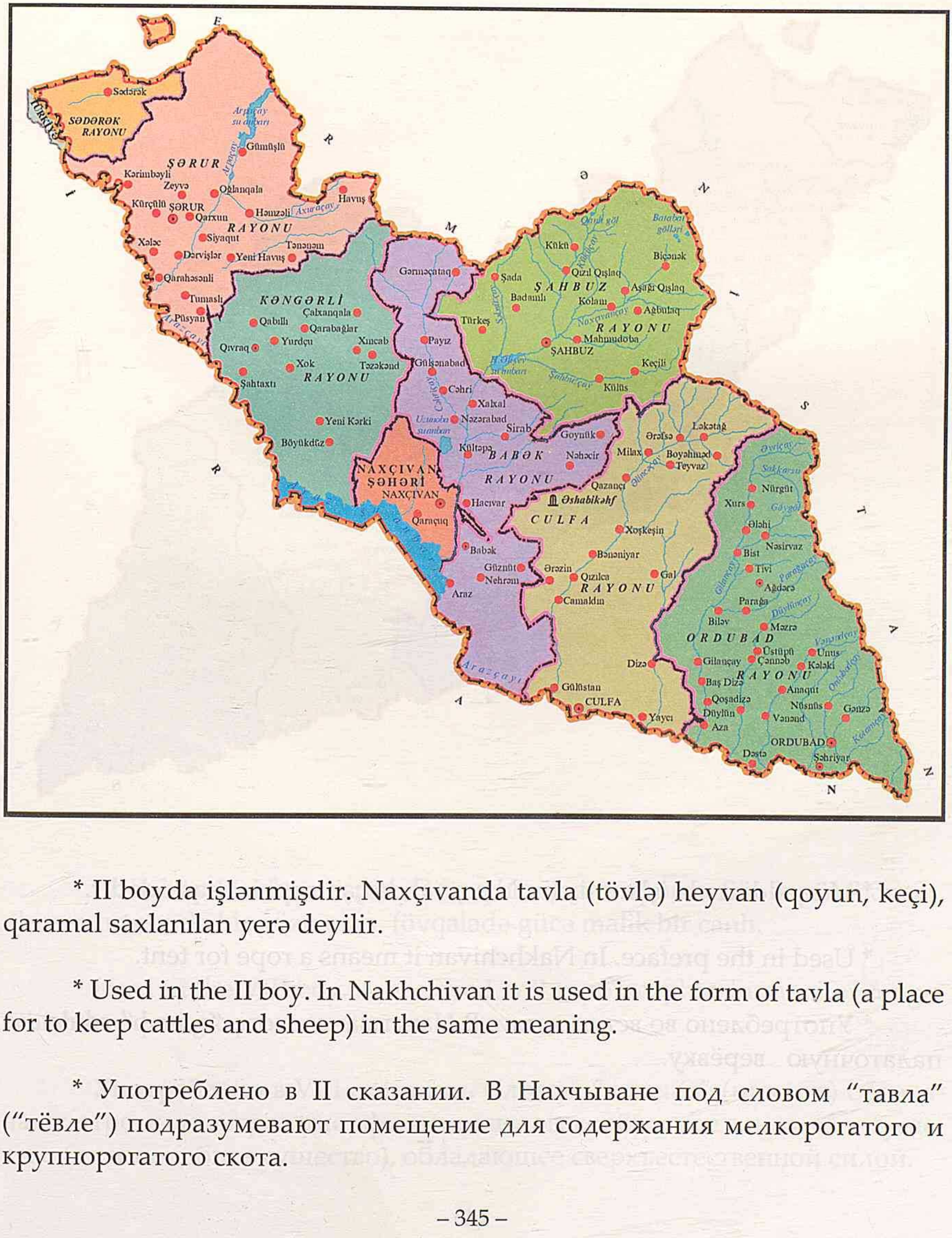
* Used in the I boy. In Nakhchivan the medicines made from different plants are named as "tape".

* Употреблено в I сказании. В Нахчыване словом "мелхем"(бальзам) называют лекарство, приготовленное из разных растений.

TAVLA*

*STALL, CATTLE SHED**

*ХЛЕВ**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda tavla (tövlə) heyvan (qoyun, keçi), qaramal saxlanılan yerə deyilir.

* Used in the II boy. In Nakhchivan it is used in the form of tavla (a place for to keep cattles and sheep) in the same meaning.

* Употреблено в II сказании. В Нахчыване под словом "тавла" ("тёвле") подразумевают помещение для содержания мелкорогатого и крупнорогатого скота.

TƏNƏF*

*TANAF**

*ТЕНЕФ**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Naxçıvanda çadır ipi mənasındadır.

* Used in the preface. In Nakhchivan it means a rope for tent.

* Употреблено во вступлении. В Нахчыване слово "тенеф" означает палаточную верёвку.

TƏPƏGÖZ*

*TAPAGOZ**

*ТЕПЕГЁЗ**

* VIII boyda işlənmişdir. Divə yaxın, antropomorfik, insanabənzər, alnının ortasında bir gözü olan, fövqəladə gücə malik bir canlı.

* Used in the VIII boy. A one eyed anthropomorphic, humaniform ogre which has a magic power.

* Употреблено в VIII сказании. Словом "тепегёз" (циклоп) обозначают огромное антропоморфическое человекообразное одноглазое существо (дивоподобное существо), обладающее сверхъестественной силой.

TOXINC*

*TOKHINJ**

*ТОХЫНДЖ**

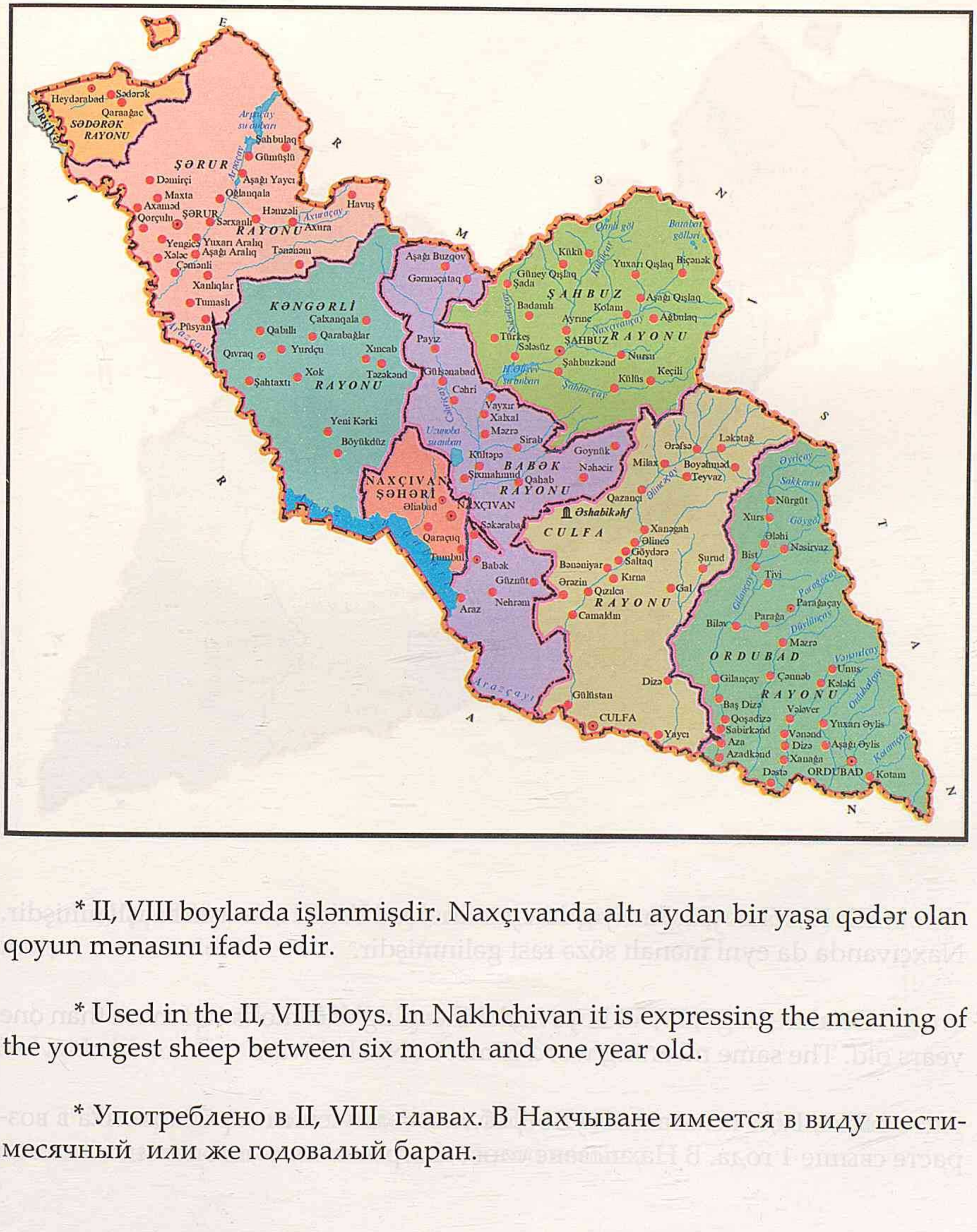
* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda ət döymək üçün ağacdan hazırlanan toxmaq mənasındadır.

* Used in the II boy. In Nakhchivan it is a large wooden hammer for to mince the meat.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване этим словом обозначают деревянный молоток, используемый для измельчения мяса.

TOQLI*

*TOGLI (ONE YEARS OLD SHEEP)**
*ТОХЛУ (ГОДОВАЛЫЙ БАРАН)**

* II, VIII boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda altı aydan bir yaşa qədər olan qoyun mənasını ifadə edir.

* Used in the II, VIII boys. In Nakhchivan it is expressing the meaning of the youngest sheep between six month and one year old.

* Употреблено в II, VIII главах. В Нахчыване имеется в виду шестимесячный или же годовалый баран.

TORUM*

*TORUM**

*ТОРУМ**

* III, IV, VI boylarda 1 yaşdan yuxarı dəvə balası mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni mənalı sözə rast gəlinmişdir.

* Used in the III, IV, VI boys in the meaning of camel`s calf more than one years old. The same meaning word is met in Nakhchivan.

* В III, IV, VI сказаниях употреблено в значении верблюжонка в возрасте свыше 1 года. В Нахчыване слово встречается с тем же значением.

TOY - DÜGÜN*

*WEDDING PARTY**

*СВАДЕБНОЕ ВЕСЕЛЬЕ**

Heydərabad
Sədərək
Qaraağac
SƏDƏRƏK RAYONU
TÜRKİYƏ
Arpaçay su anbarı
Şahbulaq
Gümüşlü
ŞƏRUR
Arpaçay
Aşağı Yaycı
Dəmirçi
Maxta
Oğlanqala
Axaməd
Qorçulu
ŞƏRUR
Sərxanlı
Həmzəli
Axuraçay
Havuş
RAYONU
Axura
Yengicə
Yuxarı Aralıq
Xələc
Aşağı Aralıq
Tənənəm
Çəmənli
Xanlıqlar
Tumaslı
Püsyan
Araz çayı
KƏNGƏRLİ
Çalxanqala
Qabıllı
Qarabağlar
Qıvraq
Yurdçu
Xıncab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
RAYONU
Yeni Kərki
Böyükdüz
Aşağı Buzqov
Gərnəçataq
Payız
Gülşənabad
Cəhri
Vayxır
Xalxal
Məzrə
Sirab
Uzunoba su anbarı
Külüçay
Külüçay
Külüçay

TOYUNCA TIQA-BASA YEDİLƏR*

*EATING SATIETY**

*НАЖРАЛИСЬ ДООТВАЛА**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Naxçıvanda "tıra-tıxa", "tıxa-basa", "basışdıra-basışdıra" ifadəsi mövcuddur.

* Used in preface. "Tira-tikha" ("satiety"), "tikha-basa" ("full"), "basishdira-basishdira" ("grease the gills") expressions are exist in Nakhchivan.

* Употреблено во вступлении. В Нахчыване такие слова в указанном выражении (наелись доотвала) как "тыха-тыха", "тыха-баса" или же "басышдыра-басышдыра" обозначают состояние есть жадно, жрать, уплетать.

TUĞULQA, TUĞULĞA*

*TUGULGA (HEMLET)**

*ТУГУЛГА (ШЛЕМ)**

* II boyda döyüşçülərin zirehli baş geyimi, dəbilqə mənasında işlənmişdir. Oğuzlar mülki geyimlə yanaşı, döyüş libası zireh də geyirdilər. Dəmir papaq, dəbilqə anlamında Naxçıvanda da eyni anlamdadır.

* Used in the II boy in the meaning of helmet. Oguz turks also put on coat of mail together with civil clothes. In Nakhchivan it is in the meanings of iron cap, hemlet.

* Употреблено во II сказании в смысле металлического головного убора (шлема, каски) для воинов. Эти доспехи носились огузами наряду с мирными одеждами. Это слово в Нахчыване носит тот же смысл.

TUTAM*

*TUTAM**

*ТУТАМ**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda çəki vahidi mənasındadır.

* Used in the II boy. In Nakhchivan it is expressing weight unit.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване словом "тутам" используют как название единицы веса.

TÜMƏN*

*TUMAN**

*TЮMEH**

* I, IV, IX boylarda say (10000), ərazi vahidi (10000 əsgər verə bilən ərazi) mənalarını ifadə edir. Naxçıvanda da eyni anlamda işlənmişdir.

* Used in the I, IV, IX boys as numeral (10000), territory unit (the territory given to 10000 soldiers) meanings. It is used in the same meaning in Nakhchivan.

* Употреблено в I, IV, IX сказаниях в значениях числа (10000) и территориальной единицы, где можно было мобилизовать около 10000 бойцов. В Нахчыване употреблялось в том же смысле.

TÜRFƏNDƏ*

*TURFANDA**

*ТЮРФЕНДЕ**

* VIII boyda işlənmişdir. Naxçıvanda "yeni doğulan zəif quzu", "yenicə cücərmiş ot" anlamlarını ifadə edir.

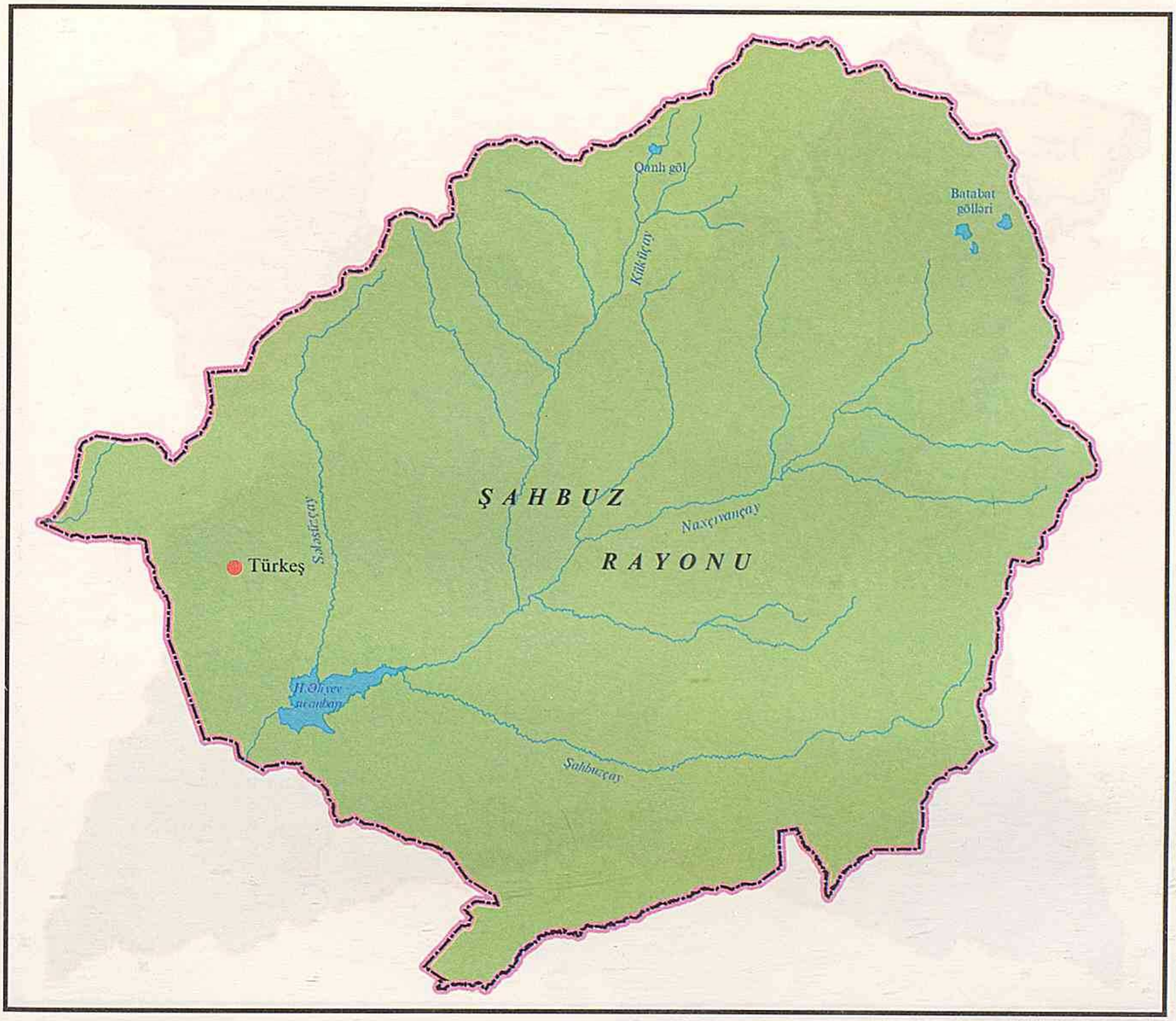
* Used in the VIII boy. In Nakhchivan it is expressing the meanings of "just born weak lamb", "just growing grass".

* Употреблено в VIII сказании. В Нахчыване слово "тюрфенде" используется в значениях "только-что рождённый слабый ягнёнок" и "только-что проросшая трава".

TÜRKEŞ*

*TURKESH**

*ТЮРКЕШ**

* III, VI boylarda tayfa adı kimi işlənmişdir. Naxçıvanda etnooykonim kimi mövcuddur.

* Used in the III, VI boys as a tribe name. It is exist as ethnotoponym in Nakhchivan .

* В III, IV сказаниях это слово проходит как название племени. В Нахчыване существует как этноойконим.

URUQ*

*URUG**

*УРУГ**

* VI boyda "yurd", "tayfa", "nəsil" mənalarında işlənmişdir. Naxçıvanda "yurd" anlamı ilə ifadə edilir.

* Used in the VI boy in the meanings of "land", "tribe", "kin". In Nakhchivan it is in the meaning of "land".

* Употреблено в VI сказании в значении "очаг", "племя", "род". В Нахчыване это слово носит значение "очаг".

URUZI TARTUN ÇƏNGƏLƏ ASUN*

*CARRY URUZ AND DROWN HIM TO THE HOOK**

*ВЫХВАТИТЕ И ПОВЕСЬТЕ УРУЗА НА КРЮК **

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda öldürülmüş heyvanın asıldığı əşya.

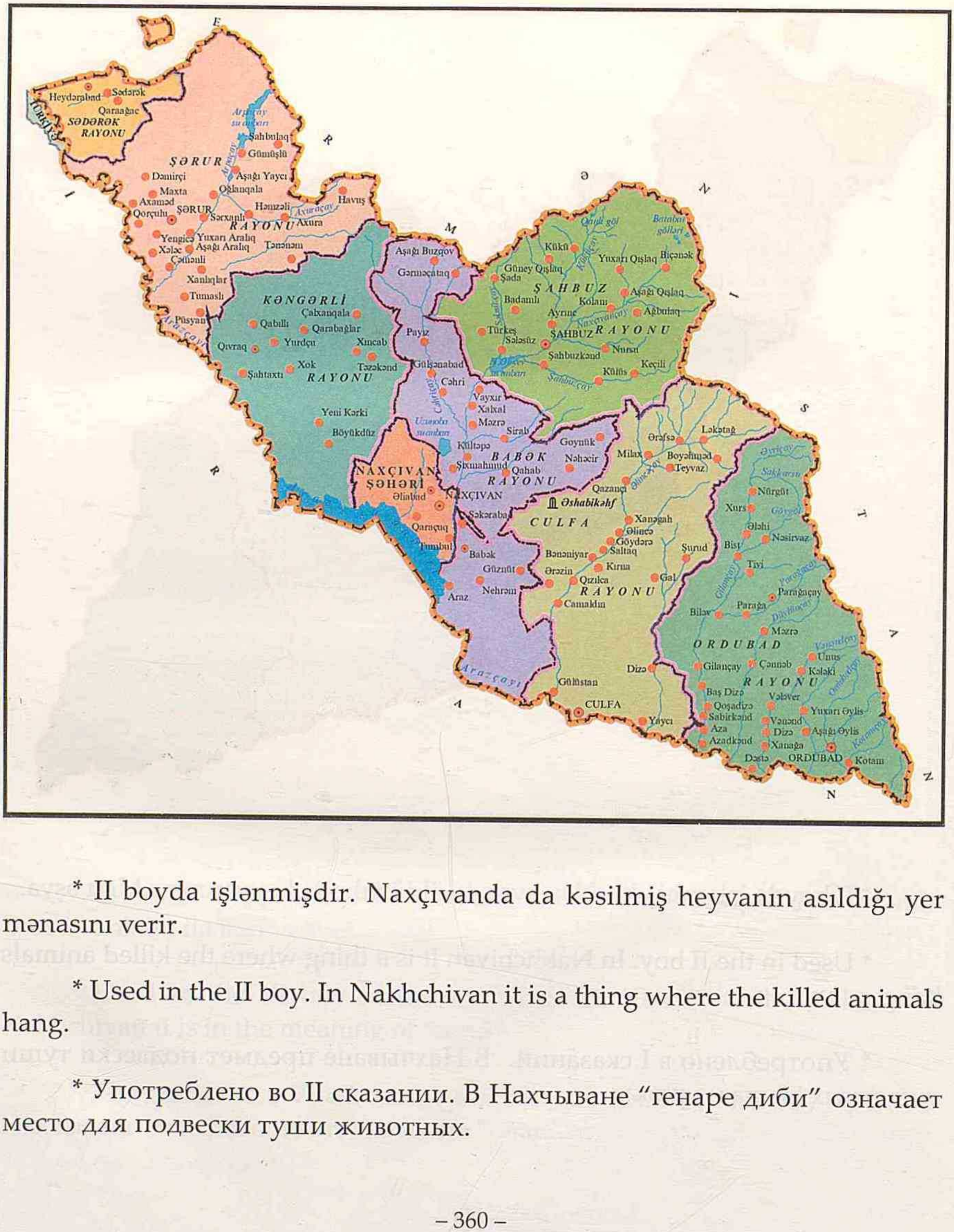
* Used in the II boy. In Nakhchivan it is a thing where the killed animals hang.

* Употреблено в I сказании. В Нахчыване предмет подвески туши животных (вешал, крюк).

URUZU ALUB QƏNARƏ DİBİNƏ GƏTİRÜRDİLƏR*

*URUZ WAS TAKEN TO NEAR THE HOOK**

*СХВАТИВ, УРУЗА ПРИВЕЛИ К МЕСТУ УБОЯ СКОТА**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da kəsilmiş heyvanın asıldığı yer mənasını verir.

* Used in the II boy. In Nakhchivan it is a thing where the killed animals hang.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване "генаре диби" означает место для подвески туши животных.

ÜZƏNGİ*

*STIRRUP**

*СТРЕМЯ**

* IV, VI boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda yəhərin ayaq qoymaq üçun dəmirdən hazırlanmış hissəsi.

* Used in the IV, VI boys. An iron part of saddle for to ride on the horse.

* Употреблено в IV, VI сказаниях. В Нахчыване имеется в виду одна из парных железных дужек с ушком, подвешиваемых на ремне к седлу для упора ног всадника.

YADIQ*
*YADIG**
*ЯДЫГ**

* VII boyda işlənmişdir. Naxçıvanda su qabı anlamındadır.

* Used in the VII boy. In Nakhchivan it means a water cup.

* Употреблено в седьмой главе. В Нахчеване имеется в виду посуда для воды.

YAD OĞLU SAQLAMAQLA OĞUL OLMAZ*

*THE STRANGER`S SON CAN`T BE YOURS**

*ВОСПИТАВ ЧУЖОГО СЫНА, НЕ ПОЛУЧИШЬ СЫНА**

* Müqəddimədə işlənmişdir. Naxçıvanda "yaddan oğul olmaz", "kömək eldən, oğul beldən", "taxıl anbardan, oğul şalvardan" ifadələri vardır.

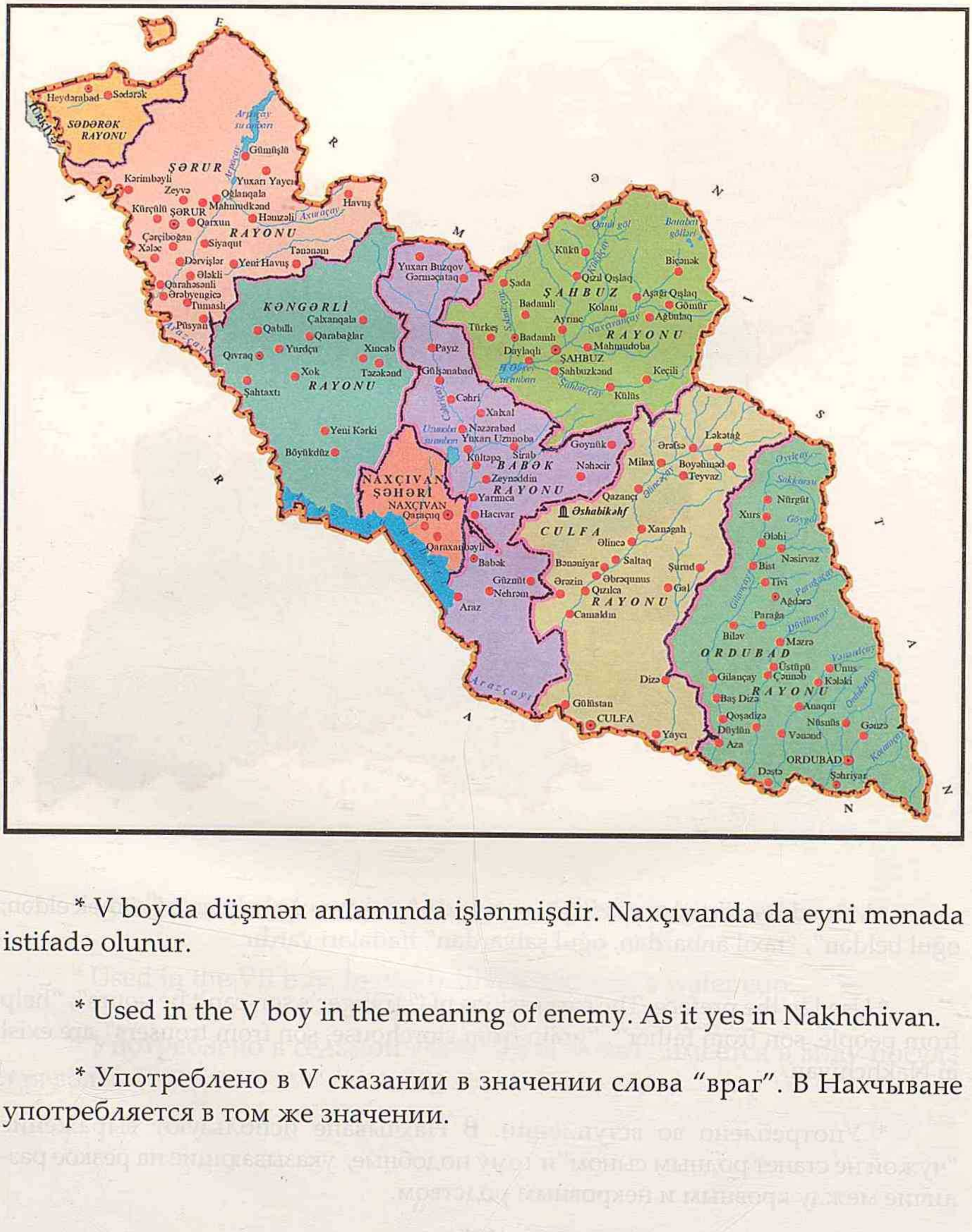
* Used in the preface. The expressions of "stranger`s son can`t be yours", "help from people, son from father", "grain from storehouse, son from trousers" are exist in Nakhchivan.

* Употреблено во вступлении. В Нахчыване используют выражение "чужой не станет родным сыном" и тому подобные, указывающие на резкое различие между кровным и некровным родством.

YAĞI*

*YAGHI (ENEMY)**

*ЯГЫ (ВРАГ) **

* V boyda düşmən anlamında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni mənada istifadə olunur.

* Used in the V boy in the meaning of enemy. As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в V сказании в значении слова "враг". В Нахчыване употребляется в том же значении.

YAĞIRT*

*YAGHIRT (SOUR-MILK)**

*ЯГЫРТ (КИСЛОЕ МОЛОКО)**

* XI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda qatıq mənasını ifadə edir.

* Used in the XI boy. In Nakhchivan it is expressing the meaning of sour-milk.

* Употреблено в XI сказании. В Нахчыване этим словом обозначают катык (кислое молоко).

YAQA*

*YAGA (COLLAR)**

*ЯГА (ГРУДЬ ОДЕЖДЫ)**

Heydərabad
Sədərək
Qaraağac
SƏDƏRƏK RAYONU
Arpaçay su anbarı
Şahbulaq
Gümüşlü
ŞƏRUR
Arpaçay
Dəmirçi
Aşağı Yaycı
Maxta
Oğlanqala
Axaməd
Qorçulu
ŞƏRUR RAYONU
Sərxanlı
Həmzəli
Axura
Havuş
Yengicə
Yuxarı Aralıq
Aşağı Aralıq
Xələc
Çəmənli
Tənənəm
Xanlıqlar
Tumaslı
Püsyan
KƏNGƏRLİ
Çalxanqala
Qabılı
Qarabağlar
Qıvraq
Yurdçu
Xıncab
Xok
Təzəkənd
Şahtaxtı
RAYONU
Yeni Kərki
Böyükdüz
NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ
Əlialəd
NAXÇIVAN
Qaraçuq
Tumbul
Araz
Babək
Güznüt
Nehrəm
Sakərabad
Aşağı Buzqov
Gərməçataq
Payız
Gülşənabad
Cəhri
Cahrıçay
Uzunoba su anbarı
BABƏK RAYONU
Şıxmahmud
Qahab
Nəhəcir
Vayxır
Xalxal
Məzrə
Sirab
Külтəpə
Qazançı
Əshabikəhf
CULFA
Xanəgah
Əliacə
Göydərə
Saltaq
Bənəniyar
Kırna
Ərəzin
Qızılca
RAYONU
Camaldın
Araz
Gülüstan
CULFA
Yaycı
Dizə
Şurud
Gal
Qanlı göl
Batabat gölləri
Kükü
Yuxarı Qışlaq
Biçənək
Güney Qışlaq
Şada
ŞAHBUZ
Aşağı Qışlaq
Badamlı
Kolanı
Ayrınc
Ağbulaq
Türkeş
Sələsüz
ŞAHBUZ RAYONU
Nursu
Şahbuzkənd
Keçili
Külüs
Şahbuzçay
Naxçıvançay
Payız su anbarı
Milax
Boyəhmədli
Teyvaz
Ələncəxaç
Ərəfsə
Ləkətağ
Goynük
Nəhəcir
Sakkarsu
Nürgüt
Xurs
Göygöl
Ələhi
Nəsirvaz
Bist
Tivi
Parağaçay
Parağa
Düzlüçay
Bilav
Məzrə
ORDUBAD
Vənəndçay
Unus
Çənnəb
Kələki
Gilançay
RAYONU
Baş Dizə
Vələver
Qoşadizə
Yuxarı Əylis
Sabirkənd
Vənənd
Aza
Dizə
Aşağı Əylis
Azadkənd
Xanağa
Dəstə
ORDUBAD
Kotam
Gilançay
Ordubadçay
Kələkçay
Araz
Qarabağ
Araz
Araz
Araz

YAL*

*YAL**

*ЯЛ**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda da it yeməyi anlamındadır.

* Used in the II boy. In Nakhchivan it is also in the meaning of dog`s meal.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване имеется в виду похлебка для собак.

YASAQ*
*FORBIDDANCE**
*ЗАПРЕЩЕНИЕ**

* VI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda qadağan mənasındadır.

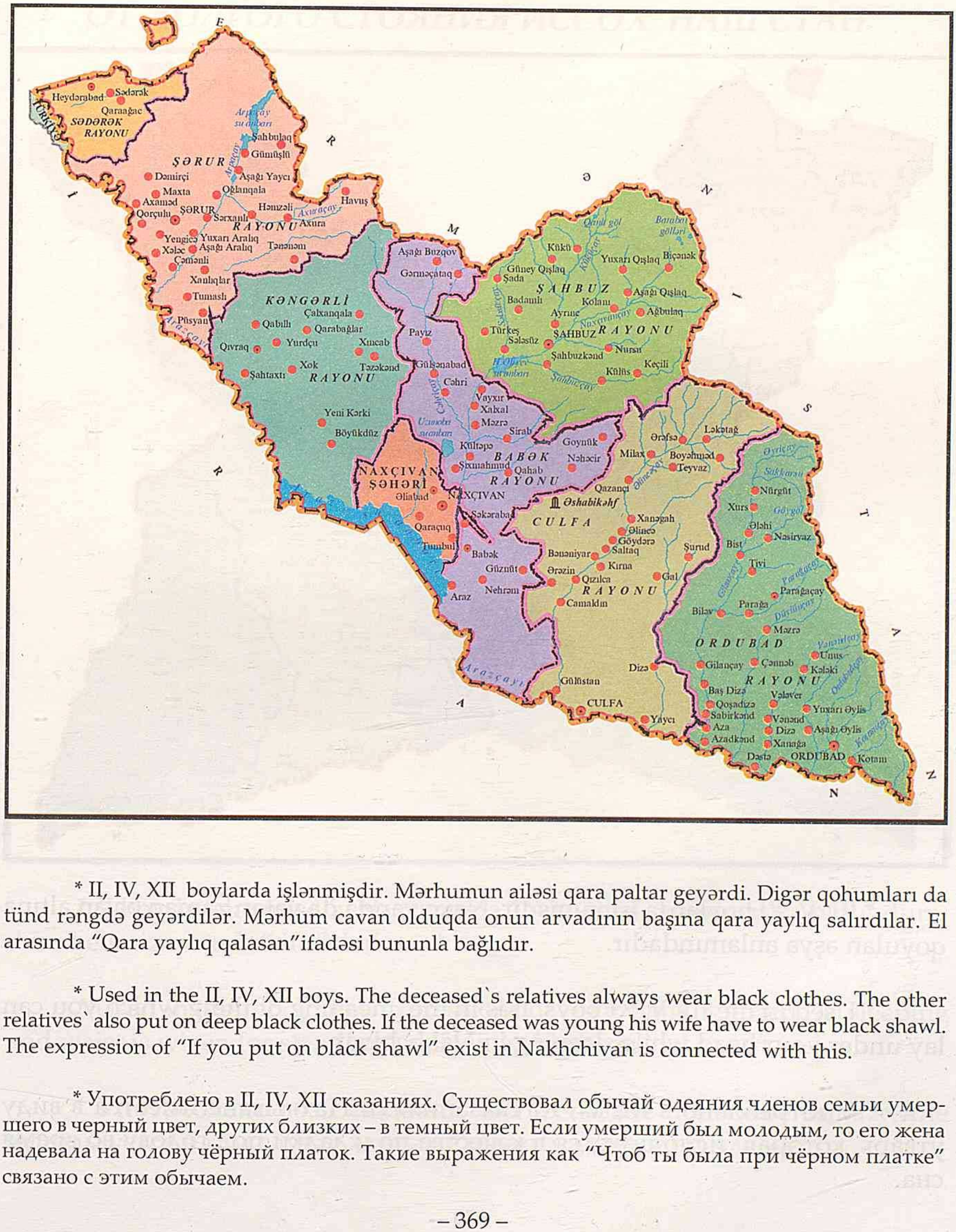
* Used in the VI boy. In Nakhchivan it is in the meaning of interdiction too.

* Употреблено в VI сказании. В Нахчыване это слово обозначает "запрет, воспрещение".

YAS GEYİMLƏRİ*

*MOURNING PARTY CLOTHES**

*ТРАУРНЫЕ ОДЕЖДЫ**

* II, IV, XII boylarda işlənmişdir. Mərhumun ailəsi qara paltar geyərdi. Digər qohumları da tünd rəngdə geyərdilər. Mərhum cavan olduqda onun arvadının başına qara yaylıq salırdılar. El arasında "Qara yaylıq qalasan"ifadəsi bununla bağlıdır.

* Used in the II, IV, XII boys. The deceased`s relatives always wear black clothes. The other relatives` also put on deep black clothes. If the deceased was young his wife have to wear black shawl. The expression of "If you put on black shawl" exist in Nakhchivan is connected with this.

* Употреблено в II, IV, XII сказаниях. Существовал обычай одеяния членов семьи умершего в черный цвет, других близких – в темный цвет. Если умерший был молодым, то его жена надевала на голову чёрный платок. Такие выражения как "Чтоб ты была при чёрном платке" связано с этим обычаем.

YASTIK*

*PILLOW**

*ПОДУШКА**

* III, V, XI boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda da yatan zaman başın altına qoyulan əşya anlamındadır.

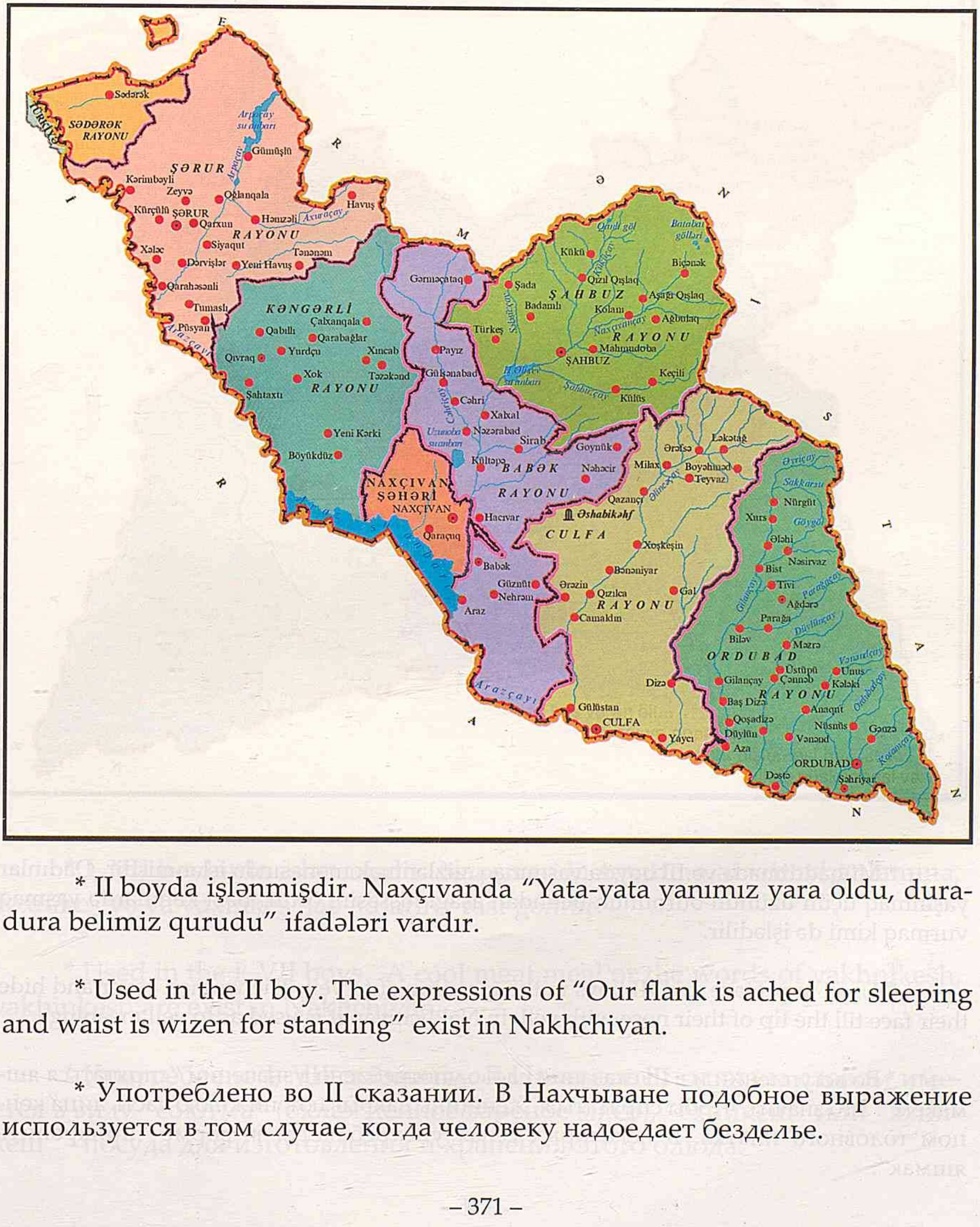
* Used in the III, V, XI boys. It is in the meaning of thing which you can lay under your head while sleeping in Nakhchivan.

* Употреблено в III, V , XI сказаниях. В Нахчыване имеется в виду утварь, которая используется в качестве подкладки под голову во время сна.

YATA-YATA YANIMIZ AĞRIDI, DURA-DURA BELİMİZ QURUDU*

*OUR FLANK IS ACHED FOR SLEEPING AND WAIST IS WIZEN FOR STANDING**

*ОТ ДОЛГОГО ЛЕЖАНИЯ ЗАБОЛЕЛ НАШ БОК, ОТ ДОЛГОГО СТОЯНИЯ ИССОХ НАШ СТАН**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda "Yata-yata yanımız yara oldu, dura-dura belimiz qurudu" ifadələri vardır.

* Used in the II boy. The expressions of "Our flank is ached for sleeping and waist is wizen for standing" exist in Nakhchivan.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване подобное выражение используется в том случае, когда человеку надоедает безделье.

YAŞMAQ, YAŞMAX*

*YASHMAK**

*ЯШМАГ, ЯШМАХ**

* Müqəddimədə və III boyda yaşınmaq, gizlənmək mənasında işlənmişdir. Qadınlar yaşınmaq üçün üzünün burnunun ucundan aşağı hissəsini örtür. Bəzi kəndlərdə yaşmaq vurmaq kimi də işlədilir.

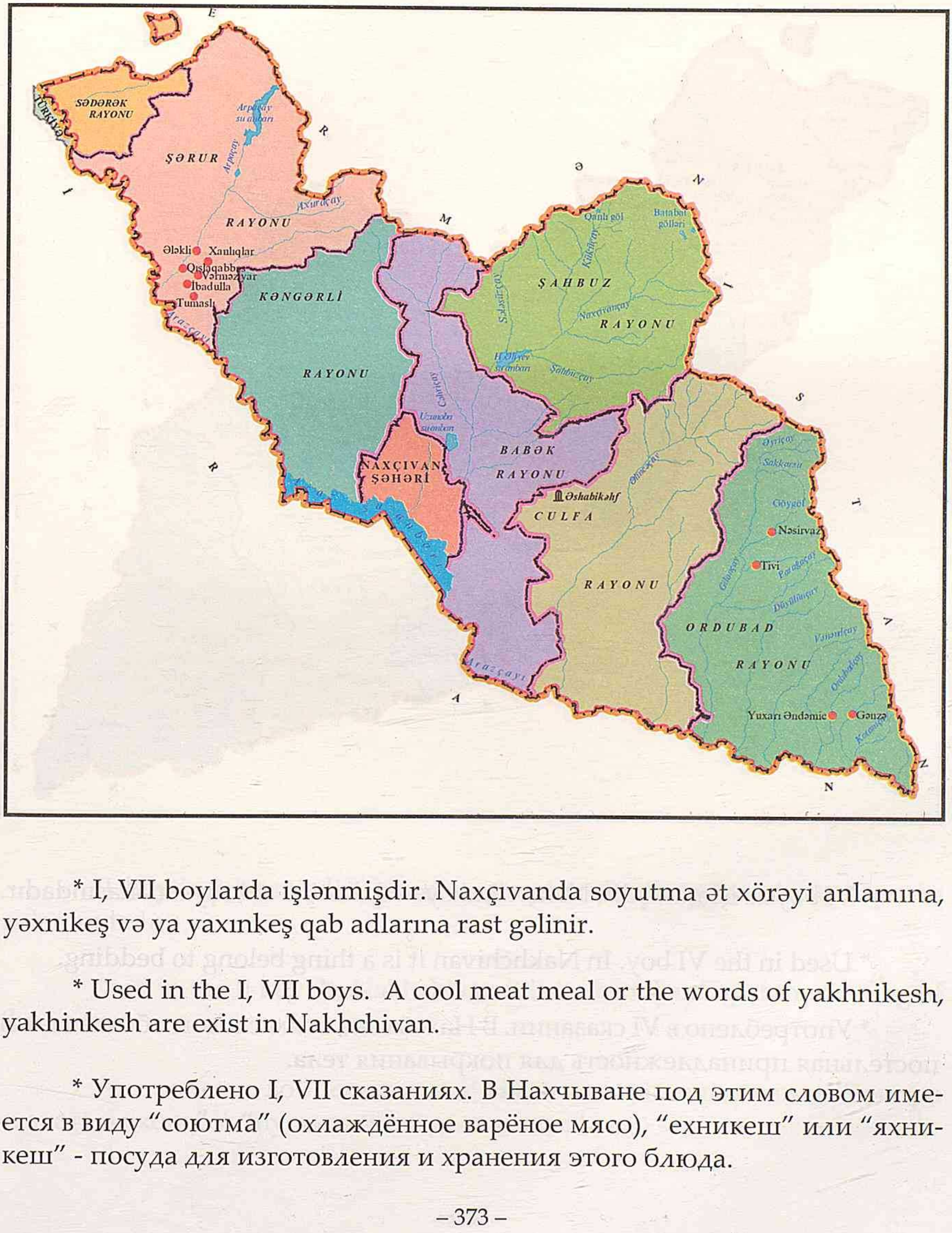
* Used in preface and III boys in the meaning of to veil. The women cover and hide their face till the tip of their nose with veil. In Nakhchivan it is used as to veil meaning.

* Во вступлении и в III сказании слово употреблено в значении "спрятаться яшмаком". Это значит, чтобы спрятаться, женщины закрывают нижнюю часть лица концом головного платка. В некоторых сёлах употребляется в форме "прикрепить яшмак".

YƏXNİ*

*YAKHNI**

*ЕХНИ**

* I, VII boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda soyutma ət xörəyi anlamına, yəxnikeş və ya yaxınkeş qab adlarına rast gəlinir.

* Used in the I, VII boys. A cool meat meal or the words of yakhnikesh, yakhinkesh are exist in Nakhchivan.

* Употреблено I, VII сказаниях. В Нахчыване под этим словом имеется в виду "соютма" (охлаждённое варёное мясо), "ехникеш" или "яхникеш" - посуда для изготовления и хранения этого блюда.

YORĞAN*

*BLANKET**

*ОДЕЯЛО (СТЁГАНОЕ)**

* VI boyda işlənmişdir. Naxçıvanda yataq dəstinə aid əşya mənasındadır.

* Used in the VI boy. In Nakhchivan it is a thing belong to bedding.

* Употреблено в VI сказании. В Нахчыване этим словом обозначается постельная принадлежность для покрывания тела.

YORTMAQ*

*YORTMAG (TROT)**

*ЁРТМАГ (БЫСТРО СКАКАТЬ)**

* II boyda işlənmişdir. Naxçıvanda atın sürətlə getməsi, atı çapmaq anlamındadır.

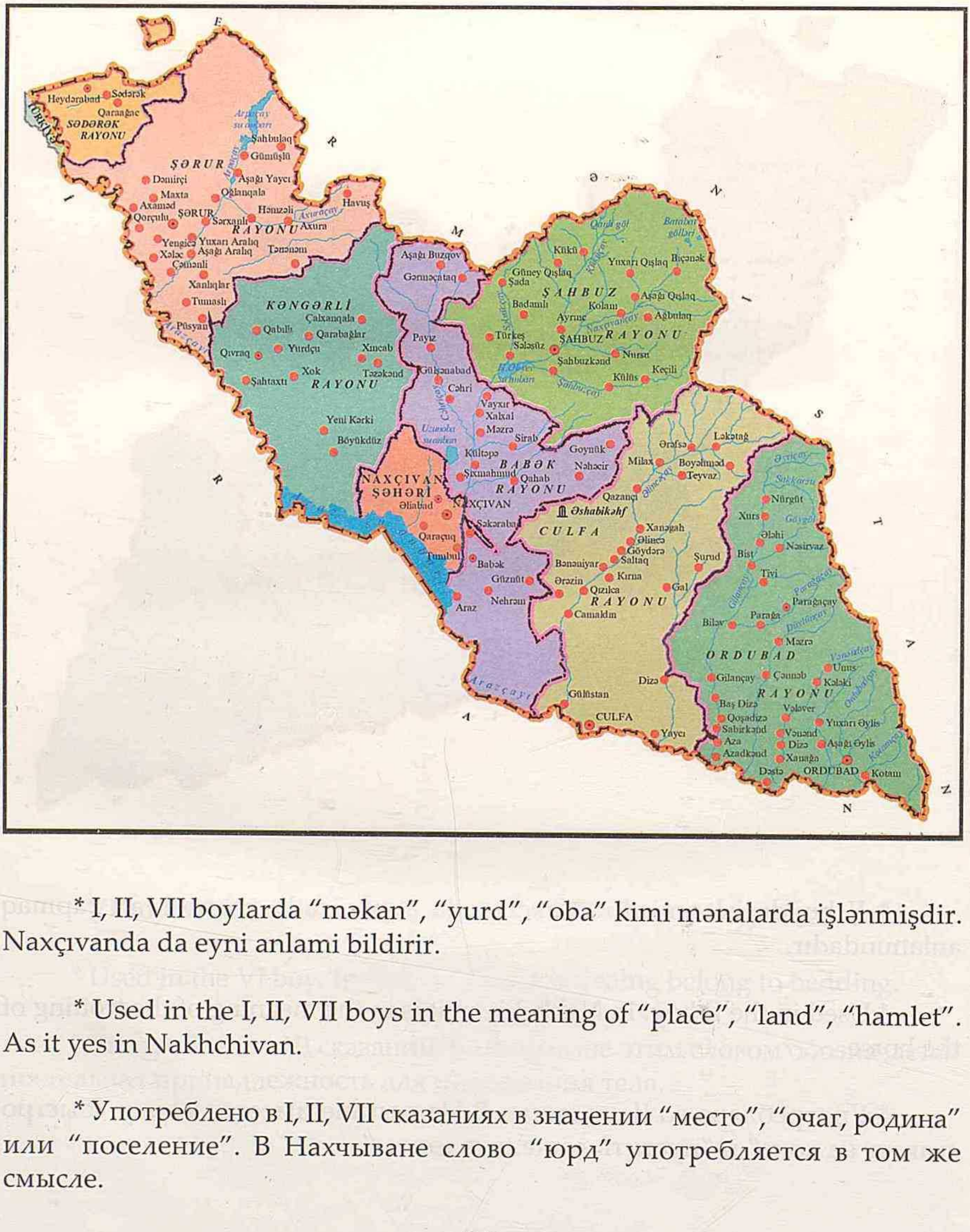
* Used in the II boy. In Nakhchivan it is in the meaning of the trotting of the horse.

* Употреблено во II сказании. В Нахчыване имеется в виду "быстро скакать на коне" и "пустить лошадь галопом".

YURD*

*LAND**

*ОЧАГ**

* I, II, VII boylarda "məkan", "yurd", "oba" kimi mənalarda işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlami bildirir.

* Used in the I, II, VII boys in the meaning of "place", "land", "hamlet". As it yes in Nakhchivan.

* Употреблено в I, II, VII сказаниях в значении "место", "очаг, родина" или "поселение". В Нахчыване слово "юрд" употребляется в том же смысле.

ÜZÜK*

*RING**

*КОЛЬЦО**

* III, VIII boylarda işlənmişdir. Naxçıvanda həm kişi, həm də qadınların barmaqda istifadə etdiyi bəzək növüdür.

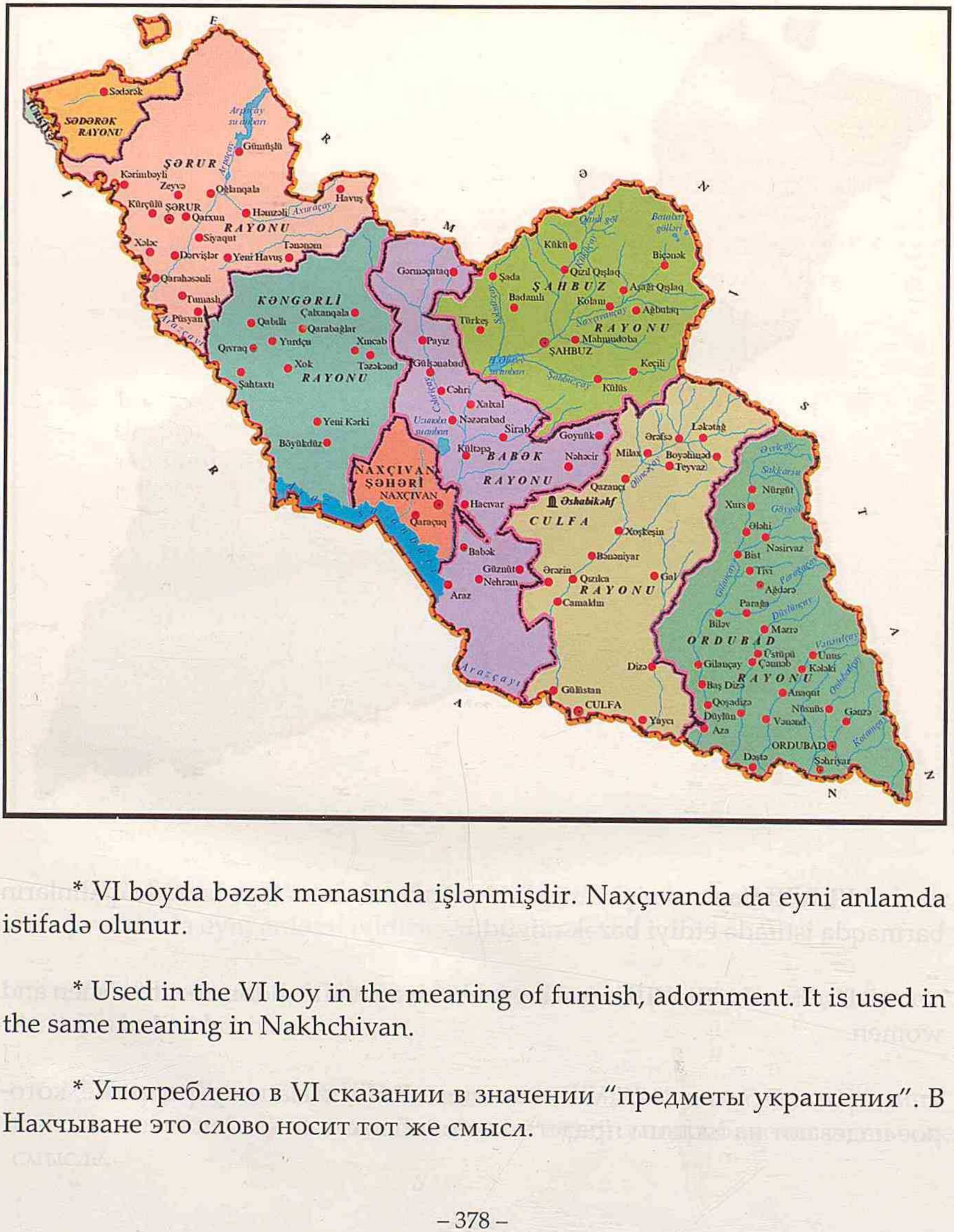
* Used in the III, VIII boys. In Nakhchivan it is an adornment for men and women.

* Употреблено во III,VIII сказаниях. В Нахчыване - украшение, которое надевают на пальцы представители обоих полов.

ZİNƏT*

*ADORNMENT**

*УКРАШЕНИЕ**

* VI boyda bəzək mənasında işlənmişdir. Naxçıvanda da eyni anlamda istifadə olunur.

* Used in the VI boy in the meaning of furnish, adornment. It is used in the same meaning in Nakhchivan.

* Употреблено в VI сказании в значении "предметы украшения". В Нахчыване это слово носит тот же смысл.

"KİTABİ-DƏDƏ QORQUD" DASTANI VƏ ONUN NAXÇIVANLA BAĞLILIĞI

Dastan yaradıcılığı dünya ədəbiyyatında ayrı-ayrı xalqların müxtəlif tarixi dövrlərdə ədəbi-bədii, ictimai-siyasi düşüncəsini əks etdirən şifahi yaradıcılıq sahələrindən biridir. Azərbaycan oğuz türklərinin yaratdığı "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı dünya ədəbiyyatında özünəməxsus yer tutur. Xalqımızın həyatını, məişətini, adət və ənənələrini özündə əks etdirən, türk dünyasının qədim mədəniyyət abidələrindən, bədii və fəlsəfi təfəkkürümüzün ən nadir incilərindən sayılan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı xüsusi maraq doğurmuşdu. Elə buna görə də alman şərqşünası Fridrix Fon Dits tərəfindən 1815-ci ildə aşkar edildiyi vaxtdan bu günə qədər dastana olan maraq azalmamış, dünyanın çox məşhur alimləri tərəfindən buna dəfələrlə müraciət edilmişdir.

"Kitabi-Dədə Qorqud" oğuz türklərinin dastanıdır. Dastanın ilk mötəbər tədqiqatçılarından V.V.Bartold onun Qafqaz mühitində yarandığını qeyd edir. "Kitabi-Dədə Qorqud"un mükəmməl nəşrini çap etdirən böyük türk alimi O.Ş.Gökyay "Drezden" nüsxəsində açıq olaraq "Azərbaycan şivəsi özəllikləri gözə çarpmaqdadır" - deyir. Fuad Köprülü, Məhərrəm Ergin kimi nüfuzlu qorqudşünasların, habelə V.V.Bartold, V.M.Jirmunski, A.H.Kononov, A.Y.Yakubovski kimi rus türkoloqlarının, təbii ki, tanınmış Azərbaycan alimlərinin (H.Araslı, M.H.Təhmasib, Ə.Sultanlı, Ə.Dəmirçizadə, F.Zeynalov, S.Əlizadə, T.Hacıyev, S.Babayev, K.Vəliyev, Ş.Cəmşidov, E.Əlibəyzadə, Ə.Fərzəli və b.) dəfələrlə təsdiq etdikləri kimi, "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı dil xüsusiyyətləri, cərəyan edən hadisələrin coğrafi məkanı baxımından daha çox Azərbaycanla bağlıdır. Bununla əlaqədar Ümummilli lider, böyük dövlət xadimi Heydər Əliyev "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının 1300 illik yubileyi ilə əlaqədar keçirilən Dövlət Komissiyasının

Naxçıvan şəhərində Dədə Qorqud abidəsi
Dada Gorgud monument in Nakhchivan city
Памятник Деде Горгуду в городе Нахчыване

iclasında demişdir: **"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı bütün türk dünyasına məxsusdur, onun vətəni Azərbaycandır, sahibi Azərbaycan xalqıdır, müstəqil Azərbaycan dövlətidir".**

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının Azərbaycan xalqının ictimai-siyasi və mədəni həyatında mühüm rolunu nəzərə alan görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev dastanın dünya miqyasında təbliği və Azərbaycanda adının əbədiləşdirilməsi, əks etdirdiyi vətənpərvərlik ideyalarının genişləndirilməsi üçün "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının 1300 illiyi haqqında" 20 aprel 1997-ci ildə xüsusi Fərman imzalamışdır. Bu Fərman əsasında həyata keçirilmiş genişmiqyaslı tədbirlər sözün böyük mənasında, "Dədə Qorqud" dastanının yenidən doğuluşu və əbədiyyət qazanması hadisəsinə çevrilmişdir. Həmin tarixi Fərmandan sonra Dədə Qorqudun adının Azərbaycanda, eləcə də Naxçıvan Muxtar Respublikasında əbədiləşdirilməsi sahəsində müxtəlif tədbirlər həyata keçirilmişdir. İki cildlik "Kitabi-Dədə Qorqud" ensiklopediyasının, onlarla kitab və monoqrafiyaların nəşri, beynəlxalq və respublika səviyyəli kollokvium, konfrans və simpoziumların keçirilməsi, dünyanın tanınmış qorqudşünas alimlərinin Azərbaycana gələrək keçirilən tədbirlərdə iştirak etmələri, Dastanın yubileyinin YUNESKO səviyyəsində qeyd olunması 1300 illik yubileyin yüksək səviyyəsindən xəbər verirdi.

Altun bulaq
Altun bulag
Источник Алтун булаг

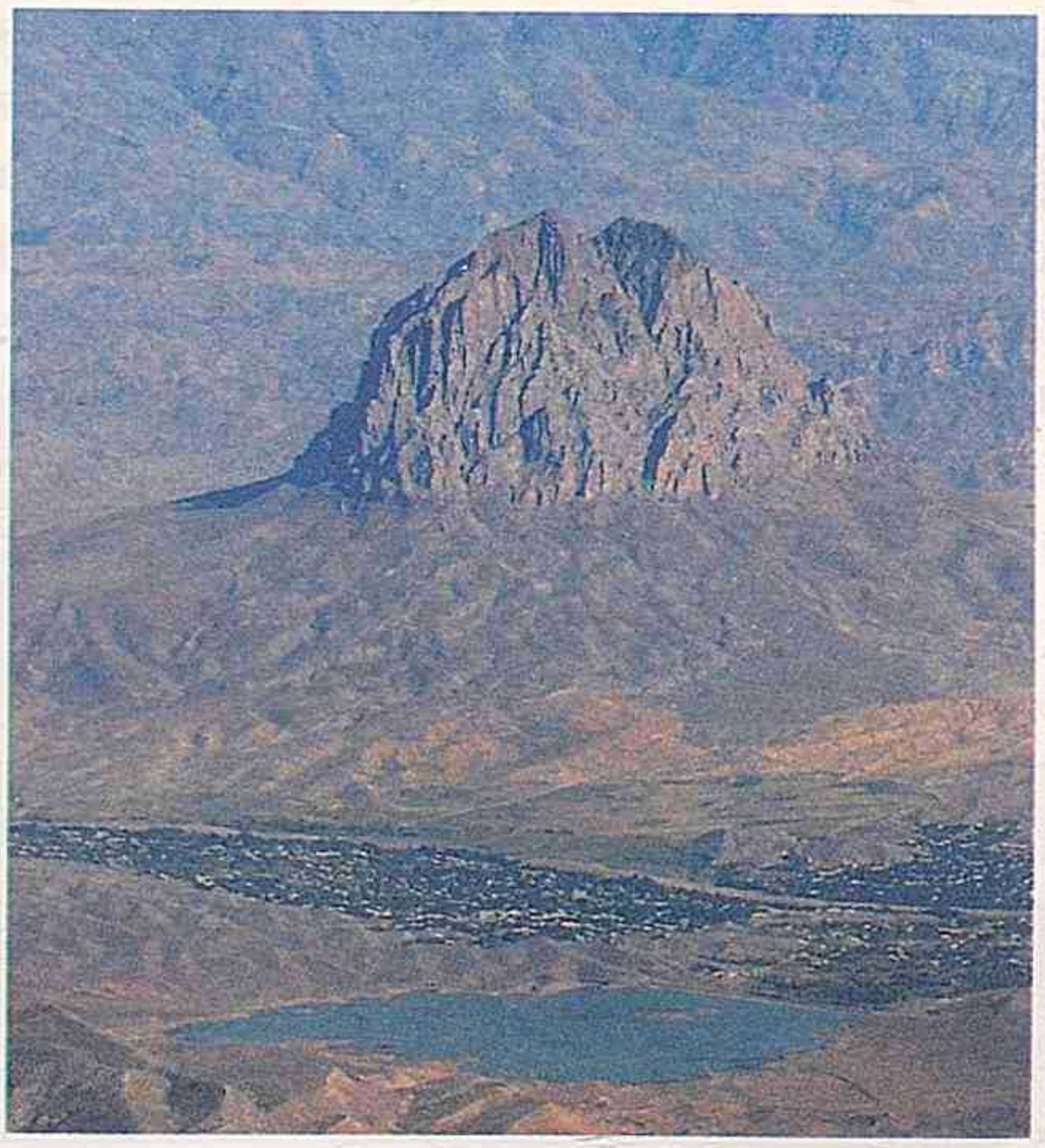
Naxçıvan şəhərində 1999-cu ildə Dədə Qorqudun abidəsinin ucaldılması, Naxçıvanda və Vanda beynəlxalq simpoziumların keçirilməsi, simpoziumda elm adamları ilə birgə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin və dövlət nümayəndələrinin iştirakı bu işə nə qədər böyük əhəmiyyət verildiyini bir daha göstərirdi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm Heydər Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikasına səfəri zamanı Naxçıvan şəhərindəki Dədə Qorqud abidəsini ziyarət etməsi "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının, onun qəhrəmanlarının Azərbaycan Respublikası üçün nə qədər önəmli olduğunun bariz ifadəsidir.

Ulu öndərimizin tarixi və mədəni irsimizə dövlət qayğısı siyasətini

davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Dədə Qorqudun adının əbədiləşdirilməsi ilə bağlı xaricdə və ölkə miqyasında müxtəlif tədbirlər keçirilmişdir. Prezident İlham Əliyevin 2004-cü ildə Belçikanın paytaxtı Brüssel şəhərində, Dünya Gömrük Təşkilatının iqamətgahı qarşısında "Dədə Qorqud" abidəsinin açılışında iştirakı və çıxış etməsi möhtəşəm eposa verdiyi dəyərin yüksək ifadəsi idi.

Dövlət başçısının "Azərbaycandakı monimental heykəltəraşlıq abidələri, memorial və memarlıq kompleksləri haqqında" 2007-ci il tarixli sərəncamında Dədə-Qorqud heykəli və "Dədə-Qorqud dünyası" tarixi-etnoqrafik kompleksinin yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Bakının Nərimanov rayonunda Dədə Qorqud parkı salınmış, parkın mərkəzində "Kitabi-Dədə Qorqud" abidəsi ucaldılmışdır. Prezident İlham Əliyev 2013-cü il 13 dekabr tarixində "Dədə Qorqud kompleksi"nin açılış mərasimində çıxış edərək demişdir: **"Kitabi-Dədə Qorqud" Azərbaycan xalqının milli sərvətidir. Bu əsərdə Azərbaycan xalqının keçmiş həyat tərzi, məişəti, psixologiyası əks olunmuşdur... Bu dastan hər bir azərbaycanlı üçün əzizdir. Bu abidənin ucaldılması Azərbaycan xalqının bir daha öz tarixi keçmişinə, mədəniyyətinə olan münasibətinin təzahürüdür...".**

Kompleksin açılışından sonra, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Dədə Qorqud" dastanı əsasında çoxseriyalı bədii televiziya filminin çəkilməsi haqqında" 2013-cü il 28 dekabr tarixli sərəncamında da dastanın **"Azərbaycanın tarixi coğrafiyasını bütün genişliyi ilə əhatə edən monumental epos" və "xalqımıza məxsus qədim adət-ənənələrin ulu babalarımızın dünyagörüşünün, mənəvi aləminin... öyrənilməsində qiymətli mənbə"** olduğu xüsusi vurğulanmışdır.

Haçadağ
Hachadagh
Хачадаг

"Kitabi-Dədə Qorqud" dünya miqyasında Azərbaycan oğuz türklərinin canlı tarixi, bədii nəsr təfəkkürünün möhtəşəm abidələrindən biridir. Fikrimizcə, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Kitabi-Dədə Qorqud"un alman dilinə ilk tərcüməsi və nəşrinin 200 illiyinin qeyd edilməsi haqqında" 2015-ci il 20 fevral tarixli Sərəncamı da mahiyyət etibarıilə bu böyük azərbaycançılıq abidəsini dünya mədəniyyəti hadisəsi səviyyəsində dəyərləndirən dövlət siyasətinin məntiqi davamıdır.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2015-ci il 10 iyul tarixli, 1925 nömrəli sərəncamı

ilə təsdiq edilmiş "Dədə-Qorqudun alman alimi Fridrix fon Dits tərəfindən ilk tərcüməsi, nəşri və dünya elm aləminə tanıdılmasının 200 illiyinə dair fəaliyyət proqramı"nın 40-cı maddəsinə əsasən "Dədə-Qorqud yurdu- Naxçıvan" tarixi-coğrafi və etnoqrafik atlasının hazırlanması qərara alınmışdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin 25 iyul 2015-ci il tarixli Sərəncamı ilə "Kitabi-Dədə Qorqud"un alman dilində ilk tərcüməsi və nəşrinin 200 illiyinin Naxçıvan Muxtar Respublikasında qeyd edilməsi ilə bağlı Tədbirlər Planı" təsdiq edilmişdir. Tədbirlər Planına uyğun olaraq "Naxçıvanda Dədə Qorqud" beynəlxalq elmi simpoziumunun keçirilməsi, professor Səfərəli Babayevin "Naxçıvanda "Kitabi-Dədə Qorqud" toponimləri" monoqrafiyasının yenidən nəşr olunması, "Kitabi-Dədə Qorqud" və Naxçıvan" televiziya filminin hazırlanması, "Kitabi-Dədə Qorqud" və onun Naxçıvanla bağlılığı" mövzusunda açıq dərslərin təşkili, dəyirmi masaların keçirilməsi, kütləvi informasiya vasitələrində tematik verilişlərin və qəzet materiallarının hazırlanması nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd olunan tədbirlərin icrası rəhbərliyə alınmış, 2016-cı ilin martında AMEA Naxçıvan Bölməsində yaradılmış işçi qrupu ona həvalə olunmuş tapşırıqları yerinə yetirərək "Dədə Qorqud yurdu - Naxçıvan" tarixi və etnoqrafik atlasını hazırlamışdır.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı dünya dastan yaradıcılığının nadir hadisələrindədir. Görkəmli türk ədəbiyyatşünası Fuad Köprülü "Dədə Qorqud" dastanlarının əhəmiyyətini qabarıq şəkildə nəzərə çarpdırmaq üçün aşağıdakı kimi bir müqayisə aparmışdır: "Türk ədəbiyyatının bütün əsərləri tərəzinin bir gözünə, "Dədə Qorqud" o biri gözünə qoyulsa, yenə də "Dədə Qorqud" tərəfi ağır gələr".

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı ilk dəfə adı elmə məlum olmayan şəxs tərəfindən 1052-ci ildə qələmə alınıb. Dastan təxminən beş əsr şifahi təzahür (formalaşma, inkişaf) dövrü yaşamış, bundan sonra XI əsrdə yazıya alınmışdır. Əlyazmanın üzü dəfələrlə (XI əsrdən XVI əsrə qədər) köçürülmüşdür.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında bəhs olunan hadisələr V-VII əsrlərə, bəzi boylarda isə ondan da xeyli əvvələ aid edilir. Dastan Azərbaycan oğuz türklərindən bəhs edir. "Dədə Qorqud kitabı" salnamədir, ədəbi əsər olmaqdan başqa, Azərbaycan dövlətinin ərəb işğalından əvvəlki müəyyən dövrün və ərəb işğalı ərəfəsinin, "Oğuz zamanı"nın tarixidir. Amma bədii şəkildə yazılıb. Bu dastana yalnız ədəbi ölçülərlə dəyərləndiriləsi əsər kimi baxmaq olmaz. Bu kitab həm də tariximizin, soy -

Məminə Xatın türbəsi
Momuna Khatin tomb
Мавзолей Момине Хатын

kökümüzün, mənşəyimizin, məskənimizin müəyyənləşdirilməsi üçün də son dərəcədə etibarlı və mötəbər bir qaynaqdır. Oğuzlar isə Azərbaycandan başqa indiki Ermənistan, Gürcüstan ərazisinin də müəyyən hissələrində yaşayırdılar. Bu, azərbaycanlıların tarixən və indi yaşadıqları yerlərə tam uyğun gəlir.

H.Araslıya görə, dastanların ilk variantı-orijinalı Azərbaycanda yazıya alınmışdır. M.Ergin belə bir fikrə gəlmişdir ki, "Dədə-Qorqud" dastanı Azərbaycan dilində yazılmış və azərbaycanlılara aid bir abidədir. "Dədə Qorqud kitabın"dakı süjetlər təsdiq edir ki, onun boyları Qafqazın cənub ətəkləri və bütövlükdə Azərbaycan ərazisilə bağlıdır, boylardakı əhvalatlar Kür-Araz düzənliyində, Şərur mahalında, Əlincəqala qoruqlarında, Dərəşamda, Ağcaqalada, Sürməlidə, Ağqayada, Qaradərədə, Qara dağda, Kökcə dağda, Bayatda və s. yerlərdə baş verir. Bu addakı yerlər isə Naxçıvan ərazisində, Araz üstündə, Zəngilanda, Göyçə mahalında, Ağcabədidə, Şəmkirdə, Şəkidə, Şirvanda, Dəvəçidə, Abşeron torpağında bu gün də mövcuddur.

Mahmud Kaşğarlının məlumatına görə oğuzlar türklərin daha güclü boyudur. Bu boy öz daxilində müstəqil qollara ayrılır. Oğuz qolları 24-dür. Bunlardan "Qınıq"lar, "Boyandur"lar, "Əfşar"lar, "Bəgtili"lər, "Bükdüz"lər, "Bayat"lar, "Beçənək"lər Azərbaycanın tarixi torpaqlarında daha çox məskunlaşmışlar.

"Dədə-Qorqud kitabı"nda V-VII əsrlərin hadisə və əhvalatlarında Azərbaycan dövlətçilik ənənəsi də əks olunmuşdur. V-VI əsrlərdə bütövlükdə Qafqaz Göy Türk xaqanlığına daxil idi. Azərbaycan isə müstəqil dövlət olaraq fəaliyyət göstərirdi. Onun 90 minlik qoşunu, özünəməxsus dövlətçilik ənənələri, ciddi qayda-qanunları vardı. "Qalın Oğuz" xaqanlığı "İç oğuz" və "Dış (Daş) oğuz" inzibati ərazilərinə bölünmüşdü. "İç oğuz" dedikdə Kür-Araz ovalığı (Aran) yerləşən torpaqlar nəzərdə tutulurdu. "Dış oğuz"a isə Şimali və Cənubi Azərbaycan vilayətləri, habelə gündoğan Anadolunun Van vilayəti və qalan ərazilər daxil idi. Erkən orta əsrlərdən Azərbaycan kimi tanınan oğuz türklərinin dövləti Urmiya, Göyçə gölü və Xəzər dənizi, Qızılüzən və Samur çayı, Dəmir qapı Dərbənd və Həmədan çevrəsi ərazilərini əhatə edirdi.

Dərəşam dərəsi
Darasham valley
Долина Дерешам

"Kitabi-Dədə Qorqud"da Azərbaycanımızın ulu sələfi - Oğuz eli təsvir olunur ki, bu eposda müasir mənada anladığımız dövlətçiliyin bütün əlamətləri var. Qədim dövlətçiliyimizdə iki-hakimiyyətlilik olub. Xaqan və şah

hakimiyyəti, "Dədə Qorqud"da Bayandır xan xanlar xanıdır, Qazan xan bəylər bəyi. Qanunvericilik hakimiyyəti - hökm vermək, fərman vermək Bayandır xanın səlahiyyətində, icra hakimiyyəti, habelə, ordu, iqtisadiyyat Qazan xanın əlində cəmləşmişdi.

Dastanda ən nümunəvi cəhətlərdən biri də vahid dövlətçilik ideyasıdır. Bu məqsədlə Oğuz bəyləri öz içərilərindən ağsaqqal seçmək, onun təklif və tapşırıqlarını sözsüz yerinə yetirmək amalı formalaşdırmışlar. Belə bəylərdən biri də Bayandır xan olmuşdur. Bayandır xan dastanda böyük bayraq götürən, Oğuz igidlərinin vətəni qorumaq mübarizələrinə rəhbərlik edən bir dövlət başçısı kimi çıxış edir, dövlətçiliyi hər şeydən üstün tutur, dövlətə qarşı çıxanlara heç bir güzəşt etmir.

Əlincəqala tarixi abidəsi
Alinjagala historical monument
Исторический памятник Алинджагала

Dastanda Oğuz elinin dövlətçiliyə, qanunların aliliyinə, ictimai ədalətin qorunmasına riayət və hörməti özünü qabarıq şəkildə göstərir.

Dastanda belə bəylərdən biri də Salur Qazandır. Qazan xalqın ümidi, soyun aslanı, igid arxası, Qalın Oğuzun başçısı hesab edilir. O, bu etibarı və hörməti dövlət xidmətində qazanmışdır. Salur Qazan, Oğuzun bütün dövlət işini aparır. O, dövlət qanunlarının pozulması hallarına yol vermir, Oğuza qarşı çıxan, onun birliyini pozub parçalamaq istəyən dayısı Aruzu belə öldürür və məmləkətin bütövlüyünü qoruyub saxlayır.

"Kitabi-Dədə Qorqud" qəhrəmanlıq, vətənpərvərlik haqqında dastandır. Burada oğuz igidlərinin Azərbaycana hücum edən xarici qüvvələrə, feodallara, onların havadarları olan Bizansa, həmçinin gürcü hakimləri ilə əlbir hərəkət edən qıpçaq türklərinə qarşı mübarizəsi daha geniş və daha parlaq əks olunmuşdur. Azərbaycan xalqının yadellilərə qarşı qəhrəmanlıq mübarizəsi səhifələri ilə zəngin olan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı həm də xalqımızın zəngin oturaq mədəniyyətə malik olduğunu sübut edir. Dastanda Vətən anlamı – Dəmirqapı-Dərbənddən tutmuş Göyçəyə, Əlincədən tutmuş Zəncana və Anadoluya qədərki əraziləri əhatə edir.

"Kitabi-Dədə Qorqud" həm də oğuzların əxlaq kitabıdır. Böyüyə hörmət, ata-anaya məhəbbət, ailəyə sədaqət - bu insani keyfiyyətlər oğuz övladlarının qanına ana südü ilə, ata nəfəsi ilə birlikdə daxil olur. Oğuz igidləri "ana haqqı – tanrı haqqıdır" ifadəsini özləri üçün müqəddəs alın yazısı, həyat amalı seçmişlər.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı **Naxçıvanla** bağlıdır. Çünki dastanda göstərilən, baş verən hadisələr, bir sıra boylarda adı çəkilən Qaraçuq, Əlincə qalası, Dərəşam, Şərur (Şəruk) kimi coğrafi adlar Naxçıvan Muxtar Res-

Salaxan mağarası
Salakhan cave
Пещера Салахан

publikası ərazisindədir. Son illərə qədər tədqiqatçılar dastanda Naxçıvanla bağlı ancaq bu toponimlərdən bəhs edirdilər. Lakin aparılan tədqiqatlar təsdiq edir ki, belə yer-yurd adlarının sayı daha çoxdur.

Mənbələrdən "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında təsvir edilən bir sıra tarixi hadisələrin məhz Naxçıvan ərazisində baş verdiyi məlum olur. Oğuzların güclü bir qolu Azərbaycanın cənubunda, Naxçıvan, Urmiya regionlarında və Anadoluda məskunlaşmışlar. Naxçıvan ərazisində mövcud olan qədim qəbir abidələri minillər boyu xalq arasında "oğuz qəbirləri" adlandırılmışdır. Bu abidələrə ən çox Naxçıvanın qala şəhərinin, Əlincəqala, Ərməmməd piri və Oğlanqalanın yerləşdiyi ərazilərdə rast gəlinir.

Bir sıra dilçi alimlərin tədqiqatlarına görə "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının dili və üslubu ilə bağlı səciyyəvi cəhətlər Naxçıvan Muxtar Respublikasının Şərur rayonu əhalisinin dili ilə bu gün də səsləşir. Müəyyən olunmuşdur ki, abidənin dilinin sistemi orta əsr Azərbaycan dilinin səviyyəsinə tam uyğundur.

Naxçıvan ərazisinin toponimlərinin ən yaxşı tədqiqatçısı sayılan coğrafiyaşünas alim, AMEA-nın müxbir üzvi Səfərəli Babayev "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında adı çəkilən 50-dən çox yer adlarının, hidronimin Naxçıvanda bu gün də qorunub saxlandığını qeydə almışdır.

S.Babayev Naxçıvan ərazisində "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanları ilə səsləşən coğrafi adlara xüsusi monoqrafiya – "Naxçıvanda "Kitabi-Dədə Qorqud" toponimləri"[1] – həsr etmişdir. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının Naxçıvanla bağlılığı ilə əlaqədar tədqiqatlar aparan İ.Həbibbəyli, İ.Hacıyev, F.Səfərli, Q.Qədirzadə, A.Bağırov, A.Bayramov, V.Əliyev, A.İmanlı, Y.Səfərov, F.Rzayev, N.Bababəyli və başqaları dastanda bu və ya başqa səviyyədə adı çəkilən, yaxud bilavasitə qeyd olunan Naxçıvanın yer adlarından bəhs etmişlər.

Tədqiqatlarla müəyyən edilmişdir ki, "Kitabi-Dədə Qorqud"la əlaqədar olan toponimlər Naxçıvan Muxtar Respublikasının əsasən üç regionunda yerləşir:

---

[1] *S.Y.Babayev. Naxçıvanda "Kitabi-Dədə Qorqud" toponimləri. Bakı: Yeni Nəşrlər Evi, 1999, 224 s.*

1. Arazboyu düzənlik və alçaq dağlıq sahədə (Sədərək, Qaraçoban, Şərur, Böyükdüz, Sədərək, Əyrək, Qazançılı, Qazançılar, Qaraçuq kəndləri, Dərəşam qədim yaşayış məntəqəsi, Dərəşam suyu, Qara dərə).

2. Orta dağlıq sahədə (Əlincə qalası, Ağ qaya, Qazançı kəndi, Qazançı qalası, Qaraquc Dərbəndi, Məkkəz Dərbəndi, Sirab Dərbəndi, Günortac (Günorta daşı), Qaradağ).

Qazan xan yaylağı
Gazan khan plateau
Эйлаг Газан хан

3. Yüksək dağlıq sahədə (Salaxan qayası, Qaracuq (Qaraquş) dağı, Qazan yaylağı, Altuntaxt, Buğaçeşmə, Köksügözəl, Göy dağ (Göyçə dağı), Göy-göl, Qazangöl aşırımı, Qazangöl dağı, Qazanköç yaylağı, Qazan yurdu və bunlarla bilavasitə əlaqədar olan Nəbi yurdu, Gəmiqaya və s.

Dastanda adı çəkilən Səgrək, Əgrək, Qaraca Çoban, Buğac kimi adlarla Naxçıvanda neçə-neçə yer adları mövcuddur. Oğuzun məşhur sərkərdəsi Salur Qazan adı və onunla bağlı qəhrəmanlıqlar Naxçıvan əhalisinin dilində, yaddaşında yaşamışdır. Qazan xanın adı ilə bağlı Əlincə qalası yaxınlığında, Qazançı kəndində qala-şəhər, Ordubad rayonu ərazisində Qazan yurd-yaylağı və s. toponimlər vardır. Dastandan aydın olur ki, Qazan xan oğuzların Salur (Salur Qazan) boyundandır. Fikrimizcə, Culfa rayonunun Saltaq kəndinin adı da bu tayfa ilə bağlıdır. Dastanda onun adının əvvəlində işlənmiş "Qaraçuğun qaplanı" epiteti də maraq doğurur. Dastanı söyləyən və onu düzüb-qoşan həmin bədii təyini işlətmişdir. Maraqlıdır ki, onun sədaqətli çobanı da Qaraçuq Çoban adlanır. Qaraçuq leksik vahidi Salur tayfasından olan bir eli, tirəni və ya Qazan xanın yurdunu bildirməkdədir. Etnonimdən – tayfa adından törənən toponimlər (Qaraçuq, Qaraçalar, Qaraca və s.) ilk vaxtlar qaraca köməkçi ad kimi işlənmiş, sonra şəxs və tayfa adında ifadə olunmuş, daha sonra isə həmin adlar toponimə çevrilmişdir. Bu hal bir sistem kimi bütün türk ellərinin, eləcə də Azərbaycanın toponimiyasında mövcuddur.

Ordubad rayonu ərazisində olan Qazangöl dağı, Qazanyurd, Əlincə yaxınlığındakı Qazanqala, Culfa rayonundakı Qazançı kimi toponimlər Oğuz qəhrəmanı olan Qazan xanı xatırlatmaqdadır. Qazançı kənd adı əşya ilə yox, şəxs adı ilə bağlıdır. Onun mənası "Qazanın tərəfdarı" deməkdir.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında qeyd olunan bir sıra mühüm tarixi-coğrafi yer adları Naxçıvan diyarının ərazisinə aiddir. Əsərdə Ağcaqala və Sürmәlik adları bəzən eyni, bəzən də müxtəlif yer adları kimi verilmişdir. Bu məskənin Arpaçay vadisində, indiki Naxçıvan torpağında yerləşdiyi göstərilir. Qeyd etmək lazımdır ki, Sürmәlik adlı kənd Babək rayonu

ərazisində Nəhəcir dağının ətəyində Əlincəqala yaxınlığında da olmuşdur. Bu ərazidə Zoğala adlı kənd və çay adına da təsadüf edilir.

"Qazan bəyin oğlu Uruz bəyin dustaq olduğu boy"da yazılmışdır: "Qazan Ağcaqala, Sürməliyə gəlib, qırx otaq tikdirdi. Yeddi gün, yeddi gecə yemək-içmək oldu. Qazan qırx evli qulu qırx xidmətçi qızı oğlunun başına çevirib azad eylədi. Qəhrəmanlıq göstərənlərə böyük ölkə verdi, cübbə-çuxa verdi".

Dastanın "Uşun qoca oğlu Səgrək boyu"nda məşhur Əlincəqalanın və Şirokuzun (Şərukun, Şərurun) adları çəkilir və baş vermiş hadisələrdən bəhs olunur: "Tərsuzamışın sözü Əgrəyə təsir elədi. Durdu Qazan bəydən yürüş üçün icazə istədi. İzn verildi. Çağırdılar, döyüşçülər yığıldı. Üç yüz nizəli seçmə igid Əgrəyin yanında cəmləşdi. Meydanda beş gün yemək-içmək oldu. Ondan sonra Şirokuz (Şərur) kənarından Göyçə dənizinədək sahəni çapıb taladılar. Böyük qənimət əldə etdilər. Əgrəyin yolu Əlincə qalasına düşdü. Qara Təkur orada bir qoruq düzənləndirmişdi... Quşlardan bu dairəyə qaz, toyuq, heyvanlardan keyik, dovşan doldurub, buranı oğuz igidləri üçün tələ etmişdi".

Əlincə "Dədə Qorqud" dastanında qala kimi xatırlanır. Şahbuz rayonunda daha bir Əlincə kənd adı da var. Bir sıra tədqiqatçıların fikrincə həmin qala və kənd adları eyni adın müxtəlif fonetik tələffüz formalarıdır. "Naxçıvan sancağının müfəssəl dəftəri"ndə də Əlincə Azərbaycan kəndi kimi göstərilmişdir. Əlincə toponiminin yayılma arealı çox geniş olmuşdur. Ərincə adlı yaşayış yer adları Göyçə, Ərzurum, İran, Ağbaba elində, mesxeti türklərinin vətəni olan Axısqa şəhəri yaxınlığında da olmuşdur. Çox güman ki, bu toponimlər öz mənşəyini "Əlincək" adlı tayfanın adından almışdır. M.Kaşqarlının "Divani-lüğətit-türk" əsərində də erincə //ərincə formasında leksik vahid xatırlanır. Əlincə // Ərincə modelində Naxçıvanda Qaraca, Qızılca, Yarımca, Əyricə, Yengicə kimi kənd adları vardır.

Bir sıra tədqiqatçılar Şərur mənasına gətirib çıxaran Şirokuz etnonimini müxtəlif cür oxumuşlar. A.Bartold bunu "Şerüküz", O.Gökyay və E.Rossi "Şürük", M.Erkin "Şiroquvən", H.Araslı "Şəruk", Ş.Cəmşidov isə "Şərur" kimi oxumuşdur. Qərbi Azərbaycandakı (indiki Ermənistandakı Şirək) Şirak yaylası ilə bağlıdır. O bir yer adı kimi protobulqarlarla bir vaxtda cənubi Qafqaza gəlib yerləşmiş şirakların adından yaranmışdır. Şiraklar özləri də protobulqar (protooğuz) soyu imişlər. Sözün tərkibindəki "okuz" və ya "kuz/quz" komponenti belə ehtimal üçün əsas ola

Altun dərə
Altun dara (Altun valley)
Долина Алтун

bilər.

"Dədə Qorqud"un "Uşun qoca oğlu Səgrək boyu"nda iki yerdə Dərəşam toponimi xatırlanır: "Dərəşam ucundan keçdi", "Dərəşam suyunu dəlüb keçdilər". Elə həmin boyda ərquru yatan Aladağ və Əlincə qalası toponimləri də xatırlanır. Burada ərquru, yəni köndələn yatan Aladağ dedikdə Naxçıvandan görünən Ağrı və ya Ələyəz dağı nəzərdə tutulur. Aladağ Ələyəz dağının ikinci bir adı kimi işlədilir.

Əlincəqala tarixi abidəsi
Alinjagala historical monument
Исторический памятник Алинджагала

XVIII əsrin 20-ci illərində Naxçıvan osmanlıların tabeliyində olarkən Dərəşam 4 kəndi birləşdirən nahiyyə kimi Naxçıvan sancağının tərkibində idi. İndi Babək rayonunun Nehrəm kəndi ətrafında Birinci Dərəşam və Dərəşam kənd adları qalmaqdadır. Bu toponimin tərkibindəki "dərə" leksik vahidi müasir dilimiz üçün aydın olan coğrafi termindir, "şam" isə Naxçıvan və Zəngəzur bölgələrinin kəndlərində dialekt söz kimi işlənir. Məsələn, Alıbəyli şamı, Abbas bəy şamı, Mincivan şamı, Muğanlı şamı (Zəngilan), Qız şamı, Ordubad şamı (Ordubad). Toponimin tərkibindəki şam dialekt söz olaraq çayın durğun yerində bitən qamışlığı bildirir.

Naxçıvan şəhəri yaxınlığında olmuş, indi şəhərin tərkib hissəsinə çevrilmiş Qaraçuq toponimi Oğuz qəhrəmanlarından Qaraca çobanla, Kəngərli rayonu ərazisində yerləşən Böyükdüz Bəkdüz Əmənin adı ilə bağlıdır. Qaraçuq // Qaraçıq adlı etnotoponimlər Qafqazda, Krımda, Bolqarıstanda, Orta Asiyada, İran və Türkiyədə də geniş yayılmışdır. Tayfa adından törənən bu toponim ilk vaxtlar qaraca köməkçi ad kimi işlənmiş, sonra isə həmin adlar toponimə çevrilmişdir.

Tədqiqatçılar Naxçıvanın "Dədə Qorqud"la əlaqədar yer adlarını üç qrupa bölmüşdür:

1. Adları birbaşa "Kitabi-Dədə Qorqud"da göstərilən coğrafi obyektlər. Belə obyektlərin sayı 16-dır: Ağ qaya, Altuntaxt, Qara dərə, Qaraçuğ, Qaraquc (Qaraquş) dağı, Qara dağ, Dərbəndlər, Dərəşam, Dərəşam suyu, Əlincə qalası, Köksügözəl, Günortac, Salaxan qayası, Şəruk (Şərur), Göyçə dənizi (Göy-göl), Göyçə dağ.

2. Dastanın qəhrəmanlarının və oğuz tayfalarının adlarından törəndiyi güman edilən toponimlər: Sədərək, Qaraçoban, Böyükdüz; Sədərək, Səgrək, Əgrək, Qazançı, Oğuz daşı, Daş qışlağı, Aşağı Daşarx, Yuxarı Daşarx, Qazançılar, Qazançılı və Bayat əşirətinin kəndlərini, Buğaçeşməni, Qazan gölü, Qazan yaylağı, Qazanköçü, Sarı ağılı, Sarı bulağı, Sarı dağı və başqalarını göstərmək olar. İkinci qrupa daxil olan coğrafi obyektlərin

adları içərisində dastanın baş qəhrəmanı Qazan xanın adı ilə əlaqədar olan toponimlər çoxluq təşkil edir. Onlar muxtar respublikanın 4 regionunda (Ordubad, Culfa, Babək, Şərur) yerləşir: Qazangöl dağı, Qazangöl aşırımı, Qazanköç yaylağı, Qazan yurdu, Qazan bağı, Qazangöl; Qazançı kəndi, Qazançı qalası, Qazançı gölü, Qazançı mineral bulağı; Qazan yaylağı, Qazan yurdu, Qazan bulaq, Qazan yoxuşu, Qazan çuxuru, Xan yurdu, Altuntaxt; Qazançılar, Qazançılı kəndləri.

Naxçıvan ərazisində Qazan xanın adı ilə əlaqədar 20-yə qədər toponimin olmasını, onların bir-birinin yaxınlığında dörd qrupda yerləşməsini təsadüfi hesab etmək olmaz. Bunlar bilavasitə Salur Qazanın adı ilə əlaqədar yaranmışdır.

Uşun qoca oğlu Səgrəyin adından Sədərək kəndi, Sədərək düzü toponimləri, Əgrəyin adından isə Əgrək kəndləri adının yaranmasını demək olar. Fikrimizcə, Səgrək və Əgrəyin atası Uşun qoca oğuz ellərinin Sədərək, Şərur, İqdır, Qaraçuğ bölgəsinin hakimi imiş, Böyükdüz-dastanının qəhrəmanlarından Bükdüz Əmənin, Qaraçoban düzü-Qaraca Çobanın, Sarı ağıl, Sarıbulaq, Sarı dağ Qopuz qoca Sarı Çobanın, Buğaçeşmə Buğacın adını yaşadan toponimlərdir. Dastanda bayat boyundan bəhs olunur. Naxçıvan ərazisində mövcud olmuş Ağgül kəndi, Nəcəf və Zülfüqar qışlaqları Bayat tayfası ilə əlaqədardır.

3. Üçüncü qrup toponimlərə yuxarıda göstərilən toponimlərdən törəyən mikrotoponimlər daxildir. Bunlara misal olaraq Qazan yurdu, Qazan yoxuşu, Qazan çuxuru, Qazan bulağı, Buğaçeşmə dərəsi, Salaxan dərəsi, Salaxan yurdu və başqa mikrotoponimləri göstərmək olar.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında Uşun qocanın oğlanları Əgrək və Səgrəyin səfərlərinin istiqaməti, rastlaşdıqları coğrafi obyektlər, Salur Qazanın qoyunlarının hansı Dərbənddə saxlanılması, Qaraçuğun, Qaraquçun, Göyçə dənizinin harada yerləşməsi məsələsi qorqudşünaslar tərəfindən müxtəlif cür izah edilmişdir. Bu məsələlərə prof. S.Babayev aydınlıq gətirmiş və göstərmişdir ki, "Əgrək öz səfərinə şimaldan deyil, Naxçıvan diyarının qərbindən Şərukun (Şərurun) ucundan başlayır, Göyçə dənizə (Göy gölə) təkin çapıb-talayır, oradan qayıdarkən Əlincə qalasında əsir düşür. Qardaşını axtarmağa gedən Səgrək də həmin marşrutla hərəkət edib, Dərəşam ucundan keçir, qardaşının əsir olduğu Əlincə qalasına gəlir, onu azad edir, Dərəşam suyunu keçərək oğuz elinə qayıdırlar"[2].

Dastanın tədqiqatçıları Dəmirqapı Dərbəndlə Qapılı Dərbəndi eyniləşdirirlər. Bunlar ayrı-ayrı yerlərdə yerləşir. "Qapılı Dərbənd ya Naxçıvanın Şərur rayonundakı Qaraquç (Tənənəm) Qapılı Dərbəndi, ya da Qərbi Azərbaycandakı Qapılı Dərbənddir".

Naxçıvan bölgəsində xeyli yer-yurd, çay, qala adlarının eposla bağlı olduğu öz təsdiqini tapır. Bundan başqa, Naxçıvan ərazisindəki Şahbuz,

---

[2] *S.Y. Babayev. Naxçıvanda "Kitabi-Dədə Qorqud" toponimləri. Bakı: Yeni Nəşrlər Evi, 1999, s.58, 60.*

Buzqov yer adlarındakı "buz" şəkilləri Midiya tayfalarından biri olan "bus" qəbiləsinin adını yaşadır. "Buz", "bus", eləcə də "bos" oğuzların əsas tirəsi sayılan "boz oğ" lardır. Hələ erkən əsrlərdə Naxçıvanda məskunlaşmış türkeş, peçenek, kənkər, az, ahur, şada, yayçı, qarabağlar, qaraçuq, qızılca və digər tayfa adları Naxçıvanın coğrafi adlarında öz əksini tapmışdır ki, bunların bir qisminə "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında da rast gəlinir.

Naxçıvan ərazisində "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında ifadə olunan çoxsaylı yer-yurd adlarının qeydə alınması bu regionun qədim Oğuz yurdu, Azərbaycan torpağı olduğunu bir daha təsdiqləyir. Çünki Dədə Qorqud toponimləri Qorqud Atanın torpağa basılmış Türk-Oğuz möhürüdür. Dədə Qorqud toponimləri hətta bu gün də Azərbaycana bağlı Naxçıvanın ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanması, möhkəmləndirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında "Dədə Qorqud"la səsləşən yer adları ilə bağlı onlarla əfsanə və rəvayətlər də mövcuddur ki, xalqımız bunları da yaşadır. "Ağ qaya", "Qız gəlin qayası", "Daşlaşan-heykəlləşən analar", "Yeddi bulaq (Yeddi bacı)", "Oğlanqala-Qızqala", "Adamyeyən Kəlləgöz qəhrəman", "Matı ilə ayının əfsanəsi" və başqa əfsanə və rəvayətlər "Dədə Qorqud"la səsləşir və bunlar təsadüfən yaranmayıb.

Beləliklə, "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında əksini tapan ictimai-siyasi hadisələr əsasən Azərbaycan ərazisində baş verərək və bununla da Azərbaycanın qədim oğuz türklərinin məskəni olduğunu bir daha təsdiq edir. Dastan oğuz türklərinin şəcərəsi, soy kökü, onların həyat tərzi, məişəti, adət-ənənələri barədə məlumat verən elmi qaynaq, tarixi mənbədir.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı etnoqrafik zənginliyi ilə də diqqəti cəlb edir. Lakin etiraf olunmalıdır ki, dastan bir sıra yönlərdən tədqiqata cəlb edilsə də, etnoqrafik cəhətdən araşdırılması son illərə aiddir. Bu istiqamətdə AMEA-nın müxbir üzvü Qadir Qədirzadənin tədqiqatlarını[3] qeyd etmək olar. "Dədə-Qorqud yurdu-Naxçıvan" tarixi-coğrafi və etnoqrafik atlasının işçi qrupu tarixi və etnoqrafik anlayışların izi ilə muxtar respublikanın 200-ə yaxın yaşayış məskənlərində olmuş, informatorlarla görüşmüş, dastanda işlədilən söz və ifadələrin, deyimlərin indiki vəziyyətini tədqiq etmiş, müqayisələr aparmış, maraqlı və əhəmiyyətli nəticələrə gəlmişlər. Tədqiqatlar nəticəsində daha çox ayrı-ayrı boylar üzrə qarşılaşdırmalar, tarixi proseslər, bir sıra adət və inamların genezisi, müasir məişət münasibətlərində onların yeri məsələlərinə diqqət yetirmişlər.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı öz müasirliyini, aktuallığını günümüzədək qoruyub saxlamışdır. Bu, hər şeydən əvvəl, xalqımızın özünəməxsus etnik xüsusiyyətlərinin hər bir boyda qabarıq şəkildə əks olunması ilə bağlıdır. Atlas üzərində iş aparılarkən daha çox aşağıdakı etnoqrafik

---

[3] *Q.İ.Qədirzadə. "Kitabi-Dədə Qorqud" və Naxçıvan: qarşılaşdırmalı etnoqrafik motivlər. Naxçıvan: "Əcəmi" NPB, 2016, 128 s.*

məsələlərə diqqət verilmişdir:

1. Oğuzların təsərrüfat həyatı, maddi mədəniyyəti və bunların Naxçıvanda izləri.

2. Dastanda işlədilən geyim və bəzək adları.

3. Dədə Qorqud oğuzlarının yemək və içki növləri.

4. Dastanda adı çəkilən sənətlər və xalq nəqliyyat vasitələri.

5. Əkinçilik və maldarlıq sahələri, günümüzdə Naxçıvanda işlədilən formaları.

6. Oğuz elinin idarəçilik sistemi, ailənin idarə olunması, dini inanclar.

Dastanda işlədilən onlarla etnoqrafik motivlərə "Neylələyim, bu yığılacaq evdə un yoq, ələg yoq. Dəvə dəgirməndən gəlmədi", "Kül təpəcik olmaz", "Yad oğlu saqlamaqla oğul olmaz", "Qız anadan görməyincə ögüt olamaz", "Sana bu yaradan, qorxa, oğlan, ölüm yoqdur. Tağ çiçəyi ana südilə sənin yarana məlhəmdir", "Əzəldən yazılmasa, qul başına qəza gəlməz. Əcəl vədə irməyincə kimsə ölməz", "Arqızı söyləmə, məzə itüm kafir! İtüm elə bir yalaqda yundum içən azğın kafər" və b. – rast gəlinir ki, muxtar respublika ərazisində bu ifadələrin izləri açıq-aşkar görünür. Müəyyən edilmişdir ki, "qızılcıq dəgənək" – "zoğal ağac", "qənarə" – heyvanı asmaq üçün ağaca vurulmuş çəngəl, "bozlamac" – "çıppa", "dəstana", "fətir", "börk" – kişilərə məxsus baş geyimi və başqa söz və ifadələrin mənalarını verir. Dastanda işlənmiş bir çox etnoqrafik terminlərin – "oba", "ordu", "şəhər", "qala", "ətmək", "bozlamac", "qaftan", "sarıq", "başmaq", "bez", "ətək", "əgin", "alaca", "dəsmal", "atlas", "yelkən", "göbəkkəsmə", "davul", "cübbə", "don", "ağıl" və b. terminlərin bu gün də Naxçıvanda eyni mənanı, yəni dastandakı məna ilə üst-üstə düşdüyünü göstərir.

Dastandakı oğuzların əsas və daimi yaşayış yeri ordu və yurddur. Digər yaşayış məskənləri qalalardır. Qalalar həm müdafiə, həm də sığınacaq yeridir. Qalalardan bəzilərinin indi də "sığınacaq" adlandırılması bununla bağlıdır. Oğuzların yaşayış evləri əsasən "ev", "oba" sözləri ilə ifadə olunmuşdur. Müxtəlif boylarda ala çadır, altun başlı ban ev, çətir otaq, ala sayvan, imarət kimi ev tipləri xatırladılır. Oğuzların istifadə etdikləri touq koması, sığır tamı, tövlə, ağıl kimi köməkçi təsərrüfat tikililəri bu gün də Naxçıvan Muxtar Respublikasının kəndlərində eyni funksiyanı daşımaqdadır.

Dastanda geyim adlarına rast gəlinir ki, bunlar oğuzların məişətini, sosial-iqtisadi və mədəni səviyyəsinin göstəricisi kimi mənalındırıla bilər: don, cübbə, çuxa, kömələk, şalvar, qaftan (başdan geyilən don), kürk, kəpənək, covşan və b. geyim adları Naxçıvanda indi də ifadə olunur və həmin mənanı verir.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında oğuz sözü ilə bağlı "oğuz, oğuzladı – oğuz saydı", "ol məni oğuzladı – o məni oğuz saydı, oğuza nisbət qıldı". Məlumdur ki, "oğuz" türk tayfalarının adıdır. Oğuzca ataya "dədə" demişlər. Oğuzca "tarığ" darı, "çəkic-çəkük", "küvük" – saman, "keçi" sözü "keçi"

kimi işlənmişdir. "Başmaq" sözü oğuzca elə "başmaq", "qoç" sözü oğuzca "qoç–qoyunun erkəyi" mənasındadır. Göründüyü kimi, ifadə olunan sözlərin əksəriyyətinin mənası və ifadəsi bu gün muxtar respublikada da həmin mənanı verir.

Oğuzların əsas yeməkləri yəxni, qovurma və şişlikdir. Bu gün də Naxçıvanın əksər bölgələrində qışa ət ehtiyatı kimi qovurma bişirilib hazırlanır və istifadə olunur. Dastanda ən çox adı çəkilən və Azərbaycan xalqının indi də ən ləziz yeməyi sayılan kababdır. Qovurma da, kabab da qoyun ətindən hazırlanır. Oğuzların əsas qida vasitəsi çörək – "ətməkdir". Dastanda da oğuz yurdunun övladlarının yeməklərinin arasında tez-tez ətmək (Naxçıvanda əppək) adına rast gəlinir. "Ətmək" (əppək) sözü isə bir qayda olaraq "əkmək" sözündən yaranmışdır. Oğuzların içkiləri su, qımız, ayran və şərabdır. Tədqiqatlar sübut edir ki, "araq" sözü ərəb mənşəli deyil, türk mənşəlidir və onun alınma texnologiyasını ifadə edir. Günümüzdə Naxçıvanda "bitkinin arağını çəkmək" deyərkən ondan cövhər hazırlanması nəzərdə tutulur ki, bu spirtsiz içkidir ki, ondan müalicə məqsədi ilə istifadə edirlər. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında yeməklər və içkilərin tədqiqi göstərir ki, maddi mədəniyyət sahəsində ənənələr itirilməmiş və bu ənənələr cüzi dəyişikliklə muxtar respublika əhalisi arasında bu gün də davam edir.

Oğuz türklərində dəriçilik, xalçaçılıq və keçəçilik sənəti yüksək səviyyədə inkişaf etmişdir. Keçəçilik maldarlıq təsərrüfatının ayrılmaz hissəsidir. Oğuzların çadırları keçədən olur, altlarına keçə salır, yapıncıları da keçədən hazırlanırdı. Dastanda işlədilən sənət sahələri, musiqi alətləri, məişət əşyaları, nəqliyyat vasitələri, silah və zərgərlik məmulatlarının adları günümüzdəki adlarla tam üst-üstə düşür: bez, dəsmal, atlas, qumaş, məxmər, nağara, zurna, qopuz, araba, xəncər, bıçaq, zəncir, külüng, qalxan, üzəngi, nal, altun üzük və başqaları. "Kitabi-Dədəd Qorqud"un izahlı lüğətində "oq/ox-yayla atılan itiuclu və ya ucuna iti dəmir keçirilmiş mil", "yay-oxun yayı" kimi söz və izahlarla rastlaşırıq.

Dastanda "-Bəylər, sizin eşqinizə çəkəyin yayı, atayın oxu-dedi" ifadəsində ox və yay sözlərinin yazılışı və mənaları bu gün də Azərbaycan dilində saxlanmışdır.

Oğuzlarda əkinçilik və maldarlıq yüksək inkişaf səviyyəsində olmuşdur. Bunu dastanda işlədilən bir sıra söz və fikirlərdən görmək olur. Dədə Qorqud oğuzları əsasən buğda, arpa və darı əkirlər. Dastanda badam, üzüm və almadan bəhs edilir. "Güz almasına bənzər al yanaqlım" ifadəsindən aydın görünür ki, oğuzlar bağçılığın inkişafında yüksək nailiyyətlər əldə etmişlər. Həmin alma növünün indi də Azərbaycanda, eləcə də Naxçıvanda yüksək qiymətləndirilən Qızıl Əhmədi almasının olduğu məlumdur. Qadınların gözəlliyi ilə əlaqəli işlədilən bu ifadə Naxçıvanın dağlıq bölgəsinin qızları, qadınları ilə bağlı indi də işlədilməkdədir: "Payız almasının kimi ağqırmızı yanaqlı".

"Dədə-Qorqud" dastanında təsərrüfatla bağlı işlədilən terminlər bu

gün də olduğu mənanı ifadə edir. Dastanda oxuyuruq: "-Toğlucuqlar, dövlətin saqar qoç, gəl keç! - dedi". "Kitabi-Dədə Qorqud"un izahlı lüğətində "toğlu-toğlu, qoyun balası" kimi izah olunmuşdur. "Ərkəç-erkəc, təkə" sözünə "Dədə Qorqud" dastanındakı "-Mərə, qoyun başları, erkəc! – dedi. Qoyunlar bir-bir gəlib keçdi", "Çoban erkəcə qaqdı, iləri vardı" ifadəsində rast gəlinir. "Kitabi-Dədə Qorqud"un izahlı lüğətində "ərgəc-erkəc (erkək keçi, təkə)" kimi açıqlanmışdır.

İşlətdiyimiz "dəyirman" sözünə "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında "dəvə dəyirmandan gəlmədi" ifadəsində rast gəlinir. Dastanda verilmiş "Qaravaşlar inək sağar görmədinmi" ifadəsində bu söz elə "inək" kimi yazılmışdır. "At" sözü dastanda at, həm də yunq kimi işlədilir: "at ayağı kölik, ozan dili çevik olur", "dolanbaz urub, yundları ürkütdü, gətirib ol qoruya qoydu".

Dastanda ailənin idarə olunması, ailə-nikah münasibətləri və toy adət-lərindəki əsas cəhətlər günümüzlə səsləşir. Dastanın etnoqrafik təhlili göstərir ki, ilk orta əsrlərdə oğuzların əsas ailə forması iki nəsil olmaqla – valideynlər və övladlardan ibarət idi. Belə ki, evlənmiş oğullara bəylik hüququ verilməklə onlar valideynlərindən ayrılır və ayrıca oba, ev yaradırdılar. Bütün ailə üzvləri ailə başçısına tabe idi. Evdə səlahiyyət evin böyüyü öldükdən sonra anaya deyil, oğula keçir və ailə mülkiyyətinin varisi oğuldur. Çöl-təsərrüfat işləri əsasən kişilərin öhdəsindədir. Oğuz ailəsinin ən müqəddəs simvolu namus və iffətdir. Oğuz ailəsinin əsas nigah forması təkkəbinlilikdir, qohumla (əmioğlu, əmiqızı ilə) nikaha dastanda bir yerdə rast gəlinir.

Tarixi mənbələr orta əsrlərdə Azərbaycanda təkarvadlılığın əsas nikah forması olduğunu göstərir. Oğuz cəmiyyətində əsas nikaha girmə forması kimi göbəkkəsmə və toy etmək yolu ilə evlənmə diqqəti cəlb edir. Dastanda evlənmək istəyən oğlan da qız tərəfindən sınaqdan keçirilir, məhz bundan sonra razılıq verilir. Evlənmək prosesinin ikinci mərhələsi elçilikdir. Elçiliyə elin, obanın ən hörmətli, sözü keçən bir adamı getməli idi. Qız üçün başlıq istənilməsi Oğuz elində qərarlaşmış bir nikah adətidir. Toy şənliyinin xüsusi bir mərhələsi "xınayaxdı"dır və bu proses qız evində gəlin-qızın ər evinə köçürülməsindən bir gün qabaq icra olunur. Üstündən min ildən artıq vaxt keçməsinə baxmayaraq Dədə Qorqud oğuzlarının bu sahədəki adət-ənənələri ilə müasir azərbaycanlıların, eləcə də Naxçıvandakı toy adət-ənənələri demək olar ki, eyniyyət təşkil edir. Xalqımız ailə məişəti ilə bağlı uzun əsrlər boyu qoruyub saxladığı adət-ənənələri bu müddət ərzində daim inkişaf etdirərək daha da təkmilləşdirmiş və mənəvi sərvət kimi bu günümüzədək gətirib çatdırmışdır.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında işlədilən bir sıra söz və ifadələrin bu gün də Naxçıvanda qismən dəyişilmiş formada işlədilən ifadələrin müqayisəsi dastanın xalqımıza məxsus olmasını bir daha təsdiq edir: "Ağzın qurusun, çoban! (Dilin,) çürüsün, çoban..." ("Dilin qurusun, ağzın yumulsun, Allah

ağzını yumsun"), "Dədə, oğlanmısan, qızmısan? Dədə deyir: Oğlanam!" ("Oğlanmısan, qızmısan"), "Şimdi yegidi atar-yıqar, sərər-pırtar, sümükləri xurd oldu" ("Vurub-yıxar, əzib pırtınağını çıxarar". Yaxud, "xurdu-xəşil olmuş" və başqaları.

Beləliklə, aydın olur ki, Naxçıvan diyarı "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında baş vermiş hadisələrin coğrafiyasında mühüm rol oynamış, dastandakı etnoqrafik materialların böyük əksəriyyəti Naxçıvan ərazisində yaşayan Azərbaycan türklərinin məişətində, mədəniyyətində, təsərrüfat həyatında, dini inanclarında, deyim tərzlərində və başqa sahələrdə işlədilən etnoqrafik materiallarla üst-üstə düşür.

İsmayıl HACIYEV
AMEA Naxçıvan Bölməsinin sədri, akademik

"KITABI-DADA GORGUD" EPOS AND ITS RELATION WITH NAKHCHIVAN

Epos creation is one of the verbal creation field in world literature which reflects the literary-figurative, socio-political thought of the nations in various historical time. "Kitabi-Dada Gorgud" epos created by Azerbaijan oghuz turks takes a peculiar place in world literature. "Kitabi-Dada Gorgud" epos which reflects the life, welfare, tradition of our people, the ancient culture monument, the most rare pearl of our literary and philosophical thought aroused a special interest. Therefor since the epos has been found out by German orientalist Friedrich Fon Deats in 1815 the interest to the epos has never decreased the prominent scientist of the world has been appeal it many times.

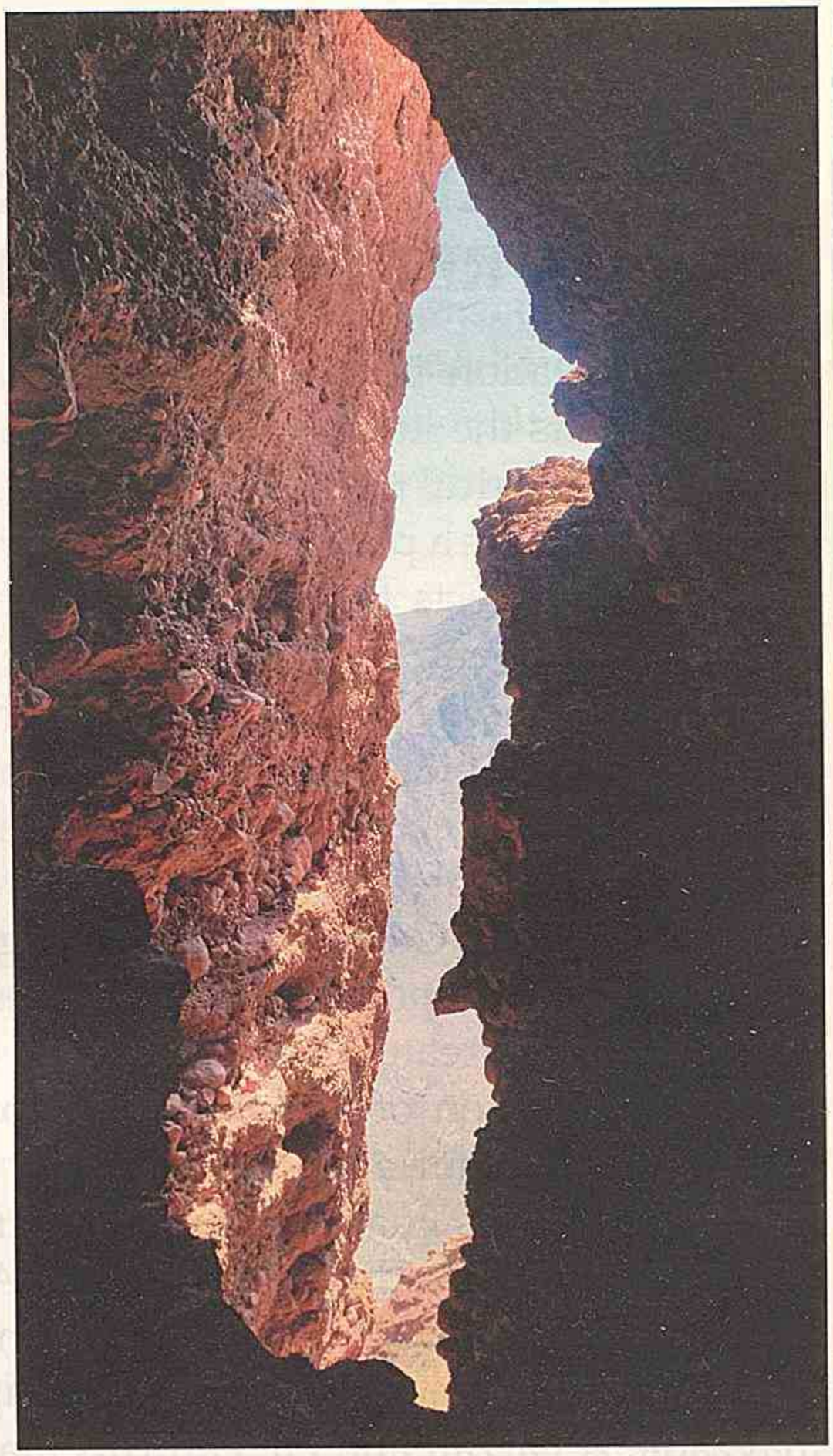
"Kitabi-Dada Gorgud" epos belong to Oghuz turks. The first reliable researcher of the epos V.V.Bartold notes that the epos has been created in Caucasus. The greatest Turkic scientist O.Sh.Gokyay the first publisher of the perfect edition of "Kitabi-Dada Gorgud" epos says about "Dresden" copies "Azerbaijani accent is specially felt in the epos". The prominent gorgud studies as Fuad Koprulu, Maharram Ergin, also the Russian turkologists as V.V.Bartold, V.M.Jirmunski, A.H.Kononov, A.Y.Yakubovski, the Azerbaijani scientists (H.Arasli, M.H.Tahmasib, A.Sultanli, A.Damirchizade, F.Zeynalov, S.Alizade, T.Hajiyev, S.Babayev, K.Valiyev, Sh.Jamshidov, E.Alibayzade, A.Farzali and etc.) affirms many time that the language features of "Kitabi-Dada Gorgud" epos, the geographical places where the events happened appeal to Azerbaijan more. At the meeting connected with the 1300th anniversary of "Kitabi-Dada Gorgud" epos, national leader, the greatest statesman Heydar Aliyev has said: **"Kitabi-Dada Gorgud" epos is belong to all Turkish world, its motherland is Azerbaijan and its master is Azerbaijan people and independent Azerbaijan state".**

Ağsaz bataqlığı
Aghsaz swamp
Болото Агсаз

Having in mind the important role of "Kitabi-Dada Gorgud" epos in socio-political and cultural life of Azerbaijan people the prominent statesman Heydar Aliyev signed a decree about "1300th anniversary of "Kitabi-Dada Gorgud" epos"

on the 20th of April 1997 for to popularize the epos all over the world, also to eternalize the name of Azerbaijan and enlarge the patriotism ideas reflected in the epos. The large-scale events which were conducted on the basis of this Decree literally turned a popular event for the re-birth of "Dada Gorgud" epos and to gain its eternity. After that historical Decree various events have implemented for to eternalize the name of Dada Gorgud in Azerbaijan also in Nakhchivan Autonomous Republic. Publication of two volumes "Kitabi-Dada Gorgud" encyclopedia, tens of books and monographs, holding international and national-level colloquium, conferences and symposiums, coming of the well-known gorgud study scientists from different countries of the world and their presentation in various events hold in Azerbaijan, celebration of the anniversary of the "Kitabi-Dada Gorgud" epos by UNESCO gives information about the high level of the 1300th anniversary. Built up of Dada Gorgud monument in Nakhchivan city in 1999. Holding international symposiums in Nakhchivan and Van, presence the Chairman of Supreme Majlis of Nakhchivan Autonomous Republic together with state delegations and scientists in that symposiums were showing the importance of this work. During his visit to Nakhchivan the President of Azerbaijan Republic, honorable Heydar Aliyev went to Dada Gorgud monument exist in Nakhchivan city and this fact is a clear expression of the importance of "Kitabi-Dada Gorgud" epos and its heroes.

Dərəşam mağarası
Darasham cave
Пещера Дерешам

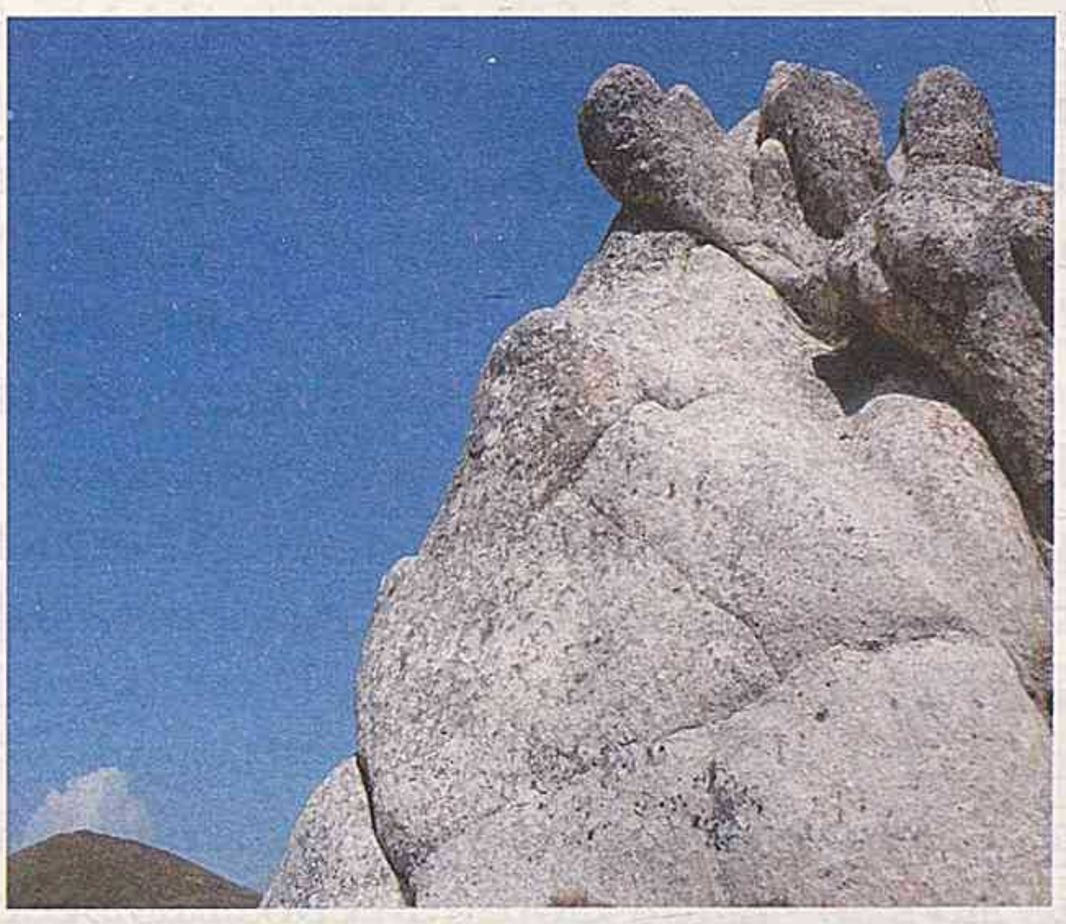
For to eternalize the name of Dada Gorgud in our country and abroad various events had been hold under the leadership of the President of Azerbaijan Republic, mister Ilham Aliyev who continues the state care policy of our national leader`s to our historical and cultural heritage.

In 2004 President Ilham Aliyev was present and made a speech in opening ceremony of "Dada Gorgud" in front of the World Customs Or-

ganization in Brussels the capital of Belgium. It was the expression of his highly value to this grandiose epos. In the Decree of the head of the state "About the monumental sculpture monuments, memorial and architectural complexes in Azerbaijan" dated on 2007 has been designed statue of Dada Gorgud "Dada Gorgud World" historical and ethnographic complex. Dada Gorgud park built in Narimanov district of Baku, also "Kitabi-Dada Gorgud" monument built up in the center of the park. In his speech in the opening ceremony of "Dada Gorgud complex" on 13th of December in 2013 the President of Azerbaijan Ilham Aliyev has said: **"Kitabi-Dada Gorgud" is national wealth of Azerbaijan people. The previous life style, welfare and psychology of Azerbaijan have been reflected in this work...This epos is dear for each Azerbaijani. The building up of this monument is a manifestation of the attitude of Azerbaijani people to their historical past and culture..."**.

After opening ceremony of the complex in the Decree of the President of Azerbaijan Republic "About filming a television serial based on "Dada Gorgud" epos" dated on the 28th of December 2013 it was special emphasized that **"the monimental epos covering with the entire width of historical geography of Azerbaijan" and "also the epos is a precious resource in the study of the ancient traditions belong to our people, the world outlook and the spiritual world of our ancestors".**

"Kitabi Dada Gorgud" is one of the rare monuments of alive history and literary prose thought of Azerbaijani oghuz turks. According to our mind the Decree of the President of Azerbaijan "About the celebration of the 200 anniversary of the first translation and publication of Kitabi-Dada Gorqud epos from German" dated 20th of February 2015 is a logical continuation of state policy for to value the greatest Azerbaijani monument as cultural event of the world.

Ağ qaya (Şahbuz rayonu)
Agh gaya (Shahbuz region)
Скала Аг-гая (Шахбузский район)

According to the Decree number 1925 of the Cabinet of Ministers of Azerbaijan Republic dated on 10 th of July 2015 "In accordance with article 40 of activities program about the 200th anniversary of the first translation, publication and promotion to the scientific world of Dada Gorgud by German scientist Friedrich von Deats" it was decided to prepare "Motherland of Dada Gorgud-Nakhchivan" historical-geographical and ethnographic atlas. The Action Plan about the celebration of the 200th

anniversary of the first translation and publication "Kitabi- Dada Gorgud" from German has been approvabled with the Decree of the Chairman of Supreme Mejlis of Nakhchivan Autonomous Republic dated 25 th of July 2015.

In accordance with the Action Plan it has been purported to held the international scientific symposium of "Dada Gorgud in Nakhchivan", reprinting of professor Safarali Babayev`s "Kitabi-Dada Gorgud" toponyms in Nakhchivan"[1] monograph, preparation of "Kitabi- Dada Gorgud" and Nakhchivan" television film, consisting of open lessons on the topic of "Kitabi-Dada Gorgud" and its attachment to Nakhchivan", holding round tables, preparation of thematic programs for media and newspaper materials. The implementation of the above-mentioned measures from the government, the working group which was formed in Nakhchivan Branch of ANAS in March 2016 has been fulfilled the tasks entrusted to them and "Motherland of Dada Gorgud -Nakhchivan" historical-geographical and ethnographic atlas had been prepared.

"Kitabi- Dada Gorgud" epos is a rare event in epos creation of the world. The prominent Turkic literature study Fuad Koprulu has following comparison about the importance of "Dada Gorgud" eposes. "If we put all the works of Turkic literature on one part of the scale and "Dada Gorgud" the other part of it, of course Dada Gorgud will be heavy weight".

For the first time " Kitabi- Dada Gorgud " epos was written in 1052 by a person who is not known to science. Nearly five centuries the epos was lived oral manifestation (forming and development period) then it was written in the XI century. Manuscript was repeatedly transferred (from the XI century to the XVI century).

Some of the dealt events happened in "Kitabi-Dada Gorgud" belong to the V-VII centuries, but also the history of some events reflected in the boys is belong to many years ago.

The epos deals with Azerbaijani Oghuz turks. "Dada Gorgud book" is a chronicle, as it a literary work, but it is also the history of "Oghuz time" which reflects some period of Azerbaijan before and eve of Arabian occupation. But it was written in literary form. But today we mustn`t value this epos as a literary work. "The book" is a reliable and important source for to determine our history, background, origin and motherland. It is fact that except Azerbaijan Oguz turks were living in modern Armenia and some part of Georgia. It is compatible to the history of Azerbaijanis and their inhabited lands.

According to Hamid Arasli the first original variation of the epos had been written in Azerbaijan. M.Ergin says so "Dada Gorgud" epos has been written in Azerbaijani and this monument is belong to Azerbaijanis. The

---

[1] *S.Y.Babayev. "Kitabi-Dada Gorgud" toponyms in Nakhchivan. Baki: Yeni Nashrlar Evi, 1999, 224 p.*

Qazan yaylağı (Qərb görünüşü)
Gazan plateau (West view)
Эйлаг Газан (Западный вид)

plots of "Dada Gorgud book" confirms that its boys are cohere with the south foot of Caucasus also the territories of Azerbaijan. The events of the boys are happened in Kur-Araz plain, Sharur province, Alinjagala reserve, Darasham. Aghjagala, Surmali, Aghgaya, Garadara, Garadagh, Gokje dagh, Bayat etc. The same name areas are exist in Nakhchivan territories, in upper Araz, Zangilan, Goycha, Aghjabadi, Shamkir, Shirvan, Davachi, Absheron lands.

According to Mahmud Kashghari`s information Oghuz are the most powerful tribe of turks. This boy divides within independent branches. The number of Oguz branches are 24. Among them Ginigs, Boyandurs, Afshars, Bagtilis, Bukduzs, Bayats, Becheneks had been mostly inhabited the historical lands of Azerbaijan.

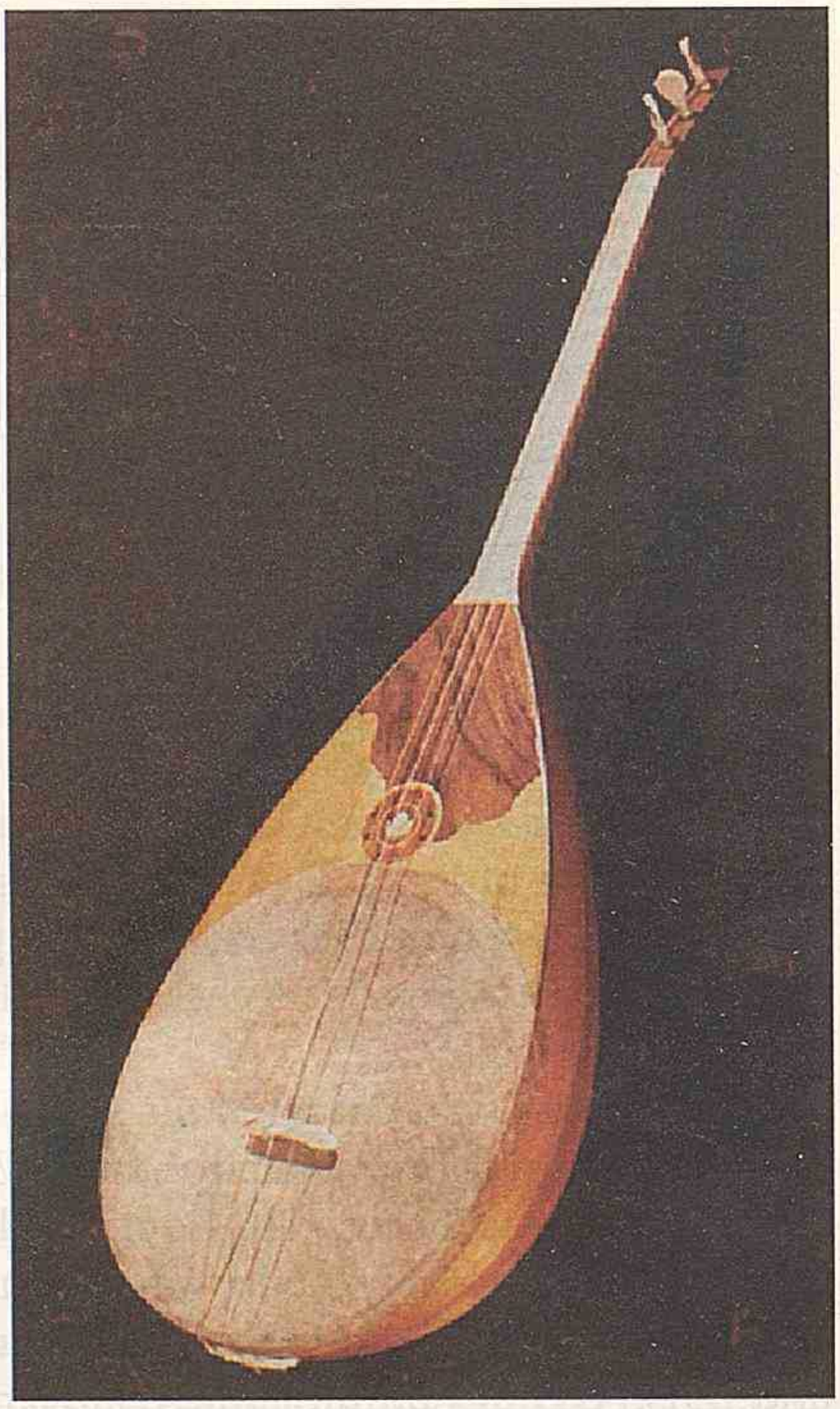
In "Kitabi-Dada Gorgud" the statehood tradition of Azerbaijan also reflected in the events and tales of the V-VII centuries. During V-VI centuries all Caucasus was included to Goyturk khakanate. But Azerbaijan was an independent state. They had own statehood tradition, 90 thousand troops and strict rules. "Galin Oghuz" khakanate has been divided "Ich Oguz" and "Dish Oghuz" administrative areas. The territories along the Kur-Araz lowland (Aran) were include into "Ich Oguz". North and South Azerbaijan provinces and Van province of Eastern Anatolia and the other areas were include into "Dish Oghuz". From Earlier Middle Ages the territories around the Urmiya and Goycha lakes and Caspian sea, the rivers of Giziluzen and Samur, Darband and Hamadan were include to the Oghuz state which was known as Azerbaijan. The Greatest precursor of Azerbaijan Oghuz country is described in "Kitabi-Dada Gorgud". All the signs of the statehood is exist in this epos. Dual power was exist in our ancient statehood. Authority of khagan and shah. In "Kitabi-Dada Gorgud" epos Bayandir khan is the head of the khans and Gazan khan is the head of the beys. The authorities of legislation and to order is belong to Bayandir khan`s authority, but executive, army and economy were assembled in Gazan khan`s hands.

Unitarian state idea is one of the most exemplary features of the epos. For this the aim of to elect a leader of the tribe and to obey his offers and orders has been formed among the Oghuz beys. Bayandir khan was one of such beys. In the epos he has described as the leader of defender the state, the master of the big flag. He prefers statehood and he has never compromise anyone who against the rules of the state.

In the epos the statehood of Oghuz country, supreme of the laws, the protection of social justice and respect for compliance can be observed clearly.

One of such beys in the epos is Salur Gazan. He was considered the hope of his people, tiger of the tribe, defender of the hero and also the leader of the Oghuz. He has enjoyed confidence and respect in his services to the state. Salur Gazan administrates all the state problems of Oghuz. He has never let violation of laws, so he killed his uncle Aruz for his treason against Oghuz state, for Aruz`s activity to destroy the union of the state. By this way he could keep the unity of the state.

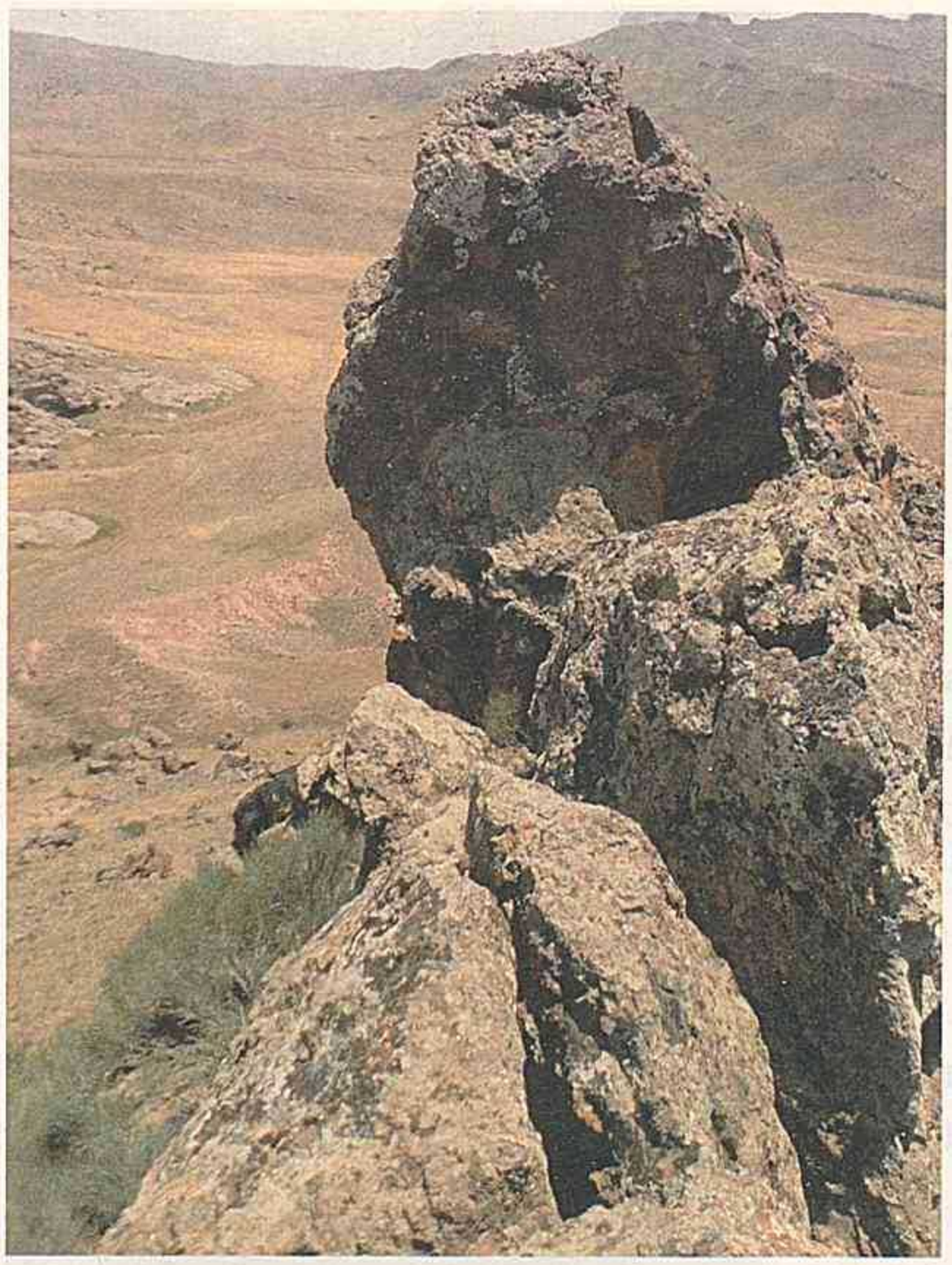
"Kitabi-Dada Gorgud" is a epos about the heroism and patriotism. The fighting of oghuz heroes against the foreign invaders who attached to Azerbaijan, the invaders` promoter Byzantine, Georgia rulers also against kipchak turks are widely and brightly reflected in the epos. "Kitabi-Dada Gorgud" is rich with facts about the fighting of Azerbaijan people against foreign invaders and it is also proves that our people had a rich sedentary culture. In epos the country meanings and are surrounded the territories from Damirgapi-Derbent to Goycha, from Alinja to Zanjan and Anatolia.

Qopuz
Gopuz
Гопуз

Of course "Kitabi-Dada Gorgud" is the morality book of oghuzs. Respect to older people, love to parents, loyalty to family and the other human features enter to oghuzs` sons blood together with their mother`s milk, father`s breath. Oghuz heroes chose the expression of "mother`s truth is God`s equity" as their saints fate, also the aim of their life.

"Kitabi-Dada Gorgud" epos is related with Nakhchivan. Because the geographical place names where the events happened as Garachug, Alinja castle, Darasham, Sharur (Sharuk) exist in the epos are in the territory of Nakhchivan Autonomous Republic. Till the latest years the researchers have been only dealt with about the toponyms which connected with Nakhchivan in the epos. But the investigations prove that there are many

Qara dağ (Culfa rayonu)
Gara dagh (Julfa region)
Гора Гара-даг (Джульфинский район)

such place names.

From the sources it is known that many historical events described in "Kitabi-Dada Gorgud" epos have been happened in Nakhchivan territory. A powerful part of Oghuzs has been inhabited in the South of Azerbaijan, in Nakhchivan, Urmiya regions and Anatolia. Along the thousands of years the ancient graves exist in Nakhchivan area is named "oghuz graves" among the people. Majority of these graves are met in the areas of Nakhchivan castle city, Alinjagala, Armammad sacred place and Oghlangala.

According to some linguistics scientists` investigations the features connected with the language and style of "Kitabi-Dada Gorgud" epos is proper to the accent of Sharur population of Nakhchivan Autonomous Republic. It was determined that the language system of the monument is appropriate to the Middle Ages language level of Azerbaijani.

The best investigator of Nakhchivan toponyms, geography study scientist, correspondent member of ANAS Safarali Babayev has been noted that in about more than 50 place names, hydronims of Nakhchivan which exist in "Kitabi-Dada Gorgud" epos are saved and kept.

S.Babayev has been devoted a special monograph to the geographical names of Nakhchivan territories which is exist in "Kitabi-Dada Gorgud". The monograph is named "Kitabi-Dada Gorgud" toponyms in Nakhchivan.

In their investigations about "Kitabi-Dada Gorgud" epos and its relation with Nakhchivan the scientist as I.Habibbayli, I.Hajiyev, F.Safarli, G.Gadirzade, A.Baghirov, A.Bayramov, V.Aliyev, A.Imanli, Y.Safarov, F.Rzayev, N.Bababeyli and others have been dealt with the place names of Nakhchivan which were reflected in different levels in the epos.

Result of the investigations it was determined that the toponyms related with "Kitabi-Dada Gorgud" epos mainly situated in three regions of Nakhchivan Autonomous Republic:

1. In the plain along the Araz river and in low mountainous areas (Sadarak, Garachoban, Sharur, Boyukduz, Ayrak, Gazanchili, Gazanchilar,

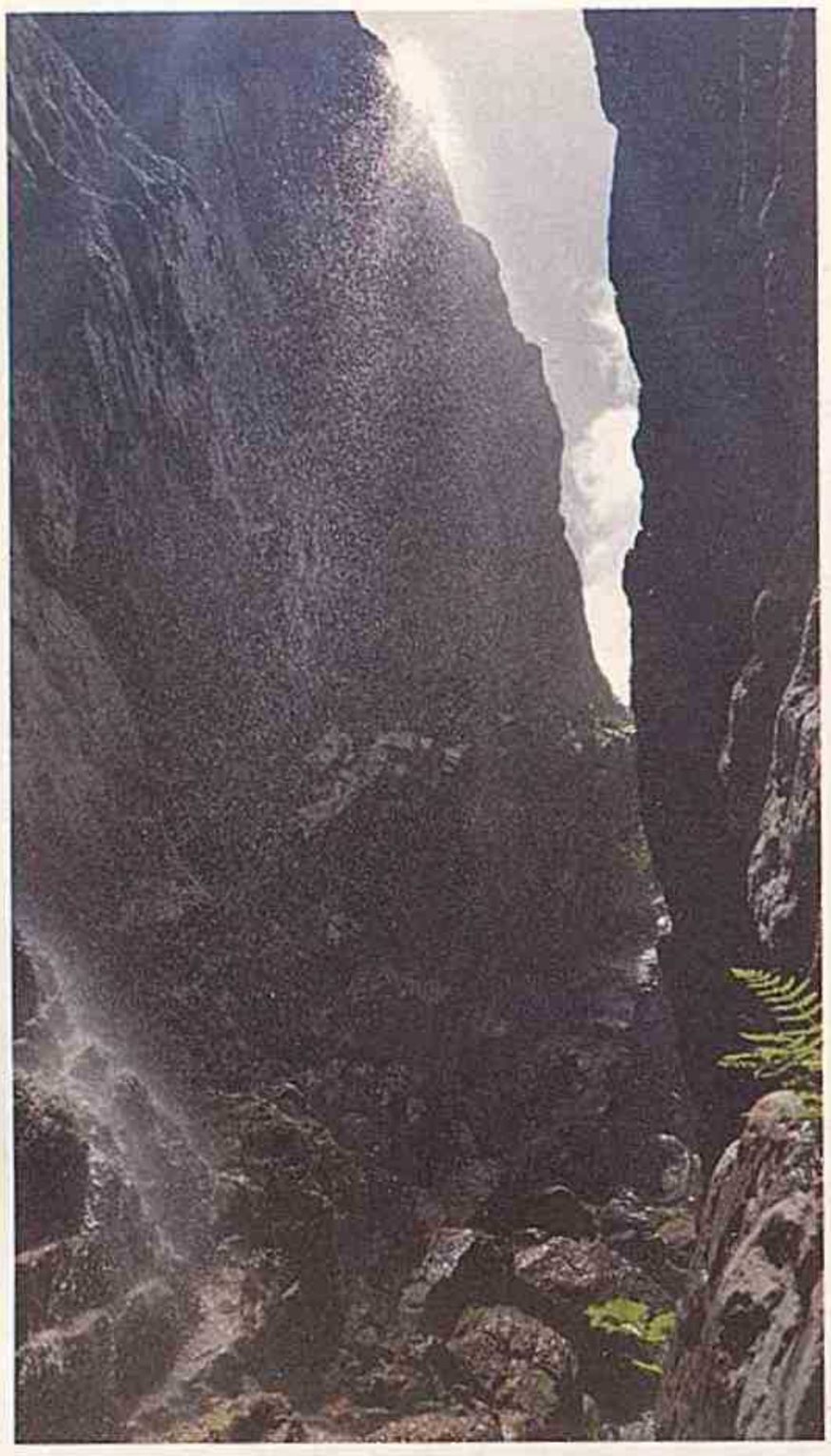
Garachug villages, Darasham ancient settlement, Darasham water, Gara dara (Black valley)).

2. Middle mountainous areas (Alinja castle, Agh gaya, Gazanchi village, Gazanchi castle, Garaguj Derbent, Mekkez Derbenti, Sirab Derbenti, Gunortaj (Afternoon stone) Garadagh)

3. High mountainous areas (Salakhan rock, Garajug (Garagush) mountain, Gazan plateau, Altuntakht, Bughacheshma, Koksugozel, Goy dagh (Goycha mountain) Goy gol, Gazangol, Gazangol mountain, Gazankoch plateau, Gazan hearth, and connected with these Nabi hearth, Gamigaya) etc.

There many place names connected with the names of Sagrak, Agrak, Garaja Choban, Bughaj which are exist in the epos.

The name and heroism of well-known Oghuz commander Salur Gazan have been lived in the memory of Nakhchivan population.

Qara dərə
Gara dara (Black valley)
Ущелье Гара дере

There are castle-city in Gazanchi village near by Alinja castle and Gazan hearth-plateau etc. toponyms in the territory of Ordubad region and both of them are connected with Gazan khan`s name. From the epos it is known that Gazan khan is belong to Salur boy of Oghuz tribe. According to our mind the name of Saltaq village of Julfa region is connected with this tribe. "Tiger of Garachug" epithet used in front of his name in the epos attracts interest. The epos-teller had been used this epithet. It is very interesting his faithful shepherd is named Garajug Choban. The lexical unit of Garachug meaning a tribe or a branch of Salur tribe and shows Gazan khan`s hearth. The toponyms of Garachug, Garajalar, Garaja etc. were formed from ethnonym-tribe name. At first, garaca was used as assistant name then expressed in the person or tribe names later on they had been changed to toponym. This situation is exist in all Turkic countries also in Azerbaijan toponomy.

The toponyms as Gazangol mountain, Gazan hearth in Ordubad region. Gazangala near by Alinja, Gazanchi in Julfa region remembered us the Oghuz hero Gazan khan. Gazanchi village name is connected with person name, but not with a thing. It is meaning "Gazan`s adherent".

Some historical-geographical place names noted in "Kitabi-Dada Gorgud"

Çuxa
Chukha
Чуха

epos are belong to Nakhchivan territories. In the epos the toponyms of Aghjagala and Surmali sometimes were given the same, but occasional different. It is showed that this settlement is situated in Arpachay valley in modern Nakhchivan land. It must be noted that Surmalik named village was in the area of Babak region, in the foot of Nahajir mountain near by Alinjagala. Zoghala named village and river is coincide this area.

In the boy of "Gazan bey`s son Uruz is a prisoner" was written: "Gazan came to Aghjagala, Surmali and built forty rooms. The party was continued during seven nights and days. Forty married slaves and forty housemaid girls and boys has been freed by Gazan on the honour of his son. He gave a great country, chasuble broadcloth to the heroes".

The names of Alinjagala and Shirohuz (Sharuk, Sharur) to named in "Ushun goja`s son Sagrak" boy of the epos and dealt with happened events: "Tarsuzamish`s word was influenced to Agrak. He stood up and wanted a campaign permission from Gazan khan. Gazan khan let him to go. He gathered his warriors. Three hundred spear hero converged near Agrak. The party was continued during five days. They plundered the area which was situated between Shirokuz and Goycha sea. They had got a great trophy. Agrak went to Alinja castle. Gara Takur had been made a reserve there. He was included from birds geese and hens, animals roe and rabbits and so here was a decoy for Oghuz heroes"[2].

Alinja is remembered as a castle in "Dada Gorgud" epos. There is an other Alinja village name in Shahbuz region. According to some investigators the names of both castle and village are the various pronunciation form of the same name. In "Comprenhensive book of Nakhchivan sanjag" Alinja was showed as an Azerbaijan village. The spread areal of Alinja toponym was very wide. There were Alinja named settlements in **Goycha, Arzurum, Iran, Aghbaba hearth, near by Akhisga city the motherland of meskheti turks. It is possible to suppose that all these toponyms got their names from "Alinjak" tribe name. in Mahmud Kashgari`s "Divani-lughatit-**

[2] *S.Y.Babayev. "Kitabi-Dada Gorgud" toponyms in Nakhchivan. Baki: Yeni Nashrlar Evi, 1999, p.58, 60.*

turk" work this lexical unit is used in the forms of erinja//arinja. Proper to Alinja// Arinja model there are some village names as Garaja, Gizilja, Yarimja, Ayrija, Yengija in Nakhchivan.

Qazan diki
Gazan diki (Gazan steep)
Горка Газан

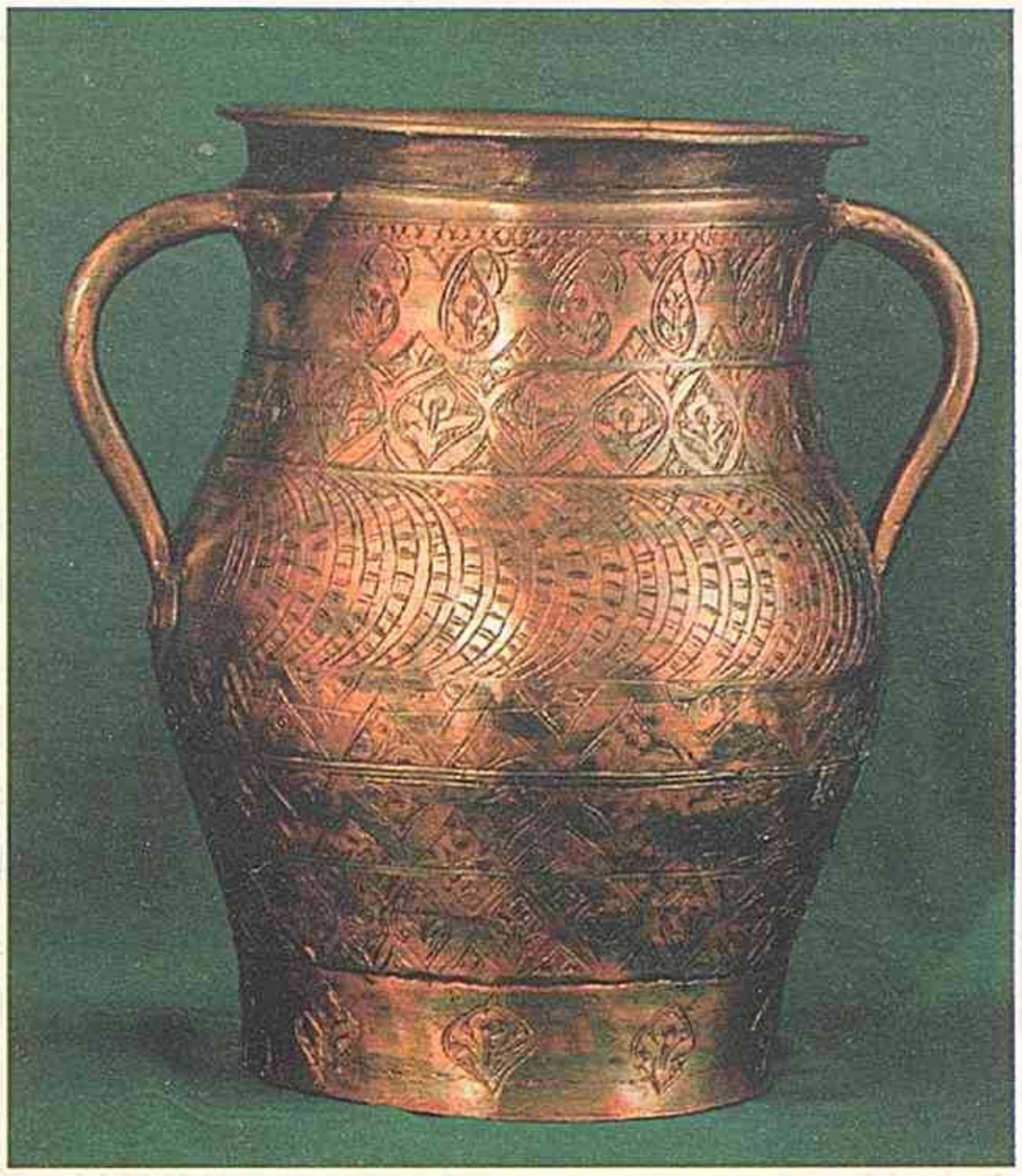
Some investigators has read the Shirokuz ethnonym which is proper to Sharur name in different forms. A.Bartold read this word as "Sherukuz", O.Gokyay and E.Rossi "Shuruk", M.Ergin "Shiroguvan", H.Arasli "Sharuk", Sh.Jamshidov "Sharur". It is connected with Shirak plateau (Shirak is situated in modern Armenia). This toponym was formed from shirok tribe`s name who has come to South Caucasus with protobulgars in the same time. Skiroks themselves were protobulgar tribe. The components of "okuz" or "kuz/guz" in the composition of the word can be the main basis of this possibility.

Darasham toponym is remembered two times in "Ushun goja`s son Sagrak" boy of "Dada Gorgud": "He has crossed near by Darasham border", "They had crossed Darasham water". The toponyms of transversely Aladagh and Alinjagala are also remembered in that boy. In here the remembered transversely Aladagh is conserved Aghri and Alayaz mountains. Aladagh is used as the second name of Alayaz mountain.

In 20th years of the XVIII century when Nakhchivan was under the rule of Ottomans Darasham was a nahiya and consist of 4 villages and included into Nakhchivan sanjag. Today the village names of the First Darasham and Darasham exist around Nehram village of Babak region. "Dara" lexical unit in the composition of this toponym is clear to our modern mother tongue so it is a geographical term, the word "sham" is used as dialect unit in the villages of Nakhchivan and Zangazur territories. For example, Alibeyli shami, Abbas bey shami, Minjivan shami, Mughanli shami (Zangilan), Giz shami, Ordubad shami (Ordubad). The dialect unit sham exist in the composition of the toponym means the reedy which grow in stagnant part of the river.

The toponym of Garachug which include the composition of Nakhchivan city is connected with Oguz hero Garaja Choban`s name. The village of Boyukduzwhich is situated in Kangarli region is connected with Oghuz hero Bakduz Aman`s name.

Garachug // Garajig named ethnotoponyms are widely spread in Caucasus, Crimea, Bulgaria, Central Asia, Iran and Turkey. These toponyms formed from tribe name. At first, garaca was used as assistant name then

Sərnic
Sarnij
Сернидж

they had been changed to toponym.

The investigators has been divided the place names of Nakhchivan which are connected with "Dada Gorgud" into three groups:

1. The geographical objects which names have been directly showed in "Kitabi-Dada Gorgud". The number of them are 16: Aghgaya, Altuntakht, Gara dara, Garachugh, Garaguj (Garagush) mountain, Gara dagh, Derbentler, Darasham, Darasham water, Alinja castle, Goksugozal, Gunortaj, Salakhan rock, Sharuk, Goycha sea (Goygol), Goycha dagh.

2. The toponyms which were supported that they had been formed from the names of Oghuz tribes and epos heroes: it is possible to show the villages of Sadarak, Garajachoban, Boyukduz, Sagrak, Agrak, Gazanchi, Oghuz dashi, Dash gishlaghi, Ashaghi Dasharkh, Yuxari Dasharkh, Gazanchilar, Gazanchili and Bayat tribes, Bughacheshma, Gazan lake, Gazan plateau, Gazankochu, Sari aghil, Sari bulag, Sari dagh etc. Among the geographical objects including into the second group the toponyms connected with the main hero of the epos Gazan khan`s named consist more. They are situated in four regions (Ordubad, Julfa, babak, Sharur) of the autonomous republic: Gazangol mountain, Gazangol pass, Gazankoch plateau, Gazan hearth, Gazan garden, Gazangol; the villege of Gazanchi, Gazanchi castle, Gazanchi lake, Gazanchi mineral spring; Gazan plateau, Gazan hearth, Gazan spring, Gazan upward slope, Gazan hole, Khan hearth, Altuntakht; the villages of Gazanchilar, Gazanchili.

It must be not consider a coincidence that about 20 toponyms connected with Gazankhan`s name exist in Nakhchivan territory and they are including into four groups. It is clear that they are directly connected with Gazan khan`s name.

It is possible to say that the name of Sadarak village, the toponyms of Sadarak steppe have been formed from Ushun goja`s son Sagrak`s name and the name of Agrak village has been formed Ushun goja`s son Agrak`s name. According to our mind Sagrak`s and Agrak`s father Ushun goja was the ruler of Sadarak, Sharur, Igdir, Garachug regions. The toponyms of Boyukduz is connected with the name of the hero of the epos Bukduz,,

Garachoban steppe is connected with Garaja Choban`s name, Sari aghil, Sari bulag, Sari dagh are connected with Gopuz goja Sari Choban`s name, Bughacheshma is connected with Bughaj`s name. The boy of Bayat is dealt in the epos. The village of Aghgul, the winter quarters of Najaf and Zulfugar are connected with Bayat tribe.

3. The microtoponyms which have been formed the showed toponyms are including into the third group. It is possible to show the following microtoponyms for example as Gazan hearth, Gazan upward slope, Gazan hole, Gazan spring, Bughacheshma valley, Salakhan valley, Salakhan hearth and etc.

There are different explains by Korkut studies about the direction of Ushun goja`s sons Agrak`s and Sagrak`s travels, the geographical objects which they met, Derbent where Salur Gazan`s flocks were kept, situated areas of Garachug, Garaguch Goycha sea and other problems of "Kitabi-Dada Gorgud" epos. Professor S.Babayev touches these problems and writes: "Agrak has not begun his travel from the south, from the west of Nakhchivan in the border of Sharur, he plundered till Goycha sea (Goygol), coming back from there he was captured in Alinja castle". Sagrak who was looking for his brother also continued the same route, crossed the border of Darasham and came to Alinja castle where his brother was in prison and has freed his brother. They had crossed Darasham water and returned to Oghuz country.

The investigators of the epos takes equal Damirgapi Derbent and Gapili Derbent. But they are situated in different places. "Gapili Derbent is either Garaguch (Tananam) Gapili Derbent which situated in Sherur region of Nakhchivan or Gapili Derbent situated in Western Azerbaijan"

There are many place, hearth, river, castle names connected with the epos in Nakhchivan region. The word "buz" include the composition of Shahbuz and Buzgov place names is connected with the name of "bus" tribe one of the tribes of Midiya. "Buz", "bus", also "bos" are "boz ogh" the main tribe of oghuz. The tribe names as turkesh, pecheneg, kankar, az, ahur, shada, yaychi, garabaghlar, garachug, gizilja who had been inhabited in Nakhchivan in earlier centuries. Their names are reflected in different geographical names of Nakhchivan. And some part of them are met in "Kitabi-Dada Gorgud".

Registering many place names exist in "Kitabi-Dada Gorgud" epos in Nakhchivan territory affirm that this region is an ancient Oghuz country, Azerbaijan land. Because Dada Gorgud toponyms are Gorgud Ata`s seal on these lands. Even today Dada Gorgud toponyms have an significant importance for to defend and develop Nakhchivan one of the best part of Azerbaijan.

There are many legends and narratives about the place names connected with "Dada Gorgud" in Nakhchivan Autonomous Republic. Our people

tries to support them. "Agh gaya", "Kiz gelin gayasi", "Dashlashan-heykallashan analar", "Yeddi bulaq (Yeddi baji)", "Oghlangala-Gizgala", "Adamyeyan Kallagoz gahraman", "Mati ila ayinin afsanasi" and other legends and narratives are connected with "Dada Gorgud" and they are not formed by chance.

Thus the socio-political events reflected in "Kitabi-Dada Gorgud" epos majority happened in Azerbaijan territory these facts again affirm that Azerbaijan is the settlement of ancient Oghuz turks. The epos is a scientific historical sources which gives information about the genealogy, background, mode of life, welfare, tradition of Oghuz turks.

"Kitabi-Dada Gorgud" epos also attracted the attention of ethnographic richness. But it must be admit that though the epos has been investigated by different aspect but ethnographic researches are belong to latest years. It is possible to note correspondent member of ANAS Gadir Gadirzade`s investigations on this direction[3].

The working group of "Motherland of Dada Gorgud -Nakhchivan" historical-geographical and ethnographic atlas have been more than 200 settlements of autonomous republic on the traces of historical and ethnographic understandings, met with informers, investigated modern condition of the words and expressions used in the epos, compared them, also got interesting and important results. Result of the investigations they had specially paid attention the problems of the comparisons on different boys, the historical processes, genesis of some traditions and beliefs, their place in modern welfare relations.

"Kitabi-Dada Gorgud" epos can saved and kept its contemporaneity and urgency. The special ethnographic features of our people are widely reflected in each boys. During the research process on atlas the authors paid more attention to the following ethnographic problems:

1.The agricultural life, material culture of Oghuzs and their traces in Nakhchivan.

2.The cloth and adornment names used in the epos.

3.The kinds of meals and drinks of Oguzs of Dada Gorgud

4.The professions and public transport vehicles exist in the epos

5.The fields of tillage and cattle-breeding, their forms which used in Nakhchivan

6.Administration system of Oghuz country, administer of family, religious beliefs.

There are tenth of ethnographic motives as "What I can do there is no flour and sieve this disintegrated house", "Camel didn`t come from mill", "Ashes can`t become little hill", "The stranger`s son can`t be yours", "The

---

[3] *G.I.Gadirzade. "Kitabi-Dada Gorgud" and Nakhchivan: comparison ethnographic motives. Nakhchivan: "Ajami" NPB, 2016, 128 p.*

girl never diamond edification if she couldn`t learn from her mother", "Mother`s milk and the flowers picked from mountain is the tape for your ulcer", "If its isn`t fate, the man will never meet with bad situation", "If it isn`t the time of doom, the man never die", "Shut up never speak in vain my dog giaour!", "Drinking my yund with my dog from the same yalag, wild giaour" etc. in the epos. We can see the traces of these expressions clearly in the territory of autonomous republic. It was determined that "giziljig dayanak (golden baton)" – "cornel tree", "ganare" - it is a hook where the killed animals hang, "bazlamaj" (a kind of fat bread cooking on sadj) - "chippa", "dastana", "fatir" (kind of bread), bork- a kind of head clothes belong to the men and also the meanings of other words and expressions are explained. It is showed that many ethnographic terms used in th epos as – "oba"(hamlet), "ordu" (a settlement), "city", "castle", "bread", "bozlamaj" (a kind of fat bread), "gaftan" "sarig" (a kind of clothes), "bashmaq" (shoe), "bez" (a kind of cotten material. This is made from cotton and flaxen), "atak" (skirt), "ayin" (clothing), "alaja", "towel", "atlas" (a kind of silk cloth), "sail", "gobakkasma" (the tradition of child marriage fiancee), "drum", "chasuble", "don" (a kind of cloth), "aghil" (sheepfold) are the same with the terms which exist in Nakhchivan.

In the epos the main and constantly settlement of Oghuzs is named ordu or country. The other settlements are castles. The castles are the places of defense and shelter. Nowadays naming some of castle as shelter is connected with this fact. The houses of Oghuzs are mainly expressed with the words of "ev" (home) and "oba" (hamlet). The types of houses as ala chadir (hazel tent), altun bashli ban ev (golden ceiling high home), chatir otaq (parasol room), ala sayvan (hazel veranda), imaret (mansion) are remembered in various boys. The helper economic buildings which Oghuzs were used as toyug komasi, tovla, sighir tami, aghil are in the same function in the villages of Nakhchivan Autonomous Republic.

We meet the names of the clothes which it is possible to note them as the feature of welfare, socio-economical and cultural level of Oghuzs. The clothes names as don (a kind of dress), chasuble, chukha (a felt cloak, Caucasian coat for shepherds), shirt, trousers, gaftan (a kind of clothes), sheepskin coat, kapanak (a sheepskin dress for shepherds, jovshan and etc. are exist in Nakhchivan in the same meaning.

In "Kitabi-Dada Gorgud" epos there are some expressions connected with the word oghuz. For example "oghuz oghuzladi – considered me oghuz", "ol mani oghuzladi- he considered me oghuz". It is known that Oghuz is the name of one Turkic tribe. In oghuz language father was named "dada". In oghuz language the word "tarigh" used as millet, "chakij (hammer)" used as chakuk, "kuvuk" used as chaff, "kechi" (goat) used as "kechi". The words "bashmag" (shoe) and "goch" (ram) were used same form and meanings in Oghuz language. As it seems nowadays majority of

these words are using in the same forms and meanings in autonomous republic.

Yakhni, govurma (roast meat) and shishlik are the main meals of Oghuz turks. Nowadays majority region of Nakhchivan the people roasting meat for winter food reserves and use it. The delicious meal of Azerbaijan people kabab is named more in the epos. Both govurma (roast meat) and kabab is made from mutton. The main food of Oghuz turks is bread – "atmach". In the epos we often meet the word "atmak" (in Nakhchivan appak) among the meals of Oghuz sons. No doubt the word "atmak" (appak) is formed from the word "akmak" (bread). Water, gimiz (koumiss-fermented mare's milk), buttermilk and wine are the main drinks of Oghuz turks. The investigations proves that the word "arag" isn`t an Arabian origin word but also the Turkish origin word and expresses its forming technology. Nowadays in Nakhchivan when we say "to make vodka from plant" we must think about making extract of any plant. It is soft drinks, it is used for treatment. The investigation of the meals and drinks in "Kitabi-Dada Gorgud" epos shows that the traditions on material culture field haven`t been forgotten and with a little changings these traditions are exist among the people of autonomous republic.

The professions of a leather, carpet-making and felting have highly level developed among the Oghuz turks. Felting is the main part of cattle-breeding farm. Oghuz turks had made their tents from felt. Were sitting on felt. They also made their felt cloak from felt. The names of the profession fields, musical instruments, household items, vehicles, weapons and jewelry used in the epos is as same with today`s names: bez, kerchief, atlas, red calico, velvet, drum, zourna, gobuz, waggon, dagger, knife, chain, pick, shield, stirrup, horseshoe, gold ring and so on. We meet the words and expressions as "og/okh (arrow)" and "bow (arrow bow)" (Both of these tools are a kind of weapon) in explanatory dictionary of "Kitabi-Dada Gorgud".

In the epos the expression of "Beys, for your honour I am pulling the bow and throw the arrow-he said" could keep its same meaning in Azerbaijani.

The tillage and cattle-breeding were highly level in Oghuz turks. It is possible to see these facts in some words and expressions used in the epos. Dada Gorgud Oghuz were planting mainly wheat, barley and millet. Almond, grape and apple are dealt in the epos. It is clearly seen from the expression of "My ruddy cheek darling like as autumn apple" that Oghuz turks have been got a highly achievement in the development of horticulture. It is known that apple sort is Gizil Ahmad sort which values highly in Azerbaijan also in Nakhchivan now. This expression was used connected with the beauties of the women. Now in the mountainous places of Nakhchivan this expression is used connected with the beauties of women and girls: "White- ruddy cheek darling like as autumn apple".

The terms used in "Dada-Gorgud" epos connected with farm are expressing the same meanings now. We read in the epos: "Toghlujuglar, my wealth sagar ram, come and go! – he said". In the explanatory dictionary of "Kitabi-Dada Gorgud" the word toghlu was explained as "one year old sheep". We meet the word erkaj (leader goat) the following expressions: "Mara, leader of sheep erkaj!-he said". The sheep came and went turn by turn", "Shepherd hit the erkaj and came forward". In the explanatory dictionary of "Kitabi-Dada Gorgud" the word erkaj was explained as "the Billy goat, chamois".

In "Kitabi-Dada Gorgud" epos we meet the word "mill" in the composition of the "the camel didn`t come from mill" expression. In the expression of "the maids are milking a cow didn`t you see?" the word inak (cow) was written in the same form. In the epos the word horse is used in two forms as horse and yung: "Feet of horse is hard and ozan`s speaking is quick", "he revolved, scared the yunds took them and kept them into stable".

To handle the family, marriage relationship and wedding traditions were the same with today`s. The ethnographic analyzing of the epos show that in earlier medieval the main family form of Oghuz turks were consist of two tribes – parents and sons. So that after the son married they were given beylik right, go away from his family and were making his hamlet. All the members of the family were obeying the family leader. After the father`s death the authority was passing the elder son of the family but never pass to mother. The son is the alone heir of the property of the family. Field farm works are under men`s responsibility. Honor and dignity are the most holy symbol of Oghuz family. The main marriage form of Oghuz turks is mono marriage system. We met consanguineous marriage model in one boy of the epos.

Historical sources proves that the mono marriage system was the main marriage form in Azerbaijan in the Middle Ages. In Oghuz society the forms of gobekkesma (child marriage fiancee) and wedding were the main ways of marriage and were attracting the attention more. In the epos the boy who wants to marry were testing by the girl after it the agreement was given. The second stage of marriage process was asking a marriage. For this process the best honorable and respected man of the country was able to go ask in marriage. The bride-money for girl was the main tradition of Oghuz turks. A special stage of wedding process was "khinayakhdi" (dyeing henna) tradition. And this process was fulfilling in bride`s house one day before the wedding day. Though thousands of years have passed but this traditions are living among the people of Azerbaijan, also in the weddings of Nakhchivan in the same form. Our people have saved and kept the traditions connected with family welfare, developed and increased them as spiritual wealth till today.

The comparison of some words and expressions used in "Kitabi-Dada Gorgud" epos with the words and expressions used in Nakhchivan again affirm that this epos is belong to our people to Azerbaijan nation. Let`s pay attention some of such expressions: "Be deprived of your speech, shepherd, if your tongue become putrefy, shepherd" (Let you tongue become putrefy, If God close your mouth), "Dada, did you come good or bad news? (Are you a boy or a girl?). Dada says: I came good news" (Are you a boy or a girl?) "Now he will knock down the hero and abolished him" "His bones pulped" etc.

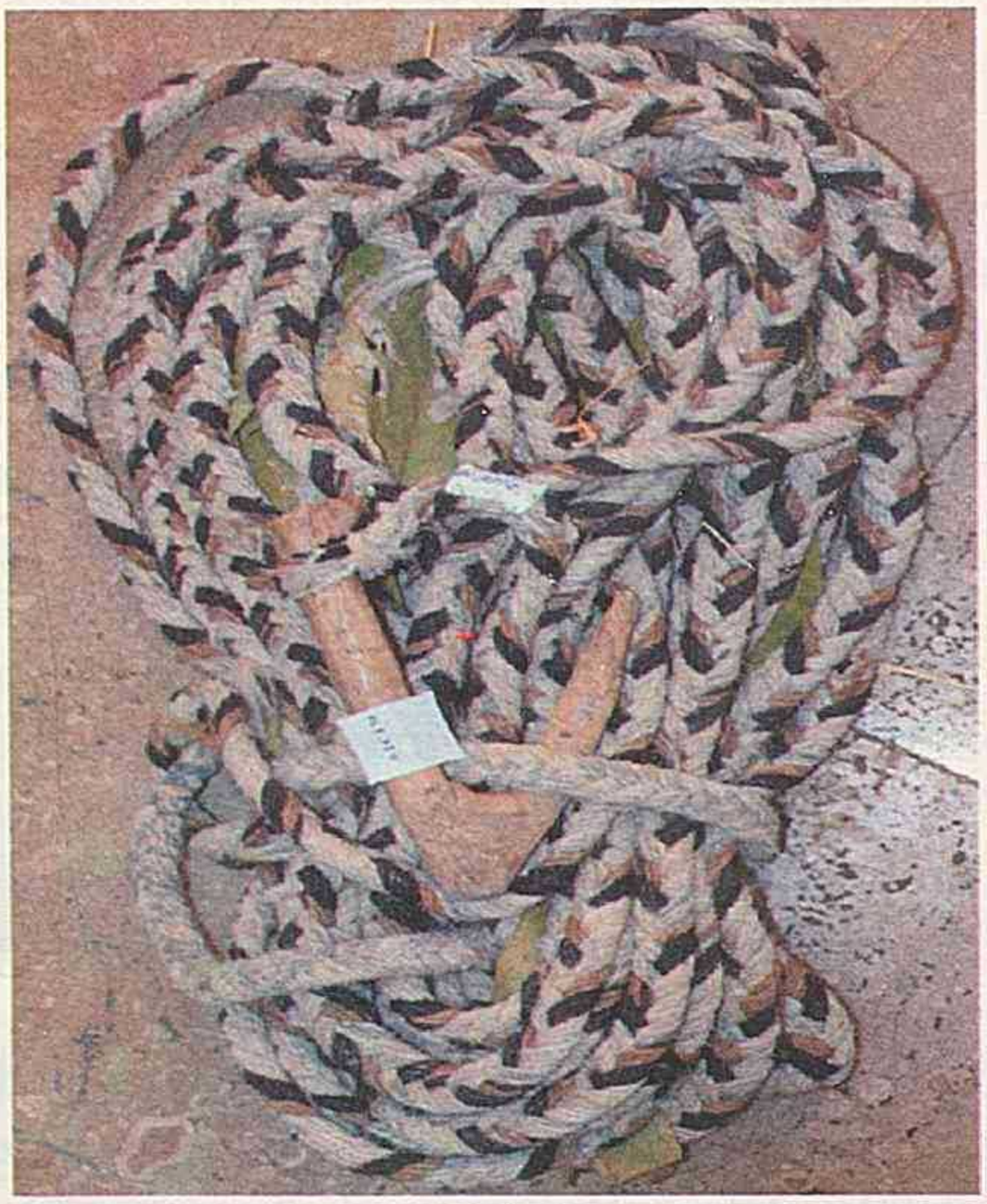
Thus it is clear that Nakhchivan region was played an important role in the geography of the event which happened in "Kitabi-Dada Gorgud" epos. Majority ethnographic materials of the epos which used in welfare, culture, economic life, religious beliefs, expressions and other fields of Azerbaijan Turks who are living in Nakhchivan territory are completed one another.

Ismayil HAJIYEV
Chairman of Nakhchivan Branch of ANAS, academician

ДАСТАН «КИТАБИ-ДЕДЕ ГОРГУД» И ЕГО СВЯЗЬ С НАХЧЫВАНОМ

Создание дастанов (эпосов) является одной из областей устного творчества в мировой литературе, отражающей литературно-художественное, общественно-политическое мышление отдельных народов мира в разные исторические периоды. Дастан «Китаби-Деде Горгуд», созданный азербайджанскими огузскими тюрками, занимает особое место в мировой литературе. Дастан «Китаби-Деде Горгуд», считающийся одним из древних памятников культуры тюркского мира, редчайшей жемчужиной нашего художественного и философского мышления, который отражает жизнь, быт, обычаи и традиции нашего народа, вызвал особый интерес. С того времени, когда в 1815 году он был обнаружен немецким востоковедом Фридрихом фон Дицем, интерес к нему не убавился, и по сей день к эпосу неоднократно обращались и обращаются самые известные ученые мира.

Дастан «Китаби-Деде Горгуд» - эпос огузских тюрков. В.В.Бартольд, один из первых авторитетных исследователей дастана, указывает на его появление в условиях Кавказа. Крупный турецкий ученый О.Ш.Гёкчай, опубликовавший совершенный вариант эпоса «Китаби-Деде Горгуд», говорит о том, что «в Дрезденском» экземпляре «явно заметны особенности азербайджанского говора». Такие авторитетные горгудоведы, как Фуад Кёпрюлю, Магеррам Эргин, а также русские тюркологи В.В.Бартольд, В.М.Жирмунский, А.Н.Кононов, А.Ю.Якубовский, также как и известные азербайджанские ученые (Г.Араслы, М.Г.Тахмасиб, А.Султанлы, А.Демирчизаде, Ф.Зейналов, С.Ализаде, Т.Гаджиев, С.Бабаев, К.Велиев, Ш.Джамшидов, Э.Алибейзаде, А.Фарзали и др.) неоднократно подтверждали, что дастан «Китаби-Деде Горгуд» по особенностям языка, географиче-

Sicim
Sijim (Wollen rope)
Сидижм

Börk
Bork (Bonnet)
Бёрк Папаха

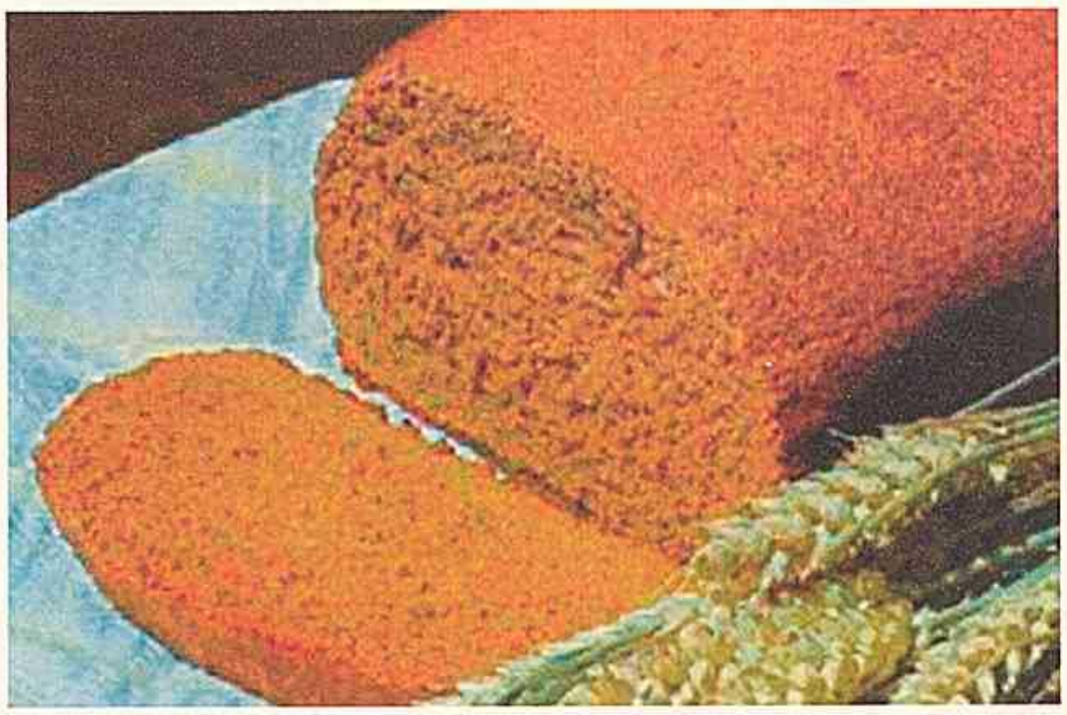
ским местоположением происходящих в нем событий больше всех связан с Азербайджаном. На заседании Государственной комиссии по проведению 1300-летнего юбилея дастана «Китаби-Деде Горгуд» общенациональный лидер, крупный государственный деятель Гейдар Алиев по этому поводу сказал: «Дастан «Китаби-Деде Горгуд» принадлежит всему тюркскому народу, но его родиной является Азербайджан, его хозяева – азербайджанский народ, независимое азербайджанское государство».

Учитывая важную роль дастана «Китаби-Деде Горгуд» в общественно-политической и культурной жизни Азербайджана, выдающийся государственный деятель Гейдара Алиев в целях его пропаганды в мировом масштабе и увековечения в Азербайджане, для расширения отражающихся в нем патриотических идей подписал специальный Указ от 20 апреля 1997 года «О 1300-летии дастана «Китаби-Деде Горгуд». Широкомасштабные мероприятия, проведенные на основе настоящего указа, в большом смысле этого слова, стали событием перерождения эпоса и обретения им бессмертия. После принятия этого исторического указа были осуществлены различные мероприятия по увековечению имени Деде Горгуда в Азербайджане, в том числе и в Нахчыванской Автономной Республике. Издание двухтомной энциклопедии «Китаби-Деде Горгуд», десятка книг и монографий, проведение международных и национальных коллоквиумов, конференций и симпозиумов, приезд в Азербайджан и участие в мероприятиях всемирно известных ученых-горгудоведов, празднование юбилея дастана на уровне ЮНЕСКО говорят о высоком уровне 1300-летнего юбилея.

Возведение памятника Деде Горгуду в Нахчыване в 1999 году, проведение международных симпозиумов в Нахчыване и турецком городе Ван, наряду с деятелями науки участие в работе симпозиумов Председателя Верховного Меджлиса Нахчыванской Автономной Республики и других представителей государства являются показателем значимости, которая придавалась этому делу. Посещение Президентом Азербайджанской Республики уважаемым Гейдаром Алиевым памятника Деде Горгуду во время поездки в Нахчыванскую Автономную Республику показало, насколько важны дастан «Китаби-Деде Горгуд», его герои для Азербайджанской Республики.

Под руководством Президента Азербайджанской Республики Иль-

хама Алиева, продолжающего политику нашего великого лидера по государственной поддержки историко-культурного наследия, по всей стране и за рубежом были проведены различные мероприятия, связанные с увековечением имени Деде Горгуда. Участие и выступление с речью президента Ильхама Алиева в 2004 году на открытии памятника Деде Горгуду в столице Бельгии Брюсселе перед резиденцией Всемирной Таможенной Организации явилось показателем его высокой оценки великого эпоса.

Arpa çörəyi
Arpa chorayi (Barley bread)
Ячменный хлеб

Распоряжением главы государства, датированным 2007 годом, «О монументальных скульптурных памятниках, мемориальных и архитектурных комплексах в Азербайджане» было предусмотрено создание статуи Деде Горгуда и историко-этнографического комплекса «Мир Деде Горгуда». В Наримановском районе города Баку был заложен парк Деде Горгуда, в центре которого возведен памятник «Китаби-Деде Горгуд». Президент Ильхам Алиев 13 декабря 2013 года в своем выступлении на церемонии открытия комплекса «Деде Горгуд» сказал: «Китаби-Деде Горгуд» - национальное достояние азербайджанского народа. В этом произведении отражены образ жизни, быт, психология азербайджанского народа в прошлом… Этот эпос дорог для каждого азербайджанца. Сооружение этого памятника является очередным проявлением отношения азербайджанского народа к своему историческому прошлому, к своей культуре…».

В Распоряжении Президента Азербайджанской Республики «О съемках многосерийного телевизионного художественного фильма по дастанам «Деде Горгуд» от 28 декабря 2013 года, подписанном после церемонии открытия комплекса, особо подчеркивается, что этот «монументальный эпос, охватывающий историческую географию Азербайджана во всей ее полноте, является ценным источником для изучения древних обычаев и традиций нашего народа, мировоззрения, духовного мира наших далеких предков».

«Китаби-Деде Горгуд» является одним из величественных памятников мирового масштаба отражающим живую историю и художественно-прозаическое мышление огузских тюрков Азербайджана. Мы считаем, что, Распоряжение Президента Азербайджанской Республики от 20 февраля 2015 года о проведении 200-летия со дня первого перевода и издания «Китаби-Деде Горгуд» на немецком языке по сути своей также

Çovqan
Chovkan
Човган

является логическим продолжением государственной политики, оценивающей этот памятник азербайджанства на уровне события мировой культуры.

В соответствии со статьей 40 «Программы деятельности по случаю 200-летия со дня первого перевода, издания и популяризации в мировой науке «Китаби-Деде Горгуд»а со стороны немецкого ученого Фридриха фон Дица», утвержденной Постановлением Кабинета Министров Азербайджанской Республики от 10 июля 2015 года за номером 1925, было принято решение о подготовке историко-географического и этнографического атласа «Нахчыван – Родина Деде Горгуда».

«План Мероприятий по проведению 200-летия со дня первого перевода и издания на немецком языке «Китаби-Деде Горгуд»а в Нахчыванской Автономной Республике» был утвержден Распоряжением Председателя Верховного Меджлиса Нахчыванской Автономной Республики от 25 июля 2015 года. Планом мероприятий были предусмотрены проведение международного научного симпозиума «Деде Горгуд в Нахчыване», переиздание монографии профессора Сафарали Бабаева «Топонимы «Китаби-Деде Горгуд»а в Нахчыване», подготовка телевизионного фильма «Китаби-Деде Горгуд» и Нахчыван», организация открытых уроков, проведение круглых столов, подготовка тематических передач и газетных материалов для средств массовой информации на тему «Китаби-Деде Горгуд» и его связь с Нахчываном». Исполнение отмеченных мероприятий принято к руководству, рабочая группа, созданная в марте 2016 года в Нахчыванском Отделении НАНА, выполняя возложенные на нее задачи, подготовила историко-географический и этнографический атлас «Нахчыван – Родина Деде Горгуда».

Дастан «Китаби-Деде Горгуд» – одно из редких эпических событий мира. Видный турецкий литературовед Фуад Кёпрюлю, чтобы отчетливо подчеркнуть значение дастанов "Деде Горгуд», провел следующее сравнение: «Если все произведения тюркской литературы положить на одну чашу весов, а «Деде Горгуд» – на другую, все-таки перетянет последняя».

Эпос «Китаби-Деде Горгуд» впервые был записан неизвестным науке лицом в 1052 году. До этого около пяти веков дастан пережил период устного существования (формирования, развития). С XI века

до XVI века рукописи были неоднократно переписаны.

События, протекающиеся в эпосе «Китаби-Деде Горгуд», относятся к V-VII векам, а в некоторых сказаниях – даже к более ранним периодам истории. Дастан рассказывает об азербайджанских тюрках-огузах. «Книга- Деде Горгуд» является летописью, художественным произведением, кроме того, и историей азербайджанского государства в период и накануне арабской оккупации, историей «Огузской эпохи». Однако написан в художественной форме. Ни коим образом нельзя подходить к нему исключительно как к литературному произведению. «Книга» в то же время является в высшей степени надежным и авторитетным источником для определения нашей истории, наших корней, нашего происхождения, наших земель. Кроме Азербайджана, огузы жили на определенных частях территорий нынешней Армении и Грузии. Это полностью соответствует местам проживания азербайджанцев в историческом и современном плане.

По мнению Г.Араслы, первичный вариант - оригинал дастанов был записан в Азербайджане. М. Эргин пришел к такому мнению, что эпос «Деде Горгуд» является памятником, написанном на азербайджанском языке и относящимся к азербайджанцам. Сюжеты в эпосе «Книга-Деде Горгуда» утверждают, что его сказания ... связаны с южными подножиями Кавказа и территориями Азербайджана в целом, события происходят на Кура-Аразской низменности, на Шарурских землях, в заповедниках Алинджагала, в Дерешаме, Агджагале, Сюрмели, Аг-гае, Гарадере, на горах Гарадаг, Гёкдже, в Баяте и других местах. А места с подобными названиями существуют по сей день на территории Нахчывана, вдоль реки Араз, в Зангилане, в Гёйчинском магале, Агджабеди, Шамкире, Шеки, Ширване, Девечи, на апшеронской земле.

Qadın üst geyimi. Məxmər arxalıq
Blouse for woman. Velvety arkhalig
Женская одежда. Архалуг из бархата

По данным Махмуда Кашкарлы, огузы - более сильный племенной союз тюрков. Этот союз состоял из отдельных самостоятельных ветвей. Огузских ветвей было 24. Из них «Гыныг»ы, «Бечинег»и, «Бюкдюз»и, «Бояндур»ы, «Афшар»ы, «Бегтили» в основном жили на историче-

Küləcə
Kulaja
Кюлече

ских землях Азербайджана.

В эпосе «Китаби-Деде Горгуд», излагающем события и происшествия V-VII веков, были отражены также традиции азербайджанской государственности. В V-VI веках Кавказ в целом входил в состав Гёктюркского каганата. Азербайджан же существовал как независимое государство. Он имел войска из 90 тысяч человек, также существовали своеобразные традиции государственности, действовали строгие порядки. Каганат «Галын огузы» делился на административные территории «Ич огузы» (Внутренние огузы) и «Дыш огузы» (Внешние огузы). Территория «Ич огузы» включала земли Кура-Аразской низменности (Аран), а территория «Дыш огузы» - Северные и Южные части Азербайджана, также провинцию Ван восточной Анатолии и другие территории. Государство огузских тюрков с раннего средневековья известное как Азербайджан, охватывало обширную территорию между озерами Урмия и Гёйче, Каспийским морем, реками Гызылюзен и Самур, Демир-гапы Дербентом и Хамаданом.

В дастане «Китаби-Деде Горгуд» описывается страна огузов – исторический предшественник Азербайджана, где существовали все признаки государственности в современном смысле этого слова. В нашей древней государственности существовало разветвление властей: каганат и шахская власть, ханская и бейская власти. В дастане «Деде Горгуд» Баяндыр-хан – хан ханов, Газан-хан – бей беев. Законодательная власть, издание распоряжений было в компетенции Баяндыр хана, а исполнительная власть, также войска, экономика были сосредоточены в руках Газан-хана.

Одной из самых значимых особенностей в эпосе является идея единой государственности. С этой целью огузские беи (беки) сформировали идею выбора из своих рядов аксакала, безусловно выполняя его предложения и поручения. Одним из таких беков был Баяндыр-хан. В эпосе Баяндыр-хан выступает как глава государства, носящий большой флаг и возглавляющий огузских воинов в деле защиты родины. Государственность для него превыше всего, и он никогда не прощает противников государства.

В эпосе ярко выражены уважение огузов к государственности, верховенству законов и соблюдение ими правил общественной справедливости.

Одним из таких беков в эпосе является Салур Газан. Он - надежда народа, лев, храбрец рода, глава Галын огузов. Это доверие и уважение он заслужил в деле служения государству. Салур Газан ведет все государственные дела. Он не терпит нарушения законов государства, даже убивает своего дядю Аруза, который противостоял огузам и хотел разрушить единство и целостность страны.

Qazangöl
Gazangol
Газангёль

«Китаби-Деде Горгуд» - это эпос о героизме и патриотизме. Здесь более широко и более ярко отражены борьба огузских храбрецов против иноземцов, нападающих на Азербайджан, феодалов, их покровителей - византийцев, а также против тюрков-кипчаков, которые действовали сообща с грузинскими правителями. Эпос «Китаби-Деде Горгуд», богатый страницами о героической борьбе азербайджанского народа против иностранных захватчиков, в тоже время является историческим документом, свидетельствующим о богатой оседлой культуре нашего народа. Понятие Родины в эпосе включает обширные территории, начиная от Демир-гапы Дербента до озера Гёкче, от Алинджи – до Занджана и Анатолийских земель.

«Китаби-Деде Горгуд»- это еще и книга огузов о нравственности. Такие человеческие качества, как уважение к старшим, любовь к родителям, преданность семье, впитывались в кровь младенцев вместе с молоком матери, с дыханием отца. «Право матери» у огузов – сакральное, выражение «Материнское право-право Творца» для огузских богатырей является священным предопределением, целью жизни.

Эпос «Китаби-Деде Горгуд» связан с Нахчываном. Потому что указанные и происходящиеся в эпосе события, ряд названных в отдельных сказаниях географических мест как Гарачуг, крепость Алинджа, Дерешам, Шарур (Шарук) находятся на территории Нахчыванской Автономной Республики. До недавнего времени исследователи говорили только об этих топонимах, связанных с Нахчываном. Однако проведенные исследования подтверждают, что таких названий местностей в эпосе намного больше.

Из источников становится известно, что описанный в эпосе «Китаби-Деде Горгуд» ряд исторических событий произошел именно на

"Dədə Qorqud" (Bədii tikmə)
"Dada Gorgud" (Art embroidery)
"Деде Горгуд"(художественная вышивка)

территории Нахчывана. Мощная ветвь огузов того времени жила на юге Азербайджана, в регионах Нахчыван, Урмия, а также в Анатолии. Существующие древние могильные памятники на территории Нахчывана в течение тысячелетий в народе назывались «огузскими могилами». Эти памятники больше всего встречаются на территориях города-крепости Нахчыван, крепостей Алинджагала и Оглангала, святилища Армаммад пири.

Согласно исследованию, проведенному рядом ученых-языковедов, эпос «Китаби-Деде Горгуд» по особенностям языка и стиля даже сегодня имеет много общего с характерными чертами разговорного языка у населения Шарурского района Нахчыванской Автономной Республики. Было установлено, что система языка памятника полностью соответствует уровню средневекового азербайджанского языка.

С.Бабаев посвятил специальную монографию - «Топонимы «Китаби-Деде Горгуд»а в Нахчыване»[1] - географическим названиям на территории Нахчывана, упомянутым в эпосе «Китаби-Деде Горгуд». И.Габиббейли, И.Гаджиев, Ф.Сафарли, Г.Гядирзаде, А.Багиров, А.Байрамов, В.Алиев, А.Иманлы, Ю.Сафаров, Ф.Рзаев, Н.Бабабейли и другие, исследовавшие связи эпоса «Китаби-Деде Горгуд» с Нахчываном, указывали на названия местностей Нахчывана, в той или иной мере упомянутых или непосредственно имевших место в дастане «Китаби-Деде Горгуд». Исследованиями установлено, что топонимы, связанные с эпосом «Китаби-Деде Горгуд», на территории Нахчыванской Автономной Республики в основном находятся в трех регионах:

1. На Приаразских равнинных и низкогорных территориях (села Садарак, Гарачобан, Шарур, Бёюкдюз, Эйрек, Газанчылы, Газанчылар, Гарачуг, древний населенный пункт Дерешам, родник Дерешам-су, долина Гарадере).

2. Среднегорные территории (крепость Алинджагала, скала Аггая, село Газанчы, крепость Газанчыгала, Гарагудж-Дербенди, Меккез-Дербенди, Сираб-Дербенди, Гюнортадж (Гюнорта-скала), Гарадаг).

3. Высокогорные территории (скала Салахангая, гора Гараджуг (Гарагуш), пастбище Газан-яйла, Алтунтахт, Бугачешме, Кёксюгёзал, гора Гёй (Гёйче), озеро Гейгель, перевал Газангёч, гора Газангёль, пастбище

[1] *С. Я. Бабаев. Топонимы «Китаби Деде Коркут» в Нахичевани. Баку: Дом новых изданий, 1999, с.224*

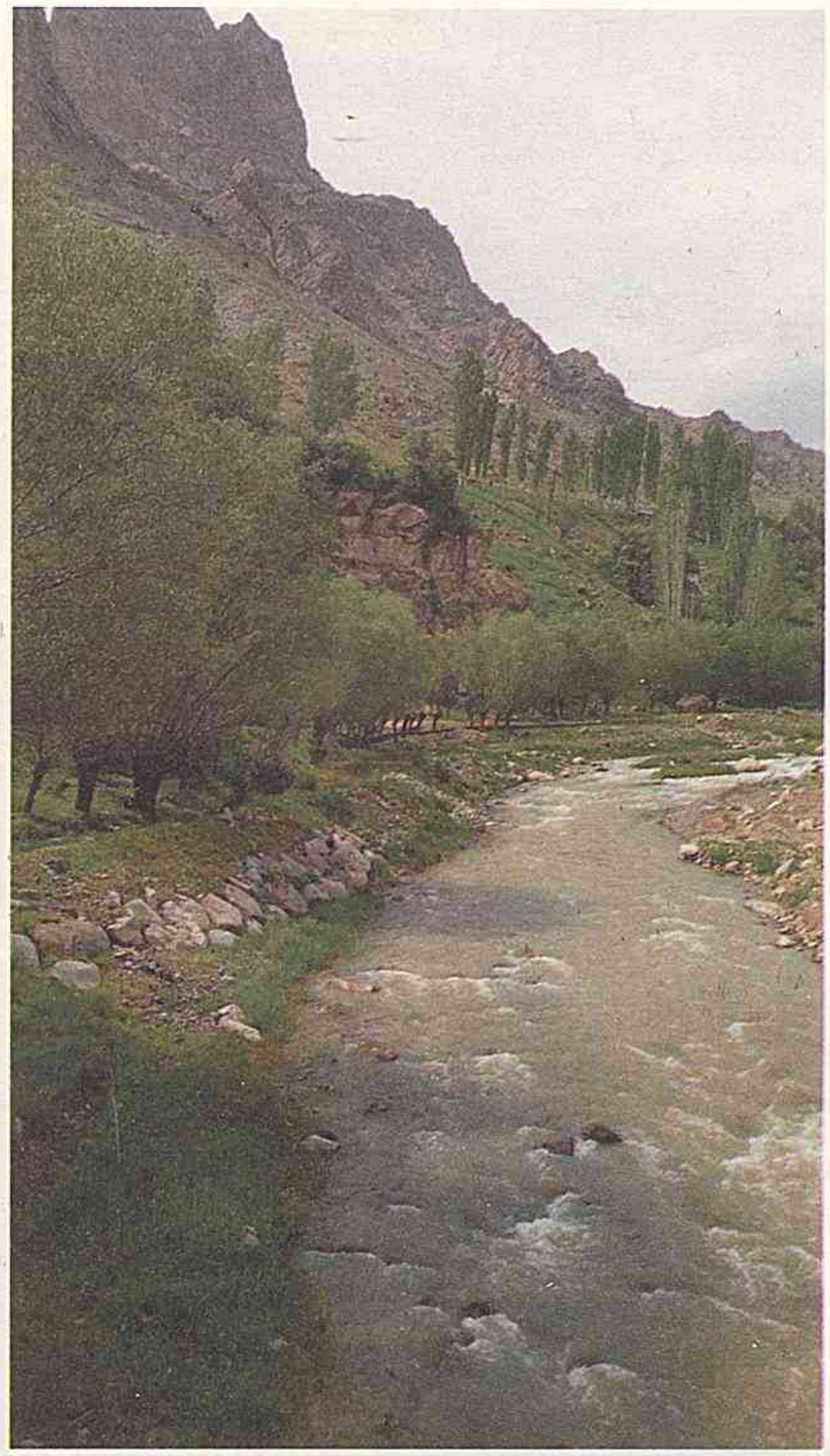
Газангёль-яйла, Газанюрду и непосредственно связанные с ним Набиюрду, Гемигая и т.д.

Наподобие упомянутым в эпосе названиям, типа Сегрек, Эгрек, Гараджа Чобан, Бугадж в Нахчыване имеется множество топонимов. Связанные с именем Салур Газана, знаменитого предводителя огузов, с его героическими поступками предания до сих пор живут в устах и памяти населения Нахчывана. Связанные с именем Газан хана топонимы имеются недалеко от крепости Алинджагала, в селе Газанчы - одноименный город-крепость, на территории Ордубадского района – эйлаг Газанюрду и другие. Из дастана следует, что Газан хан является представителем огузского рода Салур (Салур Газан). По нашему мнению, название села Салтаг Джульфинского района связано с именем того же племени. Эпитет «Гарачугский храбрец» («Qaraçuğun qaplanı»), употребленный сказителем в начале его имени, вызывает немалый интерес. Интересно и то, что его верного пастуха также зовут Гарачуг Чобан. Лексическая единица «Гарачуг» обозначала, вероятно, колено, род из племени Салур или же место проживания Газан хана. Топонимы, образованные от этнонима - названия племени (Гарачуг, Гараджалар, Гараджа и т.п.), проходят определенный путь преобразования: они сначала употреблялись в качестве вспомогательного наименования, затем - в названии лица и племени, в самом конце перешли в топонимическое обозначение. Это явление как система характерно для топонимии всех тюркоязычных народов, в том числе, и для азербайджанской.

Dərələyəz dağları
Daralayaz mountains
Горы Дерелеяз

Такие топонимы как гора Газангёл, Газанюрд на территории Ордубадского района, Газангала недалеко от Алинджи, Газанчы Джульфинского района напоминают Газан хана, главного героя огузов. Название села Газанчы не связано с предметом, оно обозначает лицо. Его буквальное значение - «сторонник Газана». Ряд других важных историко-географических названий местностей в эпосе «Китаби-Деде Горгуд» также относится к территории Нахчыванского края. Названиями Агджагала и Сюрмелик в эпосе обозначены порою одни и те же, а иногда различные места. Указывается, что это поселение находится в долине реки Арпачай, на современной нахчыванской земле. Следует отметить, что село под названием Сюрмелик было и на территории Бабекского района, у подножия горы Нахаджир, вблизи горы Алинд-

Əlincə çayı
The river of Alinja
Река Алинджачай

жагала. Здесь также встречаются село и река под названием Зогала.

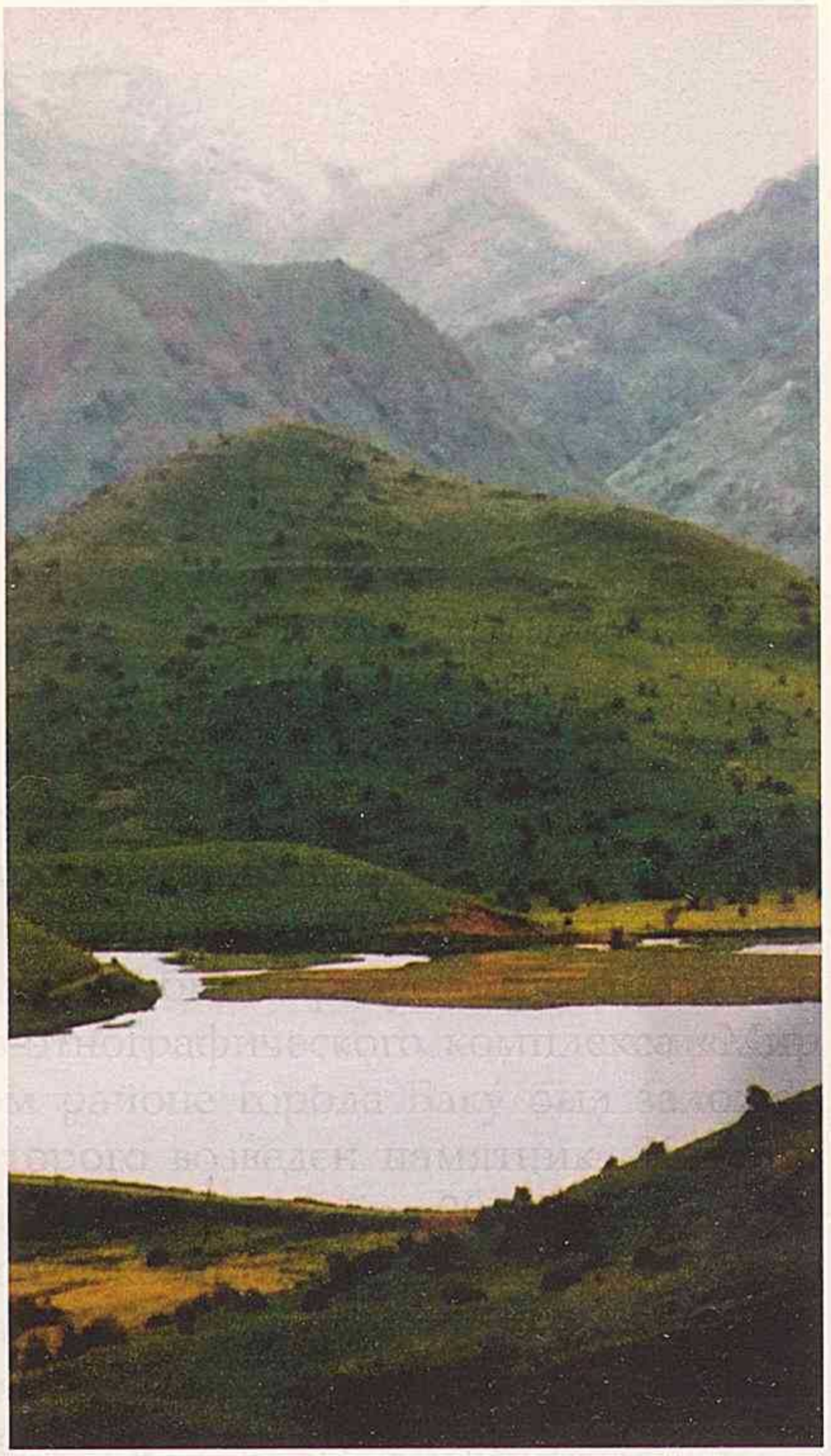
В «Песни о том, как сын Газан-бека Уруз-бек был взят в плен» написано: «Газан пришел в Акча-гала и Сюрмели, велел поставить сорок шатров; семь дней, семь ночей ели и пили; сорок домашних рабов, сорок рабынь он отпустил ради долголетия своего сына, дал им свободу; молодцам-героям он раздал крепости и области, дал им шубы и сукно».

В «Песни о Секреке, сыне Ушун-Годжи» упоминаются названия известной Алинджагалы и Широкуза (Шарука, Шарура) и рассказывается о том, что там произошло: «Речь Терс-Узамыша подействовала на Экрека; он встал, попросил Газан-бека дать ему разрешение начать набег. Разрешение было получено. Джигиты в числе трех сот человек, вооруженные копьями собрались вокруг Экрека. Пять дней они ели, пили на площади, потом ударили на земли от Широкуза до Гэкче-дениза, собрали много добычи. По дороге им встретилась крепость Алинджа; там Гара Текур устроил загон, наполнил его из птиц гусями, курами, из зверей козами, зайцами, сделал его западней для джигитов-огузов».

Алинджа в дастане «Деде Горгуд» упоминается как крепость. В Шахбузском районе существует также село под названием Аринджа. По мнению ряда исследователей, это формы различного фонетического произношения одного и того же названия - названий села и крепости. В «Подробной тетради Нахчыванского санджака» Алинджа показана азербайджанским селом. Ареал распространения топонима Алинджа был довольно широким. Поселения под названием Аринджа существовали на краях Гёйче, Эрзурум, Агбаба, в Иране, на родине месхетинских турков близ города Ахыска. Очень вероятно, что эти топонимы получили свое происхождение от имени племени «Алинджак». В про-

изведении М.Кашкарлы «Словарь тюркских языков» имеет место лексическая единица в формах эриндже// ариндже. По модели Алинджа// Ариндже в Нахчыване существуют названия сел Гараджа, Гызылджа, Ярымджа, Айриджа, Енгиджа.

Ряд исследователей этноним Широкуз (Шарук, Шарур) в эпосе прочитали по-разному: А.Бартольд – «Шерюгюз», О.Гёкяй и Э.Росси – «Шюрюк», М.Эркин – «Широгувен», Г.Араслы – «Шерюк», а Ш.Джамшидов – «Шарур». Этот топоним связан с платом Ширак в Западном Азербайджане (в нынешней Армении). Как термин он появился в то время, когда на Южном Кавказе одновременно с протобулгарами поселились племена ширакov. Сами ширакu происходят от протобулгаров (протоогузов). Компонент «окуз» или «куз/гуз» в составе указанного слова может стать основанием для такого предположения.

Dərələyəz silsiləsi
Daralayaz chain
Хребет Дерелеяз

В «Песни о Секреке, сыне Ушун-Годжи» дастана «Деде Горгуд» в двух местах упоминается топоним Дерешам: «Прошел через край Дерешам», «Они переправились через воды Дерешам». В той же «песне» упоминаются топонимы Аладаг («эргуру йатан») и Алинджакала (крепость). Когда говорится об «эргуру йатан Аладаге», т.е. о «лежащей поперек» горе, имеется в виду горы Агры или Алаяз, которые видны из Нахчывана. Аладаг употребляется в качестве второго имени горы Алаяз.

В 20-ые годы XVIII века, когда Нахчыван был под османским правлением, Дерешам как нахия из 4 сел входил в состав Нахчыванского санджака. По сей день вокруг села Неграм Бабекского района существуют названия сел Биринджи (Первый) Дерешам и Дерешам. Топоним в своем составе содержит лексическую единицу «дере» («долине»), которая является очевидным географическим термином для современного языка, а что касается его второго компонента «шам», то он как

Araz çayı
The river of Aras
Река Араз

диалектное слово, употребляемое в селах Нахчывана и Зангезура, обозначает «местность, заросшую камышом в непроточной части реки,». Названия с подобным компонентом встречаются часто, например, Алибейли шамы, Аббасбей шамы, Миндживан шамы, Муганлы шамы (Зянгилян), Гыз шамы, Ордубад шамы (Ордубад).

Топоним Гарачуг, в прошлом название пригородного села, теперь составной части города Нахчыван, в эпосе связан с именем огузского героя Гараджа Чобана, Бёюкдюз, название села расположенного на территории Кенгерлинского района, связан с Бекдюз Эмен. Этнонимы Гарачуг//Гарачыг также широко распространены на Кавказе, в Крыму, Болгарии, Центральной Азии, Иране и Турции. Этот топоним, произошедший от имени племени, употребляясь как вспомогательное имя в форме «гараджа», постепенно превратился в топоним.

Исследователи делят на три группы топонимы Нахчывана, связанные с дастаном «Деде Горгуд»,:

1. Названия географических объектов, непосредственно указанные в дастане «Китаби-Деде Горгуд». Число таких объектов всего 16: скала Аг-гая, Алтунтахт, долина Гара-дере, Гарачуг, гора Гарагуч (Гарагуш), гора Гара-даг, Дербендлер, Дерешам, вода Дерешам-су, крепость Алинджа-гала, Кёксюгёзел, Гюнортадж, скала Салахан-гая, Шарук (Шарур), Гёкче-дениз (Гёй-гёль), гора Гёкче-даг.

2.Топонимы, предположительно образованные от имен героев дастана и огузских племен: Садарак, Гарачобан, Бёюкдюз; Садарак, Саграк, Эграк, Газанчы, камень Огуз-дашы, кишлак Даш-кишлаги, селения Ашаги Дашарх (нижний), Юхары Дашарх (верхний), Газанчылыр, Газанчылы и Баят, также Бугачешме (родник), Газан-гёль (озеро), Газан-яйла (эйлаг), Газан-кёч (кочевье), Сары-агыл (загон), Сары-булаг (родник), Сары-даг (гора) и другие. Среди названий географических объектов, входящих во вторую группу, большинство составляют топонимы, связанные с именем главного героя дастана – Газан хана. Они находятся в четырех регионах автономной республики (Ордубад, Джульфа, Бабек, Шарур). Это Газангёл-даг (гора), Газангёл-аширым (перевал), Газан-кёч-яйла (эйлаг), Газан-юрд (очаг), Газан-баг (сад), Газан-гёль (озеро); Газанчы (село), Газанчы-гала (крепость), Газанчы-гёль (озеро), Газанчы-булаг (минеральный родник); Газан-яйла (эйлаг), Газан-юрд (очаг),

Газан-булаг (родник); Газан-ёхуш (горный подъем), Газан-чухур (низменность), Хан-юрд (очаг), Алтунтахт; села Газанчылар, Газанчылы.

Наличие на территории Нахчывана около 20-и топонимов, связанных с именем Газан хана, расположение их в четырёх группах недалеко друг от друга нельзя считать случайным: они возникли в непосредственной связи с именем Салур Газана.

Можно сказать, что от имени Секрека, сына Ушун-Годжи, образовано название села Садарак, равнины Садарак, от имени Экрека – название сел Эгрек. По нашему мнению, Ушун-Годжа, отец Секрека и Экрека был правителем огузских земель Садарак, Шарур, Игдыр, Гарачуг. Следующие топонимы непосредственно связаны с именами героев дастана: Бёюкдюз –Бюкдюз Эмена, Гарачобан-дюз (равнина) –Гараджа Чобана, Сары-агыл (загон), Сары-даг (гора) – Сары Чобана Гопуз-Годжи, Бугачешме (родник) – Бугача. В дастане есть сказание о племени Баят. Существовавшие на территории Нахчывана село Аггюль, кишлаги Наджаф и Зюльфюгар связаны с племенем баят.

3. Микротопонимы, образованные от указанных выше топонимов, составляют третью группу. В числе их можно указать следующие: Газан-юрд (очаг), Газан-ёхуш (горный подъем), Газан-чухур (низменность), Газан-булаг (родник), Бугачешме-дере (долина), Салахан-дере (долина), Салахан-юрд (очаг) и др.

По вопросам о направлении походов Экрека и Секрека, сыновей Ушин-Годжи, расположении географических объектов, месте нахождения загона овец Салур Газана – Дербенте, местах расположения Гарачуга, Гарагуча, Гекче-дениза, нашедшим свое отражение в дастане «Китаби-Деде Горгуд», мнения специалистов расходятся. Профессор С.Бабаев привнес ясность в эти вопросы и буквально указал следующие: «Свой набег Экрек начинает не с севера, а с запада Нахчывана – с края Шарука (Шарура), добирается до Гёкче-дениза (Гёк-гёль), везде грабит-разграбливает, по возвращению его захватывают в плен в крепости Алинджа. Секрек, отправившись в путь по следам своего брата, движется по тому же маршруту, проходит через край Дерешам, прибывает в крепость Алинджа, где брат находится в плену, освобождает его, они переправляются через реку долины Дерешам, возвращаются к своим – к очагу огузов»[2].

Некоторые исследователи дастана отождествляют Демиргапы Дербенд и Гапылы Дербенд. Они расположены в разных местах. «Гапылы Дербенд есть либо одноименный географический объект у Гарагуча (Тененем) Шарурского района Нахчывана, либо в Западном Азербайджане»

---

[2] *С. Я. Бабаев. Топонимы «Китаби Деде Коркут» в Нахичевани. Баку: Дом новых изданий, 1999, с. 58, 60.*

Подтверждается, что названия местностей, рек, крепостей нахчыванского региона в той или иной мере связаны с эпосом. Кроме того, компонент «bus» в названиях Шахбуз, Бузгов, расположенных на территории Нахчывана созвучен с именем одного из племен Мидии – племени «bus». «Buz»ы или же «bus»ы, а также «bos»ы считаются основным родом огузов - «bos-oğ»ы. Названия племен тюркеш, печенег, кенгер, аз, ахур, шада, яйджи, гарабаглар, гарачуг, гызылджа и других, заселявших нахчыванские земли в ранние века, находят свое отражение в географических названиях Нахчывана, часть которых встречается и в эпосе «Китаби-Деде Горгуд».

Наличие на территории Нахчывана многочисленных названий местностей, отраженных в эпосе «Китаби-Деде Горгуд», является еще одним подтверждением того, что этот регион – родина древнейших огузов, древняя азербайджанская земля. Топонимы «Деде Горгуд»а есть тюрко-огузская печать, приложенная к этой земле Отцом Горгудом. Эти топонимы даже сегодня имеют большое значение с точки зрения сохранения и укрепления территориальной целостности Нахчывана в составе Азербайджана.

В Нахчыванской Автономной Республике существуют десятки легенд и преданий, связанных с названиями местностей, созвучных с эпосом, которые живут в памяти нашего народа. Так, предания и легенды: «Аг-гая» (Белая скала), «Гыз-гелин гаясы» (Скала девушки и невесты), «Дашлашан аналар» (Окаменевшие матери), «Йедди булаг» (Семь родников) или «Йедди баджи» (Семь сестер), «Оглангала-Гызгала» (Крепость молодца–Девичья крепость), «Адамйеен Келле-гёз и гехреман» (Людоед-циклоп и герой), «Маты и медведь» и другие перекликаются с дастаном «Деде Горгуд», и все это возникло не случайно.

Таким образом, общественно-политические события, нашедшие свое отражение в эпосе «Китаби-Деде Горгуд», в основном происходили на территории Азербайджана, и тем самым они еще раз подтверждают, что Азербайджан был страной древних огузских тюрков. Дастан – это научно-исторический источник, передающий сведения о родословной, происхождении огузских тюрков, об их образе жизни, быте, обычаях и традициях.

Эпос «Китаби-Деде Горгуд» привлекает внимание также этнографическим разнообразием. Однако следует признать, что хотя эпос во многих направлениях был привлечен к исследованию, с точки зрения этнографии его исследование относится к недавнему времени. В этом направлении можно отметить исследования член-корреспондента НАНА Гадира Гядирзаде[3]. Рабочая группа историко-географического

---

[3] *Г. И. Гадирзаде. «Китаби Деде Коркут» и Нахичевань: сравнительные мотивы этнографии. Нахичевань: «Аджеми» ИПО, 2016, с.128.*

и этнографического атласа «Нахчыван–родина Деде Горгуда» по следам исторических и этнографических понятий побывала в 200 населенных пунктах автономной республики, где встречалась с информаторами, исследовала нынешнее состояние слов и выражений из дастана, провела сравнения, получила интересные и важные результаты. Во время исследований было проведено сопоставление по отдельным сказаниям, уделено внимание вопросам исторических процессов, генезиса ряда обычаев и верований, их месту в современных бытовых отношениях.

Эпос «Китаби-Деде Горгуд» до наших дней сохранил свою современность и актуальность. Это, прежде всего, связано с отчетливым отражением своеобразных этнических особенностей нашего народа в каждом из сказаний дастана. При работе над Атласом наибольшее внимание было обращено на следующие этнографические вопросы:

1. Хозяйственная жизнь огузов, материальная культура и их следы в Нахчыване.

2. Названия одежд и украшений, упомянутых в дастане.

3. Виды еды и напитков у огузов в дастане «Деде Горгуд».

4.Упомянутые в дастане ремесла и народные средства передвижения.

5.Области земледелия и скотоводства, их нынешние формы в Нахчыване.

6. Огузская система управления, семейное управление, религиозные верования.

На территории автономной республики отчётливо видны следы нижеследующих и других выражений, связанных с десятками этнографических мотивов, которые встречаются в эпосе: «Neylələyim, bu yığılacaq evdə un yoq, ələg yoq. Dəvə dəgirməndən gəlmədi» (Что мне делать, в этом доме, чтоб ему обрушиться, нет муки, нет сита. Верблюд с мельницы не вернулся), «Kül təpəcik olmaz» (Из золы бугра не будет), «Yad oğlu saqlamaqla oğul olmaz» (Воспитав чужого сына, не получишь сына), «Qız anadan görməyincə ögüt olamaz» (Дочь без примера матери наставления не примет), «Sana bu yaradan, qorxma, oğlan, ölüm yoqdur» (Нечего бояться, джигит, тебе не умереть же от этой раны), «Tağ çiçəyi ana südilə sənin yarana məlhəmdir» (Горный цветок вместе с молоком твоей матери будет бальзамом для твоей раны), «Əzəldən yazılmasa, qul başına qəza gəlməz» (Если не судьба, на голову плена не свалиться беда), «Əcəl vədə irməyincə kimsə ölməz» (Пока не наступит смертный час, никто не умрет) и тому подобные.

Было установлено, что «qızılcıq dəgənək» (кизиловая палка), «qənarə» (крюк для подвешивания туши животного, «bozlamac» (лепёшка высокая) – «çıppa» (вид хлеба), «dəstana» (вид хлеба), «fətir» (лепешка тонкая), «börk» (папаха из бараньей шкуры) и другие слова и выражения, употребляются редко, но дают те же значения. Употребляемые в

дастане этнографические термины – «oba» (поселение), «ordu» (орда), «şəhər» (город), «qala» (крепость), «ətmək» (хлеб), «bozlamac» (лепёшка высокая), «qaftan» (кафтан), «sarıq» (головной убор), «başmaq» (башмаки), «bez» (бязь), «ətək» (подол), «əgin» (тело, одежда), «alaca» (масть лошади), «dəsmal» (полотенце), «atlas» (атлас), «yelkən» (парус), «göbəkkəsmə» («пупочное обручение»), «davul» (барабан), «cübbə» (джуббе), «don» (платье), «ağıl» (загон для скота) другие по сей день в Нахчыване употребляются в тех же значениях.

Основными и постоянными местами жительства огузов из дастана являются орда и очаг. Другие населенные пункты - крепости. Они служили местом обороны, а также местом приюта. Некоторые из крепостей и сейчас называются приютами. Жильё огузов в основном обозначается словами «ev» (дом), «oba» (поселение). В различных сказаниях как жильё упоминаются выражения «ala çadır» (большой шатер), «altun başlı ban ev» (высокий дом с позолоченным куполом), «çətir otaq» (комната с куполом), «ala sayvan» (большая веренда), «imarət» (дворец). Вспомогательные хозяйственные строения огузов типа «touq komasıı» (курятник), «sığır tam»ı (хлев), «tövlə» (помещение для скота), «ağıl» (загон) сегодня выполняют те же функции в селах Нахчыванской Автономной Республики.

В эпосе встречаются названия одежды огузов, являющиеся показателем их бытового, социально-экономического и культурного уровня, такие, как: «don» (платье), «cübbə» (джуббе), «çuxa» (чуха), «kömələk» (рубаха), «şalvar» (брюки), «qaftan» (кафтан, надеваемое через голову платье), «kürk» (тулуп), «kəpənək» (бабочка) и другие, которые по сей день сохраняют свои аналогичные выражения в Нахчыване.

В эпосе «Китаби-Деде Горгуд» есть слово «огузлады», образованное от слова «огуз», в значении «посчитал огузом»: «ol məni oğuzladı» - «он посчитал меня огузом». Известно, что «огуз» есть имя тюркских племен. Отец по-огузски звучит как «деде». Указанные ниже современные слова по-огузски в аналогическом значении звучали соответственно: «darı» (просо) – «tarığ» , «çəkic» (молот) – «çəkük», «küvük» (мякина) – «saman», «keçi» (коза) – «keçi», «başmaq» (башмаки) – «başmaq», «qoç» (в зн. баран) – «qoç» и другие. Как видно, значение и звучание большинства этих слов в основном совпадают на территории Нахчывана.

Основными видами еды у огузов были «yəxni» (соютма- охлаждённое варёное мясо), «qovurma» (коурма) и «şişlik» (шашлык), приготовленные из баранины. В большинстве регионов Нахчывана в настоящее время на зиму заготавливается жаренное мясное блюдо–«qovurma» (коурма). Часто употребляемое огузами в дастане и излюбленное мясное блюдо азербайджанцев – это шашлык. Оба блюда делаются из баранины. Другим обязательным элементом еды у огузов был хлеб. В дастане среди названий видов еды часто встречается «ətmək» («əppək» - в На-

хчыване), что означает «хлеб». Слово «ətmək» («əppək») произошло от «əkmək» (посеять). В качестве напитков огузы использовали воду, кымыз, айран и вино. Исследованиями установлено, что слово «araq» (водка) по своему происхождению не арабское, а тюркское, что включает в свое значение и технологию приготовления этого напитка. Сегодня в Нахчыване употребляя выражение «bitkinin arağını çəkmək», подразумевают «получение безалкогольного напитка из растений», предназначенного для лечения. Исследования блюд и напитков в дастане «Китаби-Деде Горгуд» показали, что материально-культурные традиции в этой сфере не потеряны и продолжают существовать с незначительными изменениями среди населения автономной республики.

Кожевничество, ковроткачество и войлоковаляние были высоко развиты у огузов. Войлоковаляние является неотъемлемой частью скотоводческого хозяйства. Палатки-юрты огузов, также их одежды – епанчи изготавливались из войлока, их стелили на пол. Названия ряда ремесел и профессий у огузов, музыкальных инструментов, предметов быта, средств передвижения, оружий и ювелирных изделий полностью совпадают с сегодняшними именами: «bez» (бязь), «dəsmal» (полотенце), «atlas» (атлас), «qumaş» (кумач), «məxmər» (бархат), «nağara (нагара)», «zurna» (зурна), «qopuz» (гопуз), «araba» (повозка), «xəncər» (кинжал), «bıçaq» (нож), «zəncir» (цепи), «külüng» (кирка), «qalxan» (щит), «üzəngi» (стремя), «nal» (подкова), «altun» (алтун), «üzük» (кольцо) и другие. В толковом словаре «Китаби-Деде Горгуд» мы сталкиваемся с нижеследующими толкованиями слов: «oq» (стрела) – стержень с заостренным наконечником (часто железным), употребляемый для стрельбы из лука; «yay» (лук) – лук стрелы.

Формы и значения слов «ox» (стрела) и «yay» (лук) во фразе из дастана «-Bəylər, sizin eşqinizə çəkəyin yayı, atayın oxu, - dedi» (буквально, «-Беи, давайте, во имя вас натянем луки, выпустим стрелы, - сказал», полностью сохранены в современном азербайджанском языке.

У огузов земледелие и скотоводство были на высоком уровне развития. Это можно увидеть по ряду слов и мыслей, отраженных в тексте дастана. Огузы «Деде Горгуд»а в основном выращивали пшеницу, ячмень и просо, также миндаль, виноград и яблоко. Из выражения «Güz almasına bənzər al yanaqlım» «(«Краснощекая моя, похожая на осеннее яблоко») ясно видно, что огузы добились высоких результатов в развитии садоводства. Известно, что это был вид яблок Гызыл Ахмади, который и сейчас высоко ценится в Азербайджане, а также в Нахчыване. Это выражение и сейчас в форме «Красавица с бело-красными щеками как осеннее яблоко» употребляется в отношении девушек, женщин, живущих в горных регионах Нахчывана.

Многие хозяйственные термины, отраженные в эпосе «Деде Горгуд», до сих пор сохраняют свои формы и значения. Читаем в эпосе:

«Toğlucuqlar, saqar qoç, gəl keç! - dedi». («-Барашки, овца, давайте проходите! - сказал»). В толковом словаре «Китаби-Деде Горгуд» «toğlu» истолковывается как «toğlu, qoyun balası» «барашек, ягненок». Слово «ərkəç» (козел, козел-вожак) в дастане «Деде Горгуд» употреблено во фразах типа «-Mərə, qoyun başları, erkəc! – dedi» (Бараны, козлы проходили по одному), «Çoban erkəcə qaqdı, iləri vardı» (Пастух догнал козла, встал впереди). В толковом словаре «Китаби-Деде Горгуд» «ərgəc» истолковывается как «erkəc (erkək keçi, təkə)» (козел, козел-вожак).

Употребляемое нами слово «dəyirman» в эпосе «Китаби-Деде Горгуд» использовано во фразе «Dəvə dəyirmandan gəlmədi» (Верблюд с мельницы не вернулся). В дастане есть фраза «Qaravaşlar inək sağar görmədinmi» (Не видал прислуг, доящих коров), где слово «inək» (корова) так и написано. Слово «at» в дастане употребляется как «at» и как «yund» (лошадь, конь) во фразах «at ayağı kölik, ozan dili çevik olur» (буквально, конь мастак на ноги, озан - на язык) и «dolanbaz urub, yundları ürkütdü» (встав вкруговую, вспугнул лошадей).

Управление семьей, семейно-брачные отношения и основные черты свадебных ритуалов также перекликается с нашими. Этнографический анализ дастана показывает, что в средние века основная форма семьи у огузов включала два поколения - родителей и детей. Так, после женитьбы сыну передавалось право бекства, ему выделялось отдельное от родителей жильё. Все члены семьи подчинялись главе семьи. После смерти главы семьи его права переходят не к матери, а к сыну, он же становится наследником собственности семьи. Домашние и хозяйственные дела в основном были во ведении мужчин. Для огузской семьи самым священным символом были честь и безупречность. Основной формой брака была моногамия, брак родственников (двоюродных братьев и сестёр) в эпосе встречается всего лишь один раз.

Исторические источники свидетельствуют о том, что в Азербайджане в средние века единобрачие было основной формой брака. Привлекают к себе внимание так называемое «пупочное обручение» и свадьба как основные формы вступления в брак в огузском обществе. Пожелавший жениться молодой человек также подвергается испытаниям со стороны девушки, именно после этого дается согласие. Вторым этапом женитьбы считается сватовство. Сватом избирается самый уважаемый, авторитетный человек в окружении. У огузов был устоявшийся обычай просить калым за вступление девушки в брак. Особым этапом свадебного торжества был так называемый обряд «хынаяхды» - украшение невесты хной перед свадьбой, который реализовывался за день до переезда ее в дом мужа. Несмотря на то, что прошло уже более тысячи лет, в свадебных обычаях и традициях огузов «Деде Горгуд»а и современных азербайджанцев, в том числе нахчыванцев, можно сказать, существует идентичность. Наш народ на протяжении веков хранил традиции се-

мейного быта, постоянно развивая их, еще более усовершенствовал и как духовное богатство доносил до наших дней.

Сравнение слов и выражений, зафиксированных в эпосе «Китаби Деде Горгуд» и употребляемых сегодня в частично измененной форме в Нахчыване, еще раз доказывает принадлежность дастана нашему народу: «Ağzın qurusun, çoban! (Dilin,) çürüsün, çoban...» (Да засохнут твои уста, пастух, да сгниют (они), пастух); «Dədə, oğlanmısan, qızmısan? Dədə deyir: Oğlanam!» (Деде, мальчик ли ты, девочка ли ты? Деде говорит: Мальчик я!); «Şimdi yegidi atar-yıqar, sərər-pırtar, sümükləri xurd oldu» (Повалит джигита, разломает на части, втопчет в землю, раздробит кости) и другие.

Таким образом, становится ясно, что Нахчыванский край сыграл важную роль в географии произошедших событий в эпосе «Китаби Деде Горгуд», большинство этнографических материалов совпадают с этнографическими материалами азербайджанских тюрков, проживающих на территории Нахчывана, в хозяйственной жизни, быту, культуре, религиозных верованиях, в стиле высказывания и других сферах.

Исмаил Гаджиев
Председатель Нахчыванского Отделения НАНА, академик

YAŞAYIŞ MƏNTƏQƏLƏRİ ÜZRƏ MƏLUMATÇILARIN SİYAHISI

A LİST OF İNFORMANTS ON THE POPULATED AREAS

СПИСОК ИНФОРМАТОРОВ ПО НАСЕЛЁННЫМ ПУНКТАМ

Yaşayış məntəqələrinin adı	Məlumatçıların soyadı, adı, atasının adı	Doğum tarixi
1	2	3
Naxçıvan şəhəri		
Naxçıvan şəhəri	Qənbərova Şəfiqə Xəlil qızı	1939
	Mahmudova Kubra Musa qızı	1937
	Zeynalov Əli Həsən oğlu	1935
	Rəhimov Eldar Həmid oğlu	1936
	Rəhimov Fərhad Xəlil oğlu	1939
	Qənbərova Şəfiqə Xəlil qızı	1939
	Məmmədov Aslan Qardaşxan oğlu	1948
Qaraçuq kəndi	Vəliyeva Zəhra Zaman qızı	1932
	Vəliyev Vəli Qara oğlu	1932
	Əliquluyev Məleykə Qeybəli qızı	1937
	Mehdiyev Əkbər Behbud oğlu	1947
	Əliquliyev Ələkbər Əliqulu oğlu	1931
Bulqan kəndi	Həsənov Qulam Məmməd oğlu	1931
	Abbasov Hüseyn Ağəli oğlu	1941
	Axundov Çölü Məhəmməd oğlu	1929
	Məmmədov Şirin Cəlil qızı	1958
Tumbul kəndi	Salmanova Tərlan Məcid qızı	1939
Əliabad kəndi	Nəsirov Oruc Hacı oğlu	1931
	Abbasova Səmayə Əli qızı	1943
	Kərimova Bəyim Əzim qızı	1963
	Kərimov Musa Qəhraman oğlu	1962
	Nəsirov Tofiq Hüseyn oğlu	1950
	Qasımov Mahmud Məhəmməd	1939
Qaraxanbəyli kəndi	Ələkbərova Almaz Cəfər qızı	1939
Şərur rayonu		
Şərur şəhəri	Qəribov Əli İbrahim oğlu	1927
	Qənbərov Lətif Məhəmməd	1940
	Rzayev Eldar Heydər oğlu	1950
	Süleymanova Rəfiqə Əli qızı	1944
Şahbulaq kəndi	Bağırova Qürbət Tağı qızı	1953
	Bağırova Səadət Cəfər qızı	1954
	Səfiyeva Fatma Əsgər qızı	1947
Gümüşlü kəndi	Bağırov İsrafil Əli oğlu	1942
	Məmmədov Hüseyn Qəhrəman oğlu	1934
	Cəfərov Şahnaz Nəcəfqulu oğlu	1936
Aşağı Yaycı kəndi	Mirzəliyev Əhməd Vəli oğlu	1940
	Vəliyev Məmməd Həsən oğlu	1930
	Zeynalova Surə Məmməd qızı	1954
Maxta kəndi	Ağayev Xudaverdi Şıxəli oğlu	1939
	Hüseynova Hafizə Hacı qızı	1936
	Şirəliyeva Musa Rzaqulu oğlu	1950
Axaməd kəndi	Əsədov Əsgər Əli oğlu	1936
	Əsgərov Sabir Şirin oğlu	1936
	Vəliyev Cəfər Vəli oğlu	1936
Oğlanqala kəndi	Seyidov Mirhəsən Mirməmməd oğlu	1939
	Qəmbərova Maral Hüseyn qızı	1922

1	2	3
Qarabürc kəndi	Əhmədov İsmayıl Məhəmməd oğlu	1930
	Əliyeva Səkinə Əli qızı	1930
Dizə kəndi	Məmmədova Fatma İsmayıl qızı	1933
Kürçülü kəndi	Əsgərov Hüseyn Yusif oğlu	1955
	Qəribov Vilayət Əli oğlu	1950
	Qəribova Simuzər Fərman qızı	1952
Mahmudkənd kəndi	Əsədova Fiqurə Hüseynəli qızı	1933
	Əliyev Həsən Feyzulla oğlu	1932
	Əliyev İsrafil İbrahim oğlu	1932
	Mehdiyev Qiyas Fərman oğlu	1938
Havuş kəndi	Məmmədov Süleyman Vəli oğlu	1940
	İmanova Lala Məmməd qızı	1940
Şəhriyar kəndi	Məmmədov Bayram Allahverdi oğlu	1934
	Orucov Əyyub Rəsul oğlu	1936
Həmzəli kəndi	Rzayeva Zərqələm Hüseyn qızı	1936
	Qəribova Kübra Əli qızı	1943
	Əliyeva Züleyxa Baxşəli qızı	1938
Qorçulu kəndi	Qurbanova Tila Məmmədvəli qızı	1937
	Rzayev Məhəmməd İbrahim oğlu	1952
Dərvişlər kəndi	Seyidov Mircəfər Miralı oğlu	1934
Axura kəndi	Mehdiyeva Nübubət Hüseyn qızı	1930
	Vəliyeva Ruqiyyə Məhəmməd qızı	1936
	Vəliyev Vəli Əli oğlu	1931
	Məmmədova Sara Novruz qızı	1930
Yengicə kəndi	Rəhimov Yavər Abbas oğlu	1939
	İbrahimov Fəxrəddin Məhərrəm oğlu	1953
	Tağıyeva Xanım İzzət qızı	1928
Ərəbyengicə kəndi	Səfərova Bəyim Mehdi qızı	1938
	Səfərova Siddiqə Hacı qızı	1934
Qarxun kəndi	Vəliyev Musa Vəli oğlu	1939
Alışar kəndi	Abdullayev Rəşadət Əziz oğlu	1954
	Əhmədov Vaqif Feyzulla oğlu	1952
	Məmmədov Əli Vəli oğlu	1950
Aşağı Aralıq kəndi	Hacıyev Novruz Əli oğlu	1938
	Muxtarov Musa Həmid oğlu	1951
Dəmirçi kəndi	Məmmədov Əbülfəz Mahmud oğlu	1951
	Bayramova Səfiyə Əli qızı	1941
	Əsədov Rəşid Elbəyi oğlu	1934
	Məmmədov Əbülfəz Mahmud oğlu	1951
Düdəngə kəndi	Rzayev Fərhad Rza oğlu	1933
	Axundova Məhbubə Mövlan qızı	1947
	Fərəcova Nəzifə Sabir qızı	1947
	Mustafayeva Roza Məmməd qızı	1946
Zeyvə kəndi	Vəliyev Ağəli Vəli oğlu	1935
	İsmayılov Muxtar Nəsrulla oğlu	1928
	İsmayılova Zəroş Allahverdi qızı	1930
	Cəlalova Fatma Qurban qızı	1960
İbadulla kəndi	Quliyev Kamil Əzim oğlu	1937
	Nuriyev Məhəmməd Hüseyn oğlu	1956
	Quliyev Kamil Əzim oğlu	1937
	Nuriyeva Səfiyə İsgəndər qızı	1930

1	2	3
Qışlaqabbas kəndi	Cəfərov Fətulla Ramazan oğlu	1933
	Seyidov Əli Mirəhməd oğlu	1948
	Məmmədov Nadir Məmməd oğlu	1954
	Vəliyev Cəlal Əsgər oğlu	1928
	Əliyev Hümbət Nəcəf	1937
Xələc kəndi	Heydərova Rəfiqə Əhəd qızı	1931
	Mehdiyeva Fatma Səfər qızı	1942
Yeycə kəndi	Quliyev Nəcəf Vəli oğlu	1928
	Abbasov Nağı Məmmədhüseyn oğlu	1954
	Abbasova Sünbül Qasım qızı	1914
Çomaxtur kəndi	Əliyeva Sənubər Mikayıl qızı	1944
	Əliyev Abuzər Əsəd oğu	1934
Qarahəsənli kəndi	Nəcəfov Abbas İsgəndər oğlu	1931
	Ələsgərova Səhərnaz Şahrza qızı	1948
	Ələsgərli İnşallah Məşədibayram oğlu	1934
Ələkli kəndi	Həsənova Qumru Bayram qızı	1933
	Həsənov Nurəddin Teymur oğlu	1952
	Ələsgərov Qərib Teymur oğlu	1943
Siyaqut kəndi	Rzayeva Şölə Cəlil qızı	1929
	Quliyev Siyafər Musa oğlu	1957
	Qurbanova Çervon Qasım qızı	1934
	İsmayılova Sürəyya Mamed qızı	1937
	Talıbov Veysəl Məhəmməd oğlu	1933
Aşağı Daşarx kəndi	Həsənova Esmira Zeynalabdın qızı	1955
	Həsənov Zeynalabdın Həbib oğlu	1925
Oğuzkənd kəndi	Abbasov Abbas Əhməd oğlu	1930
	Əhmədov Mamo Həsən oğlu	1940
	Əmiraslanov Şahbaz Əhməd oğlu	1935
	Nuriyev Məhərrəm Şirməmməd oğlu	1942
Tənənəm kəndi	Cəfərov Arif Salman oğlu	1960
	İsmayılov Heydər Qafar oğlu	1949
Xanlıqlar kəndi	Əliyev İsa Məhəmmədrza	1938
	Sadiqov Sura Əziz qızı	1925
	Həsənov Məhərrəm Cəfər oğlu	1956
	Rəsulov Zakir İbrahim oğlu	1950
Çərçiboğan kəndi	Məmmədov Məmməd Şahrza oğlu	1953
	Zamanov Qalib Cəlal oğlu	1952
	Seyidov Mirşücayət Mirəli oğlu	1955
Danyeri kəndi	Həbibbəyli Qəndab Məhəmməd qızı	1930
	Qafarov İslam Aslan oğlu	1944
	Quliyev Hüseyn Əhməd oğlu	1934
Diyadin kəndi	Hüseynov Novruz Rəcəb oğlu	1947
	Mehdiyev Hüseyn Rəhim oğlu	1956
Püsyan kəndi	Abbasov Məhərrəm Əmir oğlu	1939
	Abdullayev Səlim Qasım oğlu	1935
	Abdullayeva Kişvər Teymir qızı	1944
	Mahmudova Solmaz Əmir qızı	1949
Cəlilkənd kəndi	Həsənov Məhəmməd Muxtar oğlu	1926
	Rəhimov İslam Abbas oğlu	1940
Sərxanlı kəndi	Nəcəfov Qadir Məhəmməd oğlu	1958
Kosacan kəndi	Bayramova Nəcibə İsgəndər qızı	1933
	Bayramova Səfurə Məmmədalı qızı	1943

1	2	3
Babək rayonu		
Babək qəsəbəsi	Məmmədov Sadıq Rəhim oğlu	1933
	Allahverdiyeva Məşuqə Mehrac qızı	1938
	Babayeva Xırda Məhərrəm qızı	1929
	Hacıyev Hacı Hüseyn oğlu	1927
	Hüseynov Qurban Salman oğlu	1928
	Rzayeva Səkinə Hüseyn qızı	1944
Yuxarı Buzqov kəndi	Əhmədov Əhməd İman oğlu	1937
	Eylazov Eylaz Həsən oğlu	1937
	Əhmədova Gülam Siroş qızı	1939
Aşağı Buzqov kəndi	Zeynalova Mədinə Şahmərdan qızı	1942
	Novruzov Hüseyn Əzim oğlu	1946
Gərməçataq kəndi	Ələkbərov Alik Ələkbər oğlu	1955
	Ələkbərova Əsmər Lazım qızı	1922
	Quliyev Yaqub Cabbar oğlu	1932
Payız kəndi	Babayev Həsəm məhəmmədəli oğlu	1930
	Babayeva Zərxanım Yusif qızı	1933
	Hüseynov Hüseyn Pənahəli	1939
	Orucəliyev İsrafil Yusif oğlu	1953
	Qasımov Nurəli Əli oğlu	1939
	Allahverdiyev Bəhman Fərman oğlu	1931
Gülşənabad kəndi	Babayev Aydın Məhəmməd oğlu	1945
	İsmayılov Əkrəm Aban oğlu	1939
	Nadirov Bayram Hüseyn oğlu	1949
Cəhri kəndi	Axundov Müslüm Məmməd oğlu	1949
	Məmmədov Yaqub Zellabdın oğlu	1945
	Məmmədov Yaqub Südeyb oğlu	1948
	Tağıyev Hidayət Alcəfər oğlu	1936
Vayxır kəndi	Qasımov Yusif Əkbər oğlu	1946
	Mamedova Zəhra Müzzəfər qızı	1941
	Qafarov Hüseyn Mahmud oğlu	1937
	Qasımova Sura Əhəd qızı	1932
Didivar kəndi	Həsənov Qafar İmamverdi oğlu	1947
	Bədəlov Hüseynqulu Həsənqulu oğlu	1956
Nəzərabad kəndi	Ağaverdiyeva Gilə Hüseyn qızı	1935
	Seyidov Mirhəşim Mirheydər oğlu	1930
	Sadıqova Laçın Əli qızı	1948
	Seyidova Mehriban Allahverdi qızı	1935
Yuxarı Uzunoba kəndi	Bağırova Nağı Həsənqulu oğlu	1959
	Yusifova Firəngiz Yusifəli qızı	1956
Sirab kəndi	Babayeva Səkinə Xudaverdi qızı	1936
	Fərzəliyev Əli Hüseyn oğlu Sirab	1928
	Hacıyeva Elmira Həbib qızı	1953
	Rəsulova Güllər Qoca qız	1932
Aşağı Uzunoba kəndi	Səmədova Ümmileyla Müseyib qızı	1924
	Bağırov Adəm Tağı oğlu	1947
Kültəpə kəndi	Cəfərov Kazım Abdulla oğlu	1939
	Qasımov Xəlil Ələkbər oğlu	1936
	Şahverdiyeva Xədicə Səttar qızı	1945
Şıxmahmud kəndi	Bayramov Əyyub Əli	1937
	Xudaverdiyeva Zöhrə İbrahim qızı	1930

1	2	3
Şıxmahmud kəndi	Haqverdiyeva Sürəyya Vəli qızı	1950
	Bayramova Nəcibə Əli qızı	1938
	Bayramov Əyyub Əli oğlu	1937
	Məmmədov Yolçu Xalid qızı	1941
Şıxmahmud kəndi	Tağıyeva Firuzə Hacı qızı	1946
	Qələndərov Məhəmməd Həsən oğlu	1927
	Məmmədov Novruz İsmayıl oğlu	1947
Zeynəddin kəndi	Bayraməliyeva Səkinə Həbib qızı	1935
	Hüseynov Saleh Ərrəhman oğlu	1954
Qahab kəndi	Bağırov Yusif Hüseyn oğlu	1929
	İsmayılova Anaqız Əli qızı	1926
	Ələkbərov Bilal Ələsgər oğlu	1932
	Bağırova Şərəf Baxşəli qızı	1931
Hacıvar kəndi	Abbasova Səriyyə Abdulla qızı	1947
	Səfərova Svetlana Məhəmməd qızı	1944
Şəkərabad kəndi	Mədətova Zərqələm Vəli qızı	1949
	Məmmədova Gülan Nəcəfqulu qızı	1940
Çeşməbasar kəndi	Babayev Lətif Şirin oğlu	1940
Güznüt kəndi	Məmmədov Muxtar abbas oğlu.	1939
	Həsənova Məhluqə İsmayıl qızı	1927
Nehrəm kəndi	Ələkbərov İsmayıl Hüseyn oğlu	1930
	Rəsulov Hüseyn Rəsul oğlu	1933
	Zeynalov Abbasəli Əhmədalı oğlu	1934
	Rzayeva Rüquyə Bağır qızı	1941
Göynük kəndi	Həmzəyev İbrahim Baxşəli oğlu	1954
	Əhmədov Bəylər Cəfərsadıq oğlu	1930
	Qoçəliyeva Güllü İbrahim qızı	1932
Nəhəcir kəndi	Babayev Ələkbər Alqulu oğlu	1928
	Muradov Abbas Sərdar oğlu	1957
	Abbasov Qabil İsmayıl oğlu	1939
M. Dizə kəndi	Tağıyev Sabir Məmmədtağı oğlu	1951
	Orucov Qürbət Seyfulla oğlu	1952
	Orucova Xəzangül Novruz qızı	1957
Yarımca kəndi	Rzayev Rza Həbib oğlu	1923
Badaşqan kəndi	Quliyev Şulan Həsən oğlu	1927
Ordubad rayonu		
Ordubad şəhəri	Allahverdiyev Nuru Rəhim oğlu	1932
	İsmayılov İbrahim Hilal oğlu	1940
	Sadiqov Hacı Sattar Hüseyn oğlu	1927
	Rəhimov Eldar Həmid oğlu	1936
	Rəhimov Fərhad Xəlil oğlu	1939
Qoruqlar kəndi	Əliverdiyev Əli Əlverdi oğlu	1931
Ağrı kəndi	Sadıqov kərim Məmmədbağır oğlu	1937
Xanağa kəndi	Sadiqov Əli Murad oğlu	1936
Aşağı Əndəmic kəndi	Babayeva Suqra Qafar qızı	1955
Məzrə	Muradov Nüreddin Vəli oğlu	1958
	Rzayeva Fincan Allahverdi qızı	1926
	Bayramov Tağı Səvdi oğlu	1934
	Əliyeva Tamara Əliməmməd qızı	1941
	Qürbətova Anabəyim Nağı qızı	1930

1	2	3
Üstüpü kəndi	Əsədova Əllamə İsmayıl oğlu	1954
	Ağayeva Zəhra Hüseynalı qızı	1926
	Heydərova Adikə Səttar qızı	1936
	İsmayılov Mehdi Məhəmməd oğlu	1928
	Nəcəfova Havva Süleyman qızı	1926
Pəzməri kəndi	Abdullayev Ramazan Fərman oğlu	1934
	Abdullayeva Mədinə Abdulla qızı	1951
	Məsimova Güllü Allahqulu qızı	1937
	Qocayeva Gövhər Həbib qızı	1944
Gilançay kəndi	Hacəyeva Səmarə Ağakişi qızı	1953
	Fətəliyeva Firuzə Əbil qızı	1957
	Hacıyev Eyvaz Hacı oğlu	1950
Çənnəb kəndi	Əliyev İsa Qüdrət oğlu	1954
	Əliyev Yusif Qəhrəman oğlu	1937
Unus kəndi	Bağırova Xədicə Qafar qızı	1934
	İbrahimova Gülsüm Rəhim qızı	1944
	Bağırova Xədicə Qafar qızı	1934
	Sadiqova Xədicə Hüseyn qızı	1937
Kələki kəndi	Əhmədova Xumar Fərrux qızı	1942
	Hacıyev Ənvər Əsgər oğlu	1946
	Qasımova Firuzə Mədət qızı	1933
	Qasımova Mülayim Mədət qızı	1932
Baş Dizə kəndi	Kərimov Cəfər Zeynalabdin oğlu	1939
	Məmmədova Kübra Məhəmməd qızı	1944
Başkənd kəndi	Quliyeva Rəfiqə Məhəmmədəli qızı	1953
	Qubadov Zöhrab Həsənqulu oğlu	1955
	Quliyeva Rəfiqə Məhəmmədəli qızı	1953
K.Dizə kəndi	Məmmədəliyev Məmmədəli Kazım oğlu	1924
Qoşadizə kəndi	Kazımov Həsən Məmmətağı oğlu	1926
	Abdullayev Əkrəm Qadir oğlu	1960
Urnis kəndi	Abdullayev Fikrət Fətəli oğlu	1962
	Ziyafət Həmid oğlu	1965
Dırnıs kəndi	Əlverdiyev Yusif Xalıqverdi	1923
	Fərəcov Əmraslan Fərəc oğlu	1954
	Babayev Adil Nəsib oğlu	1935
Anaqut kəndi	Rəhimov Zakir Əli oğlu	1947
	Məmmədov Vaqif Səməd oğlu	1945
	Məmmədova Fatmabəyim Novruz qızı	1933
Düylün kəndi	Allahyarov Rza Əsəd oğlu	1939
	Babayev Abdulla Əsəd oğlu	1937
	Zəkiyeva Zemfira Süleyman qızı	1948
	Bədəlov Rüstəm Bədəl oğlu	1948
	Bağırov Tofiq Hüseyn oğlu	1952
	Hüseynov Kamran Hilal oğlu	1948
Vələver kəndi	Əliyev Əli Mehdiqulu oğlu	1935
	Həsənova Zərifə Mehdiqulu qızı	1936
	Əliyeva Nazlı Məmmədcəfər qızı	1933
Vənənd kəndi	Bağırov Salman Əli oğlu	1935
	Bağırov Vahid Həsən oğlu	1933
	Rzayev Hacıibrahim Murtuz oğlu	1935
	Salehov Malik Xəlil oğlu	1938

1	2	3
Vənənd kəndi	Cəfərli Əşrəf Cəfər oğlu	1929
	Cəfərov Əjdər Gülməmməd	1932
	Heydərova Mənsurə Balaş qızı	1935
	Hüseynov Saleh Əli oğlu	1937
	İmanov Nazim Nəcəf oğlu	1947
	Yunisova İzafər Hacı qızı	1935
Nüsnüs kəndi	Məmmədova Zakirə Əli qızı	1951
Sabirkənd kəndi	İbrahimov İmran Bəhlul oğlu	1930
	Zülfüqarov Hüseyn İbrahim oğlu	1939
	Kazımova Balabəyim Qənbər qızı	1923
	Məmmədov Abasqulu Kəlbəhəbib oğlu	1935
	Əşrəfov Əşrəf Kalbaisa oğlu	1928
Dar Kənd kəndi	Ələkbərova Lala Qurban qızı	1944
	Əliyev Vəli Babazər oğlu	1936
	Kazımova Şahzadə Hüseyn qızı	1933
	Məmmədov Bahadır Mirağa oğlu	1934
Aza kəndi	Əliyev Vəli Abuzər oğlu	1936
	Həsənov Sabir Məhəmməd oğlu	1942
	Kazımov Həsən Fətalı oğlu	1944
	Məmmədov Bahadur Mirağa oğlu	1936
Gənzə kəndi	Əkbərov Seyfulla Səfəralı oğlu	1936
	Həsənov Qüdrət Abutalıb oğlu	1943
	Məmmədov Fəxrəddin Məmməd oğlu	1958
	Məmmədov Şəmsəddin Rzaqulu oğlu	1942
	Rzayev Rza Baxış oğlu	1949
Azadkənd kəndi	Səlimov İsmayıl Qəzənfər oğlu	1932
	Əliyev Əli Məhəmməd oğlu	1930
	Əsgərova Bahar Ramazan qızı	1935
	Əzimov Şəhriyar Ramazan oğlu	1936
Yuxarı Əylis kəndi	Hüseynov Məsum Mahmud oğlu	1939
Aşağı Əylis kəndi	Hüseynova Firuzə Nəcəfqulu qızı	1945
	Qeyibov Qurban Qulam oğlu	1928
	Hüseynova Rübabə Mahmud qızı	1934
	Əliyeva Zərifə Hüseyn qızı	1936
	Rzayeva Firaqə Məmmədbağır qızı	1936
Dəstə kəndi	Həsənov Heydər İbrahim oğlu	1950
	Quliyeva Nargilə Qulu	1957
	Yusifov İsmayıl Yusif oğlu	1962
	İskəndərova Bənövşə Əmrulla qızı	1949
	Məmmədxanov Hacı Qasıməli oğlu	1932
	Qasımov Şaban Abbas oğlu Ordubad	1924
	Rəhimov Əbdürrəhim Məmmədsadıq oğlu	1942
Kotam kəndi	Əsədov Pakizə Əbül qızı	1933
	Qarayeva Suqra Cürə qızı	1941
	Qulamov Şəhrud Əli oğlu	1934
Biləv kəndi	Fətəliyev İbrahim Əbil oğlu	1935
	Zalov Səlim Məmiş oğlu	1928
	Quliyeva Nənəxahim Rəhim qızı	1926
	Quliyev Aydın Abbasqulu oğlu	1951
	Əmirov Qurban Əli oğlu	1942
	Murtuzov Yasin Həbib oğlu	1940

1	2	3
Biləv kəndi	Rzayev Həmzə Məmmədrza oğlu	1938
	Sevdimalıyev Məmməd Cabbar oğlu	1938
	Şıxalıyev Şıxalı Müzəffər oğlu	1928
Behrud kəndi	Rzayev Novruz Abuzər oğlu	1937
	Əliyeva Zəhra Zəfər qızı	1938
	Rəfiyev Səfər Hüseyn oğlu	1930
	Rzayev Müseyib Allahverdi oğlu	1938
	Quliyev Bayram Zülfüqar oğlu	1932
	Sadiqov Qüdrət Hüseyn oğlu	1934
	Sadiqova Gülarə Abbas qızı	1938
	Sadiqov Sübhəddin Sadiq oğlu	1938
	Rzayeva Fimarə Hüseyn qızı	1944
Bist kəndi	Məmmədov Teymur Məmmədrza oğlu	1945
	Hacıyeva Elmira Həbib qızı	1953
	Fətəliyeva Kübra Əli qızı	1935
	Fətəliyeva Mənzilə Əli qızı	1938
Xurs kəndi	Haqverdiyev Solmaz Əli oğlu	1936
	Səfərov Ələkbər Baxşəli oğlu	1936
Ələhi kəndi	Qarayev Front Məmmədhəsən oğlu	1943
	Muradova Bəsdi Oruc qızı	1934
	Cabbarov Zakir Ənvər oğlu	1960
Nürgüt kəndi	Haqverdiyev İsmayil Abdüləli oğlu	1979
	Həsənova Qönçə Məhəmməd qızı	1930
	Səfərova Simuzər Bəşir qızı	1942
	Tahirova Məsmə Əli qızı	1924
Tivi kəndi	Rəhimova Nərgiz Mazan qızı	1951
	Şahəliyeva Xanım Məmmədhəsən qızı	1923
	İsmayılova Gülçöhrə İmran qızı	1959
	Hacıyeva Dəstəgül Məzəddin qızı	1944
	Hüseynova Asiya Cəfəralı qızı	1938
	Məmmədov Adil Əlimirzə oğlu	1933
Nəsirvaz kəndi	Muradov Babaxan Sultan oğlu	1927
	Rzayev Cahangir Alhunbət oğlu	1959
Anabad kəndi	Səfərova Bababəyim Tağı qızı	1934
Culfa rayonu		
Culfa şəhəri	Kərimova Səmayə Səfər qızı	1915
	Mustafayeva Sofya Vəli qızı	1942
	Mehbalıyeva Fatma Mehbalı qızı	1949
Ərəfsə kəndi	İbrahimov İsrafil Xudam oğlu	1940
	Məmmədova Qaragilə Həmdulla oğlu	1948
	Məmmədova Qaragilə Həmdulla oğlu	1948
	Xudiyev Balakişi Allahverdi oğlu	1923
	Məmmədov Yahya Alış oğlu	1938
Ləkətağ kəndi	Məmmədova Zöhrə Əsgər qızı	1942
	Məmmədov Eynalı Əmirsəyyad oğlu	1936
	Quliyev Heydər Cəlil oğlu	1935
	Yaqubov Yaşar Dadaş oğlu	1960
Milax kəndi	Məmmədov teymur Məmmədrza oğlu	1945
	Nağıyev Kərəm Qasım oğlu	1937
Boyəhməd kəndi	Yunisov Xudakərim Orucqulu oğlu	1942

1	2	3
Boyəhməd kəndi	Səfərova Növqət Məhəmməd qızı	1959
	Yunisəv Süleyman Cəfərqulu oğlu	1948
	Yunisov Xudakərim Orucqulu oğlu	1942
	Səfərova Növqət Məhəmməd qızı	1959
Teyvaz kəndi	Mustafayev Bayram Əli oğlu	1946
	Həşimov Həsənqulu Məmməd oğlu	1957
	Quliyeva Fatma Əli qızı Teyvaz	1913
Qazançı kəndi	Haqverdiyev Qurban Həsən oğlu	1953
	Həsənov Zakir Hüseyn oğlu	1948
	İbrahimov İmran Bəhlul oğlu	1930
	Əliyev Eynulla Kərim oğlu	1940
Xanəgah kəndi	Əliyev Tofiq Süleyman oğlu	1937
	Qasımov Vəli Qulu oğlu	1925
	Əliyeva Sərfinaz İman qızı	1927
	Həsənov Musa İbrahim oğlu	1948
	Məmmədov Allahverdi Adı oğlu	1944
	Səfərov Ramiz Əbdüləli oğlu	1935
	Yunisov Süleyman Cəfərqulu oğlu	1949
Əlincə kəndi	Məmmədova Anaxanım Hüseyn qızı	1924
	Şirinov Şirin Abbasqulu oğlu	1933
	Məmişov Meysəm Əhməd oğlu	1945
	Qurbanov Həsənalı İmamalı oğlu	1935
	Yaqubova Xırda Əsgər qızı	1937
Xoşkeşin kəndi	Ələkbərova Güldənə Ələkbər qızı	1945
	Qurbanov Qasım Həbib oğlu	1933
	Qurbanov Qasım İslam oğlu	1932
Göydərə kəndi	Abbasov Fərman Abbas	1930
	Məmmədov Bəhlul Teymur oğlu	1938
	Novruzov Zihralı Vəli oğlu	1938
Saltaq kəndi	Babayeva Bəyim Cəlal qızı	1936
	Zülfüqarov Əli Əyyub oğlu	1948
Bənəniyar kəndi	Məmmədov Tofiq Qərib oğlu	1936
	Fərhadova Məstan Fətəli qızı	1927
Kırna kəndi	Əkbərova Şayi İlaq qızı	1946
	Əliyev Mehbalı Cəlil oğlu	1932
	Əliyeva Qızxanım Cəlil qızı	1925
	Məmmədova Xavər Əmraslan qızı	1934
Əbrəqunus kəndi	Cəfərov Yasın Əlif oğlu	1934
	Məmmədov Məmməd Xıdır oğlu	1934
	Sadıqov İsmayıl Sadıq oğlu	1940
	Seyidov Nurəddin Mirəli oğlu	1939
Şurud kəndi	Nuriyev Qeys Yaqub oğlu	1948
Ərəzin kəndi	Həsənova Məhluqə İsmayıl qızı	1927
	Qənbərova Xədicə Qənbəralı qızı	1930
Gal kəndi	Quliyev Novruzəli İbrahim oğlu	1955
Camaldın kəndi	Ağayev Səməd Məhəmməd oğlu	1933
Gülüstan kəndi	Məmmədova Gülsüm Məmmədhüseyn q	1937
Qızılca kəndi	Nəzərov Əli Məsmalı oğlu	1937
	Rzayeva Sona Həsən qızı	1954
Yaycı kəndi	Muradova Balacaxanım Qurban qızı	1923

1	2	3
Kəngərli rayonu		
Qabıllı kəndi	Eyvazov Fərəməz Əsəd oğlu	1933
	Məmmədova Məryəm Abdulla qızı	1935
	Səfərov Rəhim Alcəfər oğlu	1958
	Seyidova Şahpəri Mirməhəmməd qızı	1920
	Şükürova Əpruz Məhərrəm qızı	1934
Qarabağlar kəndi	Abbasov Tofiq Əyyub oğlu	1936
	Heydərov Əli Yusif oğlu Qarabağlar	1938
	Səfərov Nahas Tağı oğlu	1933
	Səfərova Zərifə Firudin qızı	1946
Yurdçu kəndi	Tarverdiyeva Əsmər Zeynalabdın qızı	1938
	Mənsimova Zərifə Səfər qızı	1959
	Qurbanov Fərəməz Salman oğlu	1942
	Xasiyeva Sahibə Rüstəm qızı	1948
	Məmmədov Hidayət Bəhmən oğlu	1932
	Abdullayeva Qəndab Həzrətqulu	1936
	Mehdiyev Mehman Şıxəli	1947
	Abdullayeva Qəndab Həzrətqulu qızı	1936
Qıvraq kəndi	Camalova Mələk Məşəditeymur qızı	1922
	Məmmədov İzzət İmran oğlu	1932
	Məmmədova Həlimə Mehdi qızı	1928
	Məmmədova Səkinə İmran qızı.	1928
	Məmmədova Zərifə Salman qızı	1932
	Vəliyev Nadir Süleyman oğlu	1955
	Əlişov Əsgər Hüseyn oğlu	1939
Şahtaxtı kəndi	İmanov İbrahim Kalbaiman oğlu	1932
	İmanova Südabə Cəlil qızı	1940
	Süleymanov Firudin Süleyman oğlu	1933
Xok kəndi	Cəfərov Kərim Allahqulu oğlu.	1932
	Həsənova Səmənnaz Ağa qızı	1933
	Seyidov Mirmahmud Mirməhəmməd oğlu	1949
Yeni Kərki kəndi	Kərimova İsmət Xəlil qızı	1952
Böyükdüz kəndi	İbrahimov Qadir İbrahim oğlu	1941
	Məmmədov Elşad Nəsib oğlu	1956
	Baxşəliyev Qəzənfər Vəli oğlu	1938
	Əliyev Mehdi Yunus oğlu	1950
	Əliyev Qürbət Abuzər oğlu	1948
	Əhmədov Tofiq Məmiş oğlu	1947
	Süleymanova Şükufə Tağı qızı	1954
	Baxşəliyeva Səkinə Mirzəli qızı	1933
Çalxanqala kəndi	Məmmədova Qumru Rəsul qızı	1930
Şahbuz rayonu		
Şahbuz şəhəri	Quliyev Şəmsəddin Çingiz oğlu	1948
	Tarverdiyeva Nəzakət Musa qızı	1952
Kükü kəndi	Cabbarov Nəsrəddin Təvəkkül oğlu	1953
	Axundov Əsəd Dadaş oğlu	1922
	Bağırov Nizam Məhərrəm oğlu	1952
	Bədəlova Pərvanə Qaybalı qızı	1924
	Hüseynov Məmmədhüseyn Hüseyn oğlu	1924

1	2	3
Güney Qışlaq kəndi	Rəcəbov İsa Əsəd oğlu	1948
	Mahmudov Mehdi Əbülfət oğlu	1934
	Mahmudova SərfinazTeymur qızı	1936
	Cəfərov Nəriman Ənnağı oğlu	1940
	Kərimova Matı Məhəmmədəli qızı	1934
	Quliyeva Qızbəs Qulu qızı	1932
Şada kəndi	Heydərov Vəli Bayraməli oğlu	1930
	Heydərova Gülşən Məmmdvəli qızı	1937
	Həsənov Əhməd Əşrəfəli qızı	1930
	Məmmədova Göyçə Rza qızı	1927
Qızıl Qışlaq kəndi	SəriyyəMəmmədhüseyn qızı	1951
	Adıgözəlov İsax İman oğlu	1938
	Cəfərov Dağbəyi Yaqub oğlu	1949
	Əliyev Gülməmməd Həmid oğlu	1944
	Şirinova Hürnisə Şərif qızı	1946
	Şükürov Şükür Süleyman oğlu	1938
Yuxarı Qışlaq kəndi	Kərimov Əli İbrahim oğlu	1943
	Məmmədov Abdulhüseyn Rüstəm oğlu	1937
	Məmmədova Tavat Rüstəm qızı	1938
	Kərimov Həsən Sadiq oğlu	1935
Biçənək kəndi	Bayramova Gülüstan Yasin qızı	1937
	Hacıyev Əli Abbas oğlu	1937
	Hacıyeva Gülzar Ağəli qızı	1948
	Mədətov Nüsrət Ələkbər oğlu	1926
Aşağı Qışlaq kəndi	Eylazova Ağabəyim Yaqub qızı	1949
	Rüstəmova Səkinə Əyyub qızı	1931
	Məmmədov Cabbar Hüseyn oğlu	1937
	Məmmədova Xurşud Şiralı qızı	1931
Badamlı kəndi	Orucov Yunis İbad oğlu	1941
	Ağayev Fərəməz Ələmir oğlu	1936
	Ağayev İbrahim Ələmir oğlu	1926
	Babayev Təyyar İman oğlu	1934
	Əliyer Xəlil Nuruş oğlu	1934
	Həsənov Hüseyn Talıb oğlu	1929
Kolanı kəndi	Aslanov Əliu Nurəli oğlu	1928
	Cəlilov Zalo Quruş oğlu	1923
	Zamanova Qırcın Saleh qızı	1935
	Nəcəfov Bəşir Əşrəf oğlu	1922
Gömür kəndi	Ağayeva Leyli Mürşüd qızı	1969
	Səmədova Xanım Lətif qızı	1947
Ayrınc kəndi	Abdullayev Nəriman İbrahim qızı	1932
	Xudamova Güllü Əli qızı	1938
Ağbulaq kəndi	Hüseynov Əli Bayram oğlu	1926
	Həsənova Əfruz Vəli qızı	1933
	Quliyeva Xəzəl Ağamalı qızı	1934
	Quliyeva Leylan Qəhrəman qızı	1933
	Məmmədova Fatma İsa qızı	1930
	Məmmədova Gülsüm Vəli qızı	1930
Aşağı Buzqov kəndi	Cəlalov Abbas Həbib oğlu	1937
	İmamquliyev Əli İsa oğlu	1946
	Əsgərov İsmayıl Niftalı	1937

1	2	3
Yuxarı Buzqov kəndi	Cəlalova Zəhra Manaf qızı	1941
Türkeş kəndi	Həmzəyev Teymur Vidadi oğlu	1935
	Hüseynova Gülsüm Hüseyn qızı	1935
	Nəsirov İsmixan Əli oğlu	1953
	Nəsirova Mələk Bəylər qızı	1923
Sələsüz kəndi	Qurbanov Aydın Salman oğlu	1945
	Qurbanova Bəsti Oruc qızı	1953
	Rəcəbli Zakir Mustafa oğlu	1954
Daylaqlı kəndi	İbrahimov Valeh Təhməz oğlu	1936
	Məmmədov Əli İbrahim oğlu	1930
Nursu kəndi	İmanova Dilbər Sona qızı	1932
	Yusifova Sona Mirsəqulu qızı	1932
	Yusifova Sona Mirsəqulu qızı	1932
	Bağırova Güllü Kərim qızı	1949
Mahmudoba kəndi	Abbasov Teymur Əli oğlu	1935
	Ələkbərov Allahverdi Həbib oğlu	1937
	Kərimov Qasım Məhəmməd oğlu	1930
	Hacıyeva Güllü Musa qızı	1925
	Hacıyeva Meydan Nəzər oğlu	1930
Şahbuzkənd kəndi	İmanov Haqverdi Ramazan oğlu	1940
	İmanova Mərcan Xudaverdi qızı	1942
	Həsənalıyeva Zərnişan Fətəli qızı	1938
	İmamquliyeva Qızbəsti Məhəmməd qızı	1930
	Piriyeva Cənnət Ənnağı qızı	1932
Keçili kəndi	Əsgərov Həsən Misirza oğlu	1932
	Məmmədov Qalabəyi Muxtar oğlu	1928
	Məmmədova Lətifə Xəlil qızı	1936
	Yusifov Sefil Kərəm	1936
	Dünyamalıyev Dilsuz İsa oğlu	1947
Külüs kəndi	Cəbrayılov İbrahim Məhəmməd oğlu	1929
	Cəbrayılova Qəşəng Səfəralı qızı	1937
	Həsənov Səyyub Sail oğlu	1932
	Həsənova Əzizə Mehralı qızı	1932
	Qəhrəmanov Südeyib Novruz oğlu	1932
	Süleymanova Gülsabah Bəhram qızı	1952
Kiçikoba kəndi	Vəliyev Şirzad Əjdər oğlu	1935
	Vəliyeva Dürrə Hüseynqulu qızı	1946
Sədərək rayonu		
Heydərabad qəsəbəsi	Abbasov Əli Vəli oğlu	1946
	Heydərov Saleh Muxtar oğlu	1948
Sədərək kəndi	Məmmədli Əkrəm Məmməd oğlu	1944
	Quliyev Teymur Paşa oğlu	1935
	Quliyeva Zərifə İbrahim qızı	1951
	Rəhimov Məhərrəm Əkbər oğlu.	1922
	Abbasova Zərnişan Həsən qızı	1938
	Əliyeva Elmira Qasım qızı	1947
	Hüseynova Göyərçin Oruc qızı	1935
	Hüseynov Abdulla Hüseyn oğlu	1928
	İbrahimov Həsən İbrahim oğlu	1961
Qaraağac kəndi	Ağayev Əli Cəlil oğlu	1950
	Hüseynov Səfər Məmməd oğlu	1928

MÜNDƏRİCAT

TARİXİ-COĞRAFİ ATLAS **5**
Naxçıvan Muxtar Respublikasının siyasi-inzibati xəritəsi 6
Qaraçuq 8
Dana sazı 10
Dərbənd 12
Xan bulağı 14
Xan yurdu 16
Qaraca bulaq 18
Qaraçoban mərzi 20
Qaraquc dağı 22
Qazançılar 24
Qazançılı 26
Oğuz qalası 28
Salaxana 30
Şəruk (Şərur) 32
Şərur düzü 34
Ağcaqala Sürməli 36
Ağ qaya 38
Dana qalası 40
Dərbənd 42
Dərəşam 44
Qapılı 46
Ağır 48
Ağ qaya 50
Ala dağ 52
Alatağ 54
Altuntaxt 56
Dərbənd 58
Göycə gölü 60
Qara dağ 62
Qazangöl 64
Ağ meydan 66
Dərəşam suyu 68
Əlincə 70
Göydağ 72
Qara çəkir 74
Qara dağ 76
Qara dərə 78
Qazançı kəndi 80
Qazançıqala 82
Tumanın qalası 84
Buğa çeşməsi 86

Buqdüz 88
Günortac 90
Salaxana qayası 92
Ağ qaya 94
Əyrək 96
Köksu gözəl 98
Qanlı su, qanlı sular 100
Qara dağ 102
Sarı bulaq 104
Sarı dağ 106
Qaraçoban düzü 108
ETNOQRAFİK ATLAS 110
Adaxlı 111
Advermə 112
Ağa 113
Ağıl 114
"Ağıllı oğul neylər ata malını, ağılsız oğul neylər ata malını" 115
Ağzın qurusun, çoban(dilün) çürüsün, çoban 116
Alaca 117
Ala qollı sapanımca gəlməz mana 118
Al duvaqlı gəlin 119
Al məxmuri 120
Alp 121
Al şərab 122
Ard 123
Arqıç 124
Arpa çörəyi 125
Arşın 126
Aş 127
Aşpaz 128
At adları 129
Atın quyruğunun kəsilməsi 130
Atlas 131
Ayqır 132
Ayran 133
Azğab 134
Azuğ 135
"Babam mənə səni üzü niqablı Beyrəyə vermişəm" deyirdi 136
Baca 137
Badya 138
Bahadır 139
Bağır 140
Bakır 141
Balcaq 142
Balqar (Bulqar) 143

Ban 144
Başlıq 145
Başmaq 146
Batman 147
Bayat 148
Bazlamac 149
Beşikkərtdi yavuqlu 150
...Beyrəgin babasına-anasına xəbər oldu ağ evi-eşigində şivən qopdı 151
Bez 152
Bəkil 153
Bəylik hüququ 154
"Bıy, dəli boğma çıqaracaq olanca eybimizi qaqdı. Tur, qız, oynarsan-oynamazsan, cəhənnəmdə oyna!" 155
Binar 156
...Bir əski dəvə çuvalı buldı, dəldi, boynuna köçürdi 157
Borqa 158
Boy 159
Boz atlu Xızır 160
Bozirqan 161
Börk 162
Bu ərəbəyi beşigim sandım 163
Buğa 164
Buğac üç uşaqla aşıq oynayırdı 165
Buğra 166
Buta 167
Bu yığılacaq evdə un yoq, ələg yoq 168
Buzağı 169
Bu zəvala gələcək dəlü beni görmiş kibi söylər 170
Cıda 171
Cilav 172
Cübbə 173
Çadır 174
Çayır 175
Çatlağuc 176
Çığrı 177
Çırğab 178
Çovqan 179
Çuxa 180
Çulban 181
Dağarcıq 182
Dana 183
Darı 184
Dədə 185
Dədə, qız qardaşımın yoluna bən nə istərəm, verirmisən? 186
Dədə, oğlanmısan, qızmısan? 187

Dəlü ozan, devlətin dəpdi. Bəglər, bugünki bəgligim bunın olsun 188
Dəmrən 189
Dərgah 190
Dərviş 191
Dəvə 192
Dəyirman 193
Döl 194
Dölbənd 195
Dul 196
Dügər 197
Düş 198
Elçilik 199
"Evin dirəyi" 200
Ədük 201
Ələk 202
Əl götürdilər, hacət dilədilər 203
Əlik 204
Əlin qurusun, barmaqların çürüsün 205
Ənik 206
Ərən 207
Ərkəc 208
Ətmək 209
Əyal 210
Əzrayil bir göyərçin oldu pəncərədən uçdu getdi 211
Gecəlik 212
Gəlin 213
Gərdək 214
"Gəvəzlər-gəvələmək 215
Götürəcək olursan, yiğitligüm səni tutsun, ağac! 216
Göygi - güyəgi 217
Günbəd (günbəz) 218
Gürz 219
Güz 220
Güz alma yanaqlı 221
Həman imdi ilərü turmaq gərək, bəg oğlı 222
İki qardaşın eyni zamanda evlənməsi ilə bağlı inanc 223
İlxıçı, ilxı 224
İt - qurd inamı 225
İtüm ilə bir yalaqda yundum içən azğun kafər 226
Xalicə 227
Xan 228
Xanım 229
Xatun 230
Xına 231
Xümrə 232

Keçə 233
Kəbin 234
Kəklik 235
Kətan 236
Kiş 237
Koma 238
Köməc 239
Kömlək, könlək 240
Köşək 241
Kuma 242
Kül təpəcik olmaz 243
Külüng 244
Kürk 245
Qaftan 246
Qalın oğuz 247
Qapaq 248
Qara 249
Qara buğa dərisindən beşiginin yapuğı olan 250
"Qaraçuğun qaplanı" 251
Qara müdbaq dikili 252
Qarğamaq 253
Qarğu 254
Qarucıq 255
Qaşqa 256
Qatır 257
Qayı 258
Qayış 259
Qaymaq 260
Qaytaban 261
Qaza bənzər qız-gəlini ağ çıqardı, qara geydi 262
Qazi 263
Qəbzə 264
Qədəh 265
Qımız 266
Qıl kəpənək-yapıncı 267
Qırım 268
Qısraq 269
Qız anadan görməyincə ögüt almaz 270
Qızılcıq dəgənəg 271
Qoç 272
Qohum nikah 273
Qolan 274
Qopuz 275
Qovun 276
Qovurma 277

Qulun 278
Qurd 279
Qurma 280
Qurşaq 281
Qurumsu 282
Quşqun 283
Qutlu olsun 284
Mancılaq 285
Maya 286
Mədəd 287
Məlik 288
Məni sana asarlar götürməgil, ağac! 289
Məşrəb 290
Minarə 291
Mutfak 292
Naqaraçı 293
Nal 294
Nər 295
Nəzir 296
Nigarlı 297
Niqab 298
Nuh Peyğəmbər 299
Oba 300
Oğlan və qız uşaqlarına münasibət 301
Oğul dəxi neyləsün, baba ölüb mal qalmasa 302
Orğan 303
Ortac 304
Ortamızda bu, nişan olsun, xan qızı 305
Ox, yay və sadaq 306
Ögəc 307
Öküz 308
Pendir 309
Pəri 310
Pir 311
Sağdıc - soldış 312
Sağraq 313
Saqac 314
Saqar 315
Salorlar 316
Sarıq 317
Sarımsaq otun yeməmisən için niyə göynəyir 318
Sarvan 319
Sapan, sapand 320
Sayların müqəddəsliyi 321
Sədəqə 322

Sərnic 323
Sicim 324
Soqman 325
Sonsuzluq 326
Soy 327
Sufi 328
Su kultu 329
Surnaçı 330
Süd anası 331
Süd qardaşı 332
Süfrə 333
Sügü, süngü 334
Sünükləri xurd oldu 335
Şahin 336
Şamaza 337
Şayqa 338
Şəhid 339
Şimdi yegidi atar-yıqar, sərər-pırtar 340
Şişək - şişlik 341
Şülən 342
Tabut 343
"Tağ çiçəgi ana südilə sənin yarana məlhəmdir" 344
Tavla 345
Tənəf 346
Təpəgöz 347
Toxınc 348
Toqlı 349
Torum 350
Toy - dügün 351
Toyunca tıqa-basa yedilər 352
Tuğulqa, tuğulğa 353
Tutam 354
Tümən 355
Türfəndə 356
Türkeş 357
Uruq 358
Uruzı tartun çəngələ asun 359
Uruzu alub qənarə dibinə gətirürdilər 360
Üzəngi 361
Yadıq 362
Yad oğlu saqlamaqla oğul olmaz 363
Yağı 364
Yağırt 365
Yaqa 365
Yal 367

Yasaq 368
Yas geyimləri 369
Yastık 370
Yata-yata yanımız ağrıdı, dura-dura belimiz qurudu 371
Yaşmaq, yaşmax 372
Yəxni 373
Yorğan 374
Yortmaq 375
Yurd 376
Üzük 377
Ziynət 378
"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı və onun Naxçıvanla bağlılığı 379
Yaşayış məntəqələri üzrə məlumatçıların siyahısı 431

CONTENTS

HISTORICAL - GEOGRAPHICAL ATLAS 7
The political-administrative map of Nakhchivan Autonomous Republic 6
Garachug 8
Dana sazi (Dana galasi) 10
Darband 12
Knan bulagi 14
Khan yurdu 16
Garaja bulag 18
Garachoban merzi 20
Garaguj dagi 22
Gazanchilar 24
Gazanchili 26
Castle of Oguz 28
Salakhana 30
Sharuk (Sharur) 32
Sharur duzu 34
Agjagala, Surmali 36
Agh gaya 38
Dana galasi 40
Darband 42
Darasham 44
Gapili 46
Aghir 48
Agh gaya 50
Ala dagh 52
Alatag 54
Altuntakht 56
Darband 58
Goyca golu 60
Gara dagh 62
Gazangol 64
Agh meydan 66
Darasham suyu 68
Alinja 70
Goydag 72
Gara chakir 74
Gara dag 76
Gara dara 78
The village of Gazanchi 80
The Castle of Gazanchi 82
The castle of Tuman 84
Buga cheshmesi 86

Bugduz 88
Gunortaj 90
Salakhana gayasi 92
Agh gaya 94
Ayrak 96
Koksu gozal 98
Ganli su, Ganli sular 100
Gara dagh 102
Sari bulag 104
Sari dagh 106
Garachoban duzu 108
ETHNOGRAPHIC ATLAS 110
Betrothed 111
Naming 112
Agha 113
Aghil (sheepfold) 114
"A fool and his money are soon parted" 115
Be deprived of your speech, shepherd, if your tongue become putrefy, shepherd 116
Alaja 117
It is impossible to equal with my motley slingshot 118
Ruddy veiled bride 119
Ruddy velvety 120
Alp 121
Ruddy wine 122
Ard 123
Argich (sheepfold) 124
Barley bread 125
Arshin 126
Pilaf 127
Cook 128
Horse names 129
Shearing the tail of the horse 130
Atlas (satin) 131
Aygir (stallion) 132
Buttermilk 133
Azgab 134
Azugh 135
My father said me that : "I have wed you to veiled face Beyrak" 136
Chimney 137
Badya (a big copper bowl) 138
Bahadir 139
Baghir (heart, lung) 140
Patina 141
Balchag (the handle of the sword) 142

Balgar (Bulgar) 143
Ban 144
Bashlıg (bride-money) 145
Bashmag 146
Batman 147
Bayat 148
Bazlamaj 149
Beshikkertdi yavuglu (child marriage betrothed) 150
A bad news reached to Beyrak`s parents, a bad wail began 151
Bez (cotton material) 152
Bakil (guard) 153
Nobility right 154
Look, this mad cuff on us. Stand up girl, will you dance or not,
if you don`t go to hell 155
Binar (spiring) 156
He found an old large sack made from camel wool, stake it and dressed 157
Borga 158
Tribe 159
Grey cavalier Khizir 160
Bozirgan (merchant) 161
Bork (a kind of cap) 162
I consider this cart is my cradle 163
Bull 164
Bugaj was playing knucklebones with three children 165
Bugra (male camel) 166
Buta 167
There is no flour or bolter in this blister home 168
Buzaghi (calf) 169
Look this mad man is speaking as he recognize me 170
Jida (javelin) 171
Bridle 172
Jubba (chasuble) 173
Tent 174
Chayir (meadow) 175
Chatlaguj 176
Chigri 177
Chirgab 178
Chovgan 179
Chukha 180
Chulban 181
Dagharcig (rucksack) 182
Dana (calf) 183
Dari (millet) 184
Dada 185
Dada, if I demand anything for my sister will you give them? 186

Dada, have you come good or bad news? (are you a boy or girl?) 187
Look deli ozan, my dears I give my today`s nobility right to this Ozan 188
Damran 189
Dargah (dervish convent) 190
Dervish (fakir) 191
Camel 192
Mill 193
Dol (germ) 194
Dolband 195
Widower 196
Dugar 197
Dush (dream) 198
Matchmaking 199
Evin dirayi 200
Aduk (jackboot) 201
Sieve 202
They rise their hands and began to pray 203
Alik (chamois) 204
Let your hand become pine away, your tongue become putrefy 205
Anik 206
Aran (hero) 207
Arkaj (male-goat) 208
Atmak (bread) 209
Ayal 210
Azrayil turned to a dove and flew away the window 211
Nightdress 212
Bride 213
Nuptial chamber 214
Gavazlamak (champing) 215
If you will take me let my bravery hold you tree 216
Goygi-guyagi (son-in-low) 217
Dome 218
Mace 219
Autumn 220
Autumn apple cheek 221
Now it is necessary to be close, bey`s son 222
The belief related to two brother`s marriage in the same time 223
Herdsman, herd 224
Dog or wolf belief 225
Drinking my yund with my dog from the same yalag, wild giaour 226
Khalija (carpet) 227
Khan 228
Khanim (madame) 229
Khatun 230
Henna 231

Khumra 232
Felt 233
Marriage contract 234
Partridge 235
Flax 236
Kish 237
Koma (shanty) 238
Komaj 239
Komlak, konlak (shirt) 240
Koshak (camel`s calf) 241
Kuma 242
Ashes can`t become little hill 243
Pickaxe 244
Kurk (sheepskin coat) 245
Gaftan 246
Galin Oghuz 247
Gapag (a veil) 248
Gara 249
The man whose cradle has a valve made from black bull`s skin 250
"Garachugun gaplani" 251
Black built kitchen 252
To curse 253
Gargu (rush) 254
Garujig 255
Patch 256
Mule 257
Gayi 258
Belt 259
Cream 260
Gaytaban 261
His daughters and brides look like goose put off their white dresses and wore black one 262
Gazi 263
Gabza (hilt) 264
Wineglass 265
Gimiz 265
Gil kapanak (felt cloak) 267
Girim (rival) 268
Gısrag 268
The girl never diamond edification if she couldn`t learn from her mother 270
Golden stick 271
Ram 272
Kinsfolk marriage 273
Golan (sling of the saddle) 274
Gopuz 275

Melon 276
Frying 277
Foal 278
Wolf 279
Gurma (plait) 280
Gurshag (girdle) 281
Gurumsu 282
Gushgun 283
Be lucky 284
Manjilag 285
Maya 286
Help, succou 287
Malik 288
They will hang me on your, never take me tree 287
Mashrab (water bowl) 290
Minaret (prayer tower) 291
Kitchen 292
Drummer 293
Horseshoe 294
Nar (male camel) 295
Alms 296
Nigarli (decorated) 297
Veil 298
Prophet Noah 298
Hamlet 300
The attitude to sons and daughters 301
What a son can do if his father died and there is no any treasure after him 302
Orghan 303
Ortaj 304
Let it become betrothed between us, khan kizi 305
Arrow, bow and sadag 306
Ogej 307
Bull 308
Cheese 309
Angel 310
Pir 311
Bridegroom`s best men 312
Saghrag 313
Sagaj 314
Sagar 315
Salors 316
Sarig 317
If the cap fits, wear it 318
Caravaneer 319

Slingshot 320
Sanctity of the numerals 321
Sadaga (alms) 322
Sarnij 323
Sijim 324
Sogman (wellingtons) 325
Childless 326
Tribe 327
Sufi (mystic) 328
Water cult 329
Zourna player 330
Foster-mother 331
Foster-brother 332
Table-cloth 333
Bayonet 334
His bones pulped 335
Falcon 336
Shamaza 337
Shayga (a kind of cap) 338
Martyr 339
Now he will knock down the hero and abolished him 340
Shishak-shishlik 341
Shulan 342
Bier 343
Mother`s milk and the flowers picked from mountain
is the tape for your ulcer 344
Stall, cattle shed 345
Tanaf 346
Tapagoz 347
Tokhinj 348
Togli (one years old sheep) 349
Torum 350
Wedding party 351
Eating satiety 352
Tugulga (hemlet) 353
Tutam 354
Tuman 355
Turfanda 356
Turkesh 357
Urug 358
Carry Uruz and drown him to the hook 359
Uruz was taken to near the hook 360
Stirrup 361
Yadig 362
The stranger`s son can`t be yours 363

Yaghi (enemy) 364
Yaghirt (sour-milk) 365
Yaga (collar) 366
Yal 367
Forbiddance 368
Mourning party clothes 369
Pillow 370
Our flank is ached for sleeping and waist is wizen for standing 371
Yashmak 372
Yakhni 373
Blanket 374
Yortmag (trot) 375
Land 376
Ring 377
Adornment 378
"Kitabi-Dada Gorgud" epos and its relation with Nakhchivan 395
A list of informants on the populated areas 431

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИКО - ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АТЛАС 5
Административно-политическая карта
Нахчыванской Автономной Республики 6
Гарачуг 8
Дана сазы 10
Дербенд 12
Хан булагы 14
Хан юурду 16
Гараджа булаг 18
Гарачобан марзи 20
Гарагудж дагы 22
Газанчылар 24
Газанчылы 26
Крепост огуз 28
Салахана 30
Шарук (Шарур) 32
Шарур дузу 34
Агджагала Сюрмели 36
Аг-гая 38
Дана галасы 40
Дербенд 42
Дерешам 44
Гапылы 46
Агыр 48
Аг-гая 50
Ала даг 52
Алатаг 54
Алтунтахт 56
Дербенд 58
Гёйча гёлю 60
Гара даг 62
Газангёдь 64
Аг-мейдан 66
Дерешам суйу 68
Алинджа 70
Гёйдаг 72
Гара чекир 74
Гара даг 76
Гара дере 78
Село Газанчы 80
Крепость газанчы 82

Крепость Тумана 84
Буга чешмеси 86
Бугдюз 88
Гюнортадж 90
Салахана 92
Аг-гая 94
Айрак 96
Кёксу гёзель 98
Ганлы су (сулар)-(смешанная с кровью вода) 100
Гарадаг 102
Сары булаг 104
Сары даг 106
Гарачобан дюзю 108
ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ АТЛАС 110
Помолвленный 111
Наречение именем 112
Ага 113
Агыл (загон для скота) 114
"Умный сын не нуждается в наследстве отца. К чему глупому сыну наследство отца" 115
Да засохнут твоя уста, пастух, да сгниют (они), пастух 116
Аладжа 117
Им не сравниться с моей пращой с пестрой рукояткой 118
Невеста с алым покрывалом 119
Алый бархат 120
Альп 121
Алое вино 122
Ард 123
Аргыч (овчарня) 124
Ячменный хлеб 125
Аршин 126
Плов 127
Повар 128
Имена лошадей 129
Отрезание хвоста лошади 130
Атлас 131
Айгыр (жеребец) 131
Пахта 133
Азгаб 134
Азуг 135
Отец говорил мне, что отдал меня бейреку, чье лицо в Никабе 136
Отверстие 137
Бадья 138
Богатырь 139
Багыр (сердца, легкие) 140

Патина 141
Балджаг (рукоять) 142
Балгар (Булгар) 143
Бан 144
Башлыг (калым) 145
Башмаг 146
Батман 147
Баят 148
Базламадж 149
Бешиккертди явуглу (помолвленнеые с колыбели) 150
Родителям Бейрека дошла скорбная весть, и в радостном доме
начался плач навзрыд 151
Без (бязь) 152
Бекил (сторож) 153
Право бекства 154
Эта сумашедшая опозорила нас и сообщила всем о наших
недостатках и прегрешениях. Если будешь танце-
вать, то танцуй, а если не хочешь, то пошла ты к чёрту 155
Бинар (родник) 156
Нашёл старый верблюжий чувал, сделал отверстие и надел
его на голову 157
Борга 158
Бой 159
Хызыр на сером коне 160
Бозирган (купец) 161
Бёрк (папаха) 162
Я принял эту арбу за свою колыбель 163
Бык 164
Бугач с тремя детьми играл в альчики 165
Бугра (верблюд-самец) 166
Бута 167
В этом доме, чтоб ему обрушиться, нет муки, нет сита 168
Бузагы (телёнок) 169
Этот сумашедший, кому не избежать беды, говорит так,
будто знает меня 170
Джида (штык) 171
Джилав (повод) 172
Джуббе 173
Палатка 174
Чайыр (луг) 175
Чатлагудж 176
Чыгры 177
Чыргаб 178
Човган 179
Чуха 180

Чулбан 181
Дагарджыг (котомка) 182
Дана (телёнок) 183
Дары (просо) 184
Деде 185
Деде, дашь ли ты мне то, чего я потребую,
чтобы отпустить свою сестру? 186
Деде, с какой вестью ты вернулся
(деде, мальчик ли ты, девочка ли ты?) 187
Повезло тебе, дели Озан, тебе на один день разрешено
попользоваться привилегией бека 188
Демрен 189
Дергях (божий порог) 190
Дервиш 191
Верблюд 192
Мельница 193
Дёл (плод) 194
Дёлбенд 195
Вдова 196
Дюгер 197
Дюш (сон) 198
Сватовство 199
Эвин дирейи 200
Эдюк (сапоги) 201
Сито 202
Руки подняли к небу и помолились 203
Элик (горный козёл) 204
Чтоб высохла твоя рука, чтоб сгнили твои пальцы 205
Эник 206
Эрен (храбрый) 207
Эркедж (козёл-вожак) 208
Этмек (хлеб) 209
Эйал 210
Азраил превратился в голубя и вылетел через окно 211
Ночной головной убор 212
Невеста 213
Гердек (место для новобрачных) 214
“Гевезлер” - Гевелемек (лопать) 215
Если потерпишь, да поплатишься ты за мое молодочество, дерево 216
Гёйги - гюеги (зять) 217
Купол 218
Гюрз (булава) 219
Осень 220
Гюз алма янаглы (краснощекая) 221
Когда так случилось, то надо идти вперед, сын бека 222

Поверье, связанное с одновременной женитьбой двух братьев 223
Табунщик, табун 224
Вера в волков и собак 225
Подлый вероотступник ты годен только для того, что-бы хлебать подлый гяур, ты достоин только того, что-бы хлебать юндум (собачью похлёбку) вместе с ней из одной посуды 226
Халидже (ковер) 227
Хан 228
Ханым (госпожа) 229
Хатун 230
Хна 231
Хюмре 232
Войлок 233
Брачный акт 234
Куропатка 235
Лён 236
Киш (колчан) 237
Кома (изба) 238
Кёмедж 239
Кёмлек, кёнлек (рубаха) 240
Кёшек (верблюжёнок) 241
Кума 242
Из золы бугра не будет 243
Кирка 244
Кюрк (тулуп) 245
Кафтан 246
Галын Огуз 247
Гапаг (головной платок) 248
Гара 249
Колыбель, изготовленная из кожи чёрного быка 250
“Гарачугун гапланы” 251
Черное кухонное помещение 252
Проклинать 253
Гаргу (камыш) 254
Гаруджиг 255
Гашга (светлое пятно) 256
Мул 257
Гаиы 258
Ремень 259
Гаймаг (сливки) 260
Гайтабан 261
Молодые женщины как павлины сняли свадебные одежды и надели траурные 262
Гази 263
Гебзе (рукоятка) 264

Бокал 265
Гымыз (кумыс) 266
Гыл кепенек - япынджи (епанча) 267
Гырым (соперник) 268
Гысраг 269
Дочь без примера матери наставления не примет 270
Кизиловая палка 271
Баран-самец 272
Вступление в брак двоюродной пары 273
Голан (ремень седла) 274
Гопуз 275
Дыня 276
Каурма 277
Жеребёнок 278
Волк 279
Гурма (коса) 280
Гуршаг (пояс) 281
Гурумсу 282
Гушгун (подхвостник) 283
Гутлу олсун (удачи!) 284
Манджилаг 285
Мая 286
Помощь, поддержка 287
Мелик 288
Меня вешают на тебя, не потерпи этого, дерево! 289
Мешреб (кружка для воды) 290
Минарет 291
Кухня 292
Нагарист 293
Подкова 294
Нер (верблюд-самец) 295
Милостня 296
Нигарлы (узорчатый) 297
Нигаб 298
Пророк Ной 299
Оба 300
Отношение к мальчикам и девочкам 301
Но что делать сыну, если после смерти отца не осталось имущества 302
Орган 303
Ортадж 304
Пусть это будет обручением между нами, хан гызы 305
Стрела, лук и колчан 306
Огедж 307
Бык 308
Сыр 309

Ангел 310
Пир 311
Сагдыдж - солдыш (близкие друзья жениха) 312
Саграг 313
Сагач 314
Сагар 315
Салорлар 316
Сарыг 317
Если ты не съел чесноку, то не должно быть тебе горько 318
Караванщик 319
Праща 320
Сакральность чисел 321
Седеге (подаяние) 322
Сернидж 323
Сиджим 324
Согман (сапоги) 325
Бесплодие 326
Род 327
Суфий 328
Культ воды 329
Зурнач 330
Молочная мать 331
Молочный брат 332
Скатерть 333
Копья 334
Быть размозженным 335
Сокол 336
Шамаза 337
Шапка 338
Шехид 339
Вот сейкас он повалит того героя, разломает на части, втопчет в землю 340
Шишак - шишлик 341
Шюлен 342
Гроб 343
Горный цветок вместе с молоком твоей матери будет бальзамом для твоей раны 344
Хлев 345
Тенеф 346
Тепегёз 347
Тохындж 348
Тохлу (годовалый баран) 349
Торум 350
Свадебное веселье 351
Нажрались доотвала 352

Тугулга (шлем) 353
Тутам 354
Тюмен 355
Тюрфенде 356
Тюркеш 357
Уруг 358
Выхватите и повесьте Уруза на крюк 359
Схватив, Уруза привели к месту убоя скота 360
Стремя 361
Ядыг 362
Воспитавь чужого сына, не получишь сына 363
Ягы (враг) 364
Ягырт (кислое молоко) 365
Яга (грудь одежды) 366
Ял 367
Запрещение 368
Траурные одежды 369
Подушка 370
От долгого лежания заболел наш бок, от долгого стояния иссох наш стан 371
Яшмаг, яшмах 372
Ехни 373
Одеяло (стёганое) 374
Ёртмаг (быстро скакать) 375
Очаг 376
Кольцо 377
Украшение 378
Дастан «Китаби-Деде Горгуд» и его связи с Нахчыванom 412
Список информаторов по населённым пунктам 431

"DƏDƏ QORQUD YURDU- NAXÇIVAN" TARİXİ-COĞRAFİ VƏ ETNOQRAFİK ATLAS

Redaksiya heyəti: akademik **İsmayıl Hacıyev** (məsul redaktor), AMEA-nın müxbir üzvü **Fəxrəddin Səfərli,** AMEA-nın müxbir üzvü **Əbülfəz Quliyev,** AMEA-nın müxbir üzvü **Qadir Qədirzadə**, AMEA-nın müxbir üzvü **Vəli Baxşəliyev**

Müəllif və tərtibçilər: akademik **İsmayıl Hacıyev**, AMEA-nın müxbir üzvü **Fəxrəddin Səfərli**, AMEA-nın müxbir üzvü **Əbülfəz Quliyev**, AMEA-nın müxbir üzvü **Qadir Qədirzadə**, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent **Firudin Rzayev,** tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent **Asəf Orucov,** filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent **Əkrəm Hüseynzadə,** filologiya üzrə fəlsəfə doktoru **Rəşad Zülfüqarov,** coğrafiya üzrə fəlsəfə doktoru, **Nazim Bababəyli, Cəfər Əliyev, Fəxrəddin Eylazov**

Tərcüməçilər: **Qurban Qurbanlı** (rus dili üzrə)
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Rəşad Zülfüqarov (ingilis dili üzrə)
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Editorial board: Academician **Ismayil Hajiyev** (responsible editor), correspondent member of ANAS **Fakhraddin Safarli**, correspondent member of ANAS **Abulfaz Guliyev**, correspondent member of ANAS **Gadir Gadirzadeh**, correspondent member of ANAS **Vali Bakhshaliyev**

Authors and compilers: Academician **Ismayil Hajiyev**, correspondent member of ANAS **Fakhraddin Safarli**, correspondent member of ANAS **Abulfaz Guliyev**, correspondent member of ANAS **Gadir Gadirzadeh**, assistant professor **Firudin Rzayev**, doctor of philosophy on history, assistant professor **Asaf Orujov**, doctor of philosophy on philology, assistant professor **Akram Huseynzade**, doctor of philosophy on philology **Rashad Zulfugarov**, doctor of philosophy on geography, assistant professor **Nazim Bababayli, Jafar Aliyev, Fakhraddin Eylazov**

Редакционная коллегия: академик **Исмаил Гаджиев** (ответственный секретарь), член-ёкорреспондент НАНА **Фахраддин Сафарли,** член-корреспондент НАНА **Абульфаз Гулиев,** член-корреспондент НАНА **Гадир Гадирзаде,** член-корреспондент НАНА **Вели Бахшалиев**

Авторы и составители: академик **Исмаил Гаджиев,** член-корреспондент НАНА **Фахраддин Сафарли,** член-корреспондент НАНА **Абульфаз Гулиев,** член-корреспондент НАНА **Гадир Гадирзаде,** доктор философии по филологии, доцент **Фирудин Рзаев,** доктор философии по история, доцент **Асеф Оруджев,** доктор философии по филологии, доцент **Акрем Гусейнзаде,** доктор философии по филологии **Рашад Зюльфюгаров,** доктор философии по географии, доцент **Назим Бабаев, Джафар Алиев, Фахраддин Эйлазов**

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASI

AZERBAIJAN REPUBLIC NAKHCHIVAN
AUTONOMOUS REPUBLIC

АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ РЕСПУБЛИКА
НАХЧЫВАНСКАЯ АВТОНОМНАЯ РЕСПУБЛИКА

"DƏDƏ QORQUD YURDU- NAXÇIVAN"
TARİXİ-COĞRAFİ VƏ ETNOQRAFİK ATLAS

"NAKHCHIVAN-THE LAND OF DADA GORGUD"
HISTORICAL-GEOGRAPHICAL AND ETHNOGRAPHIC ATLAS

«НАХЧЫВАН – РОДИНА ДЕДЕ ГОРГУДА»
ИСТОРИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ И ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ АТЛАС

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri
yanında Bilik Fondunun Himayəçilik Şurasının
Tədbirlər Planına əsasən çap olunur

The book has been published according to the Action Plan of Board
of Trustees of Knowledge Foundation Under the Chairman of the
Supreme Mejlis of Nakhchivan Autonomous Republic

Печатается в соответствии с Планом мероприятий
Попечительского Совета Фонда «Знание» при Председателе
Верховного Меджлиса Нахчыванской Автономной Республики

Çapa imzalanmış 23.10.2017.
Formatı 64X90 1/8. "Tayms" qarnituru.
Ofset çap üsulu. Ofset kağızı. Həcmi 57.5 ç.v.
Sifariş № 843. Tiraj 150 nüsxə.

Naxçıvan şəhəri, Təbriz küçəsi, 1.

QARA DƏNİZ

Başı Açıq (Kutais)

Qara Dərbənd

Abxaz

Batum

Ağsaqa (Axalsıx)

Tomanın Qalası

Tiflis

Ağca Qala

Trabzon

Dəmir Qapı

AĞLAĞAN

ÇILDIR G.

ALTUNTAQ YAYLAĞI

Yeni Dəmir Qapı

Kuzmurd Q.

Şəki

AYĞIR G.

Cızıqlar

Bauburd

Çorux

Ağca Qala

Sürməli

Pasin

Ərzurum

İrəvan

Fərat

Əgrək

Ağrı

Evnik Qalası

ALADAĞ

Murat

Sübhan

Kürkut

VAN G.

Qara Dərə

Seyrək

Amid (Diyarbəkir)

Dəclə

Mardin

URMİY

Dərbənd

AVAR

Dəmir Qapı
(Dərbənd)

Qazandağ

Samur

QAZANGÖL G.

Qıpçaq

Şəki

Alpan

Xatınlı

Qazangöl düzü

Daşuz

Tüləkərən

Qamğan

Duyərli

Qazanlı

Ağca Qala

Gəncə

Erkeç

Ağqaya

Bərdə

Bakı

Qaradağ

Qala Təpə

Kür

Ağual

Bayat

Aşıxlı

Şəki

Bayandır

Ulaşlı

Qazanzəmin

Qaraçuk

Qazangöldağ

Sərək

QARADAĞ

Savalan

Təbriz

Səhənd

Xəzər dənizi